

MAGYAR ÍRÓK.

ÉLETRAJZ-GYŰJTEMÉNY.

MÁSODIK, AZ ELSŐT KIEGÉSZÍTŐ KÖTET.

GYŰJTÉ

DAMELIK JÓZSEF.

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.

PESTEN, 1858.

NYOMATOTT GYÜBIAN JÓZSEFNÉL.

rAPNÖVIUB UTCZA 7. *1.

ELŐSZÓ.

Ezen gyűjtemény első kötetének előszavában kijelentém: „hogy a gyűjtemény nem teljes, minden ráfordított igyekezetem daczára sem voltam képes némelly írók életéhez a legszükségesebb elemi adatokat megszerezni.“

Ezen hiány helyrehozása, illetőleg a gyűjtemény lehetőleg kiegészítése végett a kiadó Szent-István-Társulat által a gyűjtés folytatásával meghoztattam. Mi sikere lett ezen újabb fáradozásomnak, ítéljen a kegyes olvasó jelen második, terjedelemre nézve az elsőhöz majdnem hasonló kötet tartalmából.

Még most sem dicsekedhetem azzal, hogy a két kötetet együttvéve is, hiányok nem fognak fölmerülni. Csupán a múlt, századokra nézve gondolom, hogy az utánam kutató — hacsak munkáját szélesebb alapra nem fekteti., kevés följelölni valót találand. A hiányokat, valamint az itt-ott netán előforduló tévedéseket egyenesen gyarlóságomnak s azon körülménynek kérem tulajdonítani, hogy e téren — Horányi óta — úgy szólván, kezdeményező valék. Hogy tökéletest állítsak elő, rendszeres könyvészeti iratok hiányában, a századbeli összes folyóiratokat kellett volna fölkatatnom; mire nem egy pár év, hanem egy egész ember-élet alig elégséges. Tudtommal hasonló gyűjtéssel mások is, többi közt Rummy György éveken át foglalkozott; fáradozását óhajtott siker

IV

egyetemi könyvtárunk szíves hivatalnokaitól nyerhetők némi fölvilágosítást.

Sokan azt fogják mondani: hogy elég lett volna tán csak a jelesebb és befolyásos írók életratait közzétenni. Részemről teljes igazat adok az irodalomismeret tekintetében első tekintélyünk, Toldy Ferencz e következő nyilatkozatának:

„Az ország nemcsak büszke alpesekből, hanem közép magasságú dombok és síkokból is áll; a város nemcsak tornyok és paloták-, hanem közszerű házak- és kunyhókból is; s annak és ennek ismerete az egészben van.“ (Irod. arczképek előszava.)

Néhány életratot a kegyes olvasó kitűnőleg hosszabbnak fog találni. Csonkítatlanul hagyám meg ezeket, részint az általam felszólított beküldők egyenes. s részemről méltányolt kívánságára, részint azért, mivel működésök s élettörténetük egy vagy más hazai intézetünk történetével elválaszthatlan kapcsolatban van.

Latin íróink közül ez alkalommal is csupán néhány jelesb történetírók életratait vettem föl.

Minthogy pedig a kútföket, mellyekből adataimat meritém, csupán ott idéztem, hol az állítást igen kétesnek találtam, kötelességemnek ismerem a használt kútföket e helyen elősorolni. Hlyének:

1) Horányi Elek: „Memória hungarorum et provincialium scriptis editis notorum“ (Bécs és Pest, 1775—77.); „Nova memoria hungarorum“etc. (Pest, 1792.), és „Scriptores scholarum piarum“ (Buda, 1808-9.).

2) Wallászky Pál: „Conspectus reipublicae litterariae in Hungária.“ (Buda, 1808.)

3) B o d Péter: „Magyar Athenás“ (1776.), természetesen való értékére szállítva le az e könyvben foglalt részrehajló s vallási különbségből eredő állításokat.

4) Toldy Jerencz: a) Handbuch der ung. Poesie (1828.); b) M. irodalom kézikönyve (2 köt.); c) Irodalmi beszédei (1847.); d) Irodalmi arcafépei (1856.).

5) Közhasznú ismeretek tára (1839.) s újabban Heckenast által kiadott „Ujabbkori ismeretek tárádnak összes kötetei, valamint ez utóbbinak folytatólag „Jelenk or“ cím alatt eddig megjelent füzetei.

6) Több történetírónk: Katona István, Fessler, Majláth, Horváth Mihály történeti műveinek irodalmunkat vázoló s íróinkat elősoroló helyeit.

7) Sándor István: „Magyar könyves ház“ (Győr, 1803.). Itt különösen megjegyzem, hogy e munka csupán a magyar nyomtatványokat megjelenési évrénd szerint, s végén a magyar írók neveit sorolja elő; de illy szűk körbe szorítva is minden addig megjelent munkáknál — Horanyiét seiq véve ki — teljesebb, s a kutatónak legtökéleteseb Útmutatóul szolgálván, én is ennek alapján tevém a múlt századokra nézve további kutatásaimat.

8) Catalogue Bibliothecae Hungaricae Francisci Com. Széchenyi. 6 . kötet.

9) Néhány régibb és újabb folyóirat. Az újabbak'közöl leginkább a Vasárnapi Újság és a Hölgyfutár mellett megjelent kétrendbeli Arczkép-Album.

10) Scriptorum Provinciáé Austriacae Societatis Jesu. Tomus primus. A. gyűjtő neve nincs kitéve. Megjelent Bécsben, 1855-ben, Igen számos magyar származású jezuita életiratát és munkáinak sorozatát adja, úgy hogy abban a magyarok a többi nemzetbeliekkél aránylag tulnyomólag vannak képviselve.

11) A sárospataki főtanoda évkönyvei és Szombathy János hátrahagyott iratai nyomás irodalmi egyik tekintélyünk, Erdélyi János, sárospataki tanár, az ottani főtanoda viszontagságos történe-

VI

tére világot derítő» számra 50 igeg becses'életiratot küldött e gyűjtemény számára; miért neki e helyen hálaköszönetet mondok. A debreczeni faiskolában tanárkodott több írónak életiratát Telegdi Kovács Lajos, ottani könyvtáros volt szives megküldeni. — Ez alkalommal egyszersmind hálás elismerésemet nyilvánítom Beke Kristóf veszprémmegyei nyugdíjas plébános, Tál ab ér János veszprémi tanár, Ipolyi Arnold zohori plébános, Csapi ár Benedek kegyesrendi tanár, Keleesényi József nyitra családi közbirtokos, Girk Alajos pécsi püspöki titoknok, most paksi plébános, Heteyi Benedek szombathelyi szentszéki jegyző, Z e r p á k János győri püsp. irodaigazgató, Kubriczky András taksonyi plébános, Nagy Iván pesti egyetemi könyvtárnok — uraknak, mint kik engem becses közreműködéseikkel nehéz munkámban támogatni szíveskedtek.

Az életrajzok legnagyobb részét azonban föl-szólításom következtében magoktól az íróktól, ezeknek utódai-, rokonai- vagy közel-ismerőseitől nyert adatokból állít ím össze. Az illy utón szerzett iratgyűjteményt — bármikori igazolhatás tekintetéből — annak idejében a Szent-István-Társulat levéltárának fogom átszolgálatni.

Nem mind életrajz, mi e kötetben foglaltatik.. Sok helyütt csak a könyv címéből tájékozhattam magamat némileg; innen van, hogy sok írónál csak a név s viselt hivatal följegyzésére kelle szorítkoznom.

Mínthogy mindkét kötet toldalékot, s ezen kötet az első kötetbeli életiratokra nézve kiegészítéseket tartalmaz: jónak láttam e kötethez teljes, a b c szerinti névsort mellékelni.

Íram Pesten, Urunk születésének napján, 1857.

Dantelik József, s. k.

Abanyi Lajos, igazi néven **Márton Ferencz** (zsoroványi, tehetségdús fiatal regényíró, szül. Abonyban 1833-ban vagyos és nemes szülőktől. Tanulmányait szép sikerrel Kecskeméten és Pesten végzé. — Az irodalomban már busz éves korában lépett föl, szép reménnyel kecsegtető novellákkal, a szépirodalmi lapokban. 1856-ban „Éjszak csillaga“ cím alatt három kötetes regénnyel lepte mega közönséget, melly regény Pesten jelent meg és tetszést aratott. E folyó évben jelentek meg „Regéi a kandalló mellett“ két kötetben, s szerző haladásáról tesznek tanúságot. „Regék a pástortűz mellett“ című regénye sajtó alatt van.

Ábrányi, családi néven **Eördögh Emil**, szül. Szabolcsmegyében Eördög-Abrányban, 1820. aug. 15. Családja Szabolcsmegye előkelőbb nemzetségei közé tartozik, s atyja azon megyének több ideig nagy tekintélyben álló alispánja volt. A lángelkű férfiú inár gyermekkorában igen kitűnő nevelésben részesült, s a megye, atyja fényes állásának örökösét szemlélte benne. Azonban az ifjút más felé vonzotta géniusz: irodalmi pályára készült, s egyedül a tudományoknak és szép művészeteknek szentelte idejét. Lángh Paulina színésznővel házasságra lépván, Pestre tette át lakását. Első nagyobbszerű munkája „Alföldi lapok“ cím alatt 1848-ban, Debreczenben jelent meg. Kitűnő jelességű s szorgalmú munkatársa volt a K. Hírlapjának 1848-ban, melly évek végén maga is alapított egy politikai hírlapot Mészáros

Károly barátjával „Jövő“ cím alatt. A magyar ministeriumnál titoknoki hivatalt viselt. Meghalt 1849-ben.

Adami János, erdélyi székely születésű, két munkát hagyott hátra: „Az igaz jámbor és teokelletes Barátságáról való Enec. Ad notám historiáié Alexandri magni.“ Kolosvár, 1599. Másik: „Az két Musac: Minerva és Pallas egymással vetekődne.“ U. o. 1599.

Ágoston Antal, érmindszenti plébános, „Magyar oskola, mellynek tárgya a magyar nyelvnek anyai természete és a magyar szóknak belső értetne,“ című könyvet irt. Megjelent Nagyváradon, 1805.

Ágoston ker. János, nagyváradmegyei áldozár, bölcsészettudor, a pesti egyetem bölcsészeti karának kebelezett tagja, szül. Nagykárolyban Szatmármegyében, 1787. apr. 26-kán. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a bölcsészetet kitűnő szorgalommal a győri akadémiában végzé. Az egyházi rendbe lépén, a teológiát mint nagyváradmegyei nevendékpap a pesti egyetemnél tanulta. 1810-ben áldozárrá szenteltetett azután egy évig mint csillagászsegéd és tanár Erdélyben, a nagynévü püspök, gr. Batthyányi Ignác alapította károly-fejérvári csillagvizsgáló intézet mellett működött; azonban szembajai miatt az igen kedvelt hivatalától megválni kényszerült. Azontúl egy évig Zilahon és öt évig Gyulán káplánkodék. 1816-ban Békésmegyében Szent-Andrára neveztetett plébánosnak, hol kizárólag hívei boldogságának és a tudományoknak szentelé idejét; különösen a történelem térmezéjén szakadatlanul buvárkodék. 1832-ben roncsolt egészsége miatt nyugalomra lépett, s azóta Pesten tartózkodik — Kéziratban heverő több, kivált történeti munkáit mellözve, nyomtatásban megjelentek tőle: 1) két magyar óda, egyik Mártonffi József erdélyi püspök, másik Fang István ottani prépost tiszteletére. Szeben, 1811. 2) Magyar óda Csáky László püspöki helyettes tiszteletére. Nagyvárad, 1816. 3) Spiegel Ignác nváradí kanonok életrajza. (Tud. Gyűjt. 1820.) 4) Hellebran János Szarvas városról készített értekezésének bírálata. (U. o. 1822.) 5) „A nagyváradí

püspöki megye ismertetése“ (U. o. 1823.) 6) Szent-Andrásnak történelmi, statisztikai és topographiai leírása. (U. o. 1823.) 7) „Lehet-e, van-e egyedül üdvözítő ekklesia?“ (Egy pesti prédikátor beszédjének rccensioja.) Pest, 1822. 8) „Mégbővített mágnés, vagy felfejtése azon tisztaságoknak, mellyek indokul szolgálhatnak minden keresztény felekezetű magyaroknak arra, hogy az igaz kath. relgioba egyesüljenek.“ Pest, 1828. 9) Balassy Pál baranyamegyei főorvos életrajza. (Tud. Gyűjt. 1824.) 10—11) Endrőd és Békés-Csaba hist., stat. és top. leírása. (U. o. 1826.) 12) Három utazási töredékei az 1887-ki „Hasznos Multságokéban láttak'világot. *)

Alaxai József, györmegyei áldozár munkája: „A világ közönséges történeteinek ékességei, mellyeket Összeszedett és az esztendőnek folyása szerint a világ teremtésétől fogva egész mi üdönkig elrendelt.“ Posony, 1794. 2671. hosszú élőbeszéddel. — Azonkívül fordítá és kiadta sz. Vincze „Az eretnkségek újításáról írt emlékeztető könyvéit (Posony, 1793.1411.); és Montazet „Pásztori oktatásait“ Posony, 1794.

Almásy István, vágsellyei plébános, szül. 1806-ban Bácsmegeye Veprovácz helységében, szegény sorsú szülőktől. Tanult Pécsen, hol inaint seminarinmi iolezolgaló élösködék. A bölcsészetit és jogtudományokat Pesten hallgatta, magán oktatással keresvén élelmét. Egy ideig joggyakornok volt, később 834-ben az esztergommegyci nevendékpapok közé

*) Nevendékpap korában Farkas Imre, jelenleg sz. fejevári püspökkel és Kelemen József, most pécsi préposttal gyakorlat tekintetéből versekben levelezett; közakarattal mindhármán Cesinge vagy Javvas Pannonius sirversét lefordították; legjobbnak találtatt Farkas Imre eme fordítása:

„Itt nyugszik. Janus, ki legelső Pindus begyéröl

A szép Múzsákat a Dunaparra család.

Már csak ezen fölírást hadd meg neki durva irigység!

Nincsenek oszlopaink vetve hatalmad alá.**

Az eredeti így hangzik:

„Hic situs est Janus, patrium qui primus ad Istrum

Duxit laurigeras ex Helicone Deas.

ttunc saltern titulum, livor, permitte sepulto;

Invidiae non est in monuments locus.“

fölvétetvén, a theológiát Nagyszombatban végzé.— 1834-ben pappá szenteltetett. Három évi káplánkodás után unyi administratorrá, s 1848-ban vágsellyei plébánossá neveztetett ki. — Irodalmi művei közt figyelmet érdemel azon beszéde, mellyet egy pesti közgyűlésen a vegyes házasságok ügyében mondott, s melly nyomtatásban 1847. jelent meg. Továbbá tőle van a „Clerus ügyei” című gyakorlati tapasztalattal írt könyvecske, megjelent 1849. 1855-ben bocsátá közre „Negyvennapig Nagyböjt minden vasár- s hétköznapjaira rendelt sz. miséknél evangeliomaik s imádságaik kézikönyvét.” Végre közrebocsátá „Lelki szentgyakorlatokat, mellyeket a jubileumi legteljesb búcsú elnyerése végett hiv népe elébe rendelt C. H. primás Scitovezky János eszterg. érsek.” Pósony, 1852. Kéziratban van még több vegyes házassági jegyzete és mindennapi evangeliomos könyve.

Alvinczi Ferenc, váczmegyei áldozár, szül. Vácson, 1827. dec. 18-án. A gymnasialis osztályokat Vácson végezte, s azután a kegyesrendiek nevéndékei közé fölvétetvén, Kecskeméten két évet töltött. Mint tanító-nevendék tanárkodék Nagykárolyban és M.-Szigeten. Itt találta őt az 1848-iki forradalom. A zavarok miatt a szerzet nevéndékei elszéledvén, Alvinczi is a rend tagja lenni megszűnt. Később Egerben és Pesten végezte be a bölcsészeti tanfolyamot, mire a váczmegyei papnevéndékek közé vétetett föl s a theológiát a pesti.központi papneveldeben hallgatta. 1853-ban áldozárrá szenteltetett, s azóta mint segédlelkész működik. — Eddigi irodalmi termékei: A Szent-István-Társulat által kiadott Ifjúsági iratok 1-ső, 2-ik és 4-ike, „Szent Miklós napja”, „Pali és Gyuri” és „A braminok” cím alatt, francziából fordítva. Ugyanazon társulatnál letéve s kiadásra elfogadva van: „Stuart Mária története” nagyobszerű regényes történeti vázlat, és „Vad orzók” című szintén francziából fordított ifjúsági olvasmány. Ezenfoltl vannak közleményei a „Tanodái lapok”-és a „Kath. Néplap”ban. Kéziratban kiadásra vár „Erkölcsei példák” című terjedelmes gyűjteménye, használatul hittanítók és hitelemzők számára.

Ambrósowsky Mihály, hittudor s egri kanonok, szül. Galanthán, Posony megyében, nemes szülőktől. Papi érdemei s a tudomány mezején kifejtett tevékenysége tekintetéből egymásután Egresi B. Szűz apátjává, egri olvasó-kanonokká, szabolcsi főesperessé, apostoli jegyzővé nevezett. Sok ideig az egri tanodák igazgatója volt. Jeles munkákat bocsátott közre latinul. Ilyének: „Historica Ducum et Hungariæ Regum synopsis.“ 1757. E munkáról Pray igen dicsérőleg nyilatkozik. „Series episcoporum agriensium.“ Eger, 1758. „Ilias in nuce, sive Chronologia sacra et profana.“ U. o. 1759. Magyarul: „Az Pázmány Péter Kalauz nevű könyvének summája.“ Eger, 1760. 8-r. 7241. Meghalt Egerben, 1792. febr. 1-jén.

Ambrus János, kőszegi születésű, közrebocsátott egy értekezést: „A magyar nemzetnek eredetéről.“ Jena, 1659.

Andrád Sámuel, erdélyi ikefalvi székely, szül. 1754. Tanult M.-Vásárhelyen, később Enyeden és Kolosvárott. Orvosi tudományok kedvéért Bécsbe ment, s tanulmányainak végeztével ott telepedék le. Szép eszű, hazafi buzgalmu és tudományos férfiú volt, mint azt nyomtatásban megjelent művei mutatják. Legnevezetesebb munkája: „Elmés és mulatságos anekdoták.“ (Két kötet. Bécs, 1789—90. 8r. I. 280, II. 394 l.). „A magyar Democritus életének délig való része.“ Ü. o. 1791. — „A magyar írásmódról.“ ü. o. 1791. — „Legelső virágos kert.“ U. o. 1793. Van tpbb latin versezete is.

Antalfi János, „Nagy dicsőségű Áron“ című könyvet hagyott hátra. Megjelent Kolosvárt, 1721.

Apafi Mihály, Erdély fejedelme, a székelyek kapitánya, Magyarországon több uradalom birtokosa, ősrégi nemzetségből (mellynek eredetét némellyek sz. Istvántól származtatják) született 1632-ben. Atyja György titkos tanácsos, anyja Petki Borbála volt. II. Rákóczy György fejedelm halála után Apafi minden reményen fölül, mintegy gondviseletileg emeltetett a fejedelemségre. Midőn ugyanis az erdélyországi rendek Kemény Jánost, Rákóczy György

főhadvezérét emelnék trónra, a török zultáp e miatt fölhaborodva, Ali paea vezérlete alatt hatalmas sereget küldött Erdélybe, hogy Keményt a fejedelmi székről letegye. E végből a táborába küldött erdélyi főurakat is megkérdező: valljon nem találkozik-e Erdélyben más, előkelő származású férfiú, kire a fejedelmi méltóságot ruházni lehetne. Hosszú habozás után a rendek Apafit jelölték ki fejedelemnek, ki nem rég szabadulván ki a tatárok fogságából, hol sok nyomort kelle szenvednie, a tábort nem követé, hanem otthon Apafalu várában pihenés és felüdülés végett tartózkodók. A pasa e válasz következtében haladék nélkül néhány erdélyi főur kíséretében csapatokat küldött a nevezett várba, azon parancscsal, hogy Apafi azonnal jelennék meg előtte. Apafi veszélyt gyanított, azonban jónak látta az erőszaknak engedni. De mennyire meg volt lepelve, midőn a török táborba ért s ott fejedelemnek kikiáltatott, egy disz táborba kísértetett és jancsárok őrizete alá helyeztetett. Ennek következtében Erdély rendei is 1661-ben az új fejedelemnek hűséget és engedelmisséget esküdtek. Kevés idő múlva, 1662-ben Kemény János hatalmas sereget gyűjtött, és Segesvárt ostrom alá vette, hogy az ott tartózkodott Apafit kézhez kerítse; hanem a törökök által legyőzetett, s a csata közt maga Kemény is életét veszté. Azontúl Apafi nyugodtan uralkodók 1690. apr. 15-én bekövetkezett haláláig. — Apafi tudományos férfiú volt; életében sokat foglalkozott a tudományokkal, különösen pedig a hittudósokat kedvelte, s hittani könyveket olvasgatott. Kálvin tanait fogadván el, kedvencz könyvét, Vendelin M. theológiáját magyarra fordítá, s hogy azt alattvalói is olvashassák, sok ezer példányban kinyomatá illy cím alatt: „A keresztény isteni tudományról irt két könyv.“ (Kolosvár, 1674.). 4-r., 1012 lapra terjedő munka. Sándor István szerint 1753-ban illy című eredeti műve jelent meg: „Az egész keresztény vallásnak fundamentoma.“

Apáti Miklós, szül. Debreczenben jan. 2. 1662-ben, ref. szülőktől. Tanulmányait szülővárosában végezte. Márton-

falvi György, Szilágyi Márton, Lisznyai Pál a krónikás, végre Tóthhlusi Kis Miklós vezetése alatt. Nagyobb előmenetelt teendő, az akkori szokás szerint, Hollandiába indult jun. 8. 1685, s különösen Leydában tölte három évet, melly idő alatt a bölcsészeti és theologiai tudományokon kívül az orvosiakat is elvégezte. Távolléte idejére esik Debreczen városának fölégetése, elpusztítása 1686. május havában, melly szerencsétlenség alkalmával elvesztő atyját, ki 14 évig volt debreczeni vároqjegyző, 12 évig bíró, több ízben követ a környező vagy közlégő hadak vezéreihez. E romlást Apáti külföldön Sándor-(alexandrin) versekben négyes vagy Zrínyi-féle rimcléssel keseregte meg, illyformán:

Gemit pannoniái Sionis filia,
G.emunt velut inter Spineta lilia:
Deus! quanta tibi fundit suspiria;

Tardas tempeſtiva tamen auxilia. (Vita triumphans, 236 lap.) Hazájába térvén, egyházi hivatalra szentelte magát, s több oldalú műveltsége mellett főleg a bölcsészeiben tüntető ki magát illy czímű munkájával: „Vita triumphans civilis, s ive universe vitae humanae peripheria, ad mentem Renati Des Cartes: ex unico centro deducts.“ Auctore Nicolao Apáti. Amſtelodami, 1688. kis 8dr. 346 lap. Megelőzi egy ajánló levél, és Kaposi Sámuel és Tóthfalusi Kis Miklós üdvözlő latin versei, ő hozzá. Apáti egyike volt Cartes legelhatározottabb követőinek. Megmutatta ezt egy kéziratban maradt munkája által is, mefíynek czíme: Utilitas pathematum animorum, és szintén Amſterdámban ment volna sajtó alá, ha meg nem akadályoztatok a hazájába való nem számított visszatérés által. Poirer Péter, hires bölcsész ítélete e munka felől igen kedvező. Cartes követői közül egy sem tette azt, mit Apáti, mond ő. — Egyéb munkái: „Epistola oonſolatoria.“ Claudiopoli, 1716. 8.— Jegyzetek, kéziratban, utazása felől. Számos egyházi beszédei magyarul. Meghalt 1724-ben.

Apor Péter, János fia, Péter unokája, szül. 1676-ban. Tanulmányait Erdélyben: Tordán és Kolosvárott végezvén,

azoknak folytatására Magyarországra jött a nagyszombati egyetembe, honnan tudományos kiképeztetéssel térvén vissza, tudományát és igyekezetét honának javára kívánta ugyan szentelni, mindazáltal e közben Rákóczy Ferencz nyugtalanságai polgári háborúra térvén ki, a gyanút ki nem kerülheté s fogságba esett; hanem ártatlansága világosságra jött, s szenvedésének és hűségének jutalmául grófi rangra és kormányzói tanácsosságra emeltetett. Tudományának emlékét következő munkákban hagyta fön: „Genealógia famíliáé Aporianae,“ latinul, és „Brdélyország viszontagságairól“ írt munkájában magyarul. Mindkettő kéziratban maradt.

Aranka György, erdélyi születésű ref. superintends!», Drelincourt munkáját francziából magyarra fordító s kiadó illy czím alatt: „A keresztyén léleknek halál félelmei ellen való orvosságai, némelly boldog kimúlásra való szükséges készületekkel.“ Kolosvár, 1768. Másodsor Pest, 1775.

Aranyosmedgyesi Sámuel, hetényi jegyző, imakönyvet bocsátott közre illy czím alatt: „Igazság áldozatja.“ Győr, 1737. Másodsor Bánfi Mária költségen Kolosvár, 1745.

Armbruster Sámuel, jog- és nyelvtudós, szül. Szentgyörgyön, Posonymegyében. Jámbor életet élt, s előbb maga számára írt „Tizenkét elmélkedést a halálról és örökkévalóságról,“ melly ajtatos kézi könyvet többek kívánságára Posonyban, 1671-ben kinyomatta; Másodsor u. o. 1703.

Árvay József, szül. dec. 13. 1823. Kistráskán, Felső-Zemplénben, hol édes atyja, András, ref. lelkész volt. Alig serdült a gyermek, azonnal Golopra vitették anyjai részről való rokonokhoz, s itt .vévé az első elemi oktatást kedvezőleg mutakozó sikerrel, annyira, hogy 1831. tavaszán beléphetne a pataki algymnasiumba. Végezvén a középtanodát, július 19.1839. íratott a felsőbb tudományok hallgatói közé, 8 mint akadémikus hallgató a bölcsészeti, jogi és theologiai leczkéket az akkori berendezés szerint hat és fél évig. 1846. magán nevelőnek ment Rákócra, ugyancsak Felső-Zemplénben, s mint ollyan tölte pár évet Boronkay Albert házánál. 1848. augustus havában létévé a segédpapi vizsgát, és

mene káplánnak Megyaszóra., kevés idő múlva Golopra; mígnem 1851. febr. 19. az ondi ref. egyház választó megrendes lelkészének. Azonban a Idkészi állásnál kedveszerintibbnek lelé a tanárit; s elfogadó a sárospataki gymnasiumi tanárságot, melyre azon év cept. 23. napján választott meg a miskolczi gyűlésen. Mint ilyen nyéré ki az igazgatóságtól, hogy különösen a mathesis kedvéért néhány hónapot tölthessen Bécsben; 1834. augustns — november hónapjai e járatban töltek el. Mégis a mathesis iránti hajhunnak tudományyá érlelődeaét egy polytechnikumi ifjúnak köszöni, Sacher Gusztávot — így hitták — a leghálásabban említi életrajzában. — A tiszamelléki helv. hitv. egyházke-
rület néptanítók iskoláját (praeparandia) alapítván, az igazgatóság szemei örömmel nyugodtak meg rajta, s őt a Miskolczon 1856. nov. 11—14 napjain tartott gyűlésen, az intézet vezértanárságával bízták meg. Munkái: 1) Szám-
tan, önképzők számára. Sárospatak, 1853. 8dr. 2) Vezérkönyv az elemi számtanításban. „Népiskolai könyvtár”¹¹ VII. füzete. Sárospatak, 1856. 12dr. XX. és 400 lap.

Aszalay János, magyarra fordító „Leasing verseit“ három könyvben. Bécs 1793.

Aszalay (szendrői) József, borsodmegyei birtokos, régi nemes család ivadéka (ősei közöl János Mohácsnál vértett el a honért; többen országgyűlési követek voltak; István 1656-ban kincstári tanácsnok; András 1685-ben, Ferenci pedig 1713-ban borsodmegyei alispán, József 1740-r-1783-ig helytartósági tanácsnok volt), — szül. Pakson Tolnamegyében, 1798. febr. 14-én. Gondos szülői által kitűnő nevelésben részelttévén, már fiatal korában rendes tanulmányain kívül a nyelvek- és szépművészetekben is szép előmenetelt tön. Iskoláit Kalocsán kezdé, Pesten, Váczon, Posonyban folytató, Egerben végzé, mindig az első jelesek közt lélvén föl saját nevét. 1817-kén a magy. kir. udvari cancellariánál mint fogalmazó gyakornok kezdvén szolgálni, 1819-ben ugyanott udvari fogalmazóvá nevezteték, s e hivatalát hét évig viselé. Ez idő alatt alkalma nyílt magyar-

ország topographiai, statistikai, ethnographiai, egyházi nagy térképe készítésére legjobb forrásokból szerezhetni meg magának a szükséges adatokat, és ezen, 12 évi munkát igényelt műve annyira sikerült, miszerint mind belső értéke, mind igen díszes kiállítására nézve, szakértők bírálata szerint, Europa legjelesb térképei közé sorostaiék. E becses mű I. Ferencz császár ő felségének van ajánlva s szerzője sok kitüntetésben részesült. Ugyanis V. Ferdinand király ő felsége által „De litteris meritó Josepho Aszalay de Szendrő“ köriratu nagy érdempénzzel, — XII Leó pápa által szép latin levél-, aranyemlékpénz- és pápai áldással, — a wttrenbergi és porosz királyok által arany érmekkel, Portugallia fejedelmétől Krisztus rendjével, a luccai herozegtől sz. Lajos-érdemkereszttel, végre a párisi statistikai tudós társaság által tagsági oklevéllel tiszteltetik meg. — 1826-ban kir. helytartóság! titkárnak neveztetvén ki, 8 éven át mint helytartósági előadó a vegyes katonai bizottmányokban, szép latin, magyar és német előadásával tiinteté ki magát. E mellett a budai jótevő nőegyletnél mint titkár működött, és czélszerű hangversenyek rendezésével a könyör-intézet jövedelmét tetemesen öregbité. 1834-ben lemondott hivataláról, s azóta mályi birtokán kizárólag a tudományoknak él, és a kertészet, zene, különösen pedig az élettudomány körüli tapasztalatainak feljegyzésével foglalkozik. — Tudományos búvárkodásának eredménye lőn bő ismerettel és mély logikával irt munkája: „Szellemi omnibus, kéjutazásra az élet utain.“ (3 nagy kötet Pest, 1855—1857), mdly tetzésben és méltánylásban részesült, tömérdek anthropologist s életphilosophiai adatokat tartalmaz; szövegén mindentűtt humoristikus szellem szövődik át, melly azt kedves olvasmáynnyá teszi; azonfölül e jeles mű, szerzője nagy ember- és világismeretéről tesz tanúságot. — Azóta ismét illy című munkát irt: „Eszmék az életnap fogyatkozásai- és leáldozásáról.“ „Miután — mond szerző az előszóban — szellemi omnibuson tevők meg kiutazásunkat az életutain, megkísértém olly szellemi mozdony készítését, mellyen sötét

alagutakon keresetül, néha meredek szíriek bosszants vivő élet és halál-vaspályán félelem nélkül tehetnék meg hosszú utunkat“ E művet szintén humoristikus szellem teszi kedvessé. — Vannak munkálatai a Közhasznú Ismeretek Tárában, s irt francia nyelven a párisi tudós társaság számára is statisztikai dolgozatokat — Mint értesülénk jelenleg „Humorietikue és történelmi Album“ című munkával foglalkozik, mellynek nagy része már készen van.

Bába Ferencz (marosvásárhelyi), latinból magyarra fordítva kiadott illy ezimű könyvet: „Lelki élet, azaz: Az ur Jézus Krisztusban igaz hit által beoltatott és ő benne élő embernek, lelki állapotáának leírása. Frankfurt, 1722. 8r. 341 l.

Bábái György, párbeszédembe foglalva fordítá Chrisologus Theophil munkáját s kiadta illy cím alatt „Rövid oktatás a gyermek nevelésről, az igaz Isteni félelemre mint vitessenek a kis gyermekek/“ 1711. „Panoplia oatholica“, azaz: „Lelki fegyverház.“ 1733.

Babocsai József, orvostudor, a keszthelyi meleg forrásról irt illy című. fiizetkét: „Boldog Zala vármegye! Keszthelyi Hévízéről méltán neveztetel így attól, a ki ezen rendeket irta dicséretedre.“ Sopron, 1795.

Bádo János (szentmártoni), magyar költő, szül. 1623. körül. Szép magyar versekbe foglalt párbeszédet hagyott hátra „A mi urunk Jézus Krisztus haláláról és győzelmes föltámadásáról.“ Nyomatott Körösön, 1645. Egy mutatott „História a tékozló fiúról.“ Kolosvár, 1635.

Bakó Dániel, gávai születés, Szabolcsból. Világot látá juL 22. 1809. középsorsú nemes atyai házban. — Már az alsóbb iskolákat Sárospatakon járta, s végezvén a gymnasiumi tanfolyamot, jul. 18. 1828. az akadémiai pályára előmozdított Előkelő házak gyermekei mellett magántanító a szünidőket utazással tölté s így járta be a hazát, s Alsó-Austriát a birodalmi fővárossal együtt Még előbb, mint az esküdt diákok közé fölvétetnék, reá bízott a szónoklati osztály tanítása a gymnasiumhan; s híven járván el ügyében

az igazgatóság által az ötödik osztály rendes tanárává neveztetett; azóta mint gymnasiumi tanár működik, s jelenleg a VI. osztály vezére. — Irodalmi munkássága leginkább szótári dolgozatokra terjed ki. Egyik írója és szerkesztője a „Latin-magyar“ szótárnak, mely kijött Sárospatakon 1845. 8r. Szintén egyik írója a sajtó alatt levő Görögmagyar szótárnak, mely ma holnap megjelenik Sárospatakon.

Balassa Szilárd, nyugalmazott lovas őrnagy, szül. 1792. 1810-ben az akkor gr. Blankenstein, később a württembergi király nevét viselő 6-ik huszárezrednél kadét lett s itt szolgált 1825-ig, fokonkint főhadnagyságig emelkedvén. E minőségében ugyancsak 1825-ben az illetők nem csekély meglepetésére első volt, ki a szilaj és makacs lovak erőszak nélküli megvasalása módját föltalálta. Erre nézve első kísérletét az ezrednél Pardubitzban tette; s midőn kísérletei sikerülvén, módszerével tisztában volt, erről hg. Reuss ezredesénél tett jelentést. A fontos ügy hire a legfelsőbb helyig eljutott. I. Ferencz császár parancsából az egész birodalmat beutazta; a lovas ezredeknél és ménesekben a legmakacsabb s legszilajabb lovakon tett kísérletei teljesen sikerültek, elannyira, hogy egy ló sem találkozott, mely szemei varázsának ellenállt volna. Jutalmul soron kívül a 2. számú dsidas ezredhez századosul neveztetett, s évenként 300 pft. pótlékdíjt nyert. Lóvasalási módszerét rendszeres könyvbe foglalva, német nyelven „Balassische zwangslose Hufbeschlags Methode“⁴⁴ cím alatt 1826-ban tette közzé, mely munkája magyar nyelven. „Az erőszak nélkül való p'atkolás, okosságon és a lónak lélektudományán alapodott értekezése“⁴⁴ cím alatt Pesten, 1828-ban jelent meg s azon eredménye lett, hogy azóta Európaszerte a katonaság a lóvasalásnál erőszakot nem használ. Megjegyzendő, hogy e methodusban főtényező az éles nézés. Szerző a munkát 1842-ben újolag bővítve az orosz czárnak ajánlá, kitől 1000 pft. értékű gyűrűt nyert jutalmul. Az érdemes férfiú 1840 óta mint nyugdíjas őrnagy Pesten tartózkodik.

Balán Ágoston, erdélyi székely származású, sz. ferencz-

rendi szerzetes. Mint hit- és bölcsészettanár különféle helyeken működött, mindenütt hitszónoklatával tüntetvén ki magát. Bírunk tőle egy énekes könyvet illy cím alatt: „Régi s új, deák s magyar ajtatos énekek“ Csik, 1681.

B. Bálintits János, erdélyi származású, kir. táblai ülnök volt Kolosvárt. Egy szomorújátéka maradt fon „Kódrus“ cím alatt Bécs, 1784. Horányi szerinte korán elhunyt férfin sokat foglalkozott a költészettel, s. többet is irt, de csak főnebbi művét mentette meg az enyészettől Bárózi Sándor.

Ballagi azelőtt **Bloch Károly**, Mórnak testvére, 1823-ban Biharmegye Búj nevű helységében született. Mostoha körülmények közt növekedvén fel, kevés előkészülettel került bátyja keze alá, ki saját erejéből s munkája után tartotta fön magát j ennek vezérlete alatt azonban csakhamar utánpótolta az elmulasztottakat, annyira, hogy Pápán, mint néhány évvel azelőtt testvére Mór, szintén letette a hnmantikumokból a vizsgálatot, a logikusok sorába fölvétetett, és két év alatt a köztisztelőben álló 6 ismert nevű Tarczy Lajos tanár felügyelete mellett, ki őt különös figyelemmel kísérte, a bölcséleti folyamat sikeresen végezte. Ez idő alatt a héber vallásról a protestáns vallásra tért át, s a bölcsészeti pályára végeztével Török Pál pesti ref. lelkész pártfogása mellett Debreczenbe ment tanulmányai folytatása végett. Itt különösen a görög nyelv- és történelemre adván magát, az akkoriban híres hellenista, és történész Péczely József tanár jóakarátát s pártfogását nyerte meg, kinek buzdítására később a jogi tanfolyam végeztével a fáradságos ugyan, de szép nevelői pályát választotta. Nevelő minőségben először Aradon, később Pesten működött, 1850-ben pedig a pesti evang- iskolában segéd-tanító lett, a mellett a mérnöki tanfolyamot is végezte. Spk oldalú képzettsége figyelmet gerjesztett, s ennek lehet tulajdonítani, hogy 1852-ben a kecskeméti főgymnasiumba a természettani tanszékre hivatott meg, hol azon időben Obernyik Károly-, Loanczy László- s többekkel együtt működött; míg nem a nevezettek egyenkint az azalatt nyil-

ványossá tett nagykőrösi főgymnasiumba mentek ét, 3 pedig a kecskeméti intézet igazgató-tanéra lett. De 1856. vége felé szintén Nagy-Kőrösre hivatott meg, hol mint a német nyelv és irodalom tanéra jelenleg is működik. Ballagi Károly a benne rejlő talentumot nem ásta el, s nem engedte parlagon heverni, úgy is feltűnt mint az irodalom egyik lelkes bajnoka. Több kisebb nyelvészeti munkán kívül egy nagy német nyelvtant irt magyarok számára, mely 1848-ban jelenvén meg, annak most harmadik kiadása forog kézen, mi mindenesetre nagy ajánló levél egy tudományos munka mellett. 1851-ben Batizfalvi Istvánná] együtt „Történeti életrajzok“ című ifjúsági folyóiratot indított meg, mellyből azonban eddigelé csak egy kötetet bírunk. 1856-ban illy cím alatt „Az állatvilág csudái. irta egy kecskeméti tanár“ színezett képekkel diszesített ifjúsági munkát adott ki. Gyakorlati magyar nyelvtana, a német helyesírás és alapszabályai, német olvasó könyve szintén ismeretesek. Egy „Találmányok története“ című nagyobb munkájából mutatóványokat láttunk a Vasárnapi Újságban, valamint különféle tartalmú kisebb cikkei nagy számmal jelentek meg a hírlapokban. Sajtó alatt van egy nagyobb szerű „Német magyar olvasó könyve“ iskolák számára. s reméljük, hogy fiatal ereje s szép tehetsége több tudományos munkával fogja gazdagítani irodalmunkat.

Balogh Benjamin, aranyosi prédikátor munkája: „Ahitatosságról való Trákta.“ Jurieu P. után fordítva. Komárom, 1806. 8r. 430 lap.

Balog György, a soproni év tanodák igazgatójától magyar fordításban megjelent „Cornelius Neposnak, avagy Aemilius Probusnak híres nevezetes fejedelmeknek életekről és cselekedetekre“ irt könyve.“ Sopronban, 1700. Továbbá a tanuló ifjúság számára lefordítá s kiadá: „M. T. Cicero négy könyvét.“ Lócse, 1694. „A gyermek nevelésről való oktatás“ (Hala, 1711.) szintén tőle vah.

Sellyei Balog István, orvostudor s ref. lelkész II. Rákócsy György udvarában, két könyvet bocsátott közre illy

ozimek alatt: „Temető kert.“ Nagy-Várad, 1655. Tartalmaz halotti predikációkat.— „Úti társ.“ U. o. 1657. Tartalmaz alkalmi egyházi szónoklatokat.

Patai Balog János, ref. prédikátor, angolból magyarra fordítva kiadá: „Lelkiigazgatás a betegségben, és az balál árnyékában; melly könyvetekében megíratik, miképen vigasztalhatják magokat az emberek a nyavalyában az halál ellen.“ Utrecht, 1700.

Balsarāti Vitae János, szül. 1529. Dombegyházán. Édes atya, Lukács, a Jaksithok várkastélyának öre, gondviselője Nagylakon, távol éle családjától, s midőn egyszer látogatni haza ment, az a nagy szerencsétlenség történt, hogy Dombegyházára ütven a törökök, kímélet nélkül mindent fölprédáltak, égettek, s maga Lukács és neje is török fogságra hnrzoltatott, hová oda veszett mind a kettő. Gyermek, János, három hónapos vala csak, s védetlenül hagyatott az atyai házban, mellyet mihamar lángok borítónak. Bód szerint, egy török katona meghallván a csecsemő sírását, az égő házba rohant, s a gyermeket bölcsőétől együtt kiragadá, az utczára dobta, hol a bölcső rá fordulván, három napig vesztegelt végső elhagyatásban. A szerencse úgy akarta, hogy Fodor Ferencz,-anyja bátyja, rá ismerjen, ki aztán pártul foga a gyermek ügyét, magával vivé Balsarátra (innen a Balearāti előnév), korához képest gondját viselte, nevelte. Fölserdülven a gyermek, Jaksith Péternek, a nagylaki várkastély urának özvegye, Anna, ritka kegyességü védasszony vette gondjai alá. Így vön első iskolai képeztetést Gyulán; majd Erdődre ment tanulni Kopácsi Istvánhoz, kit 1547—8. nemcsak Nagybányára, hanem 1549-ben, midőn immár volna húsz esztendő, Patakra is követett, hová K. az iskola és egyház igazgatása végett hivatott s vitetett vissza Pcrényi Gábor által. Minő előmenetele volt Vitusnak a. theológiában s más tudományokban, abból is eléggé megtetszik, hogy különösen a latin és görög irodalmat kezdőknek tanítaná. Ezen foglalkozása nem sokáig tártá, mert még 1549. utólja felé Wittembergába ment Me-

lanchton Fülep hallgatása végett, melly útjára Jaksith Ásna, Péter leánya, szolgáltatá a szükséges költséget. Odajutva nagy serénységgel veté magát Vitua bölcsészet- és theológiára; a 1554. huszonöt éves korában, bölcsészeti tudor címrelőn ér* demesitve. 1556. a witembergai magyar tanulók második seniora volt. Az ifjú tehetségei feltűntek mestere, Melancthon előtt, ki nem szűnt meg jó tanácsával egyengetni utait a tudományosságban. Az ő tanácsára látott Vitus az orvosi szakhoz, s különösen a füvek ismertetét annyira vitte, hogy tőle mások is tanulnának. Elvesztvén azonban ifjú védasszonyát, újból Melancthon volt segítségére, ki őt Petényi Gábornak olly hatályosan ajánlá, hogy megvolt a szükséges költség egy olaszországi úthoz, meHyre az orvosi pálya tökéletes kitanulása végett ismét Melancthon lelkesítette a szófogadó tanítványt. Majdnem hét évi folytonos tartózkodás után meg is indula Vitus Witembergából Olaszország felé; hová jutva, Bologna és Padua egyetemét látogatta, s. csakugyan orvosi tudorságot nyert. .Mint orvostudor látogatta meg aztán Romát; hol IV. Pál pápa udvarában orvosi gyakorlata is volt; de tartván tőle, hogy vallása még idegenséget szül iránta, visszajött Bolognába, telvén olaszországi utazásába négy esztendő. 1560. évben Perényi Gábor által honába szólíttatván, ugyancsak nála udvari orvos, m«yd tanácsos volt Patakon, hol nagy gondjai voltak az iskolára, mellynek, igen hihető, ekkor lett helyettes igazgató-tanárává is az öreg Kopácsi mellett. Az ő közbenjárása szerze Perényitől állandó telket az iskolának. Mint híres orvos, ki szálját tudományos könyvekkel is gazdagító, II. Miksa császártól nemesi oklevelet nyert. Meghalván Perényi 1567. Vitus szolgálatai megszűntek az udvarnál s ő egyházi hivatalba, mellyre első védasszonyái szánták, lépett, s 1568-ban jelenvolt a kassai zsinaton, melly Egri Lukács ellen tartatott, s aláírta magát az eredeti hitvallásnak. 1570. liszikai, 1571. pataki lelkész, mint ilyen az iskola hü gondnoka, és tanító is egyúttal, mikor, hihetőleg csak az ifjak iskolai használatára hittani könyveket irt. Meghalt Sárospatakon, apr.

7. 1575. életének negyvenhatodik évében, hirtelen való halállal, mert még az napon egyházi beszédet is torta hívei előtt. Emlékbeszédet monda felette Szikszói Fabricius (Kovács) Vazul *), mely kinyomatott Wittembergában 1576. 4dr. Munkái: 1) De remediis pestis prophylacticis. Megjelent 1564. — 2) Az keresztényi vallás ágazatának rövid summája. 1571. 8dr. — 3) Magyar chirurgia, azaz a seb gyógyításának mesterségéről irt négy könyvek. — 4) Némelly latin versek.

Balugymnszky Endre, görög kath. kanonok Ungvárt, az egyházi történelem és egyházi jog híres tanára ugyan' ott, született Zemplénben 1800. Meghalt 1854. december 20-án. Bő tudományának maradandó emlékét „Egyházi történetirat“ (Eperjes, 1846.) című művében alapítá meg. Megjelent e munka latin és orosz nyelven is több kiadásban. Maradt egy becses kézírata is „A magyar egyházi jog történetéről.“

Bánáti Katalin, irt verseket, mellyek összeszedve „A magánosság egyszerű virágai“ cím alatt jelentek meg. Kasán, 1835.

Bándi Sámuel, erdélyben tanult Bataviában, s idehaza lelkészkedett. Irt „Magyarázatot a LXVIII. zsoltárra.“ Megjelent Franekerában, 1690.

(Felső) Bányai István, szül. Erdőhorvátiban, Abaujnak Zemplénbe szögellő, Tolcsvával határos falujában, hasonnevű atyától 1711. Tanult Patakon, hol a felsőbb tudományok hallgatói sorába 1727. oct. 13. napján lőn beiktatva, öt év múlva német szó kedvéért Posonyba ment tanulni, s visszatérvén Patakra, 1736-ban a szónoklat nyilvános tanítója lőn s volt négy esztendeig, mikor magasabb miveltséget szerzni külföldre, nevezetesen a szövetséges Belgiumba ment,

*) Kérdés: Vazul-e vagy Balázs? Mert magyarul rendszeren Balásznak mondatik hagyományilag; · hihetőleg ez a magyar név B a s í l i u s-áá fordítva okoz tévedést; a felől semmi kétség sem maradván, hogy Basilius=Vazul; de a nevekkal, tudjuk, ma sem var gyünk tisztában: Jenő és Ödön, Mór és Móricz, Ágost és Ákos írók által használtattak viszáson, és cserélve.

hol Franekera és Leyda voltak tanuló helyei. Visszatérve hozott magával sok szép könyvet, leginkább latin olassicusokat a legjobb kiadásban. 1743. történelem és szónoklat nyilvános tanára Sárospatakon, székfoglaló beszédet monda febr. 7. 1744. de libertate artium humaniorum n u t r i c e. Még azon év július havában tisztél tétett a természeti jog tanítása is; mellyben Vitriarinstkövette, a történelemben pedig Zopfot; de legkedveltebb tudománya mégis a latin classical irodalom és szép latmság volt. 1767. febr. 23. kilépe hivatalából, mellyet 23 évig folytatott, s bánatos lélekkel Erdőhorvátiba vonult, nyugalomra, hogy meghaljon. Meg is halt még azon év május 25. Munkái: 1) Gileádi balsamom a döghalál ellen. Mellyet német nyelven irt Fridrik Adolf Lampe született nyelven kibocsátott F. Bányai István. Franekera, 1741. 8. — 2) Supremum pietatis munus. Emlékbeszéd Szathmári Mihály felett; mondá jul. 16. 1744. a sárospataki iskola nagy teremében. Kiadatott Kolosvárt, 1748. 4dr. 3) Dissertatio ad vaticinia Damielis. Akadémiai értekezés, megjelent Franekerában, 1742. 4dr.— Kéziratban: 4) História universalis. 5) Jus naturae et *gentium*. 6) Quaestiones juris naturális. 7) Halotti beszédek, magyarul, több nevezetes férfiú felett.

(Felső) Bányai Mihály, Utrechben tanulása alatt bocsátott közre egy könyvet magyar nyelven illy ősim alatt: „A léleknek úti költsége:¹¹1651.

Bányai Sámuel, illy című imakönyvet irt: „Aranyos avagy keresztyén A. E. C.’f Kolosvár, 1747.

Bárány Pál (szeniczei), szül. Szemcsén Nyframegyében. Munkája: „A Szent“írásnak a betű szerint fordítás által némelly meghomályosított helyeire való világosító Lámpás,“ Megjelent 1787. helykitétel nélkül 8dr. 115 l.

Baranyi László (váradi), szül. Debreczeben 1729-ben nemes szülöktől. Végezve idehaza tanulmányait, bővebb kiképzés végett a belga és szász akadémiákba ment ki. Melly alkalommal irt egy „Magyar Geographia“ című munkát ifjak számára, melly először Halában, 1759. s másodsor

Pesten, 1796-ban jelent meg. Mr. 310 1. Egy másik fordított munkája „Keverés párnája“ cím alatt jelent meg. Azonfölül irt „Mulatságos beszélgetéseként. Posony, 1797. ée „Erkölcsi levelek“-et. U. o. 1779.

Bárczai Klára, egy imakönyvet fordított magyarra, melly „Jó illata fust“ cím alatt Kassán, 1763-ban, másodszer 1783-ban nyomtatott.

Bardócz József megírta versekben „Erdélyország törvényeinek rövid summáját“ Enyed, 1790.

Barlna Vendel, előbb kalocsa-, most váczmegyei papnevendék, szül. Kunbalacon 1834. Kuthen álnév alatt jól sikerült s érzelemdus verseket olvashatni tőle különösen a „Családi lapokéban és a „Magyar Néplapéban. Jelenleg negyedévi theologus

Bartha Boldizsár, szül. Szoboszlón, s Debreczen város tanácsnoka vök. Történeti munkát irt az 1657—1664-ig az országban és főleg Debreczen vidékén történt török és tatár pusztításokról; melly könyv Debreczenben nyomtatott, azonban olly ritka, hogy Benkő József is csak egy csonka példányt látott belőle.

Barcsai László, több színművet fordított magyarra. Ilyenek: „Fayel, vagy az irtóztatós szeretet“ dr. 5 folv. „A gyermeki szeretetnek ereje“ dr. 5. föl. „Jártas-költés vőlegény“ vígj. 1 folv. „A tolvajok“ (Schillertől) szony. 5 folv. „A rendtartó házi gazda“ vígj. 2 folv. stb. Foglaltak az „Erdélyi játékos gyűjteményében.

Bátai György, kolosvári iskola-igazgató, később prédikátor ugyanott és Zilahon. Németországban képezte ki magát s következő címfi könyveket bocsátott közre: „Az Isten kegyelmében lévő embernek idvességés életének bizonyos és meg-tsalhatatlan jegyekből való megismeréséről.“ Szeben, 1665. — „Az Isten-félő ember könyörgésére-való választétel, és a régi megszokott bűnököt elhagyók hathatós vigasztalások.“ U. o. 1665. — „Lelki Próbakő.“ Különféle tárgyáról szóló predikátziók. Szeben, 1666. Ajánlva van Apafi Mihály fejedelemnek. — „Választattaknak Tárgya.

Melyle minden buzgó lelkű és idvösségét kívánó embernek tellyes életének folyásában szükségképen kell tzelozni.“ U. o. 1666. Polémiái mű, ajánlva van Bornemiszsza Annának.

Báthori Mihály, Debreczenben és később gr. Rédei Ferenci költségén Hollandiában a leydeni akadémiában tanult 1650-től 1654-ig. Mint elhirdet polemikusk térvén vissza hazájába, előbb jótevőjének udvari papja, később szentjóni és hnszti, végre debreezeni prédikátor lett. Két stnnkát bocsátott közre, úgymint: „Hangos Trombita“ alkalmi beszédeket tartalmazó munka. Debreczen, 1664. Ajánlva gr. Rédei Fereneznek. — „Halotti predikatzio, melyet mondott el a gróf Rédei László ur felett.“ Debreczen, 1664. Ajánlva gr. Bethlen Drusiannának, gr. Rédei László anyjának..

Báthori Sophia, 1643 óta II. Rákóczy György erdélyi fejedelem hitvese; férjének halála után 1660-ban fiával együtt a ref. vallásról a kath. vallásra tért, a helvet hitvallásnak számára rendelt Rákóczyféle alapítványokat viszafoglalta, s javai örököséivé a jezsuitákat tette. Meghalt 1683. Benne a Báthori nemzetség nőágon is kihalt. Bgy imakönyvet irt,melley-a 18. században Lócsén került sajtó alá.

Báti János, Nagybánya városának rendes orvosa', magyarra fordítá Rosen M. munkáját s kiadta illy cím alatt: „Az hójagoe és veres himlőnek gyógyítására való Útmutatás.“ Kolosvár, 1785. 8dr. 252 1.

Bátky Károly (felsőbátikai és lövői). Művei: „Á tőkéletes dohány-termesztésnek hosszas tapasztaláson épült Útmutatások.“ Pest, 1837. „A futóhomok megfogása és használása módjáról.“ 1842. „Mulatva oktató könyvecske fió-és leánygyermekkek számára“ Kecskémét, 1845.

Batizfalvi István tanár, a m. k. természettudományi társulat és magyarhoni földtani társulat rendes tagja, szül Rimaszombatban, Gömörmegyében 1824. oct. 26-án. Atyja Endre, az ottani ev. egyház egykori buzgó gondnoka, ki-képeztetésének első alapjait a rimaszombati ev. elemi tanodában eszközölte, 1834-ben pedig a tanuláshoz különös vonzalmat mutató fiát az osgyáni (jelenleg a rimaszombati ref.

tanodával egyesült) algymnasíumba küldé. A szónoklat-költészeti osztályokat Rosnyón fejezte be. 1842-ben Késmárkra ment át, hol két éven át a philosophiát, s két évig a theologiai tudományokat hallgatta; *ezeket* folytatandó a Vajda Péter és Bloch Mór tanárok alatt virágozott szarvasi főtanodát kereste föl. 1847-ben a sárospataki collegiumban a jogtudományokat hallgatta, Iskolai pályája alatt az ó-kori classicusok és a történettudomány legkedvencebb tanulmányai voltak, hanem a tanári pályát választván élte céljául, többoldalú ismeretek birtokára iparkodék szert tenni. 1850-ik évig magán neveléssel foglalkozók előbb vidéken, később Pesten. 1851-ben a pesti ev. gymnasiumban segédtanárnak, 1852-ben a rosnyói ev. főgymnasiumban a magyar nyelv éa történet-földrajz r. szaktanárának választatott meg — Irodalmi működését az időszakai sajtó hasábjain kezdé meg. 1852-ák évtől a nagyobb politikai lapok rendes munkatársa, s mint illyennek részint saját neve, részint álnév alatt több jeles czikke jelent meg. Erejét a kritika terén sikerrel kísértette meg. Bírálataiban távol minden indulatosság- és azenvédeleyességtől egyedül szorosán a tárgy körül forog. A M- Sajtó és P. Napló hasábjain megjelent vezércikkei komoly, meggyőző modorban s nagy mérséklettel írvák. 1852-ben jelenlegi nagykőrösi tanárral, Baliagi Károlylyal irodalmi összeköttetésbe lépett. Közös munkálkodásuk gyümölcsei a következő irodalmi művek: 1) „Történeti életrajzok.¹¹ Pest, 1852. 2 köt. 2) „Aranybánya, olvasó és gyakorlati könyv.¹¹ Pest, 1852. E közös irodalmi működés szükségkép félbenszakadt, a mint* a munkatársak a hon különböző vidékeire szakítottak el a sors által egymástól Mint rosnyói tanár tapasztalván, hogy a jelen iskolai átalakulás korszakában nagyobb részt fordításban megjelent tankönyvek nem igen felelhetnek meg. a kívánt czélnek, eredeti tankönyvek írását kísértette meg; így jelent meg 1853-ban következő című tankönyve: „A földrajz elemei.“ Rosnyó, 1853. E mqnka 1856-ban második, újonnan átdolgozott kiadást ért s azt az oktatási ministerium gymnasiumi tankönyvül elfogadta.

Sajtó alatt van következő ozimtt tankönyve: „Vezérfonal a történet-földrajz első oktatásánál, az algyimasimmi ifjúság számára 3 füzet. Ebnek öccse.

Batizfalvi Sámuel, orvostudor, a budapesti kir. orvos-egylet s a magyarhoni földtani társulat r. tagja és a m. kir. természettudományi társulat másod titkára, szöhetett Gömörmegye Rimaszombat városábat 1826. aug. 26-kán. Gymnasialis tanulmányait ag újabb időben egyesült rimaszombat-osgyáni protestáns tanodákban s a rosnyói svaiig, gymnasiumban végezte. A pbilosophiai tudományokat Lőcsén hallgatta, hol egyszersmind a magyar nyehrmivelő társulat tagja s egyleti könyvtárnoka volt. Atyjának, akkoron a rimaszombati ev. 'egyház gondnokának kívánságára a hit-tan) folyamat is bevégezte. Azonban a papi pályára hajlamot nem érezvén, 1849. az orvosi pályára lépett. 1855. tava* szán orvostudorrá, ugyanezen év julius havában sebésztudorrú avattatott. Pestváros „Szent Rókus¹¹ polgári kórházához se* gédorvosnak még 1854-ben neveztetett ki, 1855-dik év őszén pedig a pesti orvosi egyetem sebészi kórodájánál Balassa János oldala mellé tanszéki segédül választatott 1856-ban a szülészetből mesteri oklevelet nyert. A időszaki sqtó hasábjain részint saját, részint álnév alatt közlött egyes cik-kéin, orvosi s természettudományi értekezésein kívül kö-vetkező szakműveket írt.“ „Utasítás madaruk, emlősök, hullók és halak bőrének lefejtésére, kitömése és fõntartásá-ra.“ Természetbúvárok, gyűjtők és szakkedvelők számára néhány sodronyváz- és műszer ábrával. Pesten, nyomtatott 1853. 2) „Növénytár, vagy a növénygyiyítés-, berakás-, szárítás-, osztályozás- és fentartásának egyszerű módja.“ Néhány a szöveg közé nyomott fametszett! eszközábrával. Pest, 1853. Ezen művek, mint természettudományi iro-dalmunk e nemében elsők, honi nyelven régen énett hiányt pótolnak. —Közelebről a kir. magyar természettudo-mányi társulatban ismertetett s közérdekkel fogadott „Házi gyógytestgyakorlat“ című munkája került sajtó alá. Azonkívül, mint egyetemi tanszéki segédorvos több ne-

vezetés gyakorlati és tanulságos kórodat esetet tett közzé az orvái időszi szió lapjain. Első tudományos útját a kültúdre 1856-dik év nyarán tévé. Ez utazásának eredményét, természettudományi és orvosi szempontból véve, szintén szió alá készül adni.

Beimel József, szül. Révkomáromban 1798. mart 11-kéti. .Előbb esztergomi. most pesti nyomdász, a „Merkur“ caimti kereskedelmi lap volt kiadója. Kiadott egy „Magyar-német levdezőkönyv“-et Pesten, 1831..

Bellenyi Zsigmond, alispán volt Abaujmegeében, s magyarra fordítá Savanarola Jeromos némelly «oltárokról ás a Mi Atyánkról szóló elmékedéseit, s kinyomatta 1616-ban. Ajánlva van Perényi György abaujmegeei főispánnak.

Bende József, kalocsamegeei áldozár, hittudor, szü-letett Bácsmegee Mártonos helységében 1823. jan. 30-án szegény sorsú, de jámbor és istenfélő szülőkötől. Az elemi és nyelvtani osztályokat Szabadkán, a humaniorákat Kalocsán, a bölcsészetet kitűnő előmenetellel Pécssett végzé. Kalocsai érseki megeében a nevendékpapok közé fölvétetvé, mint ilyen a pesti központi papneveldebe küldetett, s már itt a nevendákpapság magyar iskolájának tagja lévén, ezen iskola .évenkinti Munkálataiban eredeti és fordított dolgozato-akat közlött. Nevezetesbek sz. Bernard életrajza; „Örző angyalhoz“ (költemény); „Néhány vonás az első keresztények-életéből— mindhárom eredeti dolgozat 1846-ban pappá aagentslietett; ezután két évig mint káplán működött Csantavéren.. 1848-ban a kalocsai papneveldeél tanulmányi fel-ügyelové neveztetett. 1849-ben e hivatal a nevendékpapok csekély száma miatt megszűnvén, ismét káplánkodék 1851-ig, midőn szentszék! iktatóvá, 1852-ben ismét tanulmányi fel-ügyelové s egyszersmind az egyházi történet és jog tanárává .neveztetett ki. 1853-ban a kiállott szigorlatok után hittudori oklevelet nyert 1854-ben . fölmentetvé a tanulmányi fel-ügyelőségöt, a tanácság mellett szegények ügyvédévé ne-veztetett ki. — Hivatala mellett folytonosan az irodalommal

foglalkozik, időnkint a hazai egyházi lapokban közli becses termékeit. Nevezetesebbek: Szivhangok egy katolikus saulítése napján; Üdvös tanulság; Kath. egylet; A papnevelékéről; A papság szellemi újászületésének eszközlésért!; A házassági járulékok a világi bíróság előtt; s több bírálóat s tudósítást a Religióban. Továbbá: Egy kér. asszonynak végső órái; Minden állapotú ember élhet istenesen; A káromkodásról, a Kath. Néplapban. „Schlör elmékedése!”*¹ esiinü három kötetes nagy munka 1854-ben leginkább az Ő felügyelősége és közremunkálása alatt látott napvilágot. 1805-ben megjelentek tőle: „Nagyböjt! és husvét nap egyházi beszédek.”¹¹ Van azonfölül az 1856-iki Pásmányfüzetekben egy beszéde „Jézus Krisztusnak az 01 táriszenteégbeni jelenlétéről.” — A jeles férfit a nemzeti irodalom érdekében különösen a Szent-István-Tánulat ügyei körül nagy buzgóságot fejt ki.

Bene Ferencz, e nevű nemes család ivadéka, mint a jazuíta szerzet növendéke és tagja, tudománya és vallásossága által szerze magának nevet. Magyar munkája: „A hitnek különbefe ágazatiról vetékedő, melyekben foglaltatnak azok a fő indító okok, melyek Felséges Hohonai Fridrik Fejedelmét, Kenus! Márk grótot és Nádor főispányt, Baváriának vezérét etc. reá bírák, hogy a Romai katolika Anya-Szent-Egy-Házal egyesülne; és minek utánna kétszer Franeczia és kétezer Német nyelven bocsáttattak, Bene Ferencz a J. T. S. papjától magyar nyelvre fordítottak. 4 rész. Nagyszombat, 1773. 8dr.

Beniecki Tamás, nemes családból szül. Liptó megyében. A kath. vallás iránti buzgalmának egy jeles imakönyv megírása és kiadása által adá tanújelét illy cím alatt „Egynéhány ajtatos könyörgések Nagyszombat, 1748. .

Benkó Dániel, legjelesebb gazdasági íróink egyike, szül. 1799. Kezdi-Vásárhelyen, Erdélyben. Iskoláit szülővárosában kezdé, folytatta Nagyenyeden, hol a philosophiai folyamom kívül a törvényt sőt a theológiát is hallgatta. Ezután nyilvános tanító lett egy évig. Ennek elteltével három évig Bécsben az orvosi tudományt tanulta, s különösen a

vegy- és műtanban szép előmenetelt tett. Egy érig egészsége miatt elhagyván az orvosi pályát, mezei gazdaságra adá magát, a gróf Károlyi Lajosnál kapott alkalmazást, hol a Klauzál-Imre kormányzása alatti suránymegyeri uradalomban bő tért nyert a mezei gazdaszat alapos megtanulására. Tudva van nyanis, hogy a nevezett uradalom, egyike a legjobban rendezetteknek a hazában, a hogy rendezését Klauzál Imrének köszöni, kinek felügyelősége alatt Benkő D. mint írnok, felügyelői segéd, tisztartó s végre mint felfigyelő működött, s így az új gazdaszati rendszer létesítésében nagy befolyással volt, annyival inkább, mivel Klauzál többnyire őt bízta meg terveinek végrehajtásával. 1840-ben hg Eszterházi Pál Benkőt, ki már ekkor mint jeles gazda hírben állott, a lévai kerülethez tartósé három uradalom praefectusává nevezte ki, melly uradalmakat 1846-ig igazgatta. Ez évben felfigyelői rangra emeltetvén, kilenez uradalom igazgatásával bízott meg s hivatalát 1854-ig a forradalom alatti és utáni válságos viszonyok közt kellő erélyel, szakértéssel és buzgalommal tölté be. Olvasással és tanulmányozással párosított gyakorlati tapasztalatait nemcsak a kezelésére bízott uradalmak emelésére alkalmasé, hanem azok által az elméleti téren is használni akart hazájának és nemzetének. Számos becses czikkei vannak a „Magyar Gazda“ és „Gazdasági lapokéban, mellyekB. bő ismereteinek és kítűnő tehetségének megannyi tanúbizonyságai. Jelenleg Pesten a „Gazdasági lapok“ egyik szorgalmatos munkatársa, s e lapok szerkesztőjével a mélaén általános tetszésnek örvendő „Mezei gazdaság könyvé“t írja és adja ki.

Benkő József (közéapjtai), Erdélyonmég híres történetírója, szül. 1740. Bardóczon, a székelyföldön. Már fiatal korában nagy szorgalommal fáradozott hazája hajdani áUapotjának és viszontagságainak kutatásában, természeti, polgári, egyházi s tudományos minéműségének és helyzetének förkészsében. 1778-ban. a közéapjtai ref. gyülekezet egyházi oktatója, s esperességi jegyzője, 1788-ban pedig

a székely-udvarhelyi collegiumnál a hittudományok, keleti nyelvek és történeti ismeretek tanára s a berlini tudós társaság tagja. volt. Tanári állomásáról 1790-ben borivásbani mértékletlensége miatt elmozdítatván, egy ideig Középjátn tartózkodók; azután hat esztendeig a köpeczi ref. gyülekezet prédikátora volt, de említett hibája miatt ezen hivatalából is kiesvén, élte hátra levő részét Középjátaa töltötte el. Itt folytatta -tudományos munkálkodását, s a fiivászzettel is sikeresen foglalkozók. Meghalt 181 ö-ben. Életírtát Benkő Ferencz 1830-ban Kolosvárott bocsátó közre. — Tudományos munkái Cözt első helyen áll: „Transilvania, sívé magnus Transilvaniae principatus multifariam et striotim illustratus. Pars generális.” Két kötet Bécs, 1778. Azonfölül még a következő munkák kerültek ki tolla alól: „Milkovia, sive antiqui eppatus milkoviensis explanation U. o. 1781. „Diaetae sive rectiüs oomitia transilvanica.” Saeben 1791. „Imago inelytae in Transilvania nationis sioulicae historioo-politica.” U. o. 1791. . Vannak jeles dolgozatai Windisch „Ungariscbes Magazin” című gyűjteményében Kéziratban maradt többek közt egy magyar értekezése azon erdélyi történetírókról, kiknek munkái nincsenek kinyomatva. O adta ki Bethlen Farkas „História de rebus tranailvaniois” című történeti munkáját 1792. Szecbenben, 6 kötetben. Vannak halotti Beszédei; ilyen: „Téli bokréta.” (Tornyai Borbála felett) Saeben, 1781.

Berde Áron, szül. 1819. mart. 8-án Laborialvaa, Erdélyben, nemes székely szülőktől. Elemi tanulmányéit szülőhelyén, az alsóbb gymn. osztályokat Székely-Kereszturon, a felsőbb tudományokat a kolosvári főtanodában végezte. A természettudományok s a bányászat iránt érezvén hajlamot, előbb a selmeczi bányászakademiába készült; de 1841-ben a kolosvári collegiumhoz tanáruł választatván meg, bővebb kiképzés végett 1842-ben Berlinbe utazott, hol léét éven át tehetségét és szorgalmát kivalólag a természettudományoknak szentelte. A tanévi szünidő alatt Németországban kirándulásokat tett; meglátogatta a nevezetesb egyetemeket s

Gfessenben a vegytani analysis érdekében egy hónapot töltött. Azután Frankban és Schweiz egy részét utazta be. 1844-ben elfoglalta tanári székét az unhariuzok kolosvári főtanodájában, hol mesterig a természettudományok előadásával foglalkozik. A természettudományokat a tanszéken kívül is terjeszteni akarván, 1846-ban kiadta „Légtüнемénytanát,“ mellyben „ágáljunk befolyása a növényekre és 'állatokra' szakavatottsággal van rajzolva. 1846-ban Takács Jánossal kendék szerkeszteni és kiadni a „Természetbarát“ című folyóiratot, melynek szerkesztése Takács J. visszalépése után az első folév végével, egészen B. villáira nehezedék. Ezen folyóirat harmadfélévi folyamat legnagyobb részt Berde cikkéi töltik be, mellyek nemcsak sokoldalú természettudományi képzettségéről, hanem megragadó, népszerű magyar irányáról is tesznek tanúságot. 1848-ban magyarítva átadó a közönségnek Stöokhardt jeles szerkezeti vegytanát. A forradalom, mdly olly sok szellemi munkásságot szakított félbe, B. irod, munkásságát is megzavaró, míg 1852-ben „Hetilap“ ősim alatt lErdély irodalmát újólag egy folyóirattal gazdagító, meUy 1855. elejéig folyt. Ezen folyóiratban B. számos köz és -magán gazdaszati cikkéivel találkozunk, meilyek terjedelmes szakiemeetséggel B hasafim érzelemmel irvák. Jelenleg a „Koloavári Közlöny“ orimű pol. folyóiratot szerkeszti.

Beregszászi Pál „Keserves sírással zokogó História“ című könyvecskét írt. 1772-ben.

Herényi István, katolikus világi pap volt.ó Munkája: „Lelki szerelmesnek drága kövek táblán való illatozó kerész.“ Imakönyv, megjelent Egerben, 1744.

Bernárd Pál, minorita, illy című munkát adott ki: „Lelki beszélgetés, mellyben az mntattatik meg, hogy a Krisztus Jézus az Oltári Szentségbeu maga Zukydon valósgosan Testét és vérét a nekünk ölödelül.“ Kassa, 1735.

Besnyel György, madari ref. prédikátor és máttysföldi senior, szül. Nagymegyeren. Tudományos s különösen a keleti nyelvekben jártas férfiű volt Magyarra fordította

az egész szentírást eredeti kútfők után, s kéziratát kiadás végett a debreczeni könyvtárnak adta át Dávidnak zsidó nyelvből magyarra fordított zsoltárait „Kis Biblia“ cím alatt az év és hely kitétele nélkül külön kiadta. „Keresztényi közönséges könyörgések“ című könyve 1743-ban jelent meg; „Háborúi könyörgések“ pedig 1746.

Bessenyei Sándor, cs. kir. lovas kapitány, magyarra fordította Milton könyvét, mely 1796-ban két kötetben illy cím alatt jelent meg.: „Elveszett paradicsom XII, és visszanyert paradicsom IV könyvekben.“ 8dr. 366. és 388 L

Bethlen Katalin, e nevű grófi család ivadéka, s tudományáról híres asszony, szül. 1700-ban. Atyja Bethlen Miklós, anyja Rédey leány volt. Első férje gr. Haller László 1719-ben dögvész által elragadtatván, 1722-ben gr. Teleki József nejevé lőn. E második férjének 1732-ben történt halála után Bethlen Katalin áhitatos elmélkedéseknek szentelő életét Meghalt e jeles hölgy 27 évi özvegysége után 1769-ben. Nagy kedvelője volt az orvosi tudományoknak; különösen a fűvészzel s a fűvek gyógyerejének kutatásával foglalkozók és sokat gyógyított. Bód Péter, udvarát jól rendezett zárdához hasonlítja Válogatott könyvtára volt, melyet halála után az enyedi collegiumnak hagyományozott. Vallásos munkája „Védelmező erős paizs, mellyel a kísértetek tüzes nyilai ellen oltalmazhatja magát az ember⁴⁴“ cím alatt Szébenben, 1751-ben nyomtatott Ezenkívül leírta saját élettapasztalásait és egyéb ajtatos elmélkedéseket gyűjtött egybe, de azok sajtó alá nem kerültek.

Birányi, családi néven **Schultz István**, Ákosnak testvéröccse; ennek társaságában kiadott munkáin kívül (lásd L kötet) önálló műve: „Magyar nyelvtan főbb nyelvszabályainak rövid foglalata.“ Pest, 1846. — „Történeti zsebkönyv, vagy a világ és műveltség történetének időszaki átnézető.“ U. o. 1845. Jelenleg mint menekült Amerikában tartózkodik.

Bíró István, szül Kolosvárt 1724-ben, nemes szülőktől. 1744-ben jezuita lett; elvégezvén Bécsben a fölsőbb tudó-

mányokat mint hittanár dicsérettel működött. Tfibb rendbeli elkeltül versein és-halotti beszédjein kívül egy munkája jelent meg magyar nyelven „Neaculus és Pericles“ cím alatt versekben. Kolosvár, 1774.

Blaho Vincze, szent-ferencz-rendi áldozár és hittndor, jeles,„egyházi beszédek“ bocsátott közre Kassán, 1774 Egyik beszéde, melyly azon alkalomra, midén a kecskeméti plébánia szerzetétől 128 évi ellátás: titán világi papságra ment át, Nagyszombatban 1775-ben jelent-meg, említést érdemel leginkább azért, mivel e beszédhez néhány a szerzet történetére vonatkozó levél is van csatolva. Szándékozott még szerzettartományának történetét is kiadni, de ebben őt a halál megakadályozd.

Blánkovics József, Arad és Békés vármegyékben a selyemtenyésztésnek inspectors, illy című munkát adott ki: „Á selyem tenyésztőiéinek módjáról és hasznáról való beszélgetés“ Nagyvárad-, 1798.

Bocsor István, tanár Pápán, tankönyveket irt illy ezimek alatt: „Latin nyelvtudomány.“ Pápa, 1839. „Számvetési kézikönyv.“ U. o. 1843. „Földrajz“. U. o. 1844.

Boda József (egyház-as-rádóczi), fordításban hátrahagyott illy című munkát: „Az emberi nemzetnek megsértődött törvényei.“ Eckartshausen eredetije után. Megjelent Pécssett', 1793.

Bodoki József, kolosvári ref. tanár, hátrahagyott illy című munkát: „Az új testamentomi sz. írások olvasására való bevezetés“ L' Enfant Jakab után francziából Megjelent Kolosvárt, 1775. 8dr. 4931. Továbbá: „Kisdedek vallása.“ Seiler F. után. Kolosvár, 1775. 8dr..328-1. -Vannak számos halotti beszédei is.

Boér Sándor, erdélyi nemes származása, latinból magyarra fordítá Bérklá Argenissét. Megjelent Kolosvárt, 1793. 8dr. 3281. Továbbá szintén fordításban megjelentek tőle: „A formenterai remete,“ dráma'; „Ki légyen ő?“ vígj. 3 föl.; „Elfride, vagyis a szépség áldoztái.“ Szomorújáték 3 föl. — Írt eredeti színműveket is, illyenek:

„Negyedik László“ mesei szomorújáték 3 felv.. „Az óbestér, vagyis a hívség jutalma“ dráma 5 föl. Megjelentek az „Erdélyi játékos gyűjtemény“ben. Kolosvár, 1798.

Bogvay Mihály, született 1753. évben. Pappá lón a váci megyében; plébános vak Koodon, végre székesegyházi kanonok és thenői prépost; mint Hlyen megholt Vászon, 1830. sept 20. korának 77. évébe. Munkái: „Vasárnapi prédikációk¹¹ két kötetben 1809. Vácion; — és „Ünnepi prédikációk¹¹ három kötetben. Pesten, 1828. jelentek meg. bonföül fordított is Bossuot után illy cztmü tanultát: „A lotthelika hit tadományja azon Ágazatinak, melyekről visszavonások vannak, kitétele. E könyve még 1793-ban, Váczon jelent meg kosdi plébánossága idejében.

Böjthi Antal, kath. világi pap Erdélyben, jeles munkát irt e cím alatt: „A nemes magyar nyelv Irásának és szállásának tudománya.“ Marosvásárhely, 1794.8dy.314 L

Bölkényi Fülöp János, Utrechtben végezte tanulmányait; még ott iaktában a kislelkűek buzdítására szolgáló könyvet fordította angolból magyarra, s azt kiadta „Meny, nyei lámpás“¹ ezim alatt 1652.

Bölöni Sámuel, ügyvivő volt a m. udvari cancellariánál. Illy című könyvet adott ki: „Mária, vagy a nemes gondolkozása paraszt leány, egy igen szomorú történet“ Angol eredeti után bővítve és erkölcsi jegyzetekkel ellátva megjelent Kolosvárott, 1794.

Bornemisza János (kássoni), JJunyadmegye Alispánja volt Magyar művei: „Prófóták fiai siralma. “ 1744. „Estvéli időtöltés“ Kolosvár, 1777.

Boros István, ecsedi reß prédikátor. Műve: „Az ó Testamentomra mutató tábla“ Posony, 1786.

Borosnyai Lukács Simon, szül. Erdélyben, reß prédikátor voh Koloovárt Nyomtatásban számos halotti beszédeket bocsátott közre. Azonföül megjelent „Szent Mihály Ordája“ Kolosvár, 1777.

Borosnyai Sigmond, erdélyi születésű, nagyenyedi ref. tanár, bét vet töltött a külföldi egyptemekben. Tudomá-

nyáról egy nagyebbszerű polémiái munkáján kivitt (Septem dässertetioaes. 1737. ée Dissertatio de libris ref. eccl. Symbolic». 1745.) következő magyar műve tett tanúságot: „A keresztény embernek papi Tisztiról, annak is legnemesebb részéről, a Könyörgésről“ Amsterdam, 1736. Azonfelül nyomtatásban megjelent egy, Bethlen Sámnel tiszteletére mondott halotti predikáziója Szebenben, 1751.

Baraai István, „Mennyei udvarral való szent társalkodás“ dsimü hnakönyvet adott ki Kolos várt, 1761.

Bosuyák Benedek, sz.-benedek-rendi áldozár és narmárdi plébános volt Kiadott illy czimü hitankönyvet: „A szentséges szüz Máriának boldog halálra készítő heti tisztelete.“ Pest, 1798.

Bossányi András, szül. Nagy-Bossányban, Nyitramegyében. Pest városa főorvosa volt. 1813-ban nyomtatott illy munkát: „Tabellaris nép oktatás a mentő himlő beoltásnak nagy hasznáról.“

Böszörményi Pál, Debreczen városának főjegyzője és országgyűlési követe 1796-ban; 1802-ben mint tanácsos újra követe, utóbb főbírája. Többször a tárnoki székre is meghivatott „Luctus Szatmariensis et plausus Hevesiensis“ című latinul írt üdvözlő versein kívül magyarra fordította a következőket: 1-ör A köznép számára készült kézi könyv, melly Szölöske nevű falu állapotának leírásában előadja: minemü hibák.... vesztegetik a köznépet β hogy kell azokat orvosolni? Két részben Schlez után szabadon. Debreczen, 1824. — 2-ör A falusi oskola tanítók számára készült kézi könyv, mellyet Schlez munkáiból szabadon ford. Első darab Debtecczenben, 1824. — A 2-dik darab fordításában 1825-ki február elején történt halála gátolta. Helyette teljesítő azt Szoboszlai

Bozóki J., Chateaubriand után fordítva kiadó: „Atala, vagy két Indus szerelme a hiizianai pusztákon.“ Posony, 1803.

Böki József, Biharmegye tiszti orvosa. Magyar fordításban, versekbe foglalva kiadó: „A józan okosság törvényét.“ Posony, 1784.

Bulcsú Károly, költő, szül. Abaújmegyében 1826. Atyja ref. prédikátor volt. Iskoláit Sárospatakon végezte, később Pesten juratuskodott 1848-ban résit vett mint honvéd a magyar hadjáratban. A forradalom után nevelő lett Hevea» megyében. Később Losoncra ment tanáru; innen Halasra tétették át igazgató-tanárnak, hol két évet töltött. Jelenleg a kecskeméti gymnasiumnál a magyar s görög nyelvű irodalom tanára. — Még a forradalom alatt számos vetet közlőit a lapokban, s azóta gyakran találkozunk nevével a lapok- és almanachokban. Egy nagyobb tankölteménye; „Szépség gyöngyei“ cím alatt kiadóra vár. Ő adá ki 1844-ben Ferenczy Teréz hátrahagyott verseit

Buzinkai György, orvos, szül. Nagybányán atizennyolczadik század elején. Tanult a marosvásárhelyi collegiumban. Iskolái végeztével nevelő volt gr. Gyulai Ferencz tábornoknál, s ennek költségén bővebb kiképeztetés végett kiment a brémai és hollandi akadémiákra, hol különösen az orvosi tudományt tévé magáévé. Haza jövé, Debreczen város rendes orvosává neveztetett. Az akkor uralkodott pestis ellen írt illy című könyvecskét: „Rövid oktatás, miképen kellessék magunkat Pestis ellen védelmezni és a Pestisben lévő betegségeket gyógyítani.“ Debreczen, 1739. Amsterdamban! tartózkodása alatt magyarra fordított két predikátiót, s kiadta (Amst 1735.) illy cím alatt: „El-veszett bűnös megkerestetett és megtartatott. Krisztus barátságos hívogatása.“

Buzinkai Mihály, atyja György, kövesd! lelkész a Bodrogközön és zempléni egyházmegyei consenior. Tanult Patakon, az akadémiai pályára beíratott dec. 24. 1648. Csak kevés ideig volt diák, mert Madarasi János lelkész pártfogása által Belgiumba ment 1652. Utrecht ben tanult A hazában 1655. nagybányai iskola-igazgató volt. 1756. Patakra vitetett bölcsészet tanáru, de volt egyszersmind nemes ifjak paedagogiarhája (nobilium paedagogiarcha). Nagy dicsérettel taníta bölcsészetet, majd theológiát is. A bekövetkező évek nem voltak kedvezők a pataki tanárookra, az

iskolával együtt. Az 1671. évi zavar különösen az iskolai tanulósg élén találta Buzinkait; midőn oct. 20-án az elfoglalt collegiumból társával, Pósházival együtt kiköltözött, a szomszéd Kenizló nevű faluban vonta meg magát A következő 1672. év elején is ott volt még B., hanem később elment ő is Erdélybe Apafi oltalma alá Gyulafehérvárra, hol a régi fiethlenféle collegium épülete adatott át nekik s alapítók a patakfehérvári iskolát. — Meghalt Gyulafehérvárott 1683. nov. 23. — Tanári hivatalt viselt Patakon 15 évig, s néhány hónapig, Gyulafehérvárott tizenkettőig. Munkái: 1) Institutionum rhetoricarum libri duó. Sárospatak 165..... Újra kiadva Lőc«én, 1703. 12r. — 2) Institutiones oratoriae. S. Patak, 1659. Ismét: Lőcse, 1703. 12t. — 3) Institutionum dialecticarum libri duó. Patak, 1659.— 4) Compendii logici libri duó. Patak, 1661. 8r.

Cornides Daniel, egyike legszorgalmasb hazai történetbuvárainknak: szül. 1732. Szentmiklóson, Liptó megyében. Atyja később Körmöczbányára tévé át lakását, és szépetehetségű fia itt kezdé iskolai pályáját; felsőbb tanulmányait Losonczon Kármán, és Posonyban Bél Mátyás vezérlete alatt folytató, s különösen a történetek iránt rendkívüli hajlam» mai viseltetett Akkori szokás szerint meglátogató a németországi egyetemeket, különösen az erlangenit, hol négy évi szorgalmas tanulás után elnyeré a bölcsészettudori koszorút. Hazatérve, Erdélyben a tudományáról híres Daniel Polixéna, b Vesselényi István özvegye gyermekeinek nevelője, a a kolosvári réf. collegiumban a német nyelv tanítója volt mintegy tizenöt évig. Azután gr. Széki Teleki József oldalánál mint titoknok beutazta Olasz- és Franciaország jelesb városait. Mire a magy. kir. egyetemnél a diplomatics és heraldicá tanárává és könyvtárórré neveztetett ki. Mint ilyen egy évi szabadságot nyervén, gr. Teleki József két fiával Gottingában tartózkodott, s ezalatt az ottani kir. akadémia ülésében, 1785. sept. 10-én értekezést olvasott föl „A magyarok hajdani vallásáról“ minek folytán ezen akadémia levelező tagjává választatott. Innen hazatérven, két évet töltött az

egyetennél említett hivatalában, meghalt 1787-ben ötvenöt éves korában. — Cornídes kétségkívül legjelesb történetíróink egyike, s egész életét e tudománynak szentelte; Erdélyben tartózkodását, külföldi utazásait és az egyetennél hivataloskodását szünet nélkül a kútfők nyomozására és tanulmányozására használta föl. Bő ismereteiről fényes tanúságot tesz a holta után gr. Teleki József által megvett gazdag oklevél-, fölrirat- és pénzgyűjteménye, valamint közrebocsátott következő igen jeles latin munkái: 1) „Regum Hungariáé, qui saeculo XI. regnavere, Genealogiám illustrat, atque ab objectionibus Reverendissimi Domini Antonii Gánóczi vindicat Daniel Cornídes, philos. mag.“ (Posony, 1778.). Értekezéseket tartalmazó munka Pray ügyében, kinek ellenében Gánóczy a váradi 1. sz. püspökség alapítását Sz. Lászlónak tulajdonítá, s némelly az uralkodó ház elágazására vonatkozó állításait kétségbevonja. 2) Az 1780-ban alakult Windisch-féle tudós társaság „Ungarisches Magazin“ című időszaki füzetében, Cornídes, mint e társaság tagja, hat történeti értekezést közlött. 3) „Commentatio de religione ve terúm Hungarorum.“ Edidit, suamque de origine hungaricae gentis dissertationem adjecit Christianus Engel. (Bécs, 1791.). 4) Danielis Cornídes vindiciae Anonymi Belae regis notarii. (Buda, 1802.). Holta után 1792-ben Koppi Károly kegyes rendi tag által Pesten kiadott „Danielis Cornídes bibliotheca hungarica sívé catalogue“ című munkában említve van, hogy mintegy 30, hazai történetet tárgyyszó munkája és értekezései kéziratban maradtak.

Csák Gellért, sz. Ferencz szerzetének tagja, régi nemes szülőktől származott s buzgó hitszónok volt. Szerzete történetét tárgyyszó könyvet adott ki illy czím alatt: „Kedves, mert ritka hármás levél.“ Posony, 1744.

Gr. Csáky Antalné, szül. **Vécsey Anna**, következő című munkát írt: „Utazási Vázlatok Olaszországról, írta az Abaujmegyei kisededóvó intézet és kórház javára.“ Nyom. Kolosvárt, 1843.

Csáki János, Palotán született. Posonyban végezvén

iskoláit, felsőbb tanulmányok hallgatása végett három évet Lipszében töltött. Hazajővén Felpéczen, Győrmegyében nyert lelkész! állomást. Magyar nyelven kiadott tanodái használatra „Lelki gyakorlatok“ című könyvet. Posony, 1764. Azonfölül szintén magyar nyelven kéziratban maradt egy munkája „A sorsával megelégedett lélekről.“ Meghalt 1773.

Csáky Katalin, a jelenleg is virágzó e nevű grófi család ivadéka, két imádságos és épületes könyvet adott ki „Mennyei igyekezet“ és „Mennyei oltalom“ cím alatt Kólos várott, 1767 és 68.

Csanádi Demeter, II. János király titoknok, urának életét és viselt dolgait megírta magyar versekben e latin ezim alatt: „Historia de vita, morte, universaque fortunae aiea lihutris Principis ac Dumini Joannie Secundo, Regis Hungáriáé, Dalmatiae, Croatiae Dei gratia electi, per Demetrium Tsanádium in gratiam suae gentis stúdiósé collectis Drebrechini, 1577. 4r.“

Csánky Gábor, kegyesrendi szerzetes s híres hitszónok, szül. 1737. asept 19-én Nagy-Emőkén, Kytiramegyében. Elvégezvén a bölcsészeti tanulmányokat, 1754. A kegyes szerzetbe lépett. Mint jeles hitszónok húsz éven át Debreczenben, Szegeden, M.-Szigeten és Nagy-Károlyban nagy sikerrel működött. Ő fordítá legelőször magyarra és kiadta Goffine Lénait közkedvességű „Apostoli és evangéliumi tudományra oktató könyvét“ Pest, 1790. 11. kötet E mű azóta javítva többször, legközelebb a Szent-István-Társulat által adatott ki. Horányi szerint sajtó alá készen voltak egyházi beszédei is, megjelentek-e, nem tudjuk.

Csaplovics János, ügyvéd s gr. Schönborn család urad, igazgatója, a bécsi gazdasági és a hálái természetvizsgáló társulat tagja, szül. Felsőpribellben, Hontmegyében, 1780. sept. 21. Iskoláinak végeztével törvénygyakornok lett Beezterezebányán. 1804-ben Zólyommegeye aljegyzőjévé neveztetett. 1805-ben ügyvédi oklevelet nyert. Egy ideig Bécsben tartózkodott a magy. kir. udvari cancellariánál. 1809—

1812. Pakraczon, Slavóniában mintáz ottani görög n. e. püspökség ügyvéde és titoknoká hivataloskodott, miglen Schönborn gr. által uradalmi felügyelővé neveztetett és többnyire Bécsben lakott. Több jogi, földirati, statistikai és gazdasági latin és német művén kívül közlött magyar nyelven is számos bírálatokat, hmnoristicai elbeszéléseket és tudományos dolgozatokat különösen a Tud. Gyűjteményben, a Pesti Irisben, a Magy. Kúrit Kedveskedőjében stb. Meghalt Bécsben 1847. Számos cikkei jelentek meg a magyar tudós akadémia ellen a „Századunk“ című folyóiratban.

Csapó József, orvosdoctor, szül. Győrött 1736-ban nemes szülőktől. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a felsőbbeket Németországban és Schweizban végzé. Az orvosi tudományokat Baselben hallgató, hol 1759. aug. 7-én tndori oklevelet nyert Hazatérvén, Debreczen városa rendes orvosául választatott, s e hivatalában 32 évet töltött. Meghalt 1799-ben. Munkái: „Kis gyermekek iapítálja, mellyben különféle nevezetesebb nyavalyái és külső hibái a kis gyermekeknek és ezek eránt lehető orvoslásnak lehető módja hűségesen megír attak.“ Igen hasznos könyv. Nyomatott Nagy-Károlyban, 1771. „Új füves és virágos kert, mellyben mindenik fűnek, virágnak neve, neme stb. megjegyezettek.“ Hasonlóan jeles fűvészeti könyv. Kiadta Landerer Mihály, Posonyban 1774. „Szegény embernek számára készült orvosló könyvecske.“ U. o. 1791. Latin munkái: „Disquisitio de praesentia liquidí nervei in musculo.“ Argentorati, 1756. „Probléma theoreticum de auditu, et practioum de pleuritide.“ Basileae, 1758.

Kassai Császár György (Georgius Caesar Cassovius), szül. Kassán. Atyja, Mihály, 1550. körül kassai iskola-igazgató. Tanítója Patakon, Szikszai Kovács Vazul; a honnan 1573-ban ment ki Wittembergáha, leginkább a Magócsiak költségén, s tölte ott majd négy esztendő. 1576 és 77. az akkori magyar tanulók seniora volt ugyanott. A következő évben térhetett vissza Magyarországra s a pataki iskola igazgatója lett, de hogy melly időpontban, nem bizonyos;

elég az hozzá, hogy több esztendeig folytató ebbéli hivatalát. 1580-ban és utána már tanár- volt. Egyúttal a pataki papságot is vitte alkalmasint 1586-ig, mely évben megholt. Munkái: 1) *Oratio funebris de vita et obitu Basilii Fabricii Szikszoviani. Wittembergae 1577.4dr.*, melyet 1576—77 évben, mint a wittenbergai tanulók seniors tartott' azok előtt. Szikszai Kovács életéről ezután a beszéd után tudhatni némi részletet. 2) *Carmina varia.* — Kassai Császár jó latin és görög, nem középszerű szónok és költő, sőt a történetben is jártas férfiú volt

Csaszmái István, gyulafejevári unitárius pap, Blandrata és Dávid Ferencz tévelyének követője, irt „Feleletet Sándor András írására.“ Megjelent Fejérvárt, 1568.

Csatári János (sarkadi), szül. Debreozénbén, 1730. nemes szülőktől. Végezve szülővárosában a gymnasialis osztályokat, bővebb kiképzetés végett Belgiumba és Szászországba ment ki. Ide haza szülőhelyén viselt különféle községi hivatalokat, s mint Debreczeh város tanácsnoka halt meg 1782-ben. Midőn még Halában a jogot taúulá, magyar történeti munkát írt, mely u. o. „Magyar históriának rövid summája“ czím alatt 1749-ben jelent meg; tartalmazza hazánk foldirati, történeti és politikai leírását rövid kivonatban. Másik munkája: „XVI. Lajos Franoziaország szerencsétlen királyának históriája“, németből fordítva Bécsben, 1782-ben látott világot Kéziratban hátrahagyott, száma 13, történeti művei közt (Horányi: *Nova memoria' 707* s a köv. 1.) kiemelendők, mint a mellyek magyar nyelven irvák: „*Scientia numismatica*, avagy pénzekről való tudomány,“ és „*Ars heraldica*, avagy czimerekről való tudomány.“

Id. **Csécsi János**, kinél a sárospataki főiskolának nem vala buzgóbb, lelkesebb tanára, igen szegény sorsú szülőktől vön származást Abaujmegye Szakaly nevű falujában, jun. 4. 1650. Életét sokképen látogató a sors, s alig három éves korában édes anyjával együtt, zsákmányra kalandozó törökök fogságába esvén, Egerbe hurczoltatott, s nem előbb mint 1655. lön szabadulása száztíz tallér váltságón, mely

összeget nagyrészt egy becsületes nemes úr, Kormos Ferencz tette le, a hátralékot pedig 1656-ban, mint fogoly vasban koldulta össze atyja vezetése alatt. A csekély szakalyi birtok teljesen felprédáltatván, Csécsi Jánost az atyja nem tudta máshová tenni, mint elvitte Csécsre, ugyancsak Abaujban Szepsi mellett, az ő jótévő urához, Kormos Ferenczhez 1657. Következő évben a nyolca éves gyermek iskolába fogott volna menni, de nem lévén módjában atyjának neveltetése, disznót kelle örzenie. Kevés idő mnlva javulván az atyai sors, a csécsi elemi tanodába juthata János 1659. s e falutól, mellyben a legelső oktatást vévé, vette föl a Csécsi (régiesen a fia szerint Tseetsi) családnevet. Következő 1660. évSzakalyra engedé visszatérni a családot, honnan előbb ugyan Nagyidéra, később Szépeibe vitetett és tanult iskoláikban. Tizenöt éves korra serdülve, a nemes szívű Kormos Ferencz pártfogása mellett juta el végre a sárospataki gymnasiumba, mellynek tanárai voltak ez időben: Buzinkéi Mihály, Pósházi János és Köpeczi Bálint, öt év lefolyásáig vala ott, s 1664. íratott be a felsőbb tanulók (togatusok) sorába. Azonban nem levén módja benne, hogy illő ruházatot szerezzen, az akkoriban híres kassai tanodába mcne át, hol nagy szorgalommal vetette magát bit és természettanra, metaphysikára, ethikára, görög nyelv-és logikára, s oda vitte tanulását, hogy a két utóbbi tudományban helyettessé lön; sőt a tbeológiában is vezette tanulótársait (in theologia dicenda commilitonibus praeivit) s több osztályokban egymásután köztanító volt 1673. évben súlyos beteg lévén, undort kapott minden víztől, s ez idő óta 1701-ig soha egy cseppet sem inni, csudálatosán megtartóztatá magát. A kassai tanoda 1674. kiháborítottván helyéből, tanártársaival együtt Debreczenbe vándorolt Csécsi, honnan Erdélybe Gyulafehérvárra költözött, s besoroztatván a pataki-fehérvári diákok közé, mintegy öt évig tanítá a theológiát és héber nyelvet 1675—77. vagy mint helyettes (praeses) vagy mint rendes tanár, utóbbi évben előadá a theológiát Amesius szerint 1678. Szalon-

tai Tholdi Miklós fiai mellett nevelő volt, és tanító Buzin-
 kéi logikáját. 1679. senior lett s mint ilyen több rendbeli
 tudományt, névszerint természettant, metaphysikát adott
 elő a pneumatológiával együtt, az utóbbit Pószakí kézi-
 könyvéből. 1680. évben jan. havában elhagyó Erdélyt,
 Magyarországra visszajött, és igazgatója lett a körülbe-
 lül tizenegy évig minden igazgató nélküli tállyai iskolá-
 nak Zemplénben, a Hegyalján. Két évet tölte ott, s lön
 jutalma mintegy harmincz hordó bor, mellyet eladván, az,
 árával, 900 frttal, 1682. april 27-én akadémiákra indult
 Lengyelország felé, s áthajózván a Belten, jun. 27. napján
 az utrechti akadémia ifjai közé lépett. Három évnvi mulla-
 tósa hittan-, philologia- és bölcsészeire lön szentelve, s mi-
 dőn 1684-ben Tóthfalusi Kis Miklós a bibliát újra akarná
 nyomtatni Amsterdamban, Csécsi János, mint jó görög és
 heber, tanulóársával, Kaposi Sámuellel együtt vállalta el
 a javítást, a fordítás és nyelv számtalan gyöngéit kiigazító,
 s alapját veté nyelvészeti munkálatainak, de a miért gyű-
 lölet és rágalom lett dija jutalom helyett. Utravaló hiányár-
 ban, tanítóitól kölcsönze 46 tallért, s ezzel jött vissza ha-
 zájába, különösen Tallyára 1685. Más esztendőben a pataki
 főiskola igazgatósága, miután több évig csupán a senior
 vezetése alatt tanulgattak az ifjak, febr. 9- napján, főleg
 Klobusiczki Pál gondnok szorgalmazására, tanári állomás-
 ba helyezé, beköszönő beszédét febr. 11-kén mondván el.
 Csécsi ezentúl mint tanár és igazgató, egy maga vitte az
 iskola dolgait, s taníta, a mit leheté, mindent. Az iskola
 1687. megháborittatván, a tanulók egy része Gyulafehér-
 várnak vette útját, Csécsi pedig a maradottakat maga köré
 gyűjtván, július 12-kén Gönczön telepedett le, s megalapi-
 tá, és nagy virágzásig vivé a patak-gönczi iskolát, melly-
 nek ez alkalomból, a miért az iskola iljai Gyulafehérváron
 sőt Gönczön is megtartották a „pataki deákság nevezetit,“
 Csudó Zsófia, Istvánfy Mátyás özvegye a tarczali hegyen
 volt Mézesmál hegyi, Tárcki nevű szőlőbeli egész részét
 oda ajándékozta. A tudományok Gönczön is úgy adattak

elő, mint Patakon. De Göncz sem lehetne állandó hely; hanem nyolcz évi lakás után tovább kelle menni az iskolának. 1695. május 20-kán az igazgatóság tanácsából Kassára vette magát az iskola; vezére Csécsi; s előállott a patak-kassai főiskola. 1696. martius 27. napjáig tartott a szállás, de Csécsi nem csüggedett s a belváros falai közül nem mene tovább a külvárosnál, és megalapíts a patak-kassai iskolát a falakon kívül, a „Suburhiumban,“ hát esztendőre. Csécsi, kinek ezen idők alatt semmi rendes fizetése nem volt, kapott jutalmul 300 frtot, és húsz köből búzát az igazgatóságtól. Már kezdődött a vész az iskola felett 1700-ban; el is következik reá egész súlyával, ha Eszterházi Pál nádor, ki Eperjesen gyűléskezett, meg nem akadályozza. A Rákóczy mozgalmakkal a külvárosi patak-kassai tanoda is ingadozásnak indult, s apródonkint elnéptelenült. Csécsi, a hü igazgató és atya néhány tanulóval a városba vette-magát, s ezer félelem közt elszenvető az ostrom viszontagságait, nagy állhatatosságot tanúsítván az uralkodó ház iránt, miért Nigrelli, Felső-Magyarország főparancsnoka által dicsérő elismerésben részesült. Azoközben a külvárosi patak-kassai iskolához lerontatván az ostrom alatt, Patakon pedig az illető udvar (curia) előbbeni célra, iskelahelyül a ref. egyháznak visszaadatván, a Kassából kirebbentett ifjak, úgip-nen-aionnan oda gyülekeztek, kiknek a senior, Tornallyai György élökre állván, 1704. december elején az iskola újból rendezteték; az igazgató maga Csécsi vala; de Kassáról csak 1705. máj. 14-én tért vissza Patakra, családját egy időre maga után hagyván az előbbi városban. Még ez évben küldeték követül a zempléni ref. egyházak részéről a szécseni országgyűlésre. Utazását versekbe foglalta Pataktól odáig, a mint a helységeken átment. Viszontagságos életének az 1706. esztendő ígére némi nyugtot, azért martins 4. napján családját is maga mellé vevé Kassáról, a háztartását rendezni kezdé Patakon. De a szenvedésnek iqind nem volt vége. Ugyanazon év június 4. napján, lakházába ütven a villám, mellette tűnt el, s földre terité. Oct. 16.

pedig a Kassát megszálló seregből portyázó katonák vetőd-
vén a Hegyaljára, gonoszul kezdének gazdálkodni, és Csé-
csi az egész városi néppel s tanulókkal együtt a hegyek
közé menekült előlük, s lappangott tíz egész napig. Ennyi
mindenféle hányatás elég volt egy életre, s a törhetetlen
férfin megadja magát az élet sorsának és 1706 vége felé el-
gyengülvén, öt hónap múlva, azaz 1708. máj. 14. napján,
délben csendesen elaludt. Ez volt halála, megnyugvásának
kezdete. Koporsóba tették máj. 19., eltemették 20-án. Élt
58 évet, tanár volt 23 évig. (Ezen egész életrajz véteget
fia, ifj. Csécsi János, irataiból.)

Érdemei a pataki főiskolára nézve halhatlanok. Mert az
eddig olvasott viszontagságok közepett lankadatlan volt
mint tanító. Előadásai kiterjedtek theológiára, logika-, me-
taphysika-, physika-, ethika-, politika-, történet- és különösen
egyház-történetre, görög, heber és magyar nyelvre. To-
vábbá az iskola régi törvényeit, összeíratta, azerkeztette, s
e törvények szinte száz évig voltak érvényesek — De ér-
demessé tette magát Csécsi a tudományos irodalomra nézve
is. Nagyszerű volt a biblia új kiadása körüli munkássága.
Bizquyos, hogy Debreczeni Ember Pál magyar ref. egyház-
történetét is átnézte 1707-ben, de tőn-e benne javítási, nem
tudatik. Ha igen, fia, mint hűséges emlékiró, feljegyezte
volna. Hasonlóan átvette 1705-ben Páriz Pápaítól a lexicon
kéziratát, megvizsgálta, s a mi nem tetszett, kijavította;
aztán Brewer János, lócsei nyomdászszal szerződött, és a
felügyelést vitte, míg ereje engedé. A négy szótár megje-
lent még azon évben, mellyben Csécsi meghalt — Maradt
egész munka: 1) Orthographia Hungarica; melly a Páriz
Pápai lexiconával együtt adatott ki. Írt egy magyar gram-
matikát is, mellyet 1694. a patak-gönczi iskolában tanított,
de hová lett, nincs tudva. 2) Resolutio ad propositionem
Christophori a Roxas, episcopi neostadiensis, unionem ec-
clesiarum romano-cath. et protestantium urgentis. Melly
munkáját a gönczi egyház nevében, úgy látszik, Némethi
György odavaló pappal együtt készítette 1692. — 3) Nóta-

tiones de fatis scholae patakinae; felhasználva Lámpánál a pataki iskola történetében az 1694. év után eső időszakról. 4) Acta conventus szeeseniani. K. I. 5) Elucidatio compendii logici Mich. Buzinkai per Joannem Csécsi 1706. K. I. — Egyébiránt némely dolgozatai összefolytak, vagy kiegészültek az ifj. Csécsiével, mint látni fogjuk ugyanennek életrajzában. Neje volt Rajczy Klára, nemes Rajczy Miklós árva leánya, kivel 1686. nov. 12. napján kelt egybe; gyermeke nyolcz, kik közül csak három éltetni az atyát, úgymint: két leány, Mária és Klára, és egy fiú, vagyis —

Ifj. Csécsi János, olly következással lón tanár Patakon, hogy atyja 58. ő pedig 63. professora sorszámilag az intézetuek. — Világot láta Gönczön június 11. 1689., hol a pataki elúzótt iskola tartózkodott. Oktatást kezdte venni 1695. jun. 1. Kassán, az iskolával oda ment atya felügyelése alatt, hasonlókép majd később a helyre vergődött pataki iskolában; az akadémiái pályára mozdították elő 1703-ban. 1707. évben már a syntaxis osztálya bízott vezetésére; 1709. külföldi akadémiák látogatására indult, célját leginkább Franckera és Utrecht iskoláiban óhajtá elérni, a hittani és bölcsészeti tudományoknak egész erővel, szorgalommal fekéüvén. Meglátogató a hardervicki akadémiát 1710. Ez évben jún. 29. áthajózott Angliába, s a két főgyetem megvizsgálása úton aug. 24. visszatért Utrechtbe. Még azon év September havában megindult és vágyainak megfelelő gyorsasággal járta be egész Németországot, Düsseldorf-, Köln-, Frankfurton át Heidelbergába ért, hol húségesen tanításokra járt s folytatta útját Stuttgart és Tübinga felé Schweizban a híres Zürichbe. Társasága mindenütt tanárok s más tudósok valának. Tanult tőlök, barátkozék velök. Bern, Genf nem maradhattak el látatlanul, hogy hallhassa Piktétet, Turretinust. Befutott Olasz- és Franciaországba, de a háborúk miatt nem igen messze hatolhatott Pária felé, hanem visszafordult Baselbe, Strassburgba, megint Heidelbergába; innen Giese, Marburg, Herbornon át újra Utrechtbe, s itt maradt egy folytában három hónapig. E híres is-

kolát 1711. július havában hagyta el, a Franckerában tölt egy éve és egy hónapot; rendkívüli szorgalommal tamilt annyira, hogy 1712. febr. havában belé betegedett áson lelki nyugtalanságba, éj és nap egygyé tételébe. De nemcsak tanult Franckerában, hanem tanított is; éa pedig 1712. ápril — június. évnyegyeden át a földrajzot leginkább honfiéinak, kik akkoron fölös számmal voltak Franckerában. Költiségei majdan elfogyván, aug. 2. 1712. végképen kivonult Belgiumból, s Vitringa bucsucsókja után sok könyvvel megrakodva Hamburgba evezett, hol tudósok ismeretségébe jutott. Innen Magdeburg, Wittemberg, Lipcse utbaejtéeével, Borosaién keresztül honába vissza vergődék, a a Vág melletti utón Késmárk, Eperjes, Kassa felé Patakra érkezett még eső év oct 13-án. A következő 1713. febr. 20. napja az a rá nézve nevezetes nap vala, mellyen atyja asékét, körét elfoglalhatta, betöltheté. Tanítani kezdett febr. 27-én egyháztörténetet, görög nyelvet, héber régiségeket, földrajzot, a tiszta mennyiségtan elemeit; mellyeket egy év lefolyása alatt elvégezvén, következő 1714-ben a Cartesi bölcsészet elveit, Péaházi tolla és tekintélye által eddig folyvást üldözötteket, aztán a természeti theológiát, heber szent könyveket nyelvésziig tanítá. Az új 1715. esateodó ismét új tudományokkal virradt fel. Előbbi tudományok közül némellyiket megtartott, de újak valának: az egyetemes történet, római régiségek s a szent könyvek nyelvéssettörtéati ismertetése, elemzése. Mindezekon felül ismét qj tudomány vala a természettan, az egész matthesis 1716-ban; bizonyos általa előre megállapított rend szerint. Így a tudományokkal. Tanárrá emeltetvén 1713-ban, olly dicséretesen tölté be hivatalát, hogy mindenek szeretetét kiérdemelte. Lelkesült előadó lévén, szemlátomást növelé az ifjak seregét maga körül főleg azáltal, hogy az eddig hanyag módra tanított tudományokat (mathesis, Magyarország földrajza, államisméje, története) új szellemben fogta fel, s adta elő. — 1717 év eleje óta maga egyedül volt minden társ nélkül; s ez kedvező körülmény volt a mégférhetlenre nézve. Még

az évben oct. 31. a ref. százados ünnepére beszédet tartás nagyszámú hallgatók előtt Majd 1719. martius 30. napján timti társul adatott mellé, s akarata ellenére Nagy-Mihályi Szomoló Gergely: s vége lön az iskola nyugalmának. Mit eddig a külzavar okozott, azt okozá ezentúl a belső meghasonlás. Az iskolai tanuló ifjúság pártra szakadt, s nem kell mondani, miféle neme áll elő az ízetlenségnek, ha elszeszített fiatal embereket hajhásznak fel reá. Csécsi pártja, a bírókra került tusában 1722. dec. 11. napján Nagy-Mihályi pártosait tanárostul együtt kiverte az iskolából, többek tetemesen megsebesülvén. Emez ízetlen diák háborúnak kir. commissio vete véget, melly 1723-ban kinevezve, 1726. máj. 5. lön bevégezve, visszaállítván a csendet egy időre. De az ifjak később tyra kikeseredvén egymás ellen, 1784. april. 6-án kelt királyi parancs mindkét tanárral elhagyatá székét; és Csécsi tanárságban töltött huszonegy év után magányba lépni kényszerítettett, mikor Patakon az elővárosban, népileg a „majorok közt“ élte le hátralevő napjait — Meghalván Palui-Szathmári Mihály, a loeoncaü egyház közbeveté magát, hogy Csécsi újból taníthamon, de ez mii sem használt; mindamellett nem feledé tudományosságát a világ, noha szerette volna nem ismerni nyugtalan elméjét Ac iskola iránt még illy helyzetében sem fogyott el buzgósága. 1759. dec. 4-kén Zemplénmegye részéről küldöttség vala Patakon, az iskola régi és új állapotja felől értesülendő. Csécsi a tanácskozásból ki nem maradhatott. Jelesül, oklevelekre, hiteles bizonyságokra alapítva mindent, szóla és mondá el az iskola külső, belső történetét, legelső kezdete óta. Tanúságtétele meglepő vala és jegyzői tollba véte-tett Kimúlt az élet bajaival megelégedve junius 1.1769. nyolczvan esztendő korában. Nagy érdemű s tudománya férfiú vala kétségkívül. Tanítani, munkát bírni kevésnek adatott annyi erő, s kedv. Negyven külön tudomány vagy iskolában tanítani való ismereti ággal foglalkodott ez az ember egy maga, nyilván és magánosán.

Irodalmi munkássága megoszlott a hittani, bölcsészeti

és történeti ág között. Szerette különösen a hasai régiségeket, sokat írogatott a híres családokról, várak és városok eseményeiről, egyházak eredetiről. Ezen munkái elszórtok nagy veszteségével az ó-kori tudományosságának. Megjelentek tőle nyomtatásban: 1) *Oratio saecularis*. Tiguri. 1720.4 dr. — 2) *Oratio de calnmnia*. Leuschoviae 1719.4 dr. — 3) *Aporismi*, in quibus antiquitates veterum hebraeorum breviasime exhibentur. Berna, 1726.8dr. — 4) *Praefatio hungarica*, apogise Juelli per Joannem Tassai in lingvam hungaricam translatae praemissa. 1748.8dr. Kéziratai: 1) *História rebellious rákoczianae*, vulgo Kuruczvilág dictae ab anno 1703. mense majo ad d. 23. apr. 1709. deducta. 2) *Biographia Joannis Csécsi*. — 3) *Theologia dogmatico-elenctica*; . aztán: *prophetica*, *paracletica*. — 4) *Geographia totius orbis*; mellyet Vécsei Pap István, a szerző tudta nélkül, maga neve alatt magyarul kiadott. — 5) *História, jus pubL ét geographia Hungáriáé*. — 6) *Breves adnotationes fatormn' oppidi et arcis patakiensis*. — 7) *Registrant bistoricum db schola s-patakina*. — 8) *Orationes*. — 9) *Annotationes in theologiam Leydeckeri*, stb. (Forrás: Csécsi önéletrajza és Szombati jegyzetei.)

Csécsi Miklós, imakönyvet adott ki „Liliom humilitatis“ latin cím alatt Franckerában, 1659.

Csecsinovics Ferencz, költői néven Kemenes, szül Bögötén, Vas megyében 1829. Alsóbb iskolái befejeztével a veszprémi papnevendékek közé vétetett föl, s a tbeológiát 1855-ben a pesti központi papneveldeben végezésé be. Pappá szenteltetvén, előbb mint segédlelkész működött; jelenleg Veszprémben a püspöki udvarban szertartó. Több szép költeménye jelent meg a „Családi Lapok“-ban.

Cseh Márton, a brandeburgi fejedelem főlovász mestere, magyarul illy című munkát irt: „Llovak orvosságos szép új könyvecske.“ Lócse, 1656. II. kiadás Pest, 1797.8dr. 1351.

Csene Péter, szül. Szentzen, Posonymegyében. Magyar fordításban megjelent tőle: „*Helvetica confessio* azaz: A keresztyén igaz hitről vallásiétól.“ Oppenheim, 1616.

Csengery József, szül. Abaújnak Zempléne dülő hegyközi vidékén, Vilyban 1796. évben; édes atya volt Ferencz. Tanult Sárospatakon; az akadémikus ifjak közé Íratott júL 16. 1812. A világtörténet, oklevélisme ée latin irodalom tanárává megválasztatott júliusban 1824., mikor egy évet Béosben töltvén, 1825. sept. 17. elfoglalta akadémiai székét. Megh. aug. 18. 1850. — Irt a F. M. O. Minerába történeti dolgokat önálló munkája: „Az egyetemen történettudomány vázlatá.“ Sárospatak, 1848. 8dr. 376 l.

Csepán István, ügyvéd, angol eredeti után közrebo csás „Zrínyi Miklós avagy Szigetvárának veszedelme“ című hősjátékot 5 felv. Komárom, 1790.

Csepcsányi Gábor, kegy, rendi áldozártól fenmaradt „Hasznos Multság“ című verses könyv, melly Váczon, 1796-ban jelent meg. 8dr. 121 l.

Cserey József (nagyajtai), szül. Erdélyben. 1771-ben a jezsuiták közé állott, s midőn e szerzet eloszlatását gyanítá, kilépett a szerzetből és Szebenben királyi tanító volt. Mint ilyen adá ki e című munkáját: „A folyó és versbéli magyar beszédnek válogatott példái, mellyeket a tanuló ifjúságnak hasznára összeszedetgetett.“ Két rész. Megjelent Szebenben, 1790. Hasonló könyvet irt német nyelven, és egy görög nyelvtant latinul.

Cseréuyi Mihály, erdélyi székely születésű, irt „Históriát a persiai monarchiabéli fejedelmekről.“ Kolosvárt, 1692.

Csernátoni-Cseh Lajos, szül. Erdélyben, 1824-ben reß szülőktől. — Az 1848-iki forradalom alatt a honvédelmi bizottmány titkára s a „Martzius tizenötödike“ című forradalmi lap segédszerkesztője volt. A forradalom után kibiydosott s külföldön tartózkodik.

Csernátoni Sámuel, marosvásárhelyi tanár a múlt század végével, Flögel német eredetije után magyarítva nagy bölcsészeti munkát bocsátott közre illy cím alatt: „Az emberi értelemnek természeti históriája, vagy olyan filozofiai vizsgálóé, a melly az emberi elmék tulajdonságainak kü-

lömbségeket és azoknak a tapasztaláson fundált okait adta elő.“ Jegyzetekkel és magyarázatokkal bővítve megjelent Kolos várt, 1795. 8dr. 580 l. Irt latinul is.

Csiba Márton (téjfidvi), szül. Beregszászon nemes szülőktől. Munkája: „Romano Categori, azaz: Az apostoli vallással ellenkező minapi katolikusok tudományának ma* tató lajstroma.“ Megjelent 1637. Ajánlva van Perényi Gábornak, midőn testvére katolikussá lett.

Csiszár Amália, gróf Nemesné, az Urházy György áltál szerkesztett „Unió“ zsebkönyvben és a „Pesti Divatlap“ban szép beszéyleket közlött.

Csizl István, cs. kir. őrnagy. Művei: 1) XXX. reggeli gondolatok, melyeket szűz havában 1798-ban agg műzsája hangicsált. Debreczen, 1801. 2) Buda várának a török iga alól lett felszabadításáról. Kassa, 1763. Versekben.

Cantor János, szül. Zalamegyében, Káptalantótiban 1899-ben. A gymnasialis iskolákat Keszthelyen és Veszprém-ben, a bölcsészetet a keszthelyi lyoeumban, melly az akkor még virágzó gazdasági intézettel (Georgicon) kapcsolatban volt, a theológiát pedig Veszprém-ben végzé mint e megye papnevendéke. 1822-ben pappá szenteltetett, tíz évig mint segédlelkész működött; 1834-től kezdve plébános s 1852 óta egyszersmind alesperes, Szilban. — Több értekezést irt a Religio és Nemzeti Újságban; azonfölül az ifjúság számára adott ki egy eredeti erény-képző verses könyvet „Marosdi remete“ cím alatt. Pest, 1855.

Csuzy Zsigmond, sz. Pál szerzetének tagja és korának egyik leghíresebb szónoka, élt a tizennyolcadik század első felében. Remek egyházi beszédeit két kötetben hagyá hátra. Az első 4dr. 754 lapra terjedő nagy kötet 77 predikáziót tartalmaz s az esztergomi érsek költségén jelent meg illy cím alatt: „Zengedező sípszó.“ Posony, 1723. E kötethez van csatolván szerzőnek versekbe foglalt oktatása illy címmel: „Tündérség, kinek palásztya alatt ravaszon beférkezett Apostoli hazánkba a mostoha atyafiság,“ mellyről Machine Cl. de Limbo SS. Patrum című könyvében igen

dicsérőleg emlékezik. A második 4dr. 662 lapra terjedő kötet „Lelki éhséget enyhítő evangeliomi kölcsönözött három kenyér“ cím alatt u. o. 1824-ben jelent meg. Azonfölül: „Evangeliomi trombita.“ Egyházi beszédek. Posony, 1723. „Kosárba rakott aprólékos morzsalék“ (egyházi beszédek). Posony, 1725. „Egész esztendőre való hármás predikációk.“ Posony, 1725. Horányi ötmint korának páratlan szónokát emeli ki.

Czanaki mailag **Csanaki Máté**, szül. 1595. Satori István országbíró és neje Homonnai Öfröziné udvarában neveltetett; haláluk után pedig Austriába s Morvába ment tanulni, s mint tanuló látogatta meg Nagyszombatot, majd később Sárospatakot is, mellynek iskoláját négy évig (1614—1618) járta, s nevét az akadémikus ifjak sorába 1617. írta be. Tudományos előmenetelének szóló tanúsága, hogy a logikát sikerrel tanítá. 1618 végével I. Rákóczy György fejedelem pártolása által gyámolítva legelsőben is Németországba, Heidelbergába ment, azután Bréma, Belgiumban Franekera, Leyda, Franciaországban Strassburg, Schweizban Geneva és Bazel, Angolországban Oxford és Canterbury voltak tanuló helyei. Mindezen tudományos utazásai nem kevesb időbe, mint teljes tíz évbe kerültek. Mint orvostudor nagy hírrel jött vissza Magyarországra, névszerint Sárospatakra, hol a fejedelem udvari orvosa lett 1629-ben. Pataki tanársága, melly véleményt Bód állítá fel, meg van czáfolva ifj. Csécsi nyomán Weszprémi és Szombathy adataik által. Más részről bizonyos, miszerint Csanaki a pataki tanoda igazgatására nagy befolyással volt habár közvetve is, mint a zempléni esperes Miskolczy István emlékezetben hagyá, hogy 1629. dec. 5 napján megkereste Csanakit és kikérte bölcs tanácsát fe ítéletét az új tanítási rendszer behozatala iránt. Csanaki úgy szólt, mint sokat látott, hallott ember; s véleménye írásba foglaltatott. Meddig lakott Sárospatakon, nem bizonyos. Már 1634-ben Kolosvár volt lakhelye, hol ugyánta évben jelent meg tőle a „Döghalárról való elmélkedés.“ Kétségkívül követte a fejedelmet, „ki mellett, mint Bódnál olvassuk, az orvosi mesterséget is

gyakorolta.“ Munkái: 1) *Controversiae partim logicae et philosophicae, partim etiam theologicae.* Lugd. Bat. 1625. 8dr. p. 15. (L. 930.) — 2) Ezen munkájával együtt látá világot gyászbeszéde (*oratio funebris*), melyet Csanaki Ferencz András testvérenek, a zempléni és majdan ungvári tanoda igazgatójának 1622-ben történt halálára irt. — 3) *Logica et Metaphysica, auctore Matthaeo Mant. Czanaki.* — 4) A döghalálról való rövid elmélkedés. Nyom. Abugi György. Kolosvárt 1634. 8dr. Ajánlotta ezt Lorantfi Zsuzsanának I. Rákóczy György hitvesének. — 5) *Nobile Scabiei encomium, ad nobilissimos Scabianae reipublicae Scabinos.* (A címlapon illy rendezés-sel: O. B. D. H. (*yy amicos et commensuales quondam cha-*

D. et H. W. (* rissimos. Scriptum a Matthaeo M. Czanakio ungaro. Anno MDCXXVII)

Czeglédi György, nagy-váradi ref. prédikátor a tizenhatodik század második felében. Írt egy munkát: „Az egész világon való keresztényeknek vallások az egy igaz Istenfélői.“ cím alatt. Debreczen, 1569. 4dr.

Czeh János, magyar akadémiai tag, szül Győrött 1798.jun. 20-án; atyja Linczből szakadt oda. Tanulmányait a győri ev. gymnasiumban kezdé, folytatta a posonyi lyoeumban, és bevégezte a győri akadémiában. Az ügyvédi vizsgálat kiálltával 1820-ban szülővárosában törvényszéki jegyzővé, 1824-ben városi tanácsnokká, 1831-ben polgármesterré, 1836-ban főbíróvá neveztetett, közben négy országgyűlésen, mint városa követje vett részt. A város javának, csinosításának előmozdítása, közintézetek emelése, de különösen a nemzetiség terjesztése körül szerzett érdemei elvitázhatlanok. S egyrészt hivatali buzgóságának, másrészt tudományos búvárkodása eredményeinek köszöné, hogy nem-nemes létére is 1836-ban Győr- és Mosonymegyék táblabirái közé Boroztatott; 1840-ben pedig, V. Ferdinand királyunk az újólag fölállított tanulmányi és középponti könyvvizsgáló bizottmány másod ülnökévé nevezte, s egy hónappal utána magyar nemeslevéllel ajándékozta meg; 1848-ban

a k. kincstári levéltár igazgatójává, 1850-ben kincstári, végre 1854-ben pénzügyi tanácsossá nevezetett ki; ez utóbbi hivatalát nem sokáig viselte; mert még azon évben a halál véget vetett munkás életének. — Hivatali munkássága mellett emyedetlenül a történeti tudományokkal, oklevelek, régi pénzek és emlékek gyűjtésével is foglalkozott s több értekezéseket bocsátott közre magyar és német nyelven, melyek tekintetéből őt a m. akadémia második ülésében a történettudományi osztály levelező, s más nap vidéki rendes tagjává választotta. E mellett több rendbeli gyűjteményt szerzett, jelesen; ásványokból, melyet a győri főiskolának ajándékozott; néhány ezerre terjedő régi pénzgyűjteményt, mellynek egy részével, u. m. 400 ezüst és 1300 réz darabban a múzeumi éremtárt nevelte; egy eredeti a XIII. századtól a XVI-ig terjedő, ötszáz levélből és számos kötetnyi másolatokból álló okmánygyűjteményt, mellynek gazdagítására különféle levéltárakból vett és vétetett másolatokat. Továbbá ő figyelmeztető a magyar akadémiát az érsekújvári sz.-ferencziek zárdájában őrzött két régi magyar kéziratra: az egyik 1513-ban Kinizsi Pálné számára íratott imakönyv, melly az akadémia által kiadott Nyelvemlékek második kötetében látott világot; a másik az úgynevezett „Érsekújvári codex,” a magyar régi kéziratok egyik legnagyobb- és legszebbike a hazafelkü szerzetes atyák jóvoltából az egyetemi könyvtár különös díszét teszi. Ezenfelül több rendbeli, leginkább Győr városa és vidéke történetét érdeklő dolgozatain kívül, magyar nyelven megjelentek tőle: „Értekezés Győr vármegye főispányairól.” Győr, 1827. „Töredék a régi gyökeres magyar nemzetségekről.” Tudom Gyűjt. 1828. 5. k. „Toldalék az országgyűlések ismeretéhez.” U. o. 1829. 1. k. „Győr vármegye hajdani nemes famíliáinak emlékezetük.” U. o. 1819. 12. k. Fejér György okmánytárát több száz oklevél másolatával gazdagította; ezek közül négyszáz a codex diplomaticus hetedik (pótló) kötetében láttak világot. Mint akadémiai tag munkásságának gyümölcsei: „A győri vidék legrégibb időben és a ro-

maink alatt” Évk. 1. k. „Tudományok állapota Magyarországon az Árpádok idejében.” Évk. 1884. 2. k. „Tudósítás a m. históriát érdeklő oklevelekről a cs. k. titkos oklevéltárban.” Tudománytár 1835. 9. k. „A magyar királyok felavatási esküjük és oklevelük nyomai az Árpádok alatt.” Évk. 1835. 3. k. Több csikk a „Századunk” ezimű folyóiratban. Az 1839/M-iki országgyűlésről hatvan ivre terjedő munkát készített, mely azonban kéziratban maradt. Huzamosb idő óta a következő munkákhoz kívántató adatok és oklevelek gyűjtésével foglalkozott: Győr város történetei eredeti kútfők után, melyhez tartozó oklevelek az ezer számot is már meghaladták, s nagyobb részt eddig ismeretlenek; Győrvármegye történeti, föld- és helyirási ismertetése, szintén oklevél gyűjteménnyel, hat 4rétű kötetben; A győri megyei püspökök, oklevelekkel. Vannak még más számos oklevelei is, melyek a következő osztályokra sorozvák: Országgyűlési emlékiratok, hat folio kötetben; Vegyes tárgyú oklevelek tíz folio és tizenkét negyedréti kötetben; A magyar kereskedés történeteire vonatkozó oklevelek, két 4dr. kötetben; Magyar levelek a XVI. és XVII. századból két kötetben, s végre a magyarországi zsidók történetét érdeklő oklevelek egy kötetben. Ily gazdag készületek birtokában volt, midőn hivatalától megvált, s az akadémia történet-tudományi bizottmányába bevásztatván, életét a történelmi források ügyének akarta szentelni. Készen állottak utolsó tíz évének gyümölcseiként: Újra gyűjtött Árpád-korszaki oklevéltára; A magy. nádorok és főhivatalnokok táblai sorozata jegyzetekkel, miknek kiadását közbejött halála akadályozta.

Cziffrai István, írt a magyar gazdaaszonyok szükségéhez alkalmaztatva „Magyar nemzeti szakácskönyv”-et, mely 1840-ben Pesten 6-ik kiadást ért.

Dr. Czilcher Robert, írt számos cikkeket az Athenaeum, Gazd. tudósítások, Pesti Hírlap, Rohonczi Közlemények számára, önállólag megjelent tőle „Szliács;“ írta orvosok és betegek számára. Pest, 1838.

Gr. Cziráky Antal (Cziráki és Dienesfalvi), estül. Sopronban 1772. sept. 8. Gymnasialis tanulmányait Nagy-Szombatban, a bölcsészeiét Posonyban, a törvényt Pesten végezte kitűnő sikerrel. 1791-ben mint törvényhallgató tanulótársaival magyar egyletet alakított a magyar nyelv és irodalom előmozdítására, mellynek élén ő mint elnök működött. 1792. I. Ferencz koronázásakor aranysarkantyús vitézzé nevezetett. — 1793. Pestmegye tiszteleti jegyzővé választotta; 1794-ben a magy. k. helytartó tanácsnál fogalmazó, 1796-ban ugyanott titoknok, 1800-ban tanácsos lett. 1808-ban a magy. udv. cancellariánál referendariusi tisztséggel ruháztatott föl s egyszersmind Esztergommegye főispáni helytartójává nevezetett ki. 1811. hasonló minőségben Vas megyébe tétetett át. 1817-ben a magy. kir. udvari kamara alelnöki hivatalával és belső titkos tanácsosi ranggal diszittetett föl. E minőségében tanúsított éfdemei folytán 1823. Sz. István rendjének középkeresztjével, 1825-ben tárnoki 8 fejmegyei főispáni méltósággal jutalmaztatott. 1827-ben országbírói fényes hivatalra emeltetett Újabb érdemei elismerésül Szent-István rendjének nagykeresztjét nyéré. Hivatalos pályáján több fényes kiküldetésekkel bízott meg. 1817-ben a felső*magyarországi megyékbe küldetett mint biztos, hol az akkor uralkodott éhnyomor enyhítésén fáradhatlanul munkálkodott, valamint Erdélyben, mint udvari biztos az urbárium kidolgozásában fáradozott. — Bokros és súlyos foglalkozásai közt örömmel foglalkozott a tudományokkal, s a nemzeti tudományosság iránti érdemeit tetézte az által is, hogy a magyar akadémiának, mellynek igazgatótagjává választatott, 3000, a Ludoviceumnak 4000 forintot adományozott Jeles munkái, mellyek nemes jelleméről s bölcs belátásáról¹³ tesznek tanúságot, Károly Ambrus főherczeg és országunk primása, valamint több beiktatások alkalmával magyar és latin nyelven mondott remek beszédein kívül: „Gyászoló beszéd II. Leopold halálára.* (1791.) — „Dissert, de ordine equit. auratorum.“ Pest, 1792i „Ordo hist, juris civil. hung.“ Pest, 1792. „Disquisit de

medo connessedi Magnum imperium in Hung.“ 1818. „Conceptus juris piibL Rógn. Hung.'ad Un. 1848.“ 2 k. Bécs, 1851. Maghalt 1852. fébf.8. Posohyban; eltemettetett Kenyérben.

Czirjék Mihály, szül. 1753. Százaberkén Szatmár-megyébú. Tanait a sárospataki collegiumban. Igen fiatal korában katona lett s később a magyar nemes testörök közé fölvétett, hol a magyar irodalom kimivelésében Báróezi és Bessenyei példaitól ösztönöztetve, ezeknek nyomdokait követte. Különösen a költészetben igen nagy kedvét lelé s társai kérésére Collard „Érzékeny leveleit“ franoziából magyar csinos, sőt mondhatni költészetünk akkori állásához képest remek versekbe foglalá s kiadá Bécsben, 1785-ben.

Csövek István-tól tudunkra a következő munkák maradtak fön: „A roagias ezermester“ Pest, 1810. „Második József császár élete és tettei.“ U. o. 1816. „Legújabb méhészkönyv.“ Kelemen törvénykönyvét magyarra fordítá.

Daika János (keservi), 1609. táján tanult Heidelbergában, s azután idehaza prédikátori hivatalt viselt Váradon és Gyülafojérvárott Bethlen Gábor udvari papjául nevezte s később superintendence címmel és ranggal ruházta föl. Meghalt 1633. Közrebocsátó Károlyi Susanna, Bethlen fejedelem nejének temetésekör mondott haldtti beszédét illy cím alatt: „Halotti pompa, a mellyben megiratik az latent félő szeléd Természeté kegyes fejedelem Asszonynek Károlyi Sasaiménak boldog kimúlása, és eltemettetésének minden tzeremoiája.“ Gyuláfégervár, 1724. . .

Dallos Márton, versekbe foglalva leírta az „Észterházi várat és ahhoz tartozó helyeket.“ Sopron, 1781.

Dálnoki Jánostól megjelent: „História.az régi és hires Trója városának tíz esztendeig való ostromlásáról.“ Kólos vár, 1651. A munka versekben van írva

Dálnoki László Ferencz, erdélyi, szászvárósi születési!, egy poleinicus munkát adott ki „A naturalisták vallásának leírása és megrostálása.“ cím alatt. Kijött Posonyban, 1795.

Dániel István (vargyasi), szül. Erdélyben 1685-ben uaitarius szülóktől Később ágostai vallású nejével együtt

a reformata vallásra tért, s Mária Theresia által bárói rangra emeltetvén, egyszersmind udvarhelyszéki főkirály bíróné nevezetett Fia István, vigyázatlanságból lőfegyvere elsülvén, jobb karját zúzta össze, melly alkalomból „Paterna Monita“ cím alatt, mint crime mutatja atyai intéseket tartalmazó szép könyvet írt s kinyomatta Szebenben, 1752. Az ő tollából folyt továbbá „Az örök életre vezető egyenes ut; melly áll az egy igaz és örökké való Istennek megismerésében, ki az Atya és a Fiú és a Sz. Lélek egy örökké való igaz Isten.“ Enyed, 1765. „Isten elébe bocsátott alázatos könyörgéseknek Gyakorlása.“ U. o. 1766. Írt még egy könyvet a „Mennyei Jelenésekről, “ s leírta a maga életét s tetteit; e két munkája sajtó alá került-e, nem tudni. Latinul még ezeket bírjuk tőle: „Variarum meditationum miscellanea. Enyed, 1759. „Vitrinae in Apocalypsin commentaria, compendio exhibits.“ U. o. 1765.

Danisa Zsigmond, szül. Székes-Fehérvárott 1817. jan. 7-én; atyja hivatalnok volt Első iskoláit Fehér vár ott, a bölcsészetet Vácson végezte, hol a székesegyház harangozójánál lévén szállásolva, egy Ízben házi ura helyett fölvezeté gróf Nádasdy Ferencz akkori váci püspököt egy magas vendégével a templom kúpjának erkélyére, honnan a fourak a messze terjedt országon legelteték szemeiket, s a püspök a körüli ügyelgő fiúhoz többi között e kérdést intése: „És miért szereted fiam, olly nagyon ezen országot?“ feleie. „Mert Magyarországon kívül nincsen élet, és ha van élet, nem olyan élet“ A derék fopapnak úgy megtetszék a felelet, hogy Danist egy koronástallérral megajándékozó, őt a hon és a nemzeti nyelv szeretetére buzdítván. 1834-ben Fehérvárott a nevendékpapok közé számfelett fölvetették. A hírneves Majer József kanonok pártfogolására Bécsbe a Pázmány-intézetbe küldték a hittudományok hallgatására, hol szabad óráit a rendkívül megkedvelt magyar irodalomnak szentelő, s már 1836- és 1837-ben K. Zs. betűk alatt közölt a „Regelő és Honművész¹¹ lapok hasábjain csinos költeményeket. 1840-ben áldozárrá szenteltetett, s azóta

részint mint magánnevelő, részint segédlelkészi minőségben működött az egyházi pályán; jelenleg agárdi lelkész. 1851-ben kezdett figyelmet gerjeszteni a „Katholikus Néplap” hasábjain megjelent „Ének a borról” „Ének a zöld ágról” és egyéb című költeményeivel; azóta sok díszes beszédekkel töltötte el az említett lapot, mint: Az utolsó Tombor; Radó; A könnyek lánya; A puszta harangja; A simontornyai Basa; A bakter éjszakája; A móori minister; A vadrózsák; Az Illái testvérek; A két Viski leáfiy; Kokó a halász; Gerú és boszuja; Az angyal és ördög; A vándor rózsák; A hajszál története; A sánta nő. Ezeken kívül „Katholikus hitélet” cím alatt sok kedves olvasmányokat nyújtott levelekben. Danisa beszéleyeiben különös eredetiség uralkodik; mindenkor a szívhez szól, s azért igen érzékeny. Egyike ő azoknak, kik népies beszéleyeikben a köznépet magasabb szellemkörbe fölemelni törekszenek. Kitűnő szónoki tehetsége fényes elismerést vívott ki részére. Vörösmarty Mihálynak nagy tisztelője, végső napjainak egyik folderítője, a nagy költő egyetlen fiának, Bélának a hittanban első oktatója volt. Nevezetes még Daniestól a Vörösmarty-Szózatnak átalakítása a hitre; a ritka fényes beszéd pedig, melyet a velencei templomban Vörösmarty felett, az ő barátai és tisztelői által tartatott gyász ünnepélyen mondott, jelenleg gróf Nádasdy Lipotné, gróf Forray Júliának birtokában van, s kiadóra vár.

Fintai Darbolez Kristóf, sárosmegyei illy nevű nemes család sarjadéka, melly család kihaltával a jószág cserneki báró Deseffi Sámuelre ment át. — Bírunk tőle illy című könyvet: „Novissima Tuba: az az, ítéletre serkentő utolsó Trombita szó.” Kassa, 1639. Latinból magyarra fordítva, és fiúi kegyeletből atyjának, Ferencznek ajánlva.

Deáky Zsigmond, caesaropoli fölszentelt püspök s győri székesegyházi kanonok, szül. 1795. május 14-én Sopronmegyében, Himodon, hol atyja, József uradalmi tiszt vala. Szülői Győrbe költözvén át, ott kezdé meg s folytatá alsóbb és felsőbb- tanulmányait, míg 1811. a győri egyházmegye ne-

vendékpapjai közé fölvéteték. 1816-ban kitűnő előmenetellel fejezván be a theologiai tanfolyamot, mint egyházi ezer* tartó az akkori szombathelyi püspök, Somogyi Lipót udvarában nyert alkalmazást, s általa a romai sz.«széktől kapott engedélynél fogva 1817. áldozárrá szenteltetett Visszatérvén megyéjébe, két éven át segédlelkészi minőségben példás buzgósággal működött. 1819. gr. Eszterházy Miklós bizta meg fiainak nevelésével; e fő családdal két ízben utazta ba Schweizot, s Olaszthonban több évet töltött Kül* földön! tartózkodásának egész idejét a híven betöltött nevelői hivatáson kívül a tudományoknak szentelő olly sikerrel, miszerint Romában a philosophiai és theologiai tanulmányokból a szigorlatokat kiállván, és a „Sapientia Romana“-ról nevezett egyetemben nyilvánosan vitatkozván, 1823-ban bölcsészeti és hittani tudori okleveleket nyert 1827-ik év közepén bevégezván az ifjú grófok nevelését, Bourbon Károly luccai herceg s spanyol infans által egyetlen fia Ferdinand, koronaörökös mellé nevelőül hivatott meg; melly állomáson 1841-ig duseredményt fölmutató szorgalommal működött Ez időközben a jeles egyházi férfiút fényes érdemeinek elismeréséül 1832-ben a magyar t akadémia, 1836-ban pedig a pesti egyetemi theologiai kar tagjává választotta meg; 1835-ben XVI. Gergely Pápa ő szentsége udvari főpapnak, s 1836-ban Ferdinand ő os. kir. apóst, fölsége kácsi cím. apátnak kinevezte. 1841-ben caesaropoli püspöknek kenetvén föl, kedves hazájába visszatért, hol mint a győri tankerület főigazgatója 1849-ig ritka szakavatottsággal, bölcs kormányzói tapintattal s atyai gondoskodással mozdító elő s hozá virágzásba az igazgatására bízott nevelő- s tanintézeteket, tanárok és tanulók közt maradandó emléket hagyva maga után. Jelenleg Győrött mint székesegyházi kanornök Istennek szolgál, szíven hordozva most is, miM mindenkor anyaasentegyházáipk, hazájának, az emberiségiek javát Az apostoli buzgalma főpap tudományossága s magasztos erényeinél fogva haaaezerte köztisztelet- és szeretetben áll. — Tőle már mint nevendékpaptól több apró jeles

költemény jelent meg az Erdélyi Múzeum füzeteiben. Romában létekor, 1827-ben e két munkát adá ki: „Grammatica ungherese al uso degli Italiani“ és „Elégia egy faluéli temetőre“ Gray- Tamás után angolból. — A Tudományos Gyűjtemény egyik füzetében egy becses értekezést írte cím alatt: „Miért tanult a lukkai örökös Herczeg magyarul?“ Ezekon kívül 1842. kijött Győrben egy latin beszéde, melyet beigtatása alkalmával mondott a tanuló ifjúsághoz, 1844. pedig egy magyar beszéd, melyet Váczy István elemi tanítónak szalagon függő közép-aranypénzzel való feldizeaitése ünnepeén tartott. Végre 1847-ben megjelent tőle Esztergomban: „Oratio in solennibus Exequiis Cels. ac Reverendissimi D. Principle Josephi Kopácsy Iné. Reg. Hong. Primátus etc.“

Debreczeni István, illy című imakönyvet hagyott hátra: „Kettős kereszt és kísértet alatt nyögő keresztény embernek orvoslása, a sátán kísérelti ellen való lelkifegy* ver.“ Debreczen, 1685.

Debreczeni János, Gasman Ottó „Christianus suspirane“ című könyvét magyarította s kiadá illy cím alatt: „Mind ez életben a mind a halálban fohászokodásokkal meg rakodott névvel és valósággal való igaz keresztény.“ Debreczen, 1615. Írt üdvözlő verset is Bonkaa István diadalára. U. o. 1605.

Debreczeni Kolocen János, a belgiumi akadémiákban tanult 1658 körül s különösen az olasz nyelvet távé s^játjává. Haza jövén prédikátor volt Nagy-Bajomban. Deodatus János genfi ref. pap eredetbe után-magyarítva kiadá; „Is-ten ajándékával való kereskedés, avagy az Énekek Énekének magyarázatja az Úrtól adatott ajándéknak mértéke szerint“ Debreczen, 1693. Azonfölül adott ki imakötaytet illy cím alatt: „Örök élet zsengéjének érzése. „Conoiliatorium biMícnm, azaz; írásban egymással ellenkezni láttató helyeknek megegyeztetések.“ Utrecht, 1658. Tőle van. ar „Szívnek megkeményedése.“ Debreczen, 1662.

Dehreozevi Márton, bányász és költő, szül 1802-

Gyerőmonostoron Erdélyben. Alsóbb iskoláit síülőhelyén, a bölcsészeti, hittani és jogi tanfolyamot a kolosvári ref. collegiumban végzé. 1823-ban a selmeczi bányászakademiába ment s három év múlva az összes bányásztudományokból vizsgálatot tevén, Radnán olvasztómesterré neveztetett ki. A bányászat körül szerzett érdemei folytán fokonkint a legkitűnőbb bányahivatalokra és rangra emelkedők föl. 1833-ban már Zalatnón mint igazgatósági ülnök, 1839-ben mint igazgató, 1840-ben az érd. kincstárnál bányászügyi előadó, 1842-ben mint tanácsos működött. A forradalmi kormánynak tett szolgálatai következtében hivatalától elmozdítván, szegénységgel küzdött 1851. febr. 18-án bekövetkezett haláláig. — A bányászatra vonatkozólag több javítást és újítást hozott létre. Találmányait és sikeres kísérleteit a külföld is méltányolta. Ő volt az első, ki a salakot kéngyártásra használta, a tűzanyagok hatását a gyakorlati kohászatra alkalmazta; az ő találmányai közé tartozik az úgynevezett csigafiívó, valamint a zalatnai kohóknál levő gőzmozdony is etb. Kéziratban számos bányászati munkát hagyott hátra, részint kidolgozva, részint vázlatban. E kéziratok közt barátja gr. Miké Imre „Kiovi csata“ című hőskölteményt 10 énekben fedezett föl, mellyet Pesten, 1854. diszkiadásban világ elé bocsátott, s a jövedelmet az elhunyt családjának ajándékozta. E költeményt D. 1825. körül írta.

Debreczeni Péter, magyarra fordította Kegél Fülöp elmélkedéseit s imádságokkal bővítve kiadta Bártfán, 1637. Második kiadás: Kolosvár, 1738.

Déesi Antal, hites ügyvéd s jogtudós volt Miskolcion. Lampe Adolf, igaz néven Ember Pál ellen, ki azt állítja, hogy királyaink a kálvinistákkal egyet értettek, irt czáfolatot e czím alatt: „Replies polemico-diplomatico-legalis.“ Pest, 1784. Másik jogtörténeti jeles munkája „Historia de ortu, progressu stb. iurisprudentiae hungaricae“ czím alatt látott világot Pest, 1785. Három kötet. Negyedik kötet u; o. 1791. Magyar művei: „Koronás magyar királynék.“ Pest, 1795. „Magyarországi oroszok története.“ U. o. 1706.

Décsi Gáspár, tolnai ref. pap, írt „Históriát az David királynak Uriásnak feleségével való Vétkééről“ (versekben). Megjelent 1579. Ezenkívül tőle van: „Az utolsó időben regnáló bűnökről négy predikátzio.“ Debreczen, 1582.

Décsi János (baranyai), Sallustius fordító magyarra, melly „Az Cajus Crispus Sallustiusnak két históriája“ cím alatt nyomtatott ki Szebenben, 1596. Fabricios János által.

Decal Sámuel, bölcsész- és orvostudor, a frankfurti kir. tud. társaság tagja, s hazai nyelvünk körül buzgólkodó férfiú szül. Rimaszombatban, Gömörmegyében 1748. aug. 19-én. A bölcsész- és az orvosi tudományokat külföldön végzé, melyekből tudori koszorút nyervén, visszajött s Bécsben választotta lakhelyül, hol huszonhét évig a „Magyar Kurír“ szerkesztésével és kiadásával foglalkozott. — Egyéb munkái: „Osmanografia azaz: A török birodalom természeti, erkölcsi, egyházi, polgári s hadi állapotjának és a magyar királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásainak sommás leírása.“ 3 kötet két földképpel. Bécs, 1788—89. Nevezetes és nagy szorgalommal kidolgozott mű. — „Pannónia! Feniksz, avagy hamvából föltámasztott magyar nyelv.“ U. o. 1790. „A magyar szent koronának és ahoz tartozó tárgyaknak históriája.“ Sok képpel. U. o. 1792. „Egyiptom históriája;“ és „A mezei gazdaságot tárgyazó jegyzések.“ U. o. 1811. „Házi kereszt.“ U. o. 1793. „Magyar Almanach“ három évi folyamatban 1794- -96. — Meghalt a buzgó férfiú 1816. jan. 25-én.

Demeter Márton, károlyfejevári nagyprépost, illy című könyvet írt: „A Sz. Háromságnak, azaz: az Atyának és Fiúnak és Sz. Léleknek három valóságos Isteni Személyeknek egy igaz Örök és egyenlő Istenségekről való Romai közönséges és Apostoli Szent-egy-háznak idveséges Hiti, Vallása és Tudománya.“ Kolosvár, 1732.

Dengelengi Péter, nagyenyedi ref. prédikátor, szül. Kolosvárott s tanult Németországban és Hollandiában. Egy polémiái munkát írt „Rövid Anatómia“ cím alatt, durván

pőffeszkedő hangon Káldinak a Szentírás fordításához datolt „Oktató Intése“ ellen, s kiadta Károlyfejérvárott, 1630.

Derzsi János, Beaumont Mária munkájának első két kötetét „Kisdedek tudományal teljes tárháza“ cím alatt fordító magyarra. Megjelent Kolosvár t, 1781.

Deselvics István, latinból magyarra fordítva kiadó Kegel „Tizenkét idvösséges elmélkedéseit“ egy toldalékkal „Szedegetett ékes virágok, vagy a reghi pátereknek értelmes mondái“ cím alatt s egy költeménnyel Szentgyörgyi Csuzi Mártontól. Lőese, 1639. 8dr. 775 l.

Dési József, somosi prédikátor és marosszéki egyházkor, jegyző, magyarra fordította Bartholottus János munkáját és kiadta illy cím alatt: „Világi és Ekklesiai vizsgálódás, mellyben a lelki-esméretnek szabadságáról, és a Romai s Németországi birodalomban bevétetett Vallásoknak békességes eltűréséről az Ekklezsiai és világi törvények szerint vetélkedtetek.“ Kolosvár, 1784. 8dr. 276 l. — Irt eredeti munkát is versekben s kiadta illy cím alatt: „Keresztény paradicsom, mellyben az új világnak hét emlékezetes csudáit stb. versekbe foglalni igyekezett.“ Kolosvár, 1782.

Dési Lázár György, szül. Désen s tanult ugyanott és a frankfurti akadémiában. Előbb rákosi, később nagyenyedi prédikátor. Osterwald után francaiéból fordított műve: „A kegyes beszélgetésről íratott oktatás.“ Nagy-Szeben, 1761. Vannak halotti beszédei is.

Deső Bernát, szent-benedekrendi áldozat s jeles hitszónok, szül. Emőkén, Nyitramegyében, nemes szülőktől. Több latin theologiai munkája kéziratban hever. Magyar nyelven szent beszédek jelentek meg tőle részint neve alatt, részint a nélkül. Szónoki tehetségéről legfényesebb tanúságot tesz azon dicsérő beszéd, mellyet kalazanti sz. Józsefnek, a kegyes tanítórend alapítójának magasztalására mondott. Megjelent Kalocsán, 1769. Továbbá: „Loyola sz. Ignác dicsérete predikátságban.“ N.-Szombat, 1764. Megh. Modrán, 1774.

Dévai Endre, Heves- és Szolnokmege alispánja, Drexel J. jezuita után fordítva, közrebocsátott illy című mun-

kát: „Nap utána forgó virág, vagyis mindenféle nyavalya ellen, való orvosság.“ Nagy-Szombat, 1764. 4dr. 460 l.

Dénes Sámuel, magyarra fordította „B. Martini „A természet törvényeiről való állításainak magyarázattját mellynek második kötete megjelent Bécsben, 1792. 8dr. 4941.

Diószegi János, szül. Diószegen, tanult Marosvásárhelyen, azután 1731. Marburgban; s honába tárván hévízi prédikátor lett kedélyben. Nem sokára ugyancsak mint ref. lelkész jött Sárospatakra 1735. nov. 15; napján, s viselte hivatalát 16 évig, mikor vitetett Ónodba, innen Eesegre, hol lakott mind addig, míg a hivatalt viselhette. Meghalt Erdőbényén, Zemplénben 1782. körül. Munkái: „Hege Grotiusnak a kér. vallás igazságairól írt könyvei, ford. egy bujdosó magyar által“ Marburgban, 1742. 8dr. Neve ugyan macs kitéve, de a sárospataki könyvtárnak ajándékozott példányba sajátkezüleg írta be: Illustri oollegio S.-patakiensi offert Joannes Diószegi Interpres et ex parte Auotor. „Halotti predikátzio Szathmári P. Mihály S.-pataki profess. felett.“ Kolosvár, 1748. 4dr.

Diószegi Kis István, Belgiumban tanult s ott laktá*ban adott ki illy című, több kiadást ért imakönyvet: „Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések.“ Debreczen, 1761. Többi munkái: „Kiosztogatott talentom.“ Debr. 1679. „A sz. gye-neralis gyűlésben lett deliberatumok és azok felől prediká-tziók.“ U. o. 1681.

Diószegi Sámuel, debreczeni ref. prédikátor és super-intendentialis főjegyző, szül. Debreczenben s tanulását ugyanott kezdette, mellyet Göttingában folytatott és vé*gezett. Onnan visszatérvén, nánai, később böszörményi, végre debreczeni prédikátor és egyházkerületi' főjegyző lett, melly hivatalában 1813. aug. 2-án meghalt. Munkái: „Pre-dikátiók“ két kötetben, és „Magyar fűvészh. könyv,“ 2 kö-tet, melly utóbbit Fazekas Mihály sógorával dolgozta ki. Megjelent 1800-ban.

Dobai István, Erdélyben nemes szülőktől származott. Sok ideig lakott Hunyadmegyében, a midőn onnan távoznék, leírta e megye helységeinek történetét „Tisztesség Oszlopa“ cím alatt. Munkáját b. Nalácz Józsefnek ajánlta, ki azt kinyomatta Szebenben, 1739.

Dobrai Tsulák Sámuel, salánki prédikátor, írt még 1675-ben egy imakönyvet a azt Apafi Mihály fejedelemnek ajánlta; mely azonban csak 1730-ban Kolosvárott Bethlen Ferencz költségén látott világot illy ezim alatt: „Lelki Olaj, mellyel az egészséges Lélek a beteges Lelket nagy hűséggel kenegeti, s önnön magát is vidámítja.“¹¹

Dobrossi János, ügyvéd, irodalmi termékeit leginkább a Jelenkor és Társalkodó hasábjain bocsátá közre, hol jeles polemicus értekezéseket is olvashatni tőle. 1848-ban ő adta ki Kölcsey országgyűlési naplóját; 1849-ben a magyar kormány megbízásából mint historiographus működött; a forradalom után Mezőkeresztesre vonult, s ott ügyvédkedett Meghalt 1854-ben.

Dobravicsai Miklós, ref. prédikátor, „Redivivus Japhetke“ czitn alatt írta s bocsátotta közre Czeglédi István védelmére Sámbar Mátyás ellen írt könyvét 1669-ben.

Dombi Mihály, pápai főesperes és győri kanonok emlékezetét „Vizből és vérből készített üdvösségéé fordók — azaz: a penitentzia tartó bűnös léleknek töredelmes szívből származott könyhullatási“¹¹ című könyvében hagyta hátra. Megjelent Győrött, 1742. 8dr. 370 l.

Dombi Sámuel (gálfalvi), Borsodmegye rendes orvosa, szül. Bényén Zemplénmegyében. Az orvosi tudományokat Utrechtben végezte s ugyanott 1758-ban orvostudori oklevelet nyert. Munkái: „Orvosi tanítás a gyermekek nyavalyáiknak megismeréséről.“ Rosenstein értekezésének magyar fordítása, megjelent Pesten, 1794. Továbbá „A bába mesterségről“¹¹ írt közhasznú munkáját Posonyban 1772-ben bocsátá közre. Latin nyelven írt munkái: „Dissertatio inauguralis physico-chemico-medica de vino tokajenjsi.“ üt-

recht, 1758. „Relatio de mineralibus comitatus borsodien-sis aguie.“ Bécs, 1766.

Domokos Márton, Debreczen városa bírása. Tudományos férfiú volt, s különösen az európai miveit nyelvek ismeretében és a hazai jogtudományban nagy jártassággal bírt. Élt a XVIII. század első felében. Hivatal-üres óráit irodalmi foglalkozásra szentelvé, minek eredménye lön: „A keresztények között, ez idő szerint uralkodó Romlottságnak kútfejeiről való elmélkedés¹¹ két részben. Francziából fordítva megjelent Debreczenben, 1745. — Továbbá: „A ke* resztény Ethikának vagy Erkölcsök tudományának rövid summája.“ Francziából fordított jeles munka. Megjelent u. o. 1750. Erdemeit halálakor bőven kiemelé Tatai Ferencz debreczeni superintendens.

Dregelypalánky János, tállyai ref. pap, prediká-tziókat adott ki magyar nyelven latin címekkel, illyenek: „Palatina katekesis“. Kassa, 1667. — Speculum Mysticum;¹¹ oktatás a Szentháromságról. Kassa, 1663. — „Sacra Medicina.“ U. o. — Ez utóbbi egyszersmind a reformatio rövid vázlatát tartalmazza. „Catena salutis.“ 1667. „Via salutis vagy: Üdvösség útja.“ Megjelent Debreczenben.

Dudás Imre, sz. Ferencz gyülekezetének buzgó tagja (minorita), szül. Egerben 1700-ban, s ugyanott végzé be munkás életét 1766-ban. Versekbe foglalt, illy című munkája jelent meg: „Az igaz lelki édességekre vezérlő Kalauz.¹¹ Eger, 1764. Több műve szintén magyar versekbe foglalva kéziratban maradt; illyenek: ez. Antal, és sz. Ferencz élete; Tyrius Appolonius cselekedetei stb. .

Muraközi Dús Márton, több hazai. különösen a pataki gymnasiumban elvégezvén tanulását, 1617. I. Rákóczy György pártfogása mellett külföldre, névszerint Marburgba ment, hol mint a fejedelem alumnusai egyikét említi Molnár Albert. Marburgban esztendőnél valamivel tovább maradván, Heidelbergába mene át hittani leczkékre Pareus Dávid keze alá, s már 1618. év közepe táján a heidelbergai magyar ifjak között említi őt Csombor. 1622. pataki tanárrá

rá lett Szenczi B. János helyén, olyképen, hogy főtanát volt Filiczki János, Dús pedig segéde (conrector). De hivatalát egy évig sem vihette, mert meghalt a nagy pestisben, még 1622. folytán. Hihetőleg Patakon van eltemetve. Molnár Albert „istenes és tudós atyafinak“ írja Muraközit, ki az ő ügyéről is megemlékezett „testamentom levelében.“ így ő egyike volt. Albert jötevőinek. Ismeretes munkái: egy theologiai értekezés „de justificatione hominis peccatoris coram Deo“, aztán több rendbeli versek, névszerint Károky Zsuzsannát gyászoló; végre: „disputatio metaphysica de causa et causato“ Combach János alatt 1618. Marburg 4dr. (Forrás pataki évkönyvek).'

Ecsedi Miklós, makói ref. prédikátor, elmékedéseket bocsátott közre illy cím alatt: „Sok tövisek közt felnőtt sárga lilium“. Szeged, 1805. „Csendes muzsika, azaz: énekek. Vác.

Éder József, szül. Brassóban 1760. jan. 20-án. Már tizennyolca éves korában a philosophiában és szép művészetekben tudori koszorút nyert. Kevéssel ezután Marosvásárhelyre grammatika tanítójának hivatott meg, honnan 1783-ban a szebeni gymnasiumhoz költészet tanárául tétetett át. Következő esztendőben azon bizottmány tagjává választaték, melyet második József császár a tanítási rendszer elintézésére nevezett ki. 1787-ben a szebeni főiskola igazgatójává lett. Szorgalmának, elmetehetségének és tudományának gyümölcsei a következő munkák: „Supplex libellus Valachorumcum notis historico-criticis.“ Kolosvár, 1791. „De initiis iuribusque primaevae Saxonum transylvanicorum commentatio.“ Bécs, 1791. „Erdélyország ismertetésének zsengeje, hozzá járul az erdélyi helységek lajstroma.“ Kolosvár, 1796. „Scriptores rerum transylvanicarum.“ Szeben, 1792—1800. két kötet. „Observationes criticae ad historiám Transylvaniae.“ U. o. 1803. Javítva és bővítve újra kiadta Molnár Albert, Páriz Pápai Ferencz és Bód Péter magyarul latin-német dictionariumát.“ Szebenben, 1801. Kéziratban maradt „Adversaria ad historiám Transylvaniae.“ mely

mintegy. 100 oklevelet foglal magában s főherczeg József nádor által a nemzeti múzeum számára szereztetett meg. Ezekon kívül a „Zeitschrift von untfür Ungarn“ és „Annáien der oesterreichischen Litteratur und Kunst“ folyóiratokat jeles dolgozataival elősegítette. Meghalt 1811. febr 11-kén. Erdemei elismerésül Ferencz király őt arany érdempénzzel díszíté föl, s a göttingai tudós társaság rendes levező tagjává választó meg.

Édes Gergely, mezőszántói iskolamester, később ref. lelkész, szül. 1763. Madáron, Komárommegyében. Munkái: „Természetkönyve, avagy a természetből kimerített becses halhatatlanság.“ Kassa, 1793. „Enyelgések, avagy időt töltő versek.“ Posony, 1793.

Egry Antal, „Pomologia, vagyis gyümölcsfatenyésztési tanítása“ című könyvet adott ki Posonyban, 1852.

Egyed Joakim, szent-Pál-rendi szerzetes „A keresztény tudományról oktató beszédek“-et irt plébánosok használatára, mellyek“ négy vastag kötetre terjednek. Megjelenté munka Váczon, 1794. „Ünnepnap predikációit“ u. o. 1798-ban bocsátó közre. 8dr. 918 l. .

Elenyák György, kegyesrendi áldozár, egy ideig gr. Károlyi Lajos nevelője, egy munkát adott ki, „Elvtan“ cím alatt Pesten, 1840.

Elek János, kecskeméti fii 1) Magyarra fordítá Donates Visartus könyvét, nyom. 1615. 2) Adott ki Predikációkát sátoros ünnepekre. Debreczen, 1615. 3) Irt magyarázatot a Daniel próféta jövendölésire. Debreczen, 1621.

Elfen Miklós neve alatt megjelent illy című könyv: „Nagy tűz kis szikrája, Loyola sz. Ignác exercitiuma.11 Bécs, az év kitétele nélkül.

Enesaey György, Győrmegeye táblabirája, irt egy füzetet, „A cigány nemzetnek igazi eredetéről“ Komárom, 1798. Tőle van: „A Czigány nyelvről toldalék.“ Győr, 1800. „A dicső magyar haza arany szabadságának visszatérésén, az anyai nyelvének épületén fel jött magyarok csilága.“ Buda, 1791.

Engel János, jeles honi történétíró, szül. Lőcsén, Szepesmegyében 1770. oct. 17-én. Tanulását kezdte Lőcsén, folytatta Posonyban, honnan 1788-ban a göttingai egyetembe ment; ugyanott illy czímii pályamunkái: „*Common-tatio de republica militari, sen comparatio Lacedaemoniorum, Cretensium és Kozakorum*“ (Göttinga, 1790.), valamint négy évvel ezután egy másik „*Commentatiode expeditionibus Trajani ad Danubium et origine Valachorum*“ (Bécs, 1795) jutalomra érdemesítették. 1791-ben Bécsbe ment, hol gr. Teleki Sámuel udvari cancellár pártolása által az erdélyi udvari cancellariánál előbb mint accessista fölvétett, később fogalmazóvá, 1812-ben titoknokká neveztetett Ferencz király nemesi rangra emelte. Főnebb említett munkáin kívül, s azonfölül, hogy több folyóiratot becses dolgozataival gyarapított, következő kivált történeti munkákat bocsátott közre: „*Cornides, commentatio de religione veterum Hungarorum, adjecta sua dissertatione, de origine gentis hungaricae*“ Bécs, 1791. „*Geschichte von Halitsch und Wladimir bis 1772.*“ 2 köt. U. 0.1792—93. „*Geschichte der Ukraine?*“ 2 kötet. Hala, 1796—97. „*Geschichte des ungarischen Reiches?*“ 4 kötet. Hala, 1797—1804. „*Danielis Cornides, vindiciae Anonymi Belac regie Notarii editae?*“ Buda, 1807. „*Geschichte des Freistaates Ragusa?*“ Bécs, 1807. „*Monumenta Ungarica?*“ U. o. 1809. „*Geschichte des Königreichs Ungarn von der Urzeit bis 1309.*“ Tübinga, 1811. első kötet, melly későbbben kiegészítve jelent meg: „*Geschichte des ungarischen Reiches,*“ 5-kötet, hat részben. Bécs, 1813—1814. Meghalt mart. 20. 1814. Bécsben.

Entz Ferencz, legkitünőbb orvosaink és gazdászaink egyike, szül. Sümegben, hol atyja megyei főorvos volt. Szülőit korán elvesztvén, mint árvagyermek Posonyba nagyanyjához került, s itt végzé be gymnasiumi és bölcsészeti pályáját. Az. orvosi tudományokat Pesten hallgatta, a gyakorlati éveket Bécsben tölté a híres Hartmann Károly vezérlete alatt. Orvosi oklevelét 1831-ben nyéré el, s tudományát az akkori járványos időben Bécsben mint egyik kül-

városnak osztályos orvosa szép sikerrel alkalmazá. Egy ideig ezután hg Batthyányi Fülöp alsó-austriai birtokán, s egy ideig gr. Bouquoy csehországi uradalmában viselt orvosi hivatalt, miglen hg Batthyányi által az enyingi uradalom orvosává neveztetett. Előbb azonban tapasztalatait bő* vitendő, bejárta a külföld híresebb orvosi és természettudományi intézeteit. Visszatérvén, Mezőkomáromban IS éven át nagy korben fizott orvosi gyakorlata mellett több holdra terjedő kertjének mivélésére fordítá üres óráit. Irodalmi munkássága ez időtájban csak értekezésekre és közlésekre szorítkozék, mellyek a M.Gazdában és az Orvosi Tárbán jelentek meg. 1847-ben Sió mellékének tájrajzát írta orvosi, statistikai és természettudományi tekintetben. melly munkája által Magyarország akkori főorvosa Stáhly Ignáez által kitűzött 30 arany pályadíjra érdemesítették. 1850-ben többekkel szövetkezve, egy vállalat létrehozatalát kísérté meg, mellynek czélja: az ország fővárosában nagyobbszerű szőlő- és taneveidét létrehozni és nagyban mindazon magvak termesztését eszközzeni, mik a hasZon-kertészet körébe tartoznak. 1853-ban e vállalatot haszon-kertészeket képző intézettel kapcsolá egybe, mellyhen évenkint 24 ifjú télen át a real és gyakorlati de különösen természeti tantárgyakban nyernek oktatást; nyáron át pedig az általa kezelt 20 holdnyi ültetvényeket kertészileg művelvén, mindazon eljárásokban és munkákban gyakoroltatnak, mellyek által a haszon-kertészet okszerű és sikeres üzésére képesítetnek. Intézetének tantárgyai három évi tanfolyamra vannak föl-osztva, azokat maga adja elő tanítványainak; 1854 óta a Gazd. lapok kertészeti rovatát írja. Az itt közzétett közléseit külön is hat füzetben adá ki.

Enyedi György, unitárius superintendens, szül. 1554-bén Erdélyben. Bővebb kiképzés végett meglátogatta az olaszországi egyetemeket. Megfordult Németországban és Schweizban. Több ideig tartózkodott: Bécsben. HazajÖvetelé után előbb tanár lett, azután prédikátor Kolosvárott, végre superintendensé neveztetett, Meghalt 1597, fiának

hagyá a szent-írás magyarázatát latin nyelven, mely csak halála után látott világot. Magyarul Bécsben mulatásakor „Gismunda históriájá“-t írta meg versekben és kiadta Debreczenben, 1577. A versek első betűi összeállítva e latin jelentést fejezik ki: Georgius Eniedi Transilvanus in gratias Nobilis Franciae Komáromi Thirnaviensis, fratris unioé dilecti, cecinit Viennae misernm mortem duorum amantium ob inpatientiam amoris. Másodsor „História két szerelme-sekről, miként haltak meg egymás szerelme miatt?“ meg-jelent Debreczenben, mely évben nem tudni.

Enyedi János (benedeki), seborvos, „Falusi ember-nek patikája/1 cím alatt közhasznú könyvet bocsátott közre Kolosvárt, 1801. XX és 270 l.

Enyedi János, erdélyi születésű, előbb kézdívsárhe-lyi, később vajdahunyadi prédikátor, latin nyelvenirt, száma 22 disputatioin kívül magyarul kiadá e műveket: „Mennyet szó vagy a lelki álomból való felserkentés/1 N.-Várad, 1657. „Isten igéretuiek felnyitott arauy bányája/1 1665.

Enyedy Pál, krónikásaink sorába tartozik. Ének az erdélyi veszedelmekről cím alatt kötetlen stíben írta történeti emlékiratát, mely sokáig kéziratban volt for-galomban, míg Miké Imre 1855-ben Erdélyi történelmi adatai L kötetében azt kinyomstá. Életéről mit sem tudni. Él.t a XVI. század végén, és a következőnek elején.

Eördögh István, széplelkű fiatal költő, szül. Aosádon, Szabolcsmegyében vagyonos szülőktől. Tanult Debrecze-a-ben, Nagyváradon, Pesten, tanulóársai közt mindig az első helyet érdemeié ki. Első, figyelmet gerjesztett mun-kája a Nemzeti Almanachban jelent meg „Robespierre“ cím alatt. Írt egy színművet is Hedvig és Vilmos herceg sor-sáról, mely Nagy Ignác Színmütárában olvasható. Egy nagyobb eredeti novellája „Camoensi cím alatt az Athe-nacumban olvasható. Meghalt Pesten 1842. 18 éves ko-rában.

Erdélyi Indali Péter, szül. Erdélyben és tanult Ko-
A jogtanulmányok végeztével nevelői pályára

adta magát a mint ilyen több előkelő háláknál működött. Jelenleg Szőnyi fineveldjének egyik érdeme tanítója. — „Egészen új szerkezetű ABC, vagyis vezérkönyv az olvasni tanításban és tanulásban“ ozimű művén és e könyv szellei mébea kibocsátott „Fali olvasó-tábla“-n kívül, 1856-ban kiadott „Olvasó-könyv“-et a gymnasiumok számára Megjelentek számos paedagogiens cikkei a lapokban.

Erdei, azelőtt **Hirsefeld Fülöp,** orvostudor és gazdász, szül. 1805. Aszódon, Pestmegyében. Iskoláit szülői házánál Pesten végzé; később az orvosi pályát választván, 1829-ben nyeré meg orvosi oklevelét a pesti egyetemtoi s ezen pályán haladott 1843-ig, melly idő alatt ozikkei az Athenaeumban és a Pesti Hírlapban jelentek meg. A mondott évben nagy kedvét lelte a gazdaszatban annyira, hogy azt tüzetesen elméletileg és gyakorlatilag tanulmányozta. Azóta részint sajátjában, részint mint több előkelő magyar birtoikos jószágigazgatója működik e téren. 1848-ig több gazdaszati cikkéi jelentek meg a Magyar Gazdában. 1848-ban adta ki Weckherlinnek „Az angol gazdasági rendszer“ című, szabadon magyarított, hazánk körülményeihez alkalmazott, előszóval, jegyzetekkel és toldalékkal ellátott munkáját Ugyanakkor a Nemzeti Újságban is számos politikai és flnaóorális csikkeket közlött. Azóta Müller Gyula és a Délibáb naptáraiban közlött gazdaszati cikkéin kívül egész szorgalmát a gyakorlati gazdaszatra fordítja; ennek igen becses eredményéül tekintendő az általa föltalált hydrostaticus szivony nevű gép, melly egyedül a légkör nyomása által a kiöntvényeket töltéseken s más magaslatokon keresztül, a zsilipeket igen előnyösen pótló módon, át-és elvezeti.

Erdélyi (keresztúri) József, honn végzett alsóbb tanulmányai után Romában hallgató a felsőbb tudományokat, hol kitűnő észtehetségének fényes jeleit adá. Hazajövéen, Vácson az egyházi jogot tanító; később vóczy kanonokkó, csongrádi főesperessé és főlegyházi plébánossá neveztetett ki. — Campio Hyacinth szent ferenczrendi szerzetes ellen bocsátó közre: „Duplicem Apologiam, Historico-Critica

de Origine Fratricellorum.“ Azonfelül mondott s adott ki jeles dicsbeszédet „Kalazanti ez. József a kegyes iskolák alapítójáról“ Kalocsán, 1769 Tőle van „Tanúság a templomok tiszteletéről.“ Vác, 1788. „Megbamisított mérteke az emberi polgárságban található valóságos elsőségnek.“ Buda, 1790.'

Erdődi János, ref. prédikátor, fordítá „Szent Ágostonnak magával való beszélgetését.“ 1680.

Érkövy Adolf, legkitűnőbb gazdaszaink egyike, szül. 1818-ban. Tanulmányait Keszthelyen, Kaposvárott, Pécsen és Szombathelyen végezte. 1838-ban gr. Károlyi István szolgálatába lépett, hol számvevőségi s külgazdasági négy éves alkalmazás után, birtok-igazgatósági, utóbb grófi titkár, 1848-ban a csongrádi és vásárhelyi uradalmak, 1851 óta pedig az összes birtok felügyelője lett. A folyó 1857-ik évben nyugdíjaztatván, Pestre tette át lakását, munkásságát a gazdasági irodalomnak szentelendő. E téren munkássága 1837-ben vette kezdetét, az „Ismertető“ című gazdasági Közönyben terjedelmes értekezéseket közölvén. 1848-ban a „Ismertető“ melléklapját, a „Gazdasági Litteratúrát,“ szerkesztő; dolgozott a „Magyar . Gazda“ és a „Gazdasági Lapok-“ba is. 1843-ban keletkeztető a-pestmegyei fiók-gazdasági egyesületet, s az egyesület ezüstérmével tiszteltetett meg. — 1845-ben „R^bet és dözma“ című pályamunkája 50 arany jutalmat nyert „Homokkötés“ című munkáját a pestmegyei fiók-gazdasági egyesület 1846-ban adta ki, s 1847-ben a „Haszonbér rendszer és népesítés,“ ügyében kitűzött első jutalmat, 100 aranyat; az ő értekezése nyerte el. A „Mezei Gazdaság“ című nagy kézikönyvben a magyar gazdasági irodalomnak, hazánkban! gazdasági egyesületek- és intézetek történetére vonatkozó részét ő dolgozta. 1855-ben a „Royal agricultural society of England“ rendes tagul választotta. Beutazta Német-, Francia- s Angolországot és Belgiumot, s ott szerzett tapasztalatait hazánkban sikerrel alkalmazta. Tevékeny részt vett Tisza-szabályosás ügyei körül. 1852-ben a csongrádi tisz-

szabályozási társulat elnökévé választó, s mint ilyen a folyó évi pesti nagygyűlésben képviselői minőségben részt vett. Ugyanakkor a nagygyűlés jegyzőjévé választotta, s tagja volt azon bizottmánynak, mellynek feladata a Tiszaszabályozás által kiszárítandó ártér bizonyos időre adómentességét indokolni és véleményezni. Jelenleg a „Falusi Gazda“ című gazdasági folyóiratot szerkeszti.

Érsekújvári K. István, két munkát hagyott hátra illy címek alatt: „Győző hitnek lakozása.“ Debreczen. 1686. — Es „Hogy a hit Isten munkája.“ U. o. 1686.

Eszéki István, szatmári ref. prédikátor volt. Felsőbb tudományok kedvéért Bataviában tartózkodván, mint Aristoteles bölcsészéinek heves védője a cartesianusok ellenében lépett föl, illy című könyvvel: „Prima veritas defensione.“ Utrecht, 1666. Erdélyben tanárkodása alatt is bocsátott közre egy könyvet „Diurium Theologicum“ cím alatt. Magyarul bírunk tőle „Rithmusokkal szent beszélgetést“ (Kolosvár. 1669), melly a Messiást váró zsidók ellen van intézve.

Gr. Eszterházy Károly, szül. 1725-ben. Egyházi pályára lépván, a hittudományokban Romában képezé ki magát. Hazájába visszatérvén, Pápán plebános-helyettesi minőségben miveié az Ur szőlejét. Érdemei tekintetéből előbb esztergomi kanonokká s kir. tanácsossá, később váczli, végre 1761-ben egri püspökké nevezetett, s e megyét 38 éven át dicsőségesen kormányzó. Nagy nevét különösen az egri lyceum és csillagász-torony örökíti, mellyek egyenesen az ő bőkezűségének, erélyességének és buzgalmának köszönik létüket. Megkezdetett a nagyszerű épület 1765-ben, s 20 éven át tartott az építés. Az építési roppant költségeken kívül, a bőkezű püspök kedvenz intézetét jeles könyvtárral, physikai és csillagászati eszközökkel látá el. Meghalt 1799-ben. Ő volt Egerben az utolsó püspök; utána a megye érsekséggé emeltetett Számosb alkalmi beszédein kívül, nyomtatásban megjelent tőle: „Három üdvösségé kérdés.“ Pest, 1751.

Gr. Eszterházi László, e nevű ősrégi nemzetség ivadéka B hitbuzgalom férfiú, ifjú éveiben sz. Pál szerzetébe lépett. Hittanulmányait Romában végző. Haza térvén szerzete magyarországi tartományát hat évig kormányzá. 1769-ben váczy nagy préposttá, később püspökhelyettségé, végre 1780-ban pécsi megyés püspökké nevezetett. Minf ilyen halt meg, 1799 ben. Munkái: „Kortónai szent Margitnak csudálatos megtérése Soprony, 1757. „Választott edény,“ Xav. sz. Ferencz tiszteletére (mondott beszéd. Nagyszombat, 1758.

Étédi S. Márton, költő, erdélyi születésű s dömsödi jegyző volt a múlt század végén. Munkái: „Magyar Gyász, vagyis II. Lajos királynak a mohácsi mezőn történt vészédeline“ (versekben), magyar és erdélyországi familiák mutató táblájával együtt. Pest, 1792. 8dr. 226 l. „Örömré változott siralom, mély hgy Sándor Leopold, hazánk elfelejtetetlen nádorát fájlalja“ (versekben). Pest, 1795. „Scytha király vagyis Záton hrczegnek különbb különbbféle változásokon forgott története“ (versekben). Buda, 1796. 8dr. 223 l.

Fábián József, nemes szülők gyermeke, 1761-ben szül. Iskolait bevégezvén, korán az irodalmi pályára szánta munkás életét. Leginkább a természettudományi és gazdasági szakra volt hajlama. Noha munkái jobbadán fordításokból állanak, de ezenkívül a.romai írókkal is barátkozott. Kiadott munkái ezek: 1. Raff természeti históriája kisdedek számára, rézmetszvényekkel. — 2. Természettudománya a köznép számára. — 3. Chaptalnak a borcsinálásról első kisded munkája. — 4. Prédikátorok tárháza; ez lelkészek számára folyóiratul volt szánva. — 5. Chaptalnak nagyobb munkája 2 kötetben, ugyan a szőlő- és bortermesztésről. — 6. Columella paraszti gazdasága. — Élte utóbbi éveiben ezélhüdés érte, mellynek következtében elgyengült de lelke ezután is foglalataé volt, és ezen állapotában forditá Ovid keserveit és Cornelius Gal lust. Az irodalmon kívül mint tót-vásonyi ref. lelkész, és veezprém-egyházkerületi senior

szerzett érdemeket. Meghalt Tót-Vásonyban 1825. január 29-én. Legidősb fia, Fábíán Gábor még atyja életében „Hafiz“ fordítása által lépett föl

Fábíán Julianna, a múlt század végén élt s neje volt - Bédi Jánosnak Komáromban. Verseiben levelezett gr. Gvadányi József tábornokkal, a mint ezt tanúsítja azon könyv, melly 1798-ban Posonyban „Gróf Gvadányi Józsefnek Fábíán Juliannávali verses levelezése“ cím alatt jelent meg.

Falk Miksa, jeles publicistáink egyike, szül. Pesten, 1828-ban. Atyja vagyonos kereskedő volt, de egyik rokona könnyelműsége által vagyonát elvesztvén, fia már 14 éves korától kezdve a tanulás mellett kenyérkereséssel volt kénytelen foglalkozni. Így történt, hogy már 1843 és 44-ben, vagyis 16 és 17 éves korában az „Ungar“ című lapban a magyar lapokból fordításokat s a nemzeti színházi előadásokról alapos bírálatokat közlött. Azután a nevezett lap segédszerkesztője volt 1847-ig. Atyja szorgalmazására letévén a bölcsészeiből a szigorlatokat, tudori oklevéllel ellátva Bécsbe ment s az ottani polytechnicumban különösen a Matematikát nagy kedvvel s kitűnő előmenetellel tanulmányozta. Tanulmányait nagy szükölködések közt folytatta, Bécsben 1848-ig, mikor a tanfolyam megszakadt, s Fáik Pestre tért vissza, hol az Ungar szerkesztősége által tárt karokkal fogadtatott. Ezen lapban valamint a pesti Spiegelben több magyar költemény jelent meg tőle német fordításban. Septemberben újra Bécsbe ment azon reményben, hogy tanulmányait folytathatja; de az octoberi események reményét megghiúsították. Ez időközben a Schwarz-féle öst. Ztg. számára politikai vezércikkeket irt, s midőn e lap betiltatott, a „Wanderer“-nek Magyarországra vonatkozó cikkeit majdnem kizárólag ő írta olly sikerrel, mikép a lapnak csekély számú előfizetői egyedül Magyarországbán 2000-rel szaporodtak. Eddig tehát német journalista volt, munkássága azonban a magyar ügyek és irodalom körül forgott. Csupán az Életképekben közlött néhány cikket; 1849-ben a Figyelmező számára irt Bécsi levelet, mellyeket később Császár Fe-

rencz felszólítására a „Pesti Napló“-ban folytatott. Török János szerkesztősege alatt a Pesti Napló számos jeles cikket hozott tőle Kulcs jegy alatt. 1855 végével a Török J. által Bécsben megindított Magyar Sajtóhoz szegődött, s az abban közlött politikai napi szemléi köztetszésben részesültek. Folyó év kezdetével a Magyar Sajtó Bécsből Pestre Heckenast nyomdájába kerülván, Falk újra a Pesti Naplót gazdagítja érdekes cikkeivel. Falk illy termékeny journalistikai munkássága s 1850 óta a bécsi takarékpénztárnál! hivataloskodása mellett közrebocsátá még G a l l e l l i híres világrajzát alapos átdolgozásban; leforditá Bummüller Világtörténetéből az ó-kort; mindkettő Hartleben által adatott ki. Megjelent tőle továbbá néhány apróbb irat névtelenül: a bélyegtörvényről, bélyegjegyekről, orosz-török háborúról stb. V állas kézi és iskolai Atlaszának második kiadását (1854.) szintén ő dolgozta át. Németre forditá Jókaynak néhány regényét, legközelebb Vas Gereben „Nagy idők, nagy emberek“ című regényének német fordítását bocsátandja közre.

Falusi Mihály, illy című munkát írt: „Okos gyermeknevelés példája a köznép hasznára.“ Posouy, 1805. 8dr. 266 lap.

Fanni, a múlt század végén 1795-ben kora fiatalságában elhalt remek tollú írónknak, Kármán Józsefnek kedvese volt. Mindketten akkori irodalmunk meteorjai, — fénylettek és eltűntek. Fanni családi neve örök rejtély marad. Annyit tudunk róla, hogy egy nemes család gyermeke volt s mivel szülői Kárinánnali egybekelését gátolák, szerelmének kora áldozata lett. Ritka kedélylyel és lelkesültséggel irt dolgozatokat hagyott maga után hátra, mellyek melegítik, megindítják és fájdalmas érzettel töltik el szívünket; e tulajdonokban a francia Babét iratait meghaladják. Fannic hagyományait Kármán az általa szerkesztett Urániában közlétevé, szívélyes életrajzát bocsátván előre, melyben Fannival: gyengéd viszonyát, atyjának zsarnok keménységét, a szenvedést és halált, melly e nemeslelkű leány éle-

tét irodalmunk vesztéségre elhervasztá, — érzékenyen adja elő. Fanni érdekes iratai félszázad múlva is megnyerték azon méltánylást, miszerint azok remek íróinkéi között a „Nemzeti könyvtár“ második folyamában kiadtattak.

Farkas András, szül. Holdmezőberén ref. szülőktől. Később Kalocsán a kath. vallásra tért, s Pesten a kir. táblánál hites-jegyző volt. Magyar alkalmi versek készítésében nagy ügyességgel bírt. Nyomtatásban megjelent versei: „Pokolbeli utazás“ 1794. „Öröm tárgyú üdvözet“ A kalocsai érsek tiszteletére írt versek. Pest, 1798. Hasonló tárgyú költemény Budán, 1799-ben jelent meg tőle. „Siralmi versek“ Batthyányi bíbornok halálára. U. o. 1799. „Siralmi emlékeztetője Harsányi Josephának“ U. o. 1799. „Pannónia öröme“ U. o. 1800.

Farkas Antal, a kassai kerület tartományi-biztosa volt. Németből fordítva illy czímű munkát adott ki: „Erkölcsi iskola, azaz huszonnégy nyájás históriák“ E 443 lapra terjedő mű megjelent Kassán, 1790. Másodszer kiadatott Pesten, 1806.

Farkas Ferencz (királhegyi), szül. Sz.-fehérvárott 1786-dik évi sept. 12-én szegényebb sorsú, de jámbor szülőktől. Tanulmányait szülőföldén dicséretesen végezvén, ugyanott a nevendékpapok közé fölvetették s már 1809-ik évben áldozárrá szenteltetett Milassin, Vurum, Kopácsy és Szuzics székesfehérvári püspökök oldalainál 20 éven keresztül mint a nevendékpapok tanulmányi felügyelője, szentszéki jegyző, hittanára püspöki titoknok és levéltárnok ernyedetlen szorgalommal működött 1828-ban a fehérvári káptalan tagjává s 1838-ban ugyanazon káptalan nagyprépostjává neveztetett. Irodalmi munkásságát szép magyar nyelven írt alkalmi költeményein kívül számos de még eddig egybe nem szedett „Egyházibeszédei“ tanúsítják. Még 1850-ben is a 64 éves egyházi bajnok fiatal erővel ragadta meg tollát, s „A világ egyháza“ czímű jeles munkáját írta; sőt jelenleg 1857-ben a 71 éves tiszteletre méltó öreg „Szellemi és anyagi világ“ czímű művével szándékozá meg a ma-

gyár irodalmat, mely mű az ifjabb egyházi és polgári nemzedéknek serkentésül és intó szózatául szolgál. Farkas Ferenczet egyéb erényei között különösen ékesíti a h o n- és emberszeretet. Jótéteményeit s nemes törekvéseit elszámlálni sok volna; legyen elég példaképen felsorolni: hogy 1851-ben 18000 pengőforint alapítványt tett a fehérvári székesegyház, papnövelde és katonai korodák javára, s hogy létesítette Fejérvárott egy honleányi növeldét, melyre a megyeteréni díszes olasz ízlésű emeletes, mintegy 20,000 pengőforint értékű házat és kertjét, összesen 1000 □ öltre terjedőt, 30,000 pengő forint készpénz hozzá csatolásával szentelé. 1850-ben Leopold-rend keresztjével földiszítottatt, 1851-ben pedig „Királyhegyi“ előnévvel az osztrák birodalom lovagjává kineveztetett.

Farkas Károly, írt „Mulatságok“ cím alatt különféle mulattató történeteket. E munka megjelent Budán, 1805. 8dr. 382 l.

Dr. Fáy István, a maltai uralkodó rend vitéze, zene-művész, különösen zongorajátékáról híres. Mint író jeles értekezéseket közölt a Századunk, B. P. Híradó és Magyar Sajtó hasábjain. Kéziratban van nála a magyar zene történelme; óhajtanó, hogy mielőbb világot lásson. „Régi magyar zenegyöngyök“ című gyűjteménye (Csermák, Bihari, Lavotta és saját szerzeményeiből) legközelebb jelent meg.

Fejér Antal, volt pesti ügyvéd latinból szabadon lefordító és képekkel ellátva kiadá Barkláj Argenissét, két részben. Megjelent Egerben, 1792. I. rész 411, II. 748 L Irt verseket is „A füredi savanyú víznek hasznáról.“ Buda, 1777. Más versei „A Balaton Tihanyi Ekkónak eleven zengése“ cím alatt, u. o. 1778-ban láttak világot.

Fékesházy György, az Ivánkái uradalom gondnoka volt s több közhasznú baromrivosi munkát bocsátott közre; ilyenek magyar nyelven: „Hathatós orvosság a marhadög ellen.“ Pest, 1790. „Búvár, vagyis: Fékesbázi Györgynek elmékedése a marhadöggről.“ ü. o. 1794. „Barmok or-

vosságának a marhadög ellen tulajdonságirúl és annak hasznos erejéről hiteles bizonyságok.“ U. o. 1794. „Némelly jegy, sáséi az házi állatokban termő férgekről.“ Pest, 1789.

Fekete Gergely (kóhalmi), angolból fordítva igen hasznos gazdasági könyvet adott ki illy czimmel: „A jó gazda ember.“ E 230 lapra terjedő munka megjelent Pósonyban, 1798.

Szentzi Fekete István, Szentzen szül., Kőszegen viselt ref. prédikatori és superintendensi hivatalt. Müller H. elműkedéseit fordító magyarra s kiadta illy cím alatt: „Lelki magasztaló órák.“ Lőcsén.

Fekete János, hittudor és szombathelyi kanonok, szül. 1801. Végzett tanulmányai után 1824-ben áldozárra szenteltetvén föl, mint tanulmányi felügyelő és tanár a szombathelyi seminariumban kedves emléket hagyott hátra; mint kenyéri plébános a pásztori gondjai alá bízott híveket a szószéken és iskolákban a legnagyobb buzgósággal oktatta; mint kerületi alesperes paptársainak szívesen nyújtott segédkezet, nagy gondot fordított az iskolákra, ezeket jó rendbe és virágzó állapotba helyezni főtörekvése volt, melly érdemei legfelsőbb helyen is méltányoltatván, 1854-ben szombathelyi kanonokká neveztetett ki. Több értekezést irt a „Religio és Nevelésiben és „Századunkéban, mellyek közül a vegyes házasságokról irt vitaczikkei figyelmet ébresztettek. Königsdorfer homíliái után készített jeles egyházi beszédeit 1856-ik évben kiadta két kötetben.

Feleki Miklós, színész, szül. 1822. Erdélyben Udvarhelyszék- Nagy-Galambfalván. Tanult Udvarhelyszéken, s 17 éves korában Szigetvári László társulatánál színész lett, s legelőször Csikszeredán lépett föl. 1841-ben Pály Elek igazgatása alatti társulattal Bukaresztbe ment. 1844-ben ő vette át e társulat vezetését 1848-ban maga szervezett színésztársulatot, melly Debreczenben és Nagyváradon tetszéssel játszott. Feleki 1852 óta mint nemzeti színházunk szerződött tagja a pesti színpadon szerepel, s színészi működése mellett az irodalommal is foglalkozik, Tizenkét

francia színművet fordított le magyarra; írt egy eredeti drámát „Enyingi Török János“ cím alatt, s „Orosz házasság“ című vígjátékot. Ezekon kívül több hírlapi cikk és elbeszélés jelent meg tőle. Most egy társalgási vígjátéka és egy népszínműve előadásra várnak.

Felvinczi György, illy című, versekbe foglalt könyvet hagyott hátra: „Igen szép históriája az Jerusalemből Jerichóba menő, tolvajoktól megsebesített Embernek állapotjáról LX. mostan Rhythmusokban meg-íratott és kibocsátatott.“ Lőcse, 1699. Egyéb munkái: „Plútónak és Jupiternek egymás közt való villongási“ Tragoedia, 1693. „Schola salernitana, avagy: Az egészség fentartásáról való könyv.“ Lőcse, 1694. „Procuratoria dicsérete.“ Kolosvár 1697. „Természet próbája.“ Hely és év kitétele nélkül.

Felvinczi Sándor, debreczeni ref. prédikátor szülőhelyéről vette nevezetét. Tanult Enyeden, Nagyváradon, Debreczenben és Sárospatakon. Bővebb önkiképzés végett kiment a leydeni és gröningeni akadémiákra; honnan 1666-ban visszatérvén, Kassán philosophiát, theológiát, görög és héber nyelvet tanított, melly hivatalát később a debreczeni predikátorsággal váltotta fel. Irt egy munkát „a keresztény hitbeli tévelygésekről,“ mellyet később „Haeresiologia“ cím alatt Debreczenben, 1683-ban adott ki. Szintén az ő munkái: „A Jehova nevében a pestisről való beszélgetés nyolez predikáziókban.“ U. o. 1679. „A jó Isten nevében lelki diadalomról Való oktatás.“ U. o. 1682.

Femer Kilián, családi néven Klein Efraim, illy című munkát adott ki: „Mindennapi közönséges és barátságos levelek; a levélírásban gyakorlatlanoknak kedvekért és hasznukért.“ Posony, 1776. 8dr. 294 l.

Ferency (medeséri) Endre, „A régi. igái, azaz: a rom. kath. hitnek az apostolitudományban. virágzó igazsága“ (Kolosvár 1785.) címűmunkájáról ismeretes.“

Ferency Theréz, szül, régi hemes szülőktől 1830. Szécsényben, Nógrádmegyében, hol atyja ezelőtt könyvkötő volt, jelenleg urad, tiszt. Theréz szerény családi körben ne-

vekedvén, a költészetbeni kiképzetését leginkább saját szorgalmának, olvasási szenvedélyének és jeles észtehetségének köszöné. Költői fogékonyságára legnagyobb befolyással volt szobrász nagybátjának országos híre emelkedése, kinek műtermeit gyakran látogatta; továbbá Lisznai Kálmán jeles költőnkkel hosszab barátságos viszonya. — Költeményeit a lapokban szétszórva közlé; említést érdemel „Elesett fiatal paptestvérehez“ írt ódája, mellyben költői magasztossággal és alapos erkölcsi nézettel eseteli annak szellemi életét és testvéri szeretetét. — 1854-ben túlábrándossága mély melancholiává fajult, s a jeles tehetségű nő ennek áldozatául esett: 24 éves korában, a szécsényi várkertben pisztolylyal, épen szívét találva, vetett véget életének. — Halála után 1855-ben költeményeit. Bulcsu Károly tanár adta ki Pesten „Téli csillagok“ cím alatt, mellyek a lapirodalom műtészeti s az olvasó közönség által közméltánylattal fogadtattak.

Fésős András, 1802-ik esztendőben Szatmármegyében, Hiripen született. Atyja ref. prédikátor volt ugyanott, ki fiát tanulás végett elébb Szatmárra, majd később a debreczeni főiskolába küldé. Tantársai között szelidsége s jeles tanulása által már akkoriban is kivívta ismerősei előtt azon tiszteletet, mellyet egész élet-pályáján méltán megérdemelt. A főiskolát a legfőbb iskolai hivatal, a seniorság bevégeztével hagyván el, külföldre utazott, hogy a hírnevesebb theologiai intézeteknél az egyházi pályára magát kellőleg kiképezze. Visszatérvén hazájába, a szatmár-németi predikátorságra hivatott, hol néhány évet töltvén közkedvességben, bár kedvetlenül is elfogadta a debreczeni főegyházhoz meghívását. Itt részint mint prédikátor, részint mint suprintendentalis főjegyző működött. Az 1843-ik évben azon megtiszteltetés érte, hogy az országgyűlési hitszónokságra ő lőn megválasztva, melly tisztét oly jelesen töltötte be, hogy általános elismerésében részesülvén az országosan öszvegyült rendeknek, annak következtében igen díszes asztali s több másnemű ezüst készletek

kel tiszteltétt meg. 184^{3/4} évi orsz.-gyűlés alkalmával tartott „Egyházi Beszédei“ Debreczenb. 1845-ben láttak napvilágot a papi gyámintézet javára. Elhunyt a jeles férfiú 1855-ik évben.

Fessler Ignác, magyar akadémiai lev. tag., szül. 1756. Zarándfalván, Mosonymegyében. 1773-ban a capucinusok szerzetébe lépett. 1781-ben a mödlingi kolostorból Bécsbe tétetett át, hol József császár figyelmét magára vonván, általa a lembergi egyetemhez a keleti nyelvek és hermeneutica tanárává neveztetett. 1791-ben az evang. vallásra térván, Berlinbe költözött., itt megnősült és mint magánzó 1810-ig tartózkodott; mely évben sokféle vizontagságai után Sz.-Pétervárra udvari tanácsosul s az Alexander-Newski-akademiában a kelet; nyelvek és philosophia professorául 2500 rubel évi fizetéssel hivatott meg. E tanári állomásáról nem sokára elmozdított s a törvényhozó-bizottság tagjává neveztetett. 1820 ban az oroszországi evang. egyháznak fősuperintendensévé lett. Megh. életének 83-ik évében Sz.-Pétervárott dec. 15. 1839. Magyarországra vonatkozólag számos történelmi munkát irt német nyelven, úgymint: „Attila König der Hunnen.“ Boroszló, 1794. „Matthias Corvinná, König der Hungarn und Gross-Herzog v. Schlesien.“ 2 kötet. U, o 1793—4. „Die drey grossen Könige der Hungarn auß den Árpíid!schen \$tamme.“ U. o. 1808. „Die Geschichten der Ungarn und ihrer Landsassen.“ 10 kötet. Lipcse, 1815—25. Magyar történetirati munkái által szerzett érdemeiért a magy. akadémia külföldi lev. tagjául választotta 1831-ben.

Filepszállási György, tornyosnémeti helv. hitv. prédikátor, közhasznú jmakönyvet bocsátott közre e czím alatt: „Praesidium Christianorum, avagy a keresztyenyek' között Magyarok fegyverek, mellyel legjobban oltalmazhatják magokat. Kassa, 1694.

Filefalví Filiczki János, szül. Farkasfalván Szepesmegyében., nemes szülőktől. Hazájábani iskolázás után 1802. Prágába njent a felsőbb tudományokra; 1605. Her-

borút látogatá meg akadémiai folytatása végett, de tanult még Marburgban, 1611. Heidelbergában, hozzávetőleg Altdorfban sőt Basileában is, úgy hogy akadémiai utazásban tíz vagy több, évet töltött volna. Mint költő és pedig latin- és görögben egyiránt teve nagy híre szert, s koszorús költő (poéta caesareus laureates) néven ismertetett. Magyar versei közül közkézen forgó ez, mellyet Dávid zsoltárai elé, Molnár Albert a fordító dicséretére irt. Költészetben kívül nagy jártassága volt a hittudományban különösen. — A pataki iskola tanára lett 1617. s-volt az öt évig és néhány hónapig, mikor 1622. pestisben meghalt. Munkái: 1) Primitiae poeticáé, kijött Marburgban 8dr. Tartalma különféle tárgyak, p. lakodalmi, halotti versek, görög és latin epigrammok. — 2) Poemata varia, Basilea, 1614. 8dr. aztán Pareus Fülöp által „Deliciae poetarum hungarorum“ gyűjteményben, Frankfurtban, 1619. 12dr. illy külön czímmel: Joannis Filiczki de Fiiefalva pannoni! poemata varia. 3) Magyar Rhythmusok, Molnár Albert tiszteletére. 4) Carmen funebre, Károlyi Zsuzsanna emlékére. Nyomt. Gyulafehérvárott 1624. 4dr. 5) Marburgban egy akadémiai értekezést tartott: ' de omnipraesentiá corporis Christi testimonio Augustini eversa. 6) Xenia Natalitia. Prága, 1604., 8dr. Nyomt. Sbhumannál. Pataki iskolaigazgató korába esnek az iskola legrégebbs rendszeres törvényei, mellyeket I. Rákóczy György, parancsára ő erősít meg.

Finkéi József,-szül. Szendrő-Ládon, Borsodban jan. 7. 1824. hol atyja ref. lelkész volt. A helybeli népiskolából a szikszai közép-tanodába vitetvén, másfél évi tanulás után a sárospataki főiskolába ment, s ott. végezte a hátralevő iskolai pályát. Az akadémiai hallgatók sorába lépett július 19.1839.' Kedvencz tanulmányai a történelem és classical irodalom. A két classicai nyelven kívül a héber, német- és francia is sajátja, 1847—8 iskolai évben a pataki gymnasium? negyedik osztályának köz, a következő évben az ötödik osztálynak helyettes tanítója; míg 1849. év novémbor hava óta mint nyilvános rendes tanár vezeti a gymnasium III. osztályát.

Munkái: 1) Részt vett, Soltész F. és Somosi István társai-
val a Patakon 1853. kijött Görög nyelvtan készítésében:
hasonlóul 2) egyik munkatársa a maholnap megjelenendő
Görög Magyar szótárnak. Kéziratban: 3) „Magyarország
történelme“, középtanodai III. osztály számára.

Fodor Pál, „Száz és négy válogatott, bibliabeli His-
tóriák“ cím alatt bocsátott közre egy könyvet Hübner után
fordítva. Basel, 1754.

Fogarasi Ferencz, karansebesi ref. prédikátor, angol-
ból fordíta és kiada illy című könyvet: „Kis keresztény.“
Károlyfejevárv, 1654.

Földi Ferencz, Campe után 'fordítva „Erkölcsi köny-
vecskét“ adott ki Komáromban, 1789.

Földi János, orvostudor, híres nyelvész és természet-
tudós, szül. Szalontán, Biharmegyében 1755. dec. 21-én.
Születése után tizenötöd napra anyját elvesztvén, árván,
csekély örökségétől kifosztatva, nagy szegénység közt folyt
le gyermekkora s első ifjúsága, úgy hogy a helybeli iskolát
is csak mint szolgagycrmek, s utóbb mint altanító uszhatta
meg. 1773-ban jutott a debreezeni főiskolába, honnan 1781-
ben Halasra ment rectornak. 1781-ben orvosnevendéki pá-
lyára lépett. 1788-ban avattatott föl orvosludorra és Szat-
márra ment orvosnak. 1791-ben Hadháza tette át lakását,
a hajdú-kerület orvosává választatván el. Kimúlt soradás-
ban 1801. apr. 6-án élte 46-ik évében; hamvai a hadházi
temetőben nyugosznak, hol sírját a kegyelet 1847-ben ákász-
ültetvényekkel díszítő föl. Irodalmi működése s hatása az
irodalom három ágára volt hatalmas befolyással: „Földinek
egynél több igénye van arra, hogy neve tiszteletben fön-
tartsék. Ő atyja a „magyar állattannak;“ mint nyelvész ala-
pot nyújtott a ‚debreezeni‘ néven olly nagy befolyásúvá lett
első tudományos magyar nyelvtannak; a szép irodalomban,
mellyet bár mellékesen űzött csak, egy új iskolának, ha
nem is alkotója, de első indítványozója volt,“ — írja Földiről
Toldy Ferencz. Számos versei maradtak hátra, s főleg ő
készítette a múlt század végén az olly zivataros nyelvtusák-

ban sokszor emlegetett debreczeni magyar grammatikát, ő vetette meg a Diószegi-Fazekas fűvészkönyv alapját, s a mellett a következő két munkát írta: „Rövid kritika és rajzolat a magyar fűvésztudományról.“ Bécs, 1793. „Természeti História- Első csomó: az állatok országa.“ Posony, 1801.

Forgó György, magy. akadémiai lev. tag, szül. Tószegen, Pestmegyében 1787-ben. Alsóbb iskoláit Czegléden és Jászberényben végezvén, 1805-ben Pestre jött, hol a bölcsészeti és orvosi tudományokat folytatván, 1812-ben orvostudorrá lett. 1816-ban Pestmegye rendes orvosává és az orvosi kar tagjává választatott- 1820-tól fogva Hahnemann orvoslási rendszeréhez ragaszkodott, s elősegítette az Organon magyar fordítását, mely munka „Organona a gyógyművészségnek, vagy Hahnemann Sámuel homoeopatiája“ cím alatt Pesten, 1830-ban látott világot. Cholera idejekor a kormány által kiadott rendeleteket az ajánlott gyógymódokkal megtoldva adta ki „Utasítás az egészségre ügyelő hivataloknak“ cím alatt Pesten, 1831. Magyar akadémiai lev. taggá 1831. febr. 17-én választatott meg. 1835-ben kínos betegségének, melyben már hét év óta szenvedett, gyógyítása végett a buziási fürdőkbe utazott. de oda nem érhetett, mert útközben Lovriban Torontóimégyében jul 17-én meghalt. Végrendeletében számos közhasznú és jótékony intézetekre tett adakozásokat.

Forni (soborsinyi) **Endre**, Aradmegye első alispánja, latinból magyarra fordítá „Trogus Pompejus Justinusnak negyvennégy könyvből kiválogatott rövid ékes Históriaját,“ s kiadta Egerben, 1781. 4dr. 437 l.

Forró György, jezuita, szül. Erdélyben. A Jézus-társaságbeliek közé fölvétetvén, 1588-ban tévé le a szerzetesi fogadalmakat. Azután néhány évig Gratzban philosophiát tanított s hosszabb ideig Magyarországbán és Erdélyben egyházi és hitszónoki hivatalokat viselvén, a nagyszombati Pázmány-alapította akadémiának tizenöt éven át igazgatója és szerzetének tartományi főnöke volt. Meghalt Nagyszombat-

ban, 1642. oct. 18-án. — Több kötetre menő predikáziókat hagyott hátra magyar nyelven, mellyel azonban mostangi kéziratban hevernek.

Forró Pál, nemes család ivadéka, szül. Háperton. Ifjú korát Báthori András püspök, bibornok, később erdélyi fejedelem szolgálatában töltötte. Bethlen Gábor fejedelem alatt követséget viselt. Bécsben hosszabb ideig tartózkodván, magyarra fordítá Curtius Nagy-Sándorról írt históriáját, Nagy-Sándornak Aristoteleshez írt leveleivel együtt. E 8dr. 748 lapra terjedő munka a fejedelem költségén megjelent Debreczenben, 1619. — Irt azonfölül jeles költeményeket latinul és görögül.

Friebeisz István, szül. Vácson, 1817. A gymnasialis és bölcsészeti osztályokat szülőhelyén, a jogot Pesten végezvén, 1840-ben Pestmegyénél esküdtté neveztetett; melly hivatalát hét évig viselte, s ez idő alatt különösen a községek' és nép életére s jogi viszonyaira fordítá ügyeimét. — írói tehetségéről már kora ifjúságában ada tanúságot: több országgyűlés alatt egyes társulatok és lapok levelezője volt, s e nemű, saját tapasztalataival indokolt s igen érdekes közlésein kívül, a Regélő-, Pesti Divatlap-, Honderű- és Életképekben számos apró szépirodalmi kísérletekkel lépett föl. Nevét azonban saját tapasztalatain alapuló, a községek előljáróinak szánt, fölötte czélszerű útmutató munkáival alapítá meg. Hlyénél: „Népjegyzői hivatal és falusi tanács/1 1845. Második kiadás 1851. Milly szakértőleg járt el e műve írásában, mutatja azon siker, mellynél fogva azt Pestmegye, s ennek ajánlatára több megyék hivatalos tanulmányul rendelték el. E munkáját hasotaló czélu és jelességü művei követték és pedig 1846-ban „Törvénytanító a nép használatára;“ 1853-ban „Községek könyve, kézikönyv községi előljárók és lakosok használatára“; 1854-ben „önügyvéd, segédkönyv perlekedő felek használatára.“ Ezekon fölül megjelentek tőle: „Gyakorlati jegyzetek a közigazgatási tisztviselők használatára“ (1851.); „Törvénykezési kalauz.“ (1852.). — 1852-ben „Müller Gyula

nagy Naptára;“ 1856 óta „Déliab Naptár“ cím alatt, czél-szerűsége, érdekes és közhasznú tartalma miatt a hatóságok által is ajánlt naptárt indított meg, melynek nyomán eddig már több illy szerkezetű és nagyságú naptár keletkezett. — 1853-ban a Pesti Napló rendes munkatársa volt, 1854. a „Divatcsarnok“ szépirodalmi lap szerkesztését vezette. 1853-ban szerkesztése alatt indult meg „A magyar nép könyvtára.“ 1854 végével a „Déliab“ szépirodalmi lapot mint tulajdonos indítá meg, s azt jelenleg is folytatja. — Friebeisznak az irodalom körüli buzgólkodását tanúsítják az általa kiadott következő művek is: Tompa „Viráregéi“ (1853.); Tompa „Versei“ II. kötet (1854.); Czuczor „Népies költeményei“ (1854.); Szelestey „Falu pacsirtája“ (1854.); P. Horváth L. „Szent sírja“ (1854.). Az ő vállalkozói ügyessége folytán indult meg a Legújabb külföldi regénycsarnok, mely cím alatt eddig Dumas „Párisi mohikánok“ című terjedelmes regénye jelent meg magyar fordításban. Lépéseket tett mára külföldön a magyar jelesb szépirodalmi termékeknek német fordításban leendő kiadása és terjesztése ügyében is.

Bölkényi Fülep János, az utreothi akadémiának növen-déke, fordította angolból s kiadta Utrechtben 1652-ben a következő című könyvet: „Mennyei lámpa, mely az örök-ké-való setétség mélységétől megrettent akármely lelket megujjit, és az örökké-való Mennyei világosságnak méltó-ságára igyekezőknek lelki világot szolgáltat.“

Óri Fülep Gábor, szül. Sajó-Szentpéteren, 1739. april havában, hol atyja ref. lelkész volt és borsodi esperes. Tanult legelőbb ugyan szülővárosában, majd Miskolczon, és Lőcsén a német szóért. 1756. jan. 17. lépett a pataki felsőbb tanulók sorába, 1760. indult Belgiumba, hol Frane-kerában folytató tanulását, és 1763. akadémiai értekezést adott ki. Azután meglátogatta Gröningát, Harderwicket, Utrechtet, hol részt vett az ott nyomtatás alatt volt magyar Biblia kiadása körüli munkában. 1765. az utreothi hittani kar szentírás-magyarázás tudorává emelte. Folytatá uta-

zását Leydába, innen Angliába. 1766. évben, mikor haza jött, elgyengült atyja mellett szolgált két évig. 1773. vitetett professornak Patakra, hol mart. 20. beköszönt illy című szónoklattal t. „De praecipuis fcusis crescentis in dies irreverentiae erga religionem christianam.“ Ettől fogva mint theologia tanára nagy hírrel vitte hivatalát. 1785. egyik tagja volt azon küldöttségnek, melly József császárhoz iskolai ügyben járt. 1797. jul. 6. a tiszamelléki eg)házkerület gyűlésén, melly tartatott Patakon, superintendenssé választott. 1798. máj. 21. a pataki tanárságot a szentpéteri papsággal cserélte. Meghalt ugyanott jul. 25. 1823. 80 éves korában. Munkái: 1) Specimen academicum, Franec. 1763. 4dr. 2) Specimen theologicum inaugurale. Trajecti adRheu. 1765. 4dr.— 3) Keresztyén erkölcsi tudomány, Piktetből fordítva. Posony 1788. 3 k. 8dr. — 4) Halotti elmélkedés Szemere László f Kassán 1787. 4dr. — 5) Piktet apróbb munkái. Posony, 1791. 8dr. — 6) Codex legum ecclesiasticarum, Posony, 1791. 8dr. — 7) Mason János a magunk megismeréséről, Posony 1792.8dr. — 8) Zimmermann a nemzeti büszkeségről. Posony 1792.8dr. — 9) Uzong, napkeleti történet Posony, 1792. 8dr. — 10) Kegyesség segítő erkölcsi elmélkedések, francziából. Posony, 1795. 8dr. — 11) Rol-lernek Voltaire ellen írott levelei. Kassa, 1799. 2 köt. 8dr. — 12) Ugyancsak Hallertől a hitetlenkedések okairól. Kassa, 1799. 8dr. — 13) A mennyország itt a földön. Kassa, 8dr. — 14) Jezsuiták története; kézirat, két kötet. Ugyan-ő fordítá Dercsenyi János, latin nyelven irt munkáját, „A tokaji bornak természetéről és szűréséről.“ Megjelent Kassán.

Füsi Pius, szül. Komáromban 1703. ref. szülőktől. Tanulmányút végezve szülőhelyén ref. prédikátor lett. Nem sokára a kath. hitre térvén, sz. Domonkos szerzetébe vétett föl. Mint illyen több munkát bocsátott közre illy cziraek alatt: „Otia poetica, sive sylloge carminum elegantium.“ Bécs, 1745. „Szent Domonkos szerzetbeli Ferrarius szent Vincze élete és csodatételei.“ U. o. 1746. „Tribunal con-

fessariorum et ordinandorum.“ U. o. 1745. „Fasciculus biblicus.“ U. o. 1743. 8dr. 3261. — Cato „erkölcsi distichonjai“ általa jelesen magyarítva, több kiadást értek. Utólszor nyomattak Budán 1759. — Szent beszédeit és a tridenti zsinat katekismusát magyar nyelven szándékozták kiadni, hanem e munkája közepette elragadta őt a halál Váczon 1769. Szent beszédei közül egy 1738-ban Győrött jelent meg illy czímmel: „Erős és magos égig érő Posony.“ Más „Kékkő várának a szentsége» rozarium társasága felállításából segítség kövére való megvárázása“ cím alatt Budán, 1744-ben látott világot.

Füsűs János, pataki hittanító, egy magyar könyvet irt „Királyok tüköre“ cím alatt 1625. Ajánlva van Bethlen Gábornak.

Gál Anaxius, Ovárott ev. prédikátor volt a XVI. század első felében s predikátiókat bocsátott közre illy czímmel: „Az Ur Jézus Krisztusnak Sz. Vacsorájáról, kinszenvedéséről és dicsőséges feltámadásáról való Predikátiók.“ Óvár, 1558. 4dr.

Gaál György, mint őt Toldi nevezi, a magyar mesevilág első felfedezője, szül. 1783. apr. 21-én Posonyban, hol Hevesmegyéből oda származott atyja, Mihály az akkoron a Posonyban székelte kir. udvari kamara tisztviselője volt.

1784-ben a kamarai igazgatóság s így atyja is Budára költözött; Gaál György itt kezdte jártatni iskoláit, folytatta Vácson, Egerben, Posonyban, befejezte Pesten és Bécsben. A tudomány iránti hajlamot a lángoló szivii Dugonics, kinek tanítványa volt, éleszté és tápláló benne; már ifjú korában nagy érdeklődéssel és figyelemmel viseltetett a nép szokásai, adomái, meséi, példabeszédei iránt. Erőnek erejével író akart lenni, daczára annak, hogy atyja e hajlamát roszalta, szándékát ellenzé. Míg atyja az irodában volt, a fiú Bonaparte életét, Meissner és Schiller életiratait fordítgató. Midőn ezek kiadót is találtak, bár a czímlapokon nevét kiírni nem merészlé, neki bátorodott az eredeti írásnak, s 1803-ban egy nedélyes havi iratkát indított meg „Tudós Pa-

lóc, vagyis Furkács Tamásnak Mónosbélben lakó sógor urához írt levelei mellyekben Budapest lakói bohóságait, visszasságait, nevetséges szokásait teszi naiv fölfogása közlései tárgyává. A hatodik füzet volt sajtó alatt, midőn atyja nem csekély megindulással tudta meg, hogy Fnrkács levelei, miket fia példányában jóízűen olvasgatott, az ő hajléka alól kerültek ki. A hatodik füzet egyszersmind utolsó lett; mert szerzője, apja nagy öröme Kismártonban hg. Kszterházi jószágigazgatásánál nyert alkalmazást. A már akkor nagy olvasottságú, terjedelőies nyelvismeretit ifjú tulajdonai a herczeg előtt nem maradtak rejtekben, ki szívesen beszélgetett vele, tudományos, de főleg szépirodalmi tárgyak fölött. A herczeg belátta, hogy Gaál nem bufeau-i foglalkozásra termett, s ennek következtében őt 1808-ban a Bécsbe áttett könyvtára mellé örnek, három évvel utóbb könyvtárnokká nevezte, s a Dresdában megjelent „Hórák“ és „Versek,“ utóbb a „Békehymnusok,“ s az „Éjszakai vendégek“ című idylli após s egyebek szerzőjét udvara egyik dísze gyanánt becsülte. — Azalatt a magyar irodalom új lendületet nyert a hazában. Gaál Bécsben a koronaherczeg akkori nevelőjével, Görög Demeterrel ismerkedvén meg, általa vezetett be új irodalmunk ismeretébe. Gaál ennek folytán az idegen nyelvekben! gyakorlottságát arra használta, hogy magyar művek fordításával kezdéa külföld figyelmét iQu irodalmunkra vonni. Kisfalud! T á t i k á-j a, mit már azelőtt Kismártonban fordított le, újra átdolgozva trochaeusokban tette a kezdetet. Kisfaludy Károly első drámái: A tatárok, Ilka, Stibor vajda szintén verses fordításaival nyitott meg egy „Magyar játékszint“ (Theater der Magyarén, Brünn 1820.), melly a német ítészet által kedvezőleg fogadtatott. Nevezetes e kötet színészetünk története tekintetéből is, mint a mellyben az nagy szakavattottaággal tárgyalva van. „Kemény . Simon“ fordítása egy lipcsei zsebkönyvben jelent meg s szintén szívélyes fogadtásban részesült. Később (1834.) magyar novellákat is közlött s „Köszeg ostromá“-n kívül (Schels katonai folyóira-

tában 1828, s külön) a német lapokban gyakran szólt a magyar irodalomról. — Nevezetes dolgozat s ránk nézve külön becsli közmnodástára is (Sprttchwörterbuch in seeks Sprachen, 1830.). Ez időben jelent meg több magyar dolgozata is, mellyek bő tudományáról tesznek tanúságot. Illyenek: „Polytógiai mulatság az álomról és alvásról“ (Tud. Gyűjt. 1821.); „Régi szokás megmarad,“ perzsa rege az 1829-iki Aurorában; „Anekdoták és charaktervonások híres képírók életéből“ Azonban legnagyobb érdemet víva ki magának a népmesék körüli fáradozásai által, minek sikerét német nyelven „Mttchen der Magyarén“ cím alatt Bécsben, 1822-ben kiadott, 454 lapon tizenhét mesét tartalmazó munkájában mutatá be. E munkáját magyar nyelven legközelebb Toldy Ferencz és Kazinczy Gábor „Gaál György mesegyűjteménye“ cím alatt (Pest, 1857.) bocsátók közre két kötetben. 1855-ben Törökországba tett utazást, oda menekült egyetlen fiának meglátogatása végett, honnan törődött szívvel térvén vissza, azon év nov. 6-án Bécsben meghalt

Gál Tamás, szül. Kantán, Erdélyben 1721. aug. 25. 1741-ben a minoriták szerzetébe lépett s végezve szép sikerrel a felsőbb tanulmányokat, hittudori koszorút nyert. Sok ideig tanárkodott s a vallási kérdésekről szóló és az ellenhitűek irányában védpaízsul szolgáló magyar polémiái könyv kiadása által lett nevezetessé, melly munka Kolosvárott, 1754-ben látott világot.

Galambos Mihály, nagyenyedi ref. tanár volt; magyar fordításban kiadá Jeromos József (gr. Colorado) salzburgi érseknek, ezen érsekségnek tizenkétszázadoe évünnepane-kibocsátott pásztori köriratát. Megjelent- Posonyban, 1787. 1401.

Galgácsi Károly, jelesb gazdaszaink egyike, született 1823. jan. 26-án Láposon, Tolnamegyében, hol atyja, Gábor a ref. egyháznál papi hivatalt viselt. Iskoláit Tolnamegyében a gyönki gymnásiumban kezdette, s folytatta a nagykőrösi lyceumban. E lyceum mellett 1847-ben állott ki

gyakorlati mintatelekkel ellátott gazdasági intézet, épen akkor, midőn Galgóczy a bölcsészeti tanfolyamot futá meg, melly tanfolyamba osztattak be egyszersmind a gazdasági tudományok. Itt olly hajlamot és képességet tanúsított a mezőgazdaságnak elméleti és gyakorlati terén, miszerint 1843. nov. 13-án a vizsgálatot a m. gazdasági egyesületnek e célra kinevezett bizottmánya előtt az összes gazdasági tudományokból letette, s így ez egyesületnek illyképen eddigelé kiadott egyetlenegy oklevelének birtokosává lett. Időközben az iskola rendszere szerint egy évig az első grammatical osztályban viselvén tanítóságot, iskolai pályáját 184½-ban a posonyi akadémiában bevégezte. Ezután Fényes Elekhez jutott írnokul, s ez adott neki ösztönt arra, hogy a téren, mellyen működik, a etatistiké, mező- és nemzetgazdaszat terén íróvá lett; mert habár 1846-ban az ügyvédi vizsgálatot letette, e pályán soha sem foglalkozók, hanem előbb .mint írnok, később segédi minőségben folytonosan egész 1848-ig Fényes E. mellett maradt, részt vevén ennek hivatalos és irodalmi dolgozataiban. 1847-ben statistikai szempontból beutazta az ország 32 megyéjét, s adatokat gyűjtött azon geographico-statistikus vállalathoz, mellyet Fényes Elek Komárommegye leírásával megindított, de fájdalom a közbejött zavaros idők miatt félbenhagyott. 1848-ban Galgóczy a magyar ministerium statistikai osztályának tagjává neveztetett ki; de miután ez osztály, a folyton növekedő zavarok miatt, működését meg sem kezdette, G. a nagykőrösi collegiumnál vállalt tanárságot, s ez állomásán a forradalom megszűntével is működött, szerződésileg vevén át a gazdasági intézetet: hogy a pangásban volt mintateltet 8 év lefolyta alatt fölszerelni, s a gazdaságot az előlegeden megállapított terv szerint kifejteni fogja. Terve kivitelében az új iskolai rendszer által gátoltaték nemcsak, hanem egyedül a mezőgazdaság üzésére kívánván szorítkoznia, a tanárságtól is elállt, s három évet mint gazdasági haszonbérelő még Nagykőrösön töltött. De 1843-ban ismét az írói pályára lépett, s azóta e téren részint hírlapi czik-

kek és értekezések, részint önálló munkák kiadásával foglalkozik. Eddigelé megjelent munkái: „Népszerű földművelés“ 1845-ről. „Mezei gazda, népszerű gyám és vezérkönyv.“ 1854. — „A földművelés és állattenyésztés“ Koppe J. után fordítva. 1855. „Magyarország, a Szerbvajdaság és Teuaesi bánság mezőgazdasági statistikája.“ 1855. Ez utóbbi év óta a P. Napló, B. P. Hírlap, és Pester Lloyd hasábjain megjelent dolgozatai a statistikát és nemzetgazdászatot tárgyazzák.

Gánótzai Antal, híres történettudós. született Kassün. Nagyváradon az egyházi rendbe lépett; innen Csáky Miklós érsek által mint főegyházi szertartó Esztergomba tétetett át. Egy ideig mint érsekújvári plébános művelé az Úr szölejét; hosszabb ideig a budai papneveldeét igazgatta; miglen tudományos érdemei tekintetéből posonyi kanonokká nevezetett Innen báró Patachich Ádám n.-várad püspök meghívására ly'ra Nagyváradra ment át, hol e püspök oldala mellett mint segéd-kanonok dicsérettel működött. Meghalt Posonyban 1791-ben. A tudós Pray Györggyel ereszkedett történettudományi vitatkozásba. Ugyanis Praynak illy czímű értekezése: „De S. Ladislao rege Hungáriáé111774-ben megjelenvén, Gánótzai erre a következő esztendőben ezen munkáját bocsátá közre: „Dissertatio historico-critica, de S. Ladislao Hungariae rege, fundatore Episcopates aradi-nenais“ Bécs, 1775. E munkában Pray állításait czáfolja. Erre Pray tovább is azon állítását védelmezvén, hogy a várad: püspökséget nem szent László, hanem szent István alapította, Gánótzai ismét újabb munkájával felelt: „Dispunctio Diatribae a Georgio Pray in dissertationem de 8. Ladislao etc. conscriptam. editae“ N.-Várad, 1781. Tőle van ezeken kívül: „Episooipi Varadiensis 1089—1759 fide diplomatám consumati“ Bécs, 1776. 2kötet. „Libellus castigates, sívé argutiarum, quas scriptor anonypras adversum diploma 8. Stephani regia archiabbatiae 8. Martini anno 1001. collatum sophisticè objecit“ N.-Várad, 1779. „Humana prudentja, sive ars, qua homo se, suaque re· felici-

ter provehere potest.“ Nagyszombat, 1760. „Dissertatio Controversistica Historico-Theologica de usu calicis, sen de sumtione S. Bucharistiae Sacramenti sub utraque specie, cum appendice ad Catholicos. U. o. 1765. Magyar nyelven ezeket bírjuk tőle: „A szent Sacramentumok magyarázása.“ Nagyvárad, 1779. „A Credónak magyarázása.“ U. o. 1780.

Gáti István, ref. prédikátor, szül. Mándon, Szatmár-megyében 1749. april. 8-án. Atyja szintén ref. prédikátor volt. Tanult Sárospatakon, Losonczon és Debreczenben; meglátogatta a külföldi tanintézeteket, s visszatértekor 1775-ben Tamás-Váralján ref. prédikátor lett. Két év múlva Dobolczra, innen pedig 1779-ben Marmarosmegyébe Husztra hivatott, hol nyolez évig lelkészkedett; míg végre engedve a szigetiek hívásának, 1787-ben Szigetre költözött. Itt lelkészt hivatala mellett öt évig tanított; végre hivataláról leköszönvén, Szatmárira költözött, hol prédikatori tisztjét húsz évig közmegelegedéssel viselte, midőn ereje tetemesen csökkenvén, a nemes várostól fáradalmainak elismerésül nyugpénzzel ellátva, nyugalomba lépett. Meghalt 1843. febr. 11-én. Munkái: „Második József amármárosi éhségben e József császár msgasztalására szánt 300 lapra terjedő munka megjelent Posonyban, 1795. Másodszor 1797. „A természet históriája“. E nemben első magyar nyelven. u. o 1795. Másodszor 1798. Ő írta Vedres Istvánnal e czinrű munkát is: „Hazafiul elmélekdedések a magyar nyelv ügyébeh.“ Bécs, 1791. Azonfölül tőle van: „A magyar nyelv dialectusai.“ Pest, 1820.

Géleli Mihály, Bácsme gyének tiszti orvosa volt, s közrebocsátott illy főúratta munkát: „Maga-viselésére réndmütató regnlák, a terhes szülő és gyermekágyas asszonyok hasznára.“ Steidele R. után fordítva. Budán, 1789. 8dr. 220 lap.

Geodri János, erdélyi születésű orvos, illy czímű könyvet hagyott hátra: „A Leányoknak, Anyáknak és Gyermekeknek orvos asszonyok“ fordításban. Kolosvár, 1791.

Gerő György, jezuita-szerzetbeli híres- hitszónok, illy

című munkát hagyott hátra: „Keresztényi Herkulesnek Bullioni Godefrednek hadi Munkái.“ Írta Deákból Gerő György, J. T. B. S. P. Két kötet. Kassa, 1760. 8dr. 483. és 479 l.

Gidófalvi János, tordai ref. prédikátor, vallásos elmékedéseket. irt a kiadott párbeszédek alakjában illy cím alatt: „A felséges Istennel a kegyes léleknek édes beszélgetései.“ Kolosvár, 1744.

Gigler József, szombathelymegyei áldozár, borostyánkeői plébános, szül. Szombathelyen 1622. Mint író először a Mátray-féle Honművészen lépett fel lyrai dolgozatokkal; később az Athenaeumban, Kliegl-könyvben, Garay Regélőjében, Religio- és Nevelésben, Századunkban jelentek meg kedves olvasmányú dolgozatai. Könnyű folyékony stylben ügyesen szerkesztett czikkei a szépirodalmi lapok szerkesztőinek figyelmét magukra vonván, mindenik törekedett őt lapjának rendes dolgozótársául megnyerni. 184b-dik évben a Honderű szerkesztője által kéretvén föl rendes és fizetéses dolgozótársnak, az érintett lapban 1847-ik évig vezércikkeket, lélektani értekezéseket és beszélyeket irt. „Petarca áldása“ című elbeszélése 1845-ben jutalomra érdemes! tetett; azonfölül irt a Vahot Imre által szerkesztett Divatlap, Nemzetőr és Remény folyóiratokban is. Dolgozatait erkölcsi irány s vallásos szellem lengi át. £ szépirodalmi munkálatai Gerő, Jodok álnevek alatt jelentek meg. . Hosszabb hallgatás után a Religióban.közlött értekezése-ismerrőseit és tisztelőit azon jó reményre hangolta, hogy ékes tollát az olvasó közönség örömeire sokáig nyugodni nem engedi.

Göböl Gáspár, kecskeméti ref. prédikátor, egy verses könyvet irt illy ozimmel „Utazó lélek;“ megjelent Pesten, melly évben nem tudni. Továbbá Durand David után fordítva kiadá „Az első embernek elesését “ Két énekbe foglalt költemény. Pest, 1789. 8dr. 212 l. Többi munkái:, „Szabadulást óhajtó rab.“ U. o. 1784. „Új vélekedés az ó és új testamentomi prófétáknál előforduló Nap, Hold, Tailagok megsetétedaeakról.“ U. o. 1796.

Gombási István, számszerint harmincznégy predikátiót bocsátott közre, nagyobb részt francia és német beszédek után kidolgozva, két kötetben Kolosvárt, 1784. 302 és 305 l. Nyomatásban megjelent még „Halotti tanítása“ Kemény Miklós halálára. Van egy munkája. „A papi hivatalról“ Osterwald után. Kolosvár, 1784. 8dr. 682 l.

Gömbös Antal, költő, szül. Högyészen, Vas megyében nemes szülőktől, s megyéjének táblabírája volt. Versei „Kemenesi lyra“ cím alatt láttak világot Szombathegyen, 1817.

Gömöry Dávid, gömörmcgyei rosnyói születésű, szülőhelyén híres orvos volt. Latin nyelven több munkát bocsátott közre, magyarul tudunkra ez egyet: „A pestisről való orvosi tanítás.“ Győr, 1739. 8dr. 1031.

Gönczy Fabricius György, ref. prédikátor Debrecenben a tizenötödik század végén Melius holta után. Tanult a külföldön jelesen Olasz-, Német és Franciaország akadémiáiban. Munkái: „De discipline ecclesiastics, sive Gubernationis ecclesiasticae legitima forma in hung, natione cis Tibiscum.“ Debreczen, 1591. Magyarra fordítva megjelent „Az egyházi fenyítékről“ cím alatt N.-Váradon. 1646. — „Keresztényi énekek, mellyek a Gradual mellett s a nélkül is, a hol azzal nem élhetnek a magyar nemzetben reformáltatott Ekklesiákban szoktanak mondatni.“ Debreczen, 1592.

Görgei Márton, „Okos Szűz és boldog Apáca sz Klára“ életét írta meg. Posony, 1772.

Gorove István (gattájai), Lászlónak fia, megy, akadémiái lev. tag, szül. Pesten 1819. Alsó iskoláit Szolnokon és Gyöngyösön végezvén, a bölcsészetet és jogot a pesti egyetemnél hallgatta. Már mint hatodévi gymnasista Jalloics Endre igazgató buzdítására a tanulók által irt Vers-gyűjtemény számára sikerült verseket irt; a pesti egyetemnél pedig a lelkes ifjú egyesületet alkotott hazafias és irodalmi czélokra, s az ifjúság által kiadott zsenge mutatványokban csinos műveket közlött, s pályatársaira nagy

hatást gyakorolt. Iskolái végeztével Austriában és Styriában utazást tett, s ez utazásának a „Társalkodódban közlött leírásában kifejtett nézetei olly érettek voltak, miszerint azokat a közönség, melly jeles tehetségeit nem ismerte, nem neki, hanem nagyhírű atyjának tulajdonító. E balvélcsményt fényesen czáfolta meg „Nyűgöt“ czíu.ü nemcsak irodalmi de politikailag is nevezetes munkájú által, melly 1844-ben Pesten jelent meg 2 kötetben, és szerző 1842- és 43-ban tett nagyobb utazásának remek leírását tartalmazza. Ezen munkájáért, s „Nemzetiség“ (megjelent 1842) című politikai művéért, hol a legnagyobb reformeszméket már K. Pesti Hírlapját megelőzőleg pengeté, továbbá jeles hírlapi cikkeiért 1843-ban a m. akadémia lev. tagjává választott. — Politikai pályáját Hevesmegyében kezdette, hol egy jeles beszédje által azonnal magára vonta a figyelmet, későbbben Temesmegyébe, gattájai jószágára menván lakni, ott az ellenzék egyik vezére és legkitűnőbb szónoka volt. A posonyi 184*/<-iki s 1847-iki országgyűlésekre mint követjelölt lépett föl; de Temesben akkor a conservativ párt tulnyomósággal bírván, csak 1848-ban lehetett követte; mint Hlyen tartalmas és correct nyilatkozatai által kitűnő helyet foglalt el a házban, s mindig a mérsékelt, úgynevezett ministeri párthoz tartozott. Egyike volt azoknak, kik a túlzó párt vezérei s némelly izgató s féktelen lapok ellen mindig erélyesen fölszóltak. Mindazáltal a nemzeti gyűlésnek mind végig tagja maradt. Ennek következtében a forradalom elnyomása után kimenekült s legközelebb a visszatérésre engedelmet nyervén, 8 évi távoliet után övéihez Pestre visszatért. Hazai irodalmunk, mellyet olly jeles művel gazdagított, bizton várja tőle, hogy 8 évi, külföldön tartózkodása után c téren folytatólagos munkáiban még bővebben fejtendi ki alapos nézeteit. — Nem hallgathatjuk el Gorove azon szép jellem vonását, hogy már gyermekkorában az atyjától mulatságra kapott pénz nagyobb részét kér. jótéteményekre, különösen szegények gyámolítására fordítá.

Gossárvári Mátyás, élt a tizenötödik század második

felében, s kiada e című magyar krónikás éneket: „Az régi magyaroknak első históriája, Attilával miképen telepedetnek le Scambriában, és melly nagy vérontással férkeztenek bé Pannóniába.“ Kolosvár, 1579. Heltai Gáspárnál. A strophák első betűi acrostichonba összeszedve ezt fejezik ki: Matthias Gosarvári Tricesimator Huniadensis fecit hanc históriám, Magnifico Domino Stephano S. Báthori de Somlio juniiori comendat, quo mode gessit bellium Attila contra inimicos suos, et multos reges, et Dominos, Regiones, Civitates adegit potestati suae et sedem habitabilem fecit Scambriam postrema morte rep.“

Gubernát Antal, magyar nyelv tanára volt a. posonyi akadémiánál. Magyarra fordította „Franciaországnak az első felzendülésétől fogva valóságosan elkövetett és szerencsétlen történeteit.“ Posony, 1793. 8dr. 327 l. — Más szinten fordított műve. „A romaiak Görögországban“ cím alatt u. o. 1798-ban látott világot.

Gundy Mihály, szül. Kaposvárott, Somogyinegyében 1805. October 12-én. Tanpályáját Kaposvárott, Győrött, s mint papnövendék Pécsset futotta meg; mindenütt a jelesek közé sorolotva. Néhai báró Szepessy Ignác pécsei püspök 1829. áldozárrá szentelte, s hetedfél évig mint segédlelkész és plebános-belyettes, más hetcdfélíg pedig mint székesegyházi praebendatus hivataloskodott. 1842-től plébános s egyházkerületi jegyző Bakonyán a székváros közelében. Mint ünnepelt magyar szónok, s kellemes hangú egyházi énekes folytonosan él a derék pécsiek emlékében. Irodalmi munkásságát korszerűsítendő: a Katholika Szentegyháznak összesített hit- és erkölcsstanát nyolcz nagy kötetű egyházi beszédekbe foglalva, védő és czáfoló modorban dolgozta ki, mellyek bibornok primás ő eminentiájának, még akkor pécsei püspöknek személyes bírálatát nem csak hogy kiállották, de okiratilag nyilvánított nagymérvbeni magas tetszését is kiérdemelték. A beállott mostoha viszonyok azonban eddigi kiadását gátolták. Ugyanekkor, felsőbbbségi megbízás következtében, a purgatóriumról szóló

kath. hitágazatról készített értekezést, mely a pécsi egyházi töredékekben kinyomatásra lőn érdemesítve. A főrradalom előtti években a napi sajtó útján több jeles cikket bocsátott közre az egyház és a papság védelmére; s e özeiből külön munkákat is adott ki. Így 1845-ben kijött: „Papi kiváltság“ (Privilegium Fori), 1849-ben „Világ átalakítója, vagyis a Catholicismus és közállomány mely művei a jobb érzelműek osztatlan örömnnyilatkozataival találkoztak. Jelenleg a napi sajtó mutat föl tőle érdekes cikkeket. A polémiában kiváló adománnyal bír; mutatja ezt azon siker is, mellyet „A világ átalakítója“ című műve eredményezett. Ugyanis a szerző egy előbbi ellenfele, tekintélyes világi férfiú, neki 500 forintot kézbesített, olly meghagyással, hogy a munka szélesb körben leendő elterjesztése végett világi férfiak közt 100 példány adományképen osztassák ki..

Gyarmati Miklós, helmeczi prédikátor, élt Pázmány Péter idejében. A szentek tisztelete ellen irt illy című könyvet: „Felelet Monoszlói András veszprémi püspök és posonyi prépost könyve ellen, a mellyet irt de invocatione et veneratione Sanctorum.“ Debreczen, 1598. Mire Pázmány egy nagy könyvben felelt.

Gyirva Venczel, vagy saját aláírása szerint Vingyiszlő, szül. Szatmárott. Németből fordítva kiadott iMy című könyvet: „Krisztus Urunk Sz. Péterrel való beszélgetése, a mostani világnak gonosz és elfordult állapotjáról.“ Lőcse, 1649. — Ugyanazon évben és helyen, szintén németből fordítva jelent meg tőle egy nagyobb könyv „Sibillának jövendöléséről és Salamon bölcseségéről és sok csudatételekről.“

Gyöngyös János, szül. 1741. nov. 4-kén Kraeznán., hol atyja ref. lelkész volt. Tanulmányai bevégeztével Gyöngyös János szintén pappá lőn, és Új-Tordán, Erdélyben, kapott prédikatori hivatalt. Leginkább elhirült könnyen folyó leoninus verseiről. Munkái illy cím alatt: Gyöngyös János magyar versei, kiadta Szaesvay Sándor először Bécsben 1790.8dr., láttak napvilágot Második kiadásban az első

darab 1802-ben, Pesten nyomtatott ki. Tőle van a „Keresztény utazás a boldog örökkévalóságra“ című épületes, családoktató könyv; angol eredeti után szabadon magyarítva. Megjelent Kolosvárt, 1782. Meghalt Gyöngyösy János 1818. mart. 15. Több halotti beszéde is kinyomatott.

Gyöngyösy (pettenyei). **János**, 1824. N.-Károlyban kiadott versekben illy című regét: A fiatal Árpád a mazarnai barlangban, eredeti rége a magyar előidéből előadta pettenyei Gyöngyösi János. —

Gyöngyösi László, ref. prédikátor, Utrechtben tanulása alatt angoltól fordított egy imakönyvet s azt kiadá u. o. (1651.) illy cím alatt: „A keresztyén vallásnak fundamentomi, együtt-való beszélgetés formában adatnak elő.<

Győrffy Gyula, szül. 1835. nov. 30-kán Veszprémben kath. szülőktől. Majdnem egészen a jogtudományi pályára léptéig magány neveletésben részesült, és már ifjúságának első korszakában különös hajlamot mutatott a költészet iránt 1852-ben, 17 éves korában joghallgatás végett Pestre jövéen, Garay János vezérlete alatt a nemzeti irodalom terére lépett; s a magyar szépirodalmi lapok munkatársa lón. Művei, néhány értekezést és novellát kivéve, többnyire költeményekből állanak, mellyek közül „Rom virágok“ cím alatt ballada-románcz- és regefüzére 1854-ben; az „Ibolyák“ című s lyrai költeményeket tartalmazó füzet pedig 1855-ben hagyta el a sajtót. Több dala németre is lefordított.

Győrffy József, ügyvéd volt Veszprémben. „Napra forgó virág, mellyben a B. Szűz Máriának fogantatása és hét Innepei foglaltatnak“ (1791. 8dr. 142 l.) című munkát bocsátott közre. Továbbá latinból fordítva kiadá „Klimius Miklósnak földalatt való útját.“ Posony, 1783. 8dr. 433 l.

Gyújtó István, sepsi-mártonosi székely, patajai cs. kir. sómázsamester, megírta versekben „Az erkölcsöknek és a világi dolgok folyásának kiseded tükörét.“ Kolos vár, 1797. 8dr. 222 l. Ugyanettől van „Az életnek mestersége“ szabadon fordítva. Kolosvár, 1800.

Gyulai István, kolosvári prédikátor, a reformatio idejében Heltai Gáspárral a szentírás fordításával foglalkozott, és ki is nyomatta a szentírás egyes részeit. Illyen „A Bölcsesség könyve“ Kolosvár, 1551.

Gyulai Márton, írt „Pálfi Miklósnak és Scliwarzenberg jeles diadalmokról“ Debreczen, 1599.

Gyulai Mihály, „Világ harangja“ cím alatt adott ki predikáziókat. Debreczen, 1643.

Gyurinka Antal, szül. Vácson 1824. april 17-kén. Alszóbb iskoláit Vácson és Selmeczen végezte. 1841-ben a váczi papnevelő intézetbe vétetvén föl, az itt keletkezett önképző magyar-egyletnek mindvégig tevékeny tagja, könyvtárnoka, és elnöke volt, s munkálataival két ízben pályadíjt nyert.

1845. jelent meg nyomtatásban tőle egy versezet, mellyel a magyar-egylet tagjai tisztelkedének Gr. Nádasdy Ferencz kalocsai Érseknek. Egyéb, Bogárföldi álnév alatt ez időben megjelent dolgozatain kívül részt vett az Erdélyi által megindított népdalok és mondák gyűjtésében, s elkészíté Vác városának történetét, melly 1853-ban a Vahot Imre által szerkesztett „Magyar- és Erdélyország képekben“ című folyóirat első füzetében jelent meg „Vác hajdan és most“ cím alatt. 1847-ben áldozárrá szenteltetvén, ez idő óta egyéb dolgozatain kívül, „Konstantinápoly ostroma és bevétele 1453-ban,“ „A szent kereszt diadala, történeti vázlat,“ „Báthory Miklós“ és „Vác városa“ című történeti értekezésekkel lépett föl a Családi lapokban; legújabbán pedig a Tiszavidéki képeket közíé. A Kath. Néplapnak évek óta rendszer munkatársa lévén, egyéb czikkeken kívül a következő eredeti bevezetéseket közíé a nevezett lap hasábjain: Kidölt kereszt; Leányvár; A rász fiú; Jó az Isten; Egy koldus vallomásai; Szegény legény; Füllencs Pista; Szűz ez. Martina vértanú; Szűz sz. Borbála vértanú; Lucza széke; Isten keze; Három szolgálégy; Sz. Polykarp; Nagyravágyás áldozata; A Siklói várnagy, melly beszély a Mesterféle jutalmat nyeré; Az örökség stb.

Gyürky Antal, szül. Hontmegye Felsőszelény helysége

gében 1818-ban, mívelt és előkelő szülőktől. Tanulmányait otthon magán nevelők által kezdé, folytatta a lévai gymnasiumban, s utóbb Aradon magánintézetekben. A gazdaság iránt mutatván hajlamot, Léván a hrczegei uradalom kezelésével s a georgiconi stúdiumokkal ismerkedék meg. 1834-ben katona lett a 3-ik számú huszárezrednél; két év múlva kilépett a katonaságból, otthon idejét tanulmányozással tölté. A megyénél 12 évig mint aljegyző, szolgabíró és rendes főjegyző hivataloskodék; e mellett a magy. gazdasági egyletnek ügynöke, a honti fiókegyletnek, úgy szólván, alapítója és titkára volt. Ezen foglalkozásai mellett a váltótörvényeket is tanulmányozá, s kiállván azokból a szigorlatot, kitűnő oklevelet nyert. Jelenleg Pesten lakik, kizárólag az irodalommal foglalkozván. A lapokban, különösen a gazdaságiakban, legközelebb a M. Sajtóban közlött cikkein kívül, önálló munkái: „A tagosításról, s a tagosított birtok elrendezése- s átíveléséről.“ Pest, 1853. Korszerű és tetszéssel fogadott munka. „A vinczellérek könyve.“ Pest, 1856. „Cselédbarát;“ a cselédek erkölcsi állapota javítására s értelmi kifejlődésére czélzó könyv. B.-Gyarmat, 1856. Azonfölül egy emlékiratot is bocsátott közre. Jelenleg egy gazdasági műszótáron dolgozik. A múlt évben „Szőlőszeti füzetek“ czím alatt folyóiratot indított meg a szőlőmívelés és borkezelésről; ebből eddig 4 füzet jelent meg.

Haiszler György, orvos, szül. Csepregen, Sopronmegyében polgári szülőktől 1761-ben. Alsó iskoláit végezte Sopronban, a bölcsészetet Győrött, hol az egyházi rendbe fölvétetvén, egészen bevégezte a theológiát; ekkor azonban szándokát megváltoztatván, Bécsbe ment orvosi tanulmányok hallgatása végett. Ezt bevégezvén, Sopronmegye orvosának neveztetett ki; később Szily János szombathelyi püspök felszólításának engedve, e főpap udvari orvosa volt 1800-ig, mikor Szombathelyről Veszprémbe költözött. — Munkái: 1) „Rövid értekezés, mi jobb, a természetes-e, vagy a mesterséges himlőzés Posony, 1791. 2) „Haiszler

György orvosi munkája.“ 3 kötet. Veszprém, 1801—1803. Megjelent az ottani káptalan költségén. — 3) „Értekezés a oholeráról,“ magyarul és németül. U. o. 1831. Megh. 1841.

Hajnal Mátyás, jezuita, szül. N.-Szombatban 1578. Húsz éves korában tévé le a szerzetesi fogadalmakat, s azután elvégezvén a felsőbb tudományokat, az országban mint magyarjku hitszónok és missionarius buzgalommal működött.— Meghalt Béosben, 1644. máj. 28. Magyar munkájának címe: „Jézus szent szive képekkel, énekekkel és imádságokkal.“ Bécs, 1644.

Hajnik Károly, jelenleg a „Magyar Sajtó“ felelős szerkesztője, szül. Posonyban 1806. dec. 10-kén; atyja, Pál jogtanár volt ugyanott. Tanulmányait Pesten kezdé és végezé; az ügyvédi vizsgálat letétele után temesmegyei aljegyzővé nevezetett. 1832-ben mint gyorsíró lépett föl s a magyar és erdélyi országgyűléseken, összesen kilencz ízben működött, kezdetben csnpán ügyszeretből. 1834/»-ben az erdélyi Napló az ő indítványozása folytán és szerkesztése alatt indult meg, valamint a magyar országgyűlési kerületi Napló megindítása szintén neki köszönhető, 1839-ben pedig a főrendi Naplót alapítá meg. Ugyanakkor egy ideig gr. Batthyány Lajos titóknoká volt. Az 1848-iki országgyűlésen á naplók, országgyűlési iratok s törvények kiadója volt; a m. ministenum által a gyorsírók főnökévé nevezetett, s mint ilyen több társával a „Közlöny“ tudósításait szerkesztette. 1849-ben egy ideig kormánybiztosi minőségben működött. Erdélyben. — Azóta Pestén Heckénast kiadónálézczerkesztéssel foglalkozik, nevezetesen ő szerkeszti a „Vasárnapi és Hétköznapi könyvtárt.“ Folyó évben-Török János leléptével a „Magyar Sajtó“ szerkesztését vette át. önállóság megjelent tőle: „Visszaemlékezések.“ Jelenetek és adomák a magyar életből. Pest, 1856.

Halász Dezső, szül. Nagyváradon 1835. octob. 2-án ref.- szülőktől. A nyolca gymnasiális osztályt szülőhelyén elvégezvén, s ugyanott az érettségi vizsgát is kiállván, 1854 óta Pesten az orvosi tanulmányokat hallgatja. Először 1854-

ben a Családi Lapok-ba közlött „Búcsú sugarai“ című költeményt; ez idő óta többször jelennek meg versei a lapokban. A „Napkelet“ két kisebb beszélyt is hozott tőle. E folyó 1857-ik évben adott ki „Tölgyek és virágok“ cím alatt költői-beszély-füzért.

Hallerkői gr. Haller János, illy nevű híres erdélyi család ivadéka, a r. kath. vallás buzgó bajnoka, tudományáról és erényeiről híres férfiú volt. Apafi Mihály erdélyi fejedelem parancsára a fogarasi várba zárattott, hol az unalom óraiban tollal kerese szórakozást; leírá Nagy-Sándor tetteit, Trója bukását s némelly példázatokot magyarul, melly munkáit együttvéve „Hármas História“-nak nevező. Megjelent c jeles és tanulságos munka Kolosvárott, 1645. Másodsor Posonyban, 1750. Tordai főispán korában Corcnus J. után fordítva kiadott illy című munkát: „A békeséges tülésnek paizsa.“ Tsik, 1682.

Hamari Daniel, orvos-sebész-tudor, szül. Tatán, Komárommegyében 1826. mart. 25-én. Tanulmányait szülőföldén kezdé, a philosophiát és jogot Pápán végezte be, hol a főiskolánál virágzott „Képzőársulat“ titkára, s az „Olvasó-társulat“ könyvtárnoka volt. Már mint pápai tanuló közlött a lapokban némi dolgozatokat, főleg epigrammákat. 1847-ben Pestre jött a gyógyászatot tanulmányozni. Ez idő alatt több, kivált a gyógyászat körébe vágó czikk jelent meg tőle. A Hölgyfutárba szépműtani értekezéseket, beszélyeket s egy-két lyrai költeményt is közlött. Mint gyakorló orvos-növendék latinból magyarítva kiadott egy „Vénytant.“ Tanpályája végezte után a pesti gyermekkórháznál segédi állomást nyert; 1854-ben orvos és sebész-tudorrá avattatván, szülőföldére, Tatára költözött, hol szép sikerrel alkalmazza orvosi tudományát, s azon fölül az irodalommal is foglalkozik. A magyar lapokban időnkint megjelenő cikkein kívül kéziratban hever nála egy fordítmány „A mérgezésekről.“ Hamarit a magyar földtani társulat 1854-ben, a kir. magyar természettudományi társulat pedig 1855-ben rendes tag címmel s oklevéllel tisztelte meg.

Handerla György, szül. Nagyszombatban, s ugyanott végzé tanulmányait. Pappá szenteltetvén, plébános volt Udvarnokon, Nyitra megyében; melly falu az esztergomi egyházmegyéhez tartozik. Később Galgócra tétetett át plébános! minőségben s itt halt meg 1796. máj. 9-én. A méhtenyésztésről írt egy könyvet, melly „Új méhészt“ cím alatt Posonyban, 1794-ben jelent meg.

Betléni Hari, mások szerint hari **Betleni Péter**, szül. Erdélyben. Teleki grófi család költségén Németországban és Belgiumban képezte ki magát. Hazajövén Wartensleben tábornoknál volt nevelő. Ekkor bocását közre hagy szorgalommal kidolgozott munkáját illy cím alatt: „Egy a Teremtőhöz felemelkedett elmének szabad gondolkozásai.“ Bécs, 1789. 8dr. 2161. Ezen első művét úrnőjének, szül. Teleki grófnőnek ajánlá, ki őt ezért egyéb jótéteményeken kívül ezer darab császári arannyal megjutalmazó. Szép versei „Erkölcsi és mezei három énekek“ cím alatt u. o. 1789-ben láttak világot

Harsányi István, Egerben szül. s ugyanott 1763-ban a jezsuiták közé vétetett föl E rend eltöröltetése után a premonstreiek közé állott; s* midőn később József császár által e rend is eltörölteték; Kecskeméten plébános volt A premonstreik rend visszaállítása után 1802-ben csornai préposttá választaték. Szónoklatáról elhiresedvén, többek kíváratára szent beszédeit sajtó utján is közrebocsátani készült. Közülök azonban csak „Urnapi predikáziói“ (Pest, 1792.), és b. Splényi Ferencz váci püspök fölött mondott „Halottas beszéde“ (Vácz, 1796.) láttak világot.

Harsány! Pál, született Győrében, Szabolosmegyében 1806. Atyja ügyvéd és birtokos volt Tanult Sárospatakon, később Lőcsén, s tanulmányait Késmárkon végezte be. 1830-ban ügyvédi oklevelet nyert. Az írói pályán szerkesztéssel foglalkozott. 1832-ben a „Mulattató“ szépirodalmi gyűjteményt szerkesztő tizenkét kötetben. Társa volt Orosz Józsefnek az 1832-ben megindított „Századunk“ és az 1834- és 1835-iki „Fillértár“ szerkesztésében. Jelenleg a

Mészáros Károly által megindított „Magyar évlapok“ egyik dolgozótársa. Számosb czikkei jelentek meg az 1839- és 1840-iki Jelenkor- és Társalkodóban.

Harsányi Sámuel, magyar nemes testőr, franeziából magyarra fordítá D' Arnaud „Érzékeny meséit.“ Megjelentek Sopronyban, 1794. 8dr. 569 L

Hatvani István, szül. Debreezenben s Biharmegyének aljegyzője volt Kiadott „Mesék“-et, Debreczenben, 1799. 12dr. 16 és 104 l. Tőle van: „Klementina avagy a testamentom,“ dráma Gebler után fordítva. Pest, 1790. „Teatromra alkalmaztatott és válogatva összeszedett-munkák.“ 1792.

Hatvani István, orvostudor és bölcsészettanár a debreczeni főiskolában, szül. Rimaszombatban 1716. Tanult Debreezenben, azután Bőseiben. Mint tanár és orvos elhiresedék s ördögös tudományáról mai napig sokat regélnek. Több rendbeli orvosi és bölcsészeti munkákat adott ki latin nyelven. Még Baselben laktában jelent meg tőle „Az úri szent vacsorára tanító könyv.“ 1760. 8dr. 351 l.

Hatvani Pál, Bihar- és Szabotasmegyék volt hites táblabírává. „Némelly feljegyzésre méltó történetek“-et irt, s kiadott Kassán, 8dr. 290 l. Más munkája Plutarchus görög eredetije után fordítva „A gyermekek neveléséről.“ Budán, 1795-ben jelent meg.

Házi János, szül. Kecskeméten, Egyéb tanulmányai közt különösen a török nyelvet tette magáévá s ez okból őt Bethlen Gábor erdélyi fejedelem írnokává és tolmácsává választá. Egy tudós EnvaralAsikin nevű töröknek munkáját fordította magyarra, mellyben a török erkölcsi tudomány tárgyalatik, s azt gr. Bethlen Gábornak ajánlotta. Melly munka „Török Alkorán“ cím alatt Kassán, 1820-ban látott világot.

Hegedűs János (mikolai), végezvén Sárospatakon iskoláit, a felsőbb tudományok kedvéért Angolországban hosszabb ideig tartózkodók. Itt adá ki magyar fordításban Grosso Sándor könyvét illy cím alatt: „Menneyi igazság

ni tüzes oszlopa.“ Tartalmazza a vallás alapelveit Más három munkája: „Lelki prebenda;“ „Szentek napi száma“ és „Biblia tanúi“ cím alatt Utrechtben 1748-ban jelent meg.

L Hegedűn Lajos, színész és színműíró, szül. N.-Kun-ságban, Kisújszálláson 1818-bán. Alsóbb iskoláit a költészeti osztályig bezárólag szülővárosában végzé, s már akkor szép jeleket fcdá költői tehetségének. Tanulmányait a debreczeni collegiumban folytatá 1836-dig. Ez évben az akkor Fáncsi Lajos igazgatása alatt álló színésztársasághoz szegődött, s néhány év múlva a pesti nemzeti színház tagjává avattaték. Erejét a színműírásban is sikerrel kísérté meg „A hazatértek“ című, négy fõlvonásos drámája, való» mint „Rózsa királyné“ népies színműve a pesti színpadon tetszéssel fogadtatott. — „Attila“ című drámája előadatas-ra vár. — Később a franczia neyvelvet tevén sajátjává, Corneille „Cid“ című legnagyobb drámáját jambusokban magyarra fordító, miért a pesti színházi igazgatóság által háromszoros fordítási díjjal jutalmaztatott Legnagyobb tetszést azonban „Bíbor és Gyász“ című, 4 fõlvonásos drámájával aratott, melly Jókai „Könyves Kálmán“-jával a Tömöri Anasztáz által kitűzött száz arany drámai pályadíjban osztozott 1856-ban. Fõ érdeme e műnek az, hogy merő becsületes, nemzetünket gyönyörűen jellemző alakokat tüntet fõl, s szerzője, a nélkül, hogy kebelrázó gonoszságokhoz, vagy fondorkodásokhoz folyamodott volna, az eseményeknek helyes összeállításá által szivemelõ hatást tudott ébreszteni. A mű vak Bélánk sorsát ábrázolja. — Ezt követte még azon évben „Nagy Lajos és kora“ című drámája, melly az ítések nem igen kedvezõ véleményezésében részesült, s állítólag módosítva fog újra színre kerülni. — Legújában „Cornelia Roma leánya“ című tragoediát végzett be. Azonkívül lefordította Soribe-nek „Államférfiak“ című vígjátékét; Dumas-nak „Cameliás hölgy“ című drámáját; és Somson után a magyar színpad részére írta a „Három peleskei nótárius“ című vígjátékot Vannak néhány levelei is; illy fenek: „Trón és szerelem,“ „Csilla a Balaton leánya“

a Divatcsarnokban; „Szép Mariska“ Müller Gyula nagynaptárában. Jelenleg mint vidéki dráma-, opera-, és népszínműtársulat igazgatója használ a nemzeti ügynek

Hegedűs László, sárospataki református pap és alsözempléni esperes születésének helye Sárospatak, ideje nov. - 13. 1814. Az elemi oktatásban szülei háznál részesült mindaddig, mikor aztán 1821. évben a sárospataki főiskolának gymnasiumra előkészítő legelső osztályába léphetett. Középiskolái végeztével jul. 17. 1829. az akadémiai tanfolyamra mozdított elő, s nevét aláírta az akadémiai törvényeknek. Mintegy hét évet tölte a bölcsészeti és theologiai tudományok körül, egyszersmind a jogi leczkéket is hallgató azalatt egy évig, midőn 1836—7. évek folytán Eperjest választá tanulóhelyéül, azután pedig a Szepességen Poprádot, hol a nép teljesen német ajkú, sa német szót annál inkább az életből veheté. A mint másfél év múlva Patakra visszatért, az úgynevezett esküdt deákok sorába emeltetett, s mint ilyen lón segédtanító a vallás, latin nyelv és természetani szakban; 1838—9. iskolai évre pedig köztanító a retorikai osztályban. A sárospataki ref. egyháznak ez idő szerint nem vala rendes papja; s történt, hogy Hegedűs nyilvános helyen szónokolt, és kedves előadásával annyira megragadá közönségét, hogy még az iskolából jul. 28. 1839. megválasztott a pataki egyház által rendes pappá. Azonban ő nem látta magát olly igen a műveltségi pályá végén, hogy külföldre vonzó vágyairól lemondhatott volna. Az egyház szívesen hajlott választottja kérésére; így H. használó az időt, s igyekezett javára fordítani; a honnan föltett céljaihoz képest leginkább a Spree-várost, Berlint s egyetemét jelölte ki, hol kedvencz tanulmányai: bölcsészet és hittan, úgyszintén a népnevelési szakok, az idő szerint, nagy hírben állottak. Egy kerek év telt a külföldi tartózkodásba, midőn Patakon újra megjelenvén, jul. 26. napján 1840. tartá beköszönő beszédét illy alapigék nyomán: Ne félj! ennekutána embereket fogsz (Luk. 5, 10.). Ez idő óta mint pataki ref. lelkész folytatja papi hivatalát, s ki-

tűnő pap és szónok hírében áll. Harmadik eset, a reformatio ideje óta, hogy Pataknak Patak szült papot. Első volt Pataki Füsüs János, 1626. táján; Láczaai Szabó József 1807. és Hegedűs 1840. Mindegyik méltó egymásra úgy is mint előd, úgy is mint utód. Hegedűsre az egyházi pályán sajátos útja várákozott a kitérésnek. Megjelent az egyházmegyei gyűléseken s hallgata, mint rendesen minden lelkész, a ki nem ülnök. úgy hozván magával a tanácskozás rendje, tekintélye. Ő, nyilvánosan tudatik, hogy nem türelmetlen a vélemények iránt, s annál kevésbbé vakon hódoló, vagy talán viszketeg az ellenmondásra. Megtörtént mindamellett, hogy egyszer csak felszólal az ifjú pap, s a mit mond, tetszik, a mint előadjaMz sem rász. Bármi jól ütött ki a m'g csak nem is ülnök pap merészsége, megfoghatatlannak maradt az öreg urak előtt a példátlan eset. Noha szavai eléggé komolyak és nyomatékosak valának: életkora, ehhez talán alacson termete, ifjonczi arczulata, mind nem volt szemükben elegendő; de azért Hegedűsre nézve meg volt nyerve a merénylet, s ha ő volt az e ISŐ közpap, ki szót emelni közhelyen bátor vala; megérdemli, hogy ez feljegyeztessék, mert szavai az alsózempléni egyházmegye tanácskozásaiiba valósággal az előhaladás, a javítás kovászát veték be, mikép az öregebb papok is megjegyezték róla némi gunynyal, hogy tud indítványozni. Az első föllépés önkényt jött, önkényt sikerült. Hegedűs nagyobb körbe akarván felvinni gondolatait, az egykori protestáns egyházi és iskolai lapot választó közlönyül, írván fölös számmal cikkeket leginkább kedvencz tárgyai: vallás és bölcsészet, aztán a népnevelés ügyében. Azonban az egyházmegye, mint törvényes orgánium volt mégis emeltyűje gondolatainak s Alsózemplén ekkép lemondván az ifjú iránti előítélet-ről, annál szebben, magához méltóbban, szeretettel fordula hozzá; különösen magáévá tevéen „praeparandia“ felőli indítványát, egyházmegyei akaratként vitte föl a Tiszán in-neni egyházkerület gyűlésére, melly azt elfogadta és saját területén a népnevelést átalakítani nagy nemesen munkába

is vette; azonban közbejött a forradalom, s a kezdet abban hagyatott. Forradalom után iámét pezsgésbe hozatott a népnevelés gondolatja, ismét kezdtek róla jegyzőkönyvezni; Hegedűs pedig elővette a kedvencz eszmét, s munkával látott hozzá, és népiskolai könyvek írására fordítá elméjét, elismerésre találván néhány főiskolai tanárnál, kik vele szakilag szövetkeztek, Q az ő terve szerint és felügyelése tftatt megindult a „Népiskolai könyvtármellyből ugyanazon módszer után készítve eddigelé két kötet forog közkézben, 1853 óta másod sőt harmad kiadásban is némelleyik. A népiskolai tanítás ez által azt az előnyt nyerni mutatkozik, hogy meg fog mentetni a bizonytalan módszerek után, vagy inkább minden módszer nélkül irt, czéliránytalan, s ezenfelül avatag nyelvű s előadásu kézikönyvektől. Igaz ugyan, hogy példányul Seherr Tamás népiskolai könyvei fogadtat-, tak el, de hogy a választás jól ütött ki, mutatja a következés. Föl kell még ez adatok után említeni, hogy H. Sárospatakon, Csécsi Pál jeles tanító által, olly rendbe szedte a városi ejemi iskolát, hogy eddigelé már szinte mintaiskolát csinált belőle, életbe léptetvén az irva-olvasó módszert, „hellyen dolgozt? alább előjövendő kézikönyveit is; s.ez által hatalmas lendületet adott a népnevelésnek; gyakorlatilag is jónak mutatkozáván, mit elméletileg olly. régen pártolgotott. Eme törekvések nem maradhattak figyelem nélkül, s mintegy feszítvén, a tért, az ottani lelkész körül csak nagyobb terjedelmű munkásságra készíték neki a pályát. Somosi János alszóempléni esperes 1854. leköszöznvén hivataláról, mellé proseniornak Hegedűs választatott, kit halála után nem sokára, úgymint 1855. évben mint valóságos, rendes esperes váltott fel igen szép választással, mert ötvenkilencz szavazó egyház közöl, annyi jelesek mellett, ötvennyolcznak a szavazata esett rá és csak egyetlen egy másra. Így sept. 23. 1855. belépett a hivatalnak nemcsak terheibe, hanem rangjába is véglegesen. Az illy szép bizalommal nyert magasabb nemű pálya kezde megfelelni törekvéseinek. A népiskolák rendezésére vonatkozó körlevelei

forrongásba hozták a néptanítói kart, s már eddig a javítás ntjára terelték Alsózemplént. Ezenfelül a „praeparandia“ ügye újból elővétel, s 1855. őszén, mint aleózempléni indítvány terjesztetett föl az egyházkerületnek Sajó-szent-péteren sept. 30 év octob. első napjain tartott gyűlésén, élőszóval is tolmácsolva Hegedűs által. A rég óta ápolgatott eszme, illy módon, jelenleg a létesülés küszöbén áll, s ha Isten segít, folyó 1857. év őszén meg fognak kezdetni a „praeparandiai“ előadások. Munkái: 1) Elemi oktatás beszéd, írás, olvasásban; népiskolai tanítók számára. Sárospatak, 1853. 961. 8dr. — 2) ABC és Elemi olvasókönyv. 1853. XIX. és 68 l. 8dr. (Ezen olvasó könyv jelenleg öt ezer példányban nyomatik, már harmadik kiadást ért 12drétben.) — 3) Vezérkönyv a magyaryelv tanításában. Tanítók számára. Sárospatak 1855. 313 lap 12drét. — 4) Magyar nyelvtan al-gymnasiumok és 5) népiskolák számára. Sárospatak, 1855. 12dr.; amaz 275, emez 209 lap. — Ezeken kívül irt számos czikkelyeket a prot egyh. és isk. lapba, mellyek után ítélni Hegedűsről, hogy mint bölcsész, Hegel tudománya iránt van előkelő szeretettel, valamint a hittannak is olly utón védője, mint az Schleiermacher kezdeményezése után a hegeli gondolkozás befolyása szerint tökéletesített.

Hegyesi István, Apafi fejedelemsége alatt Erdélyben állam-uradalmi főnök, illy című könyvet bocsátott közre: „Kegyesség nagy titka.“ a Szentháromságról szóló magyarázat az unitáriusok ellen. Nyomatott 1684. A szerző nevét e betűk jelölik B. J. H. I. vagyis Boros-Jenői Hegyesi István. Irt azonfölül latin nyelven egy polémiái munkát, melly kéziratban maradt.

Hegyalusi György, vásonyi ref. prédikátor, illy című imakönyvet irt: „Száz Levelű rózsá“ Megjelent 1729.

Helmecci István, körösi prédikátor, később superintendens, Kálvin tanainak heves védője, egy polémiái munkát adott ki Bernád Pál ellen illy cím alatt: „Igazság paizsa, mellyel a Krisztustól szereztetett Sákrámentum Sz. Vacsora felől az Helvetziai Konfessioban kiadatott igaz tudományt

erősíti“ Nyomatott Utrechtben, 1743. — E munka ellen Gusztényi egy vastag kötetet irt és állítmányait megczáfolá-

Hermann József, szül. M.-Ovárott. Előbb óvári, később győri plébános és kanonok, híres hitszónok volt. Szónoki nagy tehetségéről tanúskodnak Győrben és egyebütt nyomtatásban megjelent és számos kéziratban maradt egyházi beszédei. Illyének: „Loyola sz. Ignácznak szerencsés hadi esete.“ N.-Szombat, 1759., „A gyalázatos egyenetlenség. Győr város visszavétele alkalmára.“ 1759. stb. Egyéb, nyomtatásban megjelent művei: „A keresztény oktatás Gyülekezetének tudománya“ Győr, 1760. „Szent Istvánnak királyi és apostoli kereskedése.“ U. o. 1760. Irta Vadosfán. „Három Idvességes üdvözlés, mellyel gr. Eszterházi F. Nádasdi M. és Zichy Istvánt tisztelte“ U. o. 1761. Meghalt 1775.

Hermolaus családi néven More György, szül. Posonyban. 1769-ben aminoriták közé fölvétetett, s mint, ilyen Budán 1781-ben Katona István tanítványa volt. Fölszenteltvén, több helyütt tanár és Bécsben hat-évig magyar hitszónok volt. Meghalt Posonyban 1794-ben. Számos német munkáin kívül magyarul nyomtatásban megjelentek tőle: „Szent István magyar király ünnepén mondott beszéd“ Posony, 1786. „Az úr Jézus kínszenvedéséről“ U. o. 1787. „Boldog halálra elkészítő imádságok és oktatások“ Beccs, 1789. „A keresztény jóságnek és erőségnek tüköré dicsőséges ez. István.“ U. o. 1790. „Egyházi beszédek“ 4 kötet. Posony, 1791—93. „Ünnepi beszédek/1 U. o. 1794.

Hevenes Gábor, tudományáról s fáradhatlan buzgalomáról híres jezuita, szül. 1656. Vasvármegyében. 1671. Sopronban a szerzetbe fölvétvén, felsőbb tanulmányait Gratzban végzé el olly sikerrel, mikép kiállván a szigorlatokat Bécsben, a bölcsészet és theologia tudorává avattott föl. Bécsben töltött egyévi tanárkodása után többnyire tanodaigazgatói tisztet viselt különféle helyeken, utoljára Bécsben a Pázmány- alapította intézetben. Hű ápolója volt a tudományoknak, s azokat Magyarorszában minden kitel-

hető évövel terjeszteni igyekezett. Maga is folytonosan búvárkodott, s naponkint csak négy órát szentelt az alvásnak.

A testi sanyargatást nagy mértékben gyakorlá. Többi közt beszélük róla: hogy derekán vas lánczot viselt, melly végre a húsbá ette magát, s csak kimetszés által lehete azt levenni. Meghalt 1715. Bécsben. Vas szorgalmát a theologiai tudományokon kívül különösen a magyar egyházi történelemre fordítá; célját leginkább okadatok gyűjtése által vélte elérhetni: innen van, hogy holta után tömérdek (száznál több vastag kötetre terjedő) okmány-és emlékirat-gyűjteményt találtak nála, mellynek egy része a pesti egyetemi könyvtárba került. — Napvilágot láttak: *Alphabetum Anglicum; Ars bonae mortis; Aucnpium innocentiae; Calendarium Eucharisticum; Ephemerides piarum Ephemeridum, sen opera asoetica.* Nyomattak Nagyszombatban, s némelyek magyar nyelvre is lefordítottak. Munkái közt még különösen kiemelendő: „*Cura salutis, sive de statu vitae, mature ac prudenter deliberandi methodua.*“ Bécs 1714. Holta után e munkája ellen a magyarországi szerzetesek több özafelő munkát írtak. — Megemlítendő még, hogy e fáradhatlan férfiú igen sokat tett s pénzékét nagy sikerrel gyűjtött a hazai tud. intézetek emelésére.

Hevesi Sámueltól fonmaradt: „A boldogul meghalásnak mestersége.“ Posony, 1786.

Hodászi Ildászy Lukács, szül. N.-Váradon, Tanult Wittenberg- és Heidelbergában 1580. táján. Innen ismeretségbe és holtig tartott barátságba jutott Pareussal. Haza jövéen, -Báthori Istvánnak Ecseden udvari lelkésze lön. 1604-ben debreczeni lelkészszé, és a csengeti zsinatban tiszameléki superintendenssé tétetett Báthori István meghalván, fölötte ő mondott halotti magyar beszédet, melly 1605-ben kinyomatott — 1609. oct. 12. II. Mátyás király által Zabó Margit nejével, András és Mihály fiaival együtt megnemesítettett. Élete utolsó éveit megkeseríté Szilvás Ujfalvi Imre, debreczeni tudós tanár s azután nagyváradai lelkész és senior, ki szintén a superintended! hivatalra vágyva, az egyházi

fegyelem tekintélye ellen küzdött és izgatott. E viszályok okozák, hogy Hodászy „Assertiones Orthodoxae de potestate Eccleiae XV thecibus comprehensae“ című értekezését megírván, azt 1610. közreboosátá. Ujfalvi 1610-ben a váradi gyülekezetben aláírta ugyan az eléje terjesztett pontokat, de ezzel izgató szándoka ki nem aludt. 1611-ben újra elkezdé izgatásait, mindezeknek 1614-ben a szatmári zsinatban reá kimondott száműzetés vetett véget. De azon idő alatt 1613. máj. 15-kén Hodászy Lukács épen az egyházban tartott könyörgése alkalmával leesvén, hirtelen kimúlt. Fölötte K. Dayka János mondott gyászbeszédet, mellyenen évben Debreczenben került ki 4dr. alakban sajtó alól.

Hodor Pál (szentpéteri), vathai reß prédikátor, Seiler gróf után magyarítva kiada illy című munkát: „Keresztény vallásnak és egy keresztény filoeofus vallásának sommás leírása.“ Debreczen, 1799. 8dr. 398 L

Hoffner József, szül. Veszprémben 1794. mart. 25-én. Végezve szülőhelyén és Pesten alsóbb tanulmányait, az orvosi tudományok hallgatása végett Bécsbe ment, s ott nyeré 1822-ben orvostudori oklevelét. 1826-ban a pesti egyetemhez az állatorvosi intézet tanárává és igazgatójává, 1832-ben a magy. akadémia lev. tagjává neveztetett ki. Meghalt Pesten 1841. dec. 16-án. Munkái: „Útmutatása ló külsőjének ismeretére.“ Schwab Konrád után magyarítva. Pest, 1832. „A ló-kereskedés, minden titkaival“ Taneoher Seyfert után. Pest, 1833. Ő magyarító Balassa Szilárd munkáját is „Az erőszak nélküli patkolásról.“ Pest, 1828. Kéziratban maradt tőle: „A patkolás tanítmány, kovácsok és nevendékbarmorvosok hasznára“ Végre „Az embernek szelleme,“ Hartmann Fülöp után magyarítva.

Holló Mihály, prépost, főthi alesperes és plébános, szül. Félégyházán, a Kis-Knnságban 1806-ban jun. 2-án. Iskoláit szülőhelyén kezdé, Budán folytatta, és Váczon, hol a nevendékpapok közé fölvétetett, végezte. 1830-ban áldozárrá szenteltetvén, kápláni minőségben működött Hatvanban négy, Kókán félévig. 1835-ben Gödöllő mezőváros lel-

készévé s herczeg Grassalkovics udvari papjává lön. 1841-ben Dunakeszibe ment lelkipásztornak; a innen 1845-ben az újon alapított főthi plébániára hivatott, hol 1853-ban alesperessé, 1855-ben pedig préposttá neveztetett. A lelkes egyházi férfiú mint a tudomány és irodalom tevékeny pártolója s e téren is érdemeket-szerze magának. A Jelenkorban és Hírnökben megjelent tudósításain kívül 1841-ben egy Gyászbeszédet bocsátott közre hg. Grassalkovica életrajzával; 1856-ban Ibrditá le Wiseman Miklós bíbornok és westminateri érseknek „Fabiola vagy a katakombák egyháza“ című igen tanulságos és épületes művét, s azt a Sz-István-Társulatnak ajándékozó, melly által ugyanazon, évben ki is adatott. A Pázmány füzetekben megjelent a főthi templom becpentclésqkor mondott jeles beszédje, mellyben ar. említett egyház keletkezését és építését érdekesen írja le. Ez év folytán, a tudományok és művészetek iránti szeretettől ösztönöztette, egész Olaszországot beutazta.

Homoród Szentpál Ferencz Verbőczyi törvénykönyvének compendiumát magyar versekbe foglalta és kiadta Kolosvárt, 1798.

Horányi Elek, hazánk legtudósbjainak egyike. szül. Budán 1736. febr. 15-én, előkelő nemes és vagyonos szülőktől. Atyja megyei alispán és kir. tanácsosi czinnuel díszített férfiú volt. Nagyszombatban, Posonyban, Kassán és Győrött kitűnő sikerrel végezvén alsóbb tanulmányait, a születésénél fogva kínálkozó előnyök háttérbe szorításával egyedül a tudományok mívelését tűzte föladatául; c özeiből a kegyesrendiek, szerzetébe állott, s a próbaévek letöltése után 1752. Privigyén letevő a szerzetesi fogadalmakat. Elöljárói engedőimével a felsőbb tudományokban! alapos kiképeztetés végett Romába utazott, hol a latin éq görög nyelv, régiségek, történelem, bölcselkedés, mathesis és theologiai ismeretek valának kedvencz tanulmányai, ezekben annyira kiképező magát, hogy már tanuló korában is a legtudósahb tanároknak és tábornokoknak szeretetét, és barátságát kiérdemlé. Különösen pedig a természettanban,

úgy szólván, tekintélyre vergődött; s Midón Beccaria János kegyes rendűnek Franklin „Villany-elméletéről“ olaszul írt munkáit latinra lefordító s Nápolyban sajtó alá bocsátá, Severini Miklós nápolyi kegyes iskolai rendfőnök által bölcsészettanári székkel kínáltatott meg. Horányi azonban 'basájába vágyott vissza, ismereteit nemzete javára szentelendő. Előbb azonban bejárta Olaszország főbb városait ée tudományos intézeteit, továbbá Schweizot, Német-, Angol-, Franciaországot és Belgiumot; hazaérve, előbb Váczon, azután Nyitrán, Kecskeméten, óvárott, Szegeden tanítással foglalkozott. Végre az akkoriban fölállított váczi Tberesianumban lett philosophiai tanár, melly'állomásán kitűnő hírt és nevet szerze magának. 1769-ben lelépven tanszékéről, újra Olaszhonba utazott, és Dalhamnak „De ratióne recte cogitandi intelligendi et loquendi“ című arankáját tudományos jegyzetekkel Velenczében-kiadá. 1771-ben visszatért, s kizárólag a tudományokkal foglalkozott 1778-ig, mikoron bölcsészettudori koszorút nyervén, a pesti lyceumban négy évig a történetek tanára volt. 1780;ban, mikor az egyetem Pestre tétetett át, az ennél neki ajánlott széket el nem foglalá, hanem visszavonulva, munkái összeállításával és kiadásával foglalkozott, miglen 1809. sept. 11-én meghalt. — Huszonöt, részint saját, részint másoknak, általa bővített s helyes észrevételekkel és jegyzetekkel ellátott munkáit bocsátá közre; három kéziratban vagon. Ez előbbiek közül kettő, úgymint: „Keresztény hittan“ Nagyszombatban 1761.; és „Magyarország hatalmas és dicsőséges királyainak“ és első vitézkeő kapitányainak emlékeztető kopersó épülete““Budán 1773. magyar nyelven jelent meg. A latin nyelven írottak közt első helyen áll s a külföldön is méltánylással fogadatott „Memória hungarorum et provincialium scriptis editis notörum;“ s továbbá: „Scriptores Piarum ficholarum ét LL. A A. Magistri etc.“, mellyben leginkább szerzete iránti kegyeletét tanusitá. Helmeczy az elhunynak halálára verset készített s véglapjára a következő anagrammát függesztő: H á n y i r ó.

Horváth (Petrichevich) Ferencz, erdélyi származású bites jogtudós, az unitaria vallást követte, s ennek védelmére irt illy című könyvet: „Apologia Fratrum Unitariorum, azaz: az Unitárius Atyafiaknak mentségére és egy-szersmind keresztényi értelmeknek raegvilágosítására rendeltetett írás; mellyben megmutogatatik, hogy azok a dolgok, mellyekkel az Unitaria Religio, értelem és vallás terheltetik, és világ előtt gyűlöleéessé tétetik, méltatlanul hirdettetnek.“ Nyomt. Kolesvárt, .1701. 4dr. 145 l.

Horváth Gábor, Jézus társaságának tagja, Szerdahelyi G. latin eredetije után fordítva kiadott illy című munkát: „Lelki szem gyógyító, avagy a szenteknek stb. tiszteletében némelly vak nem-catholikusoknak megvilágosítására való könyvecske.“ Kassa, 1725.

Horváth György, illy című munkát irt: „A természetnek és kegyelemnek Oskolája.“ Győr, 1765.

Horvát Imre, sz.-ferencz-rendi szerzetes „Sz. Mária Magdolna esetét és megtérését, írta meg. Vác, 1771.

Horváth József, magyar akadémiai rendes tag, szül. 1794, febr. 1-jén, Vasmegeye Lukácsháza nevű, Kőszeghez egy órányira eső helységében. Tíz éves korában Kőszegre küldték az elemi és középtanodákra, hol Faludi Ferencz munkái vonzák először és igen korán a magyar irodalomhoz. 1811-ben Bolla Márton kegyesrendi főnök által e szerzetbe fölvétetvén, Kecskeméten állotta ki a két próbaévet, hol segédtanítóul is alkalmaztatott, s a kiszabott tanulmányokon kívül szorgalmasan foglalkozott a romai remekírókkal, s az ott kezéhez került magyar szerzőkkel: Révay-, Baróti-Szabó-, Dugonics- és többekkel. Ekkép a . nappali órákat éjjeliekkel is megtoldván, a Iűűη verselés mellett a magyart is nemcsak maga űzte, eleinte a régibb rímes, utóbb a mértékes formákban, társaival verses levelezést folytatva: hanem ezeket is hévvel buzdítgatta a magy. irodalom szeretetére, és e téren munkásságra. Ernyedetlen szorgalmának tanúi a kéziratok közt főnmapadt számos kivonatok, egy latintból fordított mythologiai-historiai szótár töredéke. (A—

M-ig) s a ritkább magyar szavak gyűjteménye. 1813-ik év őszén a tatai gymnasiumba tétetvén át, itt a második nyelv-tani osztályt látta el, s ez időben Horác és Ovid, s több magyar remekíró szenvedélyes olvasgatása mellett a francia és olasz nyelvet is tanulmányozta. Már most a világba vágó ifjút az Őt atyailag szerető Bolla édesgető szavni a zárda falai közt többé vissza nem tarthatták: 1814-iki tanév végén a szerzetből kilépett, és Szombathelyen megkezdte a bölcsészeti folyamat; a második évet pedig Pesten végezte, hol üres idejét könyvtárakban és otthon olvasással és né-
' melly szépirodalmi munkák fordításával tölté. Az e nemű foglalkozást mint orvosnevendék is folytatta, sőt versgyűjteményét 1819-ben censura alá is bocsátotta, melly gyűjteménye azonban költséghiány miatt világot nem láthatott. Ugyanezen évben nyerte meg a bölcsészeti tudorkoszorút is. Később a szépirodalmi olvasással föl hagyott; e helyett Frank Péter népszerű könyvecskéjét „Az egészséges gyermeknevelésről, és Beckerét „A nátha és köhögésről“ fordító le, mellyek szintén kéziratban maradtak. 1822-ben orvos-tudornak avatattott föl, melly alkalommái a füllobról értekezett latinul. — Mint orvos, gyakorlatát Pesten kezdte; de nem sokára megházasodván, Kőszegen telepedett le, 'honnan 1823-ban ismét Pestre tért vissza. Itt folytatta írói működését, s Goelisnck „A testi gyermeknevelésről“ irt jeles munkáján kívül, Hahnemannnak „Organon-“át fordító le, mellyét utóbb Bugát a maga kiadásában használt is. Év múlva Bakabánya tisztii orvosává lévén, Pestet elhagyta, s 1825-ben Hontmegye tiszteleti, 1829-ben rendes főorvosává neveztetvén, terjedelmesig hatáskört nyert ugyan, írói szorgalmával azonban akkor sem hagyott fel; sőt számos népszerű orvosi munkákat fbrditgatott, mellyek közül 1829 és 1830-ban Frank Lajos „Orvosi házi barát“-ja kétszer egymásután jelent még: A következő esztendőkbén fezihtén két kiadást ért Becker, Tanácsadója az elhálás körül“ 'Továbbá megjelent tőle Wendt munkája „A buja senyvről“ Richter Fridrike „Az aranyérről,“ utóbb t. i. 1834-ben

Floyer. „A hideg víz munkálatairól“. Némely apróbb csikkeket az Orvosi Tár és Fenti Társalkodóban közlött.; Legterjedelmesebb s legnevezetesebb munkája id. Plinius Természettudományi Encyclopaediája, mellyen mind halálíg dolgozván, abban a huszadik könyvig haladt; melly azonban, valamint számos egyéb dolgozatai kéziratban maradtak. Az akadémia igazgatósága őt legott az intézet megalakításakor vidéki első rendes taggá nevezte, melly minőségében az orvosi műszók magyarázása s tájszók beküldése által munkált közre. Meghalt 1850-ben.

Horváth József, r. kath. áldozár, érseku^ári plebános-helyettes, később tardoskeddi plébános, Gánótzti Antal latin művét magyarra fordítá és kiadó' illy czím alatt: „Emberi okosság avagy mesterség, mellyel az ember magát éa szerencséit magasra emelheti. 1760. Többi művei:;rAz Isten szülőjének, a B. Szűz Máriának védelmezése“ Hannenberg után szabadon fordítva Nagyszombat, 1791. 8dr. 202 t. „A keresztyén életnek, kezdeti éa tanusági.“ Posony, 1778.

Horváth Sámuel, szül. 1753-ki mart. 17-kén Nemeskérén, Sopron vármegyében, Tanult a posonyi gymnasiumban hor-madfél, a sop^oipban.uyalep,évjg. Azután külföldre ment és Wittenbergában. töltött két évet. Hazajövé, 1778-ban Palotán, 1783-ban Gyönkön, 1787. N.-Gerezden/végqrq 1798-bap Bakony-Tamásiban lett lelkészeié. Kiadott inunkéi ezek: 1) Az Ur asztalához járulóknak oktatások. 1790. 8dr. — 2) Keresztyén ABC. avagy a keresztyén tudomány?nak első betüji. 1796. 8dr. — 3) A hétnek minden napjaira való reggeli és estveli stb. imádságok. Györ. 1799. 12dr. — 4) Imádságos könyv, vagy a közönséges isteni tiszteletre és az időnek s különféle eseteknek körülállásaira alkalmaztatott könyörgések. Györ. 1799. 8dr. — Irt egy kis kézi Agendát is. Végre ő volt kiadója a Pestisről: rövid oktatásnak, melly Györben nyomatott 1806-ban.

Hrabovszky Dávid, szül. Felpéczen, Györmegeében 1804; máj. 8-kán. Külföldi utazásainak leírását „Utazási rajzok“ czím alatt két részben Kassán 1837-ben adta ki.

Hubay Miklós, „Költeményes munkáit“ Pesten, 1809-ben adta ki, mellyek ellen Kazinozi „Tövissek és virágok“ ezimű munkájában gunyolólág nyilatkozik.

Hübner János, illy című munkát írt: „Száz és négy válogatott bibliabeli históriák, a mellyeket a gyengéknek kedvekért összeszedettl Posony és Pest, 1791. 8dr. 4961. Második kiadás. Komárom, 1804.

Hugo Károly, családi néven Bernstein, szül. Pesten 1817. Külföldön sok ideig tartózkodván, különösen a hasonszenvi gyógytant tévé magáévé, s azt sikerrel gyakorolta. Külföldön a lapokban szétszórt műbiralmi czikkei által tűnt föl. Haza jövéen, itt is német nyelven folytatta lapirodalmi működését. Magyarul színműveket írt, mellyek a pesti nemzeti színpadon tetszést arattak, β némelylek mostarriig a színház repertoirdarabjai. Hlyének: „Brutus és Lucretia“ szomj.- 5 föl. „Egy magyar király“ szomj. 5 föl. „Báró és bankár“ dráma 3 föl.; ez legnevezetesebb darabja, mellyben csak három- személy szerepel, de kezdettől végig feszült figyelemben tartja a közönséget. „A világ színpada“ dr. 5 föl. „Bölcsek kövét“ dr. 4 föl. Németül 1850-ben „Psalm eines armen Dichters“ ezimű lyrai versei Pesten jelentek meg s tetszést arattak. A forradalom óta külföldön tartózkodik.

Hunyadi Ferencz, debreczeni prédikátor és tiszántúli superintended korában bocsátott kczre egy terjedelmes munkát illy cízzel: „Keresztény archivarius avagy históriai gyűjtemény,“ két kötet. Vác, 1794. 8dr. 538 és 470 l. Nyomatásban főnmaradtak több halotti beszédei, s külön kötetekben: 1) „Diaetai predikáziók“ Pest, 1791.2) „ötvenkét közönséges predikáziók“ Kiadva Bobos István ó-budai prédikátor által Vácson, 1797—99. 3 kötet. 8dr. 608,-538 és 647 l. 3) „József eladatása“ Poaony, 1795. 4) „Tizenkét predikáziók.“ Diószeg, 1797. Meghalt 1795-ben.

Huszár Gyula, szül. Tereskén, Nógrádmegyében 1838-dik évi február 25-én tehetős nemes kath. családból. Atyja, Károly a megyének egykori híres szónoka és országgyűlési

követe, anyja Traztyánszky Mária. H. Gyula, midőn 18.51-ben Pesten iskolázott, mint tizennégy éves ifjú szép tehetséget. tanúsító költeménynyel lépett föl a .Hölgyfutár ban; először, ugyan névtelenül, azután neve al^tt is több yersezete jelent, meg. Pestet később Béccsel válté fel, hol a polyteohnicum tanulója lön.; mit azonban egészségének gyenge, állapota miatt nem sokára abban hagyván, szülőihez mezei birtokukra vonult vissza, hol folytonos olvasás- és tanulásal tölti idejét, s reményt nyújt, hogy egykor a hazának, és irodalomnak jeles tagjává válandik. Legújabban jelentek meg Beszéyei egy kötetben (Pest, 1857.), mellyek csinos atyrlól, s írói hivatottságról tanúskodnak. Ebből a jö: vedelem legnagyobb részét a nemzeti színház nyugdíj-intézetének ajánlotta.

Huszár Károly, szül. Kethelyen, Vas megyében 1824-ik év april 23-én; atya iskolamester volt. Tanulmányait Szombathelyen és Tatában elvégezvén, 1841-ik évben Székesfehérvárott a papnövendékek közé, fölvetett. 1847-ben áldozárrá szenteltetvén, hat éven át Kálózon, Gyúrón, Pázmándon, Vál ban és Febérvárott mint segédlelkész működött. 1854-ben a székesfehérvári előjáróság által számos tanodái javára alapított hitelemzői állomásra választaték meg; e pályáján negyedév óta lankadatlan buzgalommal foglalkozik. 1855-ben egyszersmind szentszék! jegyzőnek nevezetett ki. A „Religiq“ és „Katholikus Néplap-“nak több évtől fogva fáradatlan munkatársa; czikkei mindig a nevelés és az ifjúság körül forognak. 1854-ben adta ki „Történetekkel fölvilágosított Egyházi Beszédék“ czimű munkálatát 6 füzetben; 1855-ben az „Emléklapok-“at képekkel; s 1857-ben Pqrto Mauritio Leonárd világhírű szónok nagybőjti szentbeszédeit. Huszár Károly termékeny munkássága reményt nyújt, miszerint nemzeti irodalmunk tőle még sok szép és érdekes műveket nyerend.

Husztí Endre, erdélyi születésű, tanult Enyeden, Kolosvárt és Frankfurtban a híres Heineck vezetése alatt Hazatérvén, a kolosvári gymnasiumban tanárkodott, egy ideig

dicsérettel; később azonban hivatalát elhanyagolta, s ezért a felsőbbség által kérdőre vététt S miután később a zsinat előtt sem akart megjelenni, 1752-ben a ref. egyházgyülekezetből zsinati ítélet által kizáratott. Ezután ivásnak adta magát, s a főnemeseknél tartózkodva, ezeknek származási tábláit készíté s ebből élőködött. Végre a kath. vallásrátért és a gyulafejevári káptalannál nyert alkalmazást; do említett hibája miatt innen is elmozdított, s azontúl kz előkelőbbek udvarainál tengődött; miglen 1755-ben a halál véget vetett sanyarú életének. Még frankfurti tanuló korában irt egy értekezést „Dé Christo primogenito“ (1727). Latinul több jeles történeti munkát bocsátott közre; Hlyének: Az erdélyi ref. gymnasiumok története (Frankfurt, 1720); „Jurisprudentia Hungaricotransilvaniae“ (Sze-ljen, 1747.); „Commentarii de rebus Hnnnorm“; végre Erdélyországnak története, melly magyarul Dienes Sámuel által Bécsben, 1791-ben kiadva jelent meg illy czímmel: „Ó és Új Dácia.“ Tartalmazza Erdély történetét 1696-ig.

Huszt, igaz néven **Szabó István**, orvos tudor, szül. Huszton. Arnd János imakönyvét hazai nyelvre fordítá, melly 1698-ban illy cím alatt jelent meg: „Keresztényi Jóságos tselekedetekkel tellycs Paraditsom körtéteké.“ Ugyanő magyarrá fordítá Bon bíbornok elmékedéseit s kiadá illy étim alatt: „Égre kézenfogva vezető Kalauz: melly a szent Atyáknak és a böltességnek régi Szeretőinek Regulájinak velejét foglalja magában.“ Debreczen, 1705. Rövid, de alapos erkölcsi nézeteket magában foglaló könyv.

Haszti Péter, a trójai viszontagságokról következő czímű munkát adott ki: „Aeneis, azaz a Trójai Eneas dolgai: mellyben Trója megvétele és romlása, Trójaiaknak bujdosások Eneással együtt, Hadjok Olaszországban és Rómának eredeti, nagy szép díszes versekkel megiratik.“ Kolosvár, 1625.

Jakab Endre, világi kath. pap Erdélyben, gr. Batthyáni Ignác erdélyi püspök meghagyásából és költségén

magyarítva kiadá Taupik J: prédikációit „Vasárnapi igék“
cízm alatt: Koiosvár, 1790.

Jáklín Balázs, nyitrai plispök volt. Drftskovic Gy.
latin eredetije után magyarítva kiadá „Nagyszombatban,
1615-ben keletkezett b: Sz. Márta congregatiójának erede-
tét és reguláit.“ Nagyszombat, 1684. Nyomatatáébaít megje-
lent még égy remek „Halotti beszédje Draskovics György
brszág bírája felett.u Ú. o. 1887. Egy másik halotti beszéde
gr Czobör András felett Bécsben, 1892-bén látott világot.

Jaklin István, esztergomi kanonok és almtei cz. püs-
pök volt. Magyar munkája: „Ságittae venenatrte, azaz,
Halálnak mérges nyilai. Nagyszombat, 1743

Jakabfalvi Román, szül. Miskolczon, 16991. dec. 28-
kán. Busz éves korában a minoriták szerzetébe lépett, s
mint ilfysa végezve felsőbb tadományait, hittudori okimét
nyert. Több- helyen tanárkodott; Egerben és'«Szegeden «
rend bánét, s később-az- egész magyarországi rendtárto-
mányi ketmányzá. Megírta „Selestas sz. Fetenez Hiilothéa-
ját.“ Megjelent Egerben, 1781.

Jankovich Miklós, régiségbúvár. a magy. akadémia
tiszt. tagja szül. 1778: Pesten, hol iskoláit is végezte;
Más tanuló korában nagy szenvedéllyel kezdé gyűjtögetni
a m. régiségeket, oklevelekét és irodalmi maradványokat.
Iskoláit végezvén, a kir. udvari kamaránál nyert alkalmazást,
s titoknokságig ment; hivataláról azonban lemondott s
egyedül a tudományoknak élt, 1848. ápr. 18-án bekövetke-
zett haláláig. Nagyszerű régiséggyűjteményt hagyott bátra,
mellyet halála után a nemzeti múzeum vett meg; sorozata
a T. Gyűjtemény 1817-iki folyama XI. kötetében, s külöri
jegyzékben is le van írva. Számos, a m. nyelvet, irodalom-
történetet, történet- és régiségtant illeté értekezései jelen-
tek meg a Tud.-Gyűjteményben és a m. akad. Évkönyvek-
ben. Hlyének: Levelek a magyar nyelv divatjáról I. Ferdi-
nand alatt; Magyar nyelv Rudolf alatt; Magyarorszáiban
volt socinianus ecclesiákról; A magyar történet német írói-
ról; Kalendáriumok Magyarorszáiban; Az arany bulláról;

Érdem és bűn Szigetvár érdemében; Werbőczy halála; Wenzel király pénzeiről; Brandenburgi Katalin emlékkönyve; A villogó drága kövek eleinknél.; Egyedi ibrik; Egy m. hősnek újdonna felfedezett tetemei, stb. önálló munkái: „Magyar szónemzés ötven példákban?“ Pest, 1832, „Bevezetés a classicus szerzők ismeretébe.“ Buda, 1811. „Beste János tudósításai.“ Pest, 1829.—30. „Magyar bqdankor emlékeinek gyűjteménye.“ Pest, 1830. — Legnevezetesebb munkája t „A magyar könyvtár“ vagyis a magyar irodalom bárom századbeli (1533—1832.) jeleneteit előadó-bibliographia kéziratban maradt; úgyszintén kéziratban fekszik a m-akademia levéltárában pályairata az idegen gyarmatok befolyásáról a magyar nemzetre.

Ihász Gilbert, született 1803-ki apr. 23-án Vészáron, Veszprémmegyében. Tanult Pápán, Veszprémben és Győrött; ez utóbbiban a bölcsészeti tanulmányokat bevégezván, 1824-ben a csornai premontrei kanonokok szerzetébe fölvétetett Onnan a győri papnöveldebe küldtétvén, s ugyanott a hittudományi pályát 1830-ban bevégezván, pappá szenteltetett. 1832-ben mint segédlelkész Tűrjén, 1834-ben pedig Keszthelyre rendeltétvén, mint tanár 1.2 évig, mint igazgató pedig 8 évig foglalkozott az iskola ügyeivel. 1853—1857. Tűrjén nyugalomban lévén, üres óráit olvasás- és írással tölté; irt irá e ezimű jeles munkáját: „A keresztény műveit* ség s erkölcsi magaviselet alapvonalai.“ Szombathely, .1857. 8dr. 302 L Jelenleg a szombathelyi főgymnariumban tanár.

Illosvai János, Mutiny várában tartózkodók s ott fordítá le Meisner latin elmékedéseit, s kiadá illy cím alatt: „Elek halok oh Ur Jézus te. benned, Azért te benned bízom. — Krisztus Urunk születéséről való két .elmékedések.“ 1639.

Illyefalvi István, egri kanonok és kassai plébános, Vásárhelyi Matkó István ellen irt jeles polemikus könyvet „A három idvességes kérdés, igazsága ellen költ bányász csákánynak tompítása“ cím alatt Megjelent Kassán, 1669, 4dr. 343 l. Ajánlva van Holló Zsigmond szepesi kamarai tanácsosnak, Azonfelül egyéb latin dolgozatain kívül egy

szomorú játékot hagyott hátra illy latin cím alatt: „Jephtha, tragoedia, hungaricis versibus reddita.“ Megjelent 1697-ben.

Illyés András, született Csik-Sz.-Györgyön, Erdélyben. Egyházi pályára lépven, a felsőbb tudományokban] kiképezte-tée végett Romába küldetett; hol szorgalmának, kitűnő észtehetségének és jámbor viseletének fényes tanúságát adá. A hittudományokon kívül különösen a nyelvek ismeretében nagy haladást tett. Visszatérven-hatójába, lelkészi hivataliban rendkívüli buzgóságot fejtett ki, s különösen mint hitszónok elhíresedék. Csakhamar posonyi kanonokká-, s a XVIII-dik század elején erdélyi püspökké neveztetett. Az akkori belviszályok miatt főpásztori törekvéseit óhajtott siker nem követé; azonfölül szerény, alázatos jelleme sem férvén össze magas állásával, elvonultságot kérésé. Saját kérelmére és szorgalmazására főpásztori terheitől fölmentetett, s Béosbe vonult, hol hátralevő napjait csendes magányában kizárólag az irodalomnak szenteld. Erdélyből távoztakor versekbe szedett búcsúzatot intézett híveihez. — Jeles egyházi beszédeit (számra 74.) magyar nyelven „Megrövidített Ige“ cím alatt kiadta Bécsben, 1693. — Megirá a szentek életét latin nyelven s kiadá illy címmel: „Vitae Sanctorum.“ U. o. 1693. Magyar nyelven „A Szentek élete“ cím-alatt Nagyszombatban, 1705. Több kiadást ért — Magyarra fordítá Roderik Alfonsnak művét e cím alatt: „A keresztény jószágos cselekedeteknek és a tökéletességnek gyakorlatossdga.“ Nagyszombat, 1688—1708. 3 kötet, 582, 582, és 479 l. 4drben. Továbbá lefordította Avancin Miklós „Krisztus életéről és tanításáról“ szóló művét. Megjelent Nagyszombatban, 1708. — Egy jeles imakönyvet is irt s adott ki Nagyszombatban, 1709. Ő tőle valók továbbá: „Jórávaló énekek.“ U. o. 1702. „Régi és új énekek.“ U. o. > 1703. „Rövid forma“, Embernek életét böltsen rendelni.“ (Versekben.) U. o. 1709.

Illyés István, esztergommegyei áldozár, erényei és tudománya tekintetéből főegyházi káptalan tagjává, később sa-

mandriai püspökké és esztergomi nagypréposttá nevezetett. Több munkát írt; ilyenek: „Catecheses“ (latiakul). Nagyszombat, 1695. „Lelki tej avagy Catechismus“ U. o. 1686; 8dr. 567 l.; „Soltári énekek a magyar Anyaszentegyház vigasztaláára.“ 3 k. U. o. 1693. Második kiadás Budáé, 1781. „Sertum. Sanctorum, a dicsőült szentek ditséretinek jó illatú világiból kötött koszorú Egyházi beszédek 2 k. U. o. 1708. „Fasciculus miscellaneus, vagyis ünnepi predikáziók. U. o. 1710. „Psalmodia, vagyis halotti beszédek. “ U. o. „Mennybe vitett bold, szűz Mária congregatziójának eredetel' stb. Draskovics György - észt, érsek után magyarítva és bővítve, Nagyszombat, 1710. „Készület a jól maghaláshoz“ U. o. 1693. „Zsoltárok és halotti énekek“ U. o. 1721.

Illyén Péter, szentapdrási prédikátor, egy imakönyvet bocnátett közre Posonyban, 1792-16dr. 318 l.

Illyésházi Gáspár, Istvánnak, Liptó és Trencsénmegye főispánjának és nádornak fogadott fia és upokaöcscee, szül. 1593. Végezvén hazájában iskoláit, bővebb kiképeztetésyéggett Lipcsébe ment, tanulni,, hol a tudományokban nagy előmenetelt tett: Haza jövéen a hazai zajnak közepette is tudj?-, mányokkal foglalkozott. Thurzó György-nádor, leányával, Ilonával. házasságra lépven, több gyermeket nemzeti;, kjk közöl György és, Gálkor számára Buest Joaphjm ajtatfw kézi könyvét magyarra fordítá s kiadó Debreczenben, 1639 illy ősimmel:. „Rétben viselő könyv a jó és boldog kimúlásról;“ Egy más szintén vallásos könyv megjelent tőle 1643-ban. Meghalt 1648-ban.

Inatiteris (Mossóczi) Gábor, Turóczmegyéből származott. Előbb iskolamester Szulyován, később prédikátor volt Kassán, végre Pusztafödemesen. Illy czimú munkája maradt fön: „Halál és utolsó ítélet napján gondolható rettegek elleni vigasztalások.“ Posony, 1769.

Intzédi József, előkelő nemes család ivadéka, .szül. Erdélyben 1688-ban. Tanult az enyedi collegiumbau szép sikerrel, Viselt protestáns egyházi hivatalokat. Azonfölül ifjúságától fogva államhivatalokra alkalmaztatott. Hosszabb

ideig volt protonotarius, később ítélőmester. Érdemei elismerésül Mária Theresia által bárói rangra emeltetett, s fiának megengedettett, hogy nevét atyja és anyja (Jósika) neveinek első szótagjaiból Jósintzira változtassa. — Magyar nyelven megjelent tőle: „Liliomok völgye“ ajtatos elmékedések- Gerhard János után magyarítva. Szeben, 1746. Ugyanannak „A világ hiúságáról való elmékedéseit“ lefordító s kiadta n. o. 1748.

Iratosi János, Perkinsius Vilmos latin eredetije után magyarítá és kiadá: „Az ember életének boldogul való módjárólés „Patika szerszámos bolt.“ Lőcse, 1637.

Irsik Ferencz, szül. Zelestyén, üveggyárban, Szatmármegyében. Középtanodai és bölcsészeti tanulmányait a theologiai első osztálylyal Szatmárt, a többi hármát a pesti központi papnevelő intézetben végző. 1846-ban áldozárrá szenteltetett, s 7 hónapig Fehérgyarmaton káplán, harmadfél évig püspöki szertartó s egyúttal egy évig helyettes theologiai tanár, utóbb harmadfél évig az ungvári középtanodánál hitszónok volt. Innen 1831-ben a pesti központi papneveldehez tanulmányi felügyelővé neveztetett ki, mint ilyen az egyetemnél a lekipásztorkodás megürült tanszékét másfél évig tölté be. 1854. augusztustól fogva szakaszt plébános. Az első irodalmi kísérletet mint másodévi hittanuló a központi papnevelde nek magyar iskolájában tévé „Aphorismák a christianismus ugyanazonsága fölött“ című fordítmánnyal. Utóbb az ungvári gymnasium érdekében számos cikket közlött a Magyar Hírlap- és Religio-ban. 1851 óta a Religionak állandó munkatársa; melly lapban egyéb apró értekezésein kívül különösen az egyházi szónoklat és az egyházi irodalom érdekében irt. Dolgozott ezen kívül a Kath. Néplap, Családi lapok és Ka th. Christ című folyóiratok számára?

Istvánfi Miklós (kisásszonyfidvi), szül.. 1538. Kisaszszonyfalván, Baranyamegyében. Szülői az akkoron pusztító törökök által kifizettek Ősi birtokukból; minek folytán Miklós Várdai esztergomi érsek, később Oláh Miklós egri

püspök jótéteményéből neveltetett, s kitűnő észtehetséget és szorgalmat tanúsítván, az utóbbi által Bolognába küldetett; hol öt évet töltött, s az alatt különösen a romai és görög remekírók tanulmányozására szentelé idejét. Viszszatérvén hazájába, 1562—1568-ig Oláh Miklós már akkor esztergomi érsek titoknoka volt, s ennek holta után Maximilian császár és király által a magy. udv. cancellaria titoknokává, később 1576-ban alcancellárrá, 1578-ban Rudolf császár és király alatt bírói ügyekben nádorhelyettesévé nevezetett. Ügyességéről és böles tapintatáról elvitázhatlan tanúbizonyságot tesznek több rendbeli fontos kiküldetései; ilyen volt 1588-ban, midőn Maximilian császár a lengyel koronát Rudolf öcscse számára akarván megszerezni, serege Bicsinnél megveretett, s Rudolf herczeg az ellenség kezébe került. Istvánfi is részt vett azon küldöttségben, mely a fogoly herczeg kiváltását eszközölte. 1598-ban Bátorai Zsigmond lemondván az erdélyi fejedelemségről, Istvánfi a tartomány átvétele ügyében mint kir. biztos működött; emiatt, midőn Bátorai fejedelmi székét újra elfoglaló, börtönbe vetetett, de nem sokára szabadon bocsátatott. 1606-ban a zsitvatoroki békekötésnél mint Mátyás főherczeg követe volt jelen. 1608-ban a posonyi országgyűlésen Illésházi István választott nádorul, kit Istvánfi, mint nádorhelyettesjóságvesztésre ítél el, mivel állítólag Rudolf császár ellen gunyiratot bocsátott közre. E miatt Illésházi Istvánfinak engesztelhetlen ellensége volt, s Istvánfit ezen ellenének föl-emeltetése zavarba ejté annyira, hogy a választás napján a Dunaparton lovagolván, szélhüdést szenvedett, s minden további szolgálatra képtelen lett. Meghalt 1615. utód nélkül. összes vagyonát a jezuita-szerzetnek hagyományozta. — Nevezetes hazai történelmi munkát hagyott hátra .latin nyelven I. Mátyás halálától II. Mátyás megkoronáztatásáig, 34 könyvben. Az utolsó négy könyvet bekövetkezett balesete miatt ki nem dolgozható, habár tartalma már össze vala gyűjtve. A munkát Pázmány Péter nyomatta ki először Kölnben, 1622. Azóta több kiadást ért. Az utolsó kiadás

Bécsben jelent meg 1758. E nagy munkáján kivtklme gwá Forgách Ferencz váradi püspök és történetíró életét, mely miire Kovácsig „Scriptores rerum Hungaricarum minores“ czímű gyűjteményében látott világot

Juhász Mátyás, a sz. Ferenoz szerzetének buzgó tagja volt. Jeles valláserkölcsi ódákat irt magyar nyelven, mely* lyek egybegyűjtve Jászapáti városa által adattak ki Kolosvárt, 1751.

Kabai Gellért, szül. Debreczenben, s ugyanott végzé alsóbb iskoláit. Kimenvén Belgiumba, a bölcészet-, bittudományok- és keleti nyelvekben nagy előmenetelt tett Hazajóvén, előbb iskola-igazgató volt Kecskeméten, később Kassán prédikátori hivatalt viselt 1674-ig, mely évben hasonló minőségben Debreczenbe hivatott, hói 1681-ben sorvadásban meghalt. — Nyomtatásban fenmaradt munkái: „Lelki flastrom“ (imakönyv). Debreczen, 1676. „Az emberi találmányok korbácsoltatások.“ U. o. 1677. „Kegyes Ösztön“ (predikáziók). U. o. 1678. Másodszor 1682. Kéziratban: „Lelkes lelki pásztor.“

Kabatai Mátyás (Mathias Thoraconynras), breznóbányai születésű, tanult Selmeczen; leginkább görögös néven ismeretes. 1572—74. folytán a késmárki gymnasium igazgatója volt; de Sommer György által, hihetőleg az úri szent vacsora fölötti véleménykülönbség miatt, hivatalából kivetetvén, hová vonult, nem tudni. Alkalmasint ez időre esik kassai iskolaigazgatósága, honnan ismét crypto-calvinismusa okozá kimozdulását, a mikor aztán Ruszkai Dobó Ferencz, Sárospatak ura, az odavaló iskola kormányára tévé be, társul adatván Kassai Császár György mellé. A tanári hivatalból kilépett, 1586. évben hihetőleg Munkái: 1) De hypostatioa unione duarum naturarum in Christo, mely több kisebb munkáival, jegyzeteivel együtt legelőször megjelent Basileában illy czím alatt: „De controversiis religionis hoc seoulo motismelly czím alatt közöltettek még Beregszászi Péter, váradi pap némelly dolgozatai is. 1587. 8dr. — Ezen munkájából érthetni meg, minő mélyen volt bonyo-

lulva az úrvacsorai kenyér titkainak magyarázatába és az újonnan bejött Gergelyféle naptár miatti vitákba. Írá Csécsi János állítása szerint 2) Orthographiát is; de mcllyről, hol ée mikor jött ki, nem tudatik.

Kása látván, nagyváradí egyháza egyei áldozár, illy czímű könyvet hagyott bátra:„A Krisztus religijának védelmezése.“ .Pest, 1790.

Kádas Rudolf, szül. Jászén, Abaujmegyében 1816. jan. 24-én. Elemi iskoláit e szélső latinnyelv-osztályt szülföldén atyja házénál, a gymnasium többi osztályait pedig Kassán és. Lőcsén . végezte. 1832-ben a jászéi-premontrei kanonokrendbe lépett, s ugyanott tanulta a paedagogiát és philosophiát. A hittudományok hallgatása végett a zöld részéről Pestre, a központi papneveldebe küldetett; itt a köteleseit tantárgyakkali foglalkozás mellett a nevehdek-papság magyar iskolájának egyik buzgó a munkás tagja vált; sőt a bölcsészeti tanulmányokból is kiállván a szigorlottakat 1837-ben bölcsészet-tudori oklevelet nyert. Tanpályája befejeztével 1839-ben a rend tagjává, avattatott, s ugyannscm év oct. 16-án áldozárrá szenteltetett Kassán néhai Ocskay Antal püspök által. Tanítói hivataloskodását as akkoriban főnállott kassai tankerületi kir. names neveidében mint tnnulmányi felügyelő kezdette meg; melly tisztét három-éven ét viselvén, a rosnyói gymnasiumba tétetett át, s innen egy évi tanárkodása után 1843-ban a nagyváradí kir. akadémiához a bölcsészet nyilvános és rendes tanárául nevezetett ki, hol egyszersmind a hitszónoki s tanári tisztet 1846 óta helyettesi minőségben betölté. Az új tanrendszer következtében a bölcsészeti tagosztályoknak a főgimnasiumba 1851-ben történt beolvasztása után, ugyancsak, a nagyváradí főgymnasiumban mint a VIII. osztály vezértanára többi tanulmányok közt a bölcsészeti propadeutikát és a görög classici literatúrát, adta elő 1816-igpó ez év augustus havától kezdve Pesten a Szent-István-Társulatnál mint főigazgató működik. Tudományos tapasztalatok, szerzése végett ez iskolui szünidőket többnyire hazájában és külföldön tett uta-

zásokra használá föl: részi vett a magyar természetvizsgálók kassa-eperjesi (1846) és soproni (1847) gyűléseiben, 1845-ben bejárta Erdélyországot, 1847-ben Bajor-, Szász-, Poroszországot s Németország egyéb tartományait, 1850-ben pedig Tyrolt és Olaszországot. Az irodalmi pályán a Hírlapokban, főleg a „Religio“ című egyházi folyóiratban számos tudósítások-, értekezések- s könyvismertetésekkel lépett föl majd saját neve alatt, majd névtelenül. Jelentékenyebb czikkei: „Tanreform körüli nézetek — „Egy szerzetesnek eszmetöredékei;“ — „A lelki szent gyakorlatok haszna tanintézetekben“ — „A szerzetes kanonokok, különösen a premontrei rendűek keletkezése— „Történeti adatok a sz. István első vértanúról címzett nagyvárad-hegyfoki prépostságról;“ — „A szerzetesek iskolai működése elleni panaszokról“ (megjelent Danielik János Emlékönyvének I. kötetében). Ezeken kívül a nagyvárad nyolcz osztályú gymnasium Évkönyveinek I. füzetében az új tanrendszer-terv főelőnyéről értekezett, s még mint helyettes akadémiai hitszónok kiadottá keresztény kath. tanulóifjúság számára imakönyvet illy cím alatt: „Lelki Kalauz imákban és énekekben.“ Nagyvárad, 1848.

Kákonyi Péter, hercegszöllősi ref. prédikátor, irt „Históriát Astiagesről és Tzirusról“ (versekben). Debreczen, 1574. Másodsor u. o. 1614.

Kálniczki Benedek, Késmárkon, Abaujban, hol édes atyja, András ref. lelkész vala, szül. dec. 18. 1786. Első nevelést, oktatást a szülei háznál vett; majd 1799. a miskolczi gymnasiumba, felsőbb tudományok hallgatása végett pedig a sárospataki főiskolába yitetett 1806. évben, hol, az 1810. év kivételével, mellyet a Szepességen német szóért tölte, folytató ezután tudományos pályáját. 1812. tanítónak neveztetett ki, úgy, hogy három esztendeig kísérné kis. tanítványait; ezalatt az esküdt diákok karába fölvéte-tett. 1815. a görög nyelv tanításával bízott meg. 1816-ban ellenőr, s mint illyen a hittan- és szentírásmagyarázatban helyettes-tanár, s majd a következő iskolai új évet is

mint olyan nyitá meg. Végezvén 1817-ben a seniori hivatalt, külföld tudományos egyetemei, s különösen Göttinga fogadá; hol szaktudományai Staudlin s Eichhorn alatt voltak: a hittan, dogmák története és a szentírás magyarázata. Visszatérvén, magán nevelő volt Tenkcn Csorna Zs. házá- nál, s kápláni karba lépett 1819-ben. Majd Vályi Nagy Fe- rencz halálával 1820. július havában az egyháztörténeti és szentírásmagyarázati megürült tanszékre Sárospatakon el- választaték, s hivatalát még azon év novemberében elkez- dő. 1821. a főlvatandó papok censorává nevezteték s föl- avattaték a sátoralja-ujhelyi egyházkerületi gyűlésen. — Nyomatott munkái: „Közönséges keresztyén egyháztörténet- tan“ Sárospatak, 1848. két darab. 8dr. Kiadta Seiler „Ki- jelentett vallás históriáját“ több ízben, részt vett a latin magyar szótár dolgozásában, mely Sárospatakon 1845. je- lent meg, valamint egyik munkatársa az épen sajtó alatti görög magyar szótárnak is.

Gr. Kálnoki Sámuel, Pethő Gergely krónikájának folytatását írta meg 1629—1702-ig, s kiadta Bécsben, 1702. 4dr. 112 l.

Kamarási György, ref. prédikátor még. 1724-ben irt egy könyvet illy cím alatt: „Emlékezet kövei, azaz ha- lotti száz predikáziókemly azonban csak 1747-ben Ko- losvárt, b. Bánfi Zsigmond költségén jelent meg.

Karács Theréz, 1838-ban elhunyt hires rézmetszőnk- nek, és Europa magyar atlasa kiadójának, Karács Ferencz- nek Takács Évától született leánya, több jeles beszélyt bo- csátott közre. Most gondjait Miskolczon az általa vezetett nőnövelde foglalja cl.

Kardos Adorján (fényfalvi), mint Révai M. párthive Verscghi ellen irt illy című czáfolatot: „Verseghi Ferencz- nek megsalatkozott illetlen Motskolódásai a tiszta Magyar- ságban“ Pest, 1806. 8dr. 2191.

Id. Kármán József, losonczi ref. prédikátor, több rendbeli halotti beszédein kívül kiadott illy című műveket: „Istennel való társalkodás a regveli és estveli órákon.“

Sturm és Tiegde után fordítva. Posony, 1784. „Ekklesiai Agenda.“ U. o. 1787. „Az esztendőnek minden szakaszaira alkalmaztatott könyörgések.“ U. o. 1789. „Katekizmus.“ Osterwald után. U. o. 1789.

Károlyi András, erdélyi unitárius pap, írta „A mostani visszavonulásokról való kis könyvecskét.“ Krakko, 1580.

Gr. Károlyi Ferencz, lovassági tábornok, mint katonára és államférfin egyiránt jeles hazafi, szül. 1705-ben. Fiatalkorában lépett a katonai pályára; s már 1734-ben az atyja, Sándor által állított huszár ezred parancsnokává nevezetvén, 1737-ben a törökökkel viselt háborúban ezrede élén olly hősileg harczolt, hogy itt szerzett diadalai következtében VI. Károly császár őt tábornoknak nevezé ki. Mint ilylen 1741-ben a felső-magyarországi felkelő nemesség vezére lőn, mellyet példája s vitézsége által fegyverragadásra bírt, s a hatalmas francia sereg ellen vezetett; ez megtörtvén, a többi ellenséges fejedelmek is lecsillapultak, s így Mária Theresia örökös tartományainak megmentésében Károlyi kitűnő sikerrel működött. De azután sem nyugodhatott, hanem hadát gr. Nádasdi Ferenczcel Bajorországon és a Rajnán át vezetvén, Belgium- és Hollandiában a magyar, addig ott alig ismert név dicsőségét győzelmei által fényessé tette. Ebbéli érdemei következtében, Hollandiából visszatérte után, 1745-ben b. t. tanácsossá, s a hét személyes tábla közbirójává nevezetett. Azonban M. Theresia nem sokáig örvendhetett a békének, mert II. Fridrik vágyott az örökségre; ini miatt újra harcz keletkezett; ekkor Károlyi Ferencz lovassági tábornokká mozdittatott elő, megtartván helyét a legfőbb ítélő-széknél, hol életét a hazájának szenteld. Ezen két rendbeli magas állásban, nemcsak hatalmas kardjával és velős szónoklatával szerze magának halhatlan nevet, de hires volt egyszersmind széles, s tapasztalatokon alapult tudományáról (beszélt majd minden európai nyelven), valamint vallási buzgalmáról, elannyira, hogy a vidéken, hol tartózkodók, apostolnak tartatott. Bihar megyében Nagy Sándor nemes család összes tagjait a

kath. vallásra téríté. Tót-Megyeren díszes templomot emelt. Szívén viselvén nemzete szellemi mivelődését, Nagykarolyban könyvnyomdát állított, s azt sikerrel foglalkodtatá. ő maga is öregebb napjaiban a harcztéren kapott sebek következtében gyakran kénytelen lévén a szobát őrizni, üres idejét az irodalomnak szentelő. Több hasznos könyvet fordított le franoziából magyarra, Royaumont és Osterwald eredetije után. Kettőt közülök Nagykarolyban nyomtatott ki illy címek alatt: 1), „A szent Bibliában levő Históriák tanulásának igen könnyű módja, a nevezetesebb Konziliumok s ó-testamentomi eretnkségek históriájának leírásával.“ 1758. 8dr. 333 l. — 2), „A szent Bibliában levő históriák s arra kíváncsiak idő-szám tábláknak summája“ 1757. másodszor 1759. Azontúl is több kiadást ért. Ez utóbbi könyvének előbeszédé előtt e szép mondat áll: „Bonum mihi Domine, quia humiliasti me.“ — Több, kéziratban maradt műve, s érdekes levelezése a jelenleg is diszlő Károlyi-család levéltárában őriztetik. Meghalt a magyarok nagy fájdmára 1758. aug. 14-kén. A gyász-isteni tiszteletet a boldogult gr. Barkóczy Ferencz egri püspök, később Magyarország primása tartá meg, mellyre olly roppant néptömeg gyűlt egybe, miszerint a főpap, szónoklata közt e szavakra fakadt: „Hódié credibile est fi nem imponi pomposis celebribusque in Hungária funeribus.“ Hamvai Nagykarolyban, családja sírboltjában nyugsznak.

Károlyi Gáspár, időkorában a magyarországi proteštánsok egyik legjelesebb hitszónoka, nyelvtudósa és bölcsésze, 1529. körül szül. Tanulmányait hazájában elvégezvén, meglátogató 1556-ban Németország főiskoláit. Honába visszatérvén, az akkor népes Göncz városában nyere egyházi hivatalt. Utóbb esperes, későbbben superintendens lón. Több jeles férfiú, mint Rákóczy Zsigmond egri kapitány (ki utóbb erdélyi fejedelem lón), Báthori István országbíró, Homonnai István, Mágocsi Gáspár stb. által gyámolittatva, lefordító a bibliát hazai nyelvünkre s ez által hitsorsosi előtt nagy hírt nevet szerze magának. A munka 1589—1590-ben

nyomatott ki Vizsolyban, egy, Gönczhöz közel eső helységében Báthory Istvánnak, hol ez csupán azért állíttatott könyvnyomtató műhelyt, hogy Károlyi minél könnyebben felvigyázhasson a nyomtatásra. A munka kijövele után két év múlva meghalt 1592-ik évben. Sírkövén e vers olvasható: Patria Karoltam, Hospitium Witeberga, Cathedra, Et Tumulus, magno, Gönczia terra, Viro est.

Károlyi Péter, szül. 1540. körül Nagykárolyban. Meglátogatta a külföldi egyetemeket, s haza térvén, előbb Kolosvárt, azután Nagyváradon tanár és prédikatoriéit; 1572-ben pedig superintendenssé választott. Blandrata György és Dávid Ferencz Szentháromság elleni tanait czáfolólag irt két latin munkát. Magyar művei: 1) „Az apostoli Hitnek ágazatai predikációkban.” Debreczen, 1584. Második kiadás, u. o. 1600. — 2) „Az Halálról, Feltámadásról és az örök életről-való könyvecske.“ U. o. 1570. — 3) „Új és igen szép komédia a mi első Atyáinknak állapotjáról.” Debreczen, 1575. Meghalt 1568.

Kassai András, irt „Az Üdvözítőknnek kínszenvedéséről.” Bártfa, 1644. 4dr.

Kászoni Endre, kir. udvari tanácsos, utazási naplóját adta ki latin és magyar nyelven. Magyarul e cím alatt: „Magyarországból tett velencei utazás.” Pest és Posony, 1797.

Kászoni János, jogtudós, Kitonicsnak hires törvénykönyvét fordítá magyarra s kiadá illy cím alatt: „Rövid igazgatás, a Nemes országnak és hozzá tartozó részeknek szokott Törvény folyásiról.” Gyulafejérvár, 1647. — Ugyanannak „A törvényfolyásról irt igazgató” (Directio methodica processus judiciarii”) című munkáját magyarul és latinul juttató napvilágra Lőcsén, 1650.

Újfalvi Katona Imre, született 1572. Baranya Újfalu helységében, honnan előnevét kölcsönözte. Tanult Patakon, s iskolái végeztével Szépeibe mens tanítónak, hol két esztendő múlva 1595. Németország felé Wittembergának vette útját nyelvek és theologia tanulása végett. 1597 végén, és

1598. elején a magyar tanulók seniors volt. Két évet töltvén ott, Heidelbergába költözék, s leginkább a bölcsészeti-
 tiekre adta magát, tanítói lévén a logikában Keckermann
 és Pareus János Fülöp. 1599-ben hivatott a pataki iskola
 igazgatására, melyet dicsérettel folytatott három vagy
 négy évig. Ezentúl Bákóczy Zsigmond udvari, majd a szept-
 siii egyház papja lett. Innen a gönczi egyház vallotta ma-
 gáénak 1606-ban; négy év múlva meg Bodrogkeresztur,
 hol öt hónapra meghalt oct. 22. 1610, életének 38. évében.
 Munkái: 1) De libero arbitrio contra theses Andreae Sá-
 rosi. — 2) Antipapismus (K. 1.) — 3) Tractatus de patrum,
 conciliorum, traditionum autoritate. Frankfurt, 1611.8dr.

Katona István, halhatatlan nevű történetírónk, szül.
 1732. dec. 13-án Nógrádmegye Bolyk nevű helységében. Té-
 vednek, kik őt pápai születésűnek mondják. A jezuita-szerzet-
 be lépven, a bölcsészetiét Kassán, a theológiát Nagyszom-
 batban kitűnő sikerrel végezte, s bölcsészettudorrrá avatta-
 tott. Azután tanár volt az alsóbb iskolákban Gyöngyösön,
 Nagyváradon és Komáromban. 1761-ben áldozárrá szentel-
 tetett, s hét évvel később a szerzetesi fogadalmakat tévé le.
 Ezután a nagyszombati, később a budai egyetemnél mint a
 költészet, szónoklat, homiletica, világ s Magyarország tör-
 ténetének tanára működött. 1790-ben Kalocsára főképtalani
 könyvtárnoknak neveztetett ki, s mint ilyen egyszersmind
 a papnevendékeket az egyházi szónoklatban oktatta, mely
 tisztét haláláig teljesítő. 1794-ben kalocsai főegyházi kano-
 nokká, öt év múlva címzetes apáttá neveztetett. Mcgh. 1811.
 aug. 17-én Kalocsán, életének 79-ik évében. Hivatalos foglal-
 kozásai mellett bámulatos szorgalmát, fényes tehetségeit és
 bő ismereteit hazai történeti munkák írására fordítá oly ered-
 ménynyel, mikép művei terjedelem, alaposág, hazafiui
 buzgalom, rendszeres összeállítás tekintetében minden ed-
 dig irt történeti munkát fölülmúlnak. Mutatja ezt azon kö-
 rülmény is, hogy munkái nem csak házánkban, hanem a
 külföldi tudósok által is igen kerestetnek. Nevezetes művei
 ezek; „Synopsis chronologica Historiarum ad sublevandum

memoriam Historiophilorum coqcinata“ Nagyszombat, 1771. 2 részben. — „História critica primorum Hungáriáé ducutn, ex fide domesticorum et exterorum scriptorum“ Pest, 1778. — História critica regum Hungáriáé, ex fide domesticorum et exterorum scriptorum.“ Pest, és Kolosvár, 1779—1797. 42 kötet. — „Epitome chronologica rerum Hungaricarum, Transilvanicarum et Illyricarum“ Buda, 1796—98. 3. kötet. Irt ezenfelül számos értekezéseket latin és magyar nyelven. Magyarul napvilágot láttak: „Sz. István, magyarok első királya Dicsérete.1* Bécs, 1788. — „A magyar szent koronáról, Doct. Décsi Sámueltól irt Históriaának megrostálása“ Buda, 1793.

Katona József, a „Bánk bán“ szerzője, szül. Kecskeméten, 1792. polgári szülőktől. Tanulmányait Szegeden és Pesten végzé, s 1813-ban ügyvédi oklevelet nyert. Már tanuló korában rendkívül kedvelte a színészetet, s mint pályavégzett tanuló egy ideig Pesten a Vida László igazgatása alatti színtársulatnál mint rendező és szereplő színész is foglalkozott. „Bánk bán“ című tragoediáját 23 éves korában írta, s azzal a kolosvári színház megnyitására az „Erdélyi Musenm“ által hirdetett jutalomra pályázott, de sikertelenül; a bírálók a jutalmat senkinek sem ítélték oda. Ennél fogva Katona újonnan átdolgozta, s 1819-ben, midőn a fejevári színtársulat Pestre jött, és Kisfaludy K. műveit nagy hatással kezdé adni, e társulatnak átadta; azonban a közbejött akadályok miatt színre nem kerülhetett. Ekkor művét újra átdolgozva és Kecskemét városának ajánlva kinyomatá Székesfejervárott 1821. Kecskemét városa a művet tiszteletdíjjal jutalmazta és szerzőjét uradalmi és városi ügyésznek nevezte ki, melly hivatalában nagy erélylyel egész 1830. máj. 16-án bekövetkezett haláláig működött. Úgy látszik, hogy Katona, mióta az ügyészséget elvállalta, valószínűleg elkedvetlenedésből, fölhagyott a költészettel, s a többi színműveit, (millyenek: Farsangi utazás; Rózsa vagy a tapasztalatlan légy a pókok közt; Hedervári Czecczilia; Lucza széke; Camorunna című eredeti; továbbá Aubigne Clemen-

tia; Montbéli grófok; Medve Albert; Üstökös csillag című fordított művei, melyek ezelőtt gyakrabban adattak, de közülök nyomtatásban egy sem jelent meg) még fiatal korában írta. Halála után irományai közt találták „A borzasztó torony,” „Monostori Veronka,” „Jerusalem pusztulása” és „Zisko” című színműveit. Szintén halála után jelent meg „Szabados Kecskemét, Alsó-Magyarország első mezővárosa története a magyarok bejöveteléig. Pest, 1834. „Bánk bán” tragoediája megjelenése után is sokáig az ítéset által hallgatással mellőztetett. Színre hozott először Kolosvárott 1825-ben, kevés hatással. Kassán 1833-ban már zajos tetszést aratott, miglen a nemzeti színház megnyitása után a közönség legkedvesebb színművévé vált, s Nagy Ignác színműtára 2-ik füzetében másodszer, s legújabbán a szerző életrajzával harmadszor is megjelent.

Kazinczy Gábor, Ferencnek unokaöccse, szül. 1818. jul. 18-kán Berettőn, Zemplénmegyében. Hét éves korában Sárospatakra ment tanulás végett, s itt maradt 1828-ig; már gyermekéveiben, tanítóinak nemcsakély bámulatára, nagy ragaszkodást tanúsított a történeti tanulmányok iránt. Azután Késmárkon, egy év múlva Eperjesen folytatta tanulmányait 1832-ig. Az itteni latin előadásokat nem igen kedveie, hanem e helyett inkább a német jelesb irodalmi műveket tanulmányozta, s magát Pulszky Fereucz tanulótársával a magyar nyelvben fordítások által gyakorlá. 1830-ban már drámát irt, ezenkívül sok verset s Nagy-Károly háza történetét Nagybatyja, Ferencz még inkább buzdította a lelkes fiút, s egy rakás könyvvel ajándékozta meg. Minek következménye lett, hogy 1832-ben, midőn az akadémia több könyvet tűzött ki fordításra, a 14 éves ifjú egész komolysággal ajánlkozók Fessler és Engel magyarhoni históriájának fordítására. 1832-ben ismét Sárospatakra ment, s titkára lett az ottani irodalmi egyesületnek. Ezen egyesület által 1834-ben közrebocsátott „Parthenon” című munkálatok első kötete tőle szintén hoz verseket, egy novellát s fordításban Ossian egy költeményét. Dolgozott az 1834-iki

kassai „Minerva“ számára is. Iskoláit 1835-ben végezvén be, egy évet az országgyűlés alatt Posonyban töltött, 1836-tól 1838-ig pedig Pesten időzött, tanult és irt Az Athenaeum- és Figyelmezőben több fordítása és bírálata látott világot. Ekkori, de csakhamar félbeszakadt vállalata: „Malvina, regények könyve.“ 1839-ben pedig Népbarát című gyűjteményt akart adni; de ezen vállalata, valamint az Őr, Ellenőr, és Holmi című dolgozatai a censura által többnyire letartóztattak. Illy módon leszorítván az irodalom teréről, a megyei élet viharos színpadára lépett, hol kitűnő szónoki tehetsége által csakhamar országhírűvé lett. Az 1848-iki forradalom alatt jelentékeny szerepet vitt a politikai és journalistikai téren; miért a forradalom legyőzése után pörbe fogatott, de a képviselői kar többségével együtt kegyelmet nyert. Azóta ismét olvas, gyűjt, hű kebellet buzogva honi nyelvünk és a nemzetiség mellett, mellynek megmentőjeül az irodalom művelését tekinti. Előkelő részt vesz az „Újabb nemzeti könyvtár“ ügyének vezetésében és szerkesztésében.

Kecskeméti Elekes János (Johan. Alexis Kecskeméti), előnevét kétségkívül szülő városától vette. Megfutván ide haza gymnasiumi pályáját, 1595. mene Wittenbergába. A pataki iskolának 1608-ban volt igazgatója Vásárhelyi Jánossal közösen, s hihetőleg nem ezen éven kezdődött professorsága, hanem korább. Kilépvén az iskolai hivatalból, sárospataki lelkész lett s volt 1609—1617 közti időszakon át. 1610. jelenvolt a váradi zsinaton; aztán a zempléni egyházmegye esperese lett. 1617 elején Nagybányára költözött. Meghalt 1620. Nagybányán, de özvegye visszatért Patakra családostul. Munkái: 1) Az Dániel próféta könyvének magyarázatja, mellyet rövid predikációkban foglalt volt Kecskeméti A. János az pataki ekkleziának lelkipásztora, és abban az üdőben Szemplin vármegyében levő ekkleziáknak Seniora stb. Nyom. Debreczenben, 1620. 4dr. Kiadta barátja Margitai Péter, kállai pap, s ajánlotta I. Rákóczy Ferencznek, mikor még tanácsos volt Bethlen Gábor

erdélyi fejedelemnél. — 2) Írt magyarázatot Szent János mennyei jelenéseire, mellyet szenczi Molnár Albert kiadni szándékozott; de mind a mellett kijött-e, nagyon kétes; hanem kéziratban maradt. — 3) Egynéhány vetélkedés alá vetett hitnek ágazatja. Megjelent 1620. 8dr.

Kecskeméti János, Bod és Horányi által egynek vétetik Kecskeméti Elekes Jánossal, leinek kortársa volt. Régi írás szerint azonban már megteszik a különbség, mert így írártak Joh. A. Kecskeméti (lásd ezt); és Joh. C. Kecskeméti. Emez utóbbi tanult Debrecznben; 1610-ben lett második pap Tokajban, 1614. Kallóban, néhány év múlva Ungvári, s egyszersmind az ungi megye seniors. Nevében a C hihetőleg Claudus-t (sántát-t) jelent, mikor egy volna ama Kecskeméti Jánossal, ki 1598. külföldre kimenvén, a wittenbergai magyar tanulók anyakönyvében Jo. Sánta Kecskemetinusnak, majd Joh. S. Kecsképiétinusnak iratik és 1603-ban ugyanott senior volt, 1607. pedig Heidelbergátis meglátogatta. Munkái: 1) Fides Jesu et jesuitarum, avagy: Jézus vallása, melly Donatus Visartus által szedegettetek. Magyarra ford. Kecskeméti C. János tokaji második prédikátor által. Nyomt. Debreczen, 1613. 8dr. Második kiadás 1619. Keresztúriján. — 2) Három fő és nevezetes innepekre való predikáziók. Nyom. Debreczenben, 1615, majd 1624. 8dr. — 3) Catholicus református; Perkius után ford. Nyomt. 1620. 8dr. — 4) Az úri imádságnak magyarázata. 1624.

Kecskeméti Zsigmond, polgárdi ref. prédikátor, irt egy, Pálma Ferencz munkájából versekbe foglalt históriát „A magyaroknak eredetükről, ezeknek királyjainak életük-ről stb. II. Józsefig. Megjelent Posonyban (az év kitétele nélkül). Tőle vannak még: „LXXX. predikáziókból álló kateketika és különös alkalmatosságokra készített predikáziók.“ U. o. 1793. 8dr. XXIV. és 598 l. „Falusi predikáziók.“ Győr, 1795. 8dr. 671 l.

Kelecsényi József, nyitra-családi közbirtokos, régiségbuvár, szül. Nyitra-Ivánkán 1815. mart. 17-én, régi nemes szülőktől. Tanulmányainak végeztével előbb a me-

gyei közélet terén buzgólkodott míglen a térről a pártviszályok által leszorítottán, családi magánybani tudományos búvárkodásnak szenteli idejét. Ennek eredményeül tekintendők, több folyóiratokban u. m. Regélő-, Honművész-, Honderű-ben s egyes hazai vállalataiban megjelent „Régészeti közleményei“, továbbá a Kisfaludy-Társaság számára, beküldött népdalok, ó mondák stb. Legújabban Szent-István-Társulat „Ének- és Imakönyv-gyűjteményét“ számos, érdekes, régi énekekkel, gazdagítá az 1355-ki „Religio“han, „Az ipolyi apátság zoborhegyi ősemlékeiről értekezett. Önállólag „Nyitva és környéke:képes Albumá“-t adá ki 1854-ben.

Kelemen Didák, minorita s híres hitszónoka szül. Erdélyben, Háromszélt Pakesfalva helységében 1663-ban. Kiadott egész-évre, szolgáló, vasárnapi prédikációkat két kötetben. Megjelent az első kötet „Búza fejek“ cím alatt Kassán, 1729-ben 4dr. 364 t A másik ugyanott 1734-ben. Irt még egy „Katekizmust“ is, melly Kassán, 1734-ben nyomtatott Meghalt Miskolozon, 1744. apr.. 28-án. .

Kelemen László, két vígjátékot hagyott hátra illy czímek alatt: „A gazdasszony, avagy megfizet az öreg harang“ és „Tsapó Péter „vagy a kincésások.“ Pest, 1792.

Gyerőmopostori-Kemény János, 1660—1662-ig erdélyi fejedelem, szül. Bükkösön 1607. Ifjúságától kezdve hadi tudományokban képeztett; a már Bethlen Gábor. alatt nemcsak-mint katonát tüntette ki magát,- hanem több dbntos követségben is eszélyesen járt pl. A két.Rákóczy György alatt mint tábornok.yezéri tisztséget.viselt, jJa szerencsétlenül mert 1657-ben. II. Rákóczy György Lengyelországban a tatárok által legyőzve s visszavonulásában a sereg maradványát Kemény dános parancsnoksága alá helyezvén, öthat ezernyi serege a moldvai (határszéleknél. túlnyomó tatár sereg által vétetett, körül; egyideig a rögtönözve hányt védsánczok-megett vitézül védelmezte magát, de. egyrészt a lengyelek hűtlensége, részint, a tatár khán szöszegése következtében, kivel egyezkedésre lépett serege megsemmi-

síttetett, maga Krímbe fogságra hurczoltatott, honnan két évi sinlődés után 1669-ben váltatott ki. Épen ekkor czivódott II. Rákóczy György és Barcsai Ákos a fejedelmi szék fölött. Kemény egyikhez sem akart szegődni, hanem visszavonulván Áranys-Medgyesre, házasságra lépett Vesselényi István özvegye, Léneyi Annával. II. Rákóczy György halála után (1660) ennek pártja által fejedelemségre emeltetett, s e miatt barczba keveredett a törökkel. A Barcsaiakat, nevezetesen Ákost, Gáspárt és Endrét kivégeztette, s I. Leopoldtól kért s nyert segedelmet; de sikeretlenül, mert a török vezér Apafi Mihályt nevezte ki erdélyi fejedelemnek és seregét Erdélyből kiszorító.-Az Apafit támogató török seregnek Erdélyből kivonultával Kemény újra harczra kelt, 1662-ben Segesvárt vette ostrom alá, mi alatt azon év jan. 23. életét veszté. — Krími fogságában irt egy könyvet, melyet Lorándfi Susanna adott k! illy cím alatt: „Gileádi Balsamum, azaz Sz. Dávid százötven Soltárinak. czéljok és értelmei szerint egybeszedetéseknék 'és czéljok szerint való alkalmaztatásoknak táblája.“ Sárospatak, 1659. A cím végénesorok állanak: „Végeztetett el 1658-ik ész. M. DecembrJ. Krím országban, Tatár Kám lakó helye. Baktseezárai várossá felett levő kÖ-sziklákon épitetett a mint névvel úgy valósággal is Kaloda nevű Sidóvárban.^ Bezárja e ritka munkát egy szép könyörgés, „mellyet a szörnyű fogságra vitetett rabok buzgón imádkoztak.“ Megírja saját nemzetsége származási tábláját, melyet. később b. Mikola László sajtó alá bocsátott e cím alatt: „Régi nagy emlékezetű Kemény familia genealógiája, melly kezdetét vette a tekintetes Mikola familiából 968 ész.“ Kolosvár, 1701. Megírta saját élete viszontagságait is memoires-alakban, melly irata 1817-ben fyimy gyűjteményiben, 1856-ban Szalay'L. által kiadva jelent meg. Ez utóbbtól e ősimmel: „Kemény János önéletírása.“ (M. tort, emlékek. I. k. 8dr. Vitt. 543.I.).

B. Kemény József (gyerőmonostori), szül. 1795-ben. 1827-ben kincstári titoknok lett Nagyszebenben, 1831-ben a magyar országgyűlésén az ellenzék sorai közt foglalt he-

lyet. A magyar tudós társaság mindjárt megalapítása után tagjává választotta. Nemsokára a magán életbe vonulván, minden idejét régi kedvencz tanulmányának, Erdély történetének s általában a történelem s régiség buvárlatának szentelé. K. Sámuel rokonával együtt az 1841-iki országgyűlésen, könyvtárát s nagybecsű oklevél-gyűjteményét az Erdélyben alapítandó muzeum számára ajánlá fel. A magyar orvosok és természetvizsgálók kolosvári és pécsi gyűléseiben kitűnő bizonyítványait adá: mennyire szívén viseli hazánk szellemi s anyagi művelődését. Nagy érdemekkel bir különösen az erdélyi történetírás körül. Nagyszámú történelmi munkái többnyire latin és német nyelven jelentek meg; azonban vannak a tudományos lapokban és zsebkönyvekben számos történelmi értekezései magyar nyelven is Hlyének: „Végső szavam Henrik portugálba! gróf ügyében“ (Tud. Gyűjt. 1840.); „Lebedias“ I. és II. közlés (u. o.); „Régi magyar költészet“ (Tud. Tár VIII.). önálló munkája: „Erdélyország történetei tára.“ Kiadta Kovács Istvánnal, Kolosvár, 1845. Latin munkái közt legnevezetesebb: „Notitia historico-diplomatica archivi et literarum capituli Albensis Transilvaniae.“ Szeben, 1836. 2. kötet. Továbbá: „Epistolae Mathiae Corvin!, Uladislai II., Ludovici II. Regum Hungáriáé et contemporaneorum, adjunctis notis criticis nunc primum editis.“ U. o. 1835. Német nyelven örökbecsű munkája e címet viseli: „Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens.“ Kolosvár, 1839. 2. köt. Politikai pályáján azon változás érte, hogy 1846. az erdélyi országgyűlésen a conservatív táborba lépett át. A forradalom alatt tagja volt a debreczeni felsőháznak. Később midőn az ország új rendeztetése megindult, mint bizalmi férfiú Bécsbe hivatott föl. Meghalt Gerenden, 1855-ben. K. J. kétségkívül a két magyar haza első rangú historica volt. A Kurz A. által kiadott „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens“ című folyóiratnak ő volt tulajdonképen létrehozója és előmozdítója. Gazdag okirat-gyűjteménye az erdélyi fejedelmek korából, külö-

nösen Bethlen Gábor és Apafi idejéből, jelenleg az erdélyi országos múzeum tulajdonává lőn.

Kép Gejza, szül. Vácson. Egy regényes történetet hagyott hátra „Szereltem példája“ czim alatt, németből fordítva. Vác, 1787. 8dr. 2691.

Kérékjártó Alajos, vagy írói néven Kerékgyártó Árpád, történész, szül. Jászberényben 1820. Tanult szülőhelyén és Pesten, hol ügyvédi oklevelet nyert. Ilvataloskodott Pesten, mint városi törvényszék jegyzője; jelenleg az országos telekadó-hivatalnál van alkalmazásban. Eddig közlött több történeti ezikket a Vasárnapi Újságban; ő írta egy ideig a Mugy. Néplap „történeti naptár“-át. Jelenleg a Magyar M. által megindított „Magyarok életrajzai“ ezimű gyűjteményes történeti munkát írja és szerkeszti. Kéziratban sajtóra vár „A magyar alkotmány kifejlődésének története“; több kötetre terjedő munka.

Keresszegi István, debreczeni prédikátor és a tiszán - inneni ref. ekklesiák superintendencs, predikáziókat hagyott hátra két nagy kötetben. Az első, „Az keresztyén Hitnek ágazatiról való Predikázióknak Tárháza,“ nyomtatott Váradon Fekete István költségén Szenczi K. Ábrahám által 1640. 4dr. 1010 l. A második „A hitnek és jóságos cselekedeteknek tündöklő példáiról való Predikáziók“ czim alatt Debreczenben látott világot 1635. 8dr. 615 l.

Keresztúri Pál, szül. Erdélyben 1589. A hazában és külföldön végzett tanulmányai után Bethlen Gábor fejedelem által a gyulafejérv ári collegiumnál tanáruul neveztetett. Később Rákóczyak udvaránál hitszónok és nevelő volt. Rövid és velős tanítási módja által szereze magának hirt. Meghalt 1655-ben, életének 66-ik évében. Magyar nyelven kiadott munkái: „Tsetsemő keresztyén;“ írta nevendékei számára. Megjelent Kolosvárt, 1636. Ez ellen Posonyban jelent meg egy könyv illy czimmel: „Ki tett Tzégér, melly által föltaalja akárki is, minémü poshadt és mérges tejet fejt Keresztúri Pál Erdélyben egy katechismusnak tömlőjében némi némú Hcidelberga táján nőtt hizlalt teheneknek

tölgységéből a nem régen született tsetsemő keresztényeknek szoptatására.“ (1640.) Keresztúri egy terjedelmes munka* ban igyekvék amazt megczáfolni, melly munka „Föl dördült keresztény“ cím alatt Váradon, 1641. (4dr. 438 l.) megjelenvén, erkölcsi tanítást tartalmaz ugyan, de leginkább megátadója ellen van irányozva. — Továbbá megjelent tőle „Lelki legeltetés.“ U. o. 1645. Tartalmazza a XXIII. zsol-tár magyarázatát. — „Egyenes ösvény.“ Válogatott predikációk. U. o. 1645. Második kiadás Bethlen Katalin költéségén. Szebcn, 1744. „Mennyei társai kodás.“ Várad, 1646. Végre kiadott egy szentbeszédet a keresztiségről Rákóczy Ferencz kereszteltetése alkalmára. N -Várad, 1645.

Kéri Sámuel, cz. Ferencz szerzetének tagja, egyházi szónoklata, bölcsészet- és hittudományokban jártassága által elhiresedék. Magyar nyelven megjelent munkái: „Keresztény Seneca.“ Seneca válogatott sententiáinak fordítása. Bécs, 1654. — „Boldogságos Szűz soltár könyve.“ Ugyanott 1660.

Kertbeny, családi néven **Benkert Károly**, szül. Bécsben, 1824. Egy év múlva azonban már Pestre hozták szülői, kik idevaló lakosok valának. Alsó iskoláit Pesten és Egerben végezte, és már 1837-ben utazást tett Keleten. 1838-ban először Győrött, később Pesten könyvtáraságot tanult. Azután utazást tett Németországban s egy ideig tü-zérkadet volt Pesten és Dalmatiában. 1843—45-ig német irodalommal foglalkozott Pesten. 1845-ben egy albumféle munkát indított meg; „Jahrbuch des deutschen Elements in Ungarn“ (1 füzet); melly vállalata azonban megbukott. K. érezni kezdé tanulmányainak hiányos voltát, s bővebb önképzés végett 1846-ban utazásra indult el; bejárta Olaszország nevezetes városait. Olaszországból 1847. Schweizba, innen Párisba utazott. Ugyanazon évben átment Londonba s 1848-ba Németországba tért vissza, hol különösen a magyar irodalom tanulmányozásával s költészetünk jeles termékeinek németre fordításával foglalkozott. Habár K. a magyar nyelv csekély ismeretével fogott e munkához, de

buzgalmának s fáradságainak jutalmát abban látta, hogy működése figyelmet ébreszt, saját hiányai múlnak, ereje és képessége pedig mindinkább nagyobbodik. 1852-ben Pestre jött, s pár évig itt tartózkodék. Múlt évben ismét külföldre utazott. Az eddig általa kiadott munkák sora következő: „Gedichte von A. Petöfi-1 (Frankfurt, 1849. 30 iv.). „Der Held János von Petöfi“ (Stuttgart, 1850). „Der Strick des Henkers“ (Halle, 1850.). „Ungarische Volkslieder“ (Darmstadt, 1850.). „Erzählende Dichtungen von J. Arany“ (2 köt. Lipcse, 1851. 20 iv. 2-dik kiadás Lipcse, 1853.). „National Lieder der Magyarén“ (Braunschweig, 1852.). Legnevezetesebb munkája: „Album 100 ungarischer Dichter“ (Dresda, 1854. 35 iv; második kiadás 1855.). „Echo von Tihany, nach Pompéry“ (Pest, 1854). „Dichtungen von J. Arany.“ (Pest, 1854.). Ezen munkáin kívül vannak számos irodalomtörténeti s művészeti czikkei elszórva egyes bel- és külföldi lapokban. Pesten utóbbi tartózkodása alatt „Magyar könyvészt 1801 —1855-ig“ összeállításával foglalkozott.

Kerti Fábíán, veszprémmegyei áldozár, később székesegyházi kanonok, magyar nyelven két könyvet hagyott hátra: egyik szól az Erény gyakorlatáról; a másíknak címe: „Maria, aeternitatis beatae porta sancta, azaz: Mária; a boldog örökké-valóságnak szent ajtaja.“ 1645.

Király Jakab, osgyáni ref. prédikátor, kiadott illy című könyvet: „Mise nem mise“ latinból fordított, szentmise elleni könyv. Nyomatott Kassán, 1654. — Továbbá „Hármas-Szent-Irásbéli dolog.“ U. o. 1654. Némi bibliai igazságokat tartalmaz.

Királyi Pál, szül. Szepetnéken, Zalamegyében 1821. Iskoláinak alsóbb osztályait N.-Kanizsán, a felsőbbeket a pesti egyetemben végzé. Az 184⁰/₁ országgyűlésén mint joggyakornok Posonyban tartózkodott s üres idejében írta a gr. Batthyány Kázmér által kitűzött, s a m. Gazd. Egyesület által kihirdetett, Robot és Dézma jutalomkérdésre adott dolgozatát, raellyet a nevezett egylet által kinevezett bíráló

választmánya másod, vagyis 50 arany jutalomra ítelt. 1845-ben Jelenkor című lap külföldi politikájának vezetésére vállalkozott, s azt egész 1848. mart. végéig vitte; ekkor a lap szerkesztését maga vévé át s vezette azon évi junius végéig. A forradalom alatt katonáskodván, a fegyver letétele után közvitéznek Boroztatott be. A hazán kívül 6 évig tartott távolléte alatt leginkább a népszokásokat és a látott vidékek polgári viszonyait, műveltségi fokozatát stb. kíséré figyelemmel; s elkészíté Dalmatia történetét a magyar uralom alatt, s a dalmát, és monteneger népszokások ismeretetését; melly dolgozatai annak idejében sejté alá fognak bocsáttatni.

Kiss Bálint, a magy. akadémia 1. tagja, szül. Vésztőn, Békésmegyében 1772. dec. 9-kén. Tanult Debreczenben s később Jenában. 1799-ben szentesi ref. prédikátorrá, 1835-ben Csongrádmegy táblabírájává, 1836-ban egyházkerülete esperesévé választaték. Meghalt 1853. mart. 25-én s így Szentesen a prédikatori tisztet 54 évig tölté be. Lelkipásztori foglalatosságai mellett a tudományokkal is foglalkozék; több erkölcsi, hittani, nyelv- és régiségtan! tárgyú értekezései kéziratban vannak. Nyomtatásban megjelentek tőle: „Egy könnyen járé vaseke készítése módjáról“ (Pethe Mezei gazdájában, 1818.); „Magyar régiségek“ 3 rész. Pest, 1839. „Első évi oktató az írás, olvasás és rajzolás kezdetének «bejévelkét kiadásban jelent meg Pesten. „Női tan.“ Pest, 1847. „Falusi földművelőket oktató.“ U. o. 1847. Közölt cikkeket a Tud. Gyűjteményben is. — Hasonnevű fia mint jeles festő ismeretes a hazában.

Kis Fábán, szent Ferencz szerzetének tagja, kiadás sümegi B. Sz. Mária képének történetét illy cím alatt: „Betegek Gyógyítója.“ Nagyszombat, 1703.

Kiss Ferencz, m. akadémiai lev. tag, szül. 1791. dec. 6-án; apja Gábor katonai mérnöktesti őrnagy volt, ki hazánkat egyik legnagyobb s leghatályosb közlekedési eszközével, a Ferencz-csatornával ajándékozta meg. — Kiss Ferencz Szegeden, Szabadkán tanult, s a jogtudományt Győrött

és Nagyváradon hallgató. Ügyvédi oklevelet nyervén, a ferenczsatornai s bácsi bérlett jószágok kormányánál ülnöki hivatalra neveztetett, s mindaddig, míg a haszonbér tartott, Bécsben maradt. E közben 1820-ban Zombor város határ-kimérési biztosa is volt. 1828 óta nyugalomba lépett, s kizárólag az általa szenvedéllyel űzött régiségánnak élt. 1839-ben választatott meg amagy. akadémia tagjává, mellynek kebelében több értekezést olvasott föl. Szemtanúja lévén azon nevezetes égi jelenetnek, melly 1832. nov. 13-án mutatkozott, azt 1833 ban le is írta s a hírlapokban közölte. Ezenkívül csak a Tudománytárban jelentek meg tőle értekezések, nevezetesen „Az Ó-Budán talált római szabályozó pénzmértékről, Némelly, hazánkban találtató hnnn emlékekről, stb.

Kis Gergely, székely-udvarhelyi igazgatótanár és egyházkerület! főjegyző munkáját „Agenda, azaz: Egyházi szolgálat-béli okos isteni tisztelet módja“ cím alatt Szerencsi Nagy István győri prédikátor adta ki Győrött, 1788. 8dr. 400 l.

Kis Mihály, nagyváradai 1. ez. kanonok, kiadott egy polemicus munkát „Melianus Gnatereth paizsának megrontója“ cím alatt. Pest, 1799. 8dr. 795 l. Azonfelül irt buzdító verseket a nemes szivü magyarokhoz. Posony, 1796.

Kiss Pál (nemeskéri), apát, nagyváradai 1. ez. kanonok s magyar akadémiai tag, szül. Szentgróthon, 1793-ban nemes szülőktől. Végezve Sopronban alsóbb tanulmányait, a győrmegyei nevendékpapok közé vétetett föl. Pappá szenteltetvén, több előkelő m. háznál nevelő volt, majd a bécsi egyetem könyvtárában segédtsit s a Theresianumban magyar nyelv tanára lett. Már ekkor nyilvános jeleit adá a nevelés- és oktatásügy szeretetének. „Földrajza“ 1818-ban jelent meg; kevéssel utóbb a Tud. Gyűjteményben a bell-lancasteri tanrendszert ismerteté meg, s a népnevelés ügyében tanácsosai, buzdítással, tollal hatott A városi és falusi iskolamesterek számára irt könyve „A tanítás-módról 1830-ban a helyt, tanács meghagyása folytán adatott ki.

Növendékei számára nyelvtant, gyakorlat gyűjteményt, s s irodalmi „Kalászokat“ készített. Bécsben viselt könyv- vizsgálósága ideje alatt egy röpiratot bocsátott közre „A sajtószabadságról“ ellenirányú szellemben. Tőle van gr. Széchényi Ferencz érdekes életrata is. Ő neki jutott a szere- ncese, hogy a trónörökös főherczeg fiait, köztök dicsőén uralkodó felséges Uralkodónkat a magyar nyelvben képezze, melly feladatát fényes sikerrel teljesítő. 1846-ban a magy. akadémia tisztt, tagjává választatott, mielőtt azonban szék- foglaló beszédet tarthatott volna, meghalt 1847-ben.

Kis Zsigmond, Nemes-Dömölkön, Vas megyében ez. 1744. aug. 24-én. Posonyban, Sopronban és Jenában szerző tudományát. 1769-ben sz.-lászlói, 1771-ben bödögei, 1783- ban kis-somlyói, 1786-ban téthi prédikátor és györmegyei senior lett. Meghalt 1805-ben. Nyomatott műve ez: „Dr. Luther Márton kis katekismussa magyarázó kérdések és feleletekkel stb. Posony, 1804. 8dr.

Kismarjai Pál, debreczeni ref. pap. Munkája: „Ke- gyes Isteni Beszélgetések, mellyekben az Ur Krisztus ama jó pásztor Ádámnak egy elveszett fiát meg akarja téríteni, és saját juhainak aklában vissza hozni.“ Debreczn, 1630. „Oktató tanítások“ U. o. 1641. Latin nyelven: „Brevis In- stitutio ad eognitionem lingvae hebraeae ex optimis auctori- bus collecta.“ Franekera, 1643.

Kisitei Péter, gönczi ref. prédikátor, irta „Az üstö- kös csillagról való elmélkedéseket.“ Kassa, 1683.

Klauzál Imre. Gábornak, a hírneves megye- és or- szágyógyulési szónoknak s m. ministernek testvérbátyja, a magy. akad. lev. tagja, s hazánk egyik legmiveltebb gazdá- ja, szül. Szegeden 1799. jan. 11-én. Atyja, János cseh szár- mazású, magy. ezredbeli tisztt; anyja Babarczy leány volt. Végezvén iskoláit, a magy. udv. caneelláriánál kezdé pályá- ját; ott ismerkedett meg gr. Károlyi Lajossal, ki csakha- mar reá bízta uradalmi igazgatását. Ez volt Klauzálnak saját mezeje, mellyen fényes tehetségeit kitüntető. Egy pár évet előleges készültre és tanulásra fordított, s megismer-

kedvén hazánk mezőgazdasági viszonyaival, rövid évek alatt ura jószágait a legvirágzóbb állapotba helyezé. Ezenfelül lelkesen mozdítá elő szóval, tanácsosai, tollal a hazai gazdaság ügyét, jutalmakat tűzött ki, jeles értekezéseket szolgáltatót a Gazd. Egylet által kiadott „Gazdasági tudósítókéba, melly egyesületnek egyik leghívebb s legmunkásabb tagja volt, és a vezetése alatt megjelent „Rohonczi közleményekébe. Illyenek: „Néhány tekintet m. ország földmivelésére“ (1837.); „Juhászati tisztek s hémelly juhászati viszonyok gr. Károlyi Lajos uradalmában“ (1838.); „Mellyik jelenleg a legjövendelmzőbb merinójub, s mellyek tenyésztésének főelvei?“ (1840.); „Saját jószágkezelés, haszonbér és a száztól?“ (1841.); ezenkívül többczikk a M. Gazdában. — Jeles gazdatisztekot nevelt, nagyszámú műveit ifjúság csoportozott a tisztelte kedvelt főnököknek tanulságos s lelkes körében. E nemes törekvésének eredménye volt a nagyszerű tervezetre alapított de rövid életű „rohonczi gazdasági intézet“, mellyet akkor alapított, midőn gr. Batthyányi Gusztáv és Kázmér uradalmainak igazgatását is átvevén, lakását Tótmegyerről Rohonazra tévé át. Az intézet ellenséges magán-viszonyok által felbomolván, Klauzál kilépett a szolgálatból és Vasmegyében a Batthyányiak két uradalmát kibérelvén, a polgári élet független körébe ment át. Itt is bámulatos ipart fejtett ki a gazdaságban. — Meghalt 1847-ben. Emlékezetét tisztelettel ünneplés gazdasági egyesület s a magy. akadémia, mellynek tagjai közé 1833-ban soroztaték.

Klenák Narciss, sz.-ferenczrendi áldozár, b. Alvinczy gyalog ezredének tábori papja volt. Igen jeles, sok szakismerettel irt terjedelmes munkát adott ki illy czímmel: „Napp nyugati tördelések, vagyis a mai filosofusok eszeskedéseivel egybevetett józan elmélkedések.“ Pest[^] 1800—1801. két kötet. Tőie van a „Zárt Mantua, vagyis abban szenvedett inségek feljegyzése“ is. 1801.

Klobusiczky Antal, illy nevű régi nemes család ivadéka, élt a XVIII. század második felében. Előbb Illyésházi

József országbíró és Pálfi Miklós, később magyar udvari cancellaria titkára, végre a szepesi s N.-Vár ad-környéki kir. javak kezelője volt. Magyar nyelvre fordított francziából az ifjúság számára egy könyvet, melly illy cím alatt jelent meg: „Hasznos multság, azaz, a kisdetek tanúságára és hasznokra a tudni szükséges dolgokrul egybe szedett kérdések és feleletek.“ Posony, 1764.

Knam Nándor, szül. Ó-Budán magyar szülőktől, 1831. oct. 13. Gymnasiumi iskoláit végezte Esztergomban. Ugyanott a főmegye növendékei közé fölvétetvén, a bölcsészeiét és a theológiát N.-Szombatban hallgatta, hol pappá szenteltetése után a gymnasiumban tanár, s azután Posonyban az Emericianumban tanulmányi felügyelő volt. Jelenleg posonyi társas-káptalani segéd és karlelkész. — Még nevendék korában lépett föl kisebb munkálataival az írói pályán. Első dolgozatai szépirodalmi irányúak voltak. Több elbeszélés jelent meg tőle a Kath. Néplapban, a Kér. Naptárban, Divatcsarnokban és Családi Lapokban részint Zumbur álnév, részint saját neve alatt. Az 1856-iki Religióban egy szép költeménye jelent meg illy cím alatt: „Sziget lilional* (magyarországi ez. Margit legendája). Ezentúl kiválólag a hazai történelmi tanulmányokra fordítja idejét, lankadatlan szorgalommal gyakorolva magát a régi kéziratok és okmányok olvasásában és vizsgálatában; melly téren már is nevezetes eredményt képes fölmutatni. Általa fedeztetett föl a posonyi káptalan kéziratárában levő, s mindedig hasztalanul keresett, sőt már elveszettnek vélt nevezetes „Chronicon Hungarorum Posoniense“ A fölfedezett codexet egy jeles értekezéssel mutatta be a közönségnek az U. M. Múzeum 1856-iki folyamában, egybevetve kritikailag az eddigi leiratokat és kiadást. A posonyi káptalan ezen érdeménél fogva könyvtárnokául nevezte ki, s becses kéziratai és régi nyomtatványai dús gyűjteményének rendezésével bízta meg; e számos hazai történelmi s irodalmi adatot földerítő munkában jelenleg fáradozik. Ezenkívül egyes érdekes történelmi értekezéseket bírunk tőle a Religióban (1856. foly.), mint

„Boldog Cháky Móricáról“ stb. A Kondé-család levéltára régibb okiratainak lemásolására engedelmet nyervén, sok becses kiadatlan okiratot közölt a m. akadémiával a „Történelmi tár“ számára; valamint az 1397*iki országgyűlés végzeményei is innen általa közölve, az akadémia 1856-iki egyik ülésében előadattak. A jeles és szorgalmasan búvárkodó férfiútól nevezetes gyarapodást várhat hazai történelmünk.

Kóczy Dávid, mádi prédikátor, illy című munkát írt: „A palatinusi catechesisre íratott magyarázat“ Kassa, 1802. 8dr. 416 l.

Kollarich Joakim, remete sz.-Pál szerzetének tagja, szül. Peresztegen, Sopronmegyében 1720-ban. Rendes tanulmányain kívül tanulta a jogot is, s ennek következtében a rend procurátorává választott. Hivatalos foglalkozástól ment óráit az irodalomnak szentelé. Munkái: „Philothea, azaz: ájtatos életre vezérlő ut“ Nagyszombat, 1764. 40 és 469 l. Ajánlva van Barkóczy Ferencz primásnak. — „Keresztény intések a komáromi földrengés leírásával“ Alkalmi versek. Pest, 1766. „Csepelényi György élete“ U.o. 1772.

Koller József, szül. nemes szülőktől 1745. dec. 16-án Máramarosmegye Huszt nevű mezővárosában, hol édes atyja Koller Antal kamarai praefectus volt, ki utóbb tanácsnoknak neveztetett Posonyba ugyancsak a királyi kamarához. Posonyban és Nagyszombatban végezvén a bölcsészeti és jogi tanfolyamot, 1762. a pécsi növendékpapok közé fölvéte-tett. A theologiai tanulmányok befejezése után még fiatal!* vén arra, hogy áldozárrá szenteltesék, az országghírű s széles tudományu püspök Klimó György által 1764-ben Bécsbe küldetett, hogy az udvari könyvtárban a pécsi egyházmegyére vonatkozó okmányokat kikutassa, s magát a pécsi püspökség történetének megírására előkészítse. Ugyanez idő alatt tanult francziául a Bécsben tartózkodó menekült franczia papoktól. Hogy magát még inkább kiképezhesse, 1766. Romába küldetett; ide utaztakor Velenczén, Bergamon, Milánón, Genuán és Florenczen keresztül Pisába jutott

azon év October havában, hol is hittudorrá lett. Koller Romában igen kedvesen fogadtatott, s már megérkeztek a kívánt okiratokat legtöbnyire kivonatban összegyűjtve találta. 1667. november havában Romából hazájába visszatért s még azon évben Posonyban pappá szenteltetett az ott tartózkodó Klimó püspök által, kinek oldala mellett maradt 1772-ig, mikor a pécsi püspöki, akkor páratlan tudományos kincseséi bíró könyvtár felügyelőjévé, s egyszersmind a megyei növendékapság tanárává nevezetett. 1775-ben pécsi kanonok lett. Midőn egy pár évvel előbb Mitterbacher Dániel széki plébános nevezetett ki kánonoknak, s ugyanakkor Rollerrel ebéd előtt együtt állottaka nagy püspök előtt, Klimó észrevette Koller arcvonásaiból, hogy mellőztetését érzi, s így szóla hozzájok: „Nonne, inter VOB est nuno oppositio?“ felelt Koller: „Non Domine Excellentissime, séd est postposition! 1792-ben olvasó-kanonok Volt, s a káptalan levéltárát rendezte, és sajátkezüleg lajstromozta. 1795-ben Keresztelő ez. Jánosról nevezett pécsi kispréposttá, majd 1802. pécsi nagy-préposttá lett. Mind Király József, mind b. Szepesy Ignác püspökök alatt püspöki helyettes volt hosszú ideig. 1832. sept. 11-én 87. éves korában megszűnt élni. Koller fáradhatlan szorgalmának köszöni a pécsi egyházmegye azon tudós munkát, melyet 1782—1812. „História Episcopatus Quinque Ecclesiensis“ cím alatt VIII. 4dr. kötetben kiadott. Koller, ha valaki ezen jeles munkát előtte dicsérte, neheztelni látszatott, s mondani szokta: „Non est meum, séd Kliihonie opus noha Klimó az első kötet megjelenését sem érte meg. Azt azonban tagadni nem lehet, hogy a nagy-tudományu főpap Rollert munkájában vezette, észrevételeivel gyámolította; reviaora azonban püspöki meghagyásból a tudós Szalágyi István volt. — Ellenben azon, maga nemében páratlan munkát, melyet a sz. koronáról írt, és „Disaertatio de S. regni Hungariae Corona“ cím alatt 1800. 4drben kiadott, sajátjának örömmel vallotta. Ezen ritka tudományú munkákon kívül írt még egy kötetet „De ritibus et oeremoniis in SS. Missae Sacrificio“ A pécsi püspöki könyvtárban

sokat fáradozott, írt, rendezett Koller, a régi olvashatlan vagy elrongyolt okleveleket mind olvasható betűkkel letisztította; s több más apróbb kézíratai láthatók ott. Vannak kéziratban latin predikáziói is. Volt Koller könyvtárában egy kézirat illy czím alatt: „Georgii Klimo Quinque Eccl. Episcopi etc. etc. De Jure Dioecetano Ecclesiae suae in Régiónein ultra Dravum Flumen sitam Historico Diplomatica Demonstration Ezen tudós munka több lapjain látható Koller saját kezeirása, hol részint igazított, részint pedig egész czikkeket újra átdolgozott. Koller országhírvé vált nagy tudományossága- s sok oldalú ismereteinél fogva, mit még inkább kitüntetett az 1792—1811. tartott országgyűlésen mint káptalani követ, köznyelven „Doctus Praepositus“-nak neveztetett. — A görög s heber nyelveken kívül beszélt latinul, francziául, olaszul, németül, horvátul, illyrül; a magyar nyelvet pedig milly tudományosan bírta, kitűnik a munkáiban előforduló régi kiejtésű, vagy rosszul irt szavak fejtegetéséből s magyarázatából. Rollernek vallásossága, felebaráti szeretete páratlan volt. Magára legkevesebbet fordított, hanem mindent a szegényekre; legkivált voltak házi szegényei, kiket havonként gyámolított a világ tudta nélkül, az evangélium értelmében. Ha magának nem volt, kölcsön kért; de szegényeit szükségben sinlődni nem engedé. Minden évben 12 jámbor erkölcsű tanuló ifjút tartott, s számos jeles egyházi s világi férfiakat elősegített majd 60 évig tartott kanonoksága alatt, kik, és kiknek gyermekei s unokái áldják szentelt porait. Végrendeletilag is a mi kérésé maradt, annak a szegények lettek örökösei; rokoninak mitsem hagyott egyházi javadalmaiból; ellenben a reá szállott ösiséget, posonymgyei birtokát, még élteben átadta. Gazdag könyvtára nagy részével szintén még élteben a püspöki könyvtárt ajándékozta meg. A pécsi káptalannak e ritka dísze s dicsősége, minden szerénység, alázatosság, irgalmuág s feddhetetlen élte daczára is, sok üldözést szenvedett; gyalázatos perbe kevertetett, melly a romai ez. székhez fölebbeztetett, s onnan nevezett bírák által dönté-

tett el Koller ártatlanságának kitüntetésével. Ezen per, kezdetétől végéig, Koller ellen és mellett irt minden egyes levelekkel sőt darabkapapírokkal mind össze van gyűjtve Koller által egy nagy foliant kötetben, hol legjelesebb egyházi, akkor élt férfiak kézíratai is olvashatók. Ezen, kevesektől ismert gyűjtemény egy, Rollert igen tisztelő tudós férfiú kezében van, és hihetőleg csak élte szüntével — mi későre történjék! — fog a pécsi püspöki könyvtár sajátjává lehetni.

Kolosváry Ferencz, szül. Külsővaton, Veszprém megyében 1813. nemes szülőktől. Alsó iskoláit végezte Veszprém-ben, a bölcsészetet és theológiát Győrött, hol az egyházi rendbe lépett. 1836-ban pappá szenteltetvén, a püspöki ndvarban levéltárnokul neveztetett; utóbb szentszék] aljegyzős 1845-ben vaszari plébános lett. Ez utóbbi állásában adott ki két kötetben predikációkat, mellyek bold, nagybátyjának, Kolosváry Sándornak dolgozatai voltak ugyan, de Ferencz azokat a magyar nyelv jelen irmodorához simította.

Koltsár György, lendvai hitszónok, korához alkalmazott szép egyházi beszédekét hagyott hátra illy czím alatt: „Postilla, azaz, az Evangéliumoknak, mellyeket az Esztendők által a keresztények gyülekezetibe szoktak olvasni, Predikatio szerint való magyarázattya a régi és mostani szent írásbeli Doctoroknak írásból.“ Bártfa, 1629. Ajánlva van Bánfli Miklós királyi pohárnoknak.

Kolumbán János (olasztelki), lakott Vácsolczon, Krasznamegyében. Munkája: „A régi pogány istenekről való História.“ Debreezen, 1766. Továbbá: „Vida históriája“ (versekben). 1789.

Komáromy Ferencz, regény- és beszélyíró, szül. 1823. dec. 27-én Erdélyben, Marosvásárhelyen. Iskoláit Nagy-Enyeden kezdette és Marosvásárhelyen bevégezte, melly utóbbi helyen a kir. táblán a hazai törvényekből az akkori szokás ezerint vizsgálatot tett le, s 1846-ban atyai jószágára, Borberekre ment önállóan rendezni saját ügyeit és gazdaságát. Alsófejérmegyénél tiszteleti jegyző volt 1848-ig; ekkor Pestre utazott, hol mintegy három havi mulatása

alatt az Életképekben és a Budapesti Divatlapban közölt némely dolgozatokat. Egy önálló regényt is írt, melly azonban a bekövetkezett forradalmi zavarok közt elveszett. A forradalom kiütvén, Pestről Erdélybe utazott, hol az akkori mozgalmakban tevőleges részt vett s Marós-Vásárhelyen egy röpiratot nyomatott „Vésznapok a Székelyföldön“ ősim alatt; mi miatt 1850-ben javainak elvesztése mellett nyeléstörténetre ítéltetett, de később kegyelem útján bocsánatot nyert. Jelenleg Pesten az irodalomnak szenteli idejét. Először P. Horváth Lázár palaestini utazását dolgozta át francziából magyarra, melyet Friebeisz István „Szent Sir“ cím alatt adott ki; azután több lap és folyóirat részére írt 1856-ban két kötet beszélyt adott ki „Komáromy Ferencz beszélyei“ cím alatt. 1857-ben „A pályakezdők“ című három kötetes regénye jelent meg.

Komáromi István, tegledi ref. prédikátor, „Az Ur Imádságának magyarázatát“ hagyá hátra jeles egyházi beszédekbe foglalva. Megjelent N.-Váradon, 1651. 8dr. 290.1.

Komjáti Benedek, Perényi Péter özvegyének, Fransepán Katalinnak udvari papja volt a XVI. század első felében. E fáradhatlan munkásságu tudós, úrnője megbízásából 1532-ben magyarra fordította és a következő évben Krakóban kinyomatta szent Pál leveleit e cím alatt: „Az zent Paal leveleg Magyar nyelvenn.“ Munkája előszavából kitetszik, hogy úrnője e levelek magyar kiadásának már birtokában volt, s csak annak kijavítását hagyá meg Komjátinak, ki azonban jobbnak látta az egészet újjólag saját tetszése szerint lefordítani.

Kömlel János, munkácsi ref. prédikátor, az általa fordított és Magyarországra alkalmazott „Szükségben segítőkönyv“ által hagyta fön emlékezetét. Megjelent képekkel ellátva Pesten, 1790. Írt továbbá illy című munkát: „Az Urnak ez. Asztalához készítő hat héti penitentsialis könyörgések.“ Vác, 1800.8dr. 2251. Kömlel (Sándor István szerint) meghalt 1801-ben.

Komlósey Ida, első rangú színésznő, szül. Székesfe-

jérvárott; atyja azelőtt színigazgató volt, jelenleg a pesti nemzeti színház könyvtárnoka. — K. I. gyermekkorától gyakorló a színészetet. Pesten legelőször 1838-ban lépett föl; azután atyja társulatánál Kolosvárt, Kassán, Debreczenben, Győrött, Nagyváradon és Szegeden tetszéssel szerepelt. 1844-ben a pesti nemzeti színház tagjává szerződött — Több színművet fordított magyarra; ilyenek: „A navarrai királynő regéi“ és „Két testvér a népből“ — franciából; „A tenger és szerelem hullámai“ németből stb.

Kondé József (pókateleki), tanult 1777. körüi Nagyszombatban, Katona István tanársága alatt. Előbb szolgált Esztergom megyében, később az esztergomi' érsekiség főügyelőjévé neveztetett. — Magyarra fordította II. Fridrik porosz király munkáját, s kiadta illy cím alatt: „Az országlások nemeiről és az országlók kötelességeikről.“ Pest, 1790.

Kontor János, Sopron megyében, Nemeskéren szül. 1751-ki márt. 13-kán. Tanult Sopronban, Neczpálon és Modorban. Iskolamester volt Lehotán (Nógrádmegyében), Surdon és Csengén. 1786-ban Szendre tétetett prédikátornak; onnan 1793-ban Sikátorra, 1798-ban Kertára. Később lemondván hivataláról, Nemeskéren élt magányában. Irt a méhekről részint magyar hazánkhoz alkalmaztatott legújabb méhészkönyvcskékből, részint pedig tapasztalásokból vett jegyzéseket. Ugyanezt bővebben is kiadta. Továbbá tőle van a „Boldogság tüköré, melly azt tárgyazza, miképen lehetne azon czélt elérni, hogy az egész emberi nemzetség boldogabb állapotban legyen, mint most vagyion. Irta nemeskéri Kontor János, nyugalomra lépett ev. Prédikátor és a soproni magyar társaság tagja.“ Sopron, 8dr.

Kónyi János, termékeny, s hazafi buzgalma író és költő. Élt a múlt század második felében, mikor hazánk jelesbjei nyelvünk kimívelésére buzdultak föl. Kónyi is illy érzettől lelkesítette ragadott tollat, és számos részint eredeti, részint fordított művekkal gazdagító az akkor szép virágzásnak indult irodalmunkat. Némelly műveinek címeiből ki-

tetszik, hogy gyalog ezredbeli őrmester volt, a hogy pályáján kevés rózsák virultak számára, azt Ányos Pálnak, Budáról 1778. dec. 5-ről hozzá intézett eme versei tanúsítják:

„Szomorú verseket Írtál barátodnak,
Mellyekben rajzolod terheit sorsodnak; —
Hogy Mársnak áldozván élet pallosodnak,
Tán egy sugarát sem látod vig napodnak.
Azért ne keseregj, s hív barátságunkat

„Éljünk vígan, bizván az Égre sorsunkat!“ (M. Minerva I. k. 1591.). Munkáinak sorozata a következő: „Ganganellí, vagy XIV. Kelemen pápa levelei“ Buda, 1783. 8dr. 454 l. — „Gellert erkölcsi meséi és elbeszélései.“ Pécs, 1776. — „Az első hajósl* Greener után fordítva. Buda, 178Q. — „Várta multság avagy Sarmant királynak és Florina kisasszonynak tündéréé történeti.“ Posony, 1774. — „Magyar hadi román, avagy gr. Zrínyi Miklósnak vitéz dolgai“ (versekben). Pest, 1779. 8dr. 202 l. — „Elme futtatások, avagy Bellebellének és Kárpillónak tündéres történeti.“ Buda, 1792. — „A mindenkor nevető Democritus.“ U. o. 1786. két kötet Második kiadás u. o. 1796. — „A paraszt ember Magyarországon micsoda és mi lehetne.“ Teschedik S. után fordítva. Pécs, 1786. 8dr. 508 l. — „Waltron gróf avagy a subordinatio.“ Pest, 1782. — „Orpheus és Eurídice.“ Énekesjáték. Pest, 1774. - „Ábel Kain által lett halála.“ U. o. 1775. — „Ártatlan multság, avagy Florence és Lion, amint is Marcibilla török kisasszonynak történeti.“ Buda, 1785. — „A mindenkor nevető Democritus folytatása.“ U. o. 1785. — „A hálados protestáns az ötet szenvedhető császárhoz.“

Kopcsányi Márton, szül. Kopcsányban, Nyitramegyében. Elvégezvén alsóbb tanulmányait, ez. Ferencz szerzetébe lépett, s mintilyen hitszónoklatával sokakat az erkölcsi útra térített. Üres óráit irodalmi foglalkozással tölté. Munkáinak czímei: „Szerzetes rend tartó fenyíték tüköre.“ Bécs,

1630. „A keresztény életre intő elmélkedések.“ U. o. 1633. Második kiadás N.-szombat, 1715. 8dr. 489 l. Azonfölül kiadá a Bold, szűz ünnepeire szélé jeles egyházi beszédeit. U.o. 1613. 8dr. 446l. „A bold, szöz Mária élete.“ U.o. 1613.

Küpeczi János, deési ref. pap. Egy kötet „Halotti predikációkat“ adott ki Kolosvárt, 1734.

Koré Zsigmond, „Nemes hazugság,“ „A szerelem gyermeke,“ „Az asszonyi jacobita klubb,“ és „Az emberi gyűlölkő és megbánás“ című színműveket Kotzebue után magyar színre alkalmazva hagyott hátra.

Korhniics László, legjelesebb gazdasági íróink egyike, szili. 1816. mart. 29-én Agg-sz.-Péteren, Fejérmegyében. Iskoláit Budán és Pesten végezte; mérnöki pályára készült s három évi gyakorlat után 1837-ben tévé le az utolsó mérnöki szigorlatot. Atyja, Mátyás, ki jeles gazda volt, útmutatása mellett a gazdaság körüi szép ismereteket szerzett, s azokat mérnöki gyakorlata alatt saját szorgalma által bővíté. Mint tisztí mérnök hg Eszterházy Pál ozorai uradalmába került segédi minőségben, s 1841-ben a lévői uradalom főmérnökévé nevezte őt a nevezett herczeg. Itteni hivataloskodása alatt készített egy rétöntözést, melyet a Gazd. Egyesület ktildöttségileg megszemléltetett és dicséretre méltatott. 1848-ban a magyar földmívelési ministeriumnál osztály-titkárrá neveztetett. 1849 végén a magyarországi ideiglenes kormány Korizmicsot a gazdasági és közgazdaszat! dolgokban mint referenst használta. 1850-ben a magyar ce. kir. pénzügyi igazgatóságához tanácsosnak, s ugyanazon évben a budapesti kerületi adóbizottmányhoz ülnöknek neveztetett ki. A pénzügnél előbb az adó-, utóbb a jószágkezelés ügyében volt előadó. 1851-ben az aradi kincstári javakra a colonisatió kérdésében lőn kiküldve. Ugyanaz évben volt Angolországban a világiparműkiállításnál, mint a magyar Gazd. Egyesület képviselője. Ezen utazása eredményeiről a „Gazd. lapok“ban számos cikket irt.— 1841-ben •kezdettni, s legelőször az „Ismertetőbben lépett föl számos apróbb dolgozataival. Sokat irt a „Magy. Gazda“ és

más lapok számára gazdasági és nemzetgazdasági dolgokról, s leveleket a rétöntözésről. 1847-ben jelent megkoszorúzott pályamunkája a „Jószágrendezésről” 1849-ben indította meg a „Gazdasági lapok“-at, mely jeles folyóirat Moróoz szerkesztése alatt most is főáll, s jelenleg is leginkább tőle veszi irányát. Czikkei részint név nélkül, részint aláírása alatt jelentek meg. Így Tiszaháti név alatt „cím nélküli levelek“-et indított meg a „Mezei gazdaság könyve*” ügyében, s e buzdító levelek eredménye lett, hogy e megbecsülhetlen nagy munkából eddig már 4 kötet jelent meg. Korizmics tollát elmélet és gyakorlat, tudomány és tapasztalás egyiránt vezérlik. A gazdaság körüli buzgalmát az is kitünteti, hogy folytonosan adott és ad czélszerű tanácsokat a kisebb-nagyobb jószágok rendezésére, s mindig sikerrel, miután tervei alapos számításra, a körülmények teljes ismeretén és egybevetésén alapulnak; e részben Korizmics jelenleg hazánkban a legelső tekintély.

Szepsi Korocz György, szül. Szépeiben; tanult Sárospatakon. Jó tanuló hírében állván, Bocskai István, erdélyi fejedelem udvarába ment iródiáknak, Kassára 1606 esztendő tájatt A fejedelem halála után visszament. Patakra, s mintegy két vagy három év múlva tanító lett a szépen virágzó gönezi iskolában, hol tanítványai közül való volt a később nagy hírű Geleji Katona István. Tanítói hivatala után külföldre utazott, s legelőször is Marburgban állapodott meg, honnan Heidelbergába ment át 1611. s itt költői borostyánra érdemesítettett. Hasonlóul kitűnt a bölcsészet- és hittanban is, mint az átállatozásról (transsubstantiatio) irt bölcsészet-hittani értekezése mutatja, melyet világ elé bocsátott Heidelbergában, hihetőleg 1611-ben. A következő (1612 vagy 1613) év folytán honába térven, 1613 végén, vagy 1614 elején a sárospataki iskola igazgatása bízott rá, minek néhány, hihetőleg nem több mint három évig emberül megfelelt. Hogy ezután pappá lett, bizonyos, de hol, az nem tudatik. Tokaji lelkészsége 1620 előtt, vagy épén 1613-ban, mint Bod Péter írja, nem hihető, kivéve azon esetet, ha

Tokajnak ez időben három papja volt volna, miről semmi adat főn említett értekezésén kívül vannak verses munkái magyarul, de jobbára diákul. Bölcsészeti műve: Királyi ajándék, melyet I. Jakab angol király *ᾠβαβιλιχον δωρον* cím alatt írván, fiának, Henriknek ajánlott; ő pedig magyarrá tőn át még heidelbergai akadémikus korában. Megjelent Oppenheimban 1612. 12dr.

Körösi Mihály, debreczeni ref. pap, „Az új Testamentumra mutató tábla” cím alatt abc szerinti bibliai magyarázatokat bocsátott közre Debreczenben, 1773. 8dr. 265 l.

Köröspataki János, ref. prédikátor, szép versekbe foglalva megírta „Lupuly moldvai Vajda viszontagságait és szerencsétlen halálát” 1655.

Környei János, szép készültségű fiatal író, szül. 1830. dec. 13-án Murapetrócson, Vas megyében, szegény szülők-től? A helybeli kath. plébános által ösztönöztetve és segítette, a gymnasiumot Kőszegen, a bölcsészeti Szombat-helyen végezte, mindenütt a legfényesb sikerrel. Az 1848-ki forradalom alatt honvéd volt. 1850-ben Pesten egy ideig az orvosi tudományt, később a jogot tanulta sok nélkülözés közt. — Az irodalmi téren legelőbb a Családi Lapokban lépett föl természettani cikkével. Vahot Imrének a „Nagy világ képekben” című folyóiratában számos dolgozatok jelentek meg tőle a természettudományból és népiemből; vannak ezikvei és értekezései Vahot naptáraiban is. 2/« hónapig a Viszhangnak volt segédszerkesztője, azután a M. Sajtónál nyert alkalmazást, jelenleg a Magyar Néplapnál segédszerkesztő. Legújabbán megjelent tőle „Állattan” (Pest, 1857.); és egy röpirat. e cím alatt: „Mikor lesz vége a világnak” U. o. 1857. Sajtó alatt vannak következő művei: Növény és ásványtan; Humbold Vilmos levelei magyarrá fordítva, és „A jó magyar gazdasszony” című könyv.

Kosa Benedek, sz.-ferencz-szerzetbeli híres hitszónok, egy ideig mint táborigazgató működött, s a szerzet váci és rosnyói házait igazgatta. Jeles böjti egyházi beszédeit Vá-

czon 1773-ban bocsátá közre, „Juda és Jerusaleml királya, siralmas Szedeikiás“ cím alatt.

Kosztolányi Sándor, sz.-ferencz-rendi szerzetes, hoszszabb ideig mint segédlelkész és hitszónok működött Körszladányban. Alaposan kidolgozott egyházi beszédeinek egy. része „Egész esztendőbeli vasárnapokra intéztetett szent Beszédek“ cím alatt két nagy kötetben Posonyban, 1794.; más része „Négy esztendőbeli böjti napokra rendeltetett szent beszédek“ 4 kötetben u. o. 1798-ban jelentek meg. Harmadik rendű beszédei „Három szakaszokra osztott szent beszédek“ cím alatt Pesten és Posonyban, 1800-ban láttak világot.

Kovács Ferencz, Veszprémmegye tiszti mérnöke, több alkalmi kisebb magyar versezeten kívül illy ezimű munkákat irt: „Az utak és utcák építésének módja.“ Francaiéből fordítva. Posony, 1778. „A fejedelmeknek és a hazának igaz barátja.“ U. o. 1779. Szintén francaiéből fordítva. „A pulpitus. Egy mulatságos vitézi, költemény.“ Győr. 1789.

Kovács Gyula, szül. 1815. sept. 25-kén Budán, hol atyja, Endre orvostudor akkor történetesen tartózkodók. Később szülőit Marosvásárhelyre követte, s itt futotta meg kitűnő sikerrel gymnasiumi tanpályáját. A bölcsészetet Pesten, a jogot Kolosvárott hallgatta. Atyja halála után elhagyva a jogi pályát, Becsbe ment az orvosi tudományokat tanulni. 1835-től fogva itt tartózkodók, míg 1850-ben a magy. nemzeti múzeumhoz természetosztályi őrnök meghívták, hol a gondviselésére bízott s addig merőben elhanyagolt növény-és ásvány gyűjteményt nemcsak rendezte és fölállította, hanem szaporította is. K. Gy. már gyermekkorától fogva nagy szenvedéllyel viseltetett a természeti tudományok iránt; az orvosi pályát is csak azért választotta, mert abban az időben főleg az orvosok foglalkoztak a természeti tudományokkal. Bécsben tartózkodása alatt Magyarország és Erdély vidéket-növény tudományi tekintetben majdnem évenként bejárta, a magy. orvosok és természetvizsgálók gyűléseiben részt vett, értekezéseket tartott, s

többször volt az állat-, élet- és növénytani osztály jegyzője. Az utolsó soproni gyűlés őt választá a közelebbi Pesten tartandó gyűlés titkárává. Efölött Bécsben „Freunde der Naturwissenschaften“ című társulat működéseiben is részt vett — „Az austriai birodalom, különösen Magyarország és Erdély ritkább növényei“ című gyűjteményéből hat csomót adott ki, melyek kitűnő tetszésben részesültek a tudós világban; úgyszintén „Flora der Umgebungen Wiens und der benaohbarten Alpen“ című gyűjtemény is megindított, mellyből „csomó jelent meg. A bécsi virány megismertetésére is sokat tett, s neve a Nielrcich hires bécsi virányiban minden lapon olvasható. Pestre jövéen, a magy. földtani társulat alakítására lényegesen befolyt, s ennek első titkárává választatván, ez időtől fogva a társulat érdekében több földtani utazásokat tett, s gyűjtéseket eszközölt. Részt utazásai eredményéről, részint egyéb fontos természettudományi kérdésekben számos értekezést tartott a föld- és természettani társulatok üléseiben? Pest vidéke virányának általa kidolgozott viszonyai, miről a természettudományi társulat részére nagyobb munkát készít, Tor may topographiájában jilletek meg. Jelenleg a „Mezőgazdaság könyvében“ a növény- és földtani részt dolgozza. Sok érdeme van végre a közelebbi években tartott magy. virág és gyümölcskiállítások rendezésében. Jártas a természettudomány egyéb ágaiban is.

Kovács János, ki Fabriciusnak is nevezé magát, esztergomi érseki mérnök volt; magyarra fordítá Kevenhiller hadi gyakorlati szabályait s kiadá illy cím alatt: „Hadi exercitium, vagyis: Gyalog Regimentek- gyakorlási, melly Kevenhiller fő Generális alkotmányából magyar tiszt uraimék kedvéért nyelvünkre fordittatott, úgy némelly Mathematica Observatiókkal megvilágosittatott nemes hazájának javát kívánó Kovács János M. által.“ Posonyban nyomatott Royer maradékinál 1746. Lerajzoló Mosonymegye térképét. Azonfölül leírá „A magyar krónikák compendiumátmellynek egy részét Pethő Gergely krónikáiból, a többit különféle

iratokból szedé ki, a kiadó u. o. 1742. Ajánlva volt gr. Batthyányi Lajos vasmegeyi főispán, királyi cencellár s később nádornak.

Kovács József, kalocsai főegyházi kanonok, szül. Dunafoldvárott 1815-ben. Végeztén alsóbb tanulmányait, a kalocsai papnevendékek közé vétetett föl. A theologiai tudományokat olly sikerrel végzé, miszerint kiállván a szigorlatokat, hittudori koszorút nyert. 1838-ban áldozárrá szenteltetett. Előbb a kalocsai, később a pesti központi papneveldénél lett a hiterkölcsei tudományok tanára; miglen 1854-ben kalocsai kanonokká, s ugyanott a dogmatics tanárává neveztetett, melly minőségében mostanig buzgólkodik. — Mint író leginkább a „Religio“ olvasói előtt ismeretes, hol számos czikkeket és jeles értekezéseket közlött; közülök kiemelendő „Mellképek a jezuiták életéből·1 című terjedelmes dolgozata. „Aquinoi ez. Tamás theológiája“ című jeles értekezése Danielik János Emlékkönyvének II. kötetében foglal helyet. — önállólag néhány egyházi beszédein kívül megjelent tőle illy című jeles latin munka: „Compendium systematis Theologiae morális. Pars prima: De vita Christiana objective spectata,“ 1 kötet; és Pars secund*: „De vita Christiana subjective spectata,“ 2 kötet. Pest, 1855—57. Kiadta a Sz.-István-Társulat.

Kovács József, szül. Diószegen, s nagykőrösi rcf. prédikátor volt. Virgil Aeneisét magyar versekbe foglalva kiadta Komáromban, 1799. 8dr. 17 és 234 l. Tőle van: „Emlékezet köve., mellyre b. Daniel István életét és virtusait felírta.“ Kolosvár, 1777. „IQ. Racine-nek a vallásról irt munkája.“ Komárom, 1798.

Kovács Mihály, orvostudor, magyarra fordítva, jelentékenyen bővítve s Magyarországra alkalmazva kiadta Hufeland munkáját illy czím alatt: „Az emberi élet meghosszabbításának mestersége.“ 2 kötet. Pest, 1798. 271 és 2591. Továbbá Struve után: „Agyenge élet meghosszabbításának és a gyógyíthatatlan nyavalyák húzásának mestersége. 3 kötet. Pest, 1802.

Kovács Péter, szül. Árokszálláson 1629-ben. Tizenkilenc éves korában a minoriták Menetébe lépett, s letevén a szerzetesi fogadalmakat, különféle helyeken a humaniorákat tanítá, a négy évig mint magyar hitszónok nagy sikerrel működött Szerzője „Szeretetnek kötelei“ című könyvnek, mely Egerben, 1762. jelent meg.

Kovács Sámuel, magyarra fordítá a „Példákba foglalt erkölcsi tanításokat“ 2 kötet. Posony és Pest, 1806. 354 és 338 l.

Szikszai Kovács Vazul (Basilius Fabriciae Szikszovianus), szül. 1530. táján, Szikszón Abanymegyében. Atyja, Mihály, névre, mivre Kovács (kovács); innen az akkori idő szokása szerint: Fabricios. A latinságban tanítói voltak Literati Zsigmond és Bihari Vázol. Későbbi tanítója volt Balsaráti Vitus is, következőképp 1549. körül tanulhatott Patakon; de tanult még Kassán; majd Nagyidéra ment iskolamesternek, hol Perényi vagy Prini Ferencz fiai mellett nevelősködött, kikkel mene Bártfüra 1553. és Stokelius Lenártot majd két évig hallgató. 1555. sajjószentpéteri tanító lett Borsodban, hol Kakas György lelkész utasítása s tanácsa következtében határozta el magát Wittembergába kimenni; 1557-ben ki is ment és tölte ott körül-belül négy esztendőt különös kedvességben Melanehton Fülöpnél; több mint két évig 1559. a wittembergai magyarok seniora, egyúttal Magócsi András nemes ifjú tanítója, vezére főleg a latin és görög nyelvben. Növendékével együtt visszatérvén Magyarországba 1561-ben, kevés időt Kassán és Tornán tölte Magóosinál, azután pedig a pataki iskola igazgatására hivatott, s még az évben jelenvolt a tarczali zsinaton, hol ékes szónoklatot tartá. A pataki tanodát két évig nagy dicsőséggel igazgatván, 1564 végén vagy 1565. elején a kolosvári gymnasium igazgatója lett, s Dávid Ferencznek, Kolosvár akkori papjának egy ideig asztaltárra és véleményjeinek ostromlója volt. 1565-ben irt élőbeszédet Mátyás király történetéhez, mely Keltáinál jelent meg. 1566. belé unván Dávid Ferencz eretnkségébe, Patakra visszatért a

Petényi Gábor védelme alatt álló iskolába; ki neki Bényén jó mivelés alatt levő telket ajándékozott. Kegyura 1567. meghalván, ékes beszédet monda felette, mely nyomtatásban is megjelent. Jelenvolt Kassán az 1568-ki zsinaton s aláírt az eredeti hitvallásnak, s készíte czáfot Egri Lukács állításai ellen. 1569. Perényi Gábor özvegyét, Ország Ilonát, 1575. Szikszai Hellopaeus Bálintot és Balsaráti Vítus Jánost temette halotti szónoklattal. — Meghalt Sárospatakon 1576. pestisben, életének 46. évében, miután 12 évig vezetete volna a pataki tanodát. Nagy tudományu férfin, költő és szónok, jó latin és görög, jeles történész. Tanított Patakon theológiát, bölcsészétől, dialektikát, mértant, zenét, költészetet, természettant. Jártas volt a polgári törvényben, sőt az orvosi tudományban is. — Neje volt, Balsaráti Vítus János leánya, Margit. Munkái: az említett négy halotti szónoklaton, Egri Lukács ozáfolatán, Mátyás király történetéhez irt előszón kívül volna még egy szónoki mű: emlékbeszéd Székely Klára, Prini vagy Perényi Péter nője felett. „Ez olly ritka“ írta Sinai Miklós Szombatin Jánoshoz 1788. jan. 16. kelt levelében, „hogy nehezen hiszem, hogyanét hazában is tanáltassék; jóllehet értettem valamit benne, hogy Bécsben egy méltóságnál találtatik“ Legnevezetesb munkája: „Nomenclature sen dictionarium latino ungaricum,“ melyet íratása után 16 évvel később adott ki Pesti Gáspár, pataki tanár Debreczenben 1590. 8dr. Továbbá: *Carmina varia latina et graeca;* és *Epithalamium* (menyekzői vers) Amicinus Titus és Averse Anna asszony lakadalmára. Koloevár, 1565. Megjelent Holtainál 4dr. Aztán kéziratban a tarezali zsinaton tartott beszéd.

Kovács Zsigmond, szül. 1820. Bánok-Szent-Györgyön, Zalamegyében, nemes szülőktől. Alsó iskoláit Kanizsán, a bölcsészetieket Pesten végzé. Pappá szenteltetett 1844-ben, miután Bécsben bevégezte a theológiát. Rövid ideig a csehi plébániában káplánkodék, azután a pesti központi seminariumnál tanulmányi felügyelő s rendkívüli tanár volt 1850-ig, mikor Veszprémben püspöki titoknok, szentszék! jegy-

ző, 1851-ben szentszéki ülnök, 1854-ben püspöki irodagazgató és azon évben veszprémi kanonok lett. Mint tanulmányi felügyelő írta „Korkérdések” című munkáját, mely a jó s olcsó könyv-kiadó társulat által kiadva 1850-ben jelemt meg. Számosb ezikkei jelentek meg a „Religióban.”

Kovacsóczy Mihály, szül. Szódön, Pestmegyében, hol atyja, Mihály gazdatiszt volt, ki tőle kitelhetőleg neveltető szép tehetségű fiát. A gymnasialis iskolák bevégezése után az egri növendékpapok közé vétetett fel, hol a philosophiát mint a jeles Imrének kedves tanítványa hallgatta. A papnöveldeből kilépven, jogtanuló lőn s később ügyvédi oklevelet nyerte de ügyvédséggel nem foglalkozott, hanem több főúri házaknál mint nevelő működött. — Az irodalommal korán kezdett foglalkozni, előbb lyrai művekben kísérté meg erejét, majd egészen a prosának adta magát. Aspásiájában lépett fel Vörösmarty, Zalánfutása első töredékével. Irt az Aurorában, Muzarion- s Felsőmagyarországi Minervában. Kassán, hol egy ideig, mint helyettes tanár működött az akadémiánál, szerkesztette a, Szemlélő' folyóiratot előbb Cserneczkyyvel, 1836 és 1837-ben egy maga, a, Literatúrai Lapok' melléklettel. Ugyanott szerkesztette a, Nefejejts' szépirodalmi és, Arpádia' históriai zsebkönyvet, mindegyikből három kötet jelenvén meg. Amaz jó beszélyeket hozott, ez jeles históriai közleményeket részint tőle, részint másoktól. Ugyanott jelent meg tőle, Jerusálemi ez. János Lovagrendje története.' 1837. 218 L s több fordított művek, névszerint: Richter Engelbert Eligy „A kér. kath. vallás védelke a birodalmaknak és trónoknak.” 1837. Trévern e című munkája: „Barátságos vizsgálat az Angol egyházzról és a Reformatióról.” Két kötet. 1838. Abauj-megye megbízásából a kassai m. színház igazgatóságát vívón, számos színdarabokat fordított, mellyek közül egy némelly sajtó alá is került, mint „Capriciosa”; megjelent Nagy Ignác színműtárában. Pestre tevéen át lakását, 1841. szerkesztette a, Literatúrai Lapok' kai a, Közlemények' szépirodalmi lapot, melly az első naponkint megjelenő m.

lap volt. 1843. jun. 6. vette át a munkatársakban és előfizetőkben egyaránt megfogyatkozott „Nemzeti Újság”-ot, mellynek alapot ő adott, és szerkesztette azt 18“ végéig, egy kis ideig gróf Majláth János társaságában. Fordította Mack Márton Józseftől: „A vegyesházasságok megáldásáról.” Budán, 1841. 62 l. Írt több elszórtan megjelent eredeti műveket, még többet fordított, részint saját neve alatt, részint álnévvel, vagy név nélkül. Számos történelmi dolgozatai kéziratban veszték el. Hosszas, súlyos betegeskedés után, a haldoklók szentségeiben ajtatosan részesülvén, meghalt Pesten 1846. jan. 13. élte 44-ik évében. K. sok ismeretekkel, szép tehetségekkel bírt, — jártas volt az olasz, francia, sőt spanyol nyelvben is; s ha erejét szerte nem forgácsolja, ha a művek bevezetésében, mellyekhez fogott, kitartó, ha a nagyobb részt öngyarlósága okozta hanyaroktól ment, roppant munkássága mellett ma nem egy maradandó becsü mű örökítené nevét a m. irodalomban, melly mainap számos, általa forgásba hozott műszóval él. Egyéb-iránt, „K. M. — mint a „Jelenkor” halála alkalmával írta — olly időkben kezd s folytatin nálunk irodalmi vállalatokat, minőben Foulton az angoloknál a gőzhajozást; s ha ennek lángeszével bírandott is, még sem viszik koporsója leplezéséit országnagyok v. mékóságosak, mint viendik például Franciaországban pairek Hugo Victorét. Ez a kor hibája, övéit a feledés szelíd nemtője leplezendi be.“

Kovácsnai Sándor, marosvásárhelyi tanár fordította és kiadta, M. T. Cicero nagyobbik Catóját, Laeliusát, Paradoxumait és a Scipio álmát.“ Kolosvár, 1782. Továbbá „M. T. Cicero az embernek tisztéről és kötelességeiről a maga fiához irt három könyvét.“ Posony, 1795. 8dr. 268 l. Végre kiadott két komoediát, mellyek közül az egyik Plautusból (Mostellaria), a másik Terentiusból (Andria) fordított magyarra.“ Kolosvár, 1782. 8dr. 1221.

Kövesdi Mihály, a komáromi és soproni iskolák igazgatója, irt magyar és latin nyelvtant, melly 1690. Lőcsén és másodszor Kassán jelent meg.

Krakkai Demeter, szül. Erdélyben, Nagyenyedhez közel eső Karkó vagy Krakkó nevű faluban. Az elsőbb nevet a régiek, az utóbbit a maiak használják inkább. Elvégezvén hazai tanulásait, különböző utakat tón Olasz-, Németországban és más tartományokban. 1587-ben mulatott Wittembergában. Haza jövéen, a pataki gymnasium igazgatója lett, melly időben, nem bizonyos, valamint az sem, mikor hagyta el hivatalát, hanemha a körülményekből 1598- vagy 1599-re teszszük ezt. Halála is vagy a XVI. század végén, vagy a XVII. elején történhetett Kitűnő volt a theologia és physica mellett a latin költésben. Csécsi János az egyetlen magyar irodalmi történész, ki emlékezetben hagyta felőle, hogy epigrammjai Wittembergában jelentek meg 1588. — Szilvásujfalvi A. Imre neki szentelő szikszai Kovács Nomenclaturájának második kiadását, 1619-ben.

Krancz István, szombathelyi kanonok, született 1795. Csatáron, Vas megyében; áldozárrá fölszenteltetett 1819-ben. Rövid idei káplánkodás után tömördi plébánossá neveztetett ki; ezen hivatalában népe boldogítására minden eszközt fölhasználni törekedett, felesleges idejét pedig a magyar jogismeret megszerzésére szentelte, s ebbeli jártasságát a megyei nyilvánosság terén be is bizonyította. A conservatív tábornak kitűnő harczosa lévén, barátságos összeköttetésben állott Vas megye jelesebb férfiúival. Szerény plébániaiakéban a vendégszeretet otthonos volt, paptársait és más urakat derült kedélyével magához tudta édesgetni; e plébániaiakban kerültek ki tolla alól azon czikkek, mellyek a Századunkban K—n betűjegy alatt megjelenve közfigyelmet ébresztettek. Később a Nemzeti Újságba vitte át irodalmi munkásságát, helyes fölfogása gyakorlati téren hasznossá válhatott indítványai közelismeréssel találkoztak. 1845-ben a szombathelyi seminarium aligazgatójává, 1853-ban pedig kanonokká neveztetett ki.

Krapff Ádám, szül. Körmöczbányán és neveltetett Erdélyben. A minoriták szerzetébe lépven, igyekezetét leginkább egyházi szónoklatra fordítá s ebben jeleskedett.

Beszédei nem láttak világot; mindazáltal két magyar munkája jelent meg illy cím alatt: „Két Gyümölcsöző Olajfák.“ Buda, 1726. Jeles imakönyv, ajánlva van Erdődi Gábor egri püspöknek. — „Ditsőséges Serafim sz. Ferencz Atyánknak regulája.“ A szerzet szabályait tartalmazó könyv imákkal bővítve megjelent Budán, 1730. Meghalt Szécsényben 1744.

Kriza János, m. akadémiai I. tag, szül. 1814. Nagy-Ajtán, Székelyföldön, hol atyja unitárius lelkész volt. Tanulmányait Kolosvárott végezte s ugyanott lelkésznek választatván, az egyház költségén Németországba utazott s másfél évig tanult a berlini egyetemen. 1838 óta kolosvári unit, lelkész s egyszersmind a hit és magy. irodalom tanára. Mint tanuló a kolosvári unit, főiskolában irodalmi egyletet alapított, s ez egylet megbízásából indított meg egy kézirati folyóiratot, mellynek jelesebb műveiből szerkesztő később a „Remény“ című zsebkönyv első kötetét, melly Kolosvárt 1839-ben jelent meg. E zsebkönyv második és harmadik kötetét az egylettől egészen függetlenül, mint Erdély egyetlen szépirodalmi közlönyét, Szentiváni folytatta; e zsebkönyvben jelentek meg Kr. költeményei, mellyek őt íróvá s költővé avatták. Népszerű, democraticus sinezetü dalokat írt, mellyek figyelmet ébresztettek; a székely nép örömeit és szenvedéseit sok érzéssel éneklé meg; innen van, hogy sok dala e nép ajkaira átment. Epigrammái szintén jelesek. Műfordításokat is tett Hugo Victor, Lamartine, Heine és Burns költői műveiből. Van egy „Vad rózsák“ című eddig kiadatlan székely népdal- és mondagyjteménye, mellyből újabban a szépirodalmi lapok és az Új M. Muzeum (1853.) igen érdekes mutatványokat közöltek. Az erdélyi lapok, különösen a Nemz. Társalkodó és Vasárnapi Újság (1840—1848.) szerkesztésében kitűnő részt vett. Számoab egyházi beszédei, iskolai és vallásos kézi könyvei vannak részint kinyomaíva, részint kéziratban.

Kubriczky András, szül. Lökön, Bars megyében 1819. febr. 21. szerény polgári állású szülőktől. Tanulói pályáját

ketdé Selmeczen 1827. 8 ugyanott folytató 1831-ig. E közben szülői mind a ketten elhalván, all éves ifjú csaknem egészen rokontalanul, gyámol és részvét nélkül állott a nagy világban. Mindazáltal föltett szándékában, a tanulás pályáján állhatatosan tovább haladni, pillanatig sem ingadozott, hanem, ámbár az élet súlyos gongjai egyedül *gyönge* vállaira nehezettek, annál nagyobb szorgalommal és buzgósággal feküdt neki a tanulmányozásnak; mi végből Lévára ment, hol 1831 —1835-ig a jeles kegyesrendiek tanársága alatt végzé a 3-ik latin osztálytól bezárólag a költészeti osztályig iskoláit. 1837. ismétlé a költészeti osztályt Esztergomban a hírneves Balázs Theophil alatt, ki valamint ez. Benedek rendének dísze, úgy kitünően azon hivatással megáldott férfiú vala, hogy az öngondolkozás- és önérzetre törekvő serdülő ifjakat bölcs tapintattal vezérelje. Ő szítá föl keblében első a magyar irodalom szeretetét. 1836-ban az esztergomi főegyházmegyei papnevendékek közé fölvétetett s mint ilyen két évig Nagyszombatban tanuló a bölcsészetet, hol főleg két tantárgy gyakorolt különös hatást szellemére: egyrészt a jeles szónoklata Gály Lőrincz páratlan történelmi előadásai, másrészt pedig a lángbuzgalmú Mészáros Imre magyar-nyelvtani leczkéi, ki emyedetlen lelkesítése- s csaknem kényszerítésével ott, hol a hivatás jelét észrevév, a magyar irodalom mezejének új művelő karokat szerezni mindenképen buzgott. Bővebb kiképeztetés végett 1838 végével a pesti középponti növelőbe küldetett a hittudományok hallgatására. Ez időtájban viharzott föl az egyház ellen a két legerőszakosb esemény, tudniillik a törhetlen jellemű kölni érsek befogatása, s a vegyes házasságok zivataros vitatása hazánkban. E szomorító jelenetek megindíták az ifjúnak érzékeny keblét; és mivel látá, milly hathatós védszer volt az egyház hű fiai kezében a toll, melly az ostromlók karait lefegyverzé: élte egyik fő föladatává tűzte ki, tehetségéhez képest az irodalom terén iá szolgálatot tenni egyházának. Miért is a központi növendékpap-ságnak, akkor már teljes erejében virágzott Magyar Isko-

láját lelke égést hevével ölelé át, annak egyik legbuzgóbb munkás tagjává lón. Áldozárrá 1843-ik jul. 15-én szenteltett föl, s csakhamar Nagy-Sárra, innen pedig 1846-ik elején Cseklészre rendeltetett káplánul. 1849-diki június lökén Taksonyba plébánosnak neveztetett ki, hol szeretett hivei mindenképeni boldogítására szentelve lelke minden jobb erejét s üres óráit a magyar irodalomnak áldozva, a megelégedés csendes ölében tölti élte napjait. Eddigi dolgozatai: „Batthyányi Ignác erdélyi püspök életrajza“ a pesti növend. papság Munkálatainak IX. köt. — „Nézetek a magyar egyházi irodalom s annak mimódon eszközölhető emelése körül.“ Pályakoszorus értekezés a Religio s Nevelés 1847-ki 3—5 számában. — „Gyermeknöveldek.“ Religio 1850. II. 26 és 27 sz. — „A posonyi cath. iskolák ügyében.“ Rel. 1850. II. 30 sz. „A valódilag cath. egyetem.“ (Töredéke hasontárgyú pályakoszorus értekezésnek Danielik János Emlékkönyvének I. k.) „A kér. nő társadalmi állásának méltósága.“ ... Családi Lapok 1853. II. 1. szám.

Kunles Ferencz, jezuita, született Német-Cziklinben, Vas megyében 1697. aug. 8. nemes szülöktől. 17 éves korában lépett a szerzetbe, s letévén a szerzetesi fogadalmat, a felsőbb tudományokat olly sikerrel végzé, mikép a bölcsészeiből és theológiából tudori címert nyert. Mind a két rendbeli tudományokat tanítá 15 éven át Kolosvárt, Nagyszombatban és Kassán. Azután iskolai-igazgató volt Kassán, Budán, kétezer Nagyszombatban és Egerben, s e minőségében két házat (Budán és Egerben) emelt a tudományoknak. Beutazta Olaszországot s Romában jelenvolt Centurianus Alajos szerzetfőnök megválasztásánál. Nyugalomba lépven, Sopronban könyvtárnoki hivalt viselt, a mint illyen halt meg 1763. oct. 26. éltének 66. évében. Munkái: 1) Compendium historicum de praecipuis quatuor monarchiis. Nagyszombat, 1732. 2) Compendium historicum de regnis et aliis orbis provinciis. U. o. 1733. 3) Magyar nyelven: „Szedetziás“ szomorújáték. Kassa, 1753.

Kun István, birtokos Erdélyben, illy című imaköny-

vei adott ki: „Hét napi tanítás, azaz, a hétnek minden napjaira rendeltetett könyörgések.“ Kolosvár, 1777.

Láczaai Szabó József, szül. Sárospatakon jul. 17. 1764. Alsóbb, mint felsőbb iskoláit végzé ugyanott egy évi folyamaton kívül, mellyet Kassán, hol a német nyelv tanulásáért időzött, pótolta. 1780. jan. 20. íratott az akadémikus ifjak sorába. 1784. alkony vtárnok, három évvel később költészeti osztály tanítója. 1789. külső országba utazott s megállapodott először ugyan Utrechtben, majd 1790. Göttingában, s itt is esztendő tétlén, 1791. Magyarországra visszatért. A pápai ref. főiskola ez időtájatt kezdde újabb emelkedést venni, Láczaai, útja közben, tanári állomással kínálattván, a hivatalt elfogadta; a mikor a felgymnasiumban őt, az akadémiai pályán történet, természetan, diák és német irodalom tanításával kilenez, összesen tizennégy évet töltött. Azután lett pappá Lepsényben 1805., és vite hivatalát három évig. Ekkor szülővárosa megemlékezésén fiára, de a tiszamelléki ref. egyházkerületnek is tanárról kellvén gondoskodni, a mind papi mind tanári pályán egyforma szerencséjü férfiú Sárospatakra kettős hivatalba megválasztatott; holott is 1808. máj. 22. napján köszönt be mint pap, s tanításait a keresztény erkölostudományból és gyakorlati theológiából a főiskolában hasonlóul megkezdette. Meghalt 1828. sept. 21. Nyomatásban megjelent művei: „Oskolai tanítókönyv.“ Németből szabadon. Győr, 1793. 8dr. „Keresztyén Katechizmus fordítás. Vác, 1806. 8dr. Sok kiadást ért. „Kisdedek katechizmus.“ Vác, 1806. 12dr. „Halhatatlanság oszlopa“ vagy halotti Versek. Vác, 1807. 8dr. Másodsor bővítve Patakon, 1813. 8dr. „Énekek.“ Vác, 1807. 12dr. „A Prédikatori tárházban találtató predikációi.“ Vác és Veszprém. 1805—8. 3 darab 8dr. „Ehrenrettungsversuch“ stb. egy utazó angol becsmélése ellen, megjelent a berlini „Freymtithige“ című haviírásban 1806. 49—50 számban. „Vallástevő katechizmus.“ Sárospatak, 1813. 8dr. számtalanszor qjra nyomatva. „Rövid erkölcsi tudomány az oskolai gyermekek számára.“

Sárospatak, 1826. 8dr. „Erkölcsei olvasókönyv az apró oskolák számára.“ Sárospatak, 1826. 8dr. „Templombeli köznapki könyörgések.“ Sárospatak, 1827. 8dr. „Predikáziói-nak“ második darabja. Sárospatak, 1814. 8dr. Harmadik darabja. U. o. 1819. Negyedik darabja n. o. 1820. mind 8dr. Ezekon kívül számos, nagyobb alkalmi predikáziók, mint a lipcsei ütökzet, a reformatio harmadik százados ünne-pére. „A keresztyén vallásra való, útmutatás,“ Stapfer Fridrik J. ksteohismusából Sárospatak, 1813. 8dr. Sok-szor újra nyomtatva.

Laezkovics János, kír. nemes testőr, később huszár kapitány. Meghalt 1795. Munkája: „A macedonai vitéz.“ Trenk után fordítva versekben. 1790.

Laky ev. János Demeter, 1818-ban december 25-én Keszthelyen, Zalamegyében született. Alsóbb iskoláit szü-letése helyén, a bölcsészetiüket szép előmenettel Győrött végezvén, 1838-ban a premontrei kanonok-rendbe lépett. A szende lelkű növendék nem csak társainak, de előjáróinak is köztetszését és szeretetét öröklé. — Nem is ok nélkül: mert kötelmes feladatának dicséretes meghaladása mellet az önmivelődés segédszerei nyújtónak nemes lelkületének fog-lalkozást. Egyike jeleőbb költőinknek. Mint papnövendék Milton „Paradise Lost“ című költeményét fordító le ötös jambusokban, megkísértendő költői nyelvét. Első zsengeje Czuczor Gergelynek bemutatvatán, e költői tekintély az ifjú bajnoknak nemes irányót növelendő, a „Koszorúk“ ez. folyóiratban! megjelenést jelölé ki közlönnyül. Azonban nö-vendékünk azon nemes önértetből, miszerint Neander latin fordítását feltünőbbnek vélt rövidséggel kezdé, nem enge-dé mind máig kéziratban heverő igen becses művét kiadat-ni. — 1843-én pappá szenteltetvén, a szombathelyi közép tanodában két évig mint nyelv-, egyig mint szónoklattanár működött. 1847-ben „Költészet rendszere“ cím alatt a köl-tészet műszabályait kiadván, e műben sokoldalú műveltsé-gének félreismerhetlen emlékét örökíté, megismertetvén a kellemes hangzatú olasz, spanyol és portugál többféle vers-

nemeket, mellyek mind máig utánzat nélkül maradtak. Igen a sestina—hatoska, decima—tizeske, Glossa—fejtegető dal, Tenzone—vitadal, Makame—versesemé, Canzone és Canzion derék költőknek, olly remek versezetei, mellyekben, hiszszük, a költészet terén feltűnő iQabb bajnokok közül többen fölतालancyák szellemi élelményöket. — E műnek megjelenése után Keszthelyre költészettanárrá nevezetvén, itt találatott az 1848— 49-iki politikai viharok által, mellyek a szendeségről s legnemesb társalgásról elhirült ifjú tanárt 4 évi szenvedésbe mélyeszték. Ez idő alatt az angol, franezia', olasz és spanyol nyelvekben képzé ki magát, s pár Borsosának társulatában Gibbon „The History of the decline and fall of the roman empire“ oz. jeles munkájának eredetiből magyarral fordításával foglalkozók. E nagy mű egészen befejeztetvén, résztvevő Maecenas után sovárog. — 1854-ben különféle intézetekből keresék fel a tanári szózatok, miszerint adna ki egy olly irányadó művet, tnelly a nemzeti irány-kedvelöket kivétel nélkül kalauzolhatná. E felhívásoknak engedve, szülemlert a közösen ismert „Irályrendszer“ ez. mű. E jelentékeny műveken kívül több rendbeli alkalmi versesetekben tünteté ki magát, szünetlen elhallgatva nevét. Utóbbi munkái közt közeliamerésben részesültek az esztergomi basilika fölszentelésére készült szonettjei, mellyek a köztetszést annyira kiérdemlök, hogy a több rendü öröm hangok közt méltán a legjelesebbek közé soroltattak. Jelenleg Csornán mint prépostsági titoknok és házfelügyelő működik..

Lambach Elek, kegyesrendi tanár, szül. Kecskeméten 1758. s 1774-ben lépett a szerzetbe. Felsőbb tanulmányainak végeztével tanár lett Pesten, később nevelő báró Mitrovsky családnál, végre magyar nyelv tanára a bécsi Theresianvmnál. Latin versein kívül „A magyar királyok és királynék koronáztatásoknak ünneplését“ irta meg. Nyom. Pest, 1790.

Lány Mihály, szépsi fi; hazai iskolázása után 1607. mene Wittembergába, 1608-ban Marburgba. Visszatért

a pataki tanoda igazgatása fogadta 1610; melly hivatalából 1613-ban kilépett, a a gömöri egyház lelkésze volt körülbelül öt esztendeig. 1618. szatmári pap és esperta, 1623. abauji és tornai egyházmegye esperese, mint tarezau eled pap, tizenkét esztendeig. 1623. jelenvolt a bekecsi templom szentelésén; 1629. az erdőbényei zsinaton, mint korelnök a többi esperesek között, s co-episcopus ozimmel, a menyenyiben akkor igtatá be s avatá fel hivatalába a zempléni esperességbe Miskolczi Istvánt. 1630. gróf Rákóczi Györggyel együtt részt vett a pataki évi vizsgán. Megh. 1634. december utolján, vagy 1635 elején. — Neve diákosan így íratott Michael L. Szépei, tehát Szépéi Láni (Lanti) Mihály. Itt a Lanti diák genitivus az akkoriban divatos Vietoris, Tonsoris, Fabri stb. példájára. Munkái: 1) Halotti pompa, melylyel Károli Zsuzsannának utolsó tisztesség tétetett 1622. Nyomt. Fehérváron 1624. 4dr. E gyűjteményben egy parentatio a Lánié. — 2) a Bekecsi templom Mentelésekor mondott beszéd. Kassán 1625. — 3) Az erdőbényei zsinaton 1629. tartott beszéde a zempléni egyházmegye levéltárában.

Laskal János, tudós férfiú volt. Tanulván idehaza, 1629-ben a németországi egyetemekre ment, s a külföldet mint több főrendü ifjak kísérője többször látogatta meg. Végre Bethlen István által ecsedi prédikátorrá neveztetett Mint ilyen írta következő munkáit: „Cito, · longe, tarde, avagy: egy kettős értelmű kérdésnek megvilágosítása.“ Lőcse, 1638. „A polgári társaságnak tudományáról.“ Justus Lipsius után fordítva. Bártfa, 1641. „A hittől szakadásnak megorvoslása.“ Vedelnie M. után. Várad, 1844. „Sz. Dávid ISOzsoltári, imádságokkal.“ Debreczen, 1651. Fordította magyarra „Verbőczi tripartitumátmelly a latin eredeti szöveggel együtt Kolosvárott 1698-ban jelent meg. E név össze nem tévesztendő Laszkai Jánossal, ki gyulafejevári kanonok volt s szintén Werbőczi Tripartitumát fordítá magyarra, melly azonban még 1598-ban Nagyszombatban jelent meg.

László Pál, nagyváradi 1. sz. kanonok, jeles magyar-

sággal lefordító és kiadá „Petra Ferencinek a jó és gonosz szerencsének orvoslásáról irt két könyvét“ Kassa, 1720. 12dr. 240 l. «

Laucsek Márton, szakolczai ev. prédikátor, Benken-
dorf után magyarítva kiadá: „Az első keresztyéneknek tíz
főüldözésekről szóló Historiát.“ Posony, 1787.

Lázár János (gyalakuti), szül. 1726-ban. Tudós, s
mint az erdélyi rendek elnöke szónoklatáról híres férfiú volt.
Beszélte a magyar, német, szláv, francia, olasz, angol,
török, görög, zsidó nyelveket, a persa nyelvet tökéletesen
érté. Fiatal korában utazásban lelé gyönyörét. Konstanti-
nápolyban hosszabb ideig tartózkodók; sőt egy a törökök
hadi dolgairól szóló könyvet törökből francziára fordít-
tott s kiadta Bécsben, 1766. Nemkülönb Hasyph persa
költő ódáit latinra fordítva kiadá. Varsóban és Berlinben
követségeket viselt. Meghalt e nagy férfiú 1772-ben. Ma-
gyar nyelven illy című könyvet bocsátott közre: „Rövide-
den egybefoglalt gyermekek Geographiája.“ Szeben, 1750.

Lázár Miklós, szül. 1814. december 24-kén karácson
éjszakáján Nádudvaron, Szabolcsmegyében nemes és istenfélő
szülőktől. Elemi iskoláit szülőföldén, a négy latin nyelvtani
és szónoklati osatályt Nagyváradon, a költészeti osztályt
Kassán, a bölcsészetet pedig dicséretes előmenetellel a nagy-
várad kir. akadémiában végezvén, 1832-ben a nagyvárad-
megyei nevendékpapok sorába ígtattatott Theologiai tanul-
mányainak befejezése után 1836-ban a püspöki irodában
nyert alkalmazást, s ugyanazon év végnapján a ez. szék ik-
tatójává neveztetett; mint illyen szabad óráit a német nyelv
tanulására fordító. 1838. január 1 -jón áldozárrá szenteltetvén,
káplánul előbb Szilágy-Somlyóra, és még azon évben Új-
palotára s a következő év juniusbavában Nagyváradra tété-
tett át; ez utóbbi helyen főnöke, a miveit és széplelkű Ba-
ricz Mihály, ki Horáczt ő excellentiájának, Cicerót ő nagy-
ságának szokta nevezni, megkedveltei vele a romai iroda-
lom remekműveit Ez időben tanulmányozta Hoványi Ferencz
tan társa- s barátjával az olasz és francia nyelveket; vele

olvasgatta a tornai classikusokat: tőle és általa ismerte meg a kath. egyház Möhlereik; együtt tervezgették a később Horványi által létrehozott nagyváradai egyházirodalmi, fájdalom! rövid életű papegyületet, mellynek H. elnökévé, L. titkárává választatott 1842-ben főnöke halála után nagyváradai ideiglenes plébános-helyettesé lőn. 1844-ben a várad-olaszi kápláni állomást töltö be. Ez időben Biharmegye közgyűlésein mint szónok föllépett, s a szó erejét a betű néma, de biztos hatalmával is egyesítendő, a „Nemzeti Újság“-ban előbb Ködi, azután Frére de Marie név alatt az egyház és fenállott rend mellett harczolt. 1845-ben Debreczenbe tétetett át kápláni minőségben, hol nemcsak mint hitszónok jeleskedett, hanem a költészetet is ápolta; több, tetszéssel fogadott alkalmi versezeten kívül a Kath. Néplapban és az 1847-ben megindított Kath. Naptárban saját neve alatt jeles költeményeket közölt; ezeken fölül a Religioiban Ohati név alatt a debreczeni templom keletkezéséről, annak múltjáról s jelenéről egy pár ozikket is irt. A forradalom leküzdése után 1849. nov. 24-én vád alá vétetett, de 1850. július 10-kén a haditörvényszék által a kereset alól fölmentetvén, szabadon bocsátatott. Ezután állás nélkül maradván, nehogy másoknak terhére legyen, szerzett ismereteit hasznára fordította; a német és francia nyelv elemeiből s egyéb tantárgyakból magán órákat adott, miglen 1852-ben Mező-Peterdre plébánosnak kineveztetett, hol mind e mai napig működik élve kisdéd nyája szellemi javának, magas hivatásának és az egyházi költészetnek. Nyilvános föllépése óta az irodalmi téren már eddig is számos, a Religio-, Családi Lapok- s a Kath. Néplapban koronkint megjelent jeles műveivel gazdagította az egyházi költészetet, s szép képzettsége reményt nyújt, hogy azt ezentúl is gazdagítandja. A „Magyar Sajtó“ 1856. évi folyamának 97 számában „Adópénz“ című költeménye közlésekor e meleg szavakkal mutatá be őt olvasó közönségének: „A tanköltészetnek nemcsak legnemesbike, de legnehezebbike is minden bizonynyal az egyházi; mert a művészi szabályok és kellemes formák megtartása, és a özei-

zott hatás eszközléséül az élethez és uralkodó fogalmakhoz elmúlása mellett, a költői melegségnek és phantasiának egy hajszálnyt sem szabad azon határtól eltérni, melyet a feladás gyengédsége, a vallás méltósága kijelöl. S ez igen nagy érzelm-tisztaságot s mély önmagába-vonulást igényel a lólektől. Azért igen örvendünk, hogy mi is kedveskedhetünk a „Magyar Sajtó“ tisztelt olvasóinak egy igen szép egyházi költeménnyel s tisztt. Lázár Miklós m-poterdi plébános urban bemutatathatjuk a nagy közönségnek annak érdemes szerzőjét, ki e mutatvány s még több hozzánk általa beküldött költeményei szerint hivatva látszik, a nemzeti irodalom, a magyar költészet e terén annál üdvösebb és fényesb szerepet foglalni el, minél ritkább volt az újabb korban azok száma, kik ez irányban a világalom s a kor műveltsége mai fokához mérve hazánkban sikerrel működtek volna. Szívesen üdvözeljük tehát a derék miveit lelkészt e gyönyörű pályán; s annál bátrabban joslunk neki egykoron érdemkoszorút, minthogy a sorok, mellyekkel költeményeit hozzánk kísérte, velünk fölfelé törekvő geniusát sejtetik, s meggyőztek a felől, hogy költői hivatása öntudatában halad. ...“ Említést érdemel költőnknek azon műve is, nielly „Jézus a világ megváltója... ezim alatt a „Kelet Népében“ jelent meg. Nem rég, az alkalmiakat mellőzve, költeményiből egy 14 ívnyi füzet illy czim alatt: „Lázár Miklós vallásos költeményei“ jelent meg Pesten, 1857.

Lemouton Emília, Adorján Boldizsár költőnek neje, szül. Pesten, hol atyja János az egyetemnél az olasz nyelv rendkívüli tanára volt. Jelenleg Rimaszombatban anyai gondok foglalják el idejét. Néhány év előtt a szépirodalmi lapokban többször lehetett nevével találkozni csinos dolgozatok alatt. Fordítani kezdé kötetlen irányban Shakespeare színműveit, de igen kár, hogy abban hagyta.

Lestyán Mózes, jezuita, szül. Erdélyben, Csík-Szentkirályiban 1720. septemb. 17-én. Végezván Kolosvárott a bölcsészeti tudományokat, 1743-ban lépett a szerzetbe. A fogadalmak letévése után mint magyar hitszónok buzgólkod-

dék Szatmárott, Ungvárt és Sz.-Udvarhelyen kilencz éven át; ez utóbbi helyen egyszersmind házfőnök s a szerzet eltöröltése után plébános volt egész haláláig. Munkái: 1) *Metempsychosis, seu Anima Pulcheriae Orientis Imperatricis in Augustam Occidentis Imperatricem Thoresiam transfusa.* Kolosvár, 1749. Latinból magyarra fordítva kiadá 2) *Loyola sz. Ignác Jézus társasága fundatorának életét* (Kassa, 1763. 4dr. 163 l.); és 3) *Xaveri sz. Ferencz életét* (Turselli után. U. o. 1759. 4dr. 386 l.).

Letheuyei István, a XVII. század elején prédikátor volt Csepregen. Magyarra fordítá Hutter Lénártnak a hit ágazatairól írt könyvét, melly 1635. Csepregen Farkas Imre által nyomtatva jelent meg illy czímmel: „Az szent írásbeli Hitiinc Againac rövid összezedése.“ 4dr. 255 l. Irt eredeti munkát is illy cím alatt: „A Calviniaac magyar Hannoniaianac meghamisítása.“ U. o. 1633. Ajánlva van gr. Nádasdi Pál tábornoknak.

Letheuyei János, pécsmegyei áldozár, pinczehelyi plébános, magyarra fordítá s kiadá a következő műveket: „Anonymus, az az: Béla királynak nevetlen író Deákja, a ki ama hét magyaroknak Szittyából lőtt kijöveleteket megírta.“ Pest, 1790. 4dr. 71 l. Broderich István után: „Második Lajosnak Magyar ország királyának a mohácsi Harczon történt veszedelme, egy toldalékkal a török uralkodásnak kegyetlenségéről.“ Buda, 1795. Medicei Pál után: „A zsidóknak szokási és szertartásiról.“ Pécs, 1783. 4dr. 316 L „Apophtegmeta, azaz ékes és éles rövid mondasok, mellyeket hajdan bölcs Plutarkus görög nyelven öszveszedett.“ Pécs, 1785. 8dr. 279 l. Végén Hunyadi János levele Újlaki Miklóshoz 1443-ból. Van egy remek beszédje Ferencz István romai császár halálára. Buda 1765. Versebbe foglalva megírá „Első remete szent Pál életét.“ Pécs, 1786.

Liehner Pál, szül. Modorban, Posonymegyében 1818-ban. Tanult ugyanott és a posonyi ev. lyceumban. Iskolái végeztével a lipcsei philologiai seminariumba jutott. Beu-

utazta Németország több előkelő egyetemeit: Berlint, Göttingát stb., hol Grimm Jakob, Heine és más nevezetes tanárok előadásait hallgatta. Visszajövén. tanári meghívást vett a posonyi főiskolába, hol jelenleg is a felsőbb osztályokban a classicus nyelvek tanára, osztályfőnök és könyvtárnok. Még mint tanuló Lipcsében irt magyar nyelven „Hellen nyelvtant,“ és később „Hellen olvasókönyvet“ (kiadva Posonyban Wigandnál), mellyek köztetszésben részesültek s rövid idő alatt elfogyván, egy második kiadást tettek szükségessé. A hellen nyelvtan magyarul írva azon időben még ritkaságok közé tartozott; s Lichner úgy tekinthető, mint ki ifjú korában zsenge munkálatával már is úttörő volt. Erre egyiránt képesíté őt tiszta, velős, szabatos magyarsága, valamint a classicus irodalomban! kitűnő jártassága; s a mi fő, ennek az újabb iskola kifejlődött modorában értelmes kritikai kezelése. E tekintetben Lichner hazánkban a classical nyelvek és irodalom tanárai s mivelői közt szép állást vívott ki magának; miről nemcsak számos hallgatói, kiket már évek hosszú során át ezen tanulmányokban oktat, tanúskodnak, de azon számosak is, kik hírénel fogva ezen tanulmányokban magántanítványaiul szegődtek, s előmenetelüket egyedül neki köszönik. 1853-ban hellen nyelvtana újból egészen átdolgozott s tetemesen megbővített kiadásban jelent meg, valamint a következő évben olvasókönyve is; mind a kettő ismét Posonyban Wigandnál. E jeles mű lényegben ugyan a külirodalom e szakban! legcrtelmesb tanárát követi, de egyes részletekben önálló és pedig előnyös eredetiséggel is bír; a szerző felekezete számos tanítézeitől tankönyvül lón elfogadva. Lichner terjedelmes tudománya s irodalmi munkássága azonban nem szorítkozik csupán ezen körre. Michnay posonyi tanártársával (1. az első kötetet) egyesülve adta ki az ev. főiskola becses könyvtára egyik nevezetes codexéből „Buda városának törvénykönyvét 1244—1421-ből“ (4dr. Posony, 1845). Ezen első rendű honi történeti és különösen jogtörténeti emlékek közzététele nem csak a hős nagy avatottad got tanúsító diplo-

maticai kiadás által vált példányszerűvé hazánkban, de a hozzáadott tudományos jegyzetek és föl világosítások is az összes hazai, romai és germán jogtudomány s jogemlékek köréből bámulásra ragadják az olvasót, mint erről a hasontárgyu külföldi munkákban gyakran történik említés: míg a tudományos művek iránt részvétlen irodalmunk azt mindeddig megfelelő méltánylás nélkül, majdnem ismeretlenül bírja. Annál nagyobb elismerésben részesült hazáján kívül, nein csak, mint említők, a tudomány avatott férfiainál, de a fejedelmeknél is, kik a szerzőt érte különös méltánylások jelei- és nyilatkozataival tisztelték meg. Szerzők a hazafiul érzetnek hódolva, a különben ó-német nyelvű szöveget magyar cím-és előszóval látták el; végül, pedig kimerítőleg magyarázó ó-német szótárt toldottak hozzá. A mű egyébkint olly diszszel páros ízléssel van kiállítva, hogy eddig hazánkban a tudományos művek kiadását illetőleg szinte páratlanul állott; s csak legújabbban csupán a fényes kiállítás előnyeire számító képes, drága kiadások versenyezhetnek némi részben vele. — Lichner módnélküli szerénységének tulajdonítandó egyébkint, hogy valamint eddig nem volt nevezve újabb irodalomtörténetünkben, úgy szintén egyéb dolgozatai is ismeretlenül maradtak. Megemlítendő még aposonyi főiskola 185' < iki tudósítványában megjelent értekezése „Szabó István magyar Homerosáról.“ A jeles, még élete delén álló férfiútól, ki egyébiránt is iskolájának és egyházának nemcsak dísze, de egyik legtevékenyebb férfia, igen sokat várhat még a magyar irodalom.

Lipsiai Pál név alatt jelent meg 1610-ben Debreczenben illy című könyv: „Lex politics Dei, avagy mindenféle törvények és Rendtartások, mellyek a külső polgári társaságra tartoznak.“ 4dr.

Liszthy János, Liszth Kristóf szebeni polgárnak fia. Kitűnő előmenetellel bevégezvén az iskolákat, a polgári élet pályáján indult el, és olly szerencsével haladt előre, hogy hamar az udvari cancelláriánál titoknokká neveztetett, és e minőségben Oláh Miklós érsek öcscsének Lucretia nevű

leányával házasságra lépett. Meghalálozván azonban neje, az esztergomi megyében pappá avatató magát, a hol Oláh Miklós kegye őt rövid idő múlva kanonokká tette; és kitűnő elmebeli tehetsége által is nagy kedvességben lévén, mind I. Ferdinand, mind II. Miksa királyok által, először veszprémi, azután győri püspökké nevezetett. Ferdinand 1654-ben nemességgel ajándékozta meg testvérét is. — Latin nyelven több dolgozatai ismeretesek. Liszthy volt első, ki II. Miksa király és az együtt levő országnagyok előtt mint cancellár magyar nyelven szónokolt a hongyülésen; miért is méltán foglalhat helyet a magyar írók koszorújában.

Krivinai Lonovics József, egyházi és országgyűlési szónokaink legjelesbike, egykor egri érsek s cs. kir. val. b. t. tanácsos, született Miskolczon, Borsodmegyében 1793. jan. 31-én. Kitűnő előmenetellel végezvén alsóbb iskoláit, Egerben egyházi rendbe lépett s a hittudományt olly sikerrel tanulta, hogy abból tudori koszorúra érdemesítették. 1817-ben áldozárrá szenteltetett; 1829-ben egri főegyházi kanonokká s fényes tehetségei s érdemeinél fogva már 1834-ben az országgyűlés alatt csanádi püspökké, később Sz. István vitézrendje középkeresztesévé s vál. b. t. tanácsossá nevezetett. A magyar tudós társaság páratlan tudományossága s hazafiu érdemei tekintetéből tiszteletbeli tagjává választotta meg. Mint csanádmegyei főpásztor, Lajcsák Ferencz nagyváradi 1. ez. püspök halála után a nagyváradi tankerületi iskolák és tanulmányok főigazgatójává lőn, s e minőségben kiváló tapintattal s eredménydus hatályossággal kormányzott 1847-ig. Emlékezetes, Romába 1841-ben a magyar egyház ügyeiben tett utazása is. Az egyház iránti hő buzgalmát leginkább föltüntetik az országgyűléseken tartott remek szónoklatai, mellyek míg egy részről lánglelkű s ékesajku szónokot árulának el, más részről mély s alapos diplomatiái ismeretekről tevének fényes tanúságot. Megjegyzendő, miszerint L. majd minden európai nyelven beszél, különösen a francziát tévé sajátjává. 1848-ban

a m. ministerium alatt V. Ferdinand király ő felsége által egri érsekké nevetetett; ez állásáról a forradalom megszűntével lemondván, jelenleg Bécsben a tudományoknak, magyar egyházi irodalomnak, keresztény jótékonyágnak és istenes élet gyakorlatának szenteli napjait. Örökbecsű beszédek s egyéb nagyfontosságú dolgozatainak kivül következő classical jelességű munkái által halhatlanítá köztiszteletben álló nevét a magyar hazában: 1) „A protestáns reformatio históriája Angliában és Irlandban.“ Cobbett után angolból magyarra fordítva. Nagyvárad, 1832. — 2) „A Josephinismus és az egyházat illető legújabb császári rendelvény.“ Bécs, 1851. VIII. 118 l. n. 8dr. — 3) „Az angol türelem.“ U. o. VI. 84 l. k. 8dr. — 4) „Népszerű egyházi Archaeologia“ III. kötetben n. 8dr. U. o. 1857. Az I. köt. az egyházi évkört tárgyalja XIV. 353 l. A II. köt. a szentségekről értekezik 451 l. A III. köt. a rendes s rendkívüli ünnepélyeket, s egyházi téteményeket fejtegeti 472 l. Lonovicsunknak eredeti művei a minő elmeélel, bő s alapos tudományossággal, ép olly erőteljes, szabatos s tiszta magyarsággal irvák; különösen népszerű egyházi archaeológiája egyházi irodalmunk e nemében valódi korszakot képez, s a külföld figyelmét is magára vonta.

Lorándfi Susanna, Mihálynak, Sárospatak urának egyetlen leánya, 1616-ban Rákótzgyörggyel házasságra lépett. E hires fejedelmő női erényein kivül mint tudományos és tudomáypártoló nő ttindöklött. A sárospataki egyházat és collegiumot sok kincsesei halmozd el; számosakat munkáik kiadásában adományokkal segített, tanodák alapítására sok gondot és pénzt fordított. Azonfölül maga is irt illy czímű könyvet: „Moses és Próféták, azaz: az igaz keresztényi vallásnak XLV. ágazatának Szent-írásbeli győzhetetlen bizonyság tétele/4 Megjelent Gyulaféjvárott 1641. — E munkát egy névtelentől csípős satyra követte; sőt találkozott, ki következő gunyverssel illetve azon nőket, kik elhanyagolva női kötelességeiket a biblia magyarázatával foglalkoznak:

„Nunc Paulina tonant madidis oracula’ mappis,
 Ante focum nutrix potaque mussat anus.
 Quid mirum, si ait nobis Ecclesia discors?
 Dant passim bibula, Biblia voce sonos“

Lótti Pál (császári), kecskeméti ref. prédikátor készítettt „Deák olvasókönyvet a legalsóbb deák classisokhoz alkalmaztatva“ Pest, 1805.

Losoncai István, Debreczenben született s ugyanott végzé alsóbb iskoláit. Felsőbb tudományokra 1740-ben Utreohtbe ment, s visszajövé; folytonosan a körösi collegiutnál igazgatói tisztet viselt, mellynek betöltésében nagy buzgalmat fejtett ki. Több hasznos könyvet adott ki. Ezek közt magyar nyelven: „Éneklésben Tanító mester, azaz: a keresztényi bitnek fő Ágazatait magokban foglaló üdvösségéé Énekek“ Posony, 1754. — „A szent Históriának summáia, mellyben az Isten Anya-szentgyházának e világ teremtésétül fogva, a Keresztény vallásnak elterjedéséig lett dolgai a szent Írásból rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatván, előadattatnak, és most Magyar ország kis tükörével, azaz: olly könyvetekével, a melly Magyar országnak földet, Polgári állapotját és Magyar országnak Históriáját sommásan ki mutatta, a Tanulóknak nagyobb előmenetelekre megbóvittetvén kibocsáttatott“ U. o. 1771. Magyarország térképével. A második kiadás Erdély leírásával bővítve jelent meg. — Latinul: „Artis Poeticáé subsidiurn“ 8 részben. U. o. 1769. Horányi, ki e férfiúról di-esérőleg nyilatkozik, jegyzetben említi, hogy a kir. helytartótanács megbízásából Pál Vendzelnek a juhászairól és dohánytermesztésről szóló művét is Losonzi fordítá magyarrá, melly Posonyban 1773-ban jelent meg. Ő írta és kiadta az «Ily sokáig közkedvességű „Hármas kis tükörű térképekkel ellátva. Posony, 1777. Azóta több kiadást ért.

Lovász Jaroslaus, szempezi születésű, capucinus atya volt. 1746-ban lépett a szerzetbe, s mint érdemült zárdaelnök halt meg Besnyőn 1787-ben. Jeles fordításban hátrahagyó a híres Le Torneux francia szónok szentbeszéde.'

vagyis a ez intelmek és evangéliumok magyarázatját vasár- és ünnepnapokra alkalmazott predikáziókban, szentek életét tárgyzó todalékkal III. kötetben. Megjelent a becses munka Budán 1771 — 1774.

Lugossy József, a magy. akadémia s k. m. természet-tudományi társulat tagja, debreczeni collegiumi tanár, szül. Felsőbányán 1812. dec. 13-án. Atyja lelkész és esperes volt. Tanulását Debreczenben végezvén, 1840 ée 41-ben folytatta Berlinben. Onnan visszatérvén, szatmári lelkészszé, innen pedig csakhamar m.-szigeti tanárrá választott; 1845-ben Debreczenbe hivatott a magyar irodalmi tanszékre, mellyel a könyvtárnokság is össze van kapcsolva. 1848-ban a magyar oktatási ministerium által m. kir. egyetemi könyvtár-órré neveztetett ki, de a kinevezés fogatba nem vétetett. Magy. akadémiai tagnak 1841-ben választott. Tőle eddig egyes költemények, egyházi beszédek, különböző értekezések, könyvészeti, nyelvemlék! s régiségtan! czikkek jelentek meg az akadémiai közlönyökben s folyóiratokban szétszórva. Ezek közül kiemelendők: „Andalusia“ (Figyelni. 1838.); „Mózes új fordításának bírálata“ (Athén. 1841.); „Rabóvás“ (u. o. 1839.); „Szombatosok“ (Új m. Muz. 185°Λ); „Újabb csillagképek“ (Tudományt. 1840.); „Tejut“ (u. o. 1855.); „Szörényi magyar köriratu pecséték 1500-ból“ (Történelmi tárl.); „Hanák és Kerekes fölött akad, emlékbeszédek“ stb. Dolgozataiban ügyszeretétén kívül terjedelmes olvasottsága és értékes irodalmi gyűjteményei támogatják; s halomra gyűlt anyagzatai földolgozására túlterhelő hivatalos foglalatosságai nem juttatnak kellő időt; e miatt öt év óta összehordogatott „Magyar Csillagismé”-je még mindig befejezetlen.

Lukács Richard, írt „A hónapnak minden napjaira való szent elmélkedéseket.” Debreczen, 1748.

Madarász Márton, eperjesi prédikátor volt. Magyarra fordítá Meissner B. elmélkedéseit s kiadta illy czím alatt: „Sz. elmélkedések a vasárnapi evangeliomokba a magyar nyelvvel való megajándékozása.” Lőcse, 1635. 4dr. 19 és

1661. Ugyanannak „Elmélkedései az innepi evangeliomokba,” Krisztusnak a keresztfán mondott hét szavainak magyarázatával. U. o. 4dr. 19 és 770 lap. „Ünnepi predikátiók.” Lőcse, 1641. „A kegyes életről s az jó halálról.” Szentert D. után. Lőcse, 1643. „Szent Bemérd atyának elmélkedést” U. o. 1649.

Magda Pál, szül. Rosnyón 1770. jan. 29. Alsóbb iskoláit Rosnyón végzé, a bölcsészetet Késmárkon és Posonyban ballgatá. Azután kiment a jénai egyetembe, honnan visszatérvén, előbb mint magántanító működött, azután a esetnek! nevidében a nyelvtant és ékesszólást adá elő; később a gömöri tanodánál nyert alkalmazást s onnan Lőcsére tétetett át a prot. egyházi törvény rendes tanárául. Ez állomását elhagyá s Besztercebányán az újonnan fölállított tanodánál vállalt tanári hivatalt, s itt tudományának híre elterjedvén, Teschenbe (Szilézia) hivatott meg gymnasiumi rectoroak; azonban a soproniak meghívását fogadá el. 1822-ben a karloviczi lyceum rectorának s végre a sárospataki collegiumhoz tanárnak neveztetett ki. — Mint tanár mindenütt köztiszteletben állott; azonfölül következő írott művei alapíták meg hírét: „Magyarország és a határőrző katonaság vidékének legújabb statistical és geographiai leírása.” Pest, 1810. „Statistisch-geographische Beschreibung des Königreichs Ungaro.” Lipcse 1832. „A mezei gazdaság philosophiájának szabásai szerint okoskodó és munkálkodó gazda.” Sárospatak, 1833.— A Felsőmagyarországi Minervában következő értekezései foglaltatnak: „Amagyar nyelvben teendő újítások barátjai és ellenségei közt lévő perpatvar kodásról” — „A culturáról;“ — „A Fatumról;“ „A nemzeti nyelv mívelésével hirtelenkedni nem kell.” Adott ki ezenfelül iskolai programotokat latin nyelven; bölcsészeti munkái kéziratban vannak.

Magyari István, sárvári prédikátor, írt „Az országban való sok romlásoknak okairól.” Sárvár, 1602.4dr. 1901.

Magos Ernő, családi neve Grosz, posonyi születésű, fia az ottani ev. lyceum egyik volt tanárának. Herweghtől

fordító „Egy elevennek költeményeit Ajánlattel a holthoz mely fordítmány Pesten 1848-ban jelent meg. Szintén ő tőle jelent meg fordításban: „Róma Augustus korában“ Pesten, 1847. — Ezeken fölül 1848-ban adá ki Robespierre három beszédét szintén fordítva.

Major Gábor, „Arithmetica hecatondica, avagy az kétszerkettőnek 99-ig való folytatásával rendbeszedett táblák“ című munkát hagyott hátra. Pest, 1783. 8dr. 101 l.

Majoron András, szül. Hamván, Gömörben 1788. Tanult először szülőfalujában, aztán Sárospatakon. Akadémiai tanfolyamra mozdított jul. 16. 1807. Bölcsészet és liittani tudományok végeztével, előbb ugyan ellenőr, aztán 1819. jul. 18. úgynevezett humaniorum professor, megkezdő hivatalát sept. 7. napján a költészeti osztályban. Akadémiai tanárrá lett 1838-ban, mikor előadá a logikát és magyar irodalmat. Meghalt, máj. 8. 1854. — Munkái: „A régi geográfának rövid vázolata“ 1831. 192 l. 8dr. „A magyar nyelvtan elemei“ Népiskolák számára. 1844. 154 l. 8dr. „A gondolkodástan elemei“ Felgymnasium számára. 1847. 176 l. 8dr. „Magyar Nyelvtan“ 1848. 272 l. 8dr. Nyomatott Patakon valamennyi.

Gr. Majláth János, költő, történetíró és publicista, szül. Pesten 1786. oct. 5-én. Ivadéka e nevű magyar nemzetségnek és fia M. Józsefnek, egykor osztrák államminis-ternek. Gondos házi nevelésben részesülvén, Egerben a bölcsészeiét, Győrött a jogot tanulta. Azután állami szolgálatba lépett, de azt 10 év múlva szemeinek gyengesége miatt odahagyá. Később elhatározó, hogy egyedül az irodalomnak szentelendi idejét. Egyes költői kísérletek már korábban jelentek meg tőle. A költészetten kívül a történet-írással nagy sikerrel foglalkozott. Iratai több mint 60 kötetre terjednek, mellyek között kitünőbbek: „Kalocsaer Codex altdeutscher Gedichte“ Kiadta Köffingerrel együtt Pesten, 1818. „Altdeutsche Gedichte,“ vagyis a nevezett codexből kiválasztott jelesb költemények új német fordításban. Stuttgart, 1819. „Gedichte“ Bécs, 1824. „Magyart-

ache Sagen, Mürchen und Erzählungen“ Brünn, 1825“ kiadás Stuttgart és Tübinga, 1837. „Magyarische Gedichte.“ (Fordítások.) Stuttgart, 1825. „Himfy's auserleene Liebeslieder,“ magyar eredeti szöveggel. Pest, 1829. Másodsor eredeti szöveg nélkül u. o. 1831. — Sokkal nevezetesebbek ezeknél történeti művei, melyek írásánál kitűnő emlékező tehetségének fölötté nagy hasznát vette. Hlyének: 1) „Geschichte der Magyarén.“ 5 kötet. Bécs, 1828—31. Több kiadást ért. 2) „Neue Geschichte der Magyarén.“ Targyazza a legutóbbi forradalom történetét. 3) „Geschichte des österr. Kaiser st aats.“ 3 köt. Hamburg, 1834—42. 4) „Der ungarische Reichstag von 1830.“ Pest, 1831. 5) „Geschichte der Stadt Wien“ Bécs, 1832. 6) „Das ungarische Urbarialsystem.“ Pest, 1838. 7) „Vallásmozgalmak Magyarorszáiban.“ Pest, 1844. Két füzet jelent meg ezen munkából s különösen a reformatio kezdetétől 1843-ig tárgyalja a vallási s egyházi viszonyok történetét. Az adatok szorgalmas összeállítása s egy önállólag gondolkodó lélek szelleme ömlik el az egészen. Méltó kezdemény arra, hogy főleg az illy szakmára hivatott egyházi férfiak által folytattassék és kiegészítettessék. — Ugyanaz németül „Die Religionswircen in Ungarn“ cím alatt. 2 köt. Regensburg, 1845. — Ezekén kívül tolla alól kerültek még ki: „Ungarische Sprachlehre.“ Pest, 1830. Második kiadás 1838.— „Mne-monik.“ Bécs, 1842. Kiadá továbbá a pesti „Iris“ című almanachot 1839—47. Kovacsóczy után ő szerkesztő egy ideig a „NemzetiÚjságot.“ — Mint publicista időszakonként több ízben vett részt a magyar országgyűlés tanácskozásai-ban, hol leginkább jeles emlékezőtehetsége, történeti jártassága s adatismerete által tűnt ki. Sok harczi voltak K. tál 1846 és 47-ben a pestmegyei gyűléseken; de ő, mint alapos történész mindannyiszor diadalmaskodók a heves agitator ellen, valahányszor históriai és törvénytudományi tételekről volt szó. 1848-ban Bajorországba vándorolt, s Münchenben életszükség- és kétségbeeséstől zaklattatva, leányával együtt az Izar hullámaiban keresett enyhülést, pár

percczel az előtt, midőn leányának gazdag jegyese pénzsegedelemmel érkezök Münchenbe. Az irodalomnak élt utolsó perczéig, s tetemes vagyont is erre áldozta föl; melly midőn végkép elfogyott, élni sem nem tudott, sem nem akart.

Makai Sámuel, Gerhard J. imakönyvét adta ki magyar fordításban illy czímmel: „Kegyességnek mindennapi gyakorlása.“ Kolos vár, 1744.

Maklári János, előbb felsődobszai, azután kassai ref. prédikátor, De Losea A. után magyaritva közrebocsátott illy czímű művet: „Keresztyén iskola, avagy keresztyén vallás fundamcentomos Ágazatin vezető oktatás/4 Posony, 1793. 8dr. 4641. Más munkája: „A magyar történeteknek rövid rajzolatja.“ Dettelbach után. Pest, 1792. „Regveli és estveli imádságok.“ Kassa.

Maklári Lajos, szül. Giczén, Gömörmegyében 1820 körül. Atyja ref. lelkész volt ugyanott Tanult Késmárkon és Sárospatakon kitűnő sikerrel. Köztiszteletben állt atyja halála után ennek utódjául választaték. Jelenleg Berzétén lelkészkedik. 1855-ben jeles gyakorlati segédkönyvet bocsátott közre „Bibliai egyezményes szótár a szentírás igéinek fellelésére és magyarázatára vezető segédkönyv44 czím alatt. Kiadta Székács József és Török Pál. Pesten, IV. 592 1.

Nándi Sámuel (Katona szerint István), Szatmár megye táblabírája, „Magyar Sunád“ czím alatt I. Béla király névtelen íródeákjáról irt egy jellemző könyvet. Megjelent Debreczenben, 1799. 8dr. 21 és 126 1. Továbbá németből fordítva kiada illy czímű munkát: „Szívet sebheto s elmét gyönyörködtetéssel tanító romai mesékben tett próba.“ Posony, 1786. 8dr. 404 1.

Nándii Miklós, szül. Vas megye Vép mezővárosában. Mint tanuló sz. Ferencz szerzetébe lépett, és mint ilyen hit-szónoklata által tűnt ki. „Téli szent Gyümölcsek“ czímű szent elmélkedéseket adott ki Kassán, 1738. E munkája előbb latin nyelven jelent meg „Fructus hiemales“ czím alatt. Meghalt Léván, 1767-ben.

Margilai Péter, ref. prédikátor volt előbb N.-Kállón, azután Szatmárott, végre Debreczenben. Több magyar munkát adott ki illy címek alatt: „Az Úri imádságra írt Predikáziók.“ Debr. 1616. — „A tíz Parancsolatokra való predikáziók.“ U. o. 1617. „Jónás próféta magyarázatja.“ U. o. 1621. „Az apostoli Credónak a sz.írás szcrint-való magyarázata XL. Prédikáziókba foglalva.“ U. o. 1624. „Temetési alkalmatosságokra-való Prédikáziók.“ U. o. 1632.

Marikovsiky Márton, híres orvos, született 1728. oct. 17. Rosnyón, Gömörmegyében nemes szülőktől. Atyja zemplénmegyei származású volt. Végezve különféle helyeken a gymnasiumi és bölcsészeti tanulmányokat, Szászországban, különösen Wittembergában a mathesis- és orvosi tudományokban képezé ki magát. Később Hála- és Erlangenbe menvén át, 1756-ban orvostudori címet és rangot nyert, melly alkalommal „De discussione et medicamentis discutientibus“ értekezése jelent meg. — Ezután bejárta Holland, Belgium, Anglia, Francia- s Németország tudományos intézeteit, s hazájába visszatérvén, 1758. az evang. hitvallásról a romai kath. vallásra tért, s ugyanazon évben Posonyban az irgalmas rendüeknél nyert orvosi alkalmazást. Innen Vácra ment át, s a híres Forgách Pál püspök udvari orvosa lett; ennek halála után Zemplénmegye s 1768-ban Szerémmegye rendes orvosává neveztetett. Mielőtt ez utóbbi állomására távoznék, megvizsgálá a vihnei (Selmech mellett) ásványvizeket, s erről szóló értekezése Krancz e nemű művében foglal helyet. Slavoniában az akkor főleg a katonák közt uralkodott nyavalyákra fordítván figyelmét, erről „Observationes Ephemeridum Sirmiensem“ című munkát irt s azt kiadá Bécsben 1769., melly a bécsi udvarnál is nagy figyelmet gerjesztett. A Szerémségből Szatmár- megyébe tétetett át saját kérelmére, hol Tissott-nak „Avis au peuple sur la santé“ című híres egészségtanát magyarra fordítá s kiadá illy cím alatt: „A néphez való tudósítás, miképen kellyen a maga egészségére vigyázni.“ 8dr. 689 l. Nagykárolyban, 1772. Szatmárból egészségének helyre-

állítására véget Pestre ment, hol 1772. végén aszkórságban meghalt.

Maróthy György, híres tanár a debreezeni collegiumban, szül. 1714-ben Debreczenben, hol atyja senator volt. Iskoláit itt végezvén, ismereteit a Lelvét egyetemekben gyarapította, s majd Debreczenben a történet, ékesszólás és mathesis tanára lett. Meghalt legjobb korában 1745-ben. Leghíresb munkája a magyarul irt „Arithmeticsmelly több kiadást ért. Magyarra fordítá Ostenvald után „A sz. Histórianak summáját,“ melyet később Losoncai István bővítve adott ki. Vác, 1783.

Maróthy Mátyás, szül. Szegeden, Csongrádmegyében 1791. febr. 16-án. Elemi, közéletanodai s bölcsészeti tanulmányait ugyanott bevégezvén, Vedres István Szegedváros főmérnöke mellett mint mérnöki gyakornok foglalkozott. Később Pestre az egyetem látogatására menvén, a magyar irodalom buzgó barátaival megismerkedett. Ez idő óta a magyar irodalom iránt kiváló szeretettel viseltetett. Mérnöki oklevelet nyervén, előbb a világosi járásban kamarai mérnök lett, majd b. Gerliczy családnál, míg végre Szegeden főmérnöki állomásra emeltetett. Meghalt 1850. oct. 10-én. Beszélte a német, francia és török nyelveket, jártas volt a latin és görög elaseiusokban. Két színdarabon kívül, mellyek annak idején nem téveszték el hatásukat, megjelent tőle: „A természettörvény, vagy az erkölcstannak physical elvei az ember s világegyetem organisatiojára vonatkozólag.“ C. F. Volney után fordítva. Szeged, 1848. — Kéziratban maradt kisedet török nyelvtana. — Ő készítő el testvérét is,

Maróthy István bölcsészeti és orvostudort keleti utazásra. Ez szül. 1799. máj. 29-én. Orvosi pályájának bevégezte után keletre indult; Konstantinápolyban orvosi intézetet alapított, melyet a zultán meglátogatván, különös figyelemre és kegyére méltatott. Később a persa schach szolgálatába állván, a Herat elleni hadműködés alkalmával Afghanistanban a hadsereg főorvosa volt. Gyöngge egészsé-

ge következtében hazájába visszatérván, meghalt Szege-
den, 1845. jul. 20-án. Becses irományai a m. akadémiához
jutottak.

Márton István, szül. Iszkaszentgyörgyön, Fejérme-
gyében 1760. Atyja ref. lelkész volt, s fiát is papi pályára
nevelte, ki végezve Kecskeméten és Debreczenben alsóbb
iskoláit, a felsőbb tudományokat a németországi egyete-
mekben hallgatta; honnan visszatérván, 1790-ben tanárul
neveztetett a pápai collegiumhoz, hol később mint igazgató
1831-ben bekövetkezett haláláig, vagyis 41 évig ernyedet-
len buzgalommal működött. Hallgatói számára irt több ne-
mű latin és magyar tankönyveket. Ez utóbbiak közt első
helyen áll: „Keresztyén theologusi morál, vagyis erkölcs-
tudomány.“ Győr, 1796. 8dr. 812 l. „A német nyelv első
kezdete, német-magyar szótárral.“ Győr 1792. „Új deák
Rudi menta.“ U. o. 1795. „A görög nyelv első kezdete.“ U.
o. 1794. 8dr. 264 l.

Mártonfalvai György, sz. ferencz-rendi szerzetes,
áhítata és tudománya által elhiresedvén, szerzettársai által
közakarattal ez. Mária tartományának főnökévé választott.
Több rendbeli ajtatos elmélkedéseit illy czím alatt bírjuk:
„Bölső képpen indító Tudomány.“ Bécs, 1653.

Mártonfalvi György, ref. tanár, Apafi Mihály feje-
delem költségén tanult Franekerában, honnan bölcsészettu-
dori czímmel visszatérván, nagyváradi tanár lett; 1660-ban
e várost a török foglalván el, M. Dobreczenbe vonult s ott
tanárkodott huszonkét évig. Meghalt 1681. apr. 23. „Exe-
gesis libri primi Medullae Amesianae“ (Debreczen, 1670.),
és Exegesis libri secundi Medullae Amesianae“ (Debreczen,
1675.) című nagyobb theologiai latin művein kívül a kö-
vetkező magyar munkákat irta: „Tanító és Tzáfoló Theo-
logia.“ Debreczen 1679. „Szent História“ vagyis bibliai
magyarázat. Kiadá tanártársa Szilágyi Márton. Debreczen,
1681. Irt továbbá magyarázatot Ramus Dialecticájára, s
kiadá Debreczenben, 1664. „Keresztyéni Inneplés.“ stb.
stb.

Mártonfi József, erdélyi püspök, szül. Székelyföld Szentkirály nevű helységében 1646, jan. 15-én, .alacsony sorsú szülőktől; atyja gazda volt Adorján János szentkirályi lelkésznel. Szülőit még gyermekkorában veszté el; mint árvát Adorján József, a főnebb nevezett lejkész testvére vette pártfogása alá, s tanulás végett a csiksoinyói szentferencziek zárdájába vitte. Itt sok kellemetlenségek közt iskoláit kitünően végezvén, Kolosvárra, azon időben a jezsuiták nagyhírű collegiumába sietett, hol mint asztal körüli és szobaszolga ingyen kapott szállás és élelem mellett folytatta tanulását. Az egyházi rendhez vonzalmat érezvén, 1763-ban Kolosvárt a jezsuita-rend nevendékei közé vétette föl magát. Az ujonezvéket Bécsben állotta ki, és ekkor tanulmányozta a régi görög és romai classicus írókon kívül afrancia, főképen pedig a német nyelvet, mellyet annyira sajátjává tett, hogy nemsokára azon a legfolyékonyabban szónokolt. E szigorú fegyelmei rendben gyakoríé magát a nélkülözésben, türelemben, indulatai feletti uralkodásban; itt kezdé magát a kiművelt és finom társalgási szabályokban gyakorolni; itt veté meg alapját azon bölcs élettannak, melly ötét elvitázhatlan érdemei mellett olly magas polezra emelé, s melly által később a legkétesb körülmények közt magát tájékozá és bizton vezeteté. 1770-ben Budán a grammatikát, a következő évben Becsben a mathesist tanítá, 1772 és 73-ban újólag Budán az ékesszólás tanításával foglalkozék. Ezen korba esik kéziratban maradt munkái nagyobb részének írása; ekkor szövődött közte és Révai Miklós közt azon meghitt barátság, melly ez utóbbinak haláláig mindig a legszebben díszlett. — Eltöröltetvén a jezsuita-rend Mártonfi 1774-ben Kolosvárt mint mathesis tanára nyert alkalmazást. 1779-ben Mária Therezia királyné által az erdélyi kath. iskolák főigazgatójává neveztetett, melly álláshoz királyi tanácsosi rang és a k. főkormányshéknél előadói jog volt kapcsolva. Ezen szép körű hivatalában hét évig a legsikeresben fáradozott. 1781-ben a könyvvizsgálói korlátlan hatalom is reá bízott, melly nagy fontos-

ságú hivatalában igazságos eljárta által hazafiainak közseretétét vívta ki magának. 1786-ban a kir. főkörmányszéki valóságos tanácsosnak tétetvén, Szebenből Kolosvárra költözött. 1788-ban címz. kanonokká, 1797-ben pedig szerbiai CMS. püspökké neveltetett A halhatlan emlékü Batthyányi Ignác halálával I. Ferenci császár és magyar király a szerény s visszavonulva élt Mártonfi Józsefet nevesé ki Erdély püspökéül, melly kinevezés Erdélyben a papok és világiak közt általános örömet gerjesztett, annyival inkább, mert épen akkor forgott fon az erdélyi püspöki javaknak a kir. fiscus általi elfoglal tatása; ezen, az erdélyi püspökségre vonatkozó életkérdést Mártonfi erélye volt képes az egyház javára eldönteni. Csak midőn Bécsben az eddig bírt püspöki javakat az egyház részére biztosító, foglaló el püspöki székét, mellyről 16 éven át kormányzó az erdélyi egyházmegyét; miglen a kérelhetlen halál 1815. mart. 3-kán véget vetett az érdemkoszoruzott férfin életének. Érdemei a hazára és egyházra nézve, különösen a jótékonyág és a nevelés előmozdítása tekintetében számtalanok. — írói munkái közül nyomtatásban csak kettő jelent meg, úgymint, Halotti beszéd, mellyet M. Theresia halóidra mondott, (megjelent Szebenben 1815. 4dr.), és Csórón Barcsai Ábrahám asztalánál rögtönzött verseiete, melly előbb az Érd. Múzeumban, később az Új SI: Museum VIII. füzetében látott világot. Kéziratban maradtak következő czimti szindarabjai: 1) Buda deák, 3felv. 2) Nádasdi deák, 3 felv. 3) Mathias Corvinná deák. Áll 7 jelenetből. 4) Hypocrite deák. Áll 9 jelenetből. 5) Salamon Magyarország királya. Magyar szép hexameterekben, áll 4 jelenetből. Versei közül, „Az erkölcs temploma, Remete“ és „Álom“ cziműek maradtak fön. Munkáinak nevezetesebb része, úgyszintén lélekderítő predikációi elvesztek.

Mathyus István, erdélyi születésű, tanult a marosvásárhelyi collegiumban, s azután Utrechtben orvoetudori oklevelet nyert. Ugyanott bocsátott közre „De Melancholia Universali et Hypochondriaca“ czimű értekezést 1756-ban,

s egymásikat ugyanakkor „De Irritabilitate.“ Híre jöven, „Dietetica“ című hasznos orvon könyvet irt- sz-egérneég föntartáának módjáról két kötetben. Megjelent Kólóévá» rött, 1762.; másodsor 1766.; hannadaeor bővitvehat tótétben. Posony, 1787- 93. 8. 463, 468, 418, 496, 763, 784 1. Egy ideig szerkesztője volta „Magyar Hirüiendó“-nak. Egy arankája „Vándorló levél“ ozim alatt jelent meg Posonyban, 1781.

Vásárhelyi Matkó István, leül. Kézdivásárhdyen 1623. Tanult Kolosvárt és Károlyfigérvárott, különösen a nyelvek ismeretében szerzett magának jártasságot. Iskolái végeztével iskolamester lett szülöhelyén, később Szászvárosban. Prédikatori hivatalt viselt Berbereken és Karansebesen. Barcsai Ákos fejedelemnek hűséget esküdni nem akaráván, Segesvárt fogságba vettetett, honnan a fogarasi ref egyházközség váltotta ki. Ezután njra Felsőbányán, Zilahon, Tprdán, végre Kolosvárt predikátoroskodott, s ez utóbbi helyen meghalt 1693. Erről beszélük, hogy felsőbányái prédikátor korában Sámhárral halálra disputáit s legyőzvéen ellenét, életének megkegyelmezett s csak két fogát huzattá ki. Eltekintve e mesétől, mely onnan eredhetett, hogy egyik iratában Sámhárt „Foga vesztett Páterének nevezé, annyi való, hogy Sámhárral hevesen és sok ideig vitakozott, mivel iratai is Sámhádr ellen irányozvák. Iratainak ősiméi: „Fövényen épült ház romlása“ 1666. „X ut Tök Könyvnek letépése avagy Bányász Tsákány, mellyel ezer motskokkal eszelősön sinló s mázlo Sámhárr Mátyás nevű tudatlan sárgyúró megtsákányoztatik“ 1668. — Ezenfelül kiadott egy imakönyvet e cím alatt: „Kegyes Lelkeket idvességre tápláló mennyei élő kenyér.“ Kolosvár, 1691. Szintén töle van: „Kegyes cselekedet rövid ösvénykéje.“ Szeben, 1666. „Az Ur vacsorájával való rendes élésnek mó^ja.“ U. o. 1691.

Matovics József révkomáromi polgár hátrahagyott könyvei: „Mindenkori emlékezetünkben tartandó törvények folyó Pör-óta, azaz halálról való eltnélkedések.“ Komárom,

1797. „Kellemesen zengő lelki hárfa.“ U. o. 1799. „Tizenkét levelű rózsza,“ U. o. 1798.

Mátyási József, született Izsákiban, Pestmegyében ügyvéd volt Pesten. Két kötet verset adott ki illy című ajatt; „Semminél több valami, azaz.- Elegyes tárgyú és formájú versek. Posony és Váci, 1794—98. 310 ée 386 l. Továbbá: „Vélekedés, melyet a magyar nyelv iránt ország elébe tétetett tudós kérdésre feleletül adott.“ Pest, 1806.

Medgyesi Pál, tanult Angolországban és Belgiumban, azután tanárrá neveztetett Debreczenljen; 1633-ban udvari pap lett Lorándfi Susanna fejedelemnő udvarában, s e minőségében harmruez évet töltött. Irataiban és tanításai-ban az angol presbyterianismus mellett buzgólkodott, de sikeretlenül. Több részint eredeti, részint angolból fordított munkát bocsátott közre. Illyeppek: „Szent Atyák öröme, mellyben mutogatáiiik Krisztus Istensége/ K.-Fejérvár, 1640., „Égő szövétnek“ (a szentírás méltóságáról szóló mű)> U. o. 1645. „Praxis Pietatis, vagy kegyesség Gyakorlása“ Bailius Lajos után angolból, s több kiadást ért. „Doce nos orare, quin et praedicare: azaz Imádkozásra és Predikátzio írás tételre és annak megtanulására mesterséges Táblák.“ Bártfa, 1650. Eredeti munkája „Dialógus Politico-Ecclesiasticus, azaz: két keresztyén embernek egymással való beszélgetések.“ Debrcczen, 1637. -Második kiadásban megjelent Bártfán, 1650. 4dr. 224 l. Vannak nyomtatásban több predikátziói, millyenck: Hármás Jaj; Igaz magyar nép negyedik Jajja; ötödik Jaj és siralom; Istenhez-való igaz megtérés; Magyarok hatodik Jajja stb. Nyomattak Patakon.

Medve Imre, szül. 1818. Nagyváradon, hol atyja, Márton sokáig törvényszéki elnök és megyei főbiztos volt. Iskoláit ugyanott végezte; ügyvédi pályára készülvén, az 183⁹/₀-iki országgyűlésen Beöthy Ödön követ mellett Posonyban volt, s 1840-ben letévén a vizsgálatot, ügyvéd lett. E pályát azonban elhagyta, s Pestre tevén át lakását, festészettel és irodalommal foglalkozik.. Legelőször az irodalmi téren 1841-ben lépett föl néhány sikerült költemény-

nyel Khegl-könyvben. 1845-ben Vahot Imrével beutazta az országot, a lerajzolta az ország nevezetesebb városait, várait, templomait a egyéb nevezetességeit; rajzai a Vakot Imre által megindított „Magyar föld és népei“ című munkában jelentek meg. Ő írta 1847^{7/8}-ban a politikai körökben is figyelmet ébresztett „Egy proletarius levele?“ című vezércikkeket a Honderűben, hol több versei is megjelentek. Dolgozótársa volt a Pesti Hírlap, Pesti Napló, később Magy. Sajtó pol. lapoknak, mellyek számára önálló bírálati cikkeket írt a műtárlat s különösen a magyar festészetéről. Jebnleg pedig Tatár Péter név alatt száz népregét írt össze, mellyek „Tatár Péter regekunyhója“ cím alatt fii-zeténként jelennek meg, s céljok a népirodalmat neme-sebb irányban fejleszteni.

Méhes István, „Cornelius Neposnak geographiai kul-tsa“ csira alatt adott ki egy könyvet fordításban, melly C. Neposban előszámlált nemzetek, folyók, tartományok stb. rövidl leírását tartalmazza. Pest, 1801. 8dr. 280 l.

Mendlik Ágoston, szül. Pécsen 1831-ben. Szülőhe-lyén végezvén iskoláit és az ottani papneveldebe fölvetet-vén, Pestre küldetett a hittani tanulmányok hallgatására Bevégezvén e pályát, 1854-ben áldozárrá szenteltetett, s azóta Bocaok, Szebény és Bonyhádön mint helyettes- és se-gédlelkész működött és buzgón működik. — A pesti papnö-velde nek magyar iskolája ébreszté föl benne az írói hajla-mot és vágyat; munkatársa lévén ez iskolának, ennek mun-kálataiban több cikke látott napvilágot; nem különben dolgozott már ekkor a Kath. Néplapba. Kilépvén a világba, írói hajlama növekedék, különösen a népszerű dolgozatok valónak kedvencz tárgyai, miilyenekkel a Kath. Néplapban, mellynek rendes dolgozótársa, gyakran találkozunk. Kü-lönös említést érdemel a vasárnapi iskolákról szóló mun-kálata, melly pályadéra is érdemesített. Irt egy jeles cikket „A mestergyülekezetekről“ Bírja egy sz. atyának munkáját latinból általa eszközlött magyar fordításban, melly kiadásra vár. — Ennek atyja

Mendik János, szül. Nagy-Maroson 1792. Iskoláit Nagyszombatban, Pápán 4B Keszthelyen végezte. Ezután mint nevelő működött báró Bézsán uraságnál Duna-Székcsőn honnan 1823-ban Pécsre hivatott meg a főelemi iskolába, bel máig is mint fáradhatván tanár dicséretesen működik, számos jeles férfiakat nevelvén a hazának, kik édesen emlékeznek vissza szelíd és nyájas bánásmódjára. E közben a halhatatlan emlékezetű b. Szepesy Ignác pécsi püspök által föllállított mesterképesdében mint tanár 21 évig jeleskedett. Illy elfoglaltság mellett is időt nyert a következő munka megírásába és kiadására: A magyar növénydekeket vezető mód a számvetésben.“ 1837. Jelességéről annak kelendősege tesz tanúságot.

Mérey Mihály, esztergomi kanonok és vegliai ez. püspök, latin eredeti után leírta „Nepomuczenus ez. Jánosnak életét, halálát s tiszteletét.“ Megjelent Nagyszombatban, 1716.

Mérei Sándor, magyarra fordította Denis Mihály „Protreptikon“-ját. Pest, 1796.

Mészáros (Bodó-Baari és Nagy-Lúcsei) Ignác, szül. 1721. Posonymegyében, a Csallóközben. A gymnasiumi tanulmányokat Posonyban, a bölcsészetiakat Győrben végezte; Bécsben pedig a jogtudományok és német nyelv megtanulása végett időzött. Iskolái bevégeztével előbb a gróf Batthyányi család kegyes alapítványai actuariususa, majd gróf Batthyányi József kalocsai érsek titkára lőn. Később Budán magányban élvén, az irodalomnak szentelő idejét Első nagyobb munkája: „Buda várának visszavételekor a keresztények fogságába esett egy Kartigám nevű török kisaszonynak ritka és emlékezetes történeti.“ 1772. Posonyban jelent meg, 1795-ben pedig u. o- már harmadik kiadást ért. Kellemes, mulattató és szép magyarsággal irt könyv arról: miképen kell as embernek a balsorsot túrni. Továbbá tőle van e című munka is: „Montier asszonynak a maga leányával közlött tanúságos levelei.“ Pest, 1793. 8dr. 320. 1. Aprólékos munkálatain felül emlékezetet érdemel

még „Magyar secretariusa“ mely 1793-ban Pesten nyomtatott, és maga idejében nagy hiányt pótol.

Mészáros Károly, íróink jelesbjeinek egyike, szül. Hajdu-Dorogon 1821. aug. 21-én. Atyja az 1831-iki epemirigyben meghalálózván, Kerekes Demeter dorogi esperes vette pártfogásába. Tanult Debreczenben, N.-Váradon, testen, és Pécsen, mindenütt kitűnő sikerrel. Pécsen mint első évi bölcsész írta 1842-ben „Az élet célzairól“ szóló munkáját, melyet Baranyamegye akkori alispánja, i. s. Majláth György saját költségén adott ki. Pesten mint jogtanuló „Az emberismeret elemeiről“ írt egy pszichológiai munkát 1845-ben, melyet tanulótársai nyomattak ki. Levevén az ügyvédi vizsgálatot, mint kitűnő szónok gr. Zichy Henrik főispán pártfogása alatt 1846-ban Mosonmegyében alügyészi hivatalt viselt. Azalatt is dolgozott minden magyar politikai és szépirodalmi lapokba. 1849-ben a m. miniszterium által mint országos historiograph volt kiküldve, mely idő alatt főleg hazánk az időbeli történetéhez temérdek adatot gyűjtött. 1849-től 1854-ig üngmegeye cs. kir. törvényszékénél mint tanácsos a legnagyobb elismeréssel működött. E vidéken bővebben megismerkedvén a rnthén nép viszonyaival, megírta ezek történetét illy című munkában: „A magyarországi oroszok története.“ Pest, 1850.

Sok olvasottsággal és oklevéltan! ismeretekkel írt mű. Egyéb munkái: „Európa alkotmányai.“ Pest, 1848. „Országgyűlési teendőink.“ Posony, 1848. „A műveltség ős-képe.“ Kassa, 1853. „Magyarország népei történeti tekintetben.“ Pest, 1852. Ezen munka, mely a jelenkori viszonyokat igen éles vonásokban rajzolja, az egész birodalomban betiltatott. Ez volt oka annak is, hogy szerző tanácsosi állomását is elvesztette. Törvénytudományi munkái ezek: „Az úrbéri kárpótlás.“ Pest, 1854. „A földtehermentesítés rendszere hazánkban.“ Pest, 1854. M. K. jelenleg-Pesten tartózkodik; nevével gyakran találkozunk a politika: lapok hasábjain; legújabbán - „Magyar Évlapok“ című folyóiratod indított meg Sárossy Gyulával. Az T. füzet már közre-

bocsáttatott. Pest, 1887. n. 8dr. 112. l. Legközelebb következő munkák jelentek meg tőle: „Új házassági Törvény“ a Heekenast által kiadott Törvénytár IX. kötete. Pest, 1857. „Telekkönyvi Törvények.“ Kiadta Pfeifer Ferdinand. Pest, 1857. „Községi közigazgatás Törvény tudománya“ Pest, 1857. „Az új erdőtörvény, a polgári magánjog és nemzetgazdám! érdekek szempontjából“ Pest, 1857. 8dr. 119 l. Most „Magyar Pantheon“ vagyis magyarok történetén dolgozik, életrások, jellem rajzok és érdekes tényvázolatokban.

Dr. Mihálka Antal, született Vácson 1810. dec. 4-én. Ugyanott végezvén elemi és gymn. tanulmányait, 1827-ben a kegyes-rendiek közé fölvétetett. Mint ilyen a próbaévet Trencsinben, a bölcsezetét Vácson, a theológiának nagyobb részét Nyitrán végezte. Azonban vezércsillaga máshová kalauzoló őt: a theológia teljes befejezése előtt elhagyta a szerzetet, és orvosi pályára lépett, melyre őt a természettudomány iránti hajtana unszoló, s mellyen lelke egész erejével az állat- és ásványtant tanulmányozd. 1842-ben a baromorvoslási intézetben megürült tanszékre tanító orvosul nevezteték, hol négy éven át a természetrajzt, állattenyésztés-, ménes- és gyógyszeriant adó elő. Tanítványai teljes tiszteletét s báláját kiérdemelvén, 1846. junius-havában az újonnan föllállított k. József-ipartanodánál tanárai alkalmaztatott, hol előleges vizsga folytán, a természetrajz, érmemé és kereskedelmi földleírás tanszékét nyerd-el. 1850-ben nyugalmaztatván, a folytonosan szeretettel űzött természettudományoknak élt 1856-ban legfelsőbb helyről engedélyt nyere egy finevelő s tanintézet nyithatására; hol kiváló gondot fordít a realtanulmányok előadására. — Irodalmi téren mesterséges zaj nélkül lépett föL-1843-ban „Jegecizme element“ bocsátó közre 13 köremetszett táblával. 1851-ben jelent meg tőle „Ásványtan,“ középtanodák használatára, 109 rajzzal; „Növénytana“ 300 fametszettel 1852-ben látott világot; 1854-ben pedig „Állattan“-át 170 fametszetű rajzzal bocsátó közre. E munkái

közül az első, melyet különösen tanítványai szóróm írt, Erdélyben is elfogadtatott tankönyvül. A három utolsót melyek átdolgozott második kiadásban is megjelentek, a ministerium fogadá el tankönyvekül. — Tagadhatatlan, hogy Mihálka az ásvány és állattanban, különösen a gerinoatelen állatok rajzánál, sok hiányáé név képzésében, úgy szólván, úttörő volt — As eddig száipoo vizsgáladások nyomán szerzett s hazánk érdekében szorgalommal gyűjtött földiáméi és földtani tapasztalatait később fogja as olvasó közönség elé bocsátani.

Mihálykó János, eperjesi hitszónok, Zader Jakab könyvét magyarra fordítá és kiadá illy cím alatt: „Az örök életnek szép és gyönyörúséges nyári idejéről való könyvecske.“ Bártfa, 1603, Magyarra fordítá s kiadó Pollio Lukács hét szentbeszédeit is „Az Isten fiainak örök életéről.“ U. o. 1612.

Mike István, erdélyi nemes származású, illy cximü könyvet adott ki: „Lélek javára szereztetett multságos vadászat“ (versekben). Posony, 1748. Másodszor 1763:

Mikes Kelemen, szül Erdélyben, Háromszék Zágon nevű falujában. II. Rákóczy Ferenez kamarása volt, s urának, valamint gr. Bercsényi ungi főispán, Eszterházi, Csáki, Forgách, b. Zay, Pápai Zsibrik társaságában már 22 éves korában hazájából kibujdosott. E társaival először Leagylmajd Francaországban, végre a török ^irodalomban telepedett le. Itt irta „Törökországi leveleit, mellyekben a II. Rákóczy Ferenez fejedelemmel bujdosó magyarok történetei, más egyéb emlékezetes dolgokkal eléadatuak.“ E levelek nénjéhez irvák Konstantinápolyba, mellyekben az egyházi és polgári török szokásokon kívül, az akkoriban történtek híven eléadatnak. Szép és értelmes magyarsággal a különféle nevezetes dolgokat olly kellemesen írta le, hogy írójuk e nemben Kazinczyval egy vonalon áll. Kiadásukat a buzgó Kulcsár Istvánnak köszönjük, ki azokat Szombathelyen, 1794-ben nyomatta ki (8dr 490 l.). Az eredeti

késni gr. Mikó S. birtokában van Erdélyben, hihetőleg ott őriztetnek népéhez intézett levelei is.

Miklós Sámuel, ref. tanár volt Miskolczon. Hátrahagyott „Halotti predikációkat mellyeket Szabó Dávid adott ki Posonyban, 1790 8dr. 291 l.

Miklós János (világosvári), Révai M. tanítváaya, írt egy czáfolatot Veneghi ellen illy csím alatt: „Pezsegi Ferencinek tisztasággal kérkedő tisztátalan magyarsága.“ Pest, 1806. 8dr. 1201

Milesz József, orvostudor, Störök A. „Tábori és falusi borbélyok számára írt orvos könyvét“ fordítá le magyarra s kiadta Bécsben, 1778. 2 kötet 8dr. 339 és 208 L A könyvben előforduló orvosságok jegyzékével 117 l.

Milesz Illés, Thúróczsmegyében szül, szegény nemes szülőktől. Tanult Lőcsén, Eperjesen. Innen magyar nyelv kedvéért Erdélybe ment s Nagy-Enyeden folytatta tanulmányait. Azután kiment a jénai akadémiába, hol a hittudományokban jeles előmenetelt tett Előbb udvari pap volt báró Calis udvarában n 1730. poenyi prédikátorrá nevezetett, mely hivatalában 1757-ben bekövetkezett haláláig közmegelelésre működött. Több munkát írt szláv nyelven, s egyet magyarul illy βζήnalatt: „Bárányoknak az ő jó Pásztoroknak karjaira való egybegyűjtések, avagy: bátorságos vezérlés, miképen kellessék az Ifjú keresztyén embereknek az Úr-Vaosorájáboz-való első járatásokra magokat a Jézus Krisztusnak bemutatni.“ Lipcse, 1739.

Brassói Miller Ferdinand Jakab, co. kir. tanácsos, több megyei tbiró, szép műv. és bölc, tudor, slézia-morvai tud. társ, tag, és m. múzeumi igazgató, született 1749. dec. 15. Budán, hol atyja Miller János a Ferdinand városban főjegyző volt. Kilencz éves koráig atyja vezetése mellett neveltetett. Ezután a budai nemes érseki convictnsba adatott; itt ismerkedett meg a tudós nyelvekkel. A szónoklat! és költészeti osztályt Sz.-Fejérvárott, a bölcészetit ismét az említett intézetben a jezuíták alatt tanulta. A jogtudományokat Bécsben hires tanároktól, köztök Schmidt- és

Sonnenfelstől hallgatta, és a nyilvános vizsgálatokat is letette. A magyar törvényt végre az egi lyceumban, és nagyszombati egyetemnél végezte 1771-ben. Azután hír. táblai jegyzőnek esküdt föl. Még bővebb tapasztalást és tudományt szerzett ezután herczeg -bibornok primás gróf Batthyány József udvarában, hol titoknoki hivatalt nyert. A bibornok sejtven az ifjúnak a tudományok iránti vonzalmát, beutaztató általa Magyar országot és a hozzá tartozó tartományokat, továbbá a velenczel, majlandi és egyházi olasz tartományokat; honnan midőn 1773-ban Tyrol- és Bajorországon keresztül haza érkezett, posonyi könyvtáránál könyvtárnokává nevezte. Azon időtájban a bibornok érsek ő felségétől a horvátországi gyűlésre küldetvén, Millert is magával vitte Varasára. Onnan néhány hónap múlva Batthyány Bécsbe menvén, Millert ő felségének, Maria Thereziának is bemutatta és ajánlotta. Bz kérdé tőle, nem volna-e kedve nyilvános tanításra? Mire Miller készségét nyilvánítva, a kegyes királyné azonnal 300 f. díjt rendelt számára és őt Kollár Ádám ce. kir. udvari köifvtárnokra bízta. Miller e mellett a görög nyelv, könyvészet, államiamé, és magyar közjog tanulására adta magát. Továbbá a világtörténelmet, földleirást és szépészetet olly nagy szorgalommal tanulta ismét három évig, hogy veszélyes betegségbe hanyatlott, mellyből fölgyógyulván lassankint, rövid alvási tulajdonsága örökre megmaradt Mária Therezia a jezuiták eltöltése utód az üresen maradt akadémiák, és gymnasiumok tanszékeit betölteni kívánván, 1776. Pestre csödité az ország képességeit, kik ez állomásokra vizsgálat kiállása mellett vállalkoznának. Miller a honi törvényből és történetből, a politikai tudományokból, szónoklat- és költészetből jelesen kiálló a vizsgálatot, és a történelem tanítására legméltóbbnak Ítéltetett; mivel azonban a n.-várad! akadémia azonnal föl nem állíttathatott, gróf Károlyi Antal akkori nagyvárad i isk. kerületi kir. főigazgató által az alsóbb iskolák tanítására hivatott meg. Ezt elfogadta, és ez által a gróf pártfogását megnyerte. Így a

nyelvészeti iskolák legtöbb osztályát két évig, ugyanaddig szónoklati osztályt tanítá. Így lépett az akadémiában a hazai történelem tanszékére, mellyhez járult az akadémiai könyvtársökság is; 1781-ben a budai egyetemen bölcsészeti tagsággal tisztelte, meg. Következő évben József császár könyvvizsgálóvá növelte; 1788. az állam-isme tanára lön. Huszonöt évi tanársága után leginkább enememek elgyengülése miatt a tanszéktől búcsút vevéa, gráf Széchenyi Ferencz udvarában lek enyhülést, ki őt nagy gonddal s költésséggel szerzett és múzeumi alapul a hazának ajándékozott könyv- és egyéb ritka gyűjteményei malié kit. engedetem mellett 1803. gondviselőjének nevezte ki. E nagyszerű áldozat az országgyűlésen is elfogadtatván, 1808-bgn ezen intézetnek Miller J. igazgatójává lön, és újólag tágas tért nyert tehetségeinek, és fáradhatlan munkásságának kifejtésére. Számos munkát irt és adott ki Miller kivált a történeti szakban, legtöbbnyire latin nyelven, de irt magyarul is, és e tekintetből a magyar tudós írók közt is helyet foglal. A német, magyar, és latin nyelven kívül érté Európa minden virágzó nyelveit. A múzeum benne maradhatlan munkását, az irodalom tágas látkörű íróját veszté.. Meghalt 1823. nov. 22-kén.

Mindszenti Gedeon, szül. Jolsván, Gömörmegyében 1829. October 8-án. Első nevelését szülővárosában nyerd, hol atyja előkelő polgár s hosszabb ideig a város polgármestere volt. A költészeti osztályból, mellyel Nagyváradon kitűnő előmenetellel végzett, az eгри fő-egyházmegyei neven-dékpapok közé fölvétetett; a bölcsészeti és theologiai tanfolyamok befejezése után 1852-ben áldözárú szenteltetett. Ezután káplán volt Árokszálláson. Jelenleg egyházi hit-szónok Egerben. Az irodalomban jeles s közkedvességű költeményeiről ismeretes. Első zsengeit a Családi Lapokban mutatá be 1853-ban „Maria della Sedia“ és „Hitem“ cam alatt, mellyek költészetünk gyöngyeiként tekintendők. Azóta számos remek költeményt közlött elszórva a lapokban. Mindszentinek fényes tehetséggel párosult költői

ihlettaége azon reménye: jogáit fii, miszerint az eddig megjelent s megjelenendő műveinek gyűjteménye iradalanunk láváié díszét képezendi.

Mindszenty Sámuel, komáromi ref. lelkész volt, midén tőle magyar irodalom két roppant munka fordítását vette. Ugyanis ő fordít „L' Advocet históriai dietieaariamát“ magyarra hat vastag kötetben, és Magyarerseágot érdeklő élet rajzokkal megtoldva kiadta 1797. Komáromban. Már előbb pedig 1792. ugyancsak Komáromban nyomatta ki magyarul Broughon-nak a iwligiéiól veié históriai lexiconát 3 kötetben.

Miskey Ádám, sági iskolamester, később nagydömölki prédikátor, „Virtus koronája“ cmm alatt verses könyvet hagyott hátra Telekesi Török István tiszteletére (Lépese, 1723. 4dr. 118 és 132 L); egy másikat Kisfaludy Anna (1734) tiszteletére. Azonfelül bírunk tele „A gonosznak minden tüzes nyilait megolthaté Hitnek paiasa“ címűköayvet Gerhard J. után fordítva. Lipcse 1742. 8dr. 207 L

Miskolci Ferencz, Győr város rendes orvosa sok ideig tanácsnoka volt. Magyar nyelven adott ki igen hennas orvosi kézikönyvet azok mámara, kik a latin és német nyelvet nem értik, Győrött, 1724. illy czím alatt: „Manuale chirurgicum, avagy chirrgiai őtitárs melly kéz csatolva van „Vocabularium latino-ungaricum.“ 8dr. 436 l.

Miskolczi Gáspár, Utrechtben tanult, s még ott lak-tűben; adott ki illy című könyvet: „Angliai Independentismus.“ 1634. Egy ideig Somlyói, azután nagybányai prédikátor volt; később Erdélybe költöevénát, igen! prédikátorrá, s végre udvarhelyi seniorrá választott. 1691-ben. Főnebbi munkáján kívül egy természetrajzi könyvet fordított magyarra, melly munka „Vad kert“ ősim alatt jelent meg Lőcsén, 1702. Terjedelmes és hasznos mű, 8dr. 713

1. Másodszor bővítve megjelent 1769-ben.

Miskolczi István, n. egyes, görög, kecskeméti fi munkája illy ősimet visel: „Igaz vallás tétele a napkeleti közönséges és apostoli Ekklesiának, melly görög nyelv-

Mi magyar nyelvre fordítatott. Miskolczi István által, ki-nyomtatta pedig a fija Miskolc» Miklós.“ Pest, 1791.

Mislei György, illy című imakönyvet hagyott hátra: „Szent Nap, avagy a napot Mentül tölteni való ajtatosságok.“ Buda, 1785.

Mocaáry Antal (bocsári), „Nógrád vármegyének hi- stóriai, geographiai és statistákéi ismertetését“ bocsátá közre 4 kötetben, réstre metsaett táblákkal. Pest, 1826. Másik munkája: „A tisztelt barátság, vagyis: Aurelius és Mar- taié érzékeny történetei“ (versekben). Buda, 1805.

Moeaáry Lajos, nógrádmegyei birtokos, lakik Kur- tán y ben; 1856-ban bocsátott köire igen jeles politico-so- cialis iratot „Magyar társasélet“ cím alatt, melly nagy figyelmet gerjesztett, elannyira, hogy as első kiadás rövid idő alatt elfogyván, azonnal második kiadás vált szüksé- geséé. Benne társas életünk leglényegesebb kérdései értel- mesen, higadtan s lélekemelő modorban vannak megvitatva. Vannak hírlapi cikkei is a Pesti Naplóban.

Mócsi Károly, orvos, illy című munkát adott ki: „A bába mesterségnek eleji.“ Pest, 1785.

Molnár Borbála, Zemplénmegyében, Sátoralja-új- helyben született. Viszontagságos élete tévé költővé. Első férjétől, kit nem szeretett, s kihez épen úgy erőltették szülői, mint tiltották másik kedvesétől, hosszas perrel vált el. Egy érzelmes kedélynek elég tárgy a költészetre. Buját, örömét M. Borbála versekbe önté ki, és versei illy cím alatt: „Molnár Borbálá munkáji“ két darabban Kassán 1793. láttak először napvilágot; második kiadást Pesten 1795-ben értek. 1797-ben pedig Vácson nyomtatott ki illy című munkája: „Egy nemes cselekedetnek leírása.“ Ugyan- ez évben Pesten jelentek meg „Taizi Istvánnak Molnár Bor- bálával az erkölcs pallérozását tárgyszó verses levelezései. “ Tőle van e című munka is: „Szerencsétlen indulat, vagy Sarolta és Sándor“ (versekben). Kolosvár, 1804.

Molnár Ferencz, szül. Jászberényben 1729. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a jogot Egerben végzé. Mint ügyvéd

elhíresedék. Egyideig gr.'Stirmáy CMtlMh-javamik kermányzója, azután a Jász-kun kerület törvényszéki bírása volt Kisebbszerű, de jeles munkákat bocsátott kdsro'latin és nagyér nyelven többnyire versekbe foglalva, meiiyek költői képességéről tesznek tanúságot. Magyar munkái illy címűek: „ Jászberény várossában lévő Leél Kürthének esmérötau Két részben képekkel Béna, 1788. Ugyanaz latinul-is. Magyar Káté, melly a magyar rózsás vertetakék. ben tölt magyaroknak kedvéért kibócsájtattott“ U. o. 1789. „Jászberény leírása“.Azonfölül magyarra fordító Böna cardinalis kési könyvét szintén versekben.

Eörvendi Molnár Ferencz, „Lelki tárháza vagy az ó és új testamentum canonicus könyveinek rövid summája magyar rythmusokban“ című könyvet adott ki Debreczen« ben, 1666. Második .kiadás Lőcsén, 1692. 8dr. 213.

Molnár István, született 1801. sept 10. Gömörmegeye Serke falujában, hol atyja, mint ref. lelkész hivataloskodott. Iskolai első képeztetést a rimaszombati gymnaiumban nyert, s Mészár Pál tanítójától elsajátító a riélaet nyelvet annyira, hogy írás, olvasás könnyen menne rajta. Folytatá iskoláit Losonczon négy évig, mikor 1818. Mpt 12. a sárospataki főiskola akadémikus ifjai sorába lépett, s nyolez éven át .volt hallgatója a bölcsészeti, jogi és theologiai tudományoknak. Ki tudja, milly nehéz Patakon az élő idegen nyelvek tanulása, meg fogja ismerni M. szorgalmát, hogy a francozia nyelvet magán szorgalom után tette magáévá. Mint akadémikus folyvást előkelő családok gyermekeinek volt felügyelője s' magán tanítója; mígnem 1824. szigorú vizsga után az esküdt diákok közé'fölvétett, s az igazgatóság által köztanítóvá két évre, majd a könyvtár örévé neveztetett 1826. a rimaszombati gymnasium igazgatására hivatott, melly hivatalban tölte öt évet. 1831. a tiszámmeni ref egyházkerület szívesen veie rá tekintetét, midőn Sárospatakon Kézi Mózes halálával a mathesis és természettan megürült tanszékének betöltéséről gondoskodott Molnár az egyházkerület költségén két évre a külföld tudomá-

nyos egyetemeibe küldetvén egy évi járá a bécsi polytechnikumot, más évben ott Berlinben hallgatá a szakjához tartozó tudományokat Külföldi írtjából megtérven, nov. 16. 1833. foglalta el tanszékét latin értekezéssel a természettudományok hasznairól közönségesen és különösen hazánkra nézve., 1839-ben gymnasiumok számára készitendő teunéazpttani kézikönyv írásával bíztatván meg, a kész munka két m. akadémiai tag helybenhagyó bírálata folytán czél-szerűnek találtatván, kinyomatott. 1846. a magyar'orvosok és természetvizsgálók kassa-eperjeei közgyűlésén „Felhívás és terv meteorológiai szemléletekre“ czím alatt tartás felolvasást, s a kir. magyar természettudományi társulat rendes tagjává megválasztott ugyanazon évben nov. 16. — 1851. a sárospataki gymnasium a m. minister! terv szerint rendeztetvén, annak igazgatására közakarattal kineveztetett, melly hivatalát jelenleg is folytatja. Megjelent tőle Termézettan. Első rész „A testek tudománya“ 12111.8dr. — Második rész: „Az erők tudománya,“ ezen külön czím alatt is: Rövid erőtan, vagy a Mechanika elemei. 145. 8dr. Sárospatak, 1841. — Kéziratban: Termézettan felgymnasium számára; aztán számos, felsőbb analysisre vonatkozó dolgozatai. Egyik munkatársa a Sárospatakon nyomtatás alatt levő görög-magyar szótárnak. — Évek óta észlelt meteorológiai jegyzetei végre egybeállítatva megjelenhének!

Monoszlóy András, nyelvünk fölvirágzásának egyik hőslelkű úttörője, s azon keveseknek egyike, kik erős, tősgyökeres magyar irályukkal megmutaták: mire nőm képes nyelvünk már mivelődésének bölcsőjében is, s kiknek munkáit bárom század múlva is haszonnal olvashatni, Nagyváradon 1552-ben *) szül, régi nemes családból, melly egy

*) Kitészik ez a posonyi főtemplomban, hol eltemetve fekszik, a főoltár jobb oldala mellett mair is fenlevő sírkövének ezen föliratából:

„R. Domino D. Andreae Monoszlóy, Episcopo
Vesprimien. Lociqne Ejusdem Comiti
Perpetuo Praepono Poson. S. C. R. M.
Consil. De Patria, Catholicis

esztergomi éneket (MkM. 1380— 1M8), egy eágrábi kanonokot (Magister Benedictus 1898), egy zágrábi püspSkSt (Jeromos 1678) és, hogy többet ne említsünk, egy Monoszlói Egyedet, ki az esztergomi érsekséget végrendeletileg több jószággal gazdagító (Katona. Hist. Crit. 8. köt. 9811.) bír fölmutatni. Endrénk alsó'iskoláit Nagyváradon, a felsőbbeket Bonoméban és Béésben végzé olly sikerrel, miszerint mér 22 éves korában mint nagyszombati tanár kezdé meg nyilvános működését; mi minden esetre ritka s hírben álló tehetségre mutat. Mint nagyszombati tanár 1574—1582-ig fordul elő. Tanári működésének emlékei, t i. sajátkezüleg irt tantárgyai máig is fenvannak még a posonyi káptalani könyvtárban, mellyek eddig sehol föl nem említvék. *) Mint tanár többször megfordult Béésben, és pedig a kéziratban levő feljegyzések után indulva tanulmányi szempontból. Meddig tartott tanársága, bizonytalan. 1588-ban már mint posonyi prépost fordul elő. Annyi Pray szerint (Hier. I. 353 l.) bizonyos, hogy préposttá kinevezése és tanársága közti időközben posonyi kanonok és hitszónok is volt. 1593-ban mint budai felhévvi prépost is fordul elő, mint alább egyik könyvből fogjuk látni. 1599-ben veszprémi püspökké nevezetett, s mint ilyen Romába menendő, II. Mátyás királytól útlevelét nyert; megtette-e ez utat, nem bizonyos. 1600. jun. 26-án az esztergomi érsek helyett a törökökhöz békekötés végett küldetett ki 500 forint úti-költséggel (Pray szerint. Hier. I. 304 l. — e követségében 1601-ben járt el); de mitsem végezve tért vissza, mire nem sokára meghalt, mint a főnebbi jegyzetből láttuk, 1601.

Ecclesia scriptis, Eloquio, Sacris
Concionibus et pietate bene Meritó,
Gabriel Monoazloy Fráter Ger-
Manus M. P. C. Obiit. MDCI DIE
XI Decemb. Viennae Anno Aetatis
SUM 49.

*) Megjegyzendőnek tartom, hogy eddig e jeles íróról irodalomtörténetíróink vagy nem, vagy csak felületesen emlékeztek. A jelen adatokat a posonyi káptalan tudós levéltáraokától nt. Knausz Nándor nr szívességéből bírom, ki azokat a nevezett levéltárban találtató oklevelek nyomán és idézésével küldé meg e gyűjtemény számára.

dec. 11-én. Mindjárt halála utáni napon vagyis dec. 12-én megparancsolja Mátyás főberczeg a posonyi kamarának, hogy Monoszlói minden vagyona feljegyeztessék- — 1602-ben pedig Monoszlói Gábornak hagyja meg ugyanő, hogy a testvére halála után elvitt dolgokat adja vissza. Ugyanezt parancsolja neki jövő évben Rudolf császár. Viszont pedig e Gábor tiltakozik, 1606-ban Rudolf császár előtt, Szuhay István egri püspök ellen, hogy Endrénknek könyvtárát el-sajátítá (Capsa F. fasc. 2. 66. sz.). Láthatjuk ezekből, hogy vagyona nem a legjobb rendben kezeltetett holta után. Mindenek felett pedig könyvtára szenvedett legtöbbet. Szerencsére nagyobb része testvére Gábornak kezébe került, különösen kéziratai — Gábor 1603-ban a posonyi káptalan-nak adományozván könyveit — ott máig ia föltalálhatók, és pedig egész biztossággal, miután Monoszlói Andrásnak szokása volt minden könyvének címlapjára e szavakat írni: „Sum Andreae Monoszloy et amicorum. Domine labia mea aperies, et os meum annunciabit laudem tuam.“ E szavak kalauzolása mellett számos, és pedig igen becses könyveket találhatunk könyvtárából. Végrendelete, melyet 1600-ban készített, a posonyi káptalani levéltárban őriztetik, vala-mint a főnebbi Gáborén kívül Monoszlói Miklós esztergomi kanonoké is, ki kétségkívül szintén testvére volt. — íme ez rövid vázlata e minden tekintetben jeles férfiú életének, kinek tevékenységéről s bő tudományáról a következő munkák tesznek tanúságotl) „De Invocatione et veneratione sanctorum: Az szenteknek Hozanc való segítségékről hasz-nos könyü az Keresztyéneknek igaz hitben való épületekért most iratott.“ Nagyszombat, 1598. A posonyi könyvtár-ban megvan e könyvnek Monoszlóy saját kezével irt kézi-rata. E könyv ellen kikelt Gyarmathi Miklós, kit megint „magna eloquentiae vi atque insigni argumentorum adpa-ratu“ (mondja Horányi Mem. Hung. II. 6601.) megczáfolt Pázmány Péter illy című könyvével: „Kerezyéni felelet az Megh Dicsőült szentek tiszteletéről Értünk való könyör-ghe-sekrül és segítségül hívásokrul iratot Pazmáni Péter ál-

tál Gyarmathi Miklós Helmeczi Praedicatornak a Bodogh emlékezetű Monoszlói András Veszprimi püspök és Posonyi prépost könyve ellen irt csacogásira. Graecii Styriae. A. D. 1607.“ — 2) „De cultu Imaginum: Az üdvösségre intő képeknek tiszteletiről való igaz tudomány i Nagyszombat, 1589. 4dr. 330 1. Ennek kézírata is az 1 számú kézíráttal egybekötve fonván a posonyi káptalan könyvtárában. — 3) „Monoszloy Andreae Ecclesiarum Posonionsis ac FVllievisiensis Praepositi brevis ac catbolica confatatio impiorum novorum articulorum ntrper in Galantha a Bacramentariis concinnatorum. Tirnaviae 1593. 8dr.“ Pray (Index rar.lib. II. 121 1.) azt mondja e könyvről: „Liber rarus et scriptori Memoriae Hungarornm etc. (Korányi) ignotus.“ Megjegyzendő, hogy Korányi csak az 1 számú munkát említvén meg, igen röviden emlékezik Monoszlóiról. — 4) „De gratia ac libero hominis arbitrio et de voluntate Dci. Az Isten malasztyáról, az szabad akaratról és az Istennek akaratyáról való tudomány“ Nagyszombat, 1600. 4dr. 6441. Ajánlja van Pethe Márton kalocsai érseknek. — 5) „Apologia. A közönséges keresztyén hit ágazatinak, és az anyaszentegybáz bizonyos fővállásinak oltalma.“ U. o. 1588. Ezen, nyomtatásban megjelent terjedelmes munkáin kívül vannak több kézíratai a többször nevezett káptalan levéltárában. Hlyének: 1) Annotationes in oratorem ad Quintum fratrem. Tartalmából kitetszik, hogy e kézirat tankönyvül szolgált. 2) Egy másik szintén latin kéziratának czíme első lapjai hiányzanak. Tartalma a szentségek magyarázatára vonatkozik és szintén tantárgyul szolgált 3) Controversia de communionem sub una specie. 4) Commentaria in tree libros de officiis Ciceronis. 5) Connentaria in Dialecticam Joannis Caesaréi una cum quaestionibus controversies et dubiis. 6) Tractatio catechistica ex diversis compillata auctoribus in usum scholae Tyrnaviensis. 7) Liber de justificatione, scholasticas turn contröversas quaestioncs in se complectens. — 8) Mindezen kéziratoknál fontosabb s ránk nézve, amennyiben magyar nyelven van írva, becsesebb egy terjedelmes

kézirata, mellynek címlapja nincs, s tartalma muntatja, hogy több részből áll. Első a legnagyobb része 1084—1888 évek közti időben íratott s Dávid János erdélyi prédikátort czáfolja meg. A második rész szintén Dávid János ellen van írva szíme: „Michoda az ur vachorája.“ A kézirat többi része „a bűnös embernek Istenhez való fogadásokról, az hamis magokban Való bizakodókról“ stb. értekezik.

Morócz István, legkitűnőbb gazdaszaink egyike, seül. 1817-ben Hevesmegyében, Ludason, hol apja mellett, kia maga korához képest a miveit, okszerű gazdák sorába tartozott, gyermeksege óta volt alkalma agazdai foglalkozást gyönyöreivel és bajaival megismerni. Gymnasialis iskoláit Gyöngyösön, a philosophiai tanfolyamot Pesten végzé; ugyanitt az orvosi pályát is. 1841/« évben a derék dr. Pólya József által az elmekórosok számára állított magán intézetben mint segédorvos működött. Orvosnak a psychiatriára. szándékozott készülni. De máskép lön: a mint 1844-ben a Magyar Gazdasági Egyesület az általa tervbe vetít központi gazdaképző intézet számára leendő tanárnak, a gazdasági chomia és technológia előadására csődületet nyitott: ötét választotta meg azon kötelezettséggel, hogy rendeltetéséhez képest 3 évig az Egyesület költségén a külföldön igyekezzék magát tovább művelni. E határozat csak l Sáliiban mehetett teljesebe, midőn legelőször is Berlinbe ment: az ottani egyetemben hallgatta Mitscherlich és Rose előadásait a vegytanból, Magnus és Schubert előadásait a technológiából. Innen tett kirándulásokat éjszaki Németország jelesebb gazdaságaiba, beutazta a Rajna vidékét, Hollandiát és Belgiumot. — Az 1848-ki európai mozgalmak ugyanazon évi juliushavában ötét is visszakényszeríték a hazába, s az akkori időkhöz képest — kitűzött rendeltetése szerint állást nem foglalhatván — 1849. sept. végéig mint tábori orvos szolgált az emberiségnek.“ — Később a Magyar Gazdasági Egyesület először 1881. jun. havában, azután 1882. nov. 17-én tartott közgyűlésén egyesületi előadó- és pénztárnoknak választotta meg. 1854 óta a

M. Gazd. Egyesület ideigl. bizottmánya mellett az egyesületi titoknoki állomást tölti be; e hivatalában folyton a legnagyobb buzgalmat fejtvéni ki. Ezen, lankadni nem tudó buzgalom egyik legszebb eredményül tekintend, az ez évben Pesten rendezett s közméltánylásban részesített első gazdasági kiállítás, mellynek létrehozásánál, de leginkább rendezésénél az ügy iránt lelkesedéssel viseltető Morócz István küzde legtöbbet a kezdeményezés ezerféle nehézségeivel és akadályaiival; s fáradozásai teljes mértékben kiérdemlék a haza háláját. Morócz fényes érdemeket szerzett magának az irodalmi téren is. Orvostudorrá avatásakor „az alkalmazott vegytanról”⁴ értekezett; 1843-tól 1846-ig a Magyar Gazdasági Egyesület pártfogása alatt, Török János akkori titoknok által szerkesztett „Magyar Gazda” szerkesztésénél mint titoknoki és szerkesztőségi segéd működött, s ez időből,-később pedig utazása alatt az említett gazdasági folyóiratban számos önálló cikkei jelentek meg. 1850 óta a Korizmics László által megindított Gazdasági Lapokat általánosan elismert jeles tapintattal szerkeszti, s ugyancsak Korizmics L. és Eenkö Dániel társaságában a Mezei Gazdaság könyvét adja ki, melly egészben VII. kötetből álland: ekkorig négy kötet jelent meg, az ötödik sajtó alatt van.

Nadányi János, nemes szülőktől vette eredetét Kőrös-Nadányban. Belgiumban hosszabb ideig tanult, s ott mutatása alatt latin nyelven a háborúi jogról szóló terjedelmes értekezését, és „*Florum hungaricum sive rerum hungaricarum compendium*” című munkáját bocsátá közre Amsterdamban, 1663. Ide haza a heber nyelv és logika tanára volt Enyedcn; innen azonban kellemetlen viszonyok miatt Nadányra tért vissza s itt lefordítá Mizald orvos művét ily cím alatt: „A kerti dolgoknak leírása négy könyvben,” s kiadta Kolosvárt, 1669.

Nádasi János, hazánk legtudósbjainak egyike, szül. Nagyszombatban 1614-ben. 14 éves korában lépett a jezuita szerzetbe, de alacsony termete miatt elbocsátott, s asz.-

ferencziek pártfogása alá menekült. Végezvén Grácban a bölcsészeiét, 19 éves korában újra a jezuita-szerzetbe lépett. A hittudományokat Romában hallgatta, honnan, miután létév a szerzetesi fogadalmakat, bölcsészeti és teológiai tudor-koszorúval fölékesítettten téré vissza hazájába. Egy ideig a nagyszombati egyetemnél tanítá a bölcsészeiét és a teológiát. Azután Romába hivatott, hol egy ideig a szerzet főnöki titoknak buzgólkodék. Másodszor visszatérvén Romából, hol nagyszorgalmu buzgalmának felejthetlen emléket hagyá, a neki ajánlott tartományi főnökséget el nem fbgadá, hanem szerényen visszavonulván, a bécsi társháznál lelkiatyáskodék. Végre Eleonora, HL Ferdinand császár özvegye őt gyóntatójául választó. E minőségében fejté ki a legnagyobb buzgalmat az irodalom terén. E mellett a jótékonytságot bámulatos buzgalommal gyakorló. — Meghalt Bécsben 1679. élte 65-ik évében. — Irt s kiadott száuuze-rint“ munkát, mellyek történetiekre, és szent elmélkedésekre osztvák. Ez utóbbiak közül magyarul megjelent „Mária a haldoklók anyja.“ Nagyszombat, 1648. „Mária az örökkévalóság szent Kapuja.“ Posony 1645, „Pharetra Spirituszl U. o. 1649. A történetiek közül magyar nyelven bírjuk „Szent Imre herczeg életét“ körülményesen leírva. Megjelent Posonyban, 1644. — A latinul megjelent művek közt nevezetesbek: 1) Reges Hungáriáé a S. Stephano usque ad Ferdinandum III. Posony, 1637. fol. 2) Heroes et victimae caritatis Societatis Jesu ab anno 1647. Roma, 1648. 3) Annus dierum illustrium. U. o. 1657. föl. 4) De Imitatione Dei libri III. U. o. 1657. 5) Annus coelestis Jesu Christo regi et Mariae reginae Sanctisque omnibus sacer. Utolsó legbővebb kiadás 4 kötetben Kölnben, 1687. 6) Annus amoris Dei in menses duodecim distributus. 12. részben, több helyeken 1663—1673. s együtt ivrétben Bécs, 1678.

Nádaskay Andre, gúnyiratot bocsátott közre II. Frídrík porosz király ellen illy cím alatt: „II. Frídrík Elisi-

umban,“ németből fordítva megjelent Posonyban, 1788. 8dr. 132 l.

Nádaskay Lajos, jelenleg a B. P. Hírlap felelős szerkesztője, szül. 1816. oct 30-án Zemplénmegye Külsőböcs helységében, hol atyja jegyző volt. Tanult Sárospatakon. 1836-ban Pestre jött, s az orvosi tudományokat, mint rendes egyetemi hallgató végig hallgatta. — Irodalmi pályára 1843-ban lépett, munkásságát a P.Horváth Lázár alapította Honderú-ben fejtven ki, hol 1843-tól egész 1848-ik mint segéd, később nyilvánosan megnevezett szerkesztő működött Számos kisebb s nagyobb fordítmányokon kívül említést érdemelnek az általa fordított „Közlemények a szív világából“ című czikkek, továbbá „Innesmorei kereszt“ című novella. E lap „heti szemlét“ is többnyire ő írta, melly a lapnak, úgy szólván, legérdekesebb rovata volt. Ő írta a színbirálati rovatot s több szépirodalmi bírálatot közölt. Egy eredeti kis beszélye „Érzelmi anomáliák“ ezim-mel Young álnév alatt jelent meg. 1849 végétől fogva folytonosan a Magyar később Budapesti Hírlap hivatalin politikai közlöny mellett működik, előbb mint segédszerkesztő és vezércikkíró, melly minőségében számos politikai és nemzetgazdászati czikket írt. 1856-ban ugyané lapnál Szilágyi Ferenoznék szerkesztőtársa volt; ez évben a szerkesztést egészen ő vette át. Journalistikai működése mellett ő fordító francziából a Hugenották, Tell Vilmos, Rigoletto, Trovatore, Haramiák és Torquato Tasso című operák szövegeit Legközelebb egy nyelvészeti munkája jelent meg „A magyar helyesírás és szóragozás szabályai“ cím alatt, melly munkáról a bírálók általában diosérőlcg nyilatkoztak.

Nádudvari Benjamin, ref. prédikátor imakönyvet írt illy czímmel: „Mennyei udvarral való ez. Társalkodóé.“ Több kiadást ért. Másodszor nyomatott Kolosvárott, 1761.

Nádudvari Péter, Bethlen Sámuel költségén tanult Belgiumban, s onnan visszajöven, jötevőjénél udvari lelkész, később szászvárosi ref. prédikátor volt. Bibliái tudó-

mányin kívül hitszónoklata által kitünt. Számra nyolczvannégy egyházi beszédeit Szathmári Pap Zs. és Udvarhelyi M. nyomatták ki Kolosvárt, 1741. 4dr. 746 l

Nagy Ferencz, veszprémi kanonok, szül. Kékkőn, Nógrádyinegyében. Tanulmányait olly sikerrel végzé, miszerint még pappá szenteltetése előtt hittndori rangra emeltetett. Sokáig tanárkodon a magyar egyetemenél, előbb. Nagyszombatban, később Budán. 1780-ban neveztetett veszprémi kanonokká. Több latin művein kívül, magyarul bírunk tőle illy című munkát: „Protreptikon után való magyar ösztön.“ Posony, 1796.

Nagy Ferencz, törökszentmiklósi plébános, igen hasznos s gonddal szerkesztett könyvet írt illy cím alatt: „Az egy igaz és boldogító Hitnek elveiről.“ Eger, 1770.

Vályi Nagy Ferencz, Homer első fordítója, szül. sept. 30. 1765. Gömörmege Felsővály helységében, atyjának, ki egykor Szatmáriban ref. lelkész volt, ujabbi lakhelyén. Első nevelést atyai gond alatt nyert tizenkét éves koráig, mikor a sárospataki főiskolába viteték, s onnan másfél év múlva Miskolczra, tanulni. Fölserdülvén, a felsőbb tudományok végeztével, mellyekre a miskolezi lyocum tanszervezete az időben kiterjedő még, 1783. a nyelvtani osztályban lett köztanító; két év múlva pedig aligazgató (sub-rector) névvel a szófizésiben, melly hivatalát 1793 nyaráig viselte; midőn a vizsgák alatt búcsút vön az iskolától, külföld tudományos intézeteibe menendő. — Ekkép a hittan, romai és görög irodalom bővebb ismeretében, de a bölcsészet és természettan hallgatásával két esztendeig volt tanulólhelye Zürich. Szándékától, Párisi, Hollandiát s Felső-Németország akadémiáit látni, a háború gyulongásai mozdították el. Visszatérvén hazájába, először ugyan mint csári segédpap, majd mint dorgmai rendes lelkész foglalt állomást, a két helyen együtt négy esztendeig. — Midőn 1796. a pataki felgymnasiumban az évenként változó tanítók helyett állandó tanárok állíttatnának, kit lehete méltóbban megbízni e hivatalok egyikével., mint Vályi-Nagyot, ki

Miskolczon annyi jó eredménnyel taníta már. Ő engede a hívnak, s elfoglalá új állomását 1798. november 1 1-kén. 1803. Beregszászi Pál kiléptével első ízben, 1806. Porkoláb István elnehezültével másod ízben taníta theológiát, 1809. után ismét visszament a felgymnasiumba. 1819 évben ny tanszék állíttatván főgondnok Vay József által a szentírás Magyarázatára, mellyel a görög irodalom is egyeerttetdk, Vályi-Nagy emeltetett az első az új tanszékre, mint aki már eddigelé nagy jeleit adá görög műveltségének Bion és Mosohus Idylliumai fordításával; kiről tudatott, hogy Hómer magyarításába is belefogott, s a theológiában pedig kétszer taníta sikeresen. Vályi-Nagy, agy látszik, jobban szereté vala, ha ki nem nevezetik, s az irodalomnak annál kizáróbban neki szentelheti munkásságát; de a bizalom elvégre sem tágita, s ő parancsolatul vevén azt, elfoglald helyét septemberben. Az ember sokat dolgozott, s nem bírá ki a megfeszített gondokat; így már october havában ágyba esett, s január lö. 1820. évben megszűnt élni- Temetése jan. 30-kán esett olly fényesen, a millyen Patakon addig egy tanítónak sem jutott. Pataki plébános, Tulsiczky András, és az egyesült görög hitü egyház lelkésze meghuzaták harangjaikat a több mint pusztán felekezeti tudósnak, ki Hornért első vala ajándékozandó nemzetének. — Föl kell itt jegyezni ama régi jó szokást, melly szerint a haza vagyónósbjai, egyedül magaért a szép s dicső őzéiert vittek vala áldozatot az irodalomnak az író segítségével, kit avagy csak jó hírből ismertek. Így Kenderes! Mihály, Kanyó László és Döbbentei Gábor érdemeik közé méltán sorozható Vályi-Nagy fölsegélése, kinek buzdításul, hogy az Iliast fordítaná, 400 forintot ajándékozónak. Hozzá is fogott ő aug. 22. 1813. s elvégzé apr. 6. 1817; de kinyomtatva, már nem láthatta. Szépirodalmi munkái: „Hunyadi László történetei.“ Posony, 1793.8dr. „Pártos Jeruzsálem“ IX énpkben. Posony, 1799. 8. „Ódák Horácz mértékein.“ Kassa, 1807.8. „Hómer Batrachomyomachijája.“ Patak, 1809. 8dr. „Bion és Moschus Idylliumai.“ Patak, 1811. 8dr. „Oda“ Kenderesi

Mihályhoz (Patak, 1811.); s más alkalmi versek, mellyek után összeszedve újra megjelentek halála után „Polyhymnia“ versgyűjteményben. Két könyv. Sárospatak, 1820. 8dr. Ez előtt Kazinczy Ferencztől életírása, mellyet követünk. „Homér Iliásza. “Két kötet. Sárospatak, 1821. 8dr. — Egyéb nemű dolgozatai: „halotti beszédek 1 Szentgyörgyi István f. 1799. Nietsoh Dániel f. 1809. Szemre László f. 1813. Boronkayné, Görgei Mária f. 1816. mind Patakon. „Könyörgesei“ 1. II. darab. Kassa 1805. 8dr. — Kéziratban maradtak: Magyar poetica; Miskolczi búcsúbeszéde; predikáziók, és jegyzések a magyar nyelv természetéről. Irt görög verseket, egy, Apostolovics János emlékére, megjelent Patakon 1811. Latin versei a „Polyhymnia“ után kötve, ódák és élegiák illyczimel: „Carmina latina“ Sárospatak, 1820. 8dr. Növése, testessége, arcza, mint Kazinczy följegyzé, olly igen hasonlított Virág Benedekéhez, hogy a ki mindkettőjüket látta, bizonyosan két testvérnek nézheté. Arczképe ígértetett az Ilias elé, de nem adatott. Kéziratai elhányódtak, hihetőleg szép könyvtárával együtt, mellyet szegényen hagyott árvái kénytelenek voltak elárverelni, s még akkor sem tehettek eleget a nemvagyonos tudós elleni követeléseknek.

Sélyei Nagy Ignác, veszprémi kanonok, szül. Szókesfejérvárott. Tanult szülőhelyén és Budán; a theologiai tudományokat Rómában hallgatta. Kitűnő lelki tehetsége miatt veszprémi kanonokká s mint ilyen kir. főtörvényszéki bírónak nevezetett. Később a székesfejérvári püspöki székre lón érdemesítve. — Szép magyarsággal lefordító Muratorius Lajos munkáját: „A keresztény embernek valóságos ahitatoságáról“ Eger, 1763. 4dr. 332 l.

Szerencsi Nagy István, győri ref. prédikátor. Több munkát bocsátott közre. Illyenek: „Agenda, azaz: Egyházi szolgálatbeli okos isteni tisztelet módja,“ Kis Gergely székelyudvarhelyi tanár után javítva és bővítve. Győr, 1788.' „Barátságos oktatás, hogy kellessék egy ifjú asszonyembernek magát a díszes erkölcsökben méltóképen formál-

gatni.“ Meyer A. után fordítva. Posony, 1783. „Rnmbach J. elmékedési Jézus Krisztus kinszenvedéséről.“ Két kötet. Posony, 1790. 8dr. 1472 l. „Egy ausztriai protestánsnak levele a tolerantiáról.“ Németből fordítva. Bécs, 1781. „Mi a pápa?“ Poemony, 1782.

Nagy Iván (f.-győri), nemes szülöktől szül 1824. jun. 18-kán B. Gyarmaton, Nógrád vármegyében, hol közbecsülésben állt atyja, Ferencz megyei hivatalt viselt. A gymnasium! és bölcsészeti osztályt Egerben, Esztergomban, Vácson, a jogi tanfolyamot pedig a posonyi akadémiában tett magán vizsgálattal végzé be. A rendes törvénygyakorlat után kir. táblai jegyzővé esküdvén föl, az ügyvédséget választó pályául. Mér gyermekkorában hajlamot érezvén az irodalom, főleg pedig a hazai történelem iránt, határozottan ez utóbbinak buvárlatára és tanulására adá magát. Nevét először az irodalmi téren az 1844-ki „Világ“ polit. hírlap tárczája mutatja föl, hol „Egy népfaj hazánkban“ című értekezése jelent meg. Később részint saját neve, részint (Komory Dávid stb.) álnév alatt a szépirodalmi lapokban több történeti czikket közlött, mellyek közül nevezetesbek: „Magyar hitrege-tani eszmék“ (1847-ki Honderű 12 ez.), a Szépirod. Szemle által is megdicsértetvén; és „Körmöcz leírása“ (1848-ki Honderű). Majd a történeti liírú m. hölgyek életrajzi adatait igyekezvén összegyűjteni, ezek közül Adelhaid, Agnes, Anna királynők, Báthori Anna, BáthoriErese, Báthori Klára, BáthoriZsófia, Beatrix II. Andrásné, Beatrix Mátyásné, Bethlen Katalin, Bocskai Erese, Bornemisza Anna, Bosnyák Zsófia, Cilley Borbála, Erzsébet II. András leánya, Erzsébet I. Károlyné, Erzsébet I. Lajosné, Erzsébet Albert királyné, Fennena, Forgách Zsuzsanna és Frangepán Beatrix életirata az 1851-ki Hölgyfutár folyamában jelent meg. Ez időben láttak tőle napvilágot: a „Báthoriak jelleme,“ és Patócsy Zsófia életirata (Losonczy Phönix II. és III. köt); Magyar írónők (1851-ki Remény folyóirat II. félév); Szécsy György és egy régi oklevél (Pesti Napló 1851.). „A nőtecsi bírák peccsété (1851-ki

Új Megy. Múzeum.). 1851-ben nevelőül állván egy grófi csalód gyermekeihez, a lombard-velencei királyság nagy részét bejárta, és magában Velenezében félévet töltött. Ez idő alatt főleg a Sz.-Márkféle könyvtárban üzte történelmi búvárkodását, minek eredményeül több, hazánk történetére vonatkozó érdekes emlékiratot másolt le. Történelmi tapasztalatairól és buvárlata eredményéről jelentést tevén a m. akadémiának, az az 1853-ki Akadémiai Értesítőben jelent meg. Hasonlóan a Gritti Lajosról gyűjtött emlékiratok kivonatos ismertetése is a m. akadémiában felolvastatván, annak 1853-diki Értesítőjében látott világot. Ugyanez időben jelentek meg „Olaszországi levelei“ is főleg, a velencei színházakról és előadásokról (1852-ki Hölgyfűtár.). 1852-dik év végén állomásáról lemondván, ismét haza vonult, s ügyvédség- és irodalommal foglalkozott; míg 1855-ben a pesti egyetemi könyvtárhoz tisztül neveztetett, melly hivatalában üres idejét jelenleg is történelmi tanulmányozásnak szenteli. 1853-dik óta megjelent művei ezek: „Menyői Tolvaj Ferencz régi íróról;“ — „Corvin János velencei nemessége“ (1853-ki Új M. Múzeum); — „1707-ki Kassai országtanács“ (1854-ki Új M. Muz.); — „A fehér lovag;“ — „Régi álgjuk“ (1855-ki Új M. Muz.) „Szécsy Mária levele és a Libercseyek“ (1856-ki Új M. Muz.); „Zrínyi a költő halála“ (1854-ki Délibáb); „Zrínyi Ilona“ (1857-ki Délibáb); „Adelhaid Geiza fejedelemnő“ (1854-ki Családi Lapok); „Zrínyiek halála“ (1855-ki Cs.Lapok); „Történelmi népregek“ (1854-ki Divat-Csarnok); „Nógrád(vára, Szigeth vára, Báthory István, Szécsy Mária életrajza, Szarvaskő (Magy. ország képekben II. III. köt.); Szalonok vára (1856-ki Budap. Viszhang); Hollókő (1857-ki Néplap); Tátika, Nagy-Szóllós, Fülel stb. „Liptay Imre török követsége“ (M. akad. történelmi Tár I. k.); „Gritti Lajosról emlékiratok másolva Velenezében. továbbá „M. tört. adatok Svédhonban“ (Tört. Tár III. köt.) stb. Legújabban „Magyarország családai czímerckkel és leszármazási táblákkal mintegy öt kötetből állandó történelmi lexiconféle önálló

munkán dolgozik, melyből néhány füzet került már ki aajtó alól.

Nagy János (mesterházi), Sopronmegyében, Mesterházán szül. 1738. decemb. 27-kén. Tanult Nemeskérben és Sopronban. 1765-ben a hazai törvényeket Posonyban hallgatta. 1767-ben a soproni ev. gymnasiumban tanár lett, ugyanott 1783. nov. 1-jén a syntaxis tanárává mozdítatott elő. Alapos tudománya, szoros rendtartása és igazságszeretete kedves emberré tevék őt. Meghalt 1803. máj. 10-kén. Könyveit a gymnasiumnak, vagyonát az alumneum és tanári fizetések alapjának hagyta. Munkája németből fordítva: „Boldogságra vezérlő oktatás a Jézus tudományából” Sopronban, 1798-ban nyomtatott, és igen sokáig iskolai könyvül használtatott.

Nagy ker. János, szanyi plébános, a győri megyében. Születéshelyének Nagyváradot mondják. A szanyi plébánia halottas könyvében úgy találtatik beírva, mint egykoron tagja a Jézus társaságának, honnan, mint a szép mesterségek s bölcsészet tudora, a szerzet eltöröltetése után a világi papságba átlépven, Győrött karkáplán lett, azután szanyi plébános, hol 25 évet töltvén, 71 éves korában 1803-ban meghalt, miszerint születése 1732-re esik. Tőle következő munkák jelentek meg: 1) egy egyházi beszéd illy cím alatt: Örömet és hálaadást, eszközlő beszéd, midőn I. Ferencz apóst királyunknak császári és királyi szerencsés megkoronáztatása végett t. n. Sopron vármegye hálaadó áldozatot mutatott be az Istennek. 1762-ben sz. Mihály havának 18-ik napján mondta Nagy János szanyi plébános, táblabíró. Sopronban Siess Kláránál. 2) Nyájas Múzsza. Irta Nagy János Rábaközben Szany helységnek plébánosa. Győrött 1790. 8dr. 278 l. 3) Halottas Beszéd, mellyben VI. Pina romai Pápának dicséretét foglalta és deák nyelven hirdette Velenozében Brancadoro Caesar nisibéni Érsek. Fordította Nagy János szanyi plébános 1800.- Györben Streibignál. 4) „Udvari Kátó, vagy is Gratzian Boldizsárnak Faludi Ferencz által magyarra fordítottat 300 maximál-

(versekbe foglalva). U. o. 1790. 5) „József, Egyiptus vitze-királya, örvendetes szabása játék.“ U. o. 1790, 6) „Méhi gazdaság.“ U. o. 1786. 7) „Az orosz lány és nyájas múzsa.“ (Versek Szaitz Leó ellen). Bécs 1790. Többire Nagy János a korában öntudatra ébredt nemzetiségnek, mely a nemzeti nyelv és öltözet pártolásában nyilvánult, hőkeblű pártolója volt; tisztelő barátja a magyar íróknak, különösen Révai-nak, ki őt egy hozzá intézett, s Nagy János holta után ennek irományai közt fellelt levelében „atyjának“ nevezi, s kíméletlen, néha aljas gúnyokkal korbácsolja a lábra kapott idegen módinak, és beszivárgott rózsa erkölcsöknek.

Nagy József, győrmezei áldozár, később ikervári plébános, szombathelyi kanonok, káptalani nagypréposté az 1790-ben fölállított szombathelyi seminarians első igazgatója; példás buzgoságu pap, kitűnő egyházi és világi szónok, nemeskeblű emberbarát, kinek asztalánál rendszeren 6 — 10 szegény sorsa tanuló nyert ingyen étellemezt; de különösen hazafiúi lelkesedésről volt ismeretes. Szónoki hite annyira elterjedt, miszerint nevezetes ünnepélyek alkalmával környékszerte az ő mézes ajka hirdeté az Isten igéjét. Vasmezeje nyilvános tanácskozásaiban irányadó szerepet vitt; erre nézve egy példát hozunk föl. A gyülesteremben 1805-ben nagy vita folyt arról, valljon magyarul folyjanak-e ezentúl a tanácskozások, Nagy József vetett véget a vitatkozásnak az által, hogy fölemelkedvén ülőhelyéből, magyarul kezdé beszédét; mi olly hatást szült, miszerint a magyar nyelv behozatala minden további tétovázás nélkül határozattá vált. — Kisfaludi Sándor koszorús költőnknek benső barátja volt; őt illeti „Tatika“ előszavában e megszólítás: „Kedves tisztelt barátom Nagy!“ — Horvát Elek pedig e lánglelkű férfiúnak 1810-ben bekövetkezett halálát ekkép kesergi:

„Kiefaludi! hejk be gyászos
Szombathelynek tájéka;
Rideg, havas, ködös, fagyos
A kellemes Tatika.

Vélted-e, hogy történeted
 Ötét fogja képezni,
 Midőn azt neki szentelted?
 Eredj már most konyezni!
 Elhunyt, elhunyt Tátikának
 Kedvelője! Árnycának
 A barátság keserve
 Legyen hát most szentelve.“

Bírunk tőle nyomtatásban több remek szent beszédet, ilyenek: „Karácson beszéd, melyet Szombathelyen mondott.“ Pert, 1797. „Nagypénteki beszéd.“ Szombathely 1798. „Hálaadó beszéd Mantua visszavételének alkalmára.“ Mondatott Zalaegerszezen. U. o. 1799. „Szent István első magyar király ünnepére.“ Mondatott Bécsben, 1800. aug. 24. Megjelent ugyanott. „Oratio funebris, quam in solemoibus exequiis Pauli Rosos, Eppi Veszpr. peroravit.“ stb.

Nagy Lajos (felsőbüki), élt a XVIII. század második felében; tudományos férfiú s több megye táblabírája volt. Illy című verses könyvet írt: „Magyar Cato avagy: A jó erkölcsre oktató Cátónak versei.“ Eger, 1756

Nagy László (peretsényi), miskolezi tanár s költő volt. Munkái: „Léta magyar vitéz és Zamira pannoniai kisaszszonynak a földön és tengeren történt viszontagságai,“ (versekben). Posony, 1800. 8dr. 198 l. „Szakadár estlionnyai magyar fejedelem bujdosása. A verselés gyarapodására írta.“ U. o. 1802. 8dr. 261 l. „Mezengy, azaz: Pásztori vers.“ Pest, 1801. 8dr. 119 l. „Orithia magyar Amazon története.“ Pest, és Posony, 1806. „Értekezés a deákból magyar nyelvre fordított szavak iránt“ N.-Várad, 1806. Azonfölül vannak több alkalmi versei.

Nagy Mátyás (batzai), egy verses könyvet hagyott hátra „Hunyadi János vitézségeéről, és a nándorfejevári nagy győzelemről,“ mely több kiadást ért. Először nyomtatott Debreczenben, 1575.

Nagy Mózsés, illy című munkát hagyott hátra: .A

ez Háromságnak mégoszolhatatlan egy Istenről való igaz hitnek versekkel leíratott vallástétele“ Nagyszombat, 1700.

Nagy Sámuel, orvos, szül. Komáromban. Fordította Campe Psychológiáját és Saüder Henrik könyvét, mely utóbbi illy cím alatt jelent meg: „Az Istennek jósága és böltsesége a természetben“ Posony, 1794. 8dr. 507 lap. Ugyanettől van: „Dafnis és az első hajós.“ Gessner után. Posony, 1797.— Eredeti műve: „Az oltalmazó himlőről.“ Komárom, 1801.

Nagyari Benedek, borsjenői ref. lelkész, illy fölíratú könyvet adott ki: „Igaz vallású keresztény Hittani könyv.“ Nyomatott N.-Váradon. 1651.

Nagyszőlősi Mihály, surányi lelkész, egy polémiáig munkát hagyott hátra illy czímmel: „Sión leánya ártatlan ügyét védő Hitnek paizsa.“ Megjelent 1868-ban 8dr. 465 l.

Nagyváthy János, Miskolczon 1755-ben szül, szegény de nemes szülőktől. Tanulását Miskolczon kezdé, Sárospatakon folytató, és Losonczon már mint költészeti tanár tökélyesíté. Innen szemei elgyengülése miatt Pestre tette lakását, hol a híres néhai Szombathy orvos keze alatt szerencsésen szembajából kigyógyult. Ezután tapasztalás kedvéért hatodává lón, és a szerencse itt is annyira részén állt, hogy az akkori Duka gyalog ezredben századosi rangra emelkedett. E tisztét önkényt oda hagyván, Bécsben telepedek le, és magát a mezei gazdaság írására szentelő. E munkája, mely a maga nemében első úttörő volt, „A szorgalmatos mezei gazda“ ezim alatt Pesten 1791. két kötetben jelent meg, és olly méltánylásban részesült, hogy akkori uralkodó II. Leopold király az író 26 spec, aranyat nyomó éremmel jutalmazta. E munkája által neve ismeretessé válván, a halhatlan nevű gr. Festetich György őt jószágai főigazgatóságára hívta meg. Itt három év lefolyta alatt e két nagy elme egyesült erővel nem csak a jószágok rendbe hozatalát eszközölé, hanem jövődre alapos tudományú gazdatisztek nevelése végett mezei gazdasági iskoláról is kezdőnek gondolkozni, melyből azután a később elhíresült Georgicon

eredt. Gróf Festetich uradalmaiban a jószágok kezelését illető utasítások és szabályok, számadási módok (noha.az-óta jobbítva, változtatva) eredetileg mind Nagyváthy művei. Hasznos szolgálatiért a gróf somogy megyei Csurgó m. városban egy tágas telekkel ajándékozta meg Nagy váthyt, hová ő visszahúzódott s nyugalomban élte utolsó napjait, magát egészen a gazdasági irodalomnak adva át. Halála után 1820. Pesten jelent meg: „Magyar házi gazdasszonya,“ 1821. „Magyar gazda tisztjeés szintén ez évben: „Magyarpraktikus Jermesztő,“ végre 1822-ben „M. practicus tenyésztető“ ezimű munkái. — Ezen kívül kéziratban is maradtak tőle érdekes gazdasági munkák, miilyenek: 1) „A magyar földes és zászlós ur.“ 2) „A magyar haza gazdálkodása Smith és Soden után kidolgozva.“ 3) „Értekezés a virginiai jó illatú dohány termesztéséről“ stb. Irt alkalmi verseket is. Gazdasági tudományán felül jártas volt a hon régi történeteiben. Munkája-és szorgalmából gyűjtött vagyonából hagyott a pataki és csurgói iskoláknak is. Munkás életének tüdőgyulladás vetett véget 1819. febr. 13-kán.

Báró Nalátzi József, francoziából magyarítva kiadó D' Arnaud „A szerencsétlen szerelmesek avagy G. Comensl ezimű tragoediáját, Trapp apátságának és gr. Comens történeteinek leírásával. Kolosvár, 1793. 8dr. 38 és 201 l. Tőle van: „Eufemia, avagy: a Vallás győzedelme“ Posony, 1783.

Nánási Benjamin, jogtudós, szül. ref. szülőktől, később rom. kath. vallásra tért, s híres ügyvéd volt Pesten. Jogtani munkát hagyott hátra illy czím alatt: „Testamentum a magyar országi törvények szerint (toldalékkal a zsidóknak örökségéről).“ Pest, 1798. 8dr. 603 l.

Nánási Gábor, a sárospataki és székesfejérvári tano-dák nevendéke, illy czímű könyvet bocsátott közre: „Lelki tudakozás, mellyben a kegyes lélek megtanulhatja az Isten örökké való decretumának bizonyos jeleit“ Kolosvár, 1675.

Nánási István, sok ideig nagybányai prédikátor, nagyobb részt angolból fordított s részben eredeti prédikázió-

kát adott ki illy czím alatt: „Szű Titka, azaz: az ember szívének természet szerint való romlottságából és annak követéséből származott ezer csalárdságainak kinyilatkoztatása és orvoslása.“ 1670.

Nánási József, böszörményi ref. prédikátor, magyarra fordítá Huldrich János az Ur imádságáról szóló beszédeit, s kiadá illy czím alatt: „Az Imádságok Imádságának, azaz: a Sz. Mi Atyánknak avagy az Úri imádságnak titka.“ Kolosvár, 1761.

Kárai György, „Szent énekeket“ adott ki Nagyszombatban, 1695.

Negyeden Pál, győrmegyei áldozár és híres hitszónok, általános tetszés közt elszavalt szentbeszédit 3 terjedelmes kötetben bocsátó közre illy czím alatt: „Minden ünnepekre és némelly szentek rendkívül való tiszteletek napjaira szolgáló predikáziók.“ Győr, 1800-1801. I. 428. II. 492.

III. 426 1. Ugyanettől jelent meg: „Apostoli kalásztát.“ Szintén predikáziók. Győr, 1802. 8dr. 5361.

Németh Antal által, „Aesopus élete és fabulái Bellegarde urnák szép erkölcsű tanításával újonnan magyarra fordítottak.“ Bécsben, az év kitétele nélkül. Másodszor megjelent képekkel ékesítve Kolosvárott, 1777. Ugyanattól jelent meg illy czímű költemény is: „Trója királynéi.“ Bécs, 1776.

Németh Mihály, győrmegyei áldozár, a tudomány több nemében jártas férfiú, szül. Kis-Baráton, Győrmegyében 1751-ben, ev. szülőktől, kik később kath. vallásra tértek meg. Mihály Győrben végzé iskoláit s e megye papnevendékei közé fölvétetett. Aldozárrá szenteltetvén, előbb káplán volt Szent-Jánoson. 1778. mart. 24-én Sövényházára plébánosnak neveztetett s e minőségében miveié az Ur szölejét előljároinak és híveinek teljes megelégedésére 35 évig, vagyis 1813. apr. 2-ig, mikor nyugalomba lépett. Meghalt Győrött, 1830. jul. 30-án. — Sokat foglalkozott a tudományokkal, s több becses munkát irt, mellyek közül nyomtatásban megjelentek: 1) „Keresztény Imádságok.“ Posony

1787. 2) „A selyem juhokról.“ U. o. 1792. 3) „Kettős kincs, azaz: A jámbor és hasznos magyar nevendék földmiveshek rendes oktatása.“ Győr, 1793. Ajánlva van Fengler József győri püspöknek. 4) „A lovak orvoslásáról.“ Szind báró után fordítva. Posony, 1796. δ) „Mindennapi lelki tapasztalás.“ 2 kötet. Posony 1824. — Kéziratban bekötve létezik a sövényházi plébánia könyvtárában: „Keserves zokogások; mellyekkel megsiratja a hajdani jámborságnak eltűnését“ stb. „A Krisztus Jézus által a világ előtt kinyilatkoztatott közönséges keresztény sz. Hitnek fő igazságai és ágazatai.“ Befejezte 1825-ben. „De officiis parochorum.“ „De munere religiosorum.“

Németh Péter, sz.-ferenczrendi szerzetes „Len kötelecske“ című, szerzetesi szabályokat tartalmazó könyvet irt, s kiadá Posonyban, 1720.

Németi Sámuel, mádi ref. prédikátor volt. Munkái: „Az Ur asztalának méltó vendége.“ Posony, 1782. 8dr. 1471. „Hív lelki pásztor.“ Kézi könyv a lelki pásztorok számára. Német eredeti után bővítve. Posony, 1788. 8dr. 862 l. Legterjedelmesebb s jelentékeny műve: „Biblia Tárháza.“ Francziából Osterwald után. Győr, 1780. 4dr. 9191. 1783-ban jelent meg tőle: „Három predikáció“ (Debreczen.) Dodridge után. „A ker. vallásnak tudománya.“ Posony, 1785.

Nedtvich Károly, természettudós, m. akadémia 1. tagja, szül. Pécsen 1811-ben. Atyja gyógyszerész volt, s így már gyermekkorában alkalma volt a vegyészeti ismerkedni, mi iránt nagy vonzalmat érzett. 1824-ben atyja Késmárkra küldé, hol a gymnasialis osztályokat és u philosophiát elvége. 1829-ben Pestre jött az orvosi tudományok hallgatása végett. 1836-ban orvostudor lett, s ez alkalommal természettudományi tárgyról értekezett e cím alatt: „Enumeratio plantarum territorii Q. Ecclesiensis sponte crescentium, praemisso tractatu de natura geognostica montium, deque situ, climate et vegetatione ejusdem regionia.“ Megjelent Budán, 1836. Ezután az oculisticat és obstetri-

ciát is tanulmányozó, s e két tudományból oklevelet is nyert. Ugyanez évben a vegy- és növénytan segédtanárává nevezetett, mely hivatalában üres óráit a vegytan és természettudomány egyéb ágai alapos megtanulására fordító. Ez időben egy munkót bocsátott közre „Grundriss der Stöchiometrie“ cím alatt, mely et leginkább hallgatói számára irt. 1843-ban a na. iparegyesület felszólítására a chemiai előadásokat vállaló magára, mi által alkalma nyílt önkéntetésére; vasárnapi előadásait számos hallgatók látogatták. Ugyanez időbe esik a m. k. természettudományi társulatnak, a magyar orvosok és természetvizsgálók gyülekezetének keletkezése, melyekben számos értekezései és chemiai munkálatai által élénk részt vett; részt vett egyszersmind a magyar chemiai műszavak kidolgozásában, melyeket 1844-ben megjelent „Az életműben műipari vegytannak alapismeretéi“ című munkájában használt. 1845-ben a m. tudós társaságnak levelező, a m. k. természettudományi társulatnak rendes és vegytani szakban választmányi tagjának választatott meg. Azután a hazai kőszételepeket vévé tanulmányozása tárgyául, hazánk jelesb kőszeneit vegybontás alá vette, s tapasztalatait „Magyarország legjelesebb kőszételepei, vegytani és műipari tekintetben“ című iratába foglaló, mely legelőször a m. természettudományi társulat 1850-iki évkönyvében, azután külön is megjelent. Ez időben a jénai mineralogiai társulat, s a pfalzi egyesület (Pfalzer Véréin tur Pharmacie und Technik) tagjának nevezetett ki. — 1847-ben V. Ferdinand király ő felsége által föllállított ipartanodában a vegytan tanárává nevezetett ki. Mielőtt ez állomását elfoglalta, beutazta Német-, Franciaországot, Belgiumot és Angolhont. 1848-ban a pesti egyetemhez a vegytan tanárává nevezetett; 1849-ben e tanszékéről elmozdított, újra az ipartanodában foglaló el előbbi tanszékét, hol e minőségben mostanig működik. — Irt több értekezést és tudományos fejtegetést a M. Muzeum s más bel és külföldi lapok számára. Ide tartoznak: „Természettudományi levelek,“ „Geológiai levelek,“ melyeket azonban a szükséges famet-

szetek hiánya miatt be nem fejezhetett; „A természettudományok stúdiumáról“ stb. 1854-ben „A vegytan elmei“ című munkája jelent meg. Jelenleg terjedelmesebb német munkán dolgozik illy cím alatt: „Grundriss der Allgemeinen technischen Chemie,“ mellyből eddig két kötet jelent meg. Közzeitette legújabbán a P. Napló hasábjain a természettudósok bécsi gyűlésén tartott fölolvasását, s Amerikában tudományos szempontból tett utazásáról szóló igen becses cikkeit

Dr. Nogáll János, bölcsészeti és hittan tudora, a pesti bölcsészeti kar kebelezett tagja, szül. Győrött 1820. jun. 24. Iskoláit járta a kir. gymnasiumban Győrött, hol állandóan Borsosai közt az első volt, és írói képességének már akkor olly jeleit adta, miszerint az ő dolgozatai példányul állíttatnak föl s nyilvános ünnepélyeken elszavaltattak. Az esztergomi főegyházmegye növendékpapjai közé fölvétetvén, a bölcsészeti tudományokat Nagyszombatban, a hittudományokat Pesten a középponti papneveldeben végezte, melly időközben iskolai rendes teendői mellett a hazai és a külföldi irodalmat nagy szorgalommal tanulmányozta, és a pesti növendékpapság magyar iskolájának kitűnő tagja, utolsó évben elnöke volt, s mint ilyen a magyar iskolának nagy lendületet adott egyházi szellem és hivatásbeli lelkesedés tekintetében. 1843-ban áldozárrá szenteltetvén, azonnal a „Religio és Nevelés“ akkori szerkesztőségének tagja, Somogyi Károly mellett alkalmaztatott, s cikkeivel a fölapban és jelesen könyvismertetéseivel s recensioival a „Literatúrai lapban“ kiváló jeleit adta tudományának, ítéletének s egyházi szellemének. Közben a lelkipásztorságban is részt vett 1845-ben a pesti papnevelde lelki-igazgatójává nevezetvén, folytatta irodalmi munkásságát a „Rel. és Nev.“ mellett 1848-ig, mikor egy német katolikus néplapnak kiadására, Krotky József, akkoriban budavári káplán társaságában vállalkozott, s ezt 1852-ig szerkesztette. Ezen évek alatt buzgó részt vett a Sz.-István-Társulat kezdeményes működéseiben és több munkát is közrebocsátott

1849—52-ig a pesti egyetem mellett egyházi hitszónok és hittanát volt. — Munkásságának főrészt teszi azon buzgó-sága, mellyel a hazai fiatal derűs szellemi egyházi életének regenerációjára a pesti középponti papneveldeben, úgyszin-tén a fővárosi vallási élet élesztésére közremunkált. 1853 óta a birodalmi fővárosban a szent Ágostonról nevezett felsőbb papképezde lelki igazgatójává és ő cs. kir. ap. felsége udvari káplánjává nevezetett. Egyes munkái közül megemlítendő: „Szentek tudománya kalauzul az egyházi rend növendékei-nek és paptársainak emlékül“ magyar nyelven, Pesten, 1851. „Liguori az. Alfonz Szentség-Látogatásai,“ magyarul, (két kiadás). „Kalauz keresztény hitélet- és istenességre.“ Pest, 1851. Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társulat. „Jé-zus az én üdvösségem az Oltári-Szentségben függelékül minden kath. imádságos könyvhez.“ Pesten, 1850. „Buss-spiegel. Eine Unterweisung über das Sakrament der Busse, mit einer Anleitung zür Erforschung des Gewissens.“ Pest, 1851. „Lelkiismeret tüköré, az Isten és anyaszentegyháza parancsolatainak világánál. A Szent- Gyónás felőli tanulsá-gokkal bővített Ilik kiadás.“ Pesten, 1851. „Szent kilen-czed a Bold. Szűz szeplőtelen szent szivéről.“ Pesten, három kiadás. Die Mutter der Barmherzigkeit zu Rimini.“ Pest, 1851. „Einige Gebete zur göttlicher Füreehung.“ Pest, 1851. „Észrevételek a lelkipásztorságföl.“ Buda, 1852. „Magyar nagy Officium avagy Isten imádására, Nagyasszonyunk és minden szentek tiszteletére szánt különféle ajtatosságok gyakorlatai.“ Budán, 1853. Ugyancsak szerző gondjaival készült: „Pilgerreise naoh Heilsburg. Reisebilder aus den Gebiete des inneren Lebens, nach einer spanischen Urkunde in neuer Form ausgearbeitet von Jakob Koller“ Pest, 1852. „Kirchliche Glaubensleuchte. Beleuchtung der gottesdienst-lichen Gebrauche u. Feste der kath. Kirche est von Josef Messner. Volkslehrer.“ Pest, 1852. Folyó év october ha-vában nagyváradi 1. az. kanonoknak kineveztetett.

Nógrádi Mátyás, szül. 1611. Tanulását Debreczen-ben kezdé, Patakon folytató, hol az akadémikusok sorába

lépett 1639. sept. 30. életének 28. évében; seniorrá lett 1642. s még ez évben kimene Tállyára mesternek, 1643 pedig akadémiákra Belgiumba. Főtanulási helye Leyda volt, de átrándult Angliába is. Pataki conrektor lett 1647-ben, a midőn 1649. augustus havában a visszatett Tolnai Jánost eleibe helyeznék, e méltatlanságon meg nem nyugodva még azon év szeptemberében távozott az iskolából s Patakról, és lett debreczeni pap, és hihetőleg rendkívüli tanító is az iskolában ugyanott. 1650-ben a tasnádi zsinaton szenteltett pappá; s volt debreczeni lelkész 1659. évig. Innen a nagybajomi egyházba vitetett, hol sok kellemetlenséget kelle túrnie élte fogytáig a török és tatár hadak járásai miatt. 1661. mart. 17. a debreczeni egyházmegye választá espereséül. 1664-ben tiszántúli superintended s nagy buzgóságú hivatalnok volt az elpusztult egyházak rendbehozása körül. Mint ilyen juta török fogságba; rajta és fogoly társain sarczot, idegen adósságot vett meg Cselib basa, de a mit amargitai, 1681. jan. 12. tartott zsinaton magukra felosztván, térítettek meg paptársai. Az ő idejében költözött át a váradi collegium Debreczenbe Mártonfalvi György professor vezérlete alatt, kit pártolás eszközlése végett követségbe küldött Apafi Mihályhoz szerencsével. Superintendensége folytán tizenhét zsinat tartatott; oláh ref. egyházakba rendeltettek papok; ekkor jöttek be a váradi Bibliák Erdélyből, s hagyatott helybe ugyancsak a Bibliának Csipkés Komáromi általi fordítása. Megh. 1681. sept. 1. életének 70. évében. Munkái: 1) Epistolae ad romanos explanatio. Debreczen 1651. 8dr. 2) Resolutio orationis dominicae, és: allegoricae similitudines biblicae. 3) Lelki próbakö. Debreczen 1651. 12dr. 4) Idvösség kapuja. Kelosvár, 1672. Angolból Hildersam után fordítva. 4dr. 1440 lapra terjedő munka.

Noszko Alajos, szül. Esztergomban. Végezve szülőhelyén iskoláit, sz Ferenez szerzetébe lépett, s mint ilyen Gyöngyösön a nyelvtani osztályokat, Szabadkán a bölcsészeiét tanította. Több rendbeli alkalmi sz, beszédein és

„Compendium geographiae“ című latin munkáján kívül, magyarul illy című művet bírnak tőle: „Virág szótár.“ Pest, 1791. 8dr. 349 l.

Noszlopy Sándor, ügyvéd volt Dukán, Vas megyében. Meghalt e század elején. Névtelenül adott ki egy könyvet, mely vallásbeli beszélgetéseket tartalmaz.

Nyulas Ferencz, előbb Szamosújvárott, utóbb Károlyfejérvárott orvos, szakismerettel irt vegytani munkát bocsátott közre e címmel: „Az erdélyországi orvos vizeknek bontásáról közönségesen.“ 3 kötet. Kolosvárt, 1800. Ajánlva van gr. Bánffy György kormányzónak.

Nyíró Zsigmond, sz.-ferenczrendi áldozár s tartományi tanácsos, szül. Nagyfődémesen, Posonymegyében 1804. sept. 23. Tanult Posonyban. 1822-ben lépett a szerzetbe, s 1828-ban áldozárrá szenteltetett Legelőbb Székesfejérvárt a szerzet növendékeinek bölcsészeti tanára, később Érsekújvárt gymn. tanár volt. 1846-ban Szombathelyen zárdafőnökké választatott meg. Három év múlva a rend titkára s erre. pár év múlva a rend tanácsosa lett Meghalt a jeles férfiú 1853. jan. 2-án Posonyban. — Irodalmi termékeit a „Religio“-ban tévé le, hol számos becses történeti csikkeket közölt. Többi közt megírta hosszabb ozikkorozatban sz. Klára-apácarend történetét Magyarországon; β „Adatok a sz.-ferenczrendiek történetéhez“ cím alatt hosszabb értekezést közölt az 1850-iki „Religio“-ban. Kéziratban sz. Ferencz rendének kimerítő történetét hagyta hátra.

Obernyik Károly, mint író, nevelő, később mint nyilvános tanár egyiránt jeles férfiú, szül. Kömlődön, Komárommegyében 1820-ban. Atyja ref. lelkész volt, ki a fogékony elméjű gyermeket Debreczenbe köidé felsőbb iskolái 'bevégezése végett Már itt is kitűnő jelenségeit adá írói hivatásának, üres idejét versek-és beszélyek írására fordítván. Elszórva megjelent ifjabbkori zsengei azonban irodalmunk virágzásnak indult mezején, úgy szólván, nyom nélkül enyésztek el. Csak 1844-ben, midőn „Főúr és pór“ című drámai művével a magyar akadémia száz arany pályá-

díját elnyerte, voná magára a közönség figyelmét. Csakhamar „Örökség“ című művével lépett föl, mellyben a jellemek, szenvedélyek hü festése lélektani mélységgel, a cselekvény egyszerű szerkezete költői gazdagság- a nemes ízléssel párosul. E két sikerült mű megalapítá írói nevét. 1846-ban „Nőtlen férj“ című vígjátéka 60 darab aranyat nyert a pályatéren. Forradalom után két új vígjátéka került színpadra: „Anya és vetélytársnő,“ továbbá „Khelonisz“ Obcrnyik mint beszélyíró az elsőrangúknak közt foglal helyet. Lapjaink, almanachaink s albumaink hasábjain elszórva megjelent novelláiban átalán véve a mélyebb érzelmek, indulatok s jellemek festése hü és megható; iránya, előadása nemes, ízlése választékos. Kölcsey Ferencz házánál, mint ennek unokaöcscse, Kölcsey Kálmánnak nevelője, huzamosb ideig tartózkodók; innen Kölcseynek befolyása Obernyik írói jellemére nagyon is észrevehető. 1855-ben, midőn mint Nagy-Kőrösre meghívott tanár Kecskemétet vala elhagyandó, az itt dülő epemirigyét ő is megkapta. Pestre sietvén, magát orvosoltatni, itt 1855-ben csakugyan áldozata lett a kórnak, mellytől hiába igyekvők elfutni. Halála után került színre „Brankovics György“ című szomorújátéka, melly ha a végkifejlés csonkaságát lovonjuk (e dráma állítólag befejezetlenül találtatott irományai közt) jobb történeti színműveink közé tartozik. Egyéb munkái közt említésre méltó még „Az aust. általános polgári törvénykönyv magyarázata,“ mellyet 1854-ben bocsátott a világ elé, e melly mint igen használható kézikönyv még sokáig fõntartandja kelendőségét.

Ocovszky (előbb Ocskovszky) **Ferencz Ágoston**, szül. 1816. jan. 29-kén Nagyszombatban, hol is jó szüleinek gondos karjai közt az elemi, középtanodai, és — az esztergomfõmegyei papnövendékek közé fölvétetve — a bölcsészeti s hittani tanulmányait jeles előmenetellel végzé. Mint pályavégzett növendék egy egész évet az esztergomi áldozárházban töltvén, idejét a magyar jogtan betanulására fordítá. 1839-ben pappá szenteltetve, Galántha mezővárost,

innen csakhamar vágújhelyi prépoetsági (1840), legutóbb pedig (1844) Bazin szabad kir. városi káplán lón, honnan ugyanazon évben az esztergomkerületi érseki helynökséghez levéltárnokul rendeltetett, melly minőségben, néha hosszabb időközökben is, a cz. széki jegyzői és titoknoki teendőket is végezvén, 1850-ik évben ismét lelkeszi pályára lépett Tölgyesen (Hontmegyében) másfél évig subsidiarius-képen segédkedvén, 1851-ben Bánkeszire (Nyitra megyében) lelkiekben! plebánoshely ettesül, 1852-ben Pestre a józsefkülvárosi tíz elemi iskolák hitelemzöjeül küldetett; végre az Esztergomban útján szervezett főgyházi könyv- és kéziratárnak rendezésével megbízatván (1854), legott alkönyvtárnokává s egyszersmind a primási világi levéltár örévé nevezetett, melly kettős minőségben máig működik. A tudományok szelíd körében a szellemi tökélye sülésre kitűnő előszeretettel haladván, az irodalmat, főleg a hazait, már idejekorán tevőleges ügyszeretettel karolta föl. Hogy más ajakú iskolagyermekait a magyar nyelvnek lassankmti betanulására előkészítse, „A ker. kath. hitoktatást“ és „Bibliai történeteket“ rövid kérdések- s feleletekben hazánk nyelvén, az egyházi felsőbbség helybenhagyása mellett közrebocsátotta (1842). A kis Romának elnevezett szülővárosa leírását a városi tanácsnak följánlván, ugyanaz illy cím alatt „Brevis historico — topographies descriptio lib. reg. Civitatie Tirnaviensis 1843“ a város költségével napvilágot is látott. Az „Extractus Benignarum Resolutionum regiarum in publico-ecclesiasticis editarum“ általa 1844-ik évig megbövitve és czélszerűleg elrendezve, az országos törvények mintájára latin-magyar nyelven a mondott évben közzetetett. Egy a pesti egyetemi hittani kar által 1853-ban kitűzött jutalomkérdésnek megfelejtését megkísértvén, elfogadott pályadolgozata „A keresztény hit-igazságok összefüggése a kér. étettel“ cím alatt közrebocsátatott. Az esztergomi főgyház fölszentelésének emlékezetére kiadott; „Memória Basilicae Strigonicensis anno 1856. 31-a august consecratae“ című könyvnek szerkesztésében tevékeny részt

vón. Vannak egyéb kisebb dolgozatai is a „Fasciculi ecclesiastico-literarii,” továbbá „Sión” és „Religio” című egyházi folyóiratokban elszórva; néhány terjedelmes munkálata pedig kéziratban maradt, úgymint: „Geramb Ferdinand Maria (báró) romai utazása németből fordítva 1842;” mellyből mutatóványkép „Egy czéltvesztett kísérlet Lamennais abbé megtérítésére” a „Religio és nevelés” című egyházi lapban; „Roma művészeti tekintetben” pedig némi bővítésekkel az „Athenaeumban” jelent meg; továbbá „Bazin ez. kir. városa történeteinek rövid rajza 1844;” végre „A keresztény erkölcs és annak tökéletessége” Rodriguez Alfons jesuita pap után szabadon átdolgozva 1851. Pestem hivataloskodásának ideje alatt a Szent-István-Tárculatnak dolgozó társa volt, jelenleg pedig annak ügykezelését Esztergom környékén osztja.

Oláh László, szül. Budán 1825. Tanult szülőhelyén és Pesten. Elvégezvén a jogot, ügyvédkedni kezdett, de az újabb szervezés következtében az ügyvédségtől elmozdítottván, Pesten ügynöki hivatalt állított föl. E téren sem boldogulhatván, szerencséjét Eperjesen kereste, hol 1851-ben meghalt. Munkái: „Magyar önügyvéd. Mindennemű jogügyletekben! tanácsadó.” Pest, 1853. 8dr. 4591. „Végrendelkezés! és örökség! ügyekre vonatkozó összes törvények rendszeres magyarázata.” U. o. 1854. 8dr. 1501. „Házassági kötés és elválás a jelen törvények értelmében. U. o. 1854” 3. 1.

Oláh Miklós, azon főpapok egyike, kik az egyházi kormányzat és tudomány mezején örök nevet vívtak ki magoknak, született 1493. Nagyszombatban, ősei Havasföldről szakadván, Oláh mellék, utóbb vezetéknevűvé vált nevezet nyertek. Miklós 1510-ben II. Ulászló király udvarába került, s ennek holtá után, 1516. Szákmári pécsi püspök titoknokává lett, 8 ennek ösztönzéséből egyházi pályára lépett. 1518-ban már kanonokságra emeltetett; 1522-ben pártfogója esztergomi érsekké neveztetvén, Oláh Miklóst is magával vitte és esztergomi kanonokká nevezte.

1526-ban Szalkay László érsek ajánlatára II. Lajos király és Mária királyné titkára lett. A mohácsi catastropha után Mária királynőt követte Posonyba s I. Ferdinand király pártjához szegődött, ki őt 1527. székesfejérvári örkanonokká nevezte ki. V. Károly intézkedése szerint Mária Németalföld (Flandria) kormányára ment, s Oláh Miklós főtanácsosai rendeltetett melléje, s itt működött 1542-ig. Ekkor I. Ferdinand kívánságára visszatért; 1543. zágrábi püspökké és kir. korlátnokká, 1548. pedig egri püspökké neveztetett. Az ő püspöksége alatt (1552) tüntette ki magát Dobó István Eger várának hős védelmezésében Amhat pasa ellen. — 1553. máj. 7-kén Oláh Miklós esztergomi érseki székre emeltetett; s mint ilyen rendkívüli buzgalmat fejtett ki a protestantismus terjedésének meggátlásában. Nagyszombatban háromszor tartott egyházi zsinatot; a másodiktól követek küldettek a tridenti zsinatra. 1562-ben Nádasdi Tamás halála után Oláh Miklós királyi helytartóvá neveztetett, s 1563-ban megkoronázta Maximilian királyt Posonyban. Meghalt 1568. N.-Szombatban; tetemei ugyanott sz. Miklós egyházában tétettek le. Tudományos míveltsége nem csak a hazában, hanem a külföldön is elismertették. Ismereteit leginkább saját szorgalmából s könyvek olvasásából gyűjté, mint ezt a következő verse bizonyítja:

„Si quid inest nobis, quod múltum exile fatemnr,
Hoc furtim taciti me docuere libri.“

A gyakorlati téren tanúsított böles tapintatán kívül, tudományáról a következő munkái tesznek bizonytságot: „Catholicae ac Christianae Religionis praecipua quaedam capita, in Synodo Tyrnaviensi 1560. explicata.“ Kiadta Péter! „Sacra concilia“ czitnü munkájában. II. kötet 45—129 l. — „Hungária, sívé de originibus gentis, Regni Hungariáé situ, habitu, opporitunitatibus.“ Foglaltatik Bél Mátyás „Adparatns ad Históriám Hung.“ czímü munkájában. „Attila.“ Mellékeltetett Bonfín régibb kiadásaihoz. Írt ezenfelül egy rövid Krónikát is 1464—1558, melly Bél M. Hun-

garia“-jához van csatolva. Munkáit Europa akkori legfőbb tekintélyű tudósai is méltányolták

Olasz Pál, elemi hittant irt illy cím alatt: „A közönséges keresztényen romai sz. hitnek hat fő ágazatiról való kéltelkezésnek megfejtése.“ Nagyszombat, 1719.

Ónodi János, kassai ref. collegium igazgatója volt. Versekre foglalva kiada illy című munkát: „Számvetés mestersége“Kassa, 1693.

Ónodi Sámueltől fönmaradt „Szentek imádságával illatozó arany csésze“ Kolosvár, 1772. „Házi és egyházi könyörgések.“ U. o. 1782.

Ördög Dániel, költő, szül. 1815. Nyáregyházán, Pestmegyében. Atyja balkörülmények következtében Arad^ megyébe ment szolgálatkeresés végett, s költőnk anyjával Irsára vonulván, itt árvamódon, nélkülözések közt tölté gyermekeveit. Hét éves korában Aradmegyébe ment atyjához, ki ott uradalmi tiszt volt. E megye regényes vidéke varázserővel hatott képzelődésére. Nagy örömet lelt a költemények olvasásában és szavalgatásában. Atyját nemsokára elvesztvén, a nevelés gondjai ismét anyja vállaira nehezültek, ki azontúl Mezőberényben kosztosok tartásából élőéit ödött Végezvén itt alsóbb tanulmányait, Késmárkra s innen Eperjesre ment, melly utóbbi helyen a theológiát kezdé tanulni. De csakhamar fölhagyott az iskolába való járással s falura ment nevelőnek, melly rögs pályán előkelő úri házaknál fölváltva mostanig működik; közben három évig az újhelyi izraelita tanodánál viselt tanárságot Kedvencz tanulmánya a természeti tudomány, különösen a növény és állattan, s mint szakértő magy. természettudósok 1846-iki Eperjesen tartott gyűlésén, a növény kiállítással foglalkozók. Az irodalomban „Őszi virágok“ cím alatt Sárospatakon 1867-ben megjelent költeményeiről ismeretes.

Orosz Ádám, eger-szalóki plébános az egri főmegyében, 1804. novemb. 23-án ns. Orosz György huszár százados atyától és francia származású anyától született Miskol-

czon. Gymnasiumi iskoláit szülővárosában végezte. 1823-ban az egeri növendékpapok sorába fölvétetvén, bölcsészeti, theologiai és jogtanulmányait az egeri érseki lyceumban végezte. 1828-ban áldozó-pappá szenteltetvén, 1829-1832-ig részint káplán, részint plebánosbelyettesi minőségben működött Egyeken, Törökszentmiklóson, Tisza-Beőn. Polgáron és Kardszag-Ujszálláson. 1832—1837. mint székes-főegyházi szónok, mint katonák szónoka, az egeri főszent-széknél mint szegények ügyvéde és mint káptalani karsegéd folytatta pályáját Egerben. 1837. július 1-jén a káptalan, mint egyházvédnök kijelölése folytán eger-szalóki plebánossá neveztetett ki, hol jelenleg is ernyedetlen buzgalommal folytatja lelkipásztori hivatását. A szellemszakra, melly fokonkint melegítő és világító tüzzé növekedvén, jelentékennyé tette Orosz Adám nevét, a papnöveldeben fejlődött ki, különösen azon színjátékokban, mellyeket farsangi s egyéb alkalmakra eredetileg irt, s előadatott olly kitűnő ügyességgel, hogy előadásait főpásztor, a nagynevű Pyrker is megtisztelte jelenlétével. A játékban kifejtett jeles előadás kétségtelen jele volt a szónoklati képességnek, mellyel mint főegyházi szónok öt év alatt annyira megnyerte az egeriek szívét, hogy most 20 év múlva sem felejtetik, és szép számmal járnak ki búcsújára, meUynek igen nagy érdeket adnak a szabadban rendesen ő általa tartatni szokott egyházi beszédek, mint megannyi megújítói a régi kedves emlékek. S hogy beszédei nemcsak az előadás elragadó ereje, hanem tartalmasságuk által is teljesen igazolták a felölök méltán támadt véleményt, bizonyítja azon részvét és közhelyeslés, mellyel O. Á? „Egyházi beszédeit“ már 2-ik kiadásban használja az egyházi közönség. Helyes és igen sokszor meglepő inventio, jó elrendezés, világos kifejtés, eszme gazdagság, a szentírás és szent atyák kenetteljes használata azon kiváló tulajdonok, mellyeknél fogva O. A. egyházi beszédei szónoklati irodalmunknak mindenkor jelentékeny kincsei maradnak. 1832. évben egy társas körben vita támadván egyik s másik nyelv sajtáságairól, O. A.

nyelvünknek azon sajátságát is fölemlítette, hogy rajta ige nélkül is lehet értelmesen akár egész beszélyt írni. Allítását megtámadták; ő néhány nappal utóbb „Ida vagy a pusztai sir“ című beszélyével igazolta, melly 1846-ban „Az Életképekében, 1855. külön kiadva is megjelent. S jellemző, hogy azt Toldy Ferencz hasonlóan igenélkül ismertette. Egyes röpiratai is vannak részint kéziratban, részint nyomtatásban. 1841-ben irt a házassági áldás megtagadása ügyében P. L. méltatlankodó röpirata ellen „Homoeopathia“ cím alatt — 1848-ban irt S. J. a nemességet és derűst megtámadó s gyanúsító röpirata ellen „Tiltott könyv“ cím alatt, melly sajtó útján is megjelent. O. A. jellemének kiegészítéséhez tartozik azon vonás is, mellynél fogva a költészet terén, főleg népies modorban igen szép műveket irt, s a nélkül, hogy a szerzőt ismernék, nagyszámú népdala forog a nép ^kain. A szerénység tulságának kell tulajdonítani, hogy azokat mind-egyeddig a sajtóterétől elvonta. Az irodalom érdekében óhajtuk, hogy legyen baráti kéz, melly valamint ezeket, úgy még kéziratban levő jeles egyházi beszédeit is a feledéstől megmentse.

Orosz Ferencz, balásfalvi illy nevű család ivadéka, a hajdan Magyarországon virágzott remete sz. Pál szerzetének egyik legkitűnőbb tagja, tudományáról s buzgalmáról híres férfiú volt, mint azt számos nyomtatásban megjelent művei tanúsítják. Megírta ugyanis szerzete történeteit és „Synopsis Annalium Eremi Coenobiorum ff. Eremitarum Ord. S. Pauli“ cím alatt, Sopronban 1747-ben bocsátá közre. 1754-ben Nagyszombatban jelent meg tőle magyar nyelven sz. Jeromos remete „sz. Pálról irt munkája „Egyedül valóságnak ékessége“ cím alatt két kötetben; melly mun^a 1757-ben 2-ik kiadást ért. Kummer László után fordítva kiadott „Puteus aquarum viventium: Élő vizek kúttya“ című munkája u.o. 1743-ban látott világot. 1758-ban pedig „Vita moriens, avagy haldokló élet“ című művét bocsátá közre Nagyszombatban, 1754. Magyarázatok kíséretében kiadá: „Orationes procerum Regni Hungáriáé.“ Kőszeg,

1754. Egyéb munkái: „Első remete ez. Pál lelki elmélkedésekre gerjedezettető barlangja.“ N.-Szombat, 1755. „Keresztényi tökéletes halálra készülő élet.“ Posony, 1758. Magyarra fordítá s betűrendbe szedve kiadá Hanapi „Flores biblicí“ című munkáját illy cím alatt: „Lelki kincsekkel rakott tábláz.“ Kassa, 1769. 8dr. 510 l. „Magyarországának jeles tündökléssel feltetszett új csillaga.“ Sárvári b. Szűz Máriáról írott könyv. Nagyszombat, 1754. Végre 1760-ban Budán jelent meg tőle Jánosnak a -küköllői eseresnek krónikája magyarra fordítva illy cím alatt: „Első Lajos magyar ország királyának dicsőséges országlásárai stb. rövid krónika.“ — Ezen fölül kéziratban maradt tőle Ketnpis Tamásnak Jézus követéséről írt munkája, latin versekbe foglalva.

Orosz József, ki a balásfalvi Orosz nemzetségből származott 1832. Posonyban adott ki egy munkát illy ozim alatt: „Gróf Széchenyi István mintiró;“ melly németül is megjelent, ő szerkesztette a „Hírnök és Századunk“ című politikai lapokat keletkezésük óta mind végig, u. m. 1837—1842; továbbá 1834 és 1835-ben a „Fillértár“ képes hetilapot is.

Oroszhegyi Mihály, szép verses könyvet hagyott hátra „A fenyőfának hasznos voltáról.“ 1655. Horányi jeles latin költőnek mondja, s szerinte e munka először latinul jelent meg.

Oroszhegyi Szabó Jósa, Oroszhegyi székely apától származott. 1822-ben május 24. Nagykolcson, Szathmárme gyében született. Atyja gazdatiszt, számos gyermekkel megáldva, őt neveltetés végett testvérbátyjára, Szabó R. János minoritarendi főnökre bízta; ki az elmetehetségiben sokat ígérő gyermeket anyja óhajtásával egyezőleg papságra szánta, s Nagybányán és Szathmáron végzett tanodái éveiben folyton gyámolta. A növendék a kitűzött irányra minél kevesebb hivatást érzett; annál többet vonzó, dott az irodalom felé, mellynek már korában jeles terményeit az 1830—40. években nagy előszeretettel tanulmányozta.

1837-ben a szathmármegyei papjelöltségre csődülés alkalmával gyöngé fiatalága miatt (15 év) elmellőztetett. Ekkor örvendezve sietett nagybátyja szárnyai alá Miskolcra, remélvén s kérvén a pályára képeztetését. De a gyám máskép akarta; hogy évben és ismeretekben gyarapuljon, magánál tartotta; a költészi — akkor 6-ik — tanévet i^hpételníe kellett. Ekkor tanult görögül, és nagybátyja titkára Lakatos Ottótól német nyelvet, utóbb francziát. Már mint érettebb s tantársai közül kitűnt ifjat vitte Nagybátyja Egerbe, hol az érsekmegyei papnöveldebe föl is vétetett. Itt nagyravágyóé tudomány- és tettszomj ösztönözték az ifjút; papi hivatáskörében kecsgető jövőt nem látott, s bár pályatársból, az intézetbeli bánásról örömmel, volt előjáróiról mindig tisztelettel emlékezik, a hajlamaival nem öszhangzó küzd-tért, nagybátyjával e fölött egész évig folytatott vita után, határozottan odahagyta. Ekkor az őt kedvezményeivel elárasztott nagybátyja teljesen kitagadta. — Magára hagyotén, temérdek vágygyal, kevés reménnyel került az ifjú Pestre 1841-ben. Nagybátyja azon végtanácschal bocsátotta el, hogy ha a világ zajába vágyik, küzdjön becsülettel, talán még az orvosi pálya diszleni fog számára. Dr. Bugát P ál volt akkor orvoskari dékán. E férfiú a beiratásra jelentkező ifjat tanúsítványiból ismervén föl, tüstént fölkarolta, s ideiglen az általa szerkesztett, Orvosítár' javitnokául alkalmazta, aztán jótékonyan vezette mindaddig, míg ő önállólag létezni képesítve lön. Mindamellert küzdés, nélkülözés, szenvedés három évi osztályrésze lön az ifjúnak. Ez alatt egyetemi ifjaktól, önképző társulat' alakult, mellynek ő tagja, jegyzője, végre elnöke lett. E társulati működés terményeiből közlé Oroszhegyi legelső irodalmi művét Garay „Regélő“-jében „Az avasi rém“ szathmármegyei népmondát. Később verselni kezdett Frankenburg „Életképek“ben. Majd nedélyes elmefuttatással lépett föl Vakit I. „Divatlap“-jában. Azonban lelke inkább vonzódván a komoly tudomány terére, az akkor keletkezett természettudományi társulatba elnök Bugát által bevezetve, ennek

gyűléseit szorgalmasan járta, s az ugyanott készült magyar s természettudományi, különösen vegytani műszavakat hatáskörében szenvedélyesen terjesztette. Mint önképző társulat elnöke Helmechzy által fölsimertetvén, ez őt az akkor beteges Garay helyébe 1844-ben a „Jelenkor“ újdonsági rovata vitelére szólította fel; e hivatásban aztán szakadatlanul működött 1847-ig, mikor őt Jókai váltotta fel. Időközben számos értekezést írt a Jelenkor és Társalkodóban hazai s mozgalmi ügyekben táj- s népismertetések az „Életképek“ben, az oláh nép ismertetését Vahot „Magyar föld és népei“ című folyóiratában. E foglalkozás és orvosi tanpályája folytatása közben szép működési tér nyílt előtte Rösler Ágnes assz. leánynevelő intézetében, mellyet virágzást korában szellemileg öt évig vezetett, az akkor nemzetiségért lelkesült pesti szülők nagy meglepésére. Mint tanító írt, Magyar nyelvtant magyar és német nyelven 1847. Ugyanez évben az intézettulajdonosnéval vállalkozólag indította meg a „Hona leányok lapjai“ folyóiratot, melly az akkori censura-viszonyok miatt csak mint könyv füzetekben jelenhetett meg; negyedik füzete 1848-iki martinében sajtó alatt rekedt. A magyar revélés terén akkoriban ez első és egyetlen vállalat célja volt a hazai nőnem hasznosan mulattató ismeretekkel ellátni, mire O. rokonlelkű ifjakkal, mint: Vasvári Pál, B. Nyáry A., Bulcsú K. Tompa M., Szabó R. s másokkal szövetkezett. Ez évben O. az orvosi tanpályát bevégezte; s már 1848-ban tudori szigorlatokat vala teendő, midőn a közmozgalom őt is más hatáskörbe sodorta. B. Eötvös J. m. minister őt közoktatási fogalmazóvá nevezte ki; e hivatalból azonban nemsokára táborba szállt, hol mint hadi orvos, majd fegyverrel, és utóbb mint csapatparancsnok szolgált. A forradalmi ügy hanyatlása után, viseletéért ő is halálra ítéltetett; de csak később kerülvén hadi törvényszék elé, 10 évi várfogságra csehországi Józsefvárba vitetett; honnan 5 évi szenvedés után cs. kegyelem által múlt 1866. évi decemberben szabadult Pestre érkezével tüstént megkezdé irodalmi működését; kedvencz tanulmánya és gyógygyakorlati tárgya lévén

az addig úgynevezet állati delejeség, e természetéről értekezésfolyamat adott a Napkeletben; 1857. év folytán lett orvostudorrá és szülész-mesterré. Közelebb megjelent „Szervényi vegytan“ (Chemia organicorum) című munkája. Ezenkívül még ez év folytán megjelenik tőle egy érdekes mű: „Ód, és az emberi egészség új ápolási rendszere.“ A múlt júniusban megindult, Orvosi hetilapnál* ő szerkesztő társ.

Osvald Zsigmond, remete ez. Pál szerzetének tagja volt „Gróf Essex“ című szomorújátékot fordítá magyarra. Megjelent nyomtatásban Posonyban, 1785. Eredeti műve: „Zsófia avagy az igazságos fejedelem. Győr, 1786. Szintén tőle van a „Panaszolkodó feleség.“ (Erasmus beszélyeiből). U. o. 1787.

Ózdi Ferencz (gálfalvi), e nevű, erdélyországi régi nemes családból, szül. Kiykeden, Udvarhelyezékben 1741. Tanulmányait Kolosvárott végzé, és azután a királyi ítélőszéknél joggyakorlatra lépett. Hosszú tünődés után arra határozván el magát, hogy a kath. vallásra térend, Sooin vallásu szülőitől kitagadtatott; e miatt 1762-ben elhagyta Erdélyt, s egy ideig Nagyváradon tartózkodott. Innen Patatic Ádám váradi püspök közbenjárására Bécsben a császári kápolnában, Mária Therezia királynő és fia II. József jelenlétében megkereszteltetvén, arany lánczczal megajándékoztatott. Az erdélyi udvari cancelláriánál nyervén alkalmazást, a bécsi tudományos egyetemenél tanulmányait folytatta, s különösen az államtudományokbani képességének későbbi hivataloskodása alatt fényes jeleit adá. Magyar nyelvre fordítá és Bécsben kiadá: „A főtisztelendő Urnak, Muratorius Antalnak, az Istenről, és az Isteni dolgokról való tudomány, egyházi és világi törvény Tanító mesterének: Modonai Apátúrnak stb. a nagy parancsolatról és felebaráti szeretetről szóló munkája.“ Horányi még a következő, általa fordított munkákról tesz említést: Muratoriusnak „A pestisről írt könyve Buttlernek Jézus Társaságából való híres papnak a keresztényi vallásnak igazságáról írt munkája; — Bellegard, nagy nevű francia apátúrnak a

nevetségei dolgokról; Dell Oslónak, a nagy világi teoló semmiről, avagy a mostani Boszorkányságtól irt tudós könyve; Bossuet, az ellenmondók Hitbéli tudományok történt dolgainak fontos leírása— Megjelentek-e e munkák nyomtatásban, nem tudni.

Ozolyi, valódilig **Frangepan Flóra**, a Bécsújhelyben lefejezett szerencsétlen Frangepan Ferencnek leánya; elke-seredettségében atyja lakhelyéről nevesé magát Ozolyinak, sz. Klára-rendű apácza lett s ezek körében kérése gyermeki fájdalomnak enyhet, buzgalmi könyvek írásával nyújtván tápot magas miveltségü lelkének. Tolla alól a következő, szép magyarsággal irt könyvek kérőitek ki: „Megdicsőített penitentiartársnak eleven példája“ Sz. Ferenci életét tartalmazza. Posony, 1772. 4dr. 4401. „Lelki iskola“ Halálról! elmélkedés. U. o. 1722. Stanihurstius „Az Úr kínszenvedéséről“ szóló könyvét magyarra fordítva kiadáu. 0.1727. „Jó reménységnek hajócskája“ Buda, 1743. „A halandó testben szenvedő halhatatlan Istennek históriája“ Több kiadást ért. Utolsó javított kiadás, Eger, 1776.

Ozorai Imre, az elsők közöl való volt, ki Wittenbergába ment tanulás végett 1530 körül. Visszajöven, tanító volt Békésben; a később udvari pap több előkelő családnál. Magyarul irt egy munkát, „A Krisztusról ésaző Ekklésiájáról“ Krskó, 1546.

Pados János, fejjermegyei áldozár, szül. Dunaföldvárt 1820. Budán, Kőszegen a gymnasialis osztályokat, a bölcsészeti pályát Pesten végzé. A bölcsészet bevégeztével 1836-ban a fejjermegyei nevendékpapok közé vétetett föl s a theologiai osztályokat Székesfejérvárott végzé 1840-ben; de fiatal kora miatt áldozárrá csak 1843-ban szenteltették föl. Azalatt mint aldiakonus a püspöki udvarban b. Barkóczy László oldalánál egyházi azertartó volt. Felszenteltetvén, előbb káplán Bogdánybqn, később qjra a püspöki hivatalnál mint szentszék! jegyző fenngölkodék. Az 1848-iki forradalombani tettleges részvét miatt elítélteték, s három évet fogságban töltött. 1853-ban szabadságba helyeztetvén, megyéjébe visszatért, és gr. Károlyi György házához jött mint nevelő s udvari káplán,

hol jelenleg is működik. Időközben hantom plébános is volt, miről azonban lemondott?— Írt a „Religiö“ számán több jeles cikket és fordításokat, s több más lapba is névtelenül. Azonfelül nyomtatásban megjelenteti némely egyházi beszédei is; ilyenek: „Nagybójszerinti beszédek“ Pest, 1854. nagy. 8dr. 801. — ő fordítja továbbá jefes magyarsággal Montesquieu művét e kiadta illy cím alatt: „A rómaiak nagysága és hanyatlása, azoknak politikája a vallásban.“ Pest, 1856. 8dr. 2781. — Schmid Kristóf munkája nyomán írt és kiadott „Bibliai történeteket, az ó és új szövegszövegből és apostolok cselekedeteiből.“ Kisebb gyermekek számára. Pest, 1855. Kéziratban sajtóra váfnak, egész évre szóló szentbeszédei és evangéliumi magyarázatok.

Pajor Gáspár, magyarra fordította Mendelsohn „Fádon, a lélek halhatatlanságáról“ írt könyvét, három beszédben. Megjelent Pesten, 1793. 8dr. 292 lap. Kármán Józseffel szerkeszté az, „Urániát“.

Tótlipcséi Pajor István, régi faagy. nemes családból szül. 1821. máj. 20. Nyéken, Hontmegyében, hol atyja József közbirtokos s megyei hivatalnok volt. Korponán, Selmeczen, Posonyban, Losonczon végezte a gimnásiumi, bölcsészeti és jogtanulmányokat kitűnő előmenetellel. Az ügyvédi pályára lépett Pesten; egy ideig id. gr. Apponyi György titkára, később megyei hivatalnok volt. Jelenleg ügyvéd, lakik birtokán Kiscsolomján, Horitmegyében. Ifjú korától számos dolgozatok, leginkább csinos kisebb költemények jelentek meg tőle a Régélőben, Életképekben, egy könyvben, Honderűben, Pesti Divatlapban, részint saját, részint Káldot álnév alatt. Jelesek különösen élezés és humordns epigrammái. Buzgón Akadózott népköltészeti emlékeink gyűjtésében; e részbeni adalékai Erdélyi János megy. népdal-gyűjteményében s Ipolyi magy. mythológiájában használtattak föl. Jelenleg a tevékeny férfin hivatalos foglakozása mellett különösen jogtudományi s kisebb szépirodalmi munkálatokkal foglalkozik, mellyek koronkint álnév alatt jelennek meg a folyóiratokban. Nyomatás alatt

van tőle „Witsohl költői őszi imáinak magyar versekben! fordítása.“

Pálffi Lőrincz, Erdélyben, Csikszék Mindszent nevű helységében szül 1720. jun. 20-án. Mint tanuló ifjú a minoriták szerzetébe lépett Áldozárrá szenteltetvén, hitszónoklata által elhíresédék. Több előkelő családnál ndvari káplán! tisztet viselt, s mint ilyen hivatal-üres óráiban a méhészetről irt egy jeles könyvet, melyet Kolosvárott illy cím alatt bocsátott közre: „Erdélyi Méhecske.“ 1762.

Páلكövi (előbb Palkovics) **Antal**, szül. dec. 4. 1816. évben Sajó-Kazán, Felsőborsodban, hol atya evangélikus néptanító volt. Az atya kora elhunytával a nagyatjai házhoz vonult vele édes anyja Bátkába, honnan a zsipi ref. népiskolában nyeré az első oktatást. Az algymnasiumot Sajó-Gömörön, a felsőbbet Rosnyón végző, s még ugyanazon 1834. év utolsó felében Lőcsére ment az akadémiái, különösen papi tanfolyam hallgatása végett. 1838. évben, előbb ugyan helyben Lőcsén, majd Tiszolczon, néhai Jozseffy Pál superintended előtt letevén a papi vizsgát, mint papjelölt hallgatá 1839-ben Eperjesen a jogtudományt, s egyszersmind a magyar irodalom rendkívüli tanára volt, az angol nyelvet pedig magán órákon adta elő. 1840. szülfölde hívta, nyerte, vallotta papjának 1843. évig, midőn a sárospataki főiskola egyik tanárává megválasztatott; hol is előbb a régiségtant, latin, német és franczia irodalmat tanítá; később, Csengery J. halála után, a történelmet adá elő; végre a gymnasium szervezése alkalmával legújabbán a hetedik osztály vezetése, s a két felsőbb osztályban a latin és német irodalom tanítása bízott reá. Nyomatásban megjelent tőle: „Az emberi mivelődés története.“ Sárospatak, 1845.2561. 8dr. „Magyarország története“Sárospatak, 1852. - Első k. XVI. és 320. Második k. 1854. 376 l. 8dr. Harmadik k. sajtó alatt. — Kéziratban „Középkor története“ 3 kötet. „A pápák befolyása Magyarországon.“

Pálma Károly Ferencz, szorgalmas történetbúvár és

író, szül. Rózsahegyén, Liptóme gyében, 1735. aug. 18-án. Tizenöt éves korában a jezuíta-szerzetbe lépett, s miután a bölcsészetet Kassán, a tbeológiát Bécsben dicsérettel elvégzé, s létév e a szerzetesi fogadalmakat, tíz évig a nagyszombati királyi neveidében, s 1771 óta a bécsi Therezisnumban a nemes ifjúságot oktatta. A szerzet eltöröltetése után M. Therezia által Krisztina főhercegnő udvari káplánjává nevezetett, s ez időtől fogva egész idejét a már régóta kedvelt hazai történet kutatására és megírására szentelé. 1776-ban Kalocsán kanonokká, 1779. nagypréposttá, 1784. címz. püspökké és érseki helyettesé nevezetett. Meghalt Pesten, 1787. febr. 10-én. Élt 52 évet. Hazánkat érdeklő munkáinak címei ezek: 1) Specimen Hcraldicae Hungáriáé regni, Provinciarum nobiliumque scuta complectene. Bécs, 1766. 4dr. 2) Notitia rerum Hungaricarum ab origine ad nostram usque aetatem. 3 kötet. Nagyszombat, 1770. Több kiadást ért. 3) Tractatus de titulis et acutis, quibus M. Theresia ut regina Hungariae utitur. Bécs 1774.

Palóczy György, liszikai ref. prédikátor, „Lakadalmi köntös, azaz: Az idvezítő kegyelmeknek jegyeire szabattott életnek módja“ című könyvet adott ki Posonyban, 1777. 8dr. 275 l. Más munkája „Állandó élet tüköré“ cím alatt jelent meg 1779 ben, Posonyban.

Palotai Zsigmond, gyalog ezredbeli kapitány, illy című munkát hagyott hátra: „Vitézeknek aranyos tüköré.“ Posony, 1747.

Palugyay Imre (ifj.), jeles statistikus, szül. Mádon, Zemplénme gyében 1818. oct. 6-án. A gymnasialis folyamat S.-A.-Ujhelyen, a bölcsészetiét Rosnyón, a jogi tanpályát Kassán végezte. Joggyakorlaton majd Borsod-, majd Zemplénme gyében volt s az 18“«-iki országgyűlés után ügyvéddé avattatott. Ugyancsak 1840-ik év utolsó napjaiban a m. k. helytartótanács gyakornokává fölvétetvén, négy éves gyakornoksága után 1846-ban a tanulmányi bizottsággal egyitve volt kir. könyvbíráló hivatal tollvivőjévé nevezetett. 1848-ban a magyar belügyministerium által Fényes

igazgatósága alatt létesített statisztikai hivatal egyik tagjává, 1849-ben bg. Windischgrätz által az id. alakított és polgári közigazgatás tanulmányi osztálybeli egyik titoknoknak, ugyanezen évi sept havában a budapesti főispánság titoknokává, 1851-ben pedig ugyanitt kerületi tanácsossá neveztetett, míg végre ezen hivatali minőségnek megszűntével csász. tanácsosi cízzel a cs. kir. magy. helytartóság posonyi osztályához titoknokul küldetett. — Az irodalmi téren különféle időszaki iratokban lépett föl. 1841-ben.

„Ügyvédek. Korszerű tervezet ezeknek ügyében“ című 160 lapra terjedő munkáját adá ki. Ezt követé 1842-ben „Werböczy István rövid életrajza“ (38 l.). — 1844-ben kezdé meg „Megyerendszer hajdan és most“ című terjedelmesebb irodalmi működését, melly nagyszerű munkája négy vastag kötetben a) Megye-alkotmány; b) Megyehivatalok címek alatt 1844-ben; — c) Megyekiadási rendszer s megyestatistika, első rész: Tiszáninneni és Tiszántúli megyék címck alatt“ táblával 1847-ben, s végre d) „Megye statistika, második rész: „Dunáninneni és Dunántúli megyék és szabad kerületek“ cím alatt 46 táblával 1848-ban jelent meg. Ugyanez évben bocsátá közre „Turmező oklevelekkel kísért jogtörténeti ismertetését.“ 1847-ben a m. akadémia által lev. taggá neveztetvén, székfoglaló értekezése „Történeti vázlatok Dalmátiának hazánkhozi viszonyairól“ külön füzetben 1852-ben jelent meg. Ugyanez évben inditá meg a magyarországi cs. k. helytartóságnak körrendeleté folytán hivatalos utón nyert adatokból „Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírásátmelly nagyszerű munkából eddig négy vastag kötet jelent meg. I. köt. Buda-Pest leírása. Pest, 1852. — II. köt. Esztergom, Sz.-Fejérvár, Szeged, N.-Várad, Debreczen, Szatmár-Németi, Felső és Nagy-Bánya városok leírása. 1853. — HL köt. Jász-Kun kerületek s külső Szolnok vármegye 1854-ben. — IV. köt. Békés, Csanád, Csongrád, Honth vármegyék leírása 1855-ben jelent meg. Ezen roppant szorgalommal, s történeti ismerettel írt munka folytatálagos köteteit feszülten várja a közönség.

Paneléi Dániel, szül. Métán Kalotaszegen. Erdélyben. Alapítója volt 1793-ban a „Magyar Merkurius- és Új bécsi magyar Muzsá“-nak; mely folyóiratok 1798-ban születtek meg.

Pankotai Ferencz, szalontai prédikátor, közrebocsátott korának viszonyaihoz alkalmazott elmélkedéseket illy czímmel: „Sanctus Hilarius, avagy: Mindenféle szomorúságoknak neme ellen való elmélkedések.” N.-Várad, 1650.

Pap János (száldobosi), irt illy czímii könyvet: „Hat hangú ének, avagy magyar, deák, német, angol, francia és olasz nemzeti beszélgetések.” Buda, 1796. 8dr. 223 l. .

Pap Lőrincz (vajdakamarási), irt „Igen szép históriát az Jason királynak házasságáról.” Kolosvár, 1581.

Pápai István, Pope-nak „Az emberről való levélleit” tévé át nyelvünkre. Szeben, 1798.

Patai István, pápai prédikátor, nevezetes könyvet bocsátott közre illy czím alatt: „A Sakramentumokról in genere és kiváltképen az Úr Vacsorájáról.” Baja, 1592. Ajánlva van Enyingi-Török István hnyadmegyei főispánnak. Második kiadás. Fejérvár, 1643. Azonfölül magyarra fordító Vires Lajosnak a házassági kötelmekről szóló könyvét

Pataki István, szül. 1641-ben Erdélyben. Honnvégzvéen tanulását, Bánfi Dénes költségén a belgiumi akadémiákba ment, s visszatérvén, kolosvári tanárrá neveztetett. Apafi Mihálynak négy évig volt tanítója. Jötevőjét, Bánfi Dénest fogságába is követte, s mentségére irt egy munkat, sőt jelenvolt, midőn 1674-ben Bethlen várában fejét vették. — Azonfelül magának is voltak sok kellemetlenségei; vádoltatott ugyanis, hogy új vallástant követ és terjeszt, s sok ideig egyházbirói kereset alatt nyögött, míg végre a vád alól felmentetett. Viszontagságteljes életét 1693-ban fejezé be. — Magyarra fordított latinból illy czímű könyvet: „E világ igazgatásának mestersége; mely száz jeles Regulákban adatott elő.” Megjelent, Teleki Mihálynak ajánlva, Kolosvárt, 1681. 4dr. 310 l.

Patay Sámuel (bajai), magyar nyelvre fordított és kiadott illy című könyvet: „A régi indusok bölcselkedések, azaz: példákkal jó erkölcsökre tanító könyv-“ Egerben, 1781. 8dr. 409 l. Eredeti műve: „Egy jó atyának fiait oktató tanítása.“ Lipcse, 1788.

Patkai vagy **Patikai Lukács**, orvos, írt illy című könyvet: „A lovaknak, szarvas marhának stb. betegségekről és azoknak gyógyításokról való oktatásik.“ Pest, 1792.

Pauler Tivadar, m. kir. egyetemi jogtanár s a m. akadémia lev. tagja, szül. Budán, 1816. Iskoláit a budai főgymnasiumban és a pesti egyetemen kitűnő sikerrel végezvén, 1832-ben a bölcsészet, 1836-ban pedig a törvények tudorává avattatott, s miután 18'38-ban Pesten a természeti jogot rövid ideig mint helyettes tanította, a zágrábi akadémiához rendes tanárnak neveztetett ki. 1845-ben Zágráb-megye rendei által az ottani megyei törvényszék közbírájává, 1845-ben a m. tudós társaság által lev. taggá választott. 1846-ban a pesti királyi, 1847-ben a graczi cs. kir. egyetem jogtudományi karának tagjai közé vétetett föl. 1848-ban a pesti egyetemen lett jogtanár, hol jelenleg a jog- és államtudományi encyclopaediát, bölcséleti jogtant és nemzetek jogát tanítja magyar nyelvén. Első magyar irodalmi munkái a Századunk, Athenaeum, s Tudománytár folyóiratokban jelentek meg, újabban pedig az Új Magyar Múzeum és Akadémiai Értesítő hasábjait díszítik. Kitűnő értekezése a Tudománytár 1742—43 iki füzetében: „Az észjogtudomány fejlődése s jelen állapotja. Akadémiai székfoglaló értekezése „Az álladalom jogalapjáról“ szólott. Nagyobb munkái: „A Jog- és Allamtudományok Encyclopaediája.44 Pest, 1851. „Bevezetés az észjogtanba.“ Pest, 1852. „Észjogi alaptan.“ Pest, 1854. — Pauler mint taqár és tudományos férfiú tanítványai és a tudós világ előtt egyiránt tiszteletben áll.

Paulikovics Lajos, szép készülségű fiatal író, szül. Huszton, Máramarosmegyében, 1832-ben. Alsóbb iskoláit a szigeti kegyesrendiek alatt, a bölcsészeiét és jogot ugyan-

ott a ref. collegiumban végző be 1851-bén, mikoron e Bethlen fejedelem által alapított híres intézet megszüntetett. — A remény dús, szorgalmas ifjút 1852-ben szivindító szerencsétlenség érte: elvesztő szülőit, egyetlen fivérét, és szeméi világát! Kínos helyzetében épszelleme nyújtott némi vigasztalást: nővérének tóiba mondá azon szép történeti elbeszéléseket, mellyek több divatlapban, nagyobb számmal a Családi lapokban jelentek meg; ez utóbbinak három év óta hűséges dolgozótársa. Szemevilágát Schöft Károly budai orvos némileg visszaállítá, s ennek köszönhetni, hogy nevével újabban a Családi lapokban alapos ismerettel, szép költői fölfogással írt, erkölcsi alapra fektetett magyar történeti elbeszélések alatt találkozunk. 1853-ban szerzé „Hétvár“ című történeti regényét, melly csakhamar második kiadásban is megjelent. Ezt követék „Rajzok a hajdan-korból“ című történeti beszélyek és regék, — mindkét önálló művét az olvasó közönség kedvezően fogadá. Jelenleg újabb munkáinak összeszedésével foglalkozik.

Pázmándi Gábor, komáromi születésű, „Feleletet írt Magyar István az országok romlása okairól írt könyvére/ Nagyszombat, 1603. 4dr.

Pázmándi János, „Magyar grammatikát írt. Pest, 1794.

Pécsi János, illy című verses könyvet hagyott hátra: *Oeconomia conjugalis*. Az házások életéről való szép Ének.“ Kolosvár, 1580.

Pécsi Lukács, a XVI. század második felében az esztergomi káptalan ügy viselője volt. E tudós férfiú szorgalma és fáradozása következtében látott világot Ransanus Péter „*Epitome rerum Hungaricarum*“ című műve, melly másodszor Budán 1744-ben nyomtatott ki. Továbbá magyarra fordítá és kiadta „Szent Agoston elmélkedéseit.“ Bács, 1591. Megírta „Tisztességes szüzeknek tisztességes koszorúját.“ Nagyszombat, 1591. Azonfölül „A testi hét irgalmasságokról“ is írt egy jeles könyvet. U. o. 1598.

Pécsi Simon, szülővárosától nevezte magát; a latin, görög, zsidó, arab, török, német, oláh nyelvekben jártas

lévén, egy ideig Bocskai István titoknok, később Bethlen Gábor canoellárja volt. Ez utóbbinak parancsából sok ideig fogva tartatott, s Rákóczi alatt javaitól megfosztott. Ő támasztó Erdélyben az úgynevezett judaismust vagy sabbatarius felekezetet, melly különösen az unitáriusok közt sok követőkre talált. A szent írást kezdé fordítani zsidó nyelvből; de e munkája közt meghalt. Talmudból magyarra fordított egy könyvet illy cím alatt: „A ez. Atyákból ki sze-degetett tanúságok, magyarra zsidóból fordított, magyarázatjával egyetemben Pétsi Simontól az Isten törvényét szerető Atyafiak kedvéért és épületekéért.“ E munkája előszavában említi, hogy munkáinak első zsengeit hídvégi gr. Mikó Ferencz sógorának ajándékozó. A jelen munkát iQu korában Heidelbergában tanulása alatt írta, oly czélból, hogy megmutassa, mikép származása nem homályos és paraszt eredetű. (Horányi.)

Pécsváradi Péter, nagyváradi ref. prédikátor volt, s Pázmány Péter két rendbeli polémiái műve ellen czáfoló feleletet írt, mellyet Biharmegye rendelnek ajánlva kiadó Debreczenben, 1629.

Péczeli József, a debreczeni collegiumban a történet és görög s latin nyelv tanára, magy. akadémiai tag, szül. 1790-ben; fia a híres Péczeli Józsefnek. Tanulmányait a debreczeni főiskolában végezte, s azokat a külföldi egyetemeken folytatván, Debreczenbe collegium! tanáruul tért vissza, s mint ilyen halt meg véletlenül 1849. élte 60-ik évében. Kitűnő szónok és kedves stylusu magyar író volt. Több író munkáit adta ki latin és magyar nyelven. Előbb Europa ujabbkori történetét írta meg s adta ki latin nyelven két kötetben, majd „Lant“ című zsebkönyvét szerkesztett bárom éven át, a collegium! nevendékek szépirodalmi dolgozataiból; továbbá „Epigrammák és apróságok“ című füzetkét adott ki. Legnevezetesebb munkája: „A magyarok története a mohácsi vészig“ Két kötet. Ő adta ki atyja „Erkölcsei predikázióit.“ Második neje, Szentgyörgyi Erzsébet több szépirodalmi dolgozatot közölt a lapokban.

Pelczmann Gergely, szent-ferencz-rendi áldozár, jelenleg Pesten zárdahelyettes, szül. Veszprémben 1794. aug. 10. Tanult Veszprémben és Győrött 1815-be lépett a szerzetbe, s végezvén Nagyszombatban és Posonyban a theol. tanulmányokat, 1821-ben Esztergomban áldozárrá szenteltette. — Azóta Érsekújvárott, Kis-Martonban, Németujvárt, Pápán, Esztergomban, Fejérvárt és Pesten, ez utóbbi helyen 25 évig hitszónokoskodott, időközben lelkészi hivatalt is viselvén. Simonytornyán mint plebános-helyettes és iskolaigazgató, egyszersmind zárdafőnök működött, s ugyanott három osztályú néptanodát építtetett Nyomatásban megjelent munkái: „Lelki Kalauz“ házi és templomi oktató és épületes imakönyv. Pest, 1850. Ugyanaz németül. Második bővített kiadás U. o. 1854. Harmadik kiadás U. o. 1856. Kéziratban, priníásilag helybenhagyva nyomtatásra vár „Mária virágkoszoruja“ című imakönyve. Pelczmann Gergely a lelkipásztorkodási és írói pályán szerzett érdemeinek elismeréséül a sz.-ferencz-rendnek Romában székelő generálisa által folyó évi sept. 19-én „Praedicator Generális“ címmel földiszittetett.

Pénzes Vincze, sz.-ferencz-rendi szerzetes, „Az örök életnek bizonyos útja“ cím alatt egyházi beszédeket hagyott hátra. Megjelent e könyv 1747.

Perleky Dávid, Veszprémmegyében, Gergelyben 1754-ki július 19-kén született. Születése helyén kezdé iskoláit, folytatta Sopronban, Posonyban, végezte Göttingában. Predikátorságot viselt Gergelyben, Nemeskérben, R.-Komáromban, Kis-Pétzen, és N.-Dömölkön, végre egyszersmind kemenesallyi Senior is volt. Meghalt 1802-ben. Irt több értekezést a Mindenés Gyűjteménybe, és több egyházi és halotti beszéde nyomtatott ki. Ezekon fölül tőle vannak még a következő munkák is: „A kisdedeknek első tanúságuk“ Komárom, 1791. „A gyermekeknek jó nevelésükről való oktatás.“ U. o. 1791. „Gyermekek és ifjaknak imádságos és énekes könyv.“ U. o. 1793. Vannak több alkalmi versei.

Perlitsi Daniel, nagy tudománya férfiú a korának hazánkban leghíresebb matematikusa, szül. 1705-ben. Atyja evang. lelkész volt Késmárkon. Végezven ide haza alsóbb tanulmányait, meglátogató Német-, Franciaország s Belgium nevezetesebb egyetemeit s igyekezetét leginkább a mér- és mennyiségtanra fordítá. 1727-ben Wittenbergában a bölcsészetet tanuló oly sikerrel, hogy a következő évben Utrechtben e tudományból tudori koszorút nyert. Visszajővén hazájába, Selmetsen lakott s tudománya által elhíresedék. 1731-ben Nógrádmegyei rendes orvosává választá. Tudományos híre a külföldre is eljutván, a berlini tud. akadémia mathem. osztályának rendes tagjává választá, s Mária Theresia, érdemeinek elismerésül nemesi rangra emelé. 1754-ben. Gyógy-, mér-, mennyiség-, vegytant, csillagászatot tárgyszó számos munkákat hagyott hátra, latin nyelven, mellyek szorgalmának, s tudományának megannyi tanujelei. — A berlini akadémiának számra tizennégy tudós munkát adott át kiadás végett — Magyar nyelven kiadá, Roller Károly orvosi oktatásáért Budán, 1740. — Ezenfölül ő írta e című művet is: „Testi békességre vezérlő út.“ U. o. 1740.

Pernyessi Zeigmond, magyarra fordítva kiadott imakönyveket illy címek alatt: „A kegyes léleknek vigasztalását szerző idvesség páisea.“ Kolosvár, 1676. „Az Isten Anya-Szent-Egyházában lelki harezot tartó vitézeknek lelki sebek fájdalemát enyhítő lelki Flastrom.“ U. o. 1673. Világ-bujdosó életünknek kedves úti társa.“ Szeben, 1709.

Pesti másképp Misséri Gábor, született Pesten. 1534. táján volt fejevári kanonok és ugocsai főesperes. E tudományáról híres férfiú több munkát írt. Első volt, ki az újszövetségi szent írást magyarra fordította illy cízzel: „Új Testamentum magijar nyelven.“ Megjelent Bécsben, 1536. Továbbá lefordítá Aesopus meséit s kiadta illy cízzel: „Esopus Fabulay, mellyeket mostan Wijionnan magyar nyelvre fordítót.“ U. o. 1536. E munkája előszavából kiténik a magyar nyelv melletti lelkes buzgalma. Említésre

méltó az is, hogy ő a tanulságot, vagyis a mese értelmét versekbe foglalva adja elő. Az általa gyűjtött magyar szavak at és jelentésök meghatározását 1538-ban Bécsben megjelent „Nomenclature sex lingvarum“ című munkájába ig-tatta. E munka 1561-ben javítva és bővítve Újlaki Ferenc győri püspök pártfogása alatt újra megjelent Bécsben.

Pesthi Gáspár, tanult a pataki gymnasiumban Szi k-szai Kovács Vazul alatt; honnan 1578. Wittenbergába ment egyetemre, s következő évben a magyar ifjak seniors volt nem egész évig, hihetőleg más akadémiába menvén. Haza jöttével a pataki iskola igazgatója lett. Hivatali korát ki-vethetni abból, hogy Szikszai Kovács latin-magyar szótárát mint pataki tanár adta ki 1592-ben. Volt pataki pap is. Meghalt Sárospatakon 1596. táján.

Pethe Ferenc (kis-szántói), született Szent-Mihályon, Szabolcsmegyében, 1762. Alsőbb iskoláinak végeztével 1788-ban külföldre ment s az utrecht-i egyetemen hallgatá a felsőbb tudományokat. Azontúl utazást tett Német- és Angolországban, a tudományos intézetek meglátogatásán kí-vül, különös figyelmet fordítván a mezzei gazdaságra. Hol-landiában hosszabb ideig tartózkodott, mialatt tanulása he-lyén, Utrechtben, a bibliát Károlyi fordítása szerint, azonfe-lül külön sz. Dávid zsoltárait (1794-ben) ritka hibátlanság-gal kinyomatta, miért őt az akkori angol regens, később király IV. György 36 aranyat nyomó érdempénzzel jutal-mazó. 1797-ben visszatért s Bécsben telepedék le, bő isme-reteit és tapasztalatait különösen a gazdaság terén az irodal-mom által akarván hazája hasznára fordítani. Legelső műve volt egy „Magyar grammatika“ németek számára, melly Bécsben (az év kitétele nélkül) látott világot. Ugyanitt kezdte meg a mívelt és okszerű gazdaság sürgetését— mire Angliában feles adatokat gyűjtött — egy folyóiratban „Vizs-gálódó magyar gazda“ cím alatt. Egy önálló rendszeres munkában, mellynek „Pallérozott mezzei gazda“ nevet adott, folytatta hasznos működését Keszthelyen, hol a Georgicon szervezésében munkás részt vett. E főmunkájában letett el-

veket megint egy folyóiratban fejtegette tovább, mellynek Nemzeti Gazda“ nevet adott, e mellyet 1814. körül ötöd-fél évig szerkesztett. Az egész gyűjtemény 9 kötetet tesz. Kiegészítő részei ennek a „Davy földmívelési kiminja“ és „Rowles baromorvosi könyve“ jeles fordításai. Szorosabban tudományos működésének „Magyar Mathesis“-ében s „Természethistoriác“-jában maradtak nyomai. Amaz ma is használható munka, emez félbemaradt; a megjelent első kötete csupán az emlősöket foglalja magában, festett disztáblákkal ékesítve. E munkájáért a porosz és dán királyok egy-egy raany érdempénzzel tisztelék meg. Munkás élete végén Erdélybe vivé sorsa, hol a legelső politikai lapot, az „Erdélyi Híradót“ alapítá, s szerkesztette 1831. közepéig. Kiadott munkái összesen 38 kötetet tesznek, mellyekben sok magyar új szóval gazdagította a nyelvet. Meghalt Szilágysomlyón 1832-ben.

Somosi Petkó János, szikszai ref. lelkész, hazai iskolázás után, tanult Leydában, hol akadémiai értekezést irt 1652. „az egyházi szolgák hivatásáról és kötelességeiről“ latinul. A hazában megjelent tőle „Igaz és tökéletes boldogságra vezető ut,“ fordított munka, Sárospatakon 1656-ban; melly arról is nevezetes, hogy Pósházi magyar distichonai találtnak benne, mint ereklyéi a magyar metrikának. Más munkája „Mennország dicsősége, pokol rettenetessége. Kassa, 1683. 4dr.

Pető Gergely, élt a XVII. század első felében s hagyott hátra illy című krónikát: „Rövid magyar Krónika, sok rendű Hítoriás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe.szededetett és íratott,“ melly 1626-ig terjed, s melly később Kálnoki és Spangár által bővítve jelent meg. Kálnoki e munkát gr. Zrínyi Miklósnak tulajdonítja.

Petróczi Katalin, Petróczi István leánya, gr. Pekri Lőrincz neje, irt illy című könyveket: „Kereszt nehéz terhe alatt elhagyott sziveket élesztő jó illatú tizenkét Liliom.“ Kolosvár, 1705. Második kiadás, eszközölve unokája Danid Polixéna által 1764. Az élőbeszédben férjéért szenved-

dctt méltatlan rabságát panaszolja. „Jó illattal szolgáló igaz Szív.“ Arnd János után fordítva. Lőcse, 1708. — Férje a kath. vallásra térvén, Majer Jánosnak a vallás változtatás ellen irt latin könyvét fordítá magyarra s kiadá Hamburgban 1690. illy cím alatt: „A pápista vallásra hajlott Lutheránusok Lelkek esmeretinek kínja.“

Petrovics Ede, szül. 1833. jul. 30-án Rosnyón, Gömörmegyében. Első iskoláit Hradeken, Liptóme gyében kezdette, az ottani egykor fényes kir. intézetben. Középtanodai iskoláit Rosnyón végezte, hol 1848-ban a papnevendékek közé fölvé tetett s 1854-ben alszerpappá szenteltetett; mint illyen az egyházmegyei hivatalnál nyert alkalmazást. 1855. apr. 14-én a tehetségdus ifjú meghalt. Tehetségéről elég tanúságot tesznek 1852-ben a Hölgyfutárban közlött, egy tagú szavakból összeszerkesztett „Bús nő“, valamint ugyanott készített igenélküli „Családi életkép“ című beszélyei. Ezeken kívül „Rosnyói levelek“ cím alatti közleményei ugyan-e lapban humoristái tehetségére mutatnak. 1854-ben „Magyar Egyház“ című egyháztörténeti munkához fogott, hanem azt csak Kálmán királyunkig írta meg. Kidolgozta „Jézus Krisztus életrajzát“ hittanilag, minek 25 ívre terjedő kézírata kiadatlanul hever.

Pilcz vagy **Piltz Gáspár**, szül. Várallyán Szepesmegyében 1526 körül. Tanult a hazabeli tanodákon kívül Wittenbergában, kegyurának Ruber Jánosnak költségén. Papi hivatalra lépett Sziléziában. Visszajö vén 1581 táján Magyarországba, előbb ugyan Ruber János, majd a sárosi egyház papja lett 1584 körül. Tudománya után azok közé tartozott, kiket az időben kriptó-kálvinistáknak neveztek; a minthogy később nyomtatott munkáival is igazolta ezen hiedelmet s védte tudományát a brentianusok ellen. Az 1584-ki Eperjesen tartott zsinat kárhóztatta is Pilczet, de ő nem hagyta el magát, sőt inkább 79 tételt állíta fel az úri szent vacsora felől, védvén állításait később a bártfai tudósok ellen is 1586. nyilvánosan. Végre Sárosban nem maradhatott, s hihetőleg Császár György vagy Thoraconymus után

a pataki iskola igazgatója lett, mely hivatalában hűségesen járt el 1590. évig. Azután mene papnak a Szepcsségre, Markusfalvára, s mind nem hagyott fel^a vallásos vitatkozásokkal. Munkái, fölös számmal, mind e téren forognak, telvék vallásos dogmák feszegetésével. Legnevezetesb: 1) Propositiones seu theses 79 de sacra domini coena, 1584—85. 2) Regulae explicantes controversiam de coena domini etc. — 3) Caspar! Pilcii Aasertio regularum ect. Basilea. 1589, és 1591. 8dr. — 4) Brevis et perspicua responsio stb. Basilea, 1591. 8dr. — 5) Meditationes piae ex evangelii concinnatae. Bártfa, 1583. Iratai kétségkívül nagy fényt foghatnak vetni a magyarországi két prot. felekezet buzgalmi ügyeire.

Piry Czirjék, sz.-ferencz-rendi tag, jelenleg Pesten hitszónok és a rend tanácsosa, szül. 1810. apr. 15. Püspökiben, Vas megyében. Tanult Kőszegen. 1826-ban lépett a szerzetbe, s a felsőbb tudományokat Esztergomban és Posonyban végzé; áldozárrá Posonyban 1833-ban szenteltetett föl. Mint ilyen legelőbb hitszónok Komáromban, később theologiai tanár Esztergomban, s 1842-ben Érsekújvárt gymn. tanár lett. 1852-ben Szent-Antalban a ház főnökévé választatott, innen Pestre rendtanácsosi minőségben tétett át. — Még mint theologus több alkalmi verset készített, mellyek nyomtatásban is megjelentek. Ezek közt az érsekújvári gymnasium megnyitására készített „Emlény“ cím alatt Komáromban 1842-ben látott világot. Múlt évben pedig az esztergomi basilika folszenteléeére bocsátott közre verseket. 1855-ben Pesten a b. Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepén mondott jeles szent beszéde jelent meg. Az 1856-iki „Religio“-ban „A betegek látogatásáról“ irt egy czikket, azonfölül a magyarországi fogoly váltó (trinitarius) szerzetesek történeti vázlatát közíé. Van egy nyelvészeti értekezése a tájszavakról a megy. akadémia 1855-ki Értesítőjében. Kéziratban egy kötetnyi missioi és más egyházi beszédei várnak sajtóra.

Báró Podmnirzky Frigyes, hazai! lelkületű regény-

író, szül. Pesten 1824-ben. Első éveit atyja házánál töltötte; később három évig Mikolczon, azután négy évig Pesten, végre mint jogász egy évig Késmárkon szép sikerrel végző tanulmányait. Keble vonzalmát követve már jogász korában kísérté meg erejét az irodalom terén, kisebb csikkeket s fordított dolgozatokat küldvén a lapokba, de sikertelenül. 1846-ban, visszatérvén külföldi, egy évig tartott utazásából, úti tárcsája kidolgozásához fogott; de e munkájában megzavarta őt az 1848-iki forradalom, melyben mint honvéd vett részt. A forradalom után a cs. kir. hadseregbe Boroztatott, honnan 1850-ben tért haza. A nyilvános pályáról, mellyre magát kiképező, leszorítottván, írói pályára lépett, s ebbeli működésének eredménye eddig a következő: bátorítottva néhány jóakarói által 1853-ban „Úti naplóját“ bocsátá közre; ugyanazon évben jelent meg „A fekete domino“ című regénye; 1854-ben „Az alföldi vadászok tanyája,“ s 1856-ban „Tessék ibolyát venni“ című regényei láttak világot. Ezeken kívül közlött néhány cikket a Család könyvében, Délit.áb- és Hölgyfutárban.

Podrányi Endre, sz.-ferencz-rendi szerzetes, illy című könyvet adott ki: „Len kötelecske, azaz: a Seraphicus szent Ferencz Atyánk Magyarországa B. Asszonyi Provinciában el-terjedett korda viselő Atyafiak kongregatzióinak Regulái.“ Posony, 1768. E könyv valószínűleg Németh Péter, szintén sz.-ferencz-rendi szerzetes hasonló című s tartalmú könyvének második kiadása.

Pongrácz Boldizsár (szentmiklósi), illy című munkát irt: „Az embernek e világi életben legszükségesebb és leghasznosabb mestersége.“ 1783.

Pongrácz József, szül. 1778-ban, pappá szenteltette 1801-ben, miután a posonyi seminariumban elvégezte iskolai pályáját. Három évig karkáplán volt; 1805-ben a hetesi plébániát nyerte el Somogybán. Erről 22 év múlva lemondott és a nevendékpapok lelkiatyjává rendeltetett; ez állomását ismét fölcserélte az eösi plébániával. A fáradozó munkás férfinak jelesb dolgozatai ezek: 1) „A hét

Mentségekre! és a ez. Mise áldozatról.” 1. köt Veszprém, 1838. 2) „Szent Ágoston vallomásainak XIII. könyve.” U. o. 1842. 3) „Szalezi szent Ferencz genevai püspök Philotheája.” U. o. 1852.

Csenkeszfai ifj. Poocs Endre, költő, egy kötet verset bocsátott közre két részben; az első részben Aeneas Sylvias írásaiból Senai Lncretia életét és halálát hja le; a másik rész elegyes magyar és latin verseket tartalmaz. Az előszó-ban a költészet szükségét, és annak okát fejtegeti: miért találatnak Magyarországbn kevés nagynevű költők. Meg-jelent Posonyban, 1791. 8dr. XXXIV és 238 l.

Pór István, előbb paulinus, később világi pap, illy czím alatt hl egy könyvet: „Jámbor élet, szoros ösvény.” Nagyszombat, 1797.

Potyondi Ráfael, remete sz. Pál rendjének áldozópap-ja, illy czímű munkát irt: „Az áhítatos magyarság számára dicsőséges szűz szent Margit IV. Béla magyar király leá-nyának tisztelete.” Pest, 1805.

Prágai Endre, ref. lelkész volt Szerencsen. Guaevara Antal M. Aurelius császár életéről szóló hires munkáját for-dítá magyarra; melly Rákóczy György borsodi főispán és Lórándfi Susanna költségén „Feiedelmec serkentő órája” czím alatt látott világot Bártfán, 1528. ivrétben.

Pray György, nagytudományu jezuita, s halhatlan nevű történetírónk, szül. Posonyban 1724. sept. 13-án, mások szerint 1723. sept. 11-én Ersekujvárott, hová anyja, ki Posonyban lakott, férjét követte. Atyja tyroli származású katona volt. György Posonyban nevelkedék s az alsóbb is-kolákat is ott járta. A költészetet a bécsi Therezianumban tanulta, később azt Győrött ismételte, honnan a bölcsészeti és jogi tudományok végett Budára küldeték a szerzet által, mellybe már 16 éves korában belépett; 8 a fogadalmak letétele után buzgalommal tanárkodék Pécssett, Nagyváradon, Ros-nyón és Trencsinben. 1749-ben költészet tanára lett Nagy-szombatban, melly minőségében 1759-ben a bécsi Therezia-numhoz tétetett át, hol egyszersmind gr. Salm házához

rendeltetett neveidül. Egy év múlva mint hittanár a nagyszombati egyetemhez tért vissza. — Már a bécsi Therecia-numnál adá jelét a magyar történetkutatás iránti hajlamának, mely lelkét később is lelánczolva tartá annyira, hogy gyakori szorgalmazása következtében tanári hivatalától fölmentetvén, Székesfejérvárott, Komáromban és Posonyban tartózkodók, s egész idejét történeti adatok gyűjtésére, a magy. történet írására szentelé. E foglalkozása közepett találta őt a rendnek 1773. történet eltöröltetése, s már akkor a történetírás mezején kivívott hírnevének köszöné, hogy M. Therezia által kir. történetíróvá nevezteték ki. Később, midőn a magyar egyetem Nagyszombatból Budára tétették át, Pray lett az egyetemi könyvtár őre. 1780-ban lemondott ezen hivataláról, s csak midőn az egyetem Pestre költözött át, azt újra elvállalta. A munkái által Európaszerte elhírvült férfiút II. Leopold király nagyváradi kanonokká, I. Ferencz pedig tormovai Bold. Szűzről címzett apáttá nevezte ki. Meghalt Pesten 1801. sept 23-án. Utolsó munkája, mely közt őt a halál találta: „Epitome rerum in Hungaria sub Josepho II., Leopoldo II. et Francisco II. gestarum.“ — Kéziratait József nádor ezer pforinton vette meg. 2102 válogatott könyvből álló könyvtárát az egyetemi könyvtárnak ajándékozá. Eltemettetését a magy. kir. egyetem a nagy férfiúhoz illő fényvel tartá meg. Halotti beszédet fölötte Sohafirath mondott, mely nyomtatásban is meglent, s a jeles történet-író érdemeit kellő világosságba helyezi. — Örök becsű munkái, számszerint 30, kevés kivétellel hazánk történetét tárgyazzák. Legkitűnőbbek: 1) Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum ab anno ante Christum natum 210. ad'Annum Christi 997. deducti et maximam partem ex Orientis Occidentisque rerum scriptoribus congest!. III rész. Ajánlva van M. Therezia királynénak. Megjelent gr. Kálnoki Lajos költségén Bécsben, 1761—1770. ivrétben. 2) Annales Regum Hungariáé ab anno 997 ad obitum Ferdinandi I. sen annum 1564. deducti. IV rész. Bécs, 1763—1770. ivr. 3) Supplementum ad Annales veteres

Hunorum ect. Nagyszombat, 1764. 4) Dissertationes Desiderii et Prayi de origine Hungarorum. Tomi III. Kalo-csán és Pesten, 1768—1771. ivr. 6) Vita S. Elisabethae Vi-duae et B. Margarituae Virginis, quarum illa Andreae II., haec Belae IV. Hung. regum filia erat. Nagyszombat, 1770. 6) Dissertatio Historico-critica de S. Dextra S. Stephani I Hung. Regis. Bécs, 1771. 4dr. 7) Dissertatio de 8. La-dislao Rege Hungarorum. Posony, 1774. 4dr. 8) Disser-tatio de Salamone Rege et Emerico duce Hungáriáé. Po-Sony, 1774. 9) Supplements ad Annales Hunnornm ect. Nagyszombat, 1775. 10) Specimen Hierarchiáé Hungari-cae, complectens seriem chronologicam Archiepiscoporum Hungáriáé cum rudi Dioecesium delineatione ect. II rész. Posony és Kassa, 1776—1779. 11) Diatribe in Dissertationem de S. Ladislao Rege ab Antonio Gánóczy conecriptam. Kassa, 1777. 12) Index librorum rariorum Bibliothecae Universitatis regiae Budensis. II kötet. Buda, 1780. 8dr. 13) História controversiarum de ritibus sinicis, ab earum origine ad finem compendio deducta. III kötet. Buda és Kassa, 1789. 14) História Regum Hungáriáé Stirpis Au-striacae. III rész. Buda, 1799—1801. 15) Syntagma hi-storicum de sigillis Regum et Reginarum Hungáriáé pluri-busque aliis. Halála után megjelent mű, szerzőnek életira-tával, s Paintnernek a szerző munkáit illető bírálataival. Buda, 1805. 16) Epistolae procerum Regni Hungáriáé ab Pest, 1490. ad annum 1711. collectae. III kötet. Bécs és anno 1805—6.

Predmerszki Márton, posonyi kanonok, közkedves-séggel fogadott könyvet adott ki illy czím alatt: „Lelki ka-lendáriom, azaz: a Sz.-Írásból és Sz. Atyákból mindennapra kiválogatott czikkelyek.“ Posony, 1791. II kiadás U. o. 1797.

Prónal Pál, nógrádmegyei főnemes, irt „A szőlők-nek plántálásáról, helyes míveléséről s a boroknak gondos megtartásáról való oktatásokat. Pest, 1786.

Pücz Antal, nagy-bajcsii plébános, magyarra fordítá és kiadá Lancelin „A vallás győzedelme a mai hitetlenek és

új bölcsek ellen“ című könyvét. Komárom, 1797. 8dr. 339. lap.

Rác Sámuel, tudományáról híres orvos doctor és tanár volt a budai, később pesti egyetemenél. Munkáinak címei: „Orvosi oktatás.“ Először megjelent 1776. Másodszer, 1778. s más nyelvekre is lefordított. „A skarlátos hidegnek leírása és orvoslása.“ Pest, 1784. 8dr. 149 l. „A physiologiának rövid summája“ a szerző képevel. Pest, 1789. 8dr. 239l. „A borbélyi tanításoknak első és második darabja.“ Pest, 1794. 8dr. I. 440, II. 383l. Lefordító és kiadá Störk orvosi tanítását (2 köt. Buda, 1778—80.), és Haeckel a saletromfőzésről irt könyvét. Azonfölül irt egy orvosi gyakorlati könyvet „Orvosi Praxis“ cím alatt két kötetben. Budán, 1801. I. 24 és 579l. II. 20 és 800 l. „A Saletromfőzésnek módja.“ Buda, 1780. „Anatómia és Chirurgia.“ U. o. 1781. „A borbélyáságnak eleji.“ U. o. 1781.

Rajcsányi János, jezuita, Györgynek, bölcsészzeieről és tudományáról híres jezuitának testvére, szül. Nyitrán, 1671. jun. 23-án. 17 éves korában lépett a szerzetbe, s mintán létév a fogadalmakat, kiállá az előirt szigorlatokat, bölcsészet- és hittudori koszorút nyere. Kitűnő észtehetségéről bizonytságot tesz az is, hogy a mathesist master és útmutató nélkül olly sikerrel megtanuló, miszerint képes volt azt rendtársainak mint tanár előadni, sőt későbbi éveiben is e tudományban tüntető ki magát leginkább. Előbb több helyen a bölcsészeti és theológiát tanító, azután a rend házait több éven át bölcs tapintattal kormányzó. Sok ideig az ő atyai gongjaira volt bízva a nagyszombati nemesi nevedé és a kassai seminarium kormányzása. Kassáról Kolosvárra küldetett akadémiai igazgatónak, hol az akkor uralkodott éhség és döghalál alkalmával emberszeretetének fényes tanújeleit adá: pénzzel, élelemmel, tanácssal támogatván a szűkölködőket. Kolosvárott ő vető meg alapját a Szentháromság tiszteletére emelt nagyszerű templomnak (1718. mart. 12) és szobrot emelt ugyancsak a Szentháromság tiszteletére, mint a mellynek védésében az unitáriusok

ellen sokat fáradozott. Meghalt az érdeemes. férfin Nagyszombatban 1733. mart. 12-én. — Munkái: 1) „Az igaz és nem igaz vallásnak próbaköve.“ Nagyszombat, 1724. „A hitnek igaz és csalatkozható reguláiról“ U. o. 1724. „Ingadozó catbolicus.“ Kassa, 1716. Tárgyazza az unitárius vallás ingadozó állapotát. Mindhárom megjelent latinul is. Ezeket fölül, latinul: „Signa Ecclesiae sen via facilis in notitiam Ecclesiae Christi veniendi.“ Kassa, 1728, „Viator Christianus ad Coelestem pátriám directus“ (lelkigyakorlatok). N.-Szombat, 1729. „Fides Salutaris soli religioni Romano-Catholicae propria.“ U o. 1731. „Itinerarium Athei ad veritatis viam deduct!“ Bécs, 1704. Másodszor Nagyszombat, 1737. „Commeuta adversus S. Rom. Cath. Ecclesiam pridem ab aliis detecta, denuo exposita et refutata.“ Kassa, 1745. „De Unitariorum religione ratiocinans Catholicus.“ Kolosvár, 1773. Magyarra lefordított Mihalecz J. által.

Ráth Károly, szül. 1829. febr. 20. ág. vallásu szülőktől Győrött. Atyja Károly, győri polgár s gabonakereskedő, ivadéka azon Ráth Illyésnek, ki a XVII. században Levél nevű mosonymegyei helységről szakadt Győrbe, hol polgár és mészáros volt,akinek déd-unokája volt Ráth Mátyás győri evang. lelkész s az első magyar újság ismeretes írója s megalapítója. — Atyját még gyermekkorában elvesztvén, anyja, nemes Kéler Zsuzsanna gondos ápolása alatt nevelkedett. Tanult Győrött fa evang. gymnasiumban, később Posonyban az ev. lyceumban 1841—48-ig. Buzditatva különösen a jeles győri tanár Turcsányi János által, korán kezdett a történeti kútfők s különösen a codex diplomaticus tanulmányozásához. Később befolyással volt rá az okmánytan tanulmányozásában a győri akadémiában! történelemtanár Maár Bonifác is, kinek iskolájából több jeles tudósunk s írónk került ki. — Még mint tanuló 1846-ban bocsátá közre a „Hazánk“ című, Győrött Kovács Pál által kiadott folyóiratban Győr városának rövid történetét; s ekkor kezdett már „A magyar királyok utazásai“ című irat kidolgo-

zásához; mellynek megírására azóta szüntelen foglalkozik, mindenfelől gyűjtve a királyi okmányok keltének adatait. Illyen, úgynevezett „Itinerariumok“ megírása az njobb időben a történelmi kutfővizsgálat különös kellékévé lön. Nálunk a kezdetet egyes későbbi időszakra nézve a korán elhunyt Gévaynak köszönjük; s jelenleg Ráth munkájától várhatjuk, hogy általa történetünk előbbi szakaira nézve is-sikerülend világot deríteni s a történetünkbe becsúszott szá-mos chronologiai hibákat kiigazítani. Az 1848-iki viharos idők megszakíták írónk tanulmányait is; mint honvéd részt vett több ütközetben. A forradalom után visszatért előbbi tanulmányaihoz Győrbe, hol azóta szakadatlanul gyűjti munkálataihoz az adatokat. Számos magány levéltáron kívül átvizsgálta Győr, Vas és Veszprémmegyék levéltá-rait. Saját okirati gyűjteménye már is a 2000 számot felül-haladja, mellyből már eddig is érdekes közleményeket vet-tünk a „Magyar Muzeum“ több évi folyamában, írónknak az okmánytanbani kitűnő jártasságát s avatottságát tanú-sító jegyzeteivel. Közelebbről Eszterházy Miklós Nádor 100 levelét közli az akadémia 1857-iki Történelmi Tárában. Előbb pedig az Új M. Múzeumban adta ki Győrmegeye főis-pányai történetét. Legújabban a győri olvasó egyeslet könyv-tárnokának elvlasztá s újonnan alakított 4000 kötetnyi könyvtárának rendezésével s felállításával bízta meg, mit ő rövid idő, néhány hét alatt bevégzett. Jelenleg fenemlített nagyobb terjedelmes munkáján kívül, dolgozik szintén a nádorok és erdélyi fejedelmik utazásain, a győrmegeyei protestantismus és Koronczó helység története leírásán. Ér-dekes adatokat közlött szintén a „Religio“ 1855-iki folya-mában a győri püspöki megyét illetőleg. Ráth ezen igyeke-zetei annál inkább megérdemlik a közméltánylást, minél ritkábbak fiatalabb írónk között azok, kik a sok fáradsá-got s alapos tanulmányt igénylő okmánytant művelik; s minél szükségesebbek ezen vizsgálatok történelmünk számos hiányai pótlására s homályos szakai felderítésére.

Ravazdi András, biharmegyei táblabíró, illy című

könyvet adott ki: „Méh-Tolmács,“ verses toldalékkal; a többi közt egy méhes és virágos kertnek versekbe foglalt leírását és Fize tragoediáját három részben. Diószegen, 1791. 8dr. 371 l.

Redmetzi János, a 17. század elején élt tudós férfiú, egy könyvet adott ki, mely Bethlen Gábor élettörténetét és cselekedeteit tárgyazza illy czím alatt: „A felséges Bethlen Gábornak Isten Anyaszentegyházával tselekedett jótéményeiről való könyv.“ A kiadás éve és helye nincs megnevezve.

Remellay Gusztáv, jelesb novella- és regényíróink egyike, szül. 1820. jan. 6-án Pesten; nevelkedett Szolnokon, hol atyja kir. sóházi hivatalnok volt. A gymnasialis iskolákat Pesten és Szegeden végezte szép sikerrel, s már ekkor nagy vonzalmat tanúsított a költészet iránt. A philosophiát Pesten, Vácson és Szegeden végezte. Jogász Egerben, joggyakorlaton Batta Samu pestmegyei főbírónál, jurátus Dokus László ítélőmesternél volt. Jelenva az 1834-iki országgyűlésen. Az ügyvédi vizsgálatot 1840-ben tette le, s még azon évben Pest város tiszteleti alügyészévé választatott. Mint Hlyen sokat fáradozott a pesti dolgozóház létrejöttén, mellynek hasznára egy kötet eredeti beszélyt adott ki. Mint író legelőször a Rajzolatokban lépett föl, azután különféle lapokban több politikai értekezést, s a szépirodalmiakban történeti elbeszéléseket írt, mellyek közül Tábori Erzsók, A cserkesz vendége, Tömöri Pál, az akkori irodalom jobb termékei közé tartoztak. — Újvidékről nőszülén, ugyanott városi főjegyzővé neveztetett ki, és sokat küzdött a magyar nyelv érdekében. — 1847-ben „A nőnem befolyása hazánk múltjára“ czím alatt érdekes regényes krónikát írt a nőnem számára. Fordított számos színművet, illyen: „A vadon fia.“ Az 1848-iki forradalom alatt mint tolmács a belügyminisieriumnál, később mint hadbíró hivataloskodott; miért 1850-ben 14 évi várfogságra ítéltetett. 1856. júliusban kegyelmet nyert. Fogságának ideje alatt álnév alatt több színdarabot lefordított, a Délibáiban és

Hölgyfutárban több beszélyt közlött. Ugyanezen fogsága alatt írta „Hunyadi János“ című 2 kötetes regényét Kiszabadulása óta igen gyakran találkozunk a lapokban szépirodalmi dolgozataival. Egy ideig a „Magyar Sajtó“nak, később a „Magyar Néplap“nak volt dolgozótársa. Legközelebb beszélytárt indított meg az ifjúság számára, melyből eddig két füzetkét bírunk „Julcsa a század leánya“ és „Huszár és kedvese“ cím alatt.

Remetei Narcissus, sz.-ferencz-rendi szerzetes „Titkos értelmű rózsza“ (Bécs 1698.) csudatevő Máriakép történetéről és eredetéről szóló könyvet hagyott hátra.

Repiczky János, nyelvtudós, magyar akadémiai tag, szül. Új-Barsban 1817. april. 23-án. Atyja mészáros volt ugyanott, s később Korponára tévé át lakását, hol a szegénysorán de tanulni vágyó ifjúnak alkalmá nyílt a nyelvészeti osztályokat kitűnő sikerrel bevégezni. Innen Selmeczre ment, s magán oktatással keresve élelmét, végezte be a humaniorákat és a bölcsészeiét, valamint a poenyi evang. lyceumban a theologiai tudományokat. Posonyban ekkor ébredt föl benne a keleti nyelvek szeretetű; a heber és arabs nyelveken kívül magán szorgalommal a török nyelvet is magáévá tette. — 1842-ben a posonyi ev. tanintézet segédelmével Tübingába ment a theologiai tanulmányok bevégzésére, hol azonban a keleti irodalmat tévé tanulmányozása tárgyául. Szorgalmasan látogatta Ewald előadásait a Sanscrit nyelvből s minden idejét a keleti irodalom, föld és néprajz, bölcsészet és vallások, történet és költészet tanulmányozására szentelte. Tübingát elhagyva, Bécsben állapodott meg, hol egy ideig a perzsa nyelvet tanulmányozta. Azontúl Pesten tartózkodott, magán tanórákból szegényül élőködve. 1847-ben a vidéken lelt nevelői állomást, s ugyanazon évben választott meg a m. akadémia tagjául. 1848-ban Pesten az akadémiai könyvtárnál írnokul alkalmaztattott, s irnoki csekély jövedelemből tengődött 18öl-ig, mikor őt akkori id. polgári kormányzó b. Geringer a pesti

egyetem mellé a keleti nyelvek magén tanárává nevezé ki.

— Meghalt 1855. mart. 25-én, élte legszebb korában, a magyar nyelv éa történettudomány nagy kárára. Repiozkynek széles tudományáról és a keleti, különösen török nyelvbeni alapos jártasságáról nyomtatásban és kéziratban hátrahagyott művei tesznek tanúságot. Pyrker-képtárnak József nádor névnapján történt megnyitására arab költéménnyel üdvözölte a szép napot és annak ünnepeltjét, mellyhez magyar fordítást mellékel. A m. akadémiának „Arab nyelvtant“ adott át, melly ahhoz értő bírálók előadására sajtó alá érdemesítették. Az 1846-iki Társalkodó lapjain az arab költészet ismertetését közíé. 1848-ban Szegeden közrebocsátó „Keleti órák, költészet, történet és nyelvtudományi tekintetben“ I. füzetét „Párhuzam az arab, persa és török költészet közt“ cím alatt, melly vállalatának folytatását a bekövetkezett forradalom, de még inkább a részvétlenség meghiusítá. Egy Török nyelvtant is adott ki. A magyar akadémia 1851-ben őt a magyar történeti kútfők gyűjtésével és ismertetésével bízta meg; e megbízatás' gyümölcsei lettek a török-magyar kori történetírást érdeklő bécsi kéziratok lajstroma, a jászberényi török levelek másai és fordítása, Naima török történetiratainak kivonatos fordításai, mik közöl a váczai táborozás kezdetét 1596. Szaturdzsi Mahomed tábornagy dolgait, a zsitvatoroki béke történetét, Hatvan és Eger ostromát és meghódítását 1596. adá elő az akadémia üléseiben; továbbá Dzsaffer pasa névtelenének magyarországi emlékiratait, lévai török levelek fordítását stb. olvasá föl, mikre nézve 1854. az akadémia történelmi osztályának tagjául neveztetett. Ezekon kívül több folyóiratot becsesített apróbb históriai közleményeivel; névszerint az U. M. Múzeumban a zentai ütközetet török írókból, az arab rímes prosát és Haririt ismertette stb. Kéziratban az akadémiánál letéve maradt tőle „Szela-deddin története,“ keleti forrásokból dolgozva, de tekintettel a középkori keresztény tudósításokra is.

Révész Bálint, debreczeni lelkész s tiszántúli egyfáz-

kerületi főjegyző, s ezen egyházkerület egyik legkitűnőbb hitszónoka, született Debreczenben 1816. jan. 16-án közrendű szegény szülőktől. Tanult Debreczenben 1832-38-ig. Tanulmányai végeztével köztanító s később senior volt. 1842-ben az egyházkerületi közgyűlés az akkor ujonnan fölállított gyakorlati lelkészettani tanszékre tanáruul választotta el. Az 1843 és 44. éveket előbb Lőcsén a német, nyelvgyakorlása kedvéért, majd lelkészi gyakorlat kedvéért Szalontán és Böszörményben s végre külföldi utazással töltötte el, meglátogatván a berlini lipcei, hálái, göttingai stb. egyetemeket. Tanári hivatalát 1844. nov. havában kezdte meg s folytatta 1855. szeptemberig, mikoron Szoboszlay helyébe lelkészül választatott el. 1856-ban a tiszántúli kerületi főjegyzővé emeltetett. Nyomtatásban megjelent munkái: „Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra“ (1847. második kiadás 1854.). „Köznap imádságok templomi használatra“ (1850.). „Imakönyv prot. keresztények számára magános használatul“ (1851.). „Egyházszertartási beszédek“, (1853.). Ezekon kívül kiadta Lakatos József „templomi és halotti egyházi beszédeit“ 2 füzetben; jelenleg Szoboszlay munkáinak kiadásával foglalkozik.

Révész Imre, szül. 1826. január. 14-én Szabolcsmegyében, Új-Fehér tón, hol atyja Révész Pál községi jegyző volt. Már első gyermekségében idegen helyre mostoha keblű rokonok közé jutott, s mire 9 éves korában atyját is elvesztő; szívtelen emberek között nevedve sokat nélkülözött, túrt és szenvedett, nem élvezvén a szülőföld, atyai ház és családi kör boldogító örömeit. Elemi tanulmányait a tiszadobi iskolában kezdette, hol írni térden állva egy rongyos kemencze patkáján tanult; folytonos küzdelem s nélkülözések közt vergődött föl a gymnasiumba, mellyet H. Böszörmény- s Debreczenben végzett. Ugyanitt végezte hat év alatt akadémiai pályáját is kitűnő sikerrel. Magán szorgalma s igyekezete őt már akkor annyira társai fölé emelte, hogy az ottani tanuló ifjúság olvasókörenek előbb könyvtárnokává. azután elnökévé lőn. Iskolai tanulmányai mellett figyel-

me a történelmi és nyelvészeti tudományok felé fordult kiválólag; és midőn 1844-ben a magyar kir. egyetem részéről a Schwartner hagyomány szerint Europaszerte ezen pályakérdés tűzettel ki: „Judicarecausas, curregnum ab Hungária saeculo IX-o in Europa oonditum validius constiterit, ac alia regna, tempore migration!· gentium ab Hunnia, Gépi dia, Avaribus ceterisque populis ad Danubium et Tibiscum fundata“ — noha még alig volt 19 éves, pályázni mert; s ámbár beadott művét már néhány hé múlva is olly csekélynek találta, hogy azt visszavenni szándékozott, a jutalmat mégis a többi pályázók közt ő nyerte el; a mint ez az 1846. hírlapok hirdetéseiben olvasható volt. Felsőbb iskolai tanpályája bevégezte után egyéb szokott iskolai hivatalok mellett, két évig a III-ik, egy évig pedig a VI-ik gymnasiumi osztály tanítója volt, s utolsó évben akadémiai segédtanárságot is viselt 1849 — 50-ben szintén főiskolai ideiglenes könyvtárnok volt; melly helyezete irodalmi és könyvészeti látköre szélesbitésére igen jótékonyan hatott. A tudományok terén való igyekezetében különösen egyedül a jeles Lugossy volt vezére, ki utóbbi iskolai éveiben nagy részvétellel segítette, bátorította s utasítá tanulmányaiban. — 1851-ben már balmaz újvárosi lelkészszé választatott; de mielőtt hivatalába lépne, még egy időt a bécsi protestáns theologiai intézetben töltött mint rendes hallgató; hol különösen a cs. könyvtárt is nagy szorgalommal látogatta; leginkább a nemzetünk történetére vonatkozó codexeket, régibb magyar nyomtatványokat s az egyetemes nyelvészetet tanulmányozván. Innen a külföld beutazására indult. Meglátogatta Németalföldet - Hollandiát, Belgiumot, Rajnamentét, Schweizot, Piemontot, s Lombard-Velenczén keresztül, Trieszten s Laibachon át ért vissza Bécsbe. Berlinben huzamosb ideig tartózkodott, theologiai és bölcseleti híresebb tanárok lezckéit látogatva. Ezen urában a protestáns egyházi és iskolai életre, a könyvtárakban pedig a magyar nyomokra mindenütt különös figyelmet fordított Tapasztalásai eredményének részét az 1852-iki Magyar Hírlapban közölte. Bal-

maz-ujvárosi lelkészkedése alatt a debreezeni főgymnasiumba a magy. irodalom, a kecskeméti reform, collegiumba pedig a theologia tanárává hivatott meg. Mit ő azonban el nem fogadott, nyugodt lelkészi állomásán a nyelvészeti és történelmi tanulmányoknak kívánván élni. Míg 1854-ben a szentesi kitünőbb egyház lelképásztorává választatván, itt is csak két évet töltött, mert már 1856. a debreezeni egyház egyik prédikátorául lőn, s egyszersmind egyházkerület! jegyzőül is megválasztatott. Nagyobb önálló munkái, melyek megírására a magyar protestáns egyház jelen állapota által indított, a következők: 1) „A Protestáns Egyházalkotmány alapelvei.“ Szarvas, 1856. 2) „Vélemény a magyar Protestáns Egyházalkotmány főpontjai fölött.“ Debreczen, 1857. 3) Fordítá Hagenbach „A Theologiai tudományok Encyclopediája és Methodológiája“ (Pest. 1857.) czűnü könyvét. Nyomtatásban megjelent egyes alkalmi egyházi beszédein kívül, még különféle lapokban és folyóiratokban is megjelentek tőle nevezetesebb értekezések és bírálatok, nielleyk alaposága és tudományossága által a szakértő közönség figyelmét magára vonta. Hlyen: „a magyar helynevekről“ nyelvészeti értekezése, és többrendbeli közleményei az „Új Magy. Múzeumban Erdélyi és Ballagi közmondásai gyűjteményének és Jerney „Palócz krónika“ és „Magyar nyelvkincsek“ című művei bírálatai, és mások. Mindezen iratai nálunk ritka alaposágú történelmi s critical tanulmányairól tanúskodnak, mellyek, valamint férfias és szabatos nyelve és irálya, széles és kimerítő olvasottsága Révész méltán irodalmunk kitünőbb férfiúi sorába emelik, mint kitől még szintén igen becses munkákat várhatunk; miután jelenleg is hivatásabeli sűrű elfoglaltsága között a magyar protestáns egyház és egyházi irodalomtörténet megírásán fáradozik, mit irodalmi élete kitünő czéljaul tűzött ki, s mellynek megírására vallásfelekezetének bizonyára egyik legalkalmasabb férfija.

Roboz István, költő, szül. Kötisén, Somogy megyében, 1827. oct. 27-én, előkelő nemes szülőktől. Tanulta

pápai főiskolában, s munkás tagja volt az ottani képző társulatnak: az ifjúság szépirodalmi lapja „Oltár“ cím alatt több ideig az ő szerkesztése alatt jelent meg. Hazai költőink közül Kőlcseyt és Vörösmartyt, a külföldiek közül Byront és Hafizt tanulmányozta. 1848-ban végzé el a jogi tanulmányokat. 1849-ben kormány biztos volt Somogyban. Jelenleg szülőhelyén a gazdaságot gyakorlatilag úzi, s üres óráit az irodalomnak szenteli. — Első költeményeit még mint tanuló a győri „Hazánkéban közli Labora álnév alatt, s a nevezett lapnak rendes munkatársa volt. Nagyobb beszélye a Pesti Napló tározójában látott világot „Egy talált napló töredékei“ cím alatt. Azóta sűrűn találkozunk nevével a szépirodalmi lapokban. Dolgozatai közt kiemelendők: „Simon kapitány“ (regény Feval utána Hölgfutárban); „Mi Atyánk“ (a Családi lapokban); „Balaton szerelme“ (rege, önállólag is megjelent ez évben). Továbbá: Költészet a Sióban; Mégis vannak Rómeók és Júliák? Az utolsó Mi-atyánk; Bokor reszket. Az utolsó templarius ábrándja stb. Kéziratban sajtóra vár: „Nádasdyak“ eredeti regény; „Harold, az utolsó száz király“ (fordítás Bulwertől); „Csillagtalan éjszakák,“ s több beezélyei. Költeményeit, elég költői erő, kötetlen műveit erkölcsi alap és irány, komoly mély aesthetikai nézet jellemzik. Óhajtandó, hogy szét-szórt műveit mielőbb összegyűjtve adja át a közönségnek.

Rohrer Antal, szül. Tatában 1815. febr. 20-án. Ele-mi és gymnasiumi tanulmányait ugyanott végezvén, 1831. oct. 1-én Trencsinben a kegyesrendbe lépett. A két évi pró-baidő alatt a tanári pályára készülvén, 1834-ben Nagy-Károlyban a középtanoda II. osztályát tanítá; honnan Vácra küldetvén, a bölcsészeti folyamatot olly szorgalommal végezé, miszerint 1836. oct. 16-án a pesti egyetem által bölcsészettudorságra érdemesítettet. A hittudományt Pesten az egyetemenél tanulá s 1839-ben pappá szenteltetett. A bölcsészeti karnál akkor még divatozott vitatkozásokban szorgalmasan részt vevén, 1841. mart. 2-án a bölcsészeti kar

kebelezett tagjává választatott. 1842. nov. 6-án a hittudományból nyert tudori oklevelet. Miután négy évig a pesti gymnasium 4 osztályában tanárkodék, 1844-ben a szegedi lyceum bölcsészeti tanszékére rendeltetvén, a bölcsészetet egész terjedelmében adta elő 1850-ig latin és magyar nyelven. Az új szakrendszer behozatala óta a természettant, görög nyelv- és irodalmat, s a bölcsészeti előtant tárgyalja. Nyomatásban megjelent tőle: „Bölcsészeti előtan, azaz tapasztalati lélektan és gondolkodástan a felgymnasiumi ifjúság használatára.“ Pest, 1856. E munka 2-ik részét kéziratban bírja. — Írt nevelési cikkeket is „egy gyermekbarát“ aláírással a Századunkban, — valamint a Nemzeti újságban; újabban pedig tanügyi tudósításokat a „Tanodái lapok“-ban.

Rozgonyi József, atyja, Gábor halála után egy hónappal szül. sept. 30. 1756. Tolcsván, Zemplénben, s mint három éves kisedd veszíté el édes anyját, Csécsi Zsófiát, s került Csécsi János, hivatal nélküli egykori tanár, mint nagyatyja gondviselése alá Patakra, 1769 évig, mikor ez is meghalt. A tudós férfiú, szintén azzá nevelendvén a gyermeket, annyira vitte, hogy tizenegy éves korában görögül olvashatott, és még nem vala tizenöt éves, midőn 1771-ben a gymnasiumokat bevégezé s 1772. jan. 29. napján átment a felsőbb tudományok hallgatói közé s nevét az iskolai törvényeknek aláírta. Mint felsőbb tanuló visele könyvtárnoki hivatalt, s tanítá a bölcsészet előismereteit és 1784-ben ama kevés pénzen, melyet tanulói gazdálkodással meggyűjthete s a nagyatyai hagyatékhoz toldhatott, külföldre indult; de Bécsnél tovább nem mehetett, s ott neki feküvén többek között a rom. kath. egyház hittanának, figyelmet gerjeszte maga iránt, és II. József császártól, személyes kihallgatáson, első nyert további utazásra való engedelmet, s vele nyílt meg újonnan a külföldi akadémiák látogatása. Különösen Hollandiában, Utrechtben, állapodott meg hosszabb időre, a hol is négy évet mulata. Innen átmene Angolföldre, névszerint Oxfordha, néhány hónapra.

Utazott Franciaországban és mulatott Parisban is. Megfordult Schweizban, de utóvégre mégis Göttinga volt második hosszab tartózkodási helye, hol köte ugyan ismeret-seget tudósokkal, mind nem jutbata mégis az akkoriban fölmerült bírálati bölcsészet ismeretébe. Hogy ezt elérje, Halában Jakobit, Jenában Reinholdot látogatta meg; ki-elégülést azonban nem talált és visszatérése után mindjárt egy latin munkát íra és ada Kant ellen, mellyben megmu-tatván, hogy Kant elv nélkül indult, minden rendszere csupa erőtelen alkotmány. Ez a vélemény Rozgonyit a sirig kísérte; abban halt meg. — 1791. évben a losonczy lyceum igazgatására hivatott, és szentelé munkásságát hét évig. Ekkor 1797. évvel Sárospatak hívta meg a bölcsészeti székre, mellyet el is foglalt május 2. 1798., s megkezdé tanítá-sait a természeti joggal. Meghalt april 25. 1823. Sárospa-takon; eltemettetett nagy ünnepélylyel. Nevezetesebb mun-káit latinul írta; illyen mindjárt: „Dubia de initiis transcen-dentalis idealism! Kantiani. Pest, 1792. Kiadta a bölcsészet történetének, és természeti jog aforizmsait (Aphorismi); Szentgyörgyi logikáját. Magyar művei: Jó gymnasium. Buda, 1791. 8dr. ..A pap és a doktor a sinlődő Kant körül.“ (Hely és szerző neve nélkül) 1819. 53 l. 8dr. Vannak czik-kei, névszerint „Aristippus védelme“ a Tud. Gyűjteményben. 1822. VII. 52 l. — A latin és görög nyelveken kívül jól is-merte s beszélte a német, angol, francia, holland nyelvet. Elmés tanító, genialis közlékeny szellem, így társalko-dó is.

Rusvay Lőrincz, szül. Jászapátiban. Gyöngyösön a minoriták szerzetébe fölvetetvén, tudománya és buzgalma következtében 1721-ben a rend főnökévé választatott. E minőségében híres magyar egyházi szónoklatai által kitűnt. 1745. jul. 12-ére, melly napon a jászok és k[^]nok régi ki-váltságaik visszanyerése örömnüepét ülték, „Annus Jubi-laei Jazigum et Cumanorum“ című jeles beszédet bocsátott közre. Azonfelől latinból magyarra fordítá Prola József je-zuita jeles könyvét, melly „Orökélet napja a boldog halál

órája“ cím alatt látott világot Egerben, 1756. Meghalt Gyöngyösön 1755.

Ruszek József, szül. 1779. Pápán polgári szülőktől. Itt végezte alsóbb iskoláit; a bölcsészeiét Győrött, minek végeztével Veszprémben a papi pályára lépett és a theológiát Posonyban végezte el 1800-ban. Onnan visszatérván, előbb papnevelde! főlügyelővé rendeltetett a papneveldeben. A püspöki szék üresedésben lévén, 1808-ban helytartói titoknak lett, és rövid idő múlva a dogmatica-theológiában tanár; végre 1814-ben keszthelyi plébános s egyszersmind ez. Margitról nevezett haholti apát és 1834-ben kanonok Veszprémben, hol 1851-ben meghalt. — Mint tanár írta és adta ki a „Mondolat“ cziinű satyricus iratot. Szenvedélyes ellensége volt ő a szóujításnak, mi azon időben kezdett leginkább lábra kapni, s ezen szóujítási viszketegségnek, mint merő ábrándozásnak kigúnyolása volt a Mondolat célja. Ezen művét más, komolyabbak előzték meg 1811- és 1812-ben, t. i. „A filozofiának előljáró értekezései, A filozofiának sommás rajzolatja vagy encyclopaediája;“ és „A filozofiának rövid históriája.“ Mind a három Veszprémben nyomtatott.

Sál Ferencz, fiatal költőink egyike, szül. Gyulán, Békés megyében 1835. mart. 26-án. A gymnasium! tanfolyamot Nagyváradon végezte kitűnő eredménnyel. Első költeménye a „Hölgyfutárban“ jelent ineg 1853.—1854-ben Pestre jött s az itteni jogi egyetemnek rendes hallgatója lón. Költeményei, mellyeket formatisztaság, költői gondolatok s eszmeegység kedves olvasmánynyá tesznek, dívatlapjainkban s albumainkban jelentek meg. Egyideig a „Divatcsarnok,“ később mint a „Hölgyfutár“ segédszerkesztője működött.

Salánki Györgytől bírunk egy könyvet, mellyet Erasmus után fordítva kiada e cím alatt: „Roterodami Rezmanna a Keresztényi Vitészegei tanító kézben viselő könyvecskéje.“ Megjel. 1627. Ajánlva van Rákóczy György borsodi főispánnak.

Sallai István, valószínűleg jezuita, „Jó nemes Várad

nak a farkasok marása ellen orvoslása“ cím alatt Pázmány védelmére írt egy könyvet. Posony, 1630.

Sámsur Mátyás, Jézus társaságának tagja, szül. Horvátországban s meghalt 1685-ben. Hátrahagyott magyar nyelven írt néhány könyvecskét a vallásvitákról, melyek Pósházi, sárospataki, vitatkozásairól nevezetes ref. tanár ellen intézvék.

Sándor István (szlávntizai), történetbúvár, született Lukán, Nyitramegyében. Nyomataéi évrerid szerint összeszedve kiadá á magyar könyvek címeit, végén az írók abc szerinti névjegyzékével, illy cím alatt „Magyar könyvesház“ Győr, 1802. 8dr. 2851. Másik terjedelmes mnnkája „Sokféle“ cím alatt 12 kötetben Győrött jelent meg 1791—1801. „Jelki Andrásnak egy született magyarnak történetei“ Kis fiizetke. U. o. 1791. „Egy külföldön utazó magyarnak jó barátjához küldött levelei“ U. o. 1793. 8dr. 558 l. „Az orras Ovidnak deákból fordított változásai“ U. o. 1792. 8dr. £“ és 32 l. „Az erkölcsi nevelésről“ (Zolikoffer után). Kassa, 1796.

Sándorfi József, szül. Hegyközujlakon, Biharmegyében. Végezvén idehaza alsóbb tanulmányait, Bécsben az orvosi pályára lépett, s ott telepedék le. Nyomtatásban megjelent magyar munkája: „Poétái botanica“ Versek. Bécs, 1795.

Sántha Mihály, r. hath, lelkész, szül. 1824-ben Busatornyán, Nógrádmegyében. Első nevelését istenfélő szülőitől nyeré. A gymnasialis tanfolyamot Gyöngyösön és Vácson végzé. A bölcsészetet szintén Vátzson hallgatta. 1845-ben az esztergomi megyében papnevendéknek vétetett föl, s mint illyen a nagyszombati magyar egyletnek, a papnevendékek közt; elnöke volt. 1849-ben pappá szenteltetett, s 1852-ben óvári lelkészszé neveztetett. — Még 1848-ban írt egy „Honfidalt.“ Később a Honderúben közlött érdekes táj- és vár leírásokat prosában és versekben. A Religio szintén hozott tőle néhány dolgozatot. A Pázmány-fuzetekben szép egyházi beszédei foglaltnak. Legújabban a Tanodái

lapok közöltek tőle egy cikket „a nyári iskolák akadályairól” Érdekesek a Családi lapokban költött „Életképei,” mint a mellyek sok phantasiával írvák. A bz.-István-Társulatnak egy kéziratot nyújtott be „Üveg-e vagy Gyémánt?” cím alatt (Stolz Alban után fordítva), melly kiadásra vár. A kath. Néplapban tanulságos cikkek jelennek meg tőle „Ipolyparti buborékok” cím alatt.

Sárkány Dávid, szül. Rimaszombatban, tanult Patakon különösen 1719-ben, midőn sept. 13. íratott a felsőbb tudományok hallgatói közé. 1722. évben a pataki iskolát Marosvásárhelylyel váltá fel s ott folytató tanulását. 1729. kiment akadémiákra: főleg Utrechtben tanult bölcsészetiét, hittudományt és történelmet. Hazajövet előbb ragyistryányi, majd csáthi pap Borsodban; aztán 1734. pataki tanár. Székfoglaló beszédet monda: De profanáe eruditionis eximia utilitate in Sacris. — 1744. a gyakorlati theológiát is előadta. Meghalt Miskolozon, hová öregsége miatt 1758. vonult, 1762. sept. 18. Munkái: 1) Exegesis Analytica. Tiguri, 1757. 4dr. 2) Halotti magyar oratio Rádai Pál felett. Nyomt. 1735. 4dr. 3) Theologia practica. 4) Metaphysics. 5) Geographia. 6) História universalis. — A négy utolsó kézirat.

Sárosy Lajos, írói néven **Gyula,** legjelesb költőink egyike, szül. Boros-Sebesben, Aradmegyében 1816. febr. 12-én nemes családból. Atyja szintén Lajos a borossebesi uradalomban főgazdatiszt volt. Iskoláit a szarvasi iskolában kezdé; innen a mezőberényi gymnasiumban (melly később Szarvasra tétetett át) vitetett, hol tanárának, Molitorisz Adolfnak saját szavai szerint (1. Életképek 1845. 309 1.) „Sárosy már syntaxista korában, prosában, versben, magyarul, latinul dolgozott egyiránt, — s mindig első emnens maradt. Már itt fordította gyakorlat kedvéért Berzsenyi fellengő ódáit és Csokonainak a lélek halhatlanságáról irt szép költeményét latinra, ez utóbbit elegiacus mértékben. Egy közvizsgálaton önkészítette magyar búcsúbeszédét nagy hatással szavaló el, s neve vidékszerte ismeretes lett.” Szünnapjaiban szülőhelyén verseket irt s egy párt felküldött a

„Magyar Kurír“ számára, e ekkor vette föl Lajos helyett a Gyula nevet 1832-ben Eperjesre ment mint másodévi költészettanuló, hol tanuló-társai felett önkénytelenül is bizonyos felsőséget vívott ki magának. Több tanuló-társával magyar nyelvtanuló társaságot alakított, mellynek dolgozatai „Kis köpü“ czím alatt egy kis emlékkönyvben maradtak fön. Ez kezdeménye volt azon társaságnak, melly később Eperjes magyarosodására nagy hatással volt. Ugyanekkor, valamint később is 1832—37-ig részint mint tanuló, részint már mint gyakornok, sőt megyei tisztiajjegyző is a magyar nyelv grammatikáját s történetét hetenkint 6 óra alatt nyilvánosan tanította, s magánórákat is adott. 1837-ben Kassán magyarok számára irt illy czímű grammatikát adott ki: „Nyelvészke, vagy a magyar nyelv főnehézségei, szabályokban, párbeszédekben és példalapokban/' melly 4 sűrűn nyomott ívre terjedő könyvecske felől az egykori „Figyelmezőll dicsérő]leg emlékezett. Iskolai és gyakornoki pályájának, végeztével letevéen az ügyvédi vizsgálatot, Sáros megye másod aljegyzőjévé neveztetett. 1839-ben házasságra lépett Péchy Arnoldinával, kit azonban a halál egy évi együttlét után elragadott, s kit férje több gyengéd dalaiban megsiratott. — 1840-ben Sárosy már mint első aljegyző működött a közügyek terén, s ezen működése alatt hathatós nyomait hagyá hazafiúi és a nemzeti nyelv terjesztése körüli buzgalmának. Még azon év őszén az aradi váltótörvényszékhez jegyzőül, s nemsokára előadó bíróvá neveztetett, s e minőségében működött 1848-dik év május haváig, mikor a pesti váltó főtörvényszéknél láttuk őt alkalmazásban mint előadó ülnököt. Az ekkor beállott mozgalmas időszakban irta „Arany trombita“ czímű, költeményét. A forradalom végszakában a pesti al-váltótörvényszékhez elnökké neveztetett ki. A világosi fegyverletétel után három eszten-deig bujdokolt az országban; de Gyöngyösön, hol S o r s i o h Albert név alatt egy magán intézetben mint tanító működött, elfogatván, két évig tartott bűnvizsga után halálra s vagyonek kobzásra ítéltetett, de kegyelem útján két évi

fogsága után kiszabadult s jelenleg Pesten kizárólag irodalmi foglalkozásból él. Sárosy Gyula mint hivatalnok híres volt rendkívüli munkakönnyisége- s erélyéről, ki nevezetesen egy alkalommal mint referens másfél nap alatt kétszáz port volt képes előadni; nevezetes továbbá philanthropicus érzelméről, minek egyik bizonyága az is, hogy humoriüticai fölolvasásai által egy, Aradon föllállítandó ref. egyház költségeire néhány hó alatt 18000 pforintot gyűjtött össze. — Költészetére nézve ő azon jelesbeink egyike, kik a műformára, helyesírásra s szabatosagra legnagyobb gondot fordítanak; kinek valamint nyelvében föl kell ismernünk a magyar szó érczzengését s buzdító bűbáját, úgy képzelnie szárnyalásában ama ritka magasságot, képeiben a tiszta körrajzot s elevenséget, melly tulajdonok őt legjelesebb költőink sorába emelik. A lapokban elszórt s különböző időszakokban megjelent költeményei összegyűjtésével épen most foglalkozik, s reméljük, hogy mihelyt sajtó alatt levő e legközelebb szerkesztett „Az én Albumom“ czimű vállalatával kész, azokat is újabban alkalma lesz a közönségnek olvasni. Jelenleg a „Magyar Évlapok“ czimű folyóiratot is Mészáros Károly társaságában szerkeszti.

Sárpataki Mihály, kolosvári ref. lelkész, tudományának tanúságát adá leginkább magyar nyelven írt munkája által, mellyet a Szentháromságról írt és közrebocsátott illy czím alatt: „Noé Bárkája, azaz: az Atya, Fiú és sz. Lélek egy örökké való Istennek esméreti az ő, és új Teetamentomi írásokat egybe vetvén XXII Demonstrációkban a Sz. Háromság Tudományát megvilágosítani igyekezett.“ Kolosvár, 1681.

Sartori János, énekeskönyvet adott ki illy czím alatt: „Az igaz idvesség útjára mutató lelki óra.“ Wittenberga, 1730. „Idvességre mutató órának IV. része.“ 1773.

Sárvári Ferencz, Pálnak, a debreczeni főiskolai tanárnak fia, szül. 1808-ban oct. 17-kén. Tanulmányait végezte a debreczeni főiskolában. Az 1830-ik évi országgyűlésen mint hihar megyei írnök jelen volt. 1831-ben ügyvédi okle-

velet nyert, a három érig a debreczeni kerületi táblánál ügyvédkedett. 1834-ben a losonczy lyceumban akkor felállított jogtani tanszékre meghivatván, mint jogtanár négy évig működött. Ez alatt a büntetőtörvény rövid kivonatán, e a magyarországi protestánsok jogaira vonatkozó tanulmányokon kívül, mellyek kéziratban vannak, készítette és nyomtatásban is kiadta „Világosító és rendszeres előadását az 1836-ki úrbéri törvényeknek“ 1837. 1838-ban lemondván a jogtani tanszékről, Pestre ment ügyvédkedés végett, s az Athenaeumba több törvénytudományi értekezést irt. 1839-ik év elején Posonyba ment, s az országgyűlésen, mint távollévők képviselője jelenvolt. Ezen országgyűlésről Naplót vitt Antal testvérel együtt, mellynek kéziratban levő több köteteit a debreczeni főiskola könyvtárának ajánlékozta az 1830-ik évi országgyűlésről vezetett jegyzeteivel együtt. 1840-ben kineveztetett iktatóvá a debreczeni váltótörvényszékhez. 1841-dikben váltóügyvédi oklevelet nyert. 1841-ben kiadta a „Váltótörvény alapelveit Sardagna után;“ 1842-ben pedig a „Földesur és jobbágy kézi könyvét törvényi tekintetben.“ 1847-ben kineveztetett a debreczeni váltótörvényszék jegyzőjévé; 1849-ben főispánt kerületi titkárrá; 1850-ben debreczeni megyetörvényszéki ülnökké; 1854-ben nagyváradi országos törvényszéki tanácsossá, 1856-ban nagyváradi főtörvényszéki tanácsossá.

Sárvári István, sz. Ferencz szerzetének tagja, magyar nyelven kiadott egy könyvecskét „Szent-Ferencz harmadik rendjéről.“ Győr, 1770.

Saur Josepha név alatt fordításban megjelent, „A becsületes embernek kézi könyve, avagy mindenütt és mindenkoron szükséges regulák.“ Kolosvár, 1776.

Schuster János, orvostudor, vegytan tanára a pesti egyetemenél, a magy. t. társaság természettudományi osztályának rendes tagja, szül. 1777. máj. 7-én Pécsen; tanult ugyanott, elvégezvén a jogi tanulmányokat is. 1796-ban Pestre jött, s négy évig az orvosi tudományokat tanulta.

1802-ben tudón oklevelet nyert. Ezután egy évig utazást tett Németországban, honnan visszajővén, előbb gyógyszerészek tanítója lett Pesten; később a kolosvári lyceumnál vegy- és ásványtan, nem sokára pedig a pesti egyetemenél természethistoria professora lett. 1809-től felváltva a vegy-tant, fűvészetet, gyógyszerészetet s kórtant tanította. 1811-ben dékánná, 1821-ben az egyetem rectorává emelték. Meghalt 1838. máj. 19-én. Munkái: 1) Terminológia botanics. Buda, 1808. Másodszer bővítve 1815. 2) Geschichte der Stadt Pest. 1806. 3) Pauli Kitaibel Hydrographica Ungariae, praemissa auctoris vita. Pest, 1829. 2 kötet. 1830-ban egy általa feltalált chemiai készület ismertetését közli. Vannak fordított művei is; ilyenek: „Darstellung der vier Bestandtheile der anorganischen Natur.“ Jena, 1804. „System der dualistischen Chemie.“ Berlin, 1807. Mindkettő Winterle latin eredetije után. „P. Orfilas Rettungsverfahren bei Vergiftung und dem Scheintode.“ Francziából. Pest, 1819. Folyóiratokban, nevezetesen a Tud. Gyűjteményben, Orvosi Tárbán stb. értekezéseket és bírálatokat közlött; számos értekezései, miilyenek a vasról, ópiumról stb. neve aláírása nélkül jelentek meg. 1829-ben vezetése alatt jöttek ki magyar nyelven „Gyógyszeres értekezések, mellyeket a magyar növendék gyógyszeresek közönségesen elmondottak.“ A természettudományokban nagy jártasággal bírt, miért, s azon buzgóságaért, hogy gyógyszerész-növendékei közt a magyar nyelvet behozta, a m. akadémia által 1831-ben rendes tagul választatott meg.

Sebök József, bocsi ref. pap, magyarra fordította Jablonszki predikáziós könyvét s kiadta „Bölcs Salomonnak utolsó szavai“ cím alatt Kassán, 1792. 8dr. 3341. Tőle vannak: „Huszoney erkölcsi ptedikáziók,“ (francia és latin kútfők után kidolgozva). Kassa, 1792. 8dr. 448 L Végre „Rövid summája a kér. vallás igazságainak és kötelességeinek. Francziából. U. ó. 1790.

Seelniann Károly, erdélyi születésű, s károlyfejevári tanácsnok volt. Munkája: „Minden, Európában, Asiában

és Afrikában volt és mostan virágzó vitéz rendeknek és ordóknak tüköré avagy rövid leírása“ Kolosvár, 1793. 8dr. 1601. Azonfölül több színművet fordított magyarra; illyenek: „A hássziai hadi tiszt Amerikában“ Vigj. 3 f. „Aurelius, vagy a nagylelkűségnek tusakodása“ Szomj. 5 főlv. „Valér és Aloysia“ Dr. 5 főlv. „Essex grófja“ Szomj. 5 főlv. „A minister“ Dr. 5 f. „A tettetett beteg kisasszony“ „Házi orvosság“ Vigj. „Fanni és Mandeville“ „Almanzi;“ Szomj. Kolosvár, 1793. Laudes után. Végre irt egy tanulságos könyvet gyermekek számára „Gyermekek barátja“ címmel Weisse után. Két részben, Kolosvár és Szeben, 1794.

Segesvári István, orvos Debreczenben, angoltól magyarra fordító Derhám Viliam windsori kanonok terjedelmes munkáját, s kiadta illy cím alatt: „Physico-Theologia azaz: Az Isten léteinek és tulajdonságainak a teremtés munkáiból való megmutatása“ Bécs, 1793. 8dr. 7521.

Sigrai Ferencz, szép elmélkedéseket hagyott hátra „Az Úr Jézus Krisztus kínszenvedésének tüköré“ cím alatt. Posony, 1643.

Siklósi István, apagy reform, prédikátor, két verses könyvecskét hagyott hátra illy címek alatt: „Emlékeztető versek“ (a szentírásról), és „Kereszténység ábrázattya“ Megjelent mindkettő Posonyban, 1791.

Simon Máté, előbb pálos szerzetes, később a szerzetből kilépén, kárászi plébános lett. Jeles hitszónok. Egy predikáziója „Beszéd a religiónak három rendbeli ellenségei ellen“ Vácson, 1799-ben jelent meg. Boldog Asszonyról számra 40, továbbá sz. Annáról, Joakimról és Józsefről szóló predikázióit egy kötetben u. o. 1801. bocsátá közre. 8dr. 549 l. Ezenfölül „Az Ur Krisztusról XXXX egynéhány predikáziók“ Vác, 1802. 8dr. 6791. „A káromkodásról tíz predikáziók“ U.o. 1795. „Predikáziók“ Vác, 1800.

Simon Vincze, premontrei rendű kanonok, szül. 1813. Keszthelyen. Tanulmányait szülőhelyén kezdé, folytató Veszprémben, s Szombathelyen bevégezte. 1832-ik évben a premontrei rendbe lépett; mint papnevendék Győrött töltött

négy évet, azután a keszthelyi és szombathelyi gymnasiumokban tanárkodott 17 évig. Ezen idő alatt a nyilvános sajté utján sokoldalú ismeretet és szakavatottságot tanúsított; a nemzeti érdekek támogatása tekintetéből több levelet s különféle értekezéseket írt, nevezetesen a Hírnök és Századunkban „A köznevelés hiányáról és az uzoráskodás káros hatásáról Magyar Gazdában „a földművelésről,“ továbbá a növénykosz természetének s tenyészetének fejtegetése mellett annak kiirtási módját mutatá meg. Hely és tájrajzai közül figyelmet érdemlenek Szombathely és Muraköz leírása. A magyar gazdasági egyesületnek buzgó pártolója lévén, ennek érdekében több buzdító cikket írt. Ezekon kívül a Nemzeti Újság, Jelenkor, Világ, Pesti Napló, Magyar Sajtó és Gazdasági lapokban jelentek meg talpraesett dolgozatai. Közelebb pedig „Szerény szózat a szőlőszet érdekében“ a Falusi Gazdában közöltetvén, 10 darab arany tiszteletdíjjal koszoruztatott. — 1856-ban a csornai prépostság javainak kormányzásával bízott meg. Emléke Szombathelyen kedves marad. Mint tanárt átalán a köznevelés szent ügye, a magyar nyelv és irodalom székén pedig nyelvünk virágzása hevítette; mint magán férfiút a nemesszívűség szép adománya jellemzi, mint író a közérdekű vállalatok támogatása, jólétünk kifejlése, a magyar tudományoság, szép művészet, ipar és gazdaszat emelése lelkesíti.

Sípos József, kecskeméti ref. születésű. A tudományos Gyűjteménybe több értekezést írt. önálló művei: „Oskolai tanítók tárháza.“ Pest, 1817. „Ó és új Magyar.“ Pest.

Sípos Márton, született Zsadányban, Hevesmegyében 1739. Szécsényben sz. Ferencz rendjének tagjává avattatott. Végezvén hittanulását, üres óráiban magyarra fordítva kiadá e című munkát: „Az igaz útnak megválasztása a külömböző vallásu keresztények között Clericus János református ellen.“ Eger, 1757. 4dr. 2681.

Sófalvi József, erdélyi ref. consistorium papja, francziából fordító: „Oeconomía vitae humanae, azaz: az emberi életet igazgató bölcs regulák.“ Kolosvár, 1777. To-

vábbá németből Sulzer J. után: „A természet munkáiból vétetett erkölcsi elmélkedések.“ U. o. 1776.; és „A természet szépségéről való beszélgetések.“ U. o. 1778.

Somodi István, bogárdi és tinódi ref. prédikátor, néphez alkalmazott egyházi beszédeit e cím alatt adá ki: „Falusi prédikátor, azaz: együgyü elmékhez alkalmazott tanítások.“ 2 kötet. Győr, 1797. 546 é&5501..

Somogyi Elek minoritától bírnok illy föliratu könyvet: „Patientia, barát-tancz (versekben), mcllyre minden férfiak és asszonyi rendek hivatalosok.“ Pest, 1794. Továbbá jeles épületes könyvet hagyott hátra illy cím alatt: „Idvességés multság, azaz: kérdések és feleletek az anyaszent-egyházban előforduló dolgokról“Pest, 1792. 8dr. 521 l. „Mennyei társalkodóé.“ Megjelent Pesten.

Somogyi Lipót (perlaki), előbb győri plébános, később kanonok és budavári B. Szűz prépostja, végre püspök ugyanott, szónoklatáról híres férfiú volt Adott ki „Egész esztendőnek vasárnapira szóló predikációk“-at, többnyire francia kútfők után kidolgozva. (Győr, 1786. két kötet. 8dr. 390 és 5201.). Azonfölül nyomtatásban megjelent több alkalmi beszédje; ilyenek: Gr. Eszterházi Károly egri; püspök (Győr, 1799), és Felsőbükki Nagy József halálára (Bécs, 1802.). „A Magyar Sionnak újonnan való fölépítése.“ Szent Benedek rend visszaállításának ünnepe. Posony, 1802.

Soinosi István, szül. apr. 5.1816. Zemplénmegyében, Bodrogolasziban, hol atyja, István, ref. lelkész volt. A miveit és gondos atya Tolcsvára menvén által lakni, maga kezdé oktadni gyermekét, mígnem 1825. a szomszéd Erdőhorváti helységbe adta iskolába, egy akkoriban híres falusi tanító, Keresztúri Pál vezérlete alá, kihez nem csak Abauj és Zemplén, hanem Szabolcs és Gömör megyéből is küldözök a gyermekeket. Iskolája, egész falusi egyetem, abban volt sajtáságos, hogy a nemzeti nyelv teljesen számiizetéek belőle. 1826. Tallyán folytató iskoláit, de még ugyanazon év utolsó felében a sárospataki algymnasiumba, az ugyne-

vezett szófüzeti (Syntaxis) osztályba vitetett, s a mondott főiskolában végzé egész tanulási pályáját. Ugyanis a gymnasiumok után 1832. július 22. írván alá magát a főiskolai törvényeknek, az akadémiai pályára lépett; s korán kitetszett hajlandósága a latin irodalom és történetet iránt. — 1838-ban Szepesmegyét lakta a német szóért 1840. az úgynevezett esküdt diákok sorába lépett, s 1840—41 iskolai évben az alsó szónoklati osztály vezetése bízott reá. Mint az éneklő kar elnöke 1841—42-ben sok szép jelét adá költői tehetségének is halotti énekek írásával. 1843. ellenőr, 1844. senior ügyelt az ifjúság erkölceire s majd az iskola vagyonaira. Következő 1845. év folytán a külföld nyílt meg előtte, hova tudományos czélekből utazott, s leginkább Berlinben töltött egy évet a történelem, görög és francia nyelv tanulásával. 1846. visszatérve letette a papi vizsgát, és 1848. májusáig segédlelkész volt. Ugyanez évben a pataki gymnasiumban az alsó szónoklati osztály állandó tanítója lett. 1854. a fentirt gymnasiumban a történelem szaktanárává nevezetett az egyházkerület által; s mint ilyen működik jelenleg is. 1856. a főiskola titkára és levéltárnoka. Munkái: 1) Ó kor történetei, felgymnasium számára. Sárospatak, 1852. 8dr. 171 l. — 2) Görögnyelvtan. Sárospatak, 1853. 8dr. 258 l. Kinkéi J. és Soltész F. társával. 3) Magyarország története. Népiskolai könyvtár. V. köt. Sárospatak, 1853. 8dr. 72 l. 4) Egyik dolgozótársa a Patakon nyomtatás alatt levő Görög Magyar szótárnak. Kéziratban. 5) Középkor története, felgymnasium számára. 6) Újkor történetei, hasonlóan. 7) Világtörténet a gymnasium számára.

Somost Pétertől bírnk imádságos könyvet e cízzel: „Tökélletes boldogságra vezető út.“ Fejérvár, 1630.

Somsich Pál, szül. Somogyegyében, Sárdon a családi jószágon 18⁴⁴ év jan. havában. Szülői gondos nevelést fordítván reá, eleintén házi, majd a pécsi, 8 kaposvári gymnasiummi legjelesb tanítók alatt példás szorgalma, s korán fejlődő tehetsége méltó figyelmet ébresztett A philosophiát

Pesten, a törvényt Győrött végezte; a praktikái térre derék nagybátyjának, Somsich Pongrácznak, Vice-Palatinusnak, majd királyi személynöknek ügyelete alatt indult. Somogy megyei jegyzőhivatalában magát szónoklatával s tollával hamar kitüntette: így lőn, hogy 184“« országgyűlési követe volt az említett megyének. Hűsége, tehetőségei, mérsékelt politikai nézetei méltányoltatván, a m. kir. helytartótanácshoz kineveztetett, s ezen állása mellett is, a hamar bekövetkezett országgyűlésre követnek elválasztott, s a dérek ifj. Majláth Györggyel Baranyamegyét képviselték. Forradalom alatt a törvényes tért s irányt nem tévesztette; azonban minden közhivatalról lemondott, és visszavonulva a tudományoknak, s barátnak él. Eddig megjelent munkái: 1) Végszavai a somogyi követeknek az 184“« országgyűlés felett. 1845. 2) Das legitime Recht Ungarns und seines Königs. 1850. 3) Értekezés az angol forradalomnak története felett, írta Guizot, elő- s végszóval ellátva fordította S. P. 1851.

Sós Ferencz, szül. 1670. Erdélyben. Alsóbb tanulmányait Kolosvárott végzé; mialatt kitűnő előmenetele által magára vonván Bethlen László és Bánili Péter figyelmét, ezek költségén a külföldi egyetemekre küldetett Visszatérvén, előbb Bethlen Lászlónál udvari pap, később kolosvári ref. lelkész és superintendens lett; s mint ilyen halt meg 1720. Dégvész ellen írt egy könyvet illy cím alatt: „A Dög halál Isten harcza emberekkel. Mellyben megmutatódik, mint győzedelmeskedik Isten a Testen, miképen forgassa Ember magát ebben a harcban, és minémü hadi készülete légyen, arra oktattatik.“ Kolosvár, 1720. Megjelen latinul is. Van több halotti beszéde.

Sós János, kecskeméti származású. A Medgyesi Pál által magyarra fordított „Praxis pietatis“ című könyvet adta ki Kolosvárott 1677-ben, továbbá a Komáromi György halotti predikációkra való rajzolatjait Debreczenben 1679-ben; mind kettőhöz ajánló levelet írt.

Sós Márton, színész, később orvos, szül. Marosvásár-

helyen. Mint orvosnevendék írt egy vígjátékot illy ősimmel: „Magyar Penelope.“ 5 főlv. Pest, 1791. 8dr. 991. Fordításban a „Magy. Játékszín II. kötetében megjelent tőle „Az ártatlan Etelka Szomj. 5 főlv.

Spangór András, tudós jezuita, nagy olvasottságú férfiú, szül. Nógrádon, 1678. jan. 29-én. Tizenhat éves korában lépett a szerzetbe s letevén a szerzetesi fogadalmakat, Magyarországon 25 éven át hitszónokoskodék; az ungvári és kőszegi rendházakat kormányzá. Meghalt Rosnyón 1744. mart. 14-én. — Munkái: 1)*Bibliothecae SS. Patrum concionatoriae Synopsis. Nagyszombat, 1721. 2) Concordantiáé Marianae. U. o. 1721. 3) Concordantiáé novae universales tripartitae. U. o. 1721. Magyarul 4) Pethő Gergelynek Bécsben 1660-ban megjelent „Rövid magyar krónikáját“ felényivel vagy is három kötettel bővítve adta ki először Nagyszombatban 1721., másodsor Kassán 1734. VI. k. 4dr. 5) Egy más „Magyar krónikát“ is adott ki Kassán, 1738-ban; s e krónikák mintegy folytatásul 6) „Magyar könyvtár“ Kassa, 1738. Irodalmunk történetét illetőleg e volt az első munka, melly magyar nyelven megjelent. Kéziratban maradtak tőle: 1) Új magyar könyvtár, melly a magyar írókat munkáik bírálatával magában foglalja, magyarul. 2) Splendores SS. Ordinum et Institutorum religiosorum utpusque sexue. 3) Concordantiae concionatoriae, és 4) Societas Jesu concordantiis illustrate.

Spányi Mihály, servita szerzetes, s tudományos férfiú volt. Latinból magyarra fordítva kiadott illyczinrii munkát: „Egyedül valóság.“ Buda, 1749. — Meghalt Váczon 1749. aug. 12-én.

Spethi János, Silius Italicus után fordítva kiadott illy czímű munkát: „Az Virtusnak az vcluptással való veteke-dések.“ Kolosvár, 1610.

Spetyko Gáspár, lyrikus költő, szül. Gyöngyösön 1816-ban jan. 6-án. Iskoláit részint otthon, részint Fehérvárott, Szegeden, Pesten, s Egerben végezte. Még mint tanuló több költeményt közölt a Regelő s Honművészen, a Tár-

salkodóban és Athenaeumban. 1854-ben „Gyöngyvirágok“ cím alatt adott ki egy kötet költeményt, mellyben a mátra-vidéki népszokásokat az ottani sajtósági tájbeszéd szerint, kedélyes és gunyoros, tiszta eredetiségű dalokban ismerteti. — Azóta ismét Avar név alatt számos verseket irt, mellyek közül több már meg is jelent, de azokat egy új kötetben szándékozik kiadni. — S most egészen az irodalomnak él, s szülővárosában minden közhasznú és nemzeti vállalatnak legbuzgóbb terjesztője, előmozdítója.

Hadusfalvi Spillenbergről Pál, az „Ephemerides politio-literariae“ című folyóiratnak Budán és Pesten, 1790—1793-ig szerkesztője, magyar nyelven következő munkát bocsátott közre: „Szabad elmélkedések a földeknek kimérése szerint felállítandó adózás systemájának tökéletlenségéről.“ Kassa, 1790.

Srányi János, szül. 1803. nov. 4-kén Torontálmegyében, Ecskán, hol atyja, keszthelyi születés, Srányi Márton, a nagy kiterjedésű urolombban jeles hirű főgazdatiszt volt. Tanulmányait Karloviczán kezdte, Temesvárott, Nagyváradon, Posonyban folytatta, s a pesti egyetemen a jogász szakban végezte, 1820 óta élelmét maga keresvén magának ifjabbak tanítgatása által; mi közben a tudományok egyik másik ágában magát bővebben kimvelte. Ügyvédi pályára érezvén hivatást, 1828-ban ügyvédi oklevelet nyert, és csakhamar önálló ügyvéd lett, s az akkor úgynevezett kir. táblai ügyködésben tekintélyes állást vívott ki. A tudományok statusgazdászati ágát különösebben kedvelvén, az e szakbeli ismereteinek részét közre bocsátotta 1834-ben illy című munkájában: „Status adósságok és status papírosok, érdekesebb viszonzatokban és újabb adatok szerint, különös tekintettel az austriai finantiára.“ Nyom. Pesten, Petrozai Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál 1834. 8dr. — Munkássága az 1849-ki országos változás után új tért foglalt a tiszaszabályozás körül, a hevesi osztályban; s ezen ügyet tudományos észleletekkel karolván fel, a Buda-Pesti Hírlapban, a Pesti Naplóban, s a Pester Lloydban több

rendű értekeidet közlött, mellyek közt kitünőbb az, melly „Mércze és Meteorologia a Tisza körül, 1855. jan. hóban“ czím alatt, a Pesti Napló tárczájában jelent meg.

Sréter (szandai) János, szül. 1806. január 12-én Nógrádmegyében. Szülői Sréter József és Gosztonyi Antonia valónak. Eleintén magán tanulásban részesült, és már 14 éves korában Selmeezen a bölcsészeti tanulmányokból olly jeles vizsgálatot adott, minőre az ottani tanárok addig nem emlékeztek. Azután Pestre az egyetembe ada'tott, hol a bölcsészeti tanfolyam utolsó évét végezte. A törvényt ismét magán szorgalommal tanulta, és abból kitűnő vizsgálatot adott. Ez idő alatt megtanult guitarozni, zongorázni, festeni, francziául, olaszul. Mint joggyakornok Nógrádban tartózkodott; 1825. pedig kir. táblai jegyző, és az országgyűlésen is jelenvolt. 1826-ban kitűnő ügyvédi vizsgálatot tett, és még ez évben Nógrádmegyében t. aljegyzővé neveztetvén, a megyék jegyző könyveiből 10 év óta a tisztviselők teendőiről sorozatot készítte. 1831-ben részt vett az országgyűlési munkálatok készítésében; és ugyanez időben készítte egy munkát, melly csak halála után jelent meg. A nógrádi nemzeti intézetnek 8 évig titoknoka volt. 1832-ben megyei másod aljegyző első aljegyzői czímmel; 1836-ban első aljegyző főjegyzői, czímmel, 1838. pedig 'főjegyző lett. Ezen idő óta előbbi foglalkodásai lényeges változást szenvedtek. Eddig a megye dolgain kívül időt fordíthatott önmivelésére is; tökéletesen sajátjává tévé a francia, olasz, spanyol és angol nyelvet, és é két utóbbit nyelvmester nélkül. E nyelveken tudott folyvást beszélni, és Scheridan, Byron, Shakespeare, Mirabeau, Cervantes, Tasso, Goldoni s többek munkáiból sokat fordított. Megtanulta a portugál és svéd nyelvet is, annyira, hogy e nyelveken is könyveket olvashatott. Évenkint utazásokat tön Magyarország minden részében, és alig van megye, hol nem lett volna. Ezek alatt a megyék jegyzőkönyveit szorgalmasan megtekinté, úgy minden nevezetesb könyvtárt. Mint főjegyző egészen megyéjének élt. 1839-ben másod alispán lön minden kortes-

kedés nélkül, melyre soha szüksége nem volt. \$ kezdte a megyéknél az alispáni jelentéseket a megye egész évi bel-igazgatásáról, és ő legelőször is 1828-tól kezdve adott ily jelentést; mely ki is nyomatott. Úgy követték a példát a többi megyék. A folytonos munka korán sírba dönté e páratlan tiszta jellemű, lángeszű férfit 1842. mart. 27. 33 éves korában. Jeles publicistái dolgozata „Visszaemlékezések“ cím alatt halála után atyja által adatott ki.

Stankovácsi Lipót, sz.-ferencz-rendi szerzetes, híres hitszónok, és missionarius volt. Leginkább Posonyban, Győrött és Komáromban tüntette ki magát. Általános tesszéssel fogadott szent beszédeit több terjedelmes kötetben bocsátá világ elé. Illyenek: „Posony királyi várossában hirdetett ünnepnapokra való predikátiók.“ Első rész Győrött, 1788.8dr. 4101. Második rész: „Áruló Judás, azaz: nagybőjti predikátiók.“, U. o. 1789. 212 l. — Harmadik rész: „Makula nélkül való tükör“, (szintén nagybőjti predikátiók; mondattak Posonyban). Komárom, 1799. — Vasárnapokon több éven át mondott predikátióinak első része két kötetben Győrött 1789.; második része szintén két kötetben u. o. 1798 — 99-ben; harmadik része ugyancsak két kötetben Komáromban 1798—99-ben; negyedik része két kötetben u. o. 1800 jelentek meg.; „Hangozó Trombita, azaz a keresztfán függő Isten és ember' hét szavai.“ Harmadik esztendőbe!! bőjti predikátiók. U.-o. 1800.

Csécseyi Svastics Ignác, győrmegyei áldozár, lébeny-szent-miklósi plébános volt.. Több történeti munkát írt. 1796-ban jelent meg tőle Győrben: „A magyarok felséges címere.“ Első könyv Attila képével. 8dr. 489 lap. 1805-ben Posonyban nyomatott a „Magyarok históriája“ 3 kötetben, mely azon időben igen jó munka volt. Végre 1823*ban Pesten adta kj. a „Magyarok esmerete“ című munkáját. — Meghalt 1826. körül.

Dr. Szabó Alajos, jelenleg a „Magyar Néplap“ tulajdonosa és felelős szerkesztője, szül. Negyeden, Posony-, előbb Nyitra megyében 1818. oct. 14-én. A gymnasialis ősz-

tályokat Nagyszombatban, a bölcsészeiét Posonyban végzé: 1836-ban Pestre jött, s már gyermekkorá óta különösen az állatgyógyászat iránt tanúsított hajlamánál fogva az orvosi pályát választó, E nemű tanulmányait oily sikerrel végzé, mikép a szigorlatok letévése után az orvosi egyetem által négy rendbeli, u. m. orvos- és sebésztudori, szemézmesteri s állatorvosi oklevéllel tisztelttett meg. Vegytani jártasságát az által tanusitá, hogy 1842-ben a m. helytartótanács engedelmével gyárat állított savanyú víz készítésére, s ez üzletet 1849-ig szép sikerrel folytatta. Ez évben a m. természetudományi társulat rendes tagjává választatott. — 1846-ban a pesti egyetemnél segédtanáru, 1849-ben pedig ugyanott az állatgyógytan id. nyilvános tanáru, 1849-ben pedig ki. 1850-ben a soproni közigazgatási kerület egészségügyi referense lett. Ezen állásában sokat tett az orvosi érdekek emelésére és az egészségi ügy czélszerű szervezésére. 1851-ben a pesti egyetemnél az állattan ny. r. tanáruvá, 1853-ban pedig az állatgyógyintézcet helyettes igazgatójává neveztetvén ki, jelenleg is erélyesen vezeti ezen, a nemzeti gazdaszatra nézve fontos intézetet, mellynek ujabbkori emelkedése nagy részben neki tulajdonítható. 1855-ben a kormány őt a budai helytartósági osztály egészségügyi állandó bizottmány! tagjává nevezte ki; 1856-ban a budapesti orvos-egylet rendes tagjává választó. Orvostudorra avattatásakor „Rögtöni életveszélyek mentőszereiről* értekezett. A Gazdasági Lapokban több hasznos gazdaszati s állatorvosi czikkek jelentek meg tőle. Több önálló munkákat is irt; illyenek: „Hasznos házi állatok boncz- és élettana/* „Eletkorismetan.,A veszettségéről vagy ebdühről,“ melly utóbbi két kiadást ért, s a kormány rendeletéből négy nyelvre fordított le s osztatott ki a nép között. — 1856. jul. elején a magyar nép szellemi miveltségének emelésére „Magyar Néplap “ cím alatt politikai, ismeretterjeszcő képes lapot indított meg, s azt mostaníg folytatja. Mint tanár tanítványai előtt tiszteletben áll, azoknak szeretetét teljes mértékben bírja, minek egyik tanúsága az is, hogy őt már két ízben arczképének kiadásával tisztelték meg.

Szabó Anna (abrudbányai), fordított egy könyvet németből Huber Teréz után, mellynek czíme: „Nina, vagy az arany menyegző.“ Nyom. Kolosvárt, 1832.

Barczafalvi Szabó Dávid, szül. Bodrog-Kér ész urban, Zemplénben, tanult Sárospatakon; a felsőbb tudományok hallgatói közé íratott jan. 20.1770. Iskolai pályáját bevégezé 1783. évben. Ezután darab ideig Posonyban lakozott Meglátogató a külföld, névszcrint Németország és Belgium akadémiáit, honnan 1790. hónapba tértén, 1791. jan. 27. Patakra mathesis és physica tanárának elvázlatott. Még ezen évben visszafelé vette útját, hogy szaktudományában annál inkább haladhasson, Göttinga felé, nyervén az egyházkerülettől száz arany utravaló költséget. Esztendei kümulatós után a tanári széket csakugyan elfoglalta 1792-ben, mellyre máj. 1. napján lón bevezetve, mikor székfoglaló beszédet monda latinul „De multiplicibus scientiarum naturalium in omni vita utilitatibus,“ melly még azon évben megjelent Posonyban 8dr. Hivataláról leköszönt 1805. jul. havában. Azontúl magányba vonulva élt Sárospatakon 1828. mart. 20- napjáig, mikor elhalt 66 éves korában. — Munkái: „A tudományok magyarul“ Posony, 1792. 57 l. 8dr. „Szigvárt klastromi története,“ németből 1787. Első szakasz XVI és 672. Második szakasz 720. 8dr. Mind két szakasz végén új szavak tára. Bármint kiessék is B. Szabó a túlnyomó befolyás sodrából a neologismusban, igen sok szó van ma elfogadva, mellynek ő volt az édes atyja. Egyúttal mint zeneképesség is méltán említendő. O hozzá be a műveit harmóniai éneklést a sárospataki főiskola éneklőkarába. Szacsvai előtt és Révai után ő szerkesztő a „Magyar Hírmondó.“

Szabó József, született Győrött Végezve szülőhelyén iskoláit, 1761-ben a jezuíták közé fölvetetett A bölcsészettet és a hittudományokat Nagyszombatban hallgatta. Innen Vácra tétetett át, hol mint püspöki szertartó dicsérettel működött. Innen Beszterczebányára tétetett át plébánosul. Meghalt ugyanott 1801-ben. Két gazdasági munkát hagyott hátra; egyiket latinul „De culture peponum“ (Buda, 1790.),

másikat magyar nyelven „Váczi gabona“ cím alatt. Vác, 1793. Ez utóbbi munkát Miiterbacher jezuita németre lefordította s kiadta Bécsben, 1793.

Szabó József, ásványtan tanára a pesti egyetemenél, bölcsészeti tudor, a természettudományi társulat választmányi tagja, a magy. földtani társulat másodtitkára, a párisi „Academie nationale agricole, manufacturière et commerciale“ tagja, szül. 1822. qf. 14-én Kalocsán, hol atyja érseki főpénztárnok volt. Gymnasialis iskoláit Kalocsán végezte, a bölcsészetet és jogot Pesten hallgatta. Rendes tanulmányai mellett sajátjává tette a francia, olasz, angol és görög nyelvet, a magasabb zenészetet és a gyorsírást. A természettudományok, s különösen a bányászat iránt érzékeny hajlamot, a selmeczi akadémiára ment, s az ottani tanpályának bevégezése után Zsarnóczán, utóbb Felsőbányán mint álladalmi kohászati hivatalnok működött; itt bő alkalma volt a vegy-, ásvány- és földtant gyakorlati irányban fölfogni és művelni. 1848-ban a magyar ministerium által a bányászati osztály kohászati szakához meghivatott. 1849. végén a pesti egyetemenél az ásványtani széket nyerte el, s e minőségében jelenleg is dicsérettel működik. Egy ideig a vegytan előadása is ő reá volt ruházva. 1855-ben a rendes tanórákon kívül vasárnapi előadásokat is tartott a vegy- és ásványtani ipar köréből. 1851-ben a kereskedelmi ministerium mint tudósítót küldötte Londonba az iparműkiállításra, hol utólagosan a londoni iparműkiállítási bizottmány tagjának nevezte ki, s ott működött hat hónapig. — Még mint bányász- növendék bejárta Magyarország iparos vidékeit, s a birodalom több kohó- és bányahelyeit. Később bejárta Németország nagy részét és Schweizot. — Több magyar és német folyóiratokban megjelent értekezésein kívül Önálló munkái: „Bányaműszótár,“ 1848. a ministerium által kiadva és használat végett minden bányahivatalnak megküldve. „Jegyzetek az ásvány és vegytan köréből,“ írta Londonban 1851. Jelenleg egy „Ásványtanon“ dolgozik egyetemi előadásai számára és „Budapest földtani viszonyai fölvételén“ a ma-

gyar természettudományi társulat által kiadandó „Budapest helyiratálioiz.“

Szabó Károly, szül. 1824. Körös-Tarczán, Békésme-
gyében, hol atyja ref. lelkész volt. Tanult a debreczeni fő-
tanodában, a jogot Késmárkon hallgatta, hol e mellett a
görög irodalmat és nyelvet is tanulmányozta. 1845-ben tette
le az ügyvédi vizsgálatot. Ezután egy évet Fiúméban töl-
tött mint tengerészeti tanuló; de e pályát gyengélkedő egész-
sége miatt odahagyni kényszerült. Egy évet egészségének
helyreállítása végett atyja házánál töltvén, 1847-ben Pestre
jött, hogy részt vegyen aToldy F. által megindított szán-
dékolt „Magyar tudósok tára“ című vállalat szerkesztésé-
ben, mellynek czélja volt Rummy hátrahagyott e nemű kéz-
irata nyomán az összes magyar írók életrajzeit és munkáik
jegyzékét adni. 1848-ban Bajza lapja mellett segédkedett,
később részt vett a magyar hadjáratban; 1850-ben gr. Te-
leki József mellett titoknoki állomást nyert, e mint ilyen ő
tisztázta és rendezte a „Hunyadiak kora“ című nagy törté-
neti munkát. Gr. Teleki József halála után 1855-ben a nagy-
kőrösi tanodához tanárul neveztetett ki, s mostanig ott hi-
vataloskodik. — Az irodalom és tudományosság terén görög
műfordításai, de különösen a magyar őstörténeti, többnyire
polemicus cikkei és értekezései által tekintélyre vergődött.
Cikkeiben leginkább azok ellen lép föl, kik Horvát István
után indulva, a személyes tekintélyt bálványozzák, egyes
szavak- és nevekből nyelvészeti játék útján történeti elméle-
tet alkotnak, s mások állításait bírálat nélkül utánmondják.
Illynemű dolgozataihoz tartoznak: „A magyarok hadszer-
kezetéről Árpád korában a bölcs Leó szerintJerney el-
len; „A bolgár-magyar háború 888-ban,“ „A két magyar
nemzetségről.“ szintén Jerney ellen; továbbá „Előd vajda,“
Kállay ellen (Új M. Múzeum 1853.) „A tizedik századi bes-
senyőkről,“ Jerney ellen (u. o. 1853.). „A régi Mikóvárá-
ról“ és „Az 1533-iki székely krónika hitelességének védel-
me gr. Kemény J. ellen (u. o. 1854.). Görög műfordítma-
nyaiból napvilágot láttak Euripides válogatott színművei:

„Ifigenia Aulisban és Ifigenia Taurisban“ (a Kisfaludi-társaság által kiadott Hellen könyvtár V. és VI. füzetében). „Mutatvány Thuküdidesből“ (Új M. Muz. 1850.). Ugyanott jelentek meg „A magyar helynevekről“ és „Priskos szónok életéről és történetirata töredékeiről“ szóló értekezései, önálló műve „Attila“ Thierry A. után fordítva és jegyzetekkel ellátva. Pest, 1855. Jelenleg Thierry más „Legendes d' Attila“ című munkáját fordítja s Szilágyi S. tanártársával a „Nagykőrösi krónika“ kiadását készíti. — Több műve kéziratban hever, ilyenek: „Tanulmányi jegyzetek Magyarország előkorára Árpádtól sz. Istvánig.“ és több műfordításai, u. m. Anakreon összes dalai; Sophokles Oedipusa; Thuküdides négy első könyve; Herodot első könyve stb.

Szabó László, szül. Pápán 1796. polgári szülőktől. Alsóbb iskoláit végezte Pápán, a felsőbbeket Győrött. 1808-ban fölvétetett Veszprémben az egyházi rendre vállalkozók közé, és a theológiát részint itt, részint Pesten végezte. Még az iskolai port le sem rázta, mikor ismét iskolába küldetett, mint az ó-és új-szövetségi szent könyvek hermeneutája és a keleti nyelvek tanára. — Bírjuk tőle „Dávid zsoltárait és Jób könyvét“ talpraesetten magyarítva. 1838. címzetes, 1844. valóságos kanonok lett, de kineveztetése után hamar elhalt 1846-ban, élte 50-ik évében.

Szabó Márton, ref. prédikátor, „A világnak közönséges históriáját“ írta meg (1438-ig) egy kötetben. Megjelent Kolosvárt, 1799. 8dr. 375 l.

Szabó Mihály, „Mit kellessék hinni egy igaz keresztyénnek az Isten Fiáról?“ cím alatt bocsátott ki egy könyvet Kassán, 1731.

Szabó Richard, jeles novellaíró, született 1820. május 6-kán, Szentgyörgyvölgyén, Zalamegyében. Iskoláit Vácson és Pesten végezte. Fiatal korában szellemével és hajlamával ellenkező pályát választva; minnek eredménye lett, hogy férfi korában eddigi életpályáról lelépett, é erejét az írói pályán kisérté meg. Ügyes tollának első termékeit az egykori Rajzolatokban, később a Kovácsóczy által szerkesz-

tett „Közlemények“ben tettele. A közönség figyelmét azonban az „Életképekében közlött számos novellái által vonta magára. Ugyanezen folyóiratban jelentek meg „Nők világa“ című. eddig a magyar irodalomban páratlanul álló töredékes levelei, mellyek összeszedve külön kötetben 1847-ben jelentek meg, s a közönség köztetszésével találkoztak. A lapokban szétszórta, szép költői ihlettséggel irt beszélyoít három kötetben 1856-ban adta ki. Ö szerkesztette az ez évben megjelent „Erdélyi Múzeum“ című almanachot. Azonfölül nevével szépirodalmi lapokban jeles dolgozatok alatt gyakran találkozunk. Jelenleg Pesten lakik, s különösen a „Délbábénak szenteli munkásságát.

Szaiiz Leó, korának híres hitszónoka, és hitének buzgó védője, szül. Kismartonban, Sopronmegyében. Végezve alsóbb iskoláit, a serviták közé fölvétetett, s mint ilyen Egerben hitszónok volt sok ideig, hol meg is halt 1792-ben. Többször hevesen kelt ki azok ellen, kik a kath. vallás ellen fölszóaltak, azért az akatholikusok, különösen Sacsvai lapszerkesztő haragját és gyűlöletét vonta magára. Sok tudományyal és helyes tapintattal irt munkáit kezdetben Máriafi álnév alatt bocsátá közre; midőn kiléte napfényre derült, saját neve alatt lépett föl. Munkáinak címei: „Igaz Magyar.“ 4 kötet. 1785—1790. A címlap szerint nyomott Paris- és Berlinben.,„Más is igaz magyar.“ 1789. „A bold, szűz Mária ünnepeinek szenteléséről.“ Buda, 1784. „Kis magyar frazeológia.“ Posony, 1788. „Micsoda vallásu volt sz. István király?“ 1790. „Magyar és Erdélyországnak rövid ismerete.“ Pest, 1791. „Magyar és Erdélyországnak mind világi, mind egyházi története.“ U. o. 1793.,„Trenk mérőserpenyőjének összetörése. U. o. 1791. „Huszonöt esztendőre szegődött házi és mezei szolgál.“ Vác, 1797. Sokat irt latinul is: „Positiones ex jure Hungaricoo-canonic.“ 1786. „Positiones 101 defamoso conventu gallicano.“ 1789. „V articuli apologetici.“ 1790. „Vexatiodat intellectual episcopis.“ 1790. — összesen tizenhárom terjedelmes munkát hagyott hátra, mellyek fényes tehetségének és buzgalmának megannyi bizonyítványai.

Szakonyi József, Veszprémmegyében, Dabronban 1746-ki ápril 28-kán látott először napvilágot. Tíz évig járt iskolába Sopronban, három évig pedig Jenában tanult. 1772-ben lett Nemes-Csóban prédikátor, 1786-ban Pápán, 1803-ban veszprémmegyei senior. Meghalt 1811-dik év táján. Legnagyobb műve az „Oskolai vezér vagy az okos és hasznos oskolai tanításra vezető könyvecske. Posony. 1792. 8dr. Ezenfölül egy imádsága és egy beszéde is kinyomatott. Amaz 1778-ban, az utóbbi 1798-ban.

Szalai János, bánhorváti prédikátor, illy című könyvet hagyott hátra: „Szülék kézi könyve, avagy a gyermek nevelésre útmutató tíz predikátzióL“ Kassa, 1794. 8dr. 291 l. Vannak holotti predikátziói; ezek közt kiemelendő az, melyet Győrött 1774-ben Rumi László halálára mondott

Szalai Pál (nagykőrösi), R. E után magyarítva közrebocsátá: „Jakab és Péter sz. Apostolok közönséges leveleinek stb. világosítása“-t. Pest, 1792. 8dr. 3“ 1.

Szalárdi János, 1647. körül I. Rákóczy György fejedelem titkára, 1666-ban Kolos, Doboka és Belsőszolnok megyék főadószedője, meghalt ugyanazon évben. Hivatalos foglalkozásától ment óráiban irt korabeli történeteket illy cím alatt: „Siralmas Magyar Krónikának VIII. könyvei: Mellyeket a következő Posteritásnak megirt Szalárdi János 1662-ik Esztendőben“Melly munka kéziratban maradt. Magában foglalja I. és II. Rákóczy György uralma alatt és az ezt követő években történt szomorú állapotokat; innen a krónika „Siralmas“ címe.

Szalárdi Miklós, irt egy könyvet „A vigasztalásoknak hasznos voltáról.“ Székesfejérvár, 1643. Egy másikat e felirattal: „Az békességgel türesre indító s vigasztaló szók.“ U. o. Ajánlva Báthori Sófíanak.

Szalkai Antal, szül. Erdélyben. Magyarra fordítá Virgilius Aeneisénak első részét. Megjelent Bécsben, 1792. Azonfölül irt „Pikko herczeg és Jutka-Perzsi“ című melodramát. Pest, 1793.

Szaller György, okleveles mérnök, később magyar

nyelvtanár volt Posonyban. Munkája: „Külömbféle példázatok és oktatások.“ Posony, 1793. Irt továbbá magyar nyelvtant latin, német, tót és illír nyelven, és ezek védelmére a „Magyar Hírmondó“ és az austriai „Merkúr“ című folyóiratok ellen czáfolatot „Debreczénbe Istók!“ cím alatt. Posony, 1794. E czáfoló iratot német nyelven is kiadá, „Der neue Eulenspiegel“ cím alatt. Irta ezenfölül „Magyarország földleírásának foglalátját“ Egy térképpel. Posony, 1796. „Az Isten a tiszta szerelem.“ Eckartshausen után fordítva. Pest, 1796.

Szántai Mihály, előbb aranyosmedjesi, később nagybányai ref. lelkész, s a környékbeli ekklesiák seniorja, vallási türelmetlenség és a szabadságukat féltő némelly nemesek ellen imakönyv alakjában adott ki egy munkát „Az Űrért s bazájokért elszéledett és számkivettetett bujdosó magyarok füstölgő Tsepüje“ cím alatt, Kolosvárott, 1677.

Száráz Ferencz, debreczeni ref. prédikátor, vallásfelei számára kiadá magyar nyelven „Palátinus Katekismusát“ Debreczenben, 1604.

Szatmári Domonkos, sz-domonkos-rendi szerzetes és könyvvizsgáló volt Posonyban a múlt század végével. Irt egy czáfoló munkát illy cím alatt: „Meg czáfolás azon vádolás-tételek ellen, mellyeket egy református ur közrebocsátott. Pest, 17991 8dr. 324 l.

Szatmári Károly, szül. Csongrádmegyében, Holdmezővásárhelyen 1824. Atyja szegény szabó volt. Iskoláit Debreczenben végezvén, a jogi pályára készült, s a szokott ügyvédi gyakorlat után, Pestre ment királyi táblai jegyzőnek. Innen 22 éves korában mint gróf Teleki Domokos titoknok Erdélybe ment, hol az ő vezérlete alatt álló „Erdélyi Híradó“ című politikai lapnál dolgozott. Irodalmi munkásságát azonban már tanuló korában kezdé; első műveivel a Garay által szerkesztett „Regélőben,“ később a Frankénburg „Életképek“ című lapjában, mellynek már 1846-ban rendes munkatársa volt, lépven föl. Ügyvédi diplomát az utolsó posonyi országgyűlésen nyert; honnan,

mint a magyar ipar-, földművelés- és kereskedelmi ministérium fogalmazója tért Pestre, hol egyszersmind a „K. hírlapjájának, ennek megszűntével a „Közlönyének segédszerkesztője gyanánt működött s kivált az elsőbe számos vezércikkeket irt. A zivatar után egy röpiratot készített „Az ó conservatívek és új Magyarország“ cízzel. Belletristikai dolgozatai újabb időben a „Csokonai lapok“ rövid életű lapban és a „Magyar írók albumában“ Apafi név alatt, nem különben a Hölgyfutárban saját neve alatt, jelentek meg. 1856-ban egy szépirodalmi almanachot szerkesztett és adott ki „Gyulai árvizkönyv“ cím alatt. Jelenleg Békésen az árvatörvénytörvényesék h.-elnöke; mint ilyen készített egy kézikönyvet az árvaszéki hivatalnokok számára, de előfizetők hiánya miatt sajtó alá nem adhatta.

Szatmári Fábri István, magyar versekbe foglalva megírta több jeles hölgyek példás tetteit s kiadta e latin cím alatt: „Historia exParthenii Nicensis amatorii affectionibus collecta.“ Kolosvár, 1577. Az akkori kedvencz szokás szerint nevét a versek első betűi jelölik.

Szatmári Király György, tanult A németországi egyetemekben, s több ideig tartózkodott Angolor ez ágbán; hol a méhézetre fordítván figyelmét, angolból magyarra fordított egy könyvet, s azt b. Barkóczi ország primásának és esztergomi érseknek ajánlva kiadta „Angliai méhes kert“ cím alatt, Egerben, 1759. 8dr. 301 l.

ifj. Szatmári Király Miklós, francziából fordítva kiadta illy című munkát: „A nemes születésű személyekre tartozó polgári rendtartásnak igaz erkölcsi tudománya.“ Posony, 1780. 8dr. 1521.

Szatmári Ötvös István, tanult Sárospatakon, a felsőbb tudományokra előmozdított 1643. dec. 10. Néhány év múlva bodrogkeresztúri tanító lett, 1649-ben pedig Lorántfi Zsuzsanna és Rákóczy Zsigmond költségén belgiumi akadémiákra menvén, főleg Franekera és Utrecht egyetemeiben tanulá a theologiai tudományokat. 1654 vagy még 1653 végén lett pataki tanár; de már 1656 kezdetén elbagyá hi-

vatalát és ment papnak Érsekújvárra, hol nem sok időre a korójáti vagy érsekújvári egyházmegye esperese lőn. Elpusztítván Érsekújvárt a török 1663. évben, Ötvös az ácsi egyházba ment, s ott szolgált szintén nem sokáig, mert sok bajnak utána meghalt 1665. Munkái: 1) A belgiomi ekkleziáik vallástétele. Amsterdam, 1650. 8dr. — 2) Disp. theologica de studio verbi divini. Ultrajecti, 1650. — 3) Disp. theolog. de sepultura mortuorum. Ultraj. 1651. 4dr. — 4) Felsőbányái Mihály tiszteletére üdvözlő vers magyarul. — 5) Heber költemény Komáromi Csipkés tiszteletére. Ultraj. 1651. 4dr.— 6) „Titkok jelenése avagy sz. János Apostol menyeyi látása.“ Írta érsekújvári pap korában. Nyomt. Szebenben, 1668. 8dr. 310 l.

Szatmári Pap István, „Magyarországnak versekben való leírását⁴¹ hagyta hátra, melly 1763-ban, Nagykárolyban harmadik kiadást ért.

Paksi Szatmári Mihály (Michael P. Szatmári), atyja volt István, a kászonyi egyház ref. lelkésze. Szül. 1681 ben. Tanult a sárospataki főiskolában, midőn zarándokolt, és visszaállított is az idősb Csécsi János seniorsága alatt. Az ügynevezett deákok közé a kassai suburbiumban (1. id. Csécsi) íratott 1700. évben, oct. 7. napján. Gymnasiumai végeztével Szatmári nem ölte mindjárt tógát, hanem Győrbe ment oktatónak, hogy előkészítse magát az iskolai megélhetésre. Az iskola még Kassán volt, mikor belé visszatért 1702. Majd az 1703-ban visszaállított pataki iskolának volt tanítványa, honnan 1708-ban a tokaji tanoda igazgatására vitetett ki, hol dicséretesen hivataloskodott egy évig. Ugyanis már 1709-ben elhagyá Tokajt s ifj. Csécsi János társaságában szövetséges Belgium akadémiáira ment \ különösen Franckerában és Utrechtben szentelte idejét a tudományokra; de megtérvén két esztendő mnlva, ismét Tokajba ment lelkésznek 17¹¹ végén, s mint olyan tölte ott négy évet, mikor, 1716. febr. 21. a gyulafehérvári pataki iskolába bölcsészetiét tanítani hivatott meg; leczkét elkezdé még ezen év martiusa 12-én. Tizennégy nap múlva az iskola

kiüritetvén, tovább kelle menni, s egy darab időre a szomszéd Krakkó vagy Karkó nevű faluban telepedett le az ifjúság és tanárai. Csak az év utolja, és pedig december 2. napja vette véget a bizonytalanságnak, midőn Marosvásárhely polgárai magokhoz vevén a tanulókat, egész 1717. esztendőn át szállással s egyébbel kitárták. 1718-ban apr. 30-napján ez a száműzött gyulaféhérvári iskola tejesen összeolvadt a városival és „Patak-Fehérvár-Marosvásárhelyi collegium (Agropolitanum collegium)“ név alatt megalapult, honnan ma is legszorosabb atyafiság van feltartva a pataki és marosvásárhelyi tanodák között. Az így alakult marosvásárhelyi collegiumban tanított Szatmári theológiát és bölcsészeiét 17 évig, lévén egyúttal az erdélyi ref. egyházak főjegyzője 1728 óta, hat évig. Ekkor a pataki főiskola igazgatósága meghívást intéze hozzá és sept. 17-kén tanárai közé be is igtatá, mikor módjába esett házi dolgait régi karba helyezni. Nagy tisztelet volt reá nézve, hogy örökös igazgatóvá neveztetett, mely állásnak 300 frt és harmincz köből búza volt évenkinti jutalma. Igazgatá az iskolát majd 10 évig, különösen az 1739. nagy pestisben kitünően viselte gondját. Meghalt Patakon junius 2. 1744. 63 éves korában. Munkái: 1) *Physica contracta, juxta principia neotericorum. Claudiopoli 1719. 12.* — 2) *Tirocinium emblematico-propheticum, seu meditationes in S. Jobi cap. 38. Franequerae. 1732. 4dr.* — 3) *Dissertatio de arbore scientiae boni et mali, seu vite ferali, literals et mystica. Franequerae, 1736. 4dr.* (Szatmári a tudás fájáról azt vitatja, hogy szőlővessző volt.) — 4) *Úri vacsora felett meggyujtatott szövétnék. Utrecht, 1740. 8dr.* írva van Bernét Pál minorita beszéde ellen. 5) *Két áhitatos imádságok (a nagy pestis alkalmából). Franekera, 1741. 8dr.* — 6) *Halotti és rendes papi beszédek kéziratban. (Forrás Mus. helveticuns. Part. IV. pag. 649 et sequ. — Szombathi jegyzetei.)*

Ifj. v. II. Paksi Szatmári Mihály, az elsőnek fia, szül. 1715. Tanult Marosvásárhelyen, honnan atyjával együtt kijövé, 1734. sept. 20. Íratott be a pataki felsőbb tanuló

közé. — 1739. külföldre utazott és tanult Lajdában, Franeke-
rdban leginkább hittani és nyelvészetieket. 1742. april 14.
mint keleti nyelvek tanára igttatott be Patakon tanárnak,
melly alkalommal beköszönőt monda: „De lingvarum origine
in genere, deque lingua hebraea in specie“— Egy év múlva
viteték papnak Csatra, honnan 1744. ismét visszatéve Pa-
takra, atyjának, ki meghala, helyét elfoglalni Ekkor beszélő
„De vita Christiana“ Hivatalának dicsőséges folytatása köz-
ben, 1771. gutaütést kapott, s megtört állapotban még két
nyomora évet élt, mikor meghalt 1778. mart. 15-én, 63 éves
korában. Munkái közül csak néhány latin vers jött világra,
ezeken kívül még: halotti pvédikúczio Szuliai Erzsébet és
Darvas Borbála felett; amaz 1765., emez 1769., mindkettő
4dr. — Kéziratban maradtak utána: 1) Corpus theologiae
didactico-elencticae. 2) A palatinatusi katekésis magyará-
zatja. — Ekesszóló, tudós férfiú volt.

III. Paksi Szatmári Mihály, Mihály fia, szül. 1745.
Tanult Patakon, akadémiai pályára lépett dec. 11. 1759.
Erkölcse és szorgalma által is megkülönböztetvén magát,
kiküldetett, hogy bölcsészet-, pliysika- és matliesisben művelje
magát. Így mene Helvetiába, onnan Belgiumba; és tanult
Basileában Bernoulli alatt, aztán Utrechtben. 1771. bölcsé-
szeti tudorrá kenetett, s még ez évben nov. 1. lett pataki
tanár, s óráit megkezdő 1772. jan. 9. napján, s bevégezé
1773. jun. 24 én, mikor meghalt élte 28. évében. Erős lélek
gyöngé testben. Munkái: 1) Dissevtatio Anti-Russaviana, de
habitu religionis christianae ad vitám civilem. Trajecti ad
Rhenum, 1770. 4. — 2) Specimen inaugurate chemico-phy-
sicum, sistens obsevvationes novas et meletemata circa
pyrophorum aluminosum et ignem. Trajecti ad Rhen. 1771.“

Paksi Szatmári Pál, az I. Mihálynak fia, született
1730., tanult Patakon, felső pályára elővitetett 1743. mart. 31.
Huszonegy éves korában már a költészeti osztály köztani-
tója, melly hivatal után közköltségen külföldre mene olly
utasítással, hogy bölcsészet-, physika- és mathesisben tökéle-
tesítse magát, s ezek valamellyikének lehessen tanára majd. —

Franekerában tanult, elvégezte az orvosi tudományokat is, és 1758. orvostudorrá lett. A pataki tanodában 1759. febr. 9. avattatott fel mint bölcsészet és görög nyelv tanára, midőn beszélt: *de medicinâe in philosophia militate.* — Meghalt aug. 7. 1766. 36 éves korában. Munkái: 1) *De simplicium remediumum praeoperosae concinnatis praestantia.* Franequae. 1757. Ismét Kolosvár, 1760. 4dr. 2) *De morte natural!*. Franeq. 1758. 4. Orvos tudori értekezés. 3) Halotti versek *Kisvilág* cím alatt, mellyeket mondott Patay Sámuelné, szül. Szubai Erzsébet felett 1765.— Kéziratban: 4) *Philosophia morális.* 5) *Antiquitates graecae.* 6) *Explicatio philologicae epistolae S. Jacobi.*

Szatmárnémethi Mihály, szül. Szatmárnémetiben, iskoláit honn végezve, a külföldi egyetemekre ment. Előbb gönczi, később, neve elterjedvén, kolosvári ref. prédikátorrá neveztetett. Meghalt Kolosvárt, 1689-ben. Munkái: „Az örökké való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tüköre.*1 Kolosvár, 1673.,„A négy evangélisták szerint való Dominica.“ U. o. 1675. 4r. 832 lapra terjedő predikációk. „Mennyei tárház kulcsa.“ Imakönyv. Megjelent Lőcsén, 1679. „Halotti Centuria, azaz: Száz halotti predikációk.“ U. o. 1683. 8r. 708 l. „Dominicalis praedikációk todalékia.“ U. o. 1686. 4641. „Asz. Dávid 150zsol-tárinak magyarázatja.“ Kolosvár, 1679.

Szatmárnémeti Sámuel, ref. tanító volt Kolosvárt. Irt „Halotti predikációkat.“ Kolosvár, 1616. 4r.

Szegedi János, jezuita, különösen a hazai jogtudományban és történetben jártas férfiú, szül. régi nemes családból 1699. apr. 4-én Vas megyében. 16 éves korában a jezuita szerzetbe lépvén, olly sikerrel haladt a felsőbb tudományokban, miszerint a szerzetesi fogadalmak letétele alkalmával egyszersmind bölcsészeti- és hittudori koszorúval díszítették föl. Romában tengerentúli missiókra kért engedelmet; de ez meg nem adatván neki, Nagyszombatban négy évig a bölcsészetet, azután itt és Graczbén hét évig a teológiát tanította. Ezután Kolosvárt volt iskolaigazgató, innen

hasonló minőségben a bécsi Pazmaneumhoz s végre Budára tétetett át, hol igazgatói tisztje mellett tábori főpapi hivatalt is viselt. Törvénytudománya által elhíresedvén, az esztergomi érseki székhöz bíróul nevezeték. Ezen foglalkozásai mellett mint missionarius hitszónokoskodék, s örömmel foglalkozók az irodalommal, mely téren ékes tolla főleg hazai jogtudomány tekintetében fölötté hasznosan gyümölcsözött. Meghalt Nagy-Szombatban, hol élte végső napjaiban házigazgató volt, 1760. dec. 8. — Munkái: 1) Tripartitum juris hungarici Tyrocinium. 3. k. N.-Szombat, 1733, 1751, 1767, és Zágrábban, 1736. 4r. 2) Rubricae seu Synopses Titulorum, Capítum et Articulorum universi Juris Hung. N.-Szombat, 1734. 3) Geographia Hungáriáé, seu Notitia de Insignibus et Sigillis Hungáriáé. U. o. 1 (34. 4) Decreta et vitae Regum Hungáriáé, qui Transylvaniam possedere (usque ad Andreám II.) Kolosvár, 1745. 5) Decreta et vitae Regum Hungáriáé usque ad Bélám IV. U. o. 1745. 6) Cynosura bipartita universi juris Hungarici ordine alph. Győr, 1749. 7) Andreas II. Assertor libertatis Hungáriáé etc. Calamo critico et historico adumbratus. U. o. 1750. 8) Vita Belae IV. Regis Hung. U. o. 9) Werbótzius illustratus. Nagyszombat, 1753. 10) Manuale Jurisperitorum Hung. Győr, 1760. Ezekon kívül van több alkalmi beszéde latinul, és magyarul a következők: „Aquila magnarum alarum.“ (Erdődi Adám nyitrai püspök halálára mondott beszéd. Nagyszombat, 1736); Hg. Csacky esztergomi érsek halálára mondott beszéd, és számos katekesisei szintén magyarul.

Szegedi Kilit, sz.-ferencz-rendi szerzetes, szül. Kecskeméten 1816. apr. 13. Tanult Kecskeméten, 1832-ben a rend tagjává avattatott. Jelenleg Szécsényben zárdaelnök. A lapokban, különösen a „Társalkodóban és a „Religio“-ban megjelent történeti cikkein és bírálatain kívül, önálló munkája: „Anyaszentegyház szervezete.“ Pest, 1855. 8r. 547 l.

Szegedi Lőrincz, „Új és igen szép komédia a mi első

atyáinknak állapotokról“ című könyvet hagyott hátra. Debreczen, 1575.

Szegedi Mihály, jezuita, született Vas megyében 1706. Oct. 23. Tizenöt éves korában lépett a szerzetbe; a szerzetesi fogadalmak letétele után bölcsészeti és hittudori kurzust nyert. Előbb Nagyszombatban volt szónoklat tanára; azután Kassán és ismét Nagy-Szombatban három éven át a bölcsészeti tanító. Később a theologiai karhoz tétetvén át tanárrul, mint ilyen Kassán és Győrött buzgólkodék. Végre a gyöngyösi rendházat kormányzó, hol meghalt 1752. jan. 23. 46 éves korában. Munkái: 1) De institutione juventutis hungaricae dialógus. Nagyszombat, 1735. 2) Palatium regni Hungariae, palatinos ad annos 1315. complectens. Kassa, 1740. 3) Res gestae in Hungaria anno 1667. et 5 sequentibus, conjurationem Wesselényianam et religionis incrementa complectens. U. o. 1740. Másodszor u. o. 1746. 4) Res gestae in Hungaria ab anno Christi 673 ad annum 1618. Nagyszombat, 1642. 5) Primátus romani Pontificis. U. o. 1748. Magyar nyelven: 7) A Szűz Máriának eredendő bűn nélkül való fogantatásáról. Egyházi beszéd. Mondatott és megjelent Posonyban, 1750. Másodszor 1751. 8) Homo sanctus in sapientia, avagy halotti beszéd Hunyadi István felett Örményben. Nagyszombat, 1743. 9) Egyházi beszéd ez. József, és 10) Szent István első magyar király tiszteletére. Mindkettő megjelent Nagyszombatban.

Szegi Lajos, szül. Bátorkesziben ref. szülőktől. Később férfi korában kath. vallásra térvén át, megtérésének okait következő című könyvben fejté ki: „Szőlő Gerezd, azaz az igaz okok, mellyeknél fogva megváltoztatta szegény lelkének örök halált szerző mérges calvinusi vallását.“ Bécé, 1675. Ajánlva van Szécsényi György kalocsai érseknek.

Gr. Székely (borosjenői) **Ádám**, francia eredeti után fordítá Locke Jánosnak „A gyermek neveléséről“ írt könyvét. Megjelent Kolosvárt, 1771. 8r. 308 l. Szintén tőle van: „A marhák körül austriai rendtartás.“ Szeben, 1763. .

Székely István, Erdélyben, Benczeden született 1500

körül. Külföldön képezé ki magát, a haza jövéen iskola-
mester volt Szikszón. Később gönczi prédikátorrá és se-
niorrá emeltetett. Leginkább világtörténeti krónikájáról
ismeretes, melly Krakóban 1558-ban jelent meg illy cím
alatt: „Chronica ez vilagnac yeles dolgairól.“ — A könyv
jókora ugyan, de nagy felekezeti pártszellem ri ki belőle; a
romai ősegyház ellen mindenütt méltatlanul epéskedik;
innen van, hogy sok adatai vagy koholtak vágy meghami-
sítottak. Ezenfelüli munkái: „A kereszténység fundamento-
máról való tanúság.“ Krakó, 1538. E munkája terjedel-
mesen bővítve másodsor u. o. 1546-ban jelent meg. Az általa
latinból magyarra fordított „Szent David zsoldárt“ u. o.
1548-ban láttak világot.

Székelly Sámuel (dobai), szül. 1704. apr. 3-án Huns-
dorfban Késmárk mellett, Szepesmegyében. Tanult Matthaé-
ides és Toporczer tanárok alatt Eperjesen. Később a hír-
neves Csécsi alatt Sárospatakon. A jogi tanulmányok bévé-
geztével három évet töltött Pesten mint gyakornok. Azontúl
egyedül a tudományokkal foglalkozott, miglen kiütvén
1741-ben a porosz háború, Szirmay Tamás gyalog ezredé-
ben alszázados lett, és Csehországban Prága ostromlásánál
s több csatákban részt vett. Itt mulatása alatt 1743-ban az
altdorfi akadémia tagjává neveztetett. 1746-ban a francia-
spanyol háború kiütésekor Eszterházy József ezredével
Olaszországba ment, hol az olasz és francia nyelvet tcvé
sajátjává. 1753-ban nyugalomra lépett és Eperjesen tele-
pedett le, hol Faber Keresztély ezredes latin munkáját
magyarra fordítá és kiadá illy cím alatt: „Hadi embernek
oktatása.“ Kassa, 1759. Élte utolsó éveiben diplomatiái tu-
dományokkal foglalkozott s három kötetnyi kéziratot ha-
gyott hátra, melly azonban eddig nem látott világot.

Szekér Joakim Alajos, Komáromban született a múlt
században, előbb szent-ferencz-. később cisterczi rendű
szerzetes lőn. Szombathelyen, midőn a bölcsészet és hittan
tanára volt, irta meg Magyarország történeteit két kötet-
ben, melly először Posonyban, 1791. nyomtatott ki. A munka

czíme ím ez: „Magyarok eredete, a régi és mostani magyaroknak nevezetesebb cselekedeteivel együtt.“ E kézikönyvet — írja előszavában — „azokért készíté, kik nagyobb történeti könyvekben szűkölködnek, és kik előtt a latin nyelv ismeretlen. És végre az asszonyi rendért, hogy ez más erkölcs-pazarló könyvek helyett illetén elmetápláló és okos-ságot élesztő dolgok olvasásában töltse unalmas óráit.“ A munka azon időben nagy hézagot pótol, úgy szólván, első illy nemű könyv, melly a m. nemzet történeteit magyar nyelven rendszeresebben kezdé előadni. Sajnos, hogy miatta ellenségei s tán irigyei támadtak, kik őt eretnekséggel gyanusíták, mintha a romai sz. székről tiszteletlenül irt volna. Hogy kivált egyik hatalmasb üldözőjétől meneküljön, fájdalom, tábori pappá lőn; így a szüntelen mozgó élet, a tudományos foglalkozáshoz igényelt nyugalom hiánya akadályozák továbbra is irodalmi működésében. Azonban 1801-ben ezredével együtt Olaszhonból hazájába visszatérván, történeti munkájának, mellynek első kiadási példányai már elfogytak, újabb kiadásához készült, és azt végre is hajtva Pesten 1808. másodszer is kiadá, mi a műnek akkori kelen-dőségét tanúsítja. Ugyanez évben egy eredeti regényt is irt, és azt Pesten ki is nyomatta; czíme: „A magyar Robinson.“ Ebben magyar emberek szerepelnek, és a többi illy nevű elbeszélésektől egészen különbözik. Megírta „A mareugoi csatát, és az azt megelőző körülményeket“ s kiadta Pesten, 1807. Mikor halt meg, nem tudjuk.

Szelezcky Márton, irt imádságos könyvet illy czímmel: „Az eloszolhatatlan teljes szent Háromságnak dicsőségére a Szentírásból és szent atyák írásából összeválogatott imádságok.“ Buda, 1731.

Szelepcsényi György (pohroncz), esztergomi érsek, szül. 1595 körül. Ellenei sokszor vetették szemére, hogy alacsony sorsú szülőktől származott, s gyermekéveiben csak nyáj-őrzés által szerzé meg élelmét. Mire Horányi igen helyesen jegyzi meg: hogy azon nem ütközik meg, miután nagyobb dicséretre méltónak tartja önereje által nagygyá emelkedni,

mint azzá születni. Fiatal éveiről csak annyit tudunk, hogy Pázmány Péternek egyik legjelesebb nevendéke volt, s miután Nagyszombatban bevégezte az alsóbb iskolákat, bővebb kiképzetés végett jőtevője, a bíboros főpap által Romába küldetett, és sok jótéteményekkel árasztatott el, mint ezt maga Romában kiadott némely latin irataiban és moecenásához intézett verseiben hálásan említi. 1634-ben mint fölszentelt áldozár az esztergomi főmegyébe kebeleztetett; rövid idő alatt éneklő-kanonokká és sz. Györgyről címzett préposttá nevezetett. Az 1647-iki országgyűlésen már mint veszprémi püspök megyéje jogait erőlyesen védelmező. 1649-ben Nyitrára tétetett át és a magyar cancellaria elnökévé nevezetett; 1657-ben pedig Püski János után — a mennyire a törökök miatt lehetett — mint érsek a kalocsai érseki megyét is kormányzó, megtartván a nyitrai püspökség jövedelmeit is. Lippai György halála után Leopold császár és király ajánlatára 1666-ban pápa ő szentsége által az esztergomi érseki és primási székben megerősítetett. E kinevezetésre vonatkozó királyi oklevélből kitetszik, hogy Szelepcsényi már primássá kinevezetése előtt püspöki, érseki és cancellari hivatalain kívül, több megyék főispánja, és kir. belső titkos tanácsos volt; többször mint követ, nevezetesen kétezer a budai basánál, négyszer a fényes portánál, kétezer az erdélyi fejedelmeknél s a lengyel királynál a haza és kereszténység ügyében élte veszélyeztetésével erőlyesen járt el. Mindezen s egyéb érdemeinél fogva Magyarország királyi helytartójává nevezetett Mint ilyen minden igyekezetét arra fordítá, nehogy a titokban lapangó -lázas kiüssön; mit azonban meggátolni nem tudott, s pusztításának számos zárda és templom lett áldozatává. Szelepcsényi bőkezűsége nemcsak a lerontott zárdákat és templomokat állítá vissza, hanem a szorongatott Bécsset is 500,00(7 forint árán az ostrom alól fölszabadítá, mint azt sírversének írója is megjegyzi:

„Pressa per Odrisium Regina Vienna Tirannhm
Stat victrix opibus, quis negat? illa tuis.“

Kevéssel halála előtt Szakolczán, Lőcsén és Zsolnán iskolákat emelt, s azokat a jezsuiták igazgatására bízta. Meghalt 90 éves korában 1685. febr. 19-én Litoviczán, Morvaországban. Holt tetemei az ottani, általa bőkezűleg ellátott sz.-ferencziek sírboltjában tétettek le. — Számos főpásztori levelein és szentbeszédein kívül magyarul egy jeles énekes könyvet írt a közönség használatára, mely először 1680-ben „Istenes énekek“ cím alatt nagy 4rétű kiadásban Nagyszombatban látott világot, azontúl számos kiadást ért, s jelenleg is kézen forog. Mint veszprémi püspök Liszthy János példáját követvén, ékes magyar szónoklattal lepte meg a főrendi táblát III. Ferdinand király jelenlétében az országgyűlésen; mihezképest méltán nevezte őt Katona István magyar szónoknak és költőnek.

Szélessy Pál, nagykőrösi ref. prédikátor és kerületi esperes, „Huszonhat válogatott predikációk“-at adott ki, mellyeket sátoros ünnepek alkalmával mondott. Pest, 1792. 8dr. 552 l.

Szell József, szebeni prédikátor, tanult Székely-Udvarhelyt és Posonyban. Luther kisebb katekismusát fordítá magyarra és számos jegyzetekkel ellátva kiadá Szebenben, 1748.

Szell Károly, brassói születésű orvos, egy magyar közhasznú munkát írt s kiadott illy címmel: „Magyar bábamesterség“ Bécs, 1777. 8dr. 461 l. Továbbá magyarra fordítá Haen A. „Oktatását, miképen lehessen a hólyagos fehér himlőket gyógyítani“ Bécs, 1775.

Szeniere Miklós, költő, szül. jún. 17. 1804. Lasztócson, Felsőzemplénben, előkelő nemesi házból, melly eldödeiben sok jó polgárt adott a hazának, vallásnak s tudománynak egyiránt. Korán vitetett el az atyai háztól iskolába és pedig egyenesen Sárospatakra; hol 1809—1812. éveken át egy folytában jára a kezdő iskolákat. Ezután, u. m. 1813-ban Eperjes, 1814-ben Lőcse látá vendégéül a gyermeket, ki a német szóért viteték oda. Eme hét év után ismét Patak fogadé az ifjonzot s neveié mindaddig, mikor 1824-ben a

hittan-bölcsészeti és jogi szakot is bevégezvén, iskolai pályáját megfutotta. Joggyakorlaton 1825. évben volt Szerencsy István, akkor ungi főjegyző mellett, 1820—27. évben nagybátyja Szemere István, zempléni első alispán és országgyűlési követ oldalánál Posonyban, írnok. A gazdálkodás, mellyhez kevésbbé volt kedve, mind mellőztetett még, s Ő szép iránti hajlamának engedve 1832—35. éveket művészek társaságában tölté Bécs műgyűjteményei között, mellyek a szépirodalom m'ellett erőhatalommal tárták elfoglalva kedélyét, képzelődését első ifjúsága óta. Az utóbbi év egy részét austriai Olaszországban tölté utazással, műereklék vizsgálatával. 1836-ban megházasodott; neje Mariássy Anna; három élő gyermekök. — Csak kilenez éves volt még, mikor atyját elvesztette. Testvérei'közöl említendő Krisztina, kit a Muzáron korból s Kölcsey után Vilma néven ismer a magyar szépirodalmi olvasó. — Jámbor édes anyja nem volt erős valamelly nagy tekintélyű fegyelmet tartani az eleven, de soha nem féktelen gyermek fölött.* s csak jámbor imádságai lehettek az engesztelő szózat, s kellő áldozat, hogy Miklós fiát, a ház legkisebb gyermekét, alig öt éves korában egy házi hímarduval csatába ereszkedni látván, vérben, de nem halva találta; vagy midőn a vasas bőröndben, hová búvócskát játszva rejtezett, lezártat megtolva nem lelé; vagy midőn egy szüret alkalmával tolcsvai házuk kéményének a tetején vakmerő helyzetben tótágast állva pillantotta meg, lábait az ég felé nyújtva ki. Roppant gymnastikai ügyessége felmaradt a férfi korra is, mi által testi erejére, arczára nézve mindedig jóval fiatalabb tekintetű évei számánál. — Illy tartós ifjúság s elevenség nagy tért engede az ifjú lelkének a férfiasb kedvtelések közöl főleg a vadászatra. „Szobája telve áll maga által elejtett vadkan- s medvéfőkkel.' irta róla valaki. Ez ha nem szerűi szóra is, de nagy részben igaz; mert Szemere vadászati ügyességét egész vidékek irigyelték olykor-ollykor a felföldön. Nem csuda ekkép, ha élve, növe szabadon, később ült le az íróasztalhoz, mint mások; vagy épen oly későn, mint Hafizt kivéve, tán senki

sem az összes világirodalomban a végett, hogy lyrában dolgozzék. Szerencsését mindamellettt romlatlan ízlése biztosította, míg költői erét megóvva a friss élet, a természet szabad élvezete. Ez ada táplálékot főstészi hajlamának is; mert tudni kell, hogy Szemere Miklós nemcsak ügyes másoló, hanem szerencsés arczképiró. Mátkáját távollétében, pusztai emlékezetből arczoló elég híven, s kifejezéssel; valamint nem hagyható említés nélkül, hogy domborművek faragására csontban, fában kiváló képességgel bír; s azután, mi tőle e nemben rokoni kezek közt (Rákócson, Felsőzemlénben, egy gímszarv ágába faragott saját vadászata) látható, ítélve, többet tőn, mint a mennyit pusztai kedvelőben megkívánni szokás; mert illy modorú faragványok között bárhol is fölléphet vele. — Mégis az a társalgás és emlékezés, mely első ifjúsága idejéből, midőn Pesten Szemere Pálhoz közel Kölcseyt, Vitkovicsot láthatá, értheté, maradt reá, volt legélénkebb mozzanata lelkének a szépirodalom, különösen a lyra jelszavával. Szemere Miklós igen sok lyrai verset irt sok minden lapok-, zsebkönyvek-, albumokba; de távol maradván egyre az irodalmi középponttól, nem vegyülhetők közémök a napi eseményeknek, divat- és felkapott egyes irányoknak. Különösen elvult a költők politikai színezete nélkül, s ő minden illyentől távol tartá költészetét. Versei vajmi tarka pillangók a kedély világából, vigelem humor, szeszély, irónia sokféleségeivel. Alanyi dolgokat kevésbé zeng; az ellágyulás neki valóságos iszony. Költeményei alapszíne mégis komolyság a víg fölszín alatt; s ha talán buskomolyság is, ne legyen meglepő. Midőn Szemere írni kezdett, hangja elütő volt valamennyi akkori költőtől, de saj át Még a klasszikai verselésből bírta a formát, s e komoly formában csak jól vette ki magát a szeszély, nedély. Később Ő is engedő a laza elem befolyásának, a népies könnyedségnek. Mindamellettt ő senkit nem utánzott, csak magát A milyen maga, olyan költészete. Életrajza, mely az embert napi életményeiben meglesve adná, élő magyarázat fogna lenni költeményeihez. Szerencséje, mondom, hogy maga útján ment,

e modora, minden művén, fel hagyja magát fódöztetni. Csak egy sajnálatos: gyűjtemény mindekkoraig sem jelent meg tőle. Így a bíráló észrevétel is csak félhatásnak marad, mert csonka; és a figyelem s kíváncsiság nem nyer tápot a költő közvetlen olvasása nélkül. Az időszaki lapok olykori futólagos ismertetéseit pedig bajosan lehet kielégítőnek tartani. Ha műfordítóprl van szó, különösen Goethe némelly igen kényes darbjait Szemere Miklós páratlan sikerrel adá s az eredeti alak minden daczában. Ki ne emlékeznek „Mignon dalára: lemered a hont, hol czitrom virul stb. — Azonban részletesen egyedül akkor lehet szó költészetéről, ha gyűjteményt ad; most még illetékes ítélet igen korai volna.

Szentkirályi Zsigmond (komjátszegi), az erdélyi k. bányászati törvényszék r. ülnöke írta és kiadta: „Az erdélyi bányászat ismertetését nemzeti-gazdasági, köz és magánjogi tekintetben“ Kolosvár, 1841.

Szenczi Pál, egy könyvecskét adott ki e cízzel: „A részegesek jajos pohara“ Debreczen, 1682.

Szendrey Ferencz, „Elmélkedéseket“ hagyott hátra négy predikázióban. Kolosvár, 1673.

Szent-Ábrahám Lombard Mihály, 1716. táján Kolosvárott az unitáriusok gymnasiumában jogtanár, később superintended, illy című imakönyvet írt: „Sokféle szükségseinkhez alkalmaztatott könyörgések“. Kolosvár, 1746.

Szentély János (verese gyházi), illy című könyvet adott ki: „Mirothecium spirituálé. Lelki patika/* Imakönyv. Megjelent 1648-ban.

Szentes János szül. 1735. Tanult Patakon, hol a felsőbb tudományok hallgatói sorába 1765. oct. 6. napján íratott be. 1760. mene Franekerába, honnan harmadik évre visszajövéen, lett a rimaszombati iskola igazgatója. Három év múlva ment aranyosi papnak, de még azon 1766. évben meghivatott Patakra, hova, mint tanár, 1767. mart. 4. vitétt s felavattatott máj. 1. napján, melly alkalommal beszélt: „De bona fama, virtutumstimulo.“ Volt tanár 14 esztendeig.

Meghalt sept. 3. 1781. 46 éves korában. — Különösen mint szép szónok ismertetett. Munkái: 1) Dissert, philologico-theologica. Franequ. 1761. 4dr. 2) Dissert, ad eccles. cap. XII. V. 1—7. Franeq. 1762. 4dr. — Kéziratban: 3) Geographia, 4) Chronologia, 5) História universalis, 6) Jus naturae. Leginkább Coccejust követte.

Szentgyörgyi Gellért, remete-sz.-pál-szerzetbeli áldozat, francia és német kútfők után illy czimú verses könyvet írt: „Józan elmélkedés a religioról.“ Pest, 1795. Irt továbbá verseket „Örök emlékezetére Sándor Leopoldnak.“

Szentgyörgyi Gergely, magyarra fordítá és gr. JakusitsAnna, Homonnay János országbíró nejének ajánlva kiadta Drexel Jeromos „Elmélkedéseit az örökkévalóságról. Posony, 1643. 12dr. 4801. Némellyek e munka fordítását Szalai Andrásnak tulajdonítják. Valószínű, hogy amaz fordította, ez javítva kiadta.

Szentgyörgyi István, szül. nov. 15. 1736. Aszalón, Abaujmegyében. Az alsóbb iskolákat nygyan Patakon végzé, de majd 1752. körül Rimaszombatba ment tanulni, hol az akkortájban virágzó ref. gymnasium különösen Losonczy József tanárral ékeskedett. Az akadémiái tanfolyamra innen Patakon íratta be magát oct. 2.1754. és hat év múlva, 1760. végén és 61-nek elején a költészeti osztály köztanítója (praeceptor publicus) lett, 1763. pedig a metaphysicában helyettes (praeses). A következő 1764. év a nemesbikki egyház, Alséborsodban, hívta meg papjául, s mint illyen dicséretesen működött három évig; mert 1767. a sárospataki nyári közvizsga alkalmával tartatni szokott egyházkerületi gyűlés által a meghalt Szathmári Paksi Pál utódául jelöltetett ki pataki tanárnak. Ezen hivatalába még az év folytán, sept. 17. napján, beigtattott ugyan Gábri Miklós elnöklete alatt, melly alkalommal székfoglaló beszédet monda: „De variis veterum philosophorum cosmogoniisde a nemesbikki egyházat csak decemberben hagyható el, mellynek 15. napján visszatért Patakra és mint ideiglenes tanár, hivatalos tisztéhez látott. Mindamellett reá bízat ék a nagy

hallgató teremnek ünnepélyes fölvatása, melly alkalommal, jul. 10. 1768. tárgyhoz mért beszédet tartá: „De scholia chnstinianorum.“ Nyilvános, rendes tanárrá lett Szentgyörgyi 1770. július 16-án, mikor a bölcsészet és görög nyelv tanszékében véglegesen megerősítettet. — A ritka elmetehetség, melly e férfiút kitűnővé tette, külföldi akadémiaakra való járás nélkül is tiszteletbe hozá Szentgyörgyi nevét, a honnan Rozgonyi József, utód, sírkövére is jónak leió kitenni „Autodidaktos“ melléknevét. Maga az igazgatóság, hihető, épen azért hagyá őt évekig segédi rangban; de utóbb tehetségeitől a rendes tanári helyet meg nem tagadhatta. Vitte hivatalát 1796. július haváig, mikor közvizsgát adván, bevégzé az évet és elgyengülés miatt rendes tanári hivataláról lemondott; de taníta mégis majd egész éven keresztül görög ezentírás-magyarázatot, metaphysical egy, a nagyobb deákokból választott segéd hozzájárultával. 1797. máj. 24-én végre elbúcsúzott tanítványaitól, rövid időn reá szélhűdési jelenségek mutatkoztak rajta; s már az iskolai évet sem bírta bevégzeni; úgy el volt gyengülve. Ha mondjuk, hogy ezentúl Patakon magán életet élt: ez koránsem a boldogabbak elvonulása öreg korra, hanem a tehetlenség elzárkózása, melly kezdete a koporsóba lépésnek. — Tanári hivatalábah harmincz évet töltve, ha elgyengültségét is életnek mondhatni, meghalt oct. 1. 1799. Eltemtetett oct. 3-án; beszédet monda felette Vályi Nagy Ferencz, Homer fordítója, melly meg is jelent Kassán, 1800. illy cím alatt: Mennyei lakodalom. Munkái: 1) Stephani Szentgyörgyi philosophize et lingvae graecae in coll. Sárospatakiensi h. c. addictorum professoris, theologia naturalis, in usum auditorum snorutn edita. Posonii et Cassoviae, 1784. 8dr. — 2) Kisded magyar grammatika. Posony 1797. 8dr. név nélkül. — 3) Deák grammatika magyarul. Posony 1797. 8dr. szintén névtelenül. — 4) Artis poeticáé elementa. Posony, 1797. névtelen, mind a három a pataki tanulóóság használatára. — 5) Halotti beszédek Darvas Borbála, Patay József neje és Vay Ábrahámné felett; amaz illy cím

alatt: Temetési lakodalom. — 6) Philosophia instrumentális, in usum tironum philosophise Sárospatakiensium. Pestini, 1793. 8dr. — 7) De scholis chrietianorum (k. i.). — 8) A philosophia története; Erkölcsi philosophia; Máté és Lukács evangeliomának, továbbá szent Pál Rom. Ephes. Timotheushoz irt első és Thessalonikai leveleinek magyarázata, stb. kéziratban. (Forrás: a pataki főiskola emlékiratai).

Szentgyörgyi István, benedeki prédikátor, élt a tizenhetedik század második felében. Hívei számára illy című épületes könyvet adott ki: „Jó teelekedetek Gyémánt köve, azaz: Amesiás Williám jó tselckedetekről írott trak tája, mellyben a jó teelekedetek az üdvösségre szükségeseknek mutogattanak.“ Kolosvár, 1688.

Szentgyörgyi József, orvosndor, Debreczen város tisztiorvosa, szül. Aranyoson 1765. febr. 22-én; meghalt Debreczenben 1832-iki jan. 1-jén. Korában kitűnő tudományos férfi volt. Nevezetes munkája: „A legnevezetesebb természetű dolgok esméreti.“ 19 réztáblával. Debreczen, 1803.

Szentbe Pál, mohácsi reform, prédikátor, illy című könyvet adott ki: „Magyar oskola.“ Magában foglalja a magyar nyelvszónoklat- és költészettant, az élő és holt nyelvek elősorolásával. Pest, 1792.

£ zentiványi Lászlótól illy című könyvet bírnk: „Angles születésű Robert Péter élete és történetei, ki is életét egy lakatlan szigeten sok esztendőig töltötte“ (fordítás). Posony, 1797. 8dr. 315 l. Továbbá: „Róbert Péter szül. Anginának egy lakatlan szigetre tett második utazása.“ U. o. 1802. 8dr. 392 l.

Sztankovics János, szül. Szakolczán 1581. Fényes sikerrel végezvén alsóbb és felsőbb tanulmányait, Olmüczban a papi rendbe lépett s onnan erényei folytán az esztergomi főegyházi káptalanhoz kanonokul neveztetett ki. Mint Hlyen Nagyszombatban plébános volt, hol buzgalma által híveinek szeretőit nagy mértékben nyere meg. Háttérbe szorítva a viselt, s elnyerni remélt méltóságokat, Pázmány Péter bibornoktól engedelmet kért és nyert, hogy Jézus

társaságába léphessen. Mint jezuita az újoncz évet 1627-ben Leobenben tölté, azután a török ásiái tartományokban mint tériítő 12 évet töltött; 1652 óta mint magyar hitszónok Magyarországon több évig fáradozott. Végre a rend soproni házát kormányzó, s miután aranymiséjét is eléré, Urunk születése napján 1673. élte 92-ikévében meghalt. Munkája: „Luther és Calvin purgatoriumának bizonyítása.“ Megjelent Lorettában, 1670.

Szenfmártoni János, szül. 1600 körül. Még 1632-ben versekbe foglalva megírta „Sz. Mária Magdolnának sok bűneiből való megtérésének históriájátmelly munkája azonban csak 1683-ban jelent meg Lőcsén.

Szentmiklósi Timotheus, előbb sz.-benedckrendi, később világi pap, predikáziókat hagyott hátra „Katedrái gyűjtemény“ cím alatt Győr, 1792. Más munkája „A jó nevelésnek tüköré egy jó szívű királynak példájában“ cím alatt jelent meg, 1791.

(Homoród) Szentpáli Nagy Ferencz, vízaknai királybíró a XVIII. század elején, nagy költőnek tartatott. Verseiben szeretett gúnyolódni, miért többször kellemetlensége is volt. Versei többnyire alkalmiak, mellyeket többek emlékezetére írt. Nagyobb munkája: „Werbőczi István Törvénykönyvének compendiuma,“ versekbe foglalva. Megjelent Kolosvárt, 1701.

Szentpéteri Albert, domonkosrendi szerzetes „Mennyei bölcsességnek ösvénye“ cím alatt bocsátott ki egy épületes könyvet Budán, 1761.

Szentpéteri István, prédikátor Szentmihályon a Tisza mellett, adott ki oktató könyveket magyar nyelven és pedig a táncz ellen „Táncz Pestise“ (Debreczen 1699.); a káromlás ellen „Ördög Szigonnyá“ (u. o. 1699.); a részegség ellen „Hangos Trombita“ (u. o. 1693.) címek alatt. Több hasonló irányú és tárgyú hasznos munkái kéziratban maradtak; illyenek: Uji embernek Anatómiája; Idvesség Arany lántza; Világ ártalmas barátsága; Áspis kígyó tojása stb.

Szentsimonyi Ambrus sz.-ferencz-rendi atya, nevét

születése helyétől (Gömörmegyében) kölcsönzé. Több helyütt a theol. tudományok tanára volt, s mint Hlyen szent Ágoston elmékedéseit magyarra fordítva kiadá illy cím alatt: „Penitentzia, azaz: sz. Ágoston, Hipponiai püspök elmékedései, és Lelkinek Istennel magánosan való beszélgetésinek könyvei.“ Tsiken, Erdélyben, 1766.

Szentsimonyi József, gyalui ref. prédikátor volt, s magyar nyelven irt egy könyvet „Az isteni látogatás hasznáról.“ Megjelent Szebenben, 1753.

Szép János, szombathelyi tanár „Aesthetika, avagy a jó ízlésnek a szépség filozofiájából fejtegetett tudománya“ cím alatt irt egy könyvet, mint a cím miitítja Szerdahelyi nyomdoki után. Megjelent Budán, 1794; ápr. 3321.

Szeredai Endre, gyulafejevári székesegyházi kano-nok, Szentháromságról címzett apát, apostoli jegyző és papnevelde! igazgató, tudós férfiú, latinul több igen be-cses történeti munkákat adott ki. Magyar nyelven bírunk tőle: „Szent-írásbeli dolgokról való beszélgetésekkel, két kötetben. Megjelent Posonyban, 1791. 287 és 208 l.

Szerelemhegyi Endre, több színműveket fordított magyarra, mellyek részint az Erdélyi Játékos Gyűjteményben, részint önállólág jelentek meg. önállók: „A lantosok, vagyis: A víg nyomorúság,“ vígj. Posony, 1793. „A jó-tevő szarándok, vagyis a csörgő sapka“ és „Magukkal el-hitetett filozofusok,“ vígjátékok. Pest, 1795.

Szeremlei Gábor, szül. 1807. Disznós-Horváthban, Borsodmegyében, hol atyja, Sámuel, ref. lelkész vala. Elemi tanulását itt kezdé, majd folytatá Lakon, ugyanazon me-gyében, hová atyját új hivatali helyére követte. Az ügyne-vezett latin iskolákat már Patakon járá, s hátralevő egész iskolai pályáját ott folytatá, sőt végzé is be. — 1823. jul. 18. napján az akadémiái tanfolyamra előmozdittatván, nevét az iskolai törvényeknek aláírta; és hallgató a hittani, bölcsé-szeti és jogi leczkéket, mellyek bevégeztével a szónoklati osztály vezetése bízott reá, aztán még a görög nyelv mel-letti segédkezéé, mikor egyúttal főiskolai könyvtárnok is

volt. 1835. előbb ugyan a bécsi prot. theologiai intézetben hallgató a theológiát, majd a második féltévre a berlini egyetembe íratta be magát szíitén a theologiai, s ezen kívül a bölcsészeti szakra. Haza térve, lón pap Felsőnyáradon, Borsodban; s eltöltvén másfél esztendő, mene Szigetre, az ottani ref. lyceumban theológiát tanítani. 1841. Patakra hivattott, és el is ment a politika, államisme és nevelés tanítására. 1847. a bölcsészeinek lón nyilvános rendes tanára 1851-ig, mikor a bécsi cs. kir. prot. theologiai intézetben vállalt hivatalt a ref. egyház hittanának előadására. Ugyancsak mint theologia tanára érkezett vissza Bécsből Patakra 1856., hol tanításait ugyanazon év szeptemberében meg is kezdé. — Munkái: „A philosophia, szellemvilági fejletében. “ Pest, 1841. 8dr. „Geographiai kézikönyv“ Sárospatak, 1843. 8dr. „Politics“ Sárospatak, 1844. 8dr. „Neveléstan“ Sárospatak, 1845. 8dr. „Jogbölcsészet*1 Sárospatak, 1845. 8dr.

Szider János, 1590. körül tarczali ref. lelkész, hívei számára „Katekismust“ adott ki magyar nyelven 1597-ben, melly több kiadást ért.

Szigeti György, m.-pércei ref. prédikátor volt. Munkái: „A jó életnek és Halálnak mestersége“ Győr, 1786. „Kis biblia, azaz: keresztyén embernek hite és tisztye“ U. o. 1787.

Szigeti, családi néven **Trippamer József**, a pesti nemzeti színház tagja, s jeles színműíró, szül. 1822. Veszprémben, hol atyja kereskedő volt Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a felsőbbeket Pesten végezte. 1841-ben mint első évi jogász, szülői ellenzése daczára, Baky Gábor alatti vándortársaságnál színész lett, s először Jászberényben kezdé szerepeink 1844-ben lépett föl először a pesti nemzeti színpadon; föllépése tetszéssel fogadtatott, s azt eredményezé, hogy Szigeti ez intézet tagjává fölvétetett, s jelenleg is itt mint a színház egyik legtevékenyebb tagja s egyszersmind a színházi nyugdíjintézet jegyzője működik. Nevét azonban jeles, eredeti színművei által alapítá meg. Illyének: „A

jegygyűrű „Szép juhásznő“ „Viola“ (Eötvös „Falu jegyzője“ útján kidolgozva, 8 a magyar közönségnek egyik kedvenc darabja); A rab. 1856-ik évben három, mind sikerült művei lépett föl. Ezek, valamint összes művei közt első helyen áll a „Vén bakkancsos és fia huszár,“ mely jelességre nézve népszínműveink közt a legelsőbbek közt foglal helyet, s szerzőjét a népszínműírásban Szigligeti vetélytársává teszi. Mint bohózat szintén Fölötte mulattató az „Okos bold,“ habár ebben szerző leginkább a közönség nevelésére számított. Zajos tetszés közt adatott a múlt évben „Becsületszó“ című egy felvonásos vígjátéké, mely által a gr. Ráday Gedeon által kitűzött 40 db. arany pályadíj nyerte el, s mely a maga nemében a legjobb francia művekkel vetélkedik. „Egy színész naplója“ cím alatt a B. P. Viszbangban igen érdekes közleménye van. Ugyanő szerkeszti s kiadja a „Nemzeti színházi nyugintézeti Naptárt 1858-ra.“ Első évi folyam. Pest, 1857. 4dr. 1681. Mindezek Szigeti tehetségéről tesznek tanúságot, mellytől a magyar irodalom még sokat vár.

Szikoray Miklós, múlt század második felében élt tudós férfiú, váozi székesegyházi kanonok volt. Irt egy polemicus könyvet „A vallás vitakérdéseiről“ Megjelent Váezon, 1774-ben.

Szikszai Bálint, szül. Abaujmegyében s tanult Wittenbergában és 1567-ben Genfben. Hazajövéen, előbb Egervárrott, később Debreczenben prédikátor volt, hol 1575-ben meghalt. Tudományos képességéről latin és magyar nyelven irt munkái tesznek tanúságot; ilyenek: „A keresztyén hitnek és vallásnak három fő Artikulusairól, az igaz Istenről, Választásról és Ur-Vaesorájáról.“ Debreczen, 1574. 4drben. Megjelent latinul is, egy toldalékkal „Az egyházi fegyelemről,“ debreczeniek használatára. — Adott ki katekismust ugyanott magyar nyelven az egri gyülekezet számára. Latinul megjelent: „De sacramentis in genere“ című munkája halála után Genfben, 1585. Továbbá „Tra-

et etne contra Antitrinitarice“ Ajánlva a württembergi akadémiának.

Szikszai György, tudós tanár, élte utolsó éveiben prédikátor és kerületi esperes Debreczenben, több munkáiról nevezetes. Illyének: „A természeti és keresztyén vallás.“ Pest, 1799. „Mártírok oszlopa“ Posony, 1789. „Keresztyéni tanítások és imádságok“ U. o. 1795. „Közönséges lelki áldozatok“ U. o. 1795. — Ezenfelül több alkalmi beszédein kívül adott ki egy kötet predikátiókat. Debreczen, 1787.

Szikszai Pap Sámuel, kábái lelkész „Colloquium sacrum et meditationes sanctae“ (Debreczen, 1700.) című latin munkáján kívül bírunk tőle magyar nyelven irt művet is e cím alatt: „Mennyország útja, mellyben minden időre tartozó LX. Imádságok vannak“ Bártfa, 1702.

Szilágyi Benjamin István, szül. nov. 16. 1616; atyja hasonlólul István, vasmegyei esperes és bűi lelkész. Gyakran íratott előnév nélkül, pusztán családi neve szerint Benjamin Istvánnak. Tanult Erdélyben, Gyulafehérvárott a derék Alstedius alatt; szorgalmas hallgatója volt a hittannak, történelemnek. 1640 körül lehetett akadémiákra menése, s külföldön, hol a magyar protestánsok ügyéről többször halla beszélni s kérdezősködni tudósokat, ért meg benne a gondolat: nyomozni a magyar prot. egyháztörténeteit. 1641. Franekerában volt, mulata keveset Utrechtben is. 1643-tól kezdve három évig volt váradi iskolaigazgató, 1645-ben pedig Patakra vitetett, I. Rákóczy György akaratából. Jelen volt a tokaji és szatmárnémeti zsinatokon 1646-ban, mikor az iskola főigazgatója lett; de már következő 1647-ben lemondta hivataláról, és mene papnak Tolcsvára, majd 1650. Ujhelybe. 1651-ben hűséges munkatársa volt Komnai Amos Jánosnak (Joan. Amos Comenius) a magyar ref. iskolák javítása körüli fáradozásaiban. — Meghalt 1652. Munkái: 1) Joan. Amos Comenii janua linguae latinae aurea; magyarra fordítva megjelent Kolosvárt, 1673. 8dr. — 2) Fátális periódus, latin emlékbeszéd iktari Bethlen Péter fő-

lött; elmondá oct. 21. 1646. Megjelent illy czímű gyűjtelékben: Temetési pompa. Várad, 1646. 4dr. — 3) Aotá Synodi nationalis hungaricae, mellyben a tokaji és szatmári zsinatok eseményei foljegyezvék. Kéziratban maradt, mellyet Debreczeni Ember Pál igen sikeresen forgatott a magyar reformatio történetének megírásakor. Hol lehet meg egészen, nem tudatik. — 4) *História ecclesiastics hungarorum*. Világ elé soha sem jött.

Szilágyi János, szül. Ugocsamegyében, Nevetlen faluban; iskoláját végezve nagy megkülönböztetéssel, majd Szigetben, és Debreczenben, s azután Pesten töltött pár évetket és bölcsészet-tudorrá emeltetett; innen marmaros-szigethi ref. főiskolában philosophia professorává, s majd ugyan hely ben. prédikátorrá is lett. Meghalt pár évvel ez előtt igen éltes korában 1854. — Több írott iskolai munkáin kívül igen jeles magyar tankönyvet hagyott hátra: „Tétető (practice) Filosofia második része: Természeti Törvénytudomány (Jus Naturae). Kinyomattatott a tekintetes szigetid Nemesség költségével. Szigetben 1813.“

Szilágyi Márton, szül. Debreczenben, martins 22. 1748; atyja volt Sámuel, a tiszántúli ref. egyházkerület nagy emlékü superintendense. A mint a debreczeni főiskolában megszerző a tudományos kellő ismertetéket, először ugyan 1767., majd másodsor Tihanyi Tamással 1771. külföldre ment s legkivált Basileát s Göttingát választá tanulási helyül, hol bölcsészet, physika és mathesis voltak főtanulmányai, és csakugyan 1773. julius havában meg is tétetett eme két utóbbi tudomány professorának Sárospatakon, de csak sept. hava folytán lön bevezetve, mikor székfoglaló beszédet monda: de philosophiae naturalis utilitatibus .... in destruendo atheismo etc. 0 az irt két tudomány szeretetét mintegy visszahozá az iskolába; a természetrajzot pedig ő tanítá legelőször, valamint ő rendezett első physicum museumot. — Meghalt Deteken, nov. 4. 1790. életének 43. észt, töltvén pataki tanárságban 17 évet. Emlékbeszédet monda elette Szombathi János, mellyben megjegyzi, hogy kísér-

lettel összekötve Szilágyi tanítá legelőször a physikát Patakon. Munkái: 1) Cziropedia. Nyomt. Nagykárolyban 1784. két rész, 8dr. általtéve görögből „Xenophon“ után. — 2) Haller Albert.... levelei. Nyomt. Posonyban és Kassán, 1785. 8dr. — Kéziratban: 3) De mandatis terrae principle a subditis non vellicandis. 4) Mathesie. 5) Physica.

Szilágyi Sámuel, tiszántúli superintended, korában nagyhírű férfiú, szül. Debreczenben, 1719. febr. 19-én; atyja a theologia tanára volt ugyanott. Szülőhelyén tanulását bevégezvén, a szép és korán kifejlett elmetehetséggel megáldott ifjú 1735-ben a helvét, 1739-ben a hollandi egyetemeket látogatta meg, honnan 1741 -ben Bernbe tért vissza, s itt vévé a holdmezővásárhelyi lelkésziségre való meghívást; de ő Debreczenbe hazatérvén, itt tanársággal kínáltatott meg 22 éves korában, s azt elfogadván, 1742. apr. 6-án el is foglalta. Szilágyit tudósok és nem tudósok szép alakja és kedves társalgása miatt vetélkedve szerették; az ifjú tanárnak a Debreczenben állomásozott katonaság tisztjei mindennapi társai voltak, holott a két rend itt még ritkábban volt érintkezésben, mint másutt. „Szilágyi megjelent a generális ebédjénél — írja róla Kazinczy F. — s ő magyarázta neki s egyéb vendégeinek Nagy-Fridrik taktikáját s Voltairrel űzött levelezéseit, s asztal után a legügyesebbekkel kardot vont, s farkaikból kicsavarta, mint tanult kardozó, a fegyvert. A generális el nem tudta tenni a mindentudó s mindenre alkalmas emberrel, s a legkomorabb barátság hangjain kérte, unszolta, rúgná le az alkalmatlan talárist s venne katonai ruhát, biztatgatva, hogy tíz esztendő alatt camerádjának fogja' nevezhetni. Szilágyit a titulus és egyéb nem igen csiklandá stb.“ 1759-ben Diószegre, innen Szathmárra ment lelkésznek; de Debreczen visszakívánta a jeles férfiút s 1765. aug. 15-én euperintendenssé választatott. 1772-ben szélhűdés érvén őt, templomi szolgálatra alkalmatlan lett s lakását Kovácsiba tette át, hol földesúri birtoka volt, s itt halt meg 1785. jul. 8-án. Görög, latin, német, francia és magyar nyelven irt versei e egyéb magyar dol-

Magyar írók. 21

gozatai szétszórva jelentek meg. Ő fordította Voltaire Henriását s kiadta illy cím alatt: „Voltér urnák Henriása magyar versekben.“ Posony, 1789. Tőle van: „A jól elrendezett mezei gazdaságra-oktató kézikönyv.“ Szilágyi életírását Kazinczy F. közli a Tud. Gyűjtemény 1820. 8-ik kötetében.

Szilágyi Istvántól maradt fon illy című könyv: „A kassai három bajnokoknak virtusok“ képekkel. Nagyszombat, 1731. Ajánlva van gr. Forgách orsolya-apácának, s az ajánló levélben a Forgách nemzetség rövid története foglaltatik.

Szirmay Antal, cs. k. udvari tanácsos, Eperjesen a tiszántúli kerületi tábla elnöke volt. Több rendbeli latin munkáin kívül, minők: „Notitia histories“ (Kassa, 1798.); „Notitia topographica, politica Cottus Zemplén“ (Buda 1803.); „Notitia politica, histories, topographica Cottus Ugochensis“ (u. o. 1805.); és Hungária in parabolis“ (u. o. 1804.) — valamennyi kiadva Kovachich György által; — megírta „Mágyarázattyát azon szóknak, mellyek a magyarországi polgári s törvényes dolgokban előfordulnak.“ Kassa, 1806. Továbbá tőle van: „II. József az Elizion mezején.“ Megjelent Eleutherius Pannonicus álnév alatt Pesten, 1790. „II. Leopold magyar király, Eleuterinek, egy magyar prófétának látása szerint.“ Keresztúri József után fordítva. Pest, 1790.

Szlávi Pál Cérkenéezi), kir. főügyész, szül. Komáromban, meghalt 1785-ben. Munkája: „Bölcsességhez vezető ut.“ Pest, 1779.

Szlavik S. J., magyarra fordítva kiadá Gellert után „Svédi grofnének történeteit, egy juhászi játékkal egyetemben.“ Posony, 1778. 8dr. 350 l.

Szoboszlai József, szül. Udvarhelyen, Erdélyben. Mint bécsi orvosnövendék fordított illy című tanulságos könyvet: „A farsangot követő nyavalyákról.“ Bécs, 1800.

Szoboszlai Pap István, debreczeni lelkész, tiszántúli superintended, kir. tanácsos s a vaskoronarend vitéze, az újabb korban a prot. egyháznak tekintélyes és szellem-

dús férfia, született 1786. nov. 12-én Ujfejértón, u'zabolcsmegyében, hol atyja közbirtokos volt. Anyja, Sárváry Julianna, Sárváry Pálnak testvére lévén, tanulói pályáját Debreezenben 1797-ben nevezett nagybátyja fölügyelete alatt kezdette meg, s az alsóbb és felsőbb tudományokat itt végezte el; közben a német nyelv megtanulása végett egy évet Késmárkon töltvén, a debreczeni collegiumban előbb két évig köztanító, majd iskolanagy — senior lett. Ezen hivataloskodása alatt szónoki tehetsége annyira felkelté a közfigyelmet, miszerint a collegiumból való kiléptével a debreczeni ref. egyházi előjáróság a város egyik lelkészéül hívta meg. E meghívás után két évet a göttingai egyetemen és külföldi utazással töltvén el, 1816-ik év nyarán foglalta el lelkési állomását a külvárosi, úgynevezett ispotály! templomnál. Egyházsónoki hírét még inkább megalapító az, hogy az 1825-iki országgyűlésre a hely. hitvallású rendek hitszónokává küldetett föl, s míg ez által az ország legtekintélyesb férfiéival jutott ismeretségbe, egyúttal valódi inagasz államférfiül képzettségre tett szert. 1827-ben egyházi kerületi aljegyző, 1832-ben főjegyző és debreczenvidéki esperes lett, majd 1841-ben a nagyhírű Buday Ezaiás elhunytával ennek utódjául superintendensül választatott el az összes egyházak osztatlan szavazatával. 1845-ben kir. tanácsossá, 1854-ben pedig vaskorona-rend vitézévé nevezetett ki. 1855. máj. 17-én Bécsbe hivatott a prot. egyházi kormányzat szervezése iránt tartott minister! értekezletre; honnan hazatérvén, aug. 5-én egyházkerületi közgyűlés tartását kezdé meg, mellynek folyama alatt 51 ifjú lelkészt avatván föl, a gyűlés hatodik napján lepte meg őt a cholera s meghalt 1855. aug. 11-én, életének 69-ik évében. — Szobozslai kitűnő, s egyházkormányzatra termett férfiú volt. Ügyes tapintatáról és okosságáról elég tanúságot tesz az, hogy a közelebbi vihar- és bonyodalomteljes időszakban nehéz és kényes helyzetű hivatali állásában folytonosan hatályosan működött. Mint egyházi szónok pályatársai közt első helyen állt. — Nyomatásban megjelent első dolgozatai

versek voltak, ezek közt a Körner után fordított „Ima a harcokban.” Ezek Igaz Sámuel Hebejében jelentek meg. 1826-ban „Diétái prédikációi“ nyomattak ki arcképével; ezeken kívül számos egyházi s főleg halotti beszédei láttak szétszórva napvilágot. Jelenleg összes egyházi dolgozatai kiadását Telegdi K. Lajos, debreczeni könyvtáros kezdte meg, rendezését Révész Bálint vállalván el, s mintegy 100 nyomtatott ívre fog terjedni.

Szoboszlai Miklós, nevét szülővárosától kölcsönző, s tanult Debreczenben és a belgiumi akadémiákon. Hazatérvén, Debreczenben előbb tanár s azután prédikátor volt. Munkája: „A sz. Dávidnak öt kövecskéi.” Debreczen, 1648.

Szóke Ferencz, rimaszombati ref. pap, magyarra fordította Watte J. „Erkölcsi katekesisét.” Posony, 1749. Van több halotti beszéde.

Szokolyái István, udvarhelyi ref. prédikátor. Több évet töltött tanulmány kedvéért Hollandiában; honnan haza jövéen, két munkát adott ki illy címek alatt: „Az ó tosta-mentomi írásokból egybeszededetett könyörgések.” Leiden, 1648. II. kiadás Kolosvár, 1672. „Sérelmes lelkeket gyógyító balszam.” U. p. 1648. Több kiadást ért.

Szombathy János, szül Rimaszombatban, 1749. Tanulását kezdé ugyanott, de az akadémiái pályáját folytató Patakon, hol az iskolai törvényeknek aláírt jan. 29. 1774. Tudományos miveltsege alapját az idézett főiskolában megvetvén, hol tanítóul említi: Szatmári P. második Mihályt, Szentes Jánost, Szentgyörgyi Istvánt, Szatmári P. harmadik Mihályt, Őri Fülöp Gábort és Szilágyi Mártont. 1774. évben schweizi és belgiumi akadémiákra ment, névszerint Zürich- és Utrechtben folytató fensőbb iskoláit az akkori leghiresb tanárok alatt. Meglátogatta még Leydát, Frane-kerát és Franciaországot is, fővárosával Páriszal együtu, s nem előbb mint 1778 végével ért vissza hazájába. Az akadémiái élet után három évet tölte mint magán nevelő úri házaknál, és pedig Mariássy László és Lossonczy Károly gyermekei mellett. 1782. jul. 7. napján a sárospataki főis-

kola igazgatósága által Szentés János halála után a természetjog, történet és szónoklat tanári helyére jelöltetett ki; hova 1783. jan. 11. napján bevezetve, 14-én Szatmári Király József elnöksége alatt székfoglaló beszédet tartatott: De meritis historiáe profanáe in religionem. 1785. jul. 13-ától kezdve 1786. jul. 11. napjáig az iskola rectora. E hivatal forgandó lévén, reá többször is került; de hány-szor, nem nagy fontosságú dolog. Ki volt Szombathy János, mai napig sem tudja a világ. Legjobban szólhatna felőle az a tömérdek munka és a legapróbb részletekig terjedő figyelem és pontosság, melly utána minden nyomon látható a sárospataki könyvtárban. Elő fogjuk ugyan számlálni munkáit kézirat és nyomtatás szerint, de mindenekelőtt megjegyezzük, hogy pusztán ama jegyezgetések, mellyek főleg a magyar tudományos múltat illetik, s könyvek tábláin, a lapok szélein, oda mellékelt papirosdarabokon még folyvást olvashatók, de utoljára lekopandók, olly fontosságúak, hogy első rangú fürkészőre ismerünk Szombathyban utánok. Csak Lampe magyar ref. egyháztörténetét kell megtekinteni a sárospataki könyvtárban: elég. Szám nélkül való új adat lelhető benne oda írogatva gondosan és kijavítva pontosan Szombathy által. Ezen kívül száz meg száz darab könyv, hasonló jegyzetekkel gazdagítva, megbecsülhetlenné tesz a mása nélkül való szerény tudós emlékezetét Régi könyvek hiányait, a lehetőségig híven, ugyanannyi betűvel egy sorban, akkori szokott írásmóddal, ha szinte ív számra terjedt is, saját kezeivel kipótolta ritka csínnal, pontossággal. Örökké jegyezgetett. Még ma is vannak kijelölt könyvek, mellyeket meg kell szerezni. Egy régi szó, melly ma talán kiment divatból, az övé volt: kiírta a hol ürességet lelt a könyv hátulján, s utasított a lapszámra. Egy emberélet sem volna áldozat mindannak egybegyűjtésére, miket ő csak így összeírogatott. És mégis úgy mondjuk, hogy Szombathy János alig ismertetik a hazai tudományos írók sorában, s emlékét befedte az idő. Azonban a szerénység olly erény, mellynek titka el-lenni a köznyilvánosság nélkül; az erény pedig ki-

vívja magát Igaz, hogy ő nem igen mert, s örökké tartózkodott. Mindamellett írónak, minő Kazinczy F. volt, dicsekvék barátságával, ki őt tekintélyül ismeré, s biztosnak leie; hogy irataiban reá hivatkozzék. Nem vonok le semmit az élőnek érdeméből, ha elismeri a holtnak érdemét így tön legközelebb T oldy F. a m. akadémia titkára, ki meglátogatván 1856. sept. végén s oct. elején a sárospataki főiskola könyvtárát, Szombathy után, ki ezelőtt 33 évvel halt meg, olly adatokat lele, mellyekre felkiáltható: ez az ember engejn (magy ar iro dalmat illető) igen sokban megelőzött; különösen a pataki tanárok, úgyszintén a pataki ref. lelkészek életirása egyetlen a maga nemében. Nagy tartózkodása mellett is nyomtatásba mentek tőle: 1) *Exercitatio de praescientia futurorum con tingentium*. Trajecti ad Rhenum, 1778. 4dr. — 2) Halotti beszéd Szemere László felett 1787. sept. 9. illy czím alatt: A legfőbb jórul való rövid beszélgetés. Kassa. 4dr. — 3) ABC-könyvecske. Posony, 1797. 8dr. — 4) Forditá s részint neveie Komnai Ámos János „Orbis pictus“ czímű latin munkáját, 'melly a pataki tanulók használatára kijött Posonyban, 1797. 8dr. — 5) *Catena genealogica Stirpie Arpadianae*. Folio. Sárospatak, 1809. — 6) A Sárospataki ref. koll. rövid históriája. Sárospatak, 1809.4dr. — 7) *História regni Hungáriáé breviter exposita*. S. Patak, 1817. 8dr. — 8) Rövid értekezés a magyar szent koronáról. Tud. Gyűjt. 1821. XII. kötet 3. lap. — 9) Egy levele Kazinczy régisé geiben mint toldalék, a krakkai abchez. Pest, 1808. — 10) T udósítás a magyar bibliáról. Kijött ez a Pethe Ferencz által Utrechtben 1794. nyomtatott Biblia elején. Kéziratban maradtak utána a már föntebb említett

1) *História brevis Ill. Collegii, helv. conf, addict. Sárospatakiéiig. Pars prima, pars secunda, exhibens biographiam professorum*. Ivret 492 lap és toldalék 8 lap. 1788 és 1789. 2) A magyarországi reformatiónak és reformált egyházaknak és iskoláknak rövid históriája. 1799. — 3) *Azsiának, Afrikának és Déliindianak geographiája*. — Ezeken kívül írásban hagyott némelly, egyetemes történetre, természeti

és egyetemes közjogra, és irodalmi történetre tartozó dolgokat, melly utóbbinak egy részét, bevezetésül a hittani, történetészt!, jogi és bölcsészeti könyvek ismeretébe, nyilvánosan elő is adá tanításain. Vannak tőle jegyzetek Sárospatak napi történetéből, olly éber figyelemmel, minő egy jó hírlapíróé. Diarium czím alatti, több kötetre menő kéziratában a tudnivalók sok neméből egyes adatok, leginkább egyházi és irodalmi történetre vonatkozók eddigelé felhasználatlanok. Néhány halotti beszéde: 1) A léleknek halhatatlanságáról, Szentpéteri Éva, Ragályi Ferencz özvegye felett 1785. 2) Szilágyi Márton pataki tanár felett, illy czímmel: A keresztyén filozofhs képe 1790.

3) Hunyadi Ferencz, tiszántúli ref. sup. halálára, következő czímmel: A világi halhatatlanságról, vagy: Mens manet et virtus, cetera mortis erunt. 1795. — 4) Végre monda dicsbeszédet (orationem jubiliae — panegyricam) latinul II. Leopold koronázására Sárospatakon, 1791. — Jól talált arczképe látható a sárospataki könyvtárban; ki a kép mestere, nem tudatik. Az egész arcz csupa nyíltság, szelídség. Meghalt oct. 5. 1823. 74 éves korában. (Forrás: önéletrajz)

Szóllösl Istvántól fonmaradt „História, mellyben megíratik Szinan basának török császár erejével Havasalföldnek és Erdélyországnak pusztítására való kijövele és megveretése.“ Németujvár, 1595.

Szóllösi Mihály, surányi yef. prédikátortól „Bajnok Dávidba“ czím alatt bírunk egy könyvet. Megjelent 1668.

Siomor Máté, szül. Kecskeméten a múlt században. Egy vígjátékot fordítotté czím alatt: „Ki ki saját háza előtt seperjen“ Pest, 1792.

Szónyi Benjamin, h.-mezővásárhelyi ref. prédikátor, több munkát bocsátott közre; legnevezetesebb: „Szentek hegedűje, vagy üdvösséges nj énekek.“ Kolosvár, 1776. 12dr. 406 l. Ezenfölül fönmaradt tőle: „Gyermekek fizikája“ (Rollin után fordítva). Posony, 1774. „Imádságok imádsága.“ U. o. 1774. „Istennek trombitája.“ Buda, 1791. „Énekek éneke.“ Posony, 1792.

Szőnyi István, tornai prédikátor volt, honnan, midőn 1671. a kath. vallás jogaiba visszahelyeztetnék, távozni kényszerült, s azután Debreczenben, Zilahon, Kolosvárt és végre Szatmárott mint prédikátor működött. Munkái: „Mártírok koronája.“ Kolos vár, 1675. E könyve végén epésen kelt ki a jogaikat visszakövetelő katolikusok mint üldözők ellen. — „Kegyes lélek vezér Tsillaga“ (imakönyv). Debreczen, 1714. „Paradicsomi mulatság.“ 1690. „Szentírás summája.“ Kolosvár, 1695. „Örök élet koronája.“ U. o. Kéziratban: „Tizenkét csillagok koronája.“ Útmutató könyv a lelkészek és hivatalnokok számára.

Sztárai Mihály, magyarországi reformátorok egyike, tanult Olaszországban, s különösen az egyházi szónoklatban képezé ki magát, szorgalmasan tanulmányozván a szentatyák iratait. Hazajövéen, több helyütt prédikatori hivatalt viselt. Mint tolnai prédikátor magyar versekbe foglalta Athanasius püspök életét s kiadta illy latin cím alatt „Historia de vita Beati Athanasii Alexandrine Epiecopi fidelissimi.“ Debreczen, 1557. Irt azonfölül számos énekeket a zsoltárokból, mellyek egyrésze a reformátusok énekeskönyveiben van foglalva s jelenleg is használtatik. Zeneértő lévén, sok éneket hangjegyekre alkalmazott s dallamokat készített.

Szuhányi János, egri megyei áldozár, jász-alsó-szentgyörgyi káplán korában irt illy című könyvet: „Szorgalmatos méhészt, azaz: a méhekkal való bánásról. Pest, 1795. 8dr. 204 l.

Szuppan Zsigmond, szül. Körmöczön, Bars megyében 1814. jan. 18-án. A gymnasiumi tanulmányokat 1822-ben szülővárosában kezdé, s először világi, azután sz.-ferenczrendi, az V-ik osztályt pedig hajdani jezuita-ujoncztanár alatt végzé. 1827. a vácsi kegyes-rendiek iskolájában járta a VI-ik osztályt; mivel pedig papságra érte hivatást, s az esztergomi megyébe ohajta fölvetetni, jónak látta a VI-ik osztályt Esztergomban, a sz.-benedekiek alatt ismételni. Itt ébresztő föl benne kedves emlékü tanára, Balázs Theophil,

a magyar nyelv iránti hajlamot, mely időről időre növekedett, különösen midőn óhajtása teljesültével az esztergomi növendékpapok sorába igttattván, a nagyszombati érseki lyceumban a bölcsészeti tanulmányokkal, később pedig 1831-1834-ig a theológiával foglalkodott; mert a magyar könyvek olvasása, tantársai buzdításai, ffitkép az akkoron virágozni kezdett semináriumi magyar iskolának lelkesítő példája olly befolyást gyakoroltak reá, hogy már 1833-ban magyar nyelven prédikálni kezdett. Mint pályavégzett fiatal kora miatt 1837-ig mint magánnevelő működött és készült a lelkipásztorkodásra Esztergomban, Szent-György mezején; midőn pedig 1837-ben áldozárrá szentelteték, az érseki városban nyert segédlelkészi alkalmazást. 1839-ben a pesti egyetemnél bölcsészeti tudorrá avattatván, az esztergomi főegyháznál egyházi-énekkar-igazgatóvá lett, honnan 1840-ki szeptemberben a nagyszombati érseki lyceum hitszónokává, a vallástan és a magyar irodalom tanárává'neveztetett, megbízatván egyszersmind az ottani érseki papnöveldeben a tanulmányi felügyelőséggel. Már szentszék! ülnök volt, midőn 1852-ben megszűnvén a lyceum, s helyébe az új tanrendszer szerint szervezett 8 osztályú érseki gymnasium állítatván, ennek igazgató-tanárává rendeltetett, s mint Hlyen, 1855-ben pápai kamaráéi czímmel díszítve, egész a mai napig az érseki gymnasiumban működik. — Mint lyceumi magyar irodalmi tanár tapasztalá, hogy a tanítványai által kézi könyvül használt írott füzetek sem az iskolai szükségleteknek, sem a kor igényeinek meg nem felelnek: reá szánta tehát magát, hogy tanítványai számára iskolai könyvet írjon és nyomasson. Ezen tankönyv „Magyar nyelvtan serdültebbek számár a e cím alatt 1844. megjelent Nagyszombatban, mellynek első része a nyelv, a második az iránytant ügyesen tárgyalja, a harmadik pedig a magyar és külföldi irodalom történetét időszakilag vázolja. E könyv akkori haszonvehetőségérő) szól a következő okmányi másolat: „Magyar Tudós Társaság. Az akadémia 1845-ben a nagymélt. magyar kir. helytartótanács által folszólíttatván

az iránti vélemény-adásra, melyiket tartja a közkézen forgó magyar nyelvtanok közül a hazai középiskolákba fölvételül legalkalmasbnak: az eziránt megbízott nyelvtudományi osztály egészen megfelelőnek ugyan egyet sem talált a létező nyelvmnknák közt, addig azonban, míg alkalmazos iskolai nyelvtanok készülnének, Szuppan Zsigmond „Magyar nyelvtanát“ a második és harmadik évbni növendékek számára ajánlatosnak ítélte. Kelt Pesten, april 19-én 1847. Schedel Ferencz titoknok.“

Siflis István, „Erkölcsi elegyes versek“-et hagyott hátra jelesb német költők után fordítva. Posony, 1791.

Takács Ádám, kis-váczi prédikátor, Gotthold „Ajtatos elmékedéseit“ fordítá magyarra s kiadta Posonyban, 1796. 8dr. 640 l. Eredeti ünnepi predikációi Posonyban 1797-ben jelentek meg (8dr. 341 l.). Piktet B. után fordita illy feliratú munkát: „Azokkal való vetélkedés, kik minden vallást jónak tartanak“ Pest, 1784. Továbbá tőle vannak még: „Kérdések a keresztényi ünneplésről.“ Vác, 1782. „Nyolczvan predikáziókból álló Catechetica.“ Posony, 1792. „Lelkipásztor! vigasztalások.“ Vác.

Takács József (péteri, később téthi melléknévvel), magyar költő, szül. Keszthelyen, Zal am egy ében 1767., szegénysorén nemes szülőktől. Tanulását szülőhelyén kezdé, folytatta Győrött. Itt később a papnevendékek közé fölvétetvén, a hittani négy évi tanfolyamot József császár rendszeréhez képest a posonyi közpapneveldében végezte. Tanpályájának befejeztével a folszenteléshez még fiatal lévén, a halhatlan emlékű gr. Festetics György udvarába jött, ennek László nevű fia mellé mint nevelő. E pályájának mindjárt első évében a papi ruhát világival cserélte föl, s nevelői minőségében nyolcz teljes évet töltött eleinte Keszthelyen, később Bécsken, hol több magyar főúrral ismerkedők meg, s ezeknek hatalmas pártfogását is megnyerte. Jótevői közt főleg bold. Örményi Józsefet, a jeles országbíró és Somogyi József alcancellárt hálásan emlité. Nevelői teendői mellett irodalommal, s főleg a költészettel fog-

lalkozék. Fáradozásának eredményét „Költeményes munkáidban mutatá föl, mely versgyűjteménye Bécsben, 1796-ban látott világot, s neki az olvasó magyar közönség tettségét, és irodalmunk akkori bajnokainak: Révay, Rajnis, Baróti Szabó stb. barátságát megszerzé. Irt továbbá nevenedéke számára „Erkölcsi oktatások“ at, mely 8dr. 392 l. terjedő munkája u. o. 1796-ban látott világot, s az akkori „Magyar Muzeum“ II. kötetét teszi. — A nevelési pályán töltött 8 év után, minek jutalmául gr. Festetics György rendelkezéséből a családi pénztárból holtig tartó nyugdíjt húzott, Takács József az ügyvédi pályára szánta magát; 1800-ban az ügyvédi szigorlatot dicsérettel ki is állotta, s még azon év őszén a veszprémi káptalan ügy viselője, 1806-ban pedig ugyané káptalan javai és jogai kormányzója lett. Ez időben vásárlá meg a téthi birtokot, mely birtokában a magyar cancellaria által is megerősítettén, fölvette a téthi melléknevet, s okozta a zavart: hogy sokan Péteri Takácscsal nem egy személynek tartják. 1810-ben lemondott hivataláról, téthi jószágára téve át lakását, hol akkor Horváth Endre költőnk volt plébános. Ennek „Zircz emlékezetel-czímű jeles művét saját élőbeszédével ellátva kiadta. Belső barátságban élt Kisfalud! Sándorral is; ennek „Himfi szerelmeit“ szintén saját élőbeszédével ellátva ő adta ki először. — Mint Győrmege táblabírája s később főjegyzője folytonos összeköttetésben volt Kazinczy Ferencz, Döbrentey, Fejér György- s többekkel, a a megye gyűlésein a magyar nyelv terjesztése körül nagy buzgalmat fejt ki. Meghalt Bay Eszter nejének és Sándor fiának karjai közt Győrött 1821. máj. 4-én, élte 54-ik évében. Eltemettetett Mindszenti pusztáján levő családi sírboltjában.

Dukai Takács Judith, legjelesebb költőnőinknek egyike, szül. Dukán, Vas megyében 1795. aug. 8-án. Ivadéka e nevű ősrégi nemzetségnek, és unokahúga Berzsenyi Dániel classicus költőnk nejének, Takács Zsuzsannának. Költői neve Malvina volt Szülői által különös gondnal és szeretettel neveltetvén föl s nemét illető minden szükséges ismé-

retekben nyervén oktatást, egyéb szép tulajdonai mellett költői hajlamának igen korán s minden külső fölgerjesztés nélkül adá tanújeleit. Legelső kísérlete volt egy vers, melyet betegen fekvő atyjára írt s melly édes atyjánál tetszést nyervén, a leányka hetenkint több-több verssel kedveskedett lelkes atyjának. Híre csakhamar elterjedt annyira, hogy akkori jelesb költőink őt vagy személyesen, vagy levél által magasztalólag fölkeresték. Költeményei a lapokban szét-szóróvák. Ferencz Károly tiszteletére, midőn 1817-dikben Keszthelyen keresztül utazott, egy ódát írt. A magyar irodalom egykori derék pártolója, gr. Festetich' György ünnepélyeire ő is járatos volt; és midőn 1818-ban a nevezett gróf a magyar irodalom előmozdítóinak 800 pftot ajánlott, ezen öszvegből 300 pft Fejér Györgynek, 200 Virág Benedeknek, 200 Berzsényinek adatott, 100-zal pedig Takács Judit tiszteltetett meg. Elszórva megjelent költeményei közül jelesbek: 1) „Barátomhoz Erdélyben“ (Erdélyi Muz. III. kötet). 2) „A kesergő özvegy.“ Pest, 1815. 3) „Ujváry Bettinek, Horváth József Elek hitésének halálára.“ Szombathely, 1816. 4) „Felelet a dijoni versekre.“ U. o. é.n. 5) „Keszthely vidéke,“ festő verszet. Haszn. Múl. 1818. Ez évben történt férjhezmenetele munkásságát megszakítá. Az azután közlött versek is jobbára korábbi idejéből valók. Meghalt 1836. april 15-én Felső-Patyon, Vas megyében, hova férjével, Göndöcz Ferenczcel lakását áttevé; második férje (1832 óta) Patyi István volt. Munkáit, miknek csak igen csekély része látott világot, Horváth József Elek szedte, össze, később Döbrentei a m. akadémiának adta át, mellynek kéziratárában mostanig kiadatlanul hevernek. Az I. kötet dalokat, ódákat, lyrai epistolákat, és egy pár allegóriái prózát foglal magában; a II. Horváth Elekkel és Takács Ferenczcel folytatott levelezését.

Illei Takács Károlytól érdekes könyvet bírunk illy czím alatt: „A német hűség, avagy: Bécs polgárai a Frantzhadban“ (fordítás). Ehhez járul a második szeptemberben a Magyar hűség s annak summás leírása három részben

Magyarországra tekintve.“ Nagyvárad, 1806. 8dr. XXX. 1016 lap.

Talabér György, szül. Gétye közbirtokosságban, Zalamegyében 1811-ben. Elemi tanulmányait Szalaapátiban kezdte meg; folytatta iskoláit Nagy-Kanizsán, bevégzé Szombathelyen. A bölcsészeti tanfolyam bevégeztével 1829-ben a veszprémi egyházmegye papnevendékei közé vétetett föl. A hittudományokat Veszprémben hallgatta; ezeknek végeztével Taszárra rendeltetett segédlelkészül, hol 18-12 óta plébános. Ifjú hévvel hirdeti egyre az Isten igéjét. Népének szeretetét és bizalmát teljes mértékben bírja. — Kiképeztetée körülményei közt legszerencsésebbnek állítja: hogy bold. Sámson János, veszprémi theol. tanár tanítványa lehetett, ki minden szunnyadozó tehetséget ritka ügyességgel tudott tanítványaiban kifürkészni és mozgásba hozni; s épen azért irántai örök hálája jeleül ugyanannak latin nyelven szerkesztett s általa kiadni szándékolt hittanát magyar nyelvre áttéve s bővítve kiadni szándékozik. Unokaöccsével, Talabér Jánossal egyetemben egyházi beszédeket adott ki 3 kötetben német és francia hitszónokok nyomán. A Religio- és Kath. Néplapban jelent meg néhány cikke, nevezetesen a Religióban Mae Carthy atyja életének érzékeny és tanulságos leírása.

Tanárki Jánostól bírjuk magyar fordításban Torquato Tasso „A megszabadított Jeruzsálem“ című munkáját 3 kötetben. Pest, 1805.

Tanárki Mihály, francia eredeti után leírta az „1805. dec. 2-án vívott Auszterlitz-i ütközetet.“ Megjelent Posonyban, 1806.

Táncsics, előbb **Stancics Mihály**, szül. 1799. apr. 21-én Ácsteszéren, Veszprémmegyében. Szülői földművesek voltak. Kevésbé írni, de olvasni jól ott helyben tanult meg. Szülőit korán veszté el, s mitsem örökölvén, más gazdánál kénytelen volt szolgálni. Utóbb takátsmesterségre adá magát, s azt rövid idő alatt kitanulván, pár évig mint takács legény dolgozott. Később a helybeli iskolamestert kérte

meg, hogy fogadná magához e tanítaná ki annyira, miszerint ő is egykoron iskolamester lehessen. Kívánsága teljesült, de a tanulásban nem nagy előmenetelt tett. Mindazáltal mint segédtanító szülőhelyén két évig, aztán Devecserben, később Izsákon, Pestmegyében, szintén két évig működött. 1822-ben Budán a praeparandiát végezte. Az ott szerzett ismeretekkel meg nem elégedék, hanem már 23 éves korában Kecskeméten kezdé a latin iskolákat, s a három nyelvtani Osztályt elvégezve 1-ső eminensi calculussal Nyitrára ment, hol szintén két évet töltött. A poesisre Pestre jött s többi iskoláit itt végezte. 1831-ben egy joghallgató-társaság, Malagecz Antal, miskolczifi eme nyilatkozatát hirdeté ki: „A ki a főiskolai tanulók közül bármilly tárgyú s Horvát István által legjobbnak ismert értekezést küld hozzám, az 50 firt. jutalmat nyer.“ Táncsics is pályázott, s a jutalmat elnyerte. Ez volt első munkája, melly ugyanazon évben nyomtatásban megjelent e cím alatt: „A magyar nyelv; jutalom-értekezet.“ Pest, 1831. — Ez év végével Omoraviczára (Bácsmege) ment nevelőül Szalmáei Miksa gyermekei mellé, hol egy évig maradt. Itt írta másik munkáját, mellynek címe: „Nyelvészet, némelly, a magyar tudós társaság különös használatára készült magyar helyesírásra. E mottóval: Nyelv tesz nemzetet, nemzet teszi a hazát; ki az elsőt nem tudja, nem tagja a másodiknak, következőleg nem fia az utolsónak.“ Pest, 1833. Beimel Józsefnél. Ugyanakkor írta „Magyar és német beszélgetések“ című munkáját, melly 1833-ban, Pesten Heckenastnál jelent meg. Szintén az időben készíté „Budapesti levelek“ című munkáját, de a melly kéziratban az akkori helytartótanács elé terjesztvén, onnan többé vissza nem adatott. 1834-ben Dukán báró Rudnyánszky Zsigmondnál volt nevelő; honnan Pestre jövéen vissza, írta „Rényképek“ című munkáját, mellyből az első kötet Pesten, a második és harmadik Kolosvárott jelent meg 1835-ben. Ugyanakkor készült „Kritikai értekezések, különös tekintettel a magyar tudós társaság munkálataira“ című műve. Az első kötet Pesten 1835-ben, a második Ko-

los vár ott, 1836-án látott világot. Ez évben Kolosvárra gr. Teleki Jánoshoz ment nevelőül; itt írta és nyomatta ki „Parazdi“ czimű munkáját 1836-ban; de ez kinyomtatva újra censuráltatván, végkép elkoboztaték, s nem juthatott az olvasó-közönség kezébe. Erdélyből egy év múlva ismét Pestre jött vissza; de nem boldogulván, 1837-ben Bécsbe ment olly szándékkal, hogy a magyar nyelvből adand leczkéket. Reményében csalatkozték, a így 1838-ik év tavaszán ismét Pestre jött vissza, s Kunosa Endre által kiadott „Természet“ czirnű lap mellett volt dolgozótárs. E lap megszűntével az Orczi-féle kert megett hitelre vett egy kis házat és kertet, s ott kertészkedett. 1840-től kezdve a magyar nyelvből adott oktatást s egyszersmind írta következő munkáit: „Magyar nyelvtudomány, kezdő németek számára.“ Buda, 1840. „Magyar nyelvtudomány, két nyelven nagyobb németek számára.“ 1841. „Magyar nyelvtudomány, kezdők számára.“ Pest, 1841. „Magyar nyelvtudomány nagyobbak számára.“ U. o. 1841. „Általános világtörténet.“ 1841. „Általános földleírás“ és „Magyarország földleírása.“ 1841. „Magyarok története“ 1841. „Latin nyelvtan.“ I. rész Posony, 1841. II. rész Pest, 1843. „Lényismeret, azaz természethistoria.“ Posony, 1843. — Ugyanakkor írta „Földmívelési iparébresztésnek egyetlen módja“ czirnű munkáját. Pest, 1843. Ezekon kívül megjelentek tőle: „Sajtószabadságról nézetei egy rabnak.“ Pária, 1844. „Népkönyv.“ Lipcse, 1846. „Hunnia függetlensége.“ U. o. 1846. „Józanész.“ Pest, 1848. „Népszava Isten szava.“ U. o. 1848. „Munkások újsága.“ U. o. 1848. „A legújabb törvények magyarázata.“ U. o. 1848. „Új alkotmány-javaslat“ Debreczen, 1849. Táncsics, irataiban elkeseredetten harczolt a nép fölszabadítása mellett, s az okozta, hogy már 1846-ban sajtó vétségekért fogságra ítéltetett, s abból csak az 1848-ki forradalom szabadítá ki. A forradalom után háláira ítéltetett, s az országban lappangott; míglen e folyó évben kihirdetett császári kegyelem következtében Pestre viszatért

Tapolcsányi György, a kegyes tanító-rend egyik legkitűnőbb tagja, szül. Tavarnokon, Nyitramegyében 1713. febr. 18-án. Tizenöt éves korában a kegyesrendiek közé vétetett föl. A kiállott próbaévek után a felsőbb tanulmányokat dicsérettel végezte be. Azután tanította Veszprémben és Privigyén a nyelvtani osztályokat, Pesten a humaniorákat; Nyitrán és Debreczenben a rend nevéndékeit tizenkét évig a theol. tudományokban oktatta. Tanársága alatt mint hit-szónok is elhiresedék; ékesszólásáról több, nyomtatásban megjelent alkalmi magyar ez. beszédei tesznek tanúságot. Ezek közt legnevezetesebbek a gr. Károlyi Sándor, gr. Eszterházy Imre halála, s a nagyváradi székesegyház alapkövének letétele alkalmával mondottak. Debreczenben a ház főnökévé választatván, e hivatalában sokakat kath. hitre térített meg. Később mint tartományi tanácsos és collegium! igazgató Szegedre tétetett át, hol egyszersmind mint plebános-helyettes dicsérettel működött. Érdemei tekintetéből a rend magyarországi főnökévé választatott, s e minőségében hat évig nagy buzgalommal működött. Kormányá alatt a tartomány a tatai, kalocsai, szentzi és kanizsai házakkal szaporodott öreg napjaiban magát a terhes kormányzói hivataltól fölmentetni kéré, s mintegy nyugalomba újra Szegedre tétetett át rektornak, hol meg is halt 1773. oct. 8-án. Az irodalomban nevét következő kimerítő munkája által örökíté meg: „Szent Kalazantius József Ahitatos iskoláktól neveztetett szerzetes rend fundátorának sommás élete.“ E szép magyarsággal irt 4dr. 608 lapra terjedő könyv megjelent Kalocsán, 1772.

Tarpai András (szilágyi), nagyváradi ref. collegium igazgatója volt. Hátrahagyott magyar nyelven illy latin című könyvet: *Libellus repudii et divortii Christiani*“ S.-Patak, 1667.

Tasi Gáspár, németből fordítva adott ki „öt predikáziót húsz ezines okokról: miért nem akarnak most némelly emberek katolikusokká lenni?“ Posony, 1640. Ajánlva van Lósy Imre esztergomi érseknek. Másik mun-

kája „Elménknek Istenben fölmeneteléről a teremtett állatok garádicein“ című alatt Bartfán, 1639-ben látott világot (8dr. 470 l.). Ajánlva van Eszterházi Miklós nádornak.

Tatai András, született 1802-ik évben Biharmegyében, Hegyköz-Szent-Miklóson, hol atyja ref. hitszónok volt. Iskoláit Debreczenben végezte, hol folytonosan mint első a jelesek közt tűnt ki. Miután a hittan hallgatásán is keresztül ment, a mezőtúri iskola igazgatását vállalta el, ezen minőségben ott két évet töltött. Utóbb meglátogatta a külföldi egyetemeket, s; meghívást nyervén a kecskeméti ref. főiskola igazgatóságától az ottani mér- és természettudományi tanszékre, ezen tisztében jelenleg is fáradozik. Világot látott munkái: Elemi mértan (Pest, 3 k.). Deák grammatika (Pest, 2 k.). Görög nyelvtan (Pest, 1 k.).

Tatai Ferencz, szoboszlói prédikátor. Munkái: „A kegyelem szövetségének titkaiba való bevezetés“ Lampe után magyarítva. Debreczen, 1749. „A sz. írásnak épületes és idvességés olvasására oktató tanácsadás.“ U. o. 1751. „Catechismusi házi kincs.“ Stehelin Kristóf után. Kolosvár, 1752. „Egy hétre való elmékedések az Úrvaszorához való készülettel.“ Debreczen, 1758. „Az igaz kegyességnek kezdete és előmenetele.“ U. o. 1761.

Telegdi Kovách László, ismeretesb Csatáry Ottó álneve. Született Debreczenben 1816. mart. 24-én. Tanulói pályáját ott helyben kezdette meg s folytatta és a jogi tanulmányokkal Késmárkon végezte be. 1831. sept 30-án tette le az ügyvédi esküt s azóta folytonosan Debreczenben ügyvédkedik. Első irodalmi föllépése a Jelenkor Társalkodója 1835—6-iki folyamaiban történt, hol versek és Fáy modorában írt mesék jelentek meg tőle. Ugyanott 1832-ben „Debreczen jelen állapotját“ adta ki. -1838-ban öccsével külföldön utazván, ezen utazás következtében jelentek meg a Regélőben „Bécsi levelek; a Társalkodóban „Dunaparti tájképek Lincztől Bécsig“; a Tudománytárban „A müncheni fenytő dologház“ című czikk; 1840-ben pedig „Utazás a felsőausztriai sókamrai urada-

lom Salzburg, Tyrol és Bajorhonban“ cím alatt egy kötetnyi útleírás. 1841 -ben Nagy Ignác színműtára 28-ik füzetében „Anya és vetélytárs“ című eredeti szomorújátékát adta ki; az Athenaeumban „A váltóüzletek,“ a Tudománytárban „A bankügy és Europa jelesebb bankjai“ című cikkei jöttek ki; 1842-ben pedig „A bankokról“ címmel egy kötetnyi dolgozatot adott ki. 1843-ban a Tudománytár számára „A község- és városzerkezet elméletileg és gyakorlatilag“ című hosszabb értekezését fogadta el az akadémia, de kiadását a censura meg nem engedte. 1844-ben az Életképekben „Utazási emléklapok;“ Tudománytárban „Hiteltörvényeink hiányai;“ 1845-ben az Életképekben: Úti emlékek; A magyar irodalom jelen állapota; Balatonfüred és tájéka; Útihangok Füredről; A magyar időszaki irodalom című dolgozatok; önállólag pedig „Rövid magyar magánjog népiskolák számára“ jelentek meg tőle. — 1846-ban politikai és jogtudományi cikkeket adott a Pesti Hírlap és Budapesti Híradóban; az Életképekben: Úti emléklapok, A magyar irodalom 1845-iki termékei s több humoristicus életképek olvashatók tőle. A m. akadémiának 1846-iki törvénytudományi pályakérdésére, „melly a polgári törvénykezési eljárásokat elméletileg s gyakorlatilag tárgyalta“, irt pályamunkával pályadíjt nyert; a munka azonban az akkori sajtóviszonyok folytán a volt bécsi m. cancellariához terjesztetvén tol, most is ennek irományai közt hever. Az ezutáni években nagy számú politikai, államgazdászati, jogtudományi, szépirodalmi stb. cikkei jelentek meg a pesti Hetilap, győri Hazánk, Életképek, Pesti divatlap, Vahot Reménye, Hölgyfutár, Divatcsarnok, Kolosvári Hetilap stb. hasábjain. 1847-ben az adriai tenger partvidékeit s az azokat környező tartományokat utazta be. 1848. és 49-ben Debreczenben több mint 1500 előfizető számára az „Alföldi Hírlap“ot szerkesztette alkotmányos monarchiái iránynyal. 1853-ban „Beszélyek és Életképek“ címmel szépirodalmi dolgozatai első kötetét adta ki, de mivel az 1-ső kötet szintén egy évig voltutóvzis-

gálat alatt, a többi kötetek kiadása elmaradt, habár a 2-ik kötetnek felénél több ki volt már nyomva. 1855-ben a párisi műkiállítást látogatta meg, s egyúttal beutazta Poroszországot s Németország többi nevezetes államait, a Rajna-vidéket, Belgiumot, Franciaországot stb. s jelenleg „Utazási emléklapjai“ rendezésével foglalkozik.

Gr. Teleki Ádám (széki), Dobokamegye főispánja, meghalt 1796-ban. Verseibe foglalva lefordítá Corneille „Czid“ szomorújátékát. Kolosvár, 1773.

Széki Teleki Mihály, erdélyi e nevű főrangú család ivadéka, Apaffy Mihály fejedelem alatt kővári főkapitány. Még ifjú korában Weber A. sz.-agoston-rendű kanonok után fordítva kiadott illy czímű könyvet: „Fejedelmi lélek, avagy a jó fejedelemnek szükséges ajándéki.“ Kolosvár, 1689. 4dr. 238 l.

Telkibányai István, erdélyi fi, Utrechtben tanulása alatt fordított s kiadott „Angliai puritanismus“ czímű könyvet 1654-ben.

Temesvári Deák István, XVI. századbéli költő. Ettől nyomtatásban fön maradt: „Historias Enec az ieles gyoze-delemről, mint verte meg Mátyás király üdégiében, Bathori István Erdeli Wayda, a Király hadával az Alibeket Hatuan ezer Törökéi Erdeibe a Kenyérmezőien. Mikoron irnanac 1497. Szent Kálmán napián“ (Ivrét 10 l.). Szerzője Telegden iskolamester volt, mint az a munka végén e versből kitűnik:

„Ezeket versekben a ki bé rendelte,
 Temesvári István Deák az ő neve,
 Hogy Telegden lankéc Schola mesterségben
 Ezer öt száz hatuan kilentz esztendőben/l

Tétsi Miklós, irt illy czímű könyvet: „Lilium humili-tatis, azaz: A nyomorúságoknak tövissé köziben bé-vette-tett Isten Anyaszentegyházának maga megalázása“ Lócse, 1673. Másodszor 1678. Másik hasonnemű munkája „Az Isten anyaszentegyháza — keserves siralma“ Franekerában, 1659-ben látott világot

Thali Kálmán, szül. 1839. jan. 3-án Csepen, akkor Komárom most Esztergom megyében, nemes szülőktől. Tanult a posonyi ev. lyceumban és a pápai főtanodában. Jelenleg a pesti ref. theologai intézet tagja. — Az irodalom terén először 1855-ben lépett föl „Bujdosó lélek“ című népregével a B. P. Viszhang-ban; azóta számos részint történeti, részint lyrai művei jelentek meg elszórva a lapokban. 1857-ben „Ne bántsd a magyart“ cím alatt költői beszélyeket, regéket és balladákat tartalmazó gyűjteményt bocsátott közre.

Tholnai Pap István, édes atyja volt ugyancsak István a veszprémi egyházmegye seniora; ő mint lelkész fia vette föl nevébe a Pap jelzöt, írván magát latinul így: Steph. Pastorius Tholnensis. — 1617. évben a pataki nagyobb tanulók sorában volt; aztán Bodrogkeresztnrba ment iskola-mesternek; 1620-ban pedig a heidelbergai academiába felsőbb tudományok hallgatása végett. Haza érkezése után tarczali káplánná tétetett; azonban e hivatalát nem sokáig folytathatá, mert 1622. a nagy pestis kiölvén a tanárokat Patakon, 1623 ban a főiskola igazgatásával bízott meg, melly hivatalt egy maga három esztendeig vivén, az iskola helyreállítói közt méltán említettik. — 1626. udvari pap lett I. Rákóczy Györgynél, s mint ilyen 1629. a zempléni egyházmegye jegyzője. Majd Rákóczy a fejdelemségre Erdélybe menvén 1630-ban, Tholnai hihetőleg követte, hanem visszajövé, 1631. vagy 1632-ben pataki első papságra emeltetett, élvén sokáig még az udvari pap czítmel. Nevezetes egyébíránt, hogy ő még 1634-ben is „plebanus“nak van írva a zempléni egyházmegye levéltárában. Mint pataki papnak és az iskola egyik felügyelőjének sok baja volt Tholnai Jánossal (1. ezt), ki puritán eszmékkel jövé meg Angolországból, zavarokat idéze elő. — Megh. april 10. 1642. gutaütésben az újhelyi zsinaton, mint egy nyilvános zsinati vita elnöke; eltemettetett Patakon apr. 11. Munkája: Az witterbergai academiának vigasztalása stb. Fejérvárott nyomt. 1632. 4dr.

Tisza Dániel (vásárhelyi), írt „A lelki esméretről vagy

az embernek felebaráti kötelességeiről harmincz vetélkedéseket“ (Amesius után). Franekera, 1671.

Tofaeus máskép **Dobos Mihály**, hihetőleg előnevéről, (de Tófő), melyet Bőd (Smirnai Sz. Polikárpusa 110. lapján) idéz, van átdiákozva, szül. Székelyhídon, Bihar megyében 1624. A hazai iskolákon kívül Belgium akadémiai, Franekera, Utreht, Leida voltak iskolái. 1649. theologia tudora Leidában. Magyarhonba térve váradi professor 1650; pataki 1652, és pedig elibe téve régiebbeknek. 1653. lemondván tanári tisztéről, bodrogkereszturi, onnan 1656. diószegi, 1658. szatmári, 1663. I. Apaffi Mihálynál udvari pap s végre 1679. jun. 4. az erdélyi ref. egyházak superintendense lett. Meghalt 1684. évben. Bőd Péter „igen szókimondó, kemény, mindazáltal mindenek előtt nagy kedvességű embernek“ írja. Keserű összeütközése volt Horváth Andrással, előbb kassai, majd trencsini ágostai iskolaigazgatóval, mint-ha Tofaeus az Arminianok alatt a lutheránokat értette s verte volna 4. sz. alatti vitáirában. Munkái: 1) Disputatio. Franekerában tartá Coceejus alatt. 2) Disputatio historico-theologica de translatione imperii ad francos, 1647. Kijött Utrechtben, 1655. 4dr. — 3) Disputatio inaugurate, de actuali Dei providentia. Lugd. Batav. 1649. 4dr. — 4) De perseverantia Sanctorum. Várad, 1650— 51. 4dr. Két rész. A második után egy függelék, melly miatt nyúlt tollhoz Horváth András. — 5) A szent Zsoltárok rezolútiója. Nyomt. Kolosvárt, 1685. 4dr. Ezek katedrái beszédek s a mint elmondattak, rögtön leírtak Tiszaujhelyi István és Óvári Keszi János, Bornemisza Anna fejdelemasszony íródiákjai által; mellyeket aztán a szerző átnézett s helybenhagyott. Sok beszéde maradt kéziratban.

Tofaeus-Dobos Zsófia, a fenebbinek rokona vagy tán nővére, régiebb írónőink egyike, élt a XVII század alkonyán. „Zsakácskönyvet“ irt, melly Vásárhelyen, 1692-ben s másodsor 1693-ban jelent meg.

Tolnai Dali János (Johannes D. Tolnai), a váradi egyház alumnusa, s hihetőleg a váradi iskola növendéke,

1632. látogatta meg a külföldet, tanult Franekerában, Gröningában. Végre London volt tartós megállapodási helye, hol barátságra lépett a legszigorúbb puritánokkal, kik az egyházat az apostoli egyszerűsége óhajták visszavinni. Tolnai ezek nyomán akart eljárni majd ide haza is. E végből frigyét köte Londonban febr. 9.1638. több magyar ifjakkal, kiknek névsora: Tolnai János, Mohácsi István, Újházi Mátyás, Ungvári Mihály, Kolosi Dániel, Szikszai Benedek, Molnár János, Kuthi János, Keserői Pál, Kecskeméti Miklós. Néhány társait előre küld vén Magyarországra, 1638. őszén Tolnai is megjött hét évi zarándoklás után, s pártfogói által megnyerte I. Rákóczy Györgytől a pataki iskola igazgatását. Híre menvén azonban, hogy Tolnai puritán szellemű, még azon év nov. 10. napjára gyűlést hirdete Miskolczi István esperes, a mellyben Tolnai elé nyolcz kérdő pont adatott, rájuk befelelnie. — T. vonakodott a felelettel, s azon évben nem léphete hivatalba, hanem, miután aláírá a pontokat 1639-ben, igen is. A beavatás nagy ünnepélylyel ment végbe s Tolnai valamelly gunyoros beszédet tartván székfoglalóul, kedvetlenséget okozott az egyházi rendnél, mi a zempléni esperes, Miskolczi István részéről, ki elnöke volt a beavatási ünnepélynek, óvástételre (protestatio) szolgáltatott alkalmat. A mint hivatalba lépe Tolnai, leplezetlenül viselte magát a rokon és nem rokon elvűekhez; s utóbbiakkal czivódott. A tudományokat is bolygatta. Mert a puritán elvekre alkalmazott theológiát tunicá. Amesius szerint száműzte az aristotelesi philosophiát, Keckermann logikáját, s helyettük behozta Ramus Péter dialektikáját. Tanítványait is megfélező, kegyes és nernkegyes (pii et impii) osztályra, a mint vele tartottak vagy nem. Így elszórá az egyenetlenség magvát tanítók és tanítványok között; a miért 1642-ben nyomozás tartatván ellene, a tanítói hivatalból, mellyet három évig, nyolcz holnapig tartott, kilépe és lőn pap Miskolczon. 1644. Rákóczy Zsigmond tábori papja néhány hónapon át s ajánlatára papnak vitetik Tokajba. 1645. a tállyai egyházi gyűlésen Abauj és

Torna egyházmegyei községe választá esperesévé. Az 1646. tokaji felzsinaton esperesi hivatalától felfüggesztetik és tartatik ellene a szatmárnémeti nemzeti zsinat Gél éji Katona István elnöklete alatt. Tolnai ügye majd túllépte Magyarország határait; külföldi tudósokat is megkérdeztek az általa kezdett újítások felől, nevezetesen Maresius Sámuel Gröningában, kinek a felelete oda ment ki, hogy kár volt olly nagy lármát csinálni, mert mind a két oldalon történt hiba. Tolnainak azonban erős pártfogói mind nem hiányzottak, s őt Lorántfi Zsuzsanna és Rákóczy Zsigmond 1649. újra betették a pataki iskolába első mesternek vagy rektornak, mikor hét évig úgy járt el hivatalában, hogy érdemeket szerzett utána. Mert bevitte a gyakorlati theológiát, a homiletikai módszert, és jó papokat nevelt. Ő tanácsolta fejedelmi asszonyának, hogy hiná Magyarországra Komnai A mos Jánost az iskolák rendbe hozására, kit aztán maga Tolnai mindenkor segített az iskolai ügyek körül. Később is állhatatos védője a presbyteri kormányoknak, hogy talán újabb zavarokat idézett volna elő: nem találjuk. Sőt dicséretet érdemel az által is, hogy 1656. és azután a szent vacsora liturgiáját írta, melly meg is jelent Patakon, 1658. Hlyen eljárása után 1656. a gálszécsi zsinaton közakarattal, de Lorántfi Zsuzsanna közbevetése mellett is, újra fölvetett a régi társak közé, mindenek öröme, ő még ez évben lemondott a professorságról, zajos hivatalát a tarczali papi állomással cserélvén, de úgy, hogy iskolanagyi (scholarcha) címét folytonosan viselné. Viszontagságos életének az 1660. esztendő vete végét. Tolnainak voltak barátai, voltak ellenségei, a szerint a mint akarta egyik az újításokat és nem a másik. Maradandó érdeme, s felvilágosult elméjének tanujele, hogy óvakodott folytatni a vallásos felekezeti vitákat, s igyekezett gyakorlatilag foglalkodtatni az elméket. Munkái: 1) Liturgia Sacrae Coenae. Patak, 1658. — 2) Daneus Ráczaei (anagramma ebből Váczi Andreas), azaz: a Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak magok mensége Váczi András ellen. Nyomt. Patakon, 1654. —

3) Theologia, me Ilyet tanított, kéziratban, mellyet Szombathi János még látott

Tolnai családi néven **Sélyei István**, született Tolnán 1630., hol atyja városbíró volt. Tanult az ecsedi, váradiés pataki collegiumokban; azután kiment Belgiumba, hol orvostudori címet és oklevelet nyert. 1662-ben visszajött Erdélybe s K.-Vásárhelyt prédikátori hivatalt viselt, 1665-ben tanárrá nevezetett Kolosvárott s e minőségében húsz évet töltött. Meghalt 1690. Magyar munkája ez: „A kereszténys Apostoli vallásnak utána vezérlő Kalauz.“ Kolosvár, 1679. Ajánlva van Bornemisza Katalinnak. Polémiái mű négy részben, a magyarországi reformatio történetét tárgyzá toldalékkal. Irt latinul is, és kiadott egy imakönyvet: „Könyörgések“ cím alatt Lőcsén, 1661. Továbbá: „Prédikállószeikbéli szikrák“ U. o. 1661.:

Tolnai Sándor, orvostudor és tanár a pesti barmászati intézetnél, született Posonybán. Több közhasznú könyvet adott ki német és latin nyelvjen. Magyar művei: „Fugger Márk urnák a lovak neveléséről irt könyve,“ általa fordítva, bővítve és jegyzésekkel ellátva. Bécs, 1786. 2 kötet. „Barmokat orvosló könyv.“ Pest, 1795. 8dr. 309 l. „A falusi embereknek irt oktatás, miképen kellessék a vízbe holt, felakasztott stb. felebarátján segíteni“ Bécs, 1786. Azonföül lefordítá Wolstein A. „A marha veszélyről irt könyvét“ (Bécs, 1784. II. kiadás u. o. 1786); „A marhadögről irt jegyzéseit“ (u. o. 1784.); „A baromállatok sebgógyításáról irt könyvét“ (u. o. 1785. 8dr. 375 l.). Irt „A lovak külső szép, vagy rut termetek s hibái megesmeréséről“ Posony, és Pest, 1804.

Tömöri előbb **Theodorovics Anasztáz**, szül. 1825. Dunaföldvárott, hol atyja kereskedő volt. Tanult szülőhelyén, Székesfejérvárott és Pesten, hol mérnöki oklevelet nyert. Iskolái végeztével nyolcz éven át magán tanítással foglalkozók; 1853-ban ó-hitü létére a körösi ref. gymnasiumhoz tanáru hivatott meg, hol egy évig a felsőbb számtant tanítá előljárói, tanártársai és hallgatói teljes elisme

réséről. 1854-ben lengyelszületésű anyjának testvére, Baranowszky Miklós hirtelen halála következtében, testvérei - veinek nagybátyja terjedelmes vagyonának lett örökösévé; minek következtében lemondott tanszékéről, annyival inkább; mert idejét nagybátyja több helyütt fekvő, hagyatékának rendbeszedése vévé igénybe. Hazafiul buzgalmának már tanár korában, de leginkább a nagy vagyon öröklése után ad. i. fényes tanúságát az által, hogy a nemzeti és közügyeket, a hol csak lehet, nagylelkűleg pártolja és fölkarolja. 1854. 100 arany pályadíjat tűzött ki egy magyar történeti drámára; minek gyümölcsei lettek: „Bibor és Gyászu Hege-düstől, és „Könyves Kálmán“ Jókaytól. Ugyanazon évben 20 arany jutalmat tűzött ki egy a „Vasárnapi Ujság“-ban megjelenendő költői beszélyre, melyet Mentovics „Idegen“ című beszélye nyert el. Elhunyt nagy költőnk, Vörösmarty számára ő vette meg a sírboltot, a hol nyugszik, s emlékére bronz mellszobrot készíttetett. A körösi gymnasiumban öt arany évenkénti jutalmat alapított azon tanuló számára, ki legszebb haladást tanúsít a magyar irodalom ismeretében és a tiszta fogalmazásban. 1856-ban a magy. akadémiának 400 pilot ajándékozott azon kérelemmel, hogy ez összeg tudományos munka kiadására fordíttassék. Leginkább neki köszönhető, hogy Kliegl József által föltalált hangjegyzőgép a nemzeti muzeum tulajdonává vált. Berlinben magyar nyelv és irodalmi tanszéket szándékozik alapítani az ottani egyetemnél, melly ügyben meg is tévé már a szükséges lépéseket. — Az irodalomban a lapokban elszórva megjelent cikkeiről s bírálatairól (2 X 2=4 jegy alatt) ismeretes. 1852-ben „Emlékönyv cím alatt költeménygyűjteményt adott ki 108 m. író műveiből. 1854-ben megjelent „Mennyiségtan“-ának I. füzeté, melly 12 füzetre van tervezve.

Tordai Sámuel, erdélyi születésű, előbb lónyai, később kolosvári ref. prédikátor, emlékezetét egy magyar, nagy szorgalommal írt történeti munka által hagyta fön, melly a világeseményeket Ulászló idejétől 1556-ig tárgyalja; címe ez; „A néhai első Ferdinand romai császárnak,

hatodik László budai Dobsa királynak stb. idejektől fogva első Leopold stb. idejéig folyt nagy dolgok és csodák.“ 4dr. — Továbbá Beaumont „Kisdedek tudományal telt tárháza“ utolsó két kötetét fordítá magyarra. Kolosvár, 1781. Fönmaradtak nyomtatásban több alkalmi és halotti predikáziói, és „A megtérés halogatásának veszedelmes voltáról való elmélkedések.“ Kolosvár, 1767. Továbbá: „Éneklésnek és Szabadulásnak szava az igazaknak sátoráiban.“ U. o. 1768. „A svetziai grófnének élete.“ U. o. 1772.

Torkos András, győri evang. prédikátor volt s bocsátott közre illy című imakönyvet: „Engesztelő Áldozat.“ Hala, 1709. Görögből magyarra fordítá az új szövetségi szentírást, melyet fia, József, Wittenbergában, 1736. bocsátott közre.

Tormási János, Kecskeméten született s Halason ref. prédikátor volt. Több egyes alkalmi beszédein kívül kinyomatott a következő című könyve: „Egynéhány predikáziók (17), melyeket a közelebb elmúlt országgyűlésére felsereglett úri rendek előtt Budán és Posonyban elmondott sbt.“ Pest 1791. Kéziratban maradt tőle a dunamelléki ref. superintendia históriája.

Toroczkay Máté, Erdélyben unitárius superintended volt. Enyedi latin eredetije után fordítva kiadá „Az új testamentombeli a Szentháromságra vonatkozó helyek magyarázatát.“ Kolosvár. Irt továbbá „Keresztyéni üdvösségéé tudományt a régi és új testamentom szerint.“ U. o. 1632.

Török Incze, sz.-ferenczrendi szerzetes s hitszónok, vasárnapi egyházi beszédeit Pesten két kötetben, ünnepi és böjti predikázióit u. o. egy kötetben bocsátá közre.

Török Nép. János, a Sopronmegyében Jobbaházán és Csáforton birtokló Török-nemzetség azon ágából származik, melly a múlt század végén Zalamegyébe szivárgott, h zül 1809-ik évi junius 6-án. Atyja, Antal, egykor gr. Batthyányi Lajos gyermekkori tanítója, s Kopácsy primás, néhai Horváth János sz.-fejérvári püspök, Kisfaludy Sándor és Bacsányi János iskolatársa és ifjúkori barátja, később kis gazdasága és könyvei közt osztván meg életét, legtöbb

gondját János fiának nevelése körül öszpontosította. A józsefkori reminiscentiá-któl áthatott s a hazai történetben ott-honos apa jól megválasztott elbeszélései a korán érett gyermek zsenge elméjére kitörölhetetlen benyomást tettek, és vele a még akkor gyéreb, magyar nyelven irt történeti és költői művek olvasását igen korán megkedveltették; mihez is utóbb nagy előszeretet járult a romai classikusok iránt. Nyolczadik évében már a második diák iskolába lépett a veszprémi gymnasiumban. Tanulmányait utóbb Keszthelyen, Budán és Pesten ritka előmenetellel folytató, s minden oda mutatott, hogy az ifjú egyházi pályára készül, mire őt különösen a még akkor veszprémi püspök, Kopácsy buzdító; közbenjött viszonyok azonban Graczbé vezeték őt, hol a Jobanneumban természettudományi, matematikai s gazdasági tanulmányokat végezvén, élete új irányt nyert. Kiterjedtebb s hatásosb körben óhajtván ismereteit érvényesíteni, s rövid alkalmazás után mint törvénykezési és gazdasági segéd gr. Trautmansdorf liebenai uradalmában, Stájerországban, a honvágy ellenállhatlan ösztönétől is izgatva, herczeg Eszterházy Miklós Kismartonban székelő uradalmi kormányánál kért és nyert alkalmazást 1830-ban. Ez időben az elmék két oldalról voltak hazánkban a korábbinál melegebb mozgásba hozva. Egyik factor volt gróf Széchenyi Istvánnak buzdító tevékenysége s mindenek felett az egész magyar nemzetet felvillanyozó „Hitel” című munkája. Másik factor az alkotmányos reform-szellem, melly a párisi júliusi napok által egész Európában új életre éhresztetett. E kettős befolyásnak egyesült hatása (melly annál, ki a hazai és külföldi közéletet és irodalmat akkor egyenlő figyelemmel kísérte, el nem maradhatott) határozott irányt és élettervet érlelt meg az ifjú lelkében. Feltette magában komoly és állhatatos tanulmány által képessé tenni magát arra, hogy egy részről a nemzet szellemi mivelődésének előmozdításához járulhasson, más részről pedig a socialis téren segédkezet nyújt-hasson a haza mezőgazdasági felvirulásának, mint a közjó-iét legmélyebb alapjának eszközlésére. És az ifjú könyvtárt

halmozott össze, nyelveket tanult, a nemzet közjogi viszonyait s történetét nyomozta, s több éveken át éjjel nappal dolgozott. Elkezdett végre írni, — e czélra a Társalkodót, a Jelenkor melléklapját, választván azért, mivel e lap gróf Széchenyi István közlönye vala, kin az ifjú már akkor a szeretet és bámulat legnagyobb szenvedélyével csüggött. — S az öreg Helmeczy, megkedvelvén az ifjúnak idealismust és tapasztalást egyiránt tanúsító tüzes közgazdasági dolgozatait, több buzdító s elismerő levelet intézett hozzá, őt a szorgalmas írásra serkentvén.

1835-ben gróf Széchenyi István azon eszmét hozván Pesten szőnyegre, hogy a lóverseny-társulat gazdasági egyesületté alakitassék át, — Török János e tárgyban, ismerve a kitűnő tökélyvel szervezett stájerországi gazdasági társulatot, számos útmutató közleményeket irt, mellyek a vezető férfiaknál figyelmet gerjesztvén, okozták, hogy Török János az újon alakult Magyar Gazdasági Egyesület⁴ tiszteletbeli tagjává s vidéki (sopronmegyei) képviselőjévé választott; — s azon kitűnő eredmény folytán, mellyel neki sikerült főleg Sopronban a megyei gyűlések alkalmával az ot-tani karok és rendek közt, de különben a gazdatisztek sorában is tetemes alapítványokat és tagsági aláírásokat gyűjteni, — az egyesületi közgyűlések nevében gróf Andrássy György elnök részéről több rendbeli elismerő levelekkel tiszteltetett meg. Ez alatt magán körében mindenfelé a nemzetiség ügyét s az irodalmat igyekezett ápolni és terjeszteni; Kismartonban, e tisztán német városban, magyar olvasó társulatot hozott létre, s a közélet iránt azelőtt teljesen részvétlen közönségben itt olly szellemet támasztott, hogy 1838-ban a nagyszerű budapesti vizáradás alkalmával Török János megindító felszólalása folytán a lakosság ott az országos szerencsétlenség enyhítésére minden kitelhető áldozatot hozott Hivatalos helyzetével azonban napról napra elégségtlenebb lőn. Nagyon fájt neki azon parlag állapot, mellyben a herczegi majorátus, e nagy darab földje a hazának, a dicasterialis és bureaucraticus vezérlét alatt sínlett.

a Sabaj annyira megrögzött vala, hogy maga az új örökös, herceg Pál, ki mint angolországi követ az angol lordok által követett józanabb gazdálkodást alaposan ismerte, itt-hon a nehézségeken nem tudott keresztül törni s Töröknek e végett benyújtott emlékirata és terve helyeseltetett ugyan, de nem foganatosított. Ezen elkedvetlenültségben lepte meg Török Jánost a meghívás, mellyben őt hazánk egyik legjelesb gazdája, gróf Károlyi Lajos és gróf Batthyányi Gusztáv és Kázmér összes uroalmainak akkori igazgatója, a lángeszű Klauzál Imre, felszolitá, ezen egyesült jószág-igazgatásban mint ülnök részt venni. E meghívás folytán T. J. Tótmegyerre, Nyitrába költözöködött, honnan néhány holnap múlva ismét az összes igazgatóság Rohoncra, Vasme gyébe tette át székhelyét, hogy ott a három gróf közös költségén „Gazdaképző intézetet“ indítson meg, maga az uradalmi személyzet viselvén a lelkes Klauzál vezérlete alatt a tanári szerepet. Török Jánosra a földmivelés, mezőgazdasági vegyészet, physiologia stb. tanítása Hibáztatott. A fényes sikerrel s szokatlan számú hallgatókkal indult intézet azonban, megszűnvén a tulajdonosok közt az egyetértés, másfélévi lét után, a tudománynak tetemes kárával felbomlott.

Daczára a sokoldalú elfoglaltságnak, melly a tanári és ülnöki állással összekötte volt, — Török időt talált itt mind irodalmi munkásságát folytatni, nagy érdekű cikkeket írván a „Gazdasági tudósítások és rohonczi közlemények“ című egyesített folyóiratba, — mind pedig a Gazdasági Egyesület Ügyét Vasme gyében támogatni, szerezvén neki itt is számos tagot és alapítványokat, és sikeresen mozgásba hozván egy megyei fiók gazdasági-egyesület eszméjét. Ezen időszakban T. J. időnkint Klauzál Imre társaságában Pestre rándult, hogy a Gazd. Egyesület közgyűléseiben részt vegyen. Így történt, hogy az egyesület 1839-diki tavaszi közgyűlésén indítvány tétetvén, miszerint az egyesület azontúl évenként egy okszerűen kezelt uradalmat küldöttségileg megvizsgáltatna, s az eredményt közokulás végett nyomatná ki, határozatba ment, hogy e célra elsőben is a szere-

tett József Nádor elhíült alcuthi uradalma választassák. T. J. a megbízott küldöttséghez csatoltatván, egyszersmind a tudósítás elkészítésével bízott meg; melly tudósítás azután e cím alatt: „Alcuth gazdasági tekintetben“ a referens által magyar és német nyelven írva terjedelmes füzetben nyomtatásban megjelent, s a magyar gazdaközönségben nagy sensatiót ébresztett. Ugyanezen esztendőben az őszi közgyűlésen, Széchenyi István és Andrássy György grófok, s a kedves emlékezetű Csapó Dániel és Klauzál Imre közös indítványára Török J. a gazd. egyesület előadójává választott Kacs Kovics Lajos titoknok mellett, kivel szövetségben ugyanazon időben engedélyt nyert „Magyar-Gazda és Müipar“ cím alatt gazdasági folyóiratot adhatni ki. S ezen eseménynyel Török J. számára azon eredménydus életpálya nyílt, melly neki elég tágas tért nyitott a tüzes véralkatában rejlő munkásságot kifejezni, s főleg a mezőgazdaságra vonatkozó ama nemzetgazdasági eszmék valószínűsítésére törekedni, mellyek hosszú tanulmányozás alatt lelkében crystallizálódtak. Az első érezhető hatás, mellyet gyakorolt, az élénk szellemi és gyakorlati mozgalom volt, mellyet tartalomdus lapja által a hazai gazdák közt előidézett. Tárgyának tudományos színvonalán állván, s tiszta, világos és vonzó irmodorral bírván, a „Magyar Gazda,“ mellyet 1848 végéig szerkesztett, a legszámosb olvasónak örvendő s a legkapósob, s annál fogva leghasznosb lapok közé tartozott az országban. — Se lapnak legérdekesb korszakát azon tanulságos eszmeharcz képzi, melly közte s Kossuth iparközlönye, a „Hetilap“ közt 1845-ben mindkét részről minden tehetség kifejtésével viseltetett azon kérdés felett: vajjon üdvös éskivihető-e az iparvédegylet és védvám olly országra nézve, melly gazdag földje, kedvező éghajlata, s az adó csekélysége daczára (akkor még egész Magyarország hadi és polgári adója csak 10 millió pforintra ment) olly alacson fokán áll a földművelésnek, hogy csekély népessége mellett is minduntalan éhséggel küzd? — mellynek saját nyers terménye feldolgozására sincs elegendő keze, szakértelme és

tökéje s melly magát, sem az austriai örökös tartományoktól el nem rekesztheti, sem a kormány kereskedelmi politikája alól ki nem vonhatja? s nem korszerűbb volna-e mind törvényhozási, mind socialis téren elsőben is minden erőt olly országos intézkedésekre fordítani, mellyek a létező törvényes és társadalmi akadályokat elhárítva, mindenekelőtt a hazai mezőgazdaságot, mint a leendő ipar anyját, tegyék felvirulhatásra képessé? E vitától, mellyben a magyar birtokos osztály túlnyomó része Török nézeteihez csatlakozott, kezdődött a Török és Kossuth közt többé meg nem szűnt feszültség. S míg egyébiránt a Magyar-Gazda észrevehető sikerrel hinté mindenfelé a mezőgazdaság gyakorlati terén a korszerű javítások magvát és ismereteket, azalatt egyszerűsmind Töröknek közlönyül szolgált az ut egyenetlésére azon közgazdasági eszméknek, mellyeket az országban terjesztetni, s a Magyar Gazdasági Egyesület útján a megyék és törvényhozók által fblkaroltatni óhajtott. Hlyen eszmék voltak a közteherviselet, az ősiség módosítása, a hűbériség megváltása, a minimum, tagosítás, országos tűzkármentés, hitelbank, erdő-, vízi és cselédtörvények, marhasó, az egyesület országosítása, gazdasági intézetek, stb.

Ezenkívül az időben még négy önálló dolgozattal gyarapítá Török János a mezőgazdasági irodalmat, mellyeknek czíme: t. i. „Okszerű Kalauz“ 1-ső kötet; a második kötet is nyomtatás alatt volt, de a közbejött forradalom miatt megszakadt; a „Rétfüvek és takarmánynövények ismertetése“ rajzokkal; azután „Mezőgazdasági Nefejejts“ 12 fali táblával; végre Dombasle „Okszerű gazdája,“ mellyet saját felügyelete alatt fordítottatott. Minden egyéb akár irodalmi, akár socialis munkássága szoros összeköttetésben állott a Magyar Gazdas. Egyesület életével, melly az ő fáradozatlan tevékenysége, ügyszeretete és agitatioja folytán egy részről számra és alapvagyonra, más részről minden irányban való közrehatásban országos hatásra és országos tekintélyre emelkedett. Ezen egyesület történetének, s Török János egyesületi munkásságának valamint azon általános sze-

replésnek, melyet T. J. a magyar nemzeti művelődés előmozdításában mint gróf Széchenyi István hű tanítványa gyakorolt, részletes leírása egészen más térre tartozván, legyen itt elég csak a tárgyak és tények pusztá neveit elsorolni, melyekhez Török János neve és emlékezete elválaszthatatlanul csatolva van. Ezek: a Mezei Naptár, Gazdasági Kistükör, Schamsz szállóiskolája, országos gyümölcskert, gazdasági, gyümölcs- és szőlőkiállítások, a jobb ekék és gépek terjesztése, érdempénzek veretése a kertészet és lótenyésztés érdekében, állattenyésztési jutalmazások, mezőgazdasági szakképességek neveltetése külföldön, számos főkegyesületek alakulása, mezőgazdasági korszerű törvények előkészítése, az egyesületnek országgyűlési befolyása, a természetvizsgálók vándorgyűlései, s a közteleknek palotaszert! kiépítése, stb. A szőkealmi gazdaképző intézet sorsa, melyet T. J. részint részvényeken, részint saját csekély vagyonának feláldozásával hozott létre, — szintén egy külön értekezést igényelne, mely e biographiai gyűjtemény határain túl megy. De azt igen is helyén találjuk itt megemlíteni, hogy Török János munkássága és érdemei minden oldalról nagy méltánylásban és elismerésben részesültek. A magyar akadémia levelező tagjává választó őt, — az ország számos megyében megtiszteltetésként táblabírává neveztetett, — s nem csak az austriai örökös tartományokban működő gazdasági és kerti, de az ismeretes külföldi mezőgazdasági és természettudományi társulatok legnagyobb része által vagy rendes vagy tiszteletbeli tagság oklevelével s érdempénzekkel tiszteltetett meg, mely utóbbi kitüntetést főleg azon fontos utazása alkalmával érdemle ki, midőn boldogult nádorunk, József Főherceg kívánságára s ajánló levelei, s a statuscancellária által a külföldi austriai követekhez intézett creditivja mellett fél Európát, s különösen német, belga és dán államokat beutazta a végett, hogy részint az általános országcultura előmozdítására, részint a hűbéri viszonyokra vonatkozó intézkedésekről adatokat gyűjtsön.

Ezen eredménydús munkásságnak a legszebb remények

közepette az 1848-diki forradalom véget vetett. — Török János 1849-ben a közmozgalmak közé sodortatott, — a mire 1860 végén hosszabb letartóztatás után szabadságát visszanyerő, — egyesületi hivatala az egyesület ideiglenes kormánya által be volt töltve. — Az egyesület alapítóinak azon tervé, melly szerint őt a tekintélyesb alapítók az 1852-ben újabban megindítandó egyesületnél ismét igazgatóul behelyezni szándékoztak, nem valósulhatott; mert az elnöki választások nem nyervén akkor 1. f. helyen megerősítést, — az egyesület nem kezdhető meg rendszeres munkásságát. Török János azonban, ki magában ellenállhat! an ösztönt érzett az általános elcsüggedés és zsibbadtság ezen napjaiban a nemzetet önbizalomra ébreszteni s újabb korszerű munkásságra buzdítani, ~ a politikai journalistika terére lépett, sa Magyar Hírlapban megindítá R. K. jegy alatt azon cikksorozatot, melly „Magyar Életkérdések“ czím alatt később külföldnyomtatásban is megjelent, s melly ezahadelmiiség, nemzeti érzület, logics és független nyíltság szempontjából feltűnve, általános figyelmet s eszmemozgmalmat ébresztett E siker folytán Török János felkérte a „Pesti Napló“ szerkesztését átvenni. S a vállalkozó tulajdonos, Emich nem csalatkozott, mert a lap néhány hónap alatt azon kapósságra s előfizetési részvétre emelkedett, melly az egykori alkotmányos magyar journalistika arany napjaira emlékeztetett — Alig töltött azonban Török e szerencsés vállalatban két évet, — a tulajdonos, ki lapját a szerkesztő meleg hazafiul e szabadelmű irányának következményeitől féltette, daczára a közvéleménynek., melly a szerkesztőt karjaira vette, — olly lépéseket tett, mellyek Török Jánost itt lelépni, s maga számára Bécsben „Magyar Sajtó“ czíme alatt egy másik lapot alapítani kényszeríték.

Az eredmény e lépés czélszerűségét igazolta, mert a Pesti Napló előfizetőinek tetemes része az új laphoz csatlakozott, s a Magyar Sajtó minden előjelek szerint kétségtelenül, s daczára az ellene egyes rosszakarók által intézett különféle fondorkodásoknak, a legvirágzóbb jövő-

nek nézett elébe, s a légüdvösb hatás gyakorlatára volt mind társadalmi, mind cultural tekintetben hivatva, ha a vállalat finánciális kezelése szerencsétlen kezekre nem kerül; mi a lapot és annak szerkesztőjét azon helyzetbe hozta, hogy a tulajdonosi jogot idegen kiadóra legyen kénytelen ruházni. Az innen következett bonyolódott s nyomasztó viszonyok tán még inkább, mint az egyszersmind közbejött kényes szerkesztői bajok és súrlódások bírták Török Jánost arra, hogy a szerkesztőségről végkép lemondjon, minek következtében a lapot magának Heckenast Gustáv vásárlá meg s azt ismét Pestre tette át, hol az Hajnik Károly szerkesztése alatt még mindig megjelenik, folyvást kegyelve a közönség, részéről főleg azon vezér czikkek miatt, mellyek abban Török János tollából megjelennek. Azon kitűnő figyelem és köztetszés folytán, mellyet a közönség ezen nemzetiségi s hazafiul irányú dolgozatok iránt nyilvánít, elhatározta magát Török János a Pesti Napló s Magyar Sajtó hasábjain megjelent fontos czikkeit összegyűjteni s „Publicistikai dolgozatok“ czíme alatt külön közrebocsátani. — Hasonlóan most készít Török sajtó alá némelly kiadatlan kéziratokat Széchenyi István gróftól, mellyeknek közrebocsátását a nemes gróf egészen hű tanítványa intézkedésére bízta.

Törpe Péter, illy című történeti munkát irt: „Kísérteti történet a tizenharmadik századból.“ Két kötet. Posony, 1796. 192 és 1901.

Tóth Fábán, franciscanus, irt két könyvet e címek alatt: „A keresztfán függő Jézus Krisztusnak, a bűnös ember szivére ható szállása.“ Sopron, 1755.; és „Egy kötés Mirha, azaz: Simeonnak hegyes töre.“ U. o. 1757.

Tóth Endre, jelesb költőink egyike, szül. 1824-ben Szabolcsban. Tanulmányait végezvén, joggyakornok lón. Epén akkor ütven ki az 1848-iki mozgalmak, a hadjáratban mint borsodi önkénytes vett részt. Megjelent művei a következők: 1) „Zengő bokor.“ Pest, 1853. 2 kötet. 2) „Újabb költeményei.“ U. o. 1855. 3) „Angyalbandi“ ez. költői be-

szélye 6 énekben. Pesten, 1856. Tóth Endre költeményeit buskomoly kedély, ragyogó képei és csinos -nyelve' teszik föltünőkké.

Tóth Farkas, mint pécsi gymnasium nevéndéke 1763-ban Trencsénben a jezsuiták közé fölvétetett A bölcsészeiét Kacsén, a hittudományokat Nagyszombatban hallgatta. A rend eltörlése után kilépett az egyházi rendből, később njra föl' vette az egyházi öltönyt, s áldozárrá szenteltetvén, tanított a budai gymnasiumban. Innen Sopronba tétetett őt gymnasium! igazgatóul. — Több rendbeli latin és magyar versezetei közül különös említést érdemelnek a következők: „A magyar koronának utolsó hazajövele.“ Buda, 1790. „A Trenk' csúfos ember.*1 U. o. 1790. „A magyar koronás fejédelmet megtámadni nem tanácsos.“ Posoay, 1796. A magyarok beszédje a visszajövä palatinushoz. (Vers).- Megjelent Budán. — „Lovász Zsigmond békési főispán beigtásakor mondott beszéd.“

Tóth Ferencz, sárospataki ref. tanár, „Keresztény tudományt, avagy dogmatics theologiát“ adott ki Győrött, 1804. 8dr. 20 és 666 l.

Tooth István, született 1817-ben Bajkán, Barsmegyében. Iskoláit Debreceniben végezvén, b. Vay Miklós házánál nevelő volt; utóbb debreczeni collegiumi tanáru választatott el a itt halt meg legjobb korában, 1855-ben. Munkái a következők: A görögök történetei; A romaiak történetei; Költészettan; Ssavalmányok.

Tóth József, a pesti nemzeti színház egyik tudományosan műveit tagja, szül. Szentesen 1823. jul. 5-én. Tanult Kecskeméten és Pesten; 1841-ben lépett a színészi pályára Miskolczon, Tóth István, Telepi, Bállá és Újfalucí egyesült ezinészársulatánál. 1844-ben Komlóssi Ferencz társulatához ment át. Többször vendégszerepelt Pesten, miglen 1850-ben az itteni nemzeti színház tagjává szerződötetett s azóta itten Fánosi halála óta a cselazövä szerepekben első helyet vívott ki magának. Az irodalommal is foglalkozik. 1850-ben „Orgazda“ caimü színművet irt; lefordító Hebbél „Judith“-

ját, Schakespeare „Veronai két nemes“-ét és „VI. Henrik“-et „Fehér és piros rózsa“ cím alatt.

Tóth Mihály, magyarra fordítá Lese „Keresztény erkölcsi tudományát.“ Megjelent 1788. 8dr. 387 l. Eredeti munkája: „A keresztségnek orvosi szemekkel való megvizsgálása.“ Posony, 1789.

Turkovits Mihály (csepregi), kolosvári tekintélyes polgár Apafi fejedelem idejében, magyarra fordította Perkinsius munkáját „A lelkiisméretnek akadékiról.“ Amsterdam, 1648. 12dr. 249 l. Másik eredeti műve: „Tanácsai tükör“ Sseben, 1663. 4dr.

Tassai János, latinból magyarra fordítva kiadta Juelli János salzburgi püspök könyvét fly ozim alatt: „A reformats ekklesiának apológiája.“ Megjelent 1748. 8dr. 266.

Tyukodi Márton, körösi ref. pap munkájának címe: „A tiszta életű József pátriárka életének, szenvedéseinek és dicsérettel viselt dolgainak ez. iráe szerint való magyarázatja (60 prédikátoréban). Nagyvárad, 1641. 8dr. 647 l.

Újfalusi Judit, sz.-Klára-szerzetbeli apáoza, fordításban közrebocsátott Mária tiszteletére illy című könyvet: „Makula nélkül való tükör.“ Nagyszombat, 1712. Másodszor u. o. 1723. Azontúl még négy kiadást ért.

Szilvás-Újfalvi Imre, zemplénmegyei Szilvás, helységből eredt; megkülönböztetendő a másik Ujftdvi Kationa Imrétől, kivel egy időben élt. Amaz 1587 táján sárospataki segédtanár, 1598-ben pedig - Lampe Ember Pál szerint — a debreczeni tanodában Laskai Jánosáéi a héber nyelv és mennyiségtan tanára volt mintegy 1607-ig; midőn a nagyváradai egyháznak lelkészévé, és a biharmegyei tractusnak seniorává lőn. 1609-ben leginkább azért, mert maga a a superintendességre vágyott, az akkor sup. Hodászy Lukács elleni gyűlöletből az egyházi fegyelem ellen kikelt, és terjedákeny viszályokra és szakadásokra izgatott. E végett az 1610. nov. 7-ki várad! zsinat elé idéztetve, csak az eléje tett pontok, aláírása mellett nyerhetett kegyelmet. De a következő év elején már njra folytató izgatásait, mi az 1612.

nagykárolyi és váradi és 1614-ki szathmári zsinatokra szolgált okú; míg végre az utolsóban az erdélyi fejedelem parancsából az egyházi hatóság előtt egy arra rendelt bizottmány tárgyalván a vádügyet, mint hitszegő bűnös élma rasztaltatott, és előbb Huszton és Váradon ült börtönben, később pedig száműzetett, míg végre nyugtalan ételének a halál véget szakított. — Mint debrezeni tanár még 1597-ben irt egy latin-magyar szótárt, melly Kölcseynek egy levele szerint — nyomva is megjelent, adnak azonban nyoma is eltűnván, jelenleg e munkából egy példány azon kqri kéziratban csupán a magyar akadémia könyvtárában található. 1598-ban. Halotti énekeit egybeszedve nyomatta ki Debrecenben. És ezeknél fogva írónk kost is helyet vívott ki magának.

Urházy György, szül. 1828-ban Tokaj ban, Zeinplén megyében. Atyja középszolnoki ref. lelkész lévén, az elemi iskolákat Zsibón, a többit Zilahon és a kolosvári ref. főtanodében kitűnő szorgalommal végezte be 1845-ben. Többször iskolai pályadíjat is nyert. Már mint jogásztól jelentek még költemények, mellyek .figyelmeit keltettek. Ekkor dolgozott az „Erdélyi Híradó“ számára is. Iskolái- bevégeztével az irodalomra- szentelvén magát, az erdélyi ellenzék akkori közlönyének, az Erdélyi Híradó-nak rendes munkatársává szegődött. 1847-ben egy, a jobb irodalmi erők által tárnomgatott zsebkönyvét szerkesztett, melly 1848-ben Unió zsebkönyv cím alatt Kolosvárott jelent meg. 1848-ik évben a politikai pályára készülvén, Marosvásárhelyén ügyvédi vizsgálatot tett. 1849. év végén szülőföldjére, Tokajba ment, s az angol és francia irodalmat tanulmányozta. 1850ben Pestre jött Császár Ferencz „Pesti Napló“ja mellé; Ősz óta az e című pol. hírlap dolgozótársa volt 1838-ban jelent meg „III. Napoleon“ című történeti és politikai könyve. 1854-ben mint a Pesti Napló levelezője a keleti háború színhelyére a török táborba ment. Ez útjának eredményeül Keleti képek (Pest, 1854.) című munkája jelent meg. Jelenleg a magyar nemzet pstörténete kérdéseivel foglal-

kozik, és erre vonatkozólag Kaukasz című munkát készít sajtó alá, e mellett a „Magyar Posta“ című politikai lapot szerkeszti. Urházy egyike osinos, jobb irálya fiatal írónknak, kinek tevékeny munkássága más esek ajtért is méltánylandó, mert komolyabb stádiumokkal is (nillyekkel ifjabb írónk közüli kevés) foglalkozik.

Uzoni Balás, dévai ref. prédikátor, még tanuló korában magyarítva bocsátó közre Dióst H. a hitágazatairól szóló tanítását illy cím alatt: „öt sima kövekkel felékesített Dávid parittyája.“ Fejérvár, 1653. Megjelent Kemény Simon költségén.

Váczai Endre, Tolnai Dali János ellen írt illy című munkát: „Tsfos és vádos magok és mások mentésére való választétel.“ Kassa, 1654.

Vadász Ferencz szombathelyi megyei áldozár, hit-tudor és a szombathelyi seminariumban az egyházi történet s egyházi jogtan tanára, született Körmenden, 1804-dik évben; áldozárrá felszenteltetett 1829-ben. Rövid időt a lelkipásztorkodóéban mint ikervári és baltavári káplán ejtöltvén, a szombathelyi. seminariumban tanulmányi felügyelővé, később ugyanott tanárrá neveztetett ki, mely hivatalában jelenben ia fiáradhatlan. munkássággal foglalkozik. Tanítványai évenkint hálás érzelemmel búcsúznak el a közkedvességü tanártól, ki az egyházi történet iskolai kéziratának szerkesztésében semmi fáradságot sem es^nál, hogy hallgatói minél könnyebben tehessék tajátjokká e becses tant. A szerény férfitú mindenki elismerését, tiszteletét és szeretetét birja. Írt több csikket a Religio és Nevelésben; a latin nyelven kiadott „Fasciculi Eoolesiastico-Litterarii“ című füzetekben pedig a Reformatio Magyarorszáiban! elterjedésének történetét írta ié.

Vadnai Károly, beszélyíró, jelenleg a Hölgyfutár munkatársá, szül. 1832.. Miskolczon, előkelő szülöktől. Tanult szülöhelyén. 1848-ban részt vett a magyar hadjáratban mint honvéd, és a forradalom elnyomása után a császári katonaságba soroztatván, egy évet Olaszországban töltött. — Az

irodalmi téren először 1852-ben lépett föl Nagy Ignáz Hölgyfutárjában „Ceylon gyöngyei“ című beszélylyel, mely figyelmet gerjesztett. Azóta szépirodalmi lapjainkban: „Ország Ilona“, „Rafael“, „Utolsó méd király“ történeti beszélyei; „Straniera“, „Hű varróleány“, „Illyének a nők“ című víg novellái; „Művészi család“, „Adeline“, „Jenny“, „Sorsüldözöttek“ stb. című társadalmi elbeszélései jelentek meg. 1856-ban a B. P. Viszhangban „Megtörtént“ című beszélyt közlött, mely szerzőnek Petőfivel történt találkozását tárgyalja. Jelenleg, mint a Hölgyfutár szerkesztőtársa, e lap tárcairovatát írja.

Valkai András, szül. Erdélyben, Kalotaszegen. Krónikái maradtak fön illy czímek alatt: „Chronica vagy szép históriáé ének, miképen Károly császár hadakozott Afrikában Barbarosa basa ellen, és Mui easeset királyi székibe viszatétele.“ 1571. — „Chronica, vagy szép Históriaé ének: miképen Hariadenus tengeri Tolvaj Barbarosa Basává lett és ez által Szuliman Császár a Tengert birta, sok várakat elvett és Tunetum országát is.“ Kolosvár, 1573. — Chronica, mellyben megiratik a nagy pap János Tsászárnak igen nagy Tsászári birodalma, kit Indiában bír.“ Kolosvár, 1573. „A nagy Bánk Bánról.“ U. 0.1573. „História az.vitéz Hunyadi János erdélyi Vajdáról“ (versekben). Debreczen, 1575. „História az Longobardusoknak tized Királyokról, Andomusról.“ (Versek). Kolosvár, 1575. Genealogia histories Regem Hungáriáé ab Adamo Protoplasts, ad serenissimum usque Joannem Secundum.“ Kolosvár.

Váli István, almási ref. pap, nevezetes munkát irt s kiadott „Romai imperatorok tüköre“ cím alatt, melly 118 imperator -életét, viselt dolgait, eredetét stb. tárgyalja. Megjelent Posonyban és Kassán, 1778. 8dr. 326 l.

Váli Mihály (hedelitz), orvos, „Háti orvos szótárotska, azaz: Betű ezerént magyarul szóló orvos könyvecske“ cím alatt hasznos munkát bocsátott közre Győrött, 1792. 8dr. 2001.

Vályi Klára, Hontmegyében, Jánosiban született, ki-

tanult szülésznő volt 1798-ban buzdító verseket irt a magyar insurgensekhez, mellyek összes versei kiadásiban is megjelentek.,

Váradi Ferencz, szül- Belényesen. Apafi Mihály fejedelem uradalmainak teljhatalmú igazgatója volt Megjelent tőle: „Isten elébe felbocsátandó lelki áldozatok“ című imakönyv. Kolosvár, 1670.

Kalmári Várady János, kiadott illy című könyvet: „A régi magyar, zászlósságról való nyomozások“ Posony, 1830. 8dr. XII és 266 lap. Ezen könyv címlapján az író neve mellett levő címekből értjük, hogy Nógrád-megye táblabírája s báró Balassa család egykori levéltárnoka volt, s hogy munkáját Kassán 1826-ban irta. Itt mondja az előszóban, miszerint könyvét még az előtt irta, mielőtt Piringer hasontárgyú munkáját (Banderien Ungarns) ismerte volna; és mind annak daozára — úgy mond ~ hogy az említett irattal „vagy igen egyetért, vagy igen ellenkezik, mégis kiadandónak tartotta. A munka egyébiránt a már akkor elvirágzott múlt századi kritikai iskola után bekövetkezett kritikátlanabb s ábrándozóbb hazai történeti irányban-van írva. Meglátszik rajta másképp is „a Horvát István-féle iskola magyar szószármaztatási nyelvészkedése. Mire nézve Várady a közéletben is kor- és laktársainál hírhedt' volt: Valljon irt-e s kiadott-e még ezenkívül is más munkákat, nincs tudomásunkra. Neve tudtunkra irodalomtörténetünkben eddig említetlenül maradt. Mit róla még ki-puhatolhattunk, abból áll, hogy élte utóbbi éveiben jószágán, Csallóköz Előpátony helységében, lakott, mint a főnemiített uradalom nyugalmazott számvevője, hol a nagylégi plébánia anyakönyve szerjnt 1848. jun. 3. élte 67. esztendejében meghalt.

Váradi Mátyás, orvosdoctor volt, melly címet a franekerai akadémiától nyerte, hol felsőbb tanulmányait végzé. Két rendbeli latin művén kívül magyarul megjelent tőle: „Égő szövétnek, avagy: ragyogó fáklya. A kath. szétartás, különösen, a mise ellen itt könyv. Franekera. 1668.

Vas Gereben, családi néven Radákovics József, legjelesebb és legtermékenyebb tősgyökeres magyar íróink egyike, szül. Fürgéden, Tolnamegyében, 1823. apr. 9-én. Atyja, Radákovics Mihály hg. Batthyányi gazdatisztje volt. Tanult Veszprémben, Sz.-Fejérvárt, Pécssett és Győrött. A bölcsészeti elvégezvén, a gazdasági pályán gyakornokoskodék; két év múlva azonban, szülőinek akarata ellenére is, Győrbe ment joghallgatóé végett. Ez idő alatt Atádi barátjával szépirodalmi képzőkört alakított, s egy írott lapot adott kh Sopronban lett joggyakornok, azután kir. táblai jegyző, s 1846-ban ügyvédi oklevelet nyert. Ezen időszak alatt kezdett írni az Életképek-és a Pesti Divatlap számára a nélkül, hogy komoly szándéka lett volna az irodalmi téren maradni. 1847-ben írta a „Darázsfészek“ című humoristákéi gyűjteményt. Ez év végével Győrbe ment ügyvédkedés végett, azonban 1848-ban a „Népbarát“ szerkesztését vette át. Azóta szakadatlanul az irodalmi téren működik; fényes tehetségéről, tevékenységéről a következő művei tesznek tanúságot: „Parlagi képek“ (1851. 2 kötet); „Ne vessünk“ (adomagyűjtemény. 1854. 1 kötet); „A régi jó idők“ (korrajz. 1855. 3 kötet); „Tormagyökerek“ (humoristika 1855. 1 k.); „Nagy idők, nagy emberek“ (korrajz. 1856. 3 k.). „No butulj“ (novellagyűjtemény. 1856. 2k.). „Régi képek“ (jellemvonások. 1856. 2k.); „No még egyet ne vessünk“ (adomák. 1856. 1 k.); „A nemzet napszámásai“ (korrajz. 3 k.). Sajtó alatt van „Egy alispán“(regények.). Azonfölül a B. P. Viszhang szépirodalmi lapot (két évig), a „Falu könyvét, „Falusi estéket, „Kis és nagy képes Naptárt,“ „Tárca-Naptárt“ ésa,„Peleskei Nótárius“ ezimű népkönyvtárt szerkeszté. Évek óta gyűjti a népszokásokat; mire azonban hosszabb idő kívánatik.

Vásárhelyi Pál, mérnök, a magyar, tudós társaság rendes tagja, szül. 1795. Szepesolasziban. Tanult Miskolczon, Eperjesen és Pesten. 1819-ben inérnoki; oklevelet nyert, s azonnal részt vett a Körös vizénéli előmunkálatokban, azután a Duna-abroszolás munkájában. 1833-ban az Al-

Dunához igazgató-mérnökül rendeltetett. Ismereteinek bővítése végett Angolországba utazott, s onnan 1884-ben visszajövetén, Orsovánál a Széchenyi-kőút építéséhez hozzá is fogott, egyszersmind a folyó akkori csekély állását használva, a vízből kiálló sziklákat szétvetetve, Szirinyánál csatornautat tört a Duna sziklái közt, mellyen most már gőzhajók járnak. A vaskapui sziklák széthanyatása körül az eredmény nem volt olly kedvező. Az aldunai munkálatok körül nagy érdeme van. Széchenyi, kit utazásaiban gyakran követett, becsülte őt. Az aldunai munkák befejezése után 1837-ben valóságos kir. hajózási mérnök, s helyettes hajózási főlügyelő lett, a már akkor kezdett a Tisza fölmérésével és abroszolásával foglalkozni. — 1831-ben a m. akadémia levelező, 1838-ban pedig rendes tagjául választott. 1841-ben már hajózási főlfgyelő, vagy is osztályfőnök lett. 1840-ben egész hosszában megjárta a Tiszát s elkészíté a szabályozási és hajózási terveket. 1846-ban a Tiszaszabályozó egyesület által igazgató mérnökké választott, de mielőtt munkálkodását megindíthatta volna, ugyanazon év apr. fi-kán, az egész haza mély szomorúságára hirtelen meghalt. Munkái: „Introductio in praxim triangulationis. Buda, 1827. „Auflösung einiger wiohtigen Aufgaben, als Beitrag zum geometrischen Trianguliren.“ Buda, 1827. Vannak továbbá jeles értekező és bíráló csikkéi az Athenaeum és Figyelmesében. Illyenek; „Traján műveiről az Al-Dunán;“ „A budapesti álióhid tárgyában“ „A vaskapui ügyben“ Bírálata Beszédes országos csatornájának“ stb. Székfoglaló értekezése, melly az akad. évkönyvek V. kötetében foglaltatik, „A Berettyó közhajózhatóvá tételét“ tárgyalja; ugyanott olvasható jeles értekezése „A sebességek fokozatáról folyóvizeknél. “ Kéziratban maradtak az akadémiai ülésekben olvasott: értekezései „Egy duna-tiszai csatorna mi módon eszközölhetéséről a vasutak- és csatornákról.“

Vásárhelyi Sámuel, orvos, ki illy czímű könyvet: „Az egészséges hosszú életről való szabad elmélkedések“ Kolosvár, 1792.

Vásonyi Márton, Vadosfai prédikátor, magyarra fordítá Franck A. „Szentírás szerint való életnek reguláit egy toldalékkal bővítve kiadá Halában, 1711. Tőle van iUy című munka is: „Súlyos papi terh.“ Jena, 1726.

Vatthay Ferencz, 1605-ben nagy atyjának, atyjának és saját életét írta meg. A munka, mellyet Ponori Tewrewk József 1838-ban adott ki, nagyon érdekes.

Veber János, szül Sopronyban 1806. jul. 11-én; a gymnasiumot ott végezte, a philosophiát és jogot Posonyhan. 1828. Bécsbe hivatott nevelőnek Eszterházy grófi családhoz, írói pályáját ott kezdette a hulló csillagokról! értekezés-sel, tnelly a bécsi „Archiv“ban jelent meg, mire majd valamennyi bécsi lapok közölték dolgozataikat. 1839. maga nyert engedélyt az „Actionar“ című folyóirat kiadására. 1840. Pestre hivatott mint a Duna-tiszai-csatorna-társaság titoknoka. Itt mint magyar író lépett fel az akkor virágzó „Magyar gazda“ című folyóiratban és később a „Világ“ címűpol. lapban gróf Dessewffy Aurél vezetése alatt. 184⁷/₄ mint egy főrendű család képviselője a posonyi országgyűlésen jelenvolt, hol gr. Dessewffy Emil megismerte; mint a Budapesti Híradó munkatársa értekezett a vízi utakról, vámszabályzatról és anyagi érdekekről stb. A vámszabályzati csikkek egy külön könyvben is megjelentek. Átalában M mérsékelt haladók táborában a hazai reform minden irányában serényen működött. Mikor a vasutak a vízi utakat háttérbe szorították, feloszlott a Duna-tiszai-csatorna-iársaság, és Veber a budai hegyekbe beteges családjával visszavonult, hol a „Magyar Gazdában“ fejtegetett elméleti Eszméit gyakorlatilag kivívén, a Sashegy kietlen pusztaságát gyümölcskertté átalakította, hova most a budai közönség, miután Scitovszky bibornok és hg.-prúnás engedélyénél fogva e helyen kápolnát nyitott, mintegy buesura járván, örömmel élvezi a főváros szép környékének ezen legújabbban felfedezett pontyának kellemeit. 1848. május 4-kén a közlekedési ministerium titoknokává neveztetvén ki István főherszeg által, sashegyi rusticatiója félhet szakítottat, de

csak rövid időre. As új kormányrendszer alatt 1849-ben későé szentelni a közügynek bötudományát és szakismerettel párosult tevékenységét; ugyanis a duna-tiszai csatorna-társulatnál dicsérettel viselt titoknoki hivatalárei, nem különben a Világ, később a Budapesti Híradó pol. hírlapnál töltött működéséről a nevezett társulat és hírlapok vezetői által fényes bizonyítványokkal láttatván el, 1849. nov. 1-jén b. Geringer polg. kormányzó által as építészeti ügy rendezésével megbízott választmány tagjává nevezetett. 1851. mart. Iá-kén a magyarországi cs. kir. helytartóság által a pesti színpadokon adatás végett megengedendő színművek bírálása ruháztatott reá. — 1851. mart. 1-jén a magyarországi helytartóság titkárává; 1852. zug. 30-án a pestbudai rendőrigazgatóságnál fölállított könyvvizsgálói bizottmány elnökévé; végre 1855. jen. 18-án es. kir. rendőri főhatóság tanácsosává a budapesti rendőri igazgatóságnál nevezetett. 1850. kiadta a Magyarországra vonatkozó újabb törvénytárát ezen cím alatt: Codex der neuen Gesetze,“ melly eddig a VII. kötetig terjed. 1851-ben pedig megjelent tőle: „Ungarn in seinen neuen Verhältnissen und Einrichtungen“, mellyhes organikus törvények és hivatalos adatok nyomán Magyarország újabb térképét csatolta.

Vécsey József, kápolyi ref. prédikátor, hat kötet predikátiót hagyott hátra németből fordítva, illy címmel: „A keresztény erkölcsi tudomány renddel predikátiókban foglalva.“ Győr, 1796-97. 8dr. 400 és 438 l. Másik két kötet Győrben, 1798—99. jelent meg. 8dr. 458 és 564 lap. Ötödik és hatodik kötet u. o. 1800—1808. 482 és 452 l.

Vecsei P. István, „Magyar Geographiát“ irt, melly 1741: Pécssett, másodsorban Z an áthi József által bővítve és javítva Nagy-Károlyban jelent meg 1757. 8d. 435 l.

Vécsey Sándor, szül. Tatában. Alsóbb iskoláit helyben a kegyesrendieknél, a felsőbbeket a pápai ref. főiskolában végzé. Mint joggyakornok fen vélt a 1847-iki országgyűlésen honnan visszatérván, kir. táblai jegyzőnek

esküdött föl, a az igazságügyi ministeriumnál lett fogalmazó. Pápán az pttan virágzott képzőtársulatnak tagja, a mint ilyen az „Estikék“ című helyi lap szerkesztője volt. „Füz alatt“ című kis románcán a képzőtársulat által kiadott „Tavasas“ című zsebkönyvben jelent meg. A nyilvános lapok közül a Pesti Divatlap közlé legelőször „Temetés“ című szép költeményét; azóta majd minden laphoz tőle költeményékét, mellyeknek nagyobb részét összeszedve „V. S. költeményei“ cím. alatt 1855-ben Jókay .Mór boosátá közre.

Vedres István, szül. Szegeden, Csongrádmegyében 1763. Iskoláit szülőföldén és Pesten végezte. „A sokoldalú ismeretekkel ékeskedő s mérnöki oklevéllel koszorúzott fiú tanpályájáról haza érkeztek Szeged város-nagy örömmel fogadta keblébe, s nem sokára főmérnöki állomással tisztelte meg. A gyakorlatilag műveit, gyors felfogása s fáradhatlan munkássága férfi egyetlen alkalmat sem mulasztott el, mellyben embertársait tanácsával támogatni, szülőföldre jólétét előmozdítani s hazája boldogságát emelni képes volt; mi által azt vivta ki, hogy azoknál, a kik őt ismerték, mai napig áldásban él emlékezete. 1808-ban a Tisza balpartján, Szeged áteHenében 3000 holduyi posványásznak (3000 öl hosszú, 3—13 öl széles, 1—3 öl magas töltés által) kiszárítására s közhasznúvá tételére fordítá figyelmét, Vedresházát alapítván, mellyet ámbár 1813 és 1816-ban a Tiszaár dúló ereje egészen elborított: de V. csüggedetlen buzgalma által újra annyira helyreállított, hogy 1830-ban, midőn a tavaszi árjongás városok-, falvak-, rétek-, vetéseket megsemmített, nemcsak Vedresházát tartotta fön, hanem Szeged város birtokait is szerencsésen megmenté. Számos emberbaráti tettének s tudományos ismeretének hire nemcsak az egész hazában viszhangzott, hanem annak határain túl is elhatott; minélfogva többt. vármegye őt táblabíróssággal, a cs. kir. bécsi és brünni gazdaságtani társulatok tagsággal tisztelték meg. A magyar irodalomnak nemcsak kitűnő pártolója, de munkás bajnoka is volt. E mellett tanúskodnak egyebek közt következő jeles munkái: „N. ez. k. Szeged vá-

rosa megnagyobbítandó tanácsháza talpkövének letétele alkalmatosságára készült versek 1799. ész. Kisasszonyhava 30-ik napján, Vedres István által.“ Pesten, Fűskuti Landerer Mihálynál. „A Tiszát a Dunával összekapcsoló új hajókázható csatorna stb.“ Rézre metszett Plánommal. Szeged, Grün Orbnál 1805. Ugyanezen munkát németre fordítva adá ki Sztankovics Miklós kegyes rendi áldozár s a szegedi feltanodában a történelem tanára, 1805-ben. — „A Hazának szeretete avagy Nemes Szeged városának a törököktől való visszavétele. Egy négy részből álló Vitézi Játék.“ Szeged, 1805. — „A Magyar nyelvnek a magyar hazában való szükségesség voltát tárgyazó hazafiul elmélkedés.“ Szeged, 1806. „Egy nemzeti jószág, melly Magyarország és hozzákapcsolt tartományok számára szer készített.“ Szeged, 1807. „A nemzeti jószág szerzőjének Vedres Istvánnak a bankó-czédulák elenyésztesítéséről való vélekedése.“ Közrebocsátotta T. Na. Csongrád V. Főadószedője és több Ns. V. T. Bírāja Botka Ferencz Szegeden, Grünél 1807. — „Stephaní Vedres Dissertatio de Fundo publico in Commodum Regni Hungáriáé et Provinciarum eidem adnexarum erigendo. Ex Hungaríeo Latíné reddita, et Animadversionibus illustrate per Jós. Baecilium Salamon e S. Piis, AA. LL. et Phil. Doct. Hist. Univers, et Pragm. P. o. Szegedini. Grün. 1809.“ — Écska rövid Rajzolatja V. I. által, Pesten Trattner Mátyás betűivel 1807.“ — „A Szegedi Múzsák százados ünnepe. V. I. által. Szegeden, 1820.“ — „A magyar nemzeti lélekről egy két szó. Irtá V. I. Szegeden, nyomt. Pesten Trattner M. 1823.“ — „üröm Dali, mellyet ökegyelmessége gróf Brunsvik József urnák stb. T. Ne. Csongrád vm. Fő-Ispánságába való beigtatására 1696. ész. Szent György hava 12-ik napján Szegváron lett pompás bevezettetése alkalmatosságára készített V. I. Szegeden. Pesten, Landerer Mihály betűivel 1796.“ — „Az 1805-ik ész. Fölkelő nemes magyar sereg Vitézi Dalija, irtá V. I. Szegeden Grün Orbnál betűivel.“ — „A sivány homokság haeználhatása. Sz. k. Szeged városának javasolta V. I. nemes Magyarországon

hiteles, és azon hír. Város Esküdt földmérője; egyszersmind Morva országban a Földművelést s annak természetét Eszmertető Brünni cs. kir. Társaságnak Tagja, Szeged, Grün. 1825. — Ezen munkás és közszeretben álló férfiú, ámbár nemzeti érzületében némileg túláradó, minthogy haladott korában egyedül magyar gyártmányú posztóból viselt öltözetet, és bort csak „magyarká“-nak nevezett szőlő nedvéből készültet ivott; de a vallásoságnak buzgó ápolója és terjesztője volt. 1823-ban a tiszai töltesek nyugati végén 8 ölnyi magas keresztet állított e felirattal: „Vedresháza Pártfogójának,“ — mely csinos villámhárítóval is el volt látva. Ennek fölszentelési évnapiját, Sárlos Boldog-Asszony ünnepét, a pusztai néphez mondandó egyházi beszéd által kívánta megtartatni. Az ünnepély, végzésében a környék hirnevesb egyházi szónokai vettek részt. 1830-ban Riczó Bonaventura sz.-ferencz-rendi áldozár mondott beszédet eczím alatt: „Az emberi tehetségek tükörémmely nyomtatásban is megjelent Szegeden. — Midőn az emberiség és nemzetünk szeretetétől áthatva a közjó előmozdításán lankadatlan igyekezettel ekként mindegyre fáradozott, érdemekkel teljes életét, miként a régi temetőben sírkövén olvassuk, bevégezte 67-dik évében, Szent-Andráshóban, 1830-ban.

Vég Mihály, kecskeméti származású, 1535-dik év körül irt egy szent éneket, mely a reformátusok régibb énekes könyvében a 115. szám alatt így kezdődik: „Mikoron David nagy búsultában.“ A verssorok első betűi kiadják nevét latinul. Kiadta legelőször Gönczi Fabrioius György 1592-ben Debreczenben. Azóta pedig többször kinyomatott ugyanazon könyvben.

Werbőczy István, öröknevű első jogtudósunk születéshelyére nézve történetíróink sok ideig kételyben voltak. Némellyek Severini János „De veteribne incolis Hungariáé cisdanubianae“ (Sopron, 1768.) című munkája után indulva, Nógrádmegyében, mások Hontmegye Verbőcz vagy Varbőcz nevű helységében születettnek mondják. Homoród-

Szentpáli, ki Werbőczy Tripartitumát versekbe foglalva fordító, munkája előszavában mondja:

„Werbőczy Istvánt is Küküllő vármegye

Szülte Szőkefalva, és Adamos völgye,

Övé volt szent Márton-Borzás, Majos-hegye,

Désfalva, Kápolna, Dombé, Pánat, Eenyé.“

Mindazáltal ez is tévedés, mint azt Szirmai Antal „Notitia Comitatus Ugochensis“ című, Pesten 1805-ben megjelent munkája 78. és következő lapjain megmutatja: hogy t. i. Werbőczy Ugocsamegye e nevű falujában 1460 körül született. Atyja, János 1462-ben kir. táblai ügyvéd, anyja Deák ApoIonia, Adami Deák ugocsai szolgabíró leánya vagy buga volt; melly család és név rokonságban volt Zápolya-családdal. E körülménynek tulajdonítandó, hogy Zápolya János olly nagy gondot fordított Werbőczy István kiképeztesére Végezve a budai tanodákban tanulmányait, hol Zápolya-Deák Imre és István közbenjárására Mátyás király kezvezésében részesült, joghallgatás végett Becsbe, s innen Romába küldetett. Haza tér vén,a gyakorlati tέρre mint írnok lépett a kir. cancellariánál, később királyi főtörvényszéknél, azután az erdélyi főkormányshéknél, végre az országbíróshégnél viselt jegyzői hivatalt; 1505 körül pedig országbírói helytartóvá nevezteték. Mindezen hivatalokat fejedelmének legnagyobb megalégedésére, hazájának javára tölté be, annyira, mikép neve, tehetsége és szorgalma országsherte elhíresedék.

Ezen foglalkozásaiban tapasztaló, milly hiányt szenved az igazság-szolgáltatás írott törvény könyv hiánya miatt A bírák ugyanis, a- királyok néhány alkotmányos okleveleit kivéve, ítéleteiket merő szokásokra és hagyományokra alapítók, mint azt Ulászló király maga, Werbőczy Tripartitumához csatolt helybenhagyó levelében bőven megfejtí. Az ország rendel sürgetők a királyt, hogy e bajnak királyi tekintélyével elejét vegye. A különben igazságszerető király a rendek e méltányos és jogos kívánatét, nem tudni mi okból, az ország nem csekély hátrányára, csak későn, teljeicéti.

Hosszú tanácskozás e többszöri elnapolás után végre jogtudományáról már ismeretes Werbőczy István bízott meg, hogy a terhes munkát az ország alkotmányos leveleiből és szokásaiból összeállítván, füzetekre és címekre osztsa. Elkészülvén a munka, haladék nélkül szakértők által megvizsgáltott, s jónak találtatván, 1514-ben az országgyűlésen mint országszerte érvényes törvénykönyv megerősített. Nem volt egyéb hátra, mint a munka kinyomatása, mit azonban különféle akadályok miatt eszközölni nem lehetett. A király ugyanis minden egyes jegyének saját pecsétjével megerősített példányt akart ajándékozni, melly tervét Bécsben Miksa császárnál s a lengyel királynál hosszabb ideig tartott mulatása miatt elhalasztó, s midőn visszatért, kevés idő múlva meghalt. Ennek következtében a munka még egy ideig kiadatlan hevert, miglen Werbőczy királyi személyöökké neveztetvén, azt saját tekintélyének rovására akkép, mint az már országgyűlésileg helybenhagyatott, először Bécsben 1517-ben kinyomatá illy Czim alatt: „Tripartitum opus juris consvetudinarii inelyti regni Hungáriáé: per magistrum Stephanum de Werbewcz personalis praesentiae regiae raajeatatis locumtenentem: accuratissime editum: Impressum Viennae Austrias per Joannem Singrenium. Anno Domini MDXVII. Octavo die Maji.“ A gót betűkkel nyomtatott s sajtóhibákban bővelkedő első kiadást 1545-ben egy másik javított kiadás követte, „Várttáj Pál esztergomi érsek által eszközölvé. Így a magyar jogformának alapja meg volt vetve s olly tapintattal kidolgozva, miszerint Werbőczy az azontuli törvényeink alkotásában mindig irányadó volt. Azontúl mindannyiszor tokélyesbitve számos kiadást ért, s az országban divatozó minden nyelvre lefordított. Magyarra legelőször Veres Balás, Bihar vármegye jegyzője, fordító les kiadta Debreczenben 1565-ben. Azontúl magyar nyelven is több bővített és javított kiadást ért. Werbőczy a már elősorolt, s különösen roppant történet-ismerettel írt munkája által szerzett érdemein kívül, a haza ügyei körül kifejtett buzgólkodása s

erélyessége miatt is örök hálára kötelező az utókort. Midőn a török roppant erővel közeledek határaink felé, szerencsétlen Lajos királyunk megbízásából ő saját költségén utazott Romába X. Leó pápához segítség eszközlése végett. Ezen hazafiúi készségeért Zólyommegyében Dobrovina várat és uradalmat nyéré jutalmul. Melly birtokától később a Zápolya-féle mozgalmak következtében a császári párt által megfosztatott. 1525-ben a Rákos mezején tartott országgyűlésen Werbőczy volt az első, ki a király környezői ellen kikelt, s indítványozá, hogy a rendek Hatvanban gyülekezzenek össze tanácskozásra, miután előbbi helyökon a jelen volt királyi hivatalnokok által mindenben gátoltatnak. Itt Werbőczy remek beszédben adá elő az ország sérelmeit. Ennek következményei hazánk történetéből ismeretesek. Werbőczy, kit a hatvani gyűlés nádornak kiáltott ki, később a király által javaitól megfosztatott és haza ellenségének nyilvánított. E miatt Zápolyához Erdélybe menekült, hol a fenebbi versben megnevezett javakat nyéré adományul. A szerencsétlen mohácsi ütközet után Werbőczy folytonosan Zápolya pártján maradt, ennek sorsában osztozott, s az országban legfőbb hivatalokat viselt Több irataiból kitetszik, hogy Zápolya cancellárja volt, s folytonosan a Zápolya János és Ferdinand közti béke létrehozásán fáradozott. A béke megkötése után őt küldé Zápolya, Zsigmond lengyel királyhoz, hogy Erzsébet herczegnőt számára nőül megkérje. — Zápolya János halála után, ennek nejjével és csecsemőjével Werbőczy Sólymán Zoltánnál keresett menedéket, s midőn a törökök Budát is elfoglalták, a kormányzó basa Werbőczit csekély fizetés mellett arra kényszeríté, hogy Buda város bírójává legyen, melly minőségében sok nyomort és bántalmat szenvedett; a többi közt egyik szolgáját a törökök, szeme láttára agyonverték, a nélkül, hogy e miatt csak föl is szólalhatott volna. Végre sok szenvedés, hazája pusztulása fölötti kesergés és bánat után a nagy tudományu férfiút a halál menté meg a végső nyomortól, 1541-ben. Hogy orozva méreg. által a törökök dü-

hének esett áldozatául, arról több történetíró tesz tanúságot. Eltemettetett minden szertartás nélkül a budai temetőben. Neje kilétéről mitsem tudunk. Egyetlen fia Imre, János király alatt tolnai főispán volt s a haza iránti szeretetét több csatákban bebizonyítja; de hogy ez utód nélkül halt el, bizonyítja azon körülmény is, hogy korunk Werbőczy nemzetiségét csak e két férfiú híreből ismeri.

Veres Balázs, Bihar megye jegyzője és Nagyvárad városi főbíró. Első volt, ki Werbőczy István hármaskönyvét magyarra fordította s kiadta Debreezenben 1565. illy cím alatt: „Magyar Decretum kyt Weres Balas a deákbold, tudni illyk a Werbewczy István Decretumabol magyarra fordított.“ Ajánlva van II. János királynak.

Veres Dávid (szendrei), irt egy tankönyvet illy címmel: „A statistika tárgyainak és tanítása módjának megismertetésére vezető útmutatás.“ Eécs, 1797.

Veres Gáspár neve alatt megjelent „Szép História két nemes ifjagnak barátságokról.“ Kolosvár, 1577.

Veres László, debreczeni tanár, szül. Várkonyban, Baramyamegyében 1810. dec. 24 én; atyja iskolatanító volt. Elemi kiképzését atyjától nyerte; tanulását a csurgói gymnasiumban folytatván, Debreezenben végezte főiskoláit 1831 — 7-ig, s itt előbb egy évig az első szónoklati osztály, azután évben pedig az első évi philosophusokniik mathesis és történelemben! oktatásával bízott mcj 1838-ban b. Vay Lajos fia, Béla nevelését vállalván el, 1839 őszén külföldre ment s Berlinben másfél évig tanult a kir. egyetemen, s a Dicsteweg kormányzása alatti tanító-képezdét rendszeren látogatta az egyetemi testgyakorlati intézetben, s az angol, frauzia nyelvek tanulásával képezé ki magát fontos pályájára. Nevelői pályája ezután 1841 — 1850-ig tartott; nevendékével ifj. b. Vay Miklóssal beutazta Németországot, Belgiumot, Hollandiát, Francia- és Angolországot. 1851. Parisban tartózkodása alatt hívták meg a debreczeni főiskolába a neveléstan és francia nyelv tanszékére, mellyhez az elemi iskolák felügyelősége is kötve van; a meghi-

hívást elfogadta s állomását 1852-ben foglalta el. Munkái: „Földrajzi tanítás harmadik folyama, a polgári földrajza.“ Pest, 1846. — „Tanmódszerű (methodicus) számtanítás. Debreczen, 1856. „Gyakorlati számolóskönyv.“ Debreczen, 1856.

Veres Mártontól fenmaradt: „Eliza, avagy milyennek kell lenni az asszonynak?“ (Fordítás). Posony, 1803. 8dr. 365 lap.

Veres Mátyás, dialógust irt e cím alatt; „Egy kárhözatra szakadt gazdag test és léleknek egymással való beszélgetések.“ Bécs, 1636.

Veres Mihály, „A jó gazdasszony“ ez. alatt házi asszonyok számára irt oktató könyvet hagyott hátra. Második kiadás. Posony, 1797. 8dr. 214 l.

Veresmarti Mihály, szül. Baranyamegyében 1570 körül ref. szülőktől. 38 éves korában Pázmány Péter által sok másokkal ő is a kath. vallásra térítettett nemcsak, hanem hitének bátor és buzgó bajnoka lett. 1610-ben az egyházi rendbe felvétetett, s már 1629-ben Pázmány alatt és 1638-ban Lósy alatt tartott zsinat határozatait mint posonyi kanonok és bátai apát írta alá. Írt több könyvet, mellyek hitszilárdságának, buzgóságának és áhítatának megannyi bizonyítványai. Munkáinak czírnei ezek: „Tanácskozás, inellyet kelljen a különböző vallások közül választani.“ Posony, 1611. Másodszor Meisnerhez intézett felelettel bővítve. U. o. 1612. Harmadszor egy toldalékkal 1640. „Intő és tanító levél, mellyben a régi keresztény hitben a hátainkat erősíti apáturok.“ U. o. 1639. 12dr. 250 tömött lapra terjedő munka; ajánlva van Pázmány Péternek, kinek az ajánló levélben bálát mond, hogy előtte a kath. hitignzásokot föltárta. — Továbbá tőle van: „Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról, és az Istennek adott hitnek megtartásáról.“ U. o. 1641. 8dr. 100 L „Az isteni tiszteletnek tisztza tüköre.“ U. o. 1638.

Verestől György, kolosvári ref. tanár s végre superintended egy kötet temetési és lakadalmi verseket adott ki Kolosvárt, 1781. Azonfölül tőle van illy című

munka is: „Némelly erdélyi nagy uraknak halálok után is virágzó emlékezetük“. Két kötet. U. o. 1783. 8dr. 963 l.

B. Wesselényi Anna; b. Wesselényi Miklós Barkóezredbeli százados és Cserei Ilona leánya, gr. Bethlen Lajos hitvese, lefordítá Stapfer F. oktató könyvét s kiadta illy cím alatt: „A keresztény vallásra való útmutatás“Kolosvár, 1774. 8dr. 200 l. Anna unokája volt Dániel Polixénának és kisunokája Petróczi Katalin szintén írónőknék.— Ennek nővére:

Hadadi b. Wesselényi Mária, gr. Teleki Adám hitvese. Sarasa Alfons eredetije után magyarítva kiadd: „Szüntelen való örvendezésnek mestersége“Kolosvár, 1784. 8dr. 430 l. Meghalt 1786-ban, midőn is férje emlékére gyászverseket irt és nyomtatott.

Báró Wesselényi Miklós, hatalmas országgyűlési szónok, a magy. akadémia igazgató és tiszteleti tagja, fia a hasonnevű apának, — ki a középkori ököljogra emlékeztető erőszakoskodás miatt börtönben is sínylett, a mellett azonban a nemzeti ügyek körüi nem csekély buzgóságot tanúsított, — és Cserei Júliának, szili. 1797-ben a család zsbói várkastélyában. Kiképeztetését Pataky nevelőjétől nyéré, ki az atyjától öröklött vad szenvedélyeit mindenkép szelídíteni igyekezett. Ifjú éveiben deli lovaglás, ügyes vívás és ezéllövés által tűnt föl. A politikai küzdterén 1818-ban lépett föl; megyéről megyére járt izgatni az akkor kiadott úrbéri összeírások és kormányrendeletek ellen. 1823-iki mozgalmak következtében leginkább a politikai reform körül buzgólkodék. Ugyanekkor megbarátkozott Széchenyi Istvánnal, ki akkor mint huszártiszt Debreczben állomásozott, s vele egy pályán járt az újabb időkig. Vele utazott a külföldön, nevezetesen Német-, Francia-, Angolországban és Amerikában. Hazájukba visszatérve mindketten megkezdték reformátor! szerepüket, minden igyekezetüket társas körök, egyletek és irodalom útján a nemzet fölébresztésére és emelésére fordíták; később azonban elvileg meghasonlottak egymással, nyilvános vitáikban keserű szemrehányás-

sal illették egymást. Hogy az eszélyes és mélyen gondolkodó Széchenyinek volt igaza, megmutatta a következők. Wesselényi politikai hírének fényszakát az 1830 és 1834-iki országgyűlések alatt élte le, mikor a felsőházi ellenzéknek vezére volt a egy. szónok sem részesült több kitüntetésben mint ő. Azonban ekkor csillaga is letűnt; a nyilvánosság és szólásszabadság terén több rendbeli botránnyal összekötött visszaélésekért pörbe fogatott, s miután még makacokodék is, börtönre ítéltetett. Egy ideig a budai várban volt elzárva, honnan azonban egészsége tekintetéből szabadon bocsátott és engedelmet nyert, hogy fogsága idejét Grűfenbergben tölthesse. Innen csak 1839-ben a kihirdetett általános amnestia után tért vissza Erdélybe roncsolt egészséggel, s mi legsajnosabb, fölválton. Azonfelül politikai befolyását is egészen elvesztő; ő maga is polgári halottnak hirdető magát. A milly nagy hatása volt előbb izgató beszédeinek, szintolly kevésre méltatták most tanácsait. 1843-ban Lipcsében közrebocsátott „Szózata a magyar és szláv nemzeti-ség ügyében“ a pusztában hangzott el, sőt gunynyal találkozó. Az abban foglalt érett tanácsait előbbi bálványzó i időnkivülieknek s megtört, elcsüggedt lélek ábrándjainak tárták. 1848. mart. 15-ike után Pestre sietett; barátai tanácsára elvállalta megyéjének főispáneágát s a magyarországi felsőházban a forradalmi eszmék s tények ellen küzdött, de sikeretlenül. Mindenütt gunynyal találkozott, népszerűsége teljesen elmállott; minek következtében jónak látta hazájából Griifenbergbe vonulni, s a forradalom lefolyása alatt ott lakott. 1850 ben tért vissza Pestre, de már hazajövet a gőzhajón tüdőgyuladásba égvén, partraszállása után nemsokára maghalt. — A fenebb említett szózatán, és számos hírlapi vezércikkein kívül nyomtatásban bírunk tőle: „Bal-itéletekről.“ Bukarest, 1833. „A régi hires ménesek egyike megszűnésének okairól“Pest, 1829. „Teendők a lótenyész-tés körül.“ Kolosvár, 1847.

Wesselényi Zsuzsanna, neje volt gr. Teleky Adám tábornoknak, anyja az ifj. Teleky Adámnak és ekkép nap

az előbb említett Wesselényi Máriának. Két művet fordított francziából; az első Fenouillot Falbaire után illy cím alatt: „A gályarab, vagy jutalma a fiúi vagy magzati szeretetnek/” Dráma, öfölv. Megjelent Kolosvárt, 1781., és másodszor u. o. 1785. A másikat fordítá Lilleton György után illy czímmel: „Szent Pál apostol megtéréséről és apostoli hivataljáról való jegyzések, a keresztény vallás igazságainak megmutatására.“ Kolosvár, 1786.

Veszelszki Antal orvostól bírjuk a következő műveket: „A növény plánták országából való erdei és mezei gyűjtemény.“ Pest, 1798. „Száz esztendő s kalendarium, vagyis az esztendőnek 12 hónapjaira alkalmazott falusi gazda.“ Buda, 1799.

Veszprémi István, Debreczen város tiszti orvosa, szül. Veszprémben 1723. aug. 13-án. Atyját Csanádi Istvánnak hívták. Tanult Pápán, Sopronban, Beszterczebányán. 1743-ban Debreczenbe jött tanulni, s itt 1751-ben seniorságot is viselvé, 1752-ben külföldre indult, s előbb a helvét, majd a hollandi egyetemeket látogatta meg, utóbb Londonba ment s itt végezte be az orvosi tudományok tanulását. Az orvostudorságot Utrechtben nyerte el; hazatérvé, Posonyban újólag vizsgálatot kellett kiállania, s azután Debreczen és vidéke híres orvosa lön. Orvosi érdemeiért 1761-ben Mária Theresia gyémánttal kirakott arany érdempénzzel jutalmazta meg. 1768-ban Debreczen város tiszti orvosává választatott. Meghalt 1799. márt. 13-án élte 76-ik évében. Munkái magyar, latin és német nyelven irvák, s ezek nevezetesbjei a következők: „A magyarországi keresztény királyoknak históriája versekben foglalva“ Bécs, 1752. „Kisded gyermek neveléséről vajó rövid oktatás“ Kolosvár, 1760. „Bábamesterségre tanító könyv.“ Debreczen, 1706. Legelső e nemben magyar nyelven. „Gazda ember könyvecskéje.“ Szeben, 1768. „Succincta medicorum Hung.'et Transilv. Biographia.“ 4 kötet. Lipcse és Bécs, 1774—87. „Magyarországi 6 különös elmékedések,“ u. m. a szent koronáról; a magyar királyné vizéről; a legrégebb magyar gram-

matikáról; némelly régi magyar királyoknak ritka pénzeikről; a magyarországi szőlőkében nőtt aranyról; a magyarországi régi orvos doctorokról. Posony, 1795. „Luctue Pannoniae“ némelly toldalékokkal. Posony, 1799.

Vezerle Ignác, hittudor és tanár, szül. Pápán 1803-ban. Tanult szülőhelyén, Pesten, Győrött és Szombathelyen. Mint veszprémmegyei papnevendék a hittudományokat egy évig Veszprémben, s négyig a bécsi Pazmaneumban hallgatta. Mint pályavégzett Bécsbe, a sz. Ágostonról nevezett felsőbb áldozári intézetbe visszaküldetett, honnan 1828-ban mint hittudor tért vissza, s Veszprémben, a papnevelésben tanulmányi felügyelő lett. mint ilyen a szentszéki jegyzőhivatalt is viselvén. 1832-ben plébánossá nevezetett Acseszéren, honnan félév múlva Kopácsy József püspök által Veszprémbe erkölcs, pásztorkodás, elemi oktatás és nevelés-tan tanárául meghívatott. Azóta 23 éven át mint tanár, házasság védő, szentszék! ülnök és a pesti hittudományi kar bekebelezett tagja működik; ez utóbbi czímmel tudta és folyamodása nélkül tiszteltetett meg. Rendes teendői mellett mindenkor legkedvesebb foglalkozása volt az Isten igéjének hirdetése. — Munkái: „A nyilvános isteni tisztelet és haza boldogsága“, koszoruzott pályamunka. „A nagyheti ajtatosság“, kézikönyv katolikusok számára. „Szent István első apostoli király mint népének első nevelője“, egyházi beszéd, melyet Bécsben a capucinus atyák templomában mondott a nemzeti ünnepen 1840-ben. Vannak beszédei Szalay gyűjteményében. Megjelentek Veszprémben ünnepi, alkalmi és böjti szent beszédei.

Vidovics Ágoston, szül. 1794. Dunapentelén, Fehérmegyében, polgári szülőktől. Alsóbb iskoláit Székesfehérvárott végzé, a bölcsészetiakat Győrött Innen Veszprémben kívánt az egyházi rendbe fölvétetni. Elvégezvén a theologiai cursust, 1814-ben fölszenteltetett és kilencz évi káplánkodás után a kovácsi! plébániát nyerte. — Vidovics is, mint Ruszék ellensége volt a szóujításnak, de igen mérsékelt. „A

Neolog " cím alatt alapos magyar nyelvészeti tankönyvet bocsátott közre.

Wilfinger Ernő János, szül. Sopronban 1745-ben. Iskoláit ugyanott kezdte, végezte Posonyban és Jenában. Dömölkön lett másod prédikátor, azután Kapolcsra és onpan Sopronba hivatott, hol életét 1803-ki aug. 8-án végzé be. Kinyomatott műve ez: „Az úgynevezett Dunántúl való kerületben levő aug. conf. tartó Ekkleieiáknak múlt két században élt Főigazgatójainak, avagy Superintendenseinek rendje.“ Sopron, 1796.

Viekl Pál, Mármarosban hosszumezei ref. prédikátor. Munkája: „Mennyei épület, avagy: Az örök idvesség építésének díszes alkotványa.“ Kolosvár, 1767.

Ivánkai Vitéz Imre, Dusch után fordítva kiadá: „A tiszta és nemes szeretet ereje (Orestes és Hermione)/* Kassa, 1789, 8dr. 398 l.

Vitkóczy Mátyás „Három nyelven szóló magyar Grammatikát“ adott ki Kassán. Második kiadás. Pest, 1797.

Vitzai Anna, cz. Klára rendű zárdaszűz, szép könyvet hagyott hátra „Elmélkedések és lelki foglalatosságoknak könyve“ cím alatt. Nagyszombat, 1720.

Vízaknai, másképp **Bereczki György**, szülővárosától nevezé el magát. Sok ideig ref. prédikátor volt Kolosvárt Magyarul tanköltevényeket irt a boncztanról hexameterekben (1595.). — Más munkája: „Az keresztyény tudománynak egynéhány főarticulusáról való könyvecske“ cím alatt megjelent „Siczben“; melly név alatt némellyek szerint Szécsény, Sándor István szerint pedig Schütz (Lövvő, Vasme gyében közel Németqjvárhoz) értendő. 1593-ban.

Zabka Márton, rosnyói kanonok, szül. Rosnyón 1785. nov. 11-én. Elemi s gymnasialis tanulmányait szülőhelyén, a philosophiát és theologiát mint nevendékpap Nagyszombatban végzé, s 1808-ban pappá szenteltetett. Előbb Polomkán és Rimaszombatban mint segédlelkész, később Szent-Endrén és Szilason mint plébános, az utóbbi helyen egyzersmind mint tornai kerületi alesperes miveié az Úr szol-

lejét. Innen Rimaszombatba tétetett át mint plébános, kerületi alesperes és később ez. kanonok. E helyen, hol az evang. és ref. elem túlnyomóbb mint a katolikus, alapítá meg Zabka hírnevét szívreható és bölcs egyházi szónoklata által. Beszédeire a protestánsok és katolikusok egyiránt nagy számmal gyűltek egyhe, mit némelyek annak tulajdonítottak, hogy az ev. és ref. templomokban akkoron gyenge szónokok működtek. A város más ismert híru szónokokat választott lelkészekül, s dicsekedve mondák a prot. előjárók Zabkának, hogy immár az ő szónoklatát nélkülözhetik. Zabka a két lelkész beköszönő beszédeit meghallgatta, s rövid idő alatt egy kötetnyi czáfolatot irt illy czím alatt: „Rimaszombati beköszönő beszédeknek taglalatja“ (1837.); melly jeles polémiái mű átalános figyelmet gerjesztett. 1842-ben valóságos kanonok és seminariumi igazgató lett Rosnyón; jelenleg éneklő kanonok ugyanott. Fenebbi munkáján kívül nyomtatásban megjelentek: „Planctus valedictorius.“ — „Schwartner Imre egyházi beszédeinek vizsgálatja.“ 1836. „Főtisztelendő Szokol János által bemutatott másodzsenge és hálaáldozat alkalmával mondott egyházi szózat. 1838.

Zai Sámuel, „Magyar Mineralogiát“ adott ki Komáromban, 1791.

Zalányi Péter, felvinczi ref. pap, Marmontel „Beli-sárját“ fordítá magyarra. Kolosvár, 1773.

Zalár családi néven **Hizli József**, költő, szül. Gyöngyösön, Hevesmegyében 1825. Végezván ugyanott a gymnasialis osztályokat, az egi papnevendékek közé fölvéte-tett; a bölcsészét és a hittudományok bevégeztével egy évig a jogot hallgatá. Felszentelése előtt lelépett az egyházi pályáról. A forradalom alatt historiograph volt Damjanics táborában. 1850 óta Gömör-és Hevesmegyében, Pesten és Becsben neveléssel foglalkozott. Jelenleg Pesten Szentes József fineveldéjében a történelem tanára. — Költeményeivel még a forradalom előtt lépett föl családi neve alatt a Pesti Divatlapban. Néhány verset Hunfi álnév alatt is irt

1849-ben egy füzet verset adott ki „Szabadságdalok“ cím alatt. 1855-ban összes verseit egy kötetben „Zalát költeményei“ cím alatt Vakot Imre adá ki. Azóta keveset irt. E kevés közt azonban van egy szép balladája „Bánk bán“ cím alatt az Erdélyi Múzeumban; melly sajátos hangja és formájánál fogva' meglepő. Vahot Imre „Magyar írók pályakönyvében ő nyéré el „Samyl hazája*“ című remek költeményével a lyrai versekre kitűzött jutalmat. — Zalár költeményeiben a hazafiúság borongása, magas képzelem, s mély érzés nyilatkozik.

Zechentuer Antal, szül. Budán s a csehországi kormányzóságnál bivataloskodott. Munkája: „A magyar Anakreon,“ melyet egyenesen görögből fordított. Prága, 1785. Fordított színműveket is; ilyenek: „A hitető Mahomet“ szomj. „Geklen Adelaida“ szomj. Bécs, 1772. „Mitridates“ szomj. Zechenter képével. Posony, 1781. „Fédra és Hippolitus,“ szomj. Posony, 1775. „Horatziusok és Kuriatziusok“ szomoruj. U. o. 1781.

Zerdahelyi Lőrincz (nyitrazerdahelyi), szül. Nyitra-Zerdahelycn. Versei kiadattak 1818.

Zoblinus igaz néven **Kollavits** vagy **Golubits Tamás**, ligvandi születésű, 1746-ban a capucinusok közé fölvétetett. Mint Hlyen a kalocsai székesegyházban hitszónok volt. Később 1757—1764-ig a megye növendékeit tanítá. Tetszés közt a tanuló ifjúsághoz mondott ez. beszédeit magyar nyelven bocsátó közre illy cím alatt: „Keresztény tanítási beszédek. Posony, 1794—98. 6 kötet. Tőle van: „Francain szabadságfa“ (predikátzio, németből fordítva). 1793.

Zsarnny Lajos, szülőhelye Zsarnó, tornamegyei helység. Világot láta jan. 1 napján 1802. Szülői: Zsarnay Ferencz, és Csécsi Zsuzsanna, nemesi rendből. Elemi oktatást születése helyén s a szomszéd szepsii tanodában nyert, honnan a sárospataki gymnasium fogadó a gyermeket 1811. sept. havában. Végezvén a gymnasiumi tanfolyamot, jul. 16. 1819. az akadémiai pályára fölebbvitetvén, őt eszten-deig hallgató- a bölcsészeti, jogi és theologiai tudományo-

kát, mikor 1824— 26. évekre Lőcsét látogatta meg a német szó kedvéért; egyúttal sajátjává tévé a francziát is, azonkívül rajz- és zenében tökéletesíté magát. 1827. visszatérve Sárospatakra, esküdt diáki karba emeltetett, a rhetorikai osztály köztanítójává neveztetett. — Lácza Szabó József halálával (1828.) a keresztyén erkölcstudományban, 1829. Kövy hunytával a jogi tudományokban volt helyettes tanár, mikor némelly kedvező külviszonyok szinte arra határozták, hogy politikai életpályára lépjen; hanem engede a sárospataki ref. egyház hívásának, melly lelkészévé-, s a tiszáninnyi ref. egyházkerület szavazatának, melly a sárospataki főiskola papjává s a kér. erkölcs és papi tudományok rendes tanárává olly kedvező föltéttel választá meg, hogy két éven át előbb még a külföld tudományos egyetemeit látogathassa. Ő ez utóbbi sorsot választá, s a Cséusiek unokája egyszerűsmind utóda is lett. Két éve különösen Göttingában telt el. A keleti nyelvekben Ewald, Katechetikában Trefurt, a kér. hit és erkölcstanban Locke voltak vezérei. De meglátogató visszafelé vett útjában Helvetiát s tanintézeteit, végre elfoglaló hivatalos székét nov. havában 1831. A következő 1832. év utolján a tiszáninnyi egyházkerület országgyűlési pappá választotta; 1833. aug. havában hazatérvén, azóta mint sárospataki pap és tanár működik szakadatlanul, iskolai dolgait csak mint 1848. elváltatott, 1850-ben felesküdt egyházkerületi főjegyző, s más megbízások folytán, mint 1848. zsinati követsége miatt, hagyván félbe ollykor kevés időre. Hittani elvei s nézetei szerint mint theolog, Lücke után Schleiermacher iskolájába sorozható. Munkái: ^Keresztyén erkölcstudomány. 1836. 8dr. Második kiadás 1854. Sárospatak. 2) Paptan, vezérfonalul tanításaihoz. S.-Patak, 1847. 3) Ferge könyörgései egy heti könyörgéssel bővítve. 1837. 4) Döring gyakorlatai, magyarra fordítva. 1840. 528 l. 8dr. 5) Kér. egyháztörténet rövid summája; gymnasiu-mok számára. 1852. 98 lap 8dr. 6) Kér. erkölcstudomány, gymn. számára. 1853. 96 l. 8dr. 7) Görög Magyar szótár, nyomatik Patakon, szerkeszti Zsarnay L. és Soltész Ferencz.

8) Alkalmi a halotti beszédek 1. Ferencz, József Nádor, gr. Széki Teleki J., Kézi Mózes, Miklós László stb. halálára.

Zilahi János, ref. pap munkája: „Az igaz vallásnak világos tüköré.“ Kolosvár, 1626.

Zoltán József, orvos Erdélyben, magyarra fordítá Saligniac munkáját s kiadta „Telemek bujdosási“ cím alatt. Kolosvár, 1788.

Zólyomi Boldizsár, Gebhard J. elmékedéseit fordítá le magyarra s kiadta illy cím alatt: „A kegyességnek mindennapi gyakorlása.“ Bártfa, 1710.

Zsoldos János, orvos, „Asszony orvos“ cím alatt adott ki egy czélszerű kézi könyvet női nyavalyák ellen. Győr, 1802. 8dr. 452 1.

Zsolnay Antal, írt s kiadott „Négy beszédet az örökévalósággról.“ Várad, 1781.

Zvonarich Imre, csepregi prédikátor, és Nagy Benedek, Pázmány kortársai, ennek „Kalauz“ ezimü munkája ellen gunyoros polémiái munkát írtak, s ezt gr. Nádasdy Tamás és Pálnak ajánlva kiadták illy cím alatt: „Pazman Péter pironasági.“ Nyomatott Keresztáron, 1615. 4dr. 333 1. Zvonarich maga, németből fordítva illy címü könyvet írt: „Az szent írásbeli Hitünk ágainak bizonyos móddal és renddel három könyvekre való osztása.“ Keresztur, Farkas Imrénél. 1614. 4dr. 542 1.

Zvonarich Mihály, előbb sárvári, utóbb czenki prédikátor és dunáninnyi superintended, predikációkat hagyott hátra „Magyar Postilla“ cím alatt. Nyomattak Csepregen, Farkas Imre által 1628. 4dr. 697 1. Osiunder A. után fordított és kiadott illy címü munkát: „Pápa nem pápa“ (polemicus mű); megjelent Keresztúrott Manlius János betűivel 1603. 4dr. 240 1.

Toldalék. *)

Bedeő Pál, szül. Ásványon Györmegyében 1805. A gymnasiumot Magyar-Óvárt végezvén, 1826. az esztergomi főm egye növendékei közé fölvétetett. A bölcsészeti folyamat Nagyszombatban, a hittanit Pesten tanulá. 1827. fölszenteltetvén, előbb Diószegen, aztán Sz.-Mihályfán működött káplányi minőségben, honnan 1831. vége felé Illésháza plébánosává nevezeték ki. Pályája nem sokára Posonyba vezérlé őt, hol több kórodéban lelkészt, felügyelői s a körülmények szerint, számadói tisztet is viselt. Innen a forradalom lezajlása után hivatásának lelke őt ismét a lelkipásztorság munkás terére szólítván, Királyrévre rendeltetett plébánosnak. Ámde Királyrév a zsigárdi csata alkalmával nagy részben porrá és rommá hamvadt el. A sors sújtotta népnek tehát mindenekelőtt vigasz, tanács és vezérlés kelle kiüdülésre a sajjó sebekből, mit erélyes plébánosában valólag fel is talált. Öt év múlva Komárommegyébe Szémőre mozdított elő plébánosnak, hol egyebeken kívül a rozzant iskola njből felépítése s két osztályúvá átalakítása jeleri tanfériui buzgalmát és értelmességét. Nevezetesb irodalmi művei: „Legyen áldott az Úr neve“- és „Jézus élet tüköré,“ mindkettő imakönyv Leonhardt Mihály után magyarítva. „Szentek élete képekkel a zsenge ifjúság számára.“ „Ó és új testamentomi képes biblia,“ melly többszöri kiadásban részesült, és több intézetben tankönyvül használtatott. „Magyarország és királyainak története“, „Általános földleírás, különös tekintettel az austriai birodalomra“ E könyvek mind Bucsánszky Alajosnál jelentek meg Posonyban. Egyéb-kint is Bucsánszky Alajos könyvkiadói vállalatának többnyire mind Bedeő Pál vala indítója, vagy legalább vezetője és gyakran szerzője is.

*) A névrendből esetleg kimaradtak.

Deáki Fülöp Sámuel, a magy. tudós társaság levelező tagja, szül. Kolosvárott 1781-ben, nemes szülőktől. Atyja városi tanácsnok volt ugyanott. Tanulmányait szülőhelyén végzé kitűnő sikerrel. Működését a köztéren a kolosvári tanácsnál kezdé; később az erdélyi kormányzékhez számvevői minőségben, innen a bécsi udvari cancellariához mint fogalmazó tétetett át, s itt hivataloskodott 1850-ig, mely évben nyugdíjaztatván, Kolosvárra vonult s itt halt meg 1855. oct 21-én. — A magyar nyelv a irodalomnak egész életében buzgó pártolója volt. E buzgalomtól ösztönözten számos munkát és színműveket fordított magyarra; ilyenek: 1) „Az ifjú Anacharsis utazása Görögországban.“ Barthélémy után franciából számos képpel. Kolosvár, 1820. 7 k. E jeles munka, mint az egyes kötetekben feljegyzett számos előfizetők nevei mutatják, tetszéssel fogadtatott; fordítója pedig a tudós társaság 1831. febr. 17-én tartott gyűlésében 1. tagul választatott. 2) „Raphael vagy a csendes élet.“ Regény Lafontaine után fordítva. Buda, 1830. 3) „Leontina“ Regény Kotzebue után fordítva. 2 kötet. Kolosvár, 1832. 4) „Természet és szerelem“ (Kolosvár, 1832.) és 5) „Tinka vagy a férfipróba“ (u. o. 1833. 2 k.) -Lafontaine után fordított regények; megjelentek a „Pándora“ ezim alatt megindított regényfolyamban. 6) „Ezeregy nap“ című persá regékből négy kötetet fordított le, taelljek Kolosvárt, 1833 —“ jelentek meg. — Deáki F. nagy kedvelője volt a zeneművészetnek is. Több operaszöveget fordított le -magyarra; ilyenek: József és testvérei; Rani; Sorell Agues; A fogoly; A félbeszakadt áldozat; Párisi vízfordó; Két szó; Bájital; Alvajáró stb. Fordított ezenfölül kétszáznál több színművet, s egy ideig az „Erdélyi Híradó“-t szerkesztette. Kéziratban, Budán lakó családjánál számos regény- és színmű fordítmányai hevernek rendezetlenül. Ezen kéziratok közt elszórva található számos régi színlapot, mellyeken Erdély főrangú hölgyeinek és férfainak nevei díszlenek, kik a Deáki Fülöp által jótékony ezélokra, többnyire szegények is kórodák javára rendezett szini előadásokban műkedvelés-

ből részt vettek. Szomorú tapasztalás látni, hogy azon férfiúnak elaggott özvegye a családja, ki a szegényekért, a közjóért, a nemzet művelődéséért egész életében annyit fáradozott, mindenkitől elhagyatva a legnagyobb szegénységgel küzd.

Fábián István, széplaki plébános a győri megyében, szül. 1809-ben sept. 2-án Tamásiban, Sopronmegyében. Első képeztetését a jámbor szülői háznál, s a helybeli tanodában nyerte. Tíz éves korában a soproni kath. gymnasiumba vitetett, onnan a bölcsészet hallgatására Győrbe. A bölcsészeti tanulmányokat bevégezvén, jogi pályára indult, de hajlamát követve, Győrött pappá lett, s 1833-ki jun. 4 én Juranics Antal győri püspök által fel is szenteltetett. Káplán! minőségben először Bogyoszlóra rendeltetett, nem teljes öt év után Széplakra Eszterház mellé, hol ekkor hg. Eszterházy Miklós nejével, a jeles műveltségű Jersey Sára angol urhölgygyel évenként a nyarat tölteni szokta. A nyelvek ismeretében is kitűnő herozegnő, ny hóna nyelvét is sajátjává akarván tenni, vezetőjéül a tanulásban Fábiánt hívta meg. Utóbb (1847.) már mint széplaki plébános a kis hercegek mellé nevelőül kéretett ki megyés püspökétől, s ő a felhívásnak engedve ment, «le a közbejött gyász- emlékü bonyodalmak, miatt a névelői pályáról visszatért plebánia-hívei közé, hol azóta híveinek, s az irodalomnak él. Az irodalommal Borovszky Lénárd s Kis Venczel sz -benedekrendi tanárok ismertették meg, s ez utóbbi éleszté benne különösen a m. nyelv és költészet iránt megsejtett kedvet, s ifjabb korában a költészet terén tett is kísérleteket, de ebbeli dolgozatait bogyoszlói káplán korában elégette. Közölök csak négy látott napvilágot: kettő az Urániában, egy a Regélőben, egy a Gyarmathy által szerkesztett M. Sionban, mind álnév alatt. Megválva így a költészettől, mint fiatal káplán, a komolyabb, főleg egyházi tudományokkal, jelesül a biblia s nyelvek tanulmányozásával foglalkozott. Ez időtáiban lépett fel mint író azon fiatal tűz-

zel írt értekezéssel, melly Guzmics Egyházi Tárának 12-ik füzetében 1838-ban illy cím alatt: „Egy tekintet a ezépművészetekre, s egy m. kath. egyházi énekes és imádságot könyv terve fölött írt levelek“ látott napvilágot. E korszakba esnek azon népismertetések is, mellyeket a Regélőben („A mosonmegyei pórok;“ „Rábaközi népszokások“) közölt. Ezután következett műve (pályafelelet volt a magyar akadémiának XI-ik nagygyűlésében (1840.). kihirdetett jutalomkérdésre): „A magyar szókötés szabályai,“ melly mint díjazott pályamunka a m. tudós társaság által kiadott pályamunkák 111-ik kötetében (1846-ban) jelent meg. A ve-gyes házasságok fölötti vitakorszakában két cikket írt a „Századunkban. Részt vett az egyházi Műszót ár készítésében is, mellyet Nagy János szombathelyi hittanár „Köz-tanulatos egyházi Műszótár“ cím alatt Szombathelyen, 1845-ben adott ki. Ő t. i. egy egyházi műszótárral, mellyre a pesti hittani kar által a Szilasyféle jutalom volt kitűzve, szintén pályázott, s miután a jutalmat versenytársa nyerte, dicsé-retre méltatott művét Nagy Jánosnak, hogy ez az ő gyűjteményének is hasznát vehesse, nemeslelkűen átengedte. 1844-ben megjelenvén Bajza Józseftől „Az emberi nem mivelődésének története,“ a téveszmék, s azon elhízott hang által, mellyen e mű írva volt, kath. vallásos érzelmét mélyen sértve érezte; azért részt vett a küzdelemben, melly Bajza ellen hevesen vívatott. Ő Bajza némelly tévállításait következő cikkekben czáfolta: „Igaz-e hogy a) a halhatatlanság és halál utáni jutalom és büntetés hite a görögöknél csak Plato kora után lőn általános néphit? s hogy b) az eredeti mosaismustól még a halhatatlanság eszméje is idegen volt?“ (1. az 1844-ki Religio és Nevelés kath. egyh. folyóirat második félévi 4. számában.); „Az eleve adott kijelentésről“ (u. o. 20. ez.); „Az emberek, bármilly nagy különbség lé-4ezik is köztök, mind egy nemző pártól származnak“ (u. o. 36. ez.). 1846-ban egy nyelvészeti cikket közölt a Buda-pesti Híradóban, t. i. mióta neki a fiatal Eszterházy hercegnőnek a magyar nyelvbe avatása alkalmat szolgáltatott a

nyelvtudományról komolyabban gondolkodni, a m. nyelv művelése végett felállított akadémiának dolgozatait különös figyelemmel kísérte. S most a m. tudós társaságtól közrebocsáttatott „A magyar nyelv rendszere.“ S ím ennek hiányait mutogatta az említett cikkben. 1853-ban adta ki „A síóelemzés és szóértelmezés alapelvei“-t, melyly munka írására az akadémiában (Hunfalvy Pál és Czuczor közt) támadt vitakérdés indította. Ő Hunfalvy részén állt; de a mint utóbb (1854 ben, az Új M. Múzeumban közlött „Magyar nyelvtud. mozgalmak“ című értekezésben) Hunfalvy kimutatta, elve s kiindulása félszeg volt; a miután szóelemzését maga is egyoldalúnak elismerte, Hunfalvy biztatásaira, hogy belássa a kört, melyben ez a nyelvhasznitáat állitá teendőnek, a finn nyelvek tanulásához fogott. Azóta csakugyan a finnisták között szemléljük őt, s mint Hunfalvynak dolgozó-társa a „Magyar Nyelvészet“ ben adta „A finn nyelv ismeretét“ sPhilofennos álnév alatt a„Finn-nép talányait.“ Ugyanott ismertette meg Zahourek „Über die Fremdwörter im Magyarischen“ című munkáját. Jelenleg egy általa készített „Finn nyelvtant adott át a magyar akadémiának nyomatás végett.

Horváth Döme, szül. Kecskeméten, 1819-ki oct 25-én, kath. kézműves szülőktől. Az elemi és középtanodai első osztályokat szülővárosában végezte; a gymnasialis utóéveket pedig, kora árvaságában idősb testvére-, Horváth Cyrillnek védszárnyai alá jutván, a nemeslelkű testvér vezérlése alatt Szegeden és Budán, bölseleti tanulmányait Szegeden fejezte be. A jogtudományt Pesten és Egerben hallgató. — Ügyvédnek 1841-ben esküvén föl, joggyakorlati Helyül szülővárosát választá. Itt 1848-ig igen szép sikerrel ügyködvén, jeles tehetségeinek, ügyvédi képzettségének, igazságosságának, nemzet- és emberszeretetének szép bizonyítványait adá. A szerencsétlen időszak lezúdulta óta magán gazdálkodással, s pár éve, szülővárosa anyagi és szellemi haladásának lehető előmozdítása tekintetéből, községtanácsosi hivatallal foglalkozik. Ifjabb korában Cyrill testvére-

r: nek, a mély bölceid- és írónak védszárnyai alatt tanulmányain kívül irodalmi előkészületekkel foglalkozni, egyike volt legkedvesebb élményeinek. — Ez időszaki műveiből mutatványokat, saját neve és „Sólyom“ álnév alatt több lap közölt. különösen a Kunoss által 1838-ban kiadott „Részvét Gyöngyei“ De életkörülményei s a practicus jog-üzlet ifjúkori szenvedélyével fölthagyni készteték. Azonban a zivataros időszak lefolytával beállott viszonyok a nemzetnek egyik legszentebb kötelességül tevén az irodalom és színészet lehető ápolását: e téren tehetsége szerint működni kívánván, soha el nem aludt ifjúkori vonzalmát-követé; s azóta különösen a drámairodalom fejlesztésén törekszik.

Még 1848-ban (Kecskeméten, Sziládyánál) kiadá jurátuskori eredeti drámáját „A hit- és hontagadó“ cím alatt, koszorús költőnknek, Vörösmartynak ajánlva. 1850-ben fordítá Hugo Victor „Borgia Lucretia“ drámáját, s „Alföldi Színműtár“ cím alatt Cyrill testvére „Vetélytársak“ című színművével ugyanaz- évben közrebocsátó. 1851-ben Hugo Victor „Tudor Mária“ s Racinenak „Phaedra“ című classicus színművét fordítá, s azon évben ki is nyomaté. Ugyanaz évben „Újabb Színműtár“ cím alatt egy irodalmi vállalatot indítván meg, annak első füzetei „Nealei torony“ „Paul Jones“ és „Velencei kalmár“ ismert becsű színműveket hozák, Dumas- és Shakespearetól, fordítva barátai, Ács Zsigmond és Horváth György által. 1853-ban Voltaire Zaire-jét fordítá, s a színműtári füzetekben mutatá be. 1856-ban kiadta korán elhunyt Katona József költőnknek földijének, országos becsű „Bánk bán“ drámáját, a szerző arczképével s általa szerkesztett életrajzával együtt. — E kiadás jövedelme a szerző nevéhez méltó síremlék állítására szenteltetett. S miként a példányok kelete e a kiadó fáradozása folytán a síremlék érdekében vendégszereplésre megnyert néhány pesti műszínesz által gyűjtött jövedelem mutatja, biztos reményünk lehet, hogy legrövidebb idő alatt szemlelentiük a sírkövet, melly porai nyughelyét jelölje annak, ki Bánk bánban szellemét örökíté meg. „Podmaniczky Balázs“

és „Bakics Péter“ című történeti színművei kiadásra várnak. Jelenleg a benne mindig kész pártfogóra találó vidéki színművészet biztosítási teendőin kívül, Raumernek ismert classica becsű „Lengyelhon bukása“ című történetműve fordításával, nemzeti tárgyú életrajzok készítésével s a Rákóczy-időszakra vonatkozó, nagybecsű történeti adatok gyűjtésével foglalkozik.

Horváth Endre, született Esztergomban 1816. nov. 26., s ott végző a gymnasialis pályát. 1833-ban az esztergomi főmegye növendékei közé fölvetvén, a bölcsészetet Nagyszombatban, a hittudományokat pedig Pesten tanulmányozó. Fölszenteltvén, 1840-ben Rév-Komáromba káplánnak, 1844-ben pedig a nagyszombati seminariumba tanulmányi felügyelőnek rendeltetett. Ez idő alatt egyházi és világi lapokban több közügyi dolgozatokat bocsátott napfényre. 1849-ben izsai plébánosnak neveztetett ki. Még Komáromban mondott jeles böjti beszédei „Jó Pásztor“ cím alatt Pesten 1844. jelentek meg. E szent beszédek gondolat-tömöttség, szép magyar hangzás és szabályos nyelv tekintetében az újabb magyar homiletica legéletrévalóbb terményei közé tartoznak.

Laszkallner Antal, veszprémi kanonok, s egyházi magyar íróink egyik legtudósbika, született Veszprémben 1774. Pappá szenteltetett 1797-ben, ki mint veszpr. káplán, utóbb n.-vázsonyi, onnan sümeghi plébános és esperes, bokros érdemei jutalmául 1819. tisztb. kanonokká, s a veszpr. növendékpapság lelki igazgatójává, végre 1832. valóságos kanonokká neveztetett; e díszes állásban 22 évet töltött. Isten dicsőségére, s főkép szükölködő embertársainak fölsegelésére szentelt példás életének 80-dik évében 1854. april 30-kán szólíttatott ki a jámborok boldog hazájába; pap-társainak, kik közt számosokat tulajdon költségén neveltetett, s minden igaz emberbarátnak, de különösen az. általa ápolt számtalan ügyefogyottaknak kimondhatlan fájdalmára. Bármennyire német hangzású neve mellett az ezer ívet jóval meghaladó irományai közt egyetlen egy lap sem talál-

tatott más mint magyar nyelven írva. Ezen irományai közt számosak nyomtatásban is megjelentek, melyeket mindig tulajdon költségén nyomtatott s ingyen osztogatott szét a tanuló ifjúság, s a szegény falusi nép között. Tudunkkal a következő dolgozatai láttak napvilágot, melyekre túlszerénységénél fogva nevét soha sem engedte kitétetni:

1) „Regulae politico-morales vitae socialis recte instituentiae;“ latinul és magyarul. Buda, a cs. k. egyet. nyomd.
 2) „Az Istenhez felemelkedő szívnek ömledezései.“ Imakönyv nagykorúak számára. Nyom. Veszprémben.
 3) „Istenhez vezető gyermekkalauz.“ Imakönyv a haza mindkét nembeli ifjúságának számára. Nyom. 1843. Pesten Landereraél.
 4) „Az 80-dik zsoltár magyarázata.“ Veszprémben.
 5) „A legfölségesebb oltári Szentségnek imádása.“ Veszprém, 1851.
 6) „A könyvolvasásról,“ tanulságos útmutatás. Veszprém.
 7) „Erényképző olvasókönyv az ifjúság számára.“ Pesten, 1844 stb. Írt ő azonfölül sok jeles czikket a hajdan Horváth János, sz.-fehérvári püspök még mint veszpr. kanonok szerkesztése alatt megjelent „Egyházi értekezésekbe, úgyszintén Guzmits Isidor, hajdan bakonybeli apát által kiadott Egyházi Folyóiratba is. Végre Laszkallnernak, mint a honi irodalom, s minden hazai vállalat bőkezű pártolójának köszönhetni több jeles magyar munka napvilágra jöttét; így p. o. Bömmel „A nyilvános oktatás igaz elvei „P. Ventura halotti beszéde O'Connel Daniel fölött“ (Veszpr.) és mások. Számos részint befejezett, részint még befejezetlen kéziratát Kr. A. s Sz. Fl. két unokaöcsésnéck jutottak, melyek tán Isten segítségével még valaha napvilágot láthatnának.

Pákh Albert, szül. 1823. mart. 11-én Rozsnyón, Gömör-megyében. Tanult Rozsnyón, Miskolczon, Iglón, Lócsén, Sopronban, Debreczenben. (Philosophiát és theológiát Sopronban végzett, jogi pályát Debreczenben). Ez utóbbi helyen egy évet együtt töltött Petőfivel. 1844-ben Pestre jött törvénygyakorlatra. 1845-47. a „Pesti Hírlap“ rendes dolgozótársa volt, s az „Életképekben“ számos humonsticus művei jelentek meg „Kaján Ábel“ álnév alatt. 1846 ele-

jén ügyvédi censurát tett. Az „Újabbkori Ismeretek Tára“-nak legnagyobb részét ő szerkeszté és íré (1850—55). 1853. első felében Gyulai Pállal együtt szerkeszté a „Szépirodalmi Lapokat,“ mellyek jobb sorsra voltak érdemesek. 1854-ben J ókai val szövetkezővén, a mai napig a „Vasárnapi Újságot“ és a „Politikai Újdonságokat“ szerkeszti. 1853-ban ügyvédnek lön kinevezve Beregszászra, azonban inkább akart Pesten maradni. Tanuló korában sokat járt-kelt az országban; Erdélyt is bejárta. Selmeczen is megfordult, bogy a bányászatot tanulja; Magyar-Ovárott pedig a gazdaságra akarta magát szentelni. Azonban e pályát, valamint az előbbieket is elhagyta, s kizárólag az irodalommal foglalkozik. Egy ideig súlyos s hosszas betegsége megszakítá munkásságát; egészségének visszanyerését a grafenbergi vízgyógyomódnak köszöni.

Szakáll Lajos, költő, született Körös-Tárcsán, Békésmegyében 1816. évi február 12-dikén. Neveltetését az anyatanodák küszöbén túl előbb mező-berényi, utóbb a debreceni, végre az eperjesi prot. iskolákban nyeré. A népszokások tanulmányozása iránt különös hajlammal viseltetvén, főleg Pulazky Ferenoz és Sárösy Gyula buzdításai következtében népdalköltészetre adta magát s e nemben csakhamar otthonos lön. Egyes népdalai 1838-tól kezdve egész maiglan különféle szépirodalmi lapok és zsebkönyvekben; azok összes gyűjteménye pedig „Czimbalom” cím alatt jelentek meg, s csakhamar annyira elkeltek, hogy már régóta második kiadásra várnak. Békésmegyében előbb al-, később több éven át főjegyzői minőségben szolgálván, magát a hivatalos pályán is kitüntette. Jelenleg családi életet él, — míg népdalai az ország népének ajkairól mindenfelé hangzanak.

Kiegészítések. *)

Arany János, legjelesb költőink egyike, szül. 1817. mart. 17-én Nagyszalontán, Biharmegyében, hol atyja szegényebb sorsú földmivelő volt. Szülői rendkívüli vallásosak lévén, e hajlamot hőn szeretett egyetlen fiókban is korán kifejtették. Bogárhátú kis viskójok templom volt, hol a gyenge gyermek füle soha trágár szót nem hallott, nem lévén abban cseléd vagy más lakó, mint az öreg szülők és a fiok; ellenben otthonos volt a vallásos ének s a szentírás, mellynek vonzóbb részei első tápja lettek a fiú fogékony kedélyének, Ehhez járulván, hogy testvérei nem voltak, s más gyermekekkel is ritkán lelt alkalmat játszani: ezekből magyarázható azon komolyság, melly már a gyermekben és ifjában észrevehető volt s a férfiút is jellemzi. E mellett tanulékonyága is korán feltűnt; tanulmányait egész a költészeti osztályig a szalontai iskolában kitűnő sikerrel végzé; a már akkor halomra gyűlt költeményei tanítóinál tetszésben részesültek, mi őt magyar és idegen remek költői művek tanulmányozására buzdítá. A költészet végeztével a debreczeni collegiumba ment át tanulmányainak folytatása végett, hol azonban a szegénységgel küzdés alatt elcsüggedvén, tanulási kedvét is elvesztette, s martiusban (1834.) Kis-Ujszállásra ment ideiglenes iskolát an itónak egy évre, hogy tanulmányai folytatására magának módot keressen; hol tanítói foglalkozása mellett éjjel-nappal olvasott, ismereteit bővítette annyira, hogy Virgil Aeneiséből pár éneket már lefordított, s részben a német és francia nyelvet is sajátjává tette. Az új tanév elején szintén kevés móddal, de új erővel és buzgalommal s a kisújszállásiak legjobb ajánlásai-

*) Jónak láttam némelly írók részint újabb, részint régibb, de az első kötetben elő nem forduló munkáit elősorolni s néhány töredékes életrajz helyett újabb adatok nyomán teljesb életrajzokat közzétenni.

val visszament Debreczenbe, hol a tanárok figyelmét magára vonván, ezeknek gondoskodása következtében anyagi sorsa is javult. Arany e kedvező fordulat daczára unni kezdé az iskolai egyhangúságot, hosszallani a tanidőt; innen van, hogy 1836. februárban minden anyagi vagy erkölcsi kényszerítés nélkül önkényt és mindenkorra oda hagyá a collegiumot. Néhány havi sanyarú vándorlás és hányattatás után ugyanazon év nynrán ismét Szalontára érkezett, hol atyját megvakulva találta, anyja pedig pár héttel azelőtt meghalt. Az egyedüli támaszát sirató galambösz világtalan apa állapotúja elhatározólag hatott n jó ifjú életervére, mely abból állott: öt többé el nem hagyni. A város és egyház előjárói részvétellel tekinték Arany sorsát s még azon ősszel megválasztok conrectornak, s e minőségben 1839. tavaszáig tanította a nyelvtani osztályokat; ekkor a városnál írnok, 1840-ben pedig ugyanott aljegyző lett. Pár évig egészen kivatalának és családi ügyeinek szentelé idejét. Később midőn a Kisfaludi-társaság görög tragoediákat kezdé kiadni, Aranyt is egykori iskolatársa, Szilágyi István igazgatótanár, illyek fordítására unszolta (így állt elő „Sophokles Philoktetese“). E mellett az angol nyelvet tanulmányozó, összevető Shakespeare német fordítását az eredetivel, végre stúdiumul „János királyt“ fordította jambusokban. 1843-dik év nyarán Pestre és Bécsbe tett utazása kiszélesítő látkörét. „Falusi beszélye“ felvételt talált az Életképekben s némi tetszéssel fogadtatott. 1845-ben a megyei életnek szemei előtt lefolyó kicsapongásai gunyoros hangulatot idéztek elő benne, s terv nélkül, pusztán magán időtöltésül „Az elveszett alkotmány“ című költeményhez fogott, s midőn a Kisfaludi-társaság 1845-ben hazai tárgyú víg eposra 25 arany díjat tűzött ki, sietett azt befejezni és felkuldeni; s öt pályatárs műve közöl csakugyan övé lett a nyertes. Megjelent, de jóval utóbb, „Az elveszett alkotmány, víg epos hét énekben“ ősimmel a nevezett társulat Évlapjai VII-ik kötetében (Pest, 1849.). A helyeslő, részben magasztaló vélemények részletei közöl csak a Vörösmartié: „Nyelv, verselés olyan, mintha

irodalmunk vaskorát élnők“ hangzott fülébe; úgy vélte, s hogy kilépven egyszer a nyilvánosság elé, megállapodnia többé nem lehet. Ez buzdítá őt arra, hogy a Kisfalud!-társaságnak, első sikerét kihirdető ülésében kitűzött költői jutalomra újra pályázzon. Ennek eredménye lett „Toldi, koszorúzott költői beszély XII énekben“ (Pest, 1847.; másodszer u. o. 1854.), mint a mely a nevezett társaság által húszdarab arannyal jutalmaztatott. E művet a jutalmazó társaság s az ítéskét egyiránt rendkívüli örömmel fogadta. A Kisfaludi-társaságnak 1847. febr. 6-án kihirdetett jutalomtétéle: „késztissék költői beszély, itaellynek tárgya Szécsi Mária,“ illy tárgyú mű készítésére gerjesztette, mely „Murány ostroma, beszély négy szakaszban“ cz. alatt Pesten, 1848. jelent meg, de mellyel szerzője nem pályázott. Azon évi februárban végre a Kisfaludi-társaság által taggá választatott A következő forradalom viharos idejében, bár annak csak távoli szemlélője volt, keveset dolgozott; néhány „Népies balladát“ készített mégis akkor, mikkel e nemnek valóságos megújítója lett Vas Gereben „Nép barátjének szerkesztését el nem vállalván, de részvételét megígervén, neve azon, mint szerkesztő társé állott, magazalatt folyvást Szalontán maradván. 1849. tavaszán a magyar belügyministeriumnál nyert fogalmazói alkalmazást, de pár hó múlva visszasietett családjához Szalontára. Itt a béke helyreállta óta egész 1851 őszéig mint magánzó lakott, midőn a nagykőrösi gymnasiumhoz meghivatván, azóta ott mint a latin és magyar nyelv és irodalom tanára működik. A forradalom óta, inkább mint azelőtt lyrailag hangúivá, a szépirodalmi lapok gyakran hoztak és hoznak tőle kisebb költeményeket. Kőrösön laktában készült el még Szalontán megkezdett víg eposa: „Nagyidai czigányok, hősköltemény négy énekben.“ Pest, 1852. Továbbá „Toldi Estéje. Költői beszély hat énekben.“ - Pest, 1854. Majd összegyűjtve „Arany János kisebb költeményei.“ Két kötet. Pest, 1856. Két műteni értekezése megemlítendő még: „Valami az asszenanczról“ (U. M. Múzeum 1854. I. kötet)

és „A magyar nemzeti versidomról“ (u. o. 1856. I. kötet). Kéziratban vannak több epoei dolgozatai, de még befejezetlenül. (Kivonatilag Toldy „A m. nyelv és irodalom kézikönyve“ után.)

Balásházi János, újabban „a Pinczegazdászatról, borkereskedésről“ stb. adott ki egy könyvet. Pest, 1856. 12dr. XXIII. és 259 l.

Ballagi Mór, újabban „A héber nyelv elemi tankönyvéit adta ki. Pest, 1856.

B. Balassa Bálint (gyarmati és kékkői), jeles magyar lyricus, régi fényes család ivadéka, mely már IV. Béla alatt a hazának egy nádort, a következő századokban vajdákat, bánokat, főispánokat adott; unokája a Mohácsnál elesett Balassa Ferencz Szörényi bánnak, született 1551-ben. Atyja, János zólyomi főispán, királyi főkomornok s a bányavárosoknak főkapitánya volt. Bálint katonai s egyszerűsmind rangjához illő tudományos nevelést nyert. A főurak akkori szokása szerint Bálint II. János király udvarában mint apród kezdé lovagi pályáját; a költői lélek korán ébredt föl a mély kedélyű ifjúban; Sándor István szerint már 1572-ben jelent meg tőle Krakóban egy füzet vers illy cím alatt: „Beteg lelkeknek való hűvös kertec»ke.“ II. János halálával Magyarországba térvén, 1572-ben atyjával megjelent a posonyi országgyűlésen; Istvánffi mint szemtanú írja, hogy ugyanekkor, midőn Rudolf király koronázása alkalmával a magyar úri ifjak többféle vitézi játékokkal mulatnák az udvart. Balassa Bálint mesterségesen eljárt juhásztánczával, bámulásra ragadá a fejedelmi nézőket. Midőn Miksa, Báthori Istvánnál együtt, n lengyel királyságot keresvén, ennek gyengítésére Báthorynak Erdélyből kiűzött vetélytársát, Békessy Gáspárt segítené, s ez mind császári csapatokkal, mind magyar urak hadaival 1575. Erdélybe rontana: Balassa B. is segedelmére sietett; de Erdély határain a fejedelem segítségére siető huszti kapitány, Kornis Gáspár által éjjel megtámadtatván, csapatja szétveretett, ő maga futás közt megsebesített, elfogatott és a fejedelemnek kiszolgáltá-

tott; ettől azonban később kegyelmet nyert, sőt ennek kedvenczévé lett annyira, hogy tíz évvel utóbb végrendeletében hitvese oltalmazván egyenesen Báthory 17 a lengyel királyt kérte meg. Ezentúl N agyar országban szolgált Rudolf részén a török ellen, mint verseiből kitetszik. 1584-ben Dobó Istvánnak, Eger egykori hősének leányával, Krisztinával kelt össze, kitől a következő évben János fia, utóbb leánya született, ki Mérey alnádor hitvese lett. Házasságával kezdődtek költőnk családi bajai is; vérbűnnel vádoltatott közel rokonsága miatt hitvesével, saját süve Dobó Ferenéz visszatartóztatta húga örökségét, s egyéb vagyongérések Hlyekkel járó meghasonlások a már említett végintézet alkotására bírták. Végre 1589-ben a folytatott üldözések összégynvallások, nem tudjuk, önkénytelen vagy épen ítélet által kiszabott számkivetésbe úzték. 5 év múlva ismét a hazában találjuk őt, hogy itt dicső halállal zárja be viszontagságokkal teljes életét. Tudniillik, midőn 1594-ben az imént rendkívüli szerencsével megkezdett török háború folytatására nemesi fölkelés rendelteték, a hathatósan buzdító Illés-házy István tevékenysége következtén lelkesedve fölkelte dunáninneni nemesség zászlóihoz csatlakozott Balassa Bálint is, s Esztergom sikerétlen vívásában részt vevén, a hős Pál-fyt török golyók esőjében követvén, vezére mellett mindkét ezombján megsebesített; s miután hattyúként utolsó dalát elénekelte, mint látszik, czélszerű gyógybánás hiányából május 20-án a táborban kimúlt. Tetemei a Kriván alatt fekvő Hibe városába vitettek végnyugalomra, mint ez Rimay Elogiumából kitetszik, hol így ír:

Hibe városának, hol nyugszol, állása
 Ott vagyon, Krivánnak hol magas havassa.
 Vendégfogadóját minden úgy ezállhassa,
 Szeredet tekintvén, hogy meg is állhassa:
 Mondván: itt fekszik az a Balassa Bálint,
 Ki kevés öröm közt nyelt sok keserves kint,
 Kinek írásiban, a ki jól is tekint,
 Elméje bársonyán szemlélhet skárlát szint.

Énekeit, mellyek a kibujdosása előtt elégetettek túl maradtak, Rimay és más, XVII. századbeli kisebb versszerzőkéivel együtt Nadányi János gyűjtötte össze s adta ki N.-Váradon egymásután négyezer (a 4-dik Jankó vice szerint 1666.) Ezeket követte Faber Mihályé illy czim alatt: „A néhai tekintetes nagyságos vitéz urnák, gyarmati Balassa Bálintnak és ama jó emlékezetű néhai Rimay Jánosnak igaz hazafiainak és a magyar nyelv két ékességének istenes éneki.“ Posony, 1676. Azontúl számos kiadást értek. Utolsó kiadás, Posony és Pest, 1806. Úgy látszik, hogy e kiadásokban nem foglaltatnak régibb, Krakóban megjelent énekei, minthogy nagyobb része vagy későbbi éveket visel, vagy világosan későbbi viszonyokra vonatkozik. Ezek kevés kivétellel vallásos tartalmúak, s rajtok azon mystikus jellem terjed el, melly részben ugyan a kor irányát jelöli, de kétségkívül Balassa egyéniségén is alapszik, ki buzgó vallási nevelést nyert. Meghatók különösen hazafiul énekei, és azon pár dala, mikben a természet és a vitézi élet szeretető derült tüzes repdesést vészén. Ezen Bálint nem tévesztendő össze II. Balassa Bálinttal, ki honti főispán és I. Leopold tanácsosa volt a XVII század közepén, s kinek „Átok“ ez. költeménye Toldy „Költői régiségei“ közt 1828-ban jelent meg. A Tarnovszky grófnévali viszony is ezen II. Bálintot illette. Horányi I. Bálintnak diák (kiadatlan) verseket is tulajdonít. (Toldy „A m. irodalom kézikönyve“ után).

Balogh Zoltán „Költeményei“-nek újabb füzete Pesten 1856-ban jelent meg. 12dr. 121 lap.

Bárány György, magyarra fordítva kiadá „Augustana confessiot, azaz: A hitnek azon vallását, melly V. Károlynak az augusztai gyűlésben 1530-ban németül nyujtatott“ Jena, 1740.

Barcsai-Nagy Mátyásnak egy másik magyar műve „História az egyiptomi Józsefről“ Kolosvárott, 1556-ban jelent meg, s több kiadást ért.

Baróti Miklós, erdélyi székely születésű minorita. 1657-ben magyar hitszónok volt Eperjesen, 1662-ben pedig

a rend főnöke. Az első kötetben említett munkáját, mint a rend tanácsosa és bölcsészeti tanár írta, és Kisdi Benedek egri püspöknek ajánlotta. Meghalt Szegeden pestisben, 1680. Beöthy László, meghalt e folyó évben. Utóbbi művei: „A pesti arszlány vagyis díszes társalkodó. Víggal elegy komoly értekezések.“ Pest 1856. — „A ki vesz, annak lesz!“ Humoristikus naptár 1857-re. — „Comoedia és tragoedia.“ Novella, a hazai beszély- és regénytár II. füzete (szerkeszti és kiadja Friebeisz István). Pest, 1857. „A puszták fia.“ Regény. Pest, 1857. Összes munkáit testvére, Zsigmond készül kiadni.

Bérczy Károly újabb műve: Világkrónika. Népszerű előadása az 1855. sept. elejétől 1856. oct. végéig történt nevezetesebb eseményeknek. Pest, 1856. Ő szerkeszti az ez évben megindított „Lapokat a lovászat és vadászat köréből.“

Bernát Gáspár, közkedvességű humorista és költő, szül. Hevesmegye Tiszafüred városában, 1810. jun. 26-án.

Atyja megyei ügyész volt, ki munkássága, bő tudománya és igazságszeretete miatt köztiszteletben állott, s a költészet terén néhány maradandó becsű művet írt. Szép tehetségű fiát 1819-től 1825-ig Debreczenben taníttatá; ittléte alatt ábrándos, merengő ifjú lévén, tanuló társai „luna“-nak nevezék. A bölcsészeti tanulmányokat két évig Pesten, a jogot Kövy híres jogtudor vezérlete alatt S.-Patakon végzé. 1832-ben joggyakornok volt Pesten. — Ifjúkora óta kedveie az irodalmi foglalkozást s a zenészetet. 1834-ben lépett föl először talpraesett népdalaival; ezek közt különösen kiemelendők: a „Halászdal“ és „Barna bandi,“ mellyeknek gyönyörű melódiáit is ő szerzé, s mellyek jelenleg is a népnek s a mívelt osztálynak egy iránt kedvencz dalai. Neve alatt legelőször a „Jelenkor“ pol. lapban közlött „Talányok“-at, mellyek által szép tehetsége országszerte köztudomású lett. — Később a Rajzolatok című divatlapba írogatott, miglen Horváth Lázár személyes kérésére és biztatására a Honderűnek lett dolgozótársa. E lapokban jelentek meg első „Freskoképei,“ melly cím alatt eddigelé három jeles és mulattató tartalmú

kötet kering az olvasó közönségnél. Ugyancsak e cím alatt készíti sajtó alá összes műveit hat kötetben. Most jelent meg Lavotta híres magyar zenevirtuoz életirása, arcképevel. „Bernét Gazsiadák“ cím alatt sajtó szerű adomafélék két füzetben szintén sajtó alá adtak. Ezekből a Hölgyfutár közlött mutatványokat. B. Gr. műveit vidámság és kedélyt ábrándosság jellemzi; magán körökben s társalgás közt is e két tulajdon fő éltető eleme. Független élet után határtalan ragaszkodásánál fogva minden neki kínálkozó szerencsét és alkalmat háttérbe szorít.

Bezerédy Amalia másik ifjúsági olvasmánya „Földest esték“ cím alatt Pesten, 1840-ben látott világot.

Boross Mihály újabb művei. 1) „Boldogháza“ népies regény, 2 kötet. Pest, 1856. 2) „Vagy idejében vagy soha! Ez a házasság jelszava.“ Vig regény. Pest, 1856. 3) „Hazajáró lélek.“ 4) „Egy nyomorék története.“ 5) „Boldogházi esték.“ 6) „Kis kertészek.“ 7) „Zsiga bátyám és én.“ 8) „Fölfedezett ékszer.“ 9) „Ujabbkori Jób.“ 10) „Képmások.“ Mind népies elbeszéléseket tartalmazó füzetkék. Megjelentek Boldogházi Esték általános cím alatt 1856. 1857. 11) Az 1857-iki Vasárnapi könyvtárban „András a szolgálégény“ ez. három kötetes népies irányregény jelent meg tőle. 12) „Kis pajtások 6 krajczáros könyvtára“ ez. alatt hat füzetkét adott ki gyermekek számára. 13) Legközelebb „A hét főbűnök“ ez. alatt indított meg beszélyfüzért, mellyből eddig egy füzetke jelent meg. 1857. július 1-től a „Kalauz“ ez. néplapot szerkeszti, s közlött ezenfelül számos cikket a néplapokban. Megjegyzendő, hogy Borosa ezen legújabb művein tanulságos eszme szövődik át s mindenütt erkölcsi irányt tüze ki föladatául.

Bulyovszky Lilla „Novellái“-nak III. és IV. kötete Pesten, 1857-ben jelent meg. „Úti Napló“ja sajtó alatt.

Csacsó Imre, az újabb törvények magyarozatát bocsátó közre e címek alatt: 1) Büntető jog elemei. Pest, 1850. 2) Az 1852. máj. 27-iki ausztriai birodalmi büntető

törvény magyarázata. Peat, 1852. 8dr. 488 1. 3) Büntető perrendtartás magyarázata. Pest, 1854. 8dr. XII és 2721.

Cherrier Miklóstól újabban megjelent: „Magyar egyház története“ Pest, 1856. VIII és 592 lap.

Csaplár Benedek később Léván és Nyitrán, 1854 óta Szegeden mint vallás, görög és német irodalom előadója tanárkodik. Egyideig egészségének helyreállítása végett Sz.-Györgyön időzött, hol a fiivézetet és magyar irodalmat nagy hévvel tanulmányozta. Közié Ipolyival másolatban az egész boszorkánypört és számos népszokást, mellyek a „Magyar Mythológiá“-nak, Ipolyi elismerése szerint is, érdekes adatokul szolgáltak. Említendő még a szegedi gymnasiumi évkönyv 1856-iki folyamában megjelent értekezése illy czím alatt: „Önképzési irányzatok.“ Egyéb dolgozatai, szómra 50-nél több, koronkint a tudományos folyóiratokban jelentek meg.

Csató Pál életrajzához kiigazításul és pótléklul a következőket közöljük. Született ő nem N.-Váradon, mint többen rosszul írák, — hanem Sarkadon, Biharvármegyében 1804. jan. 7-én; és az akkori anyaegyházban, Gyulán jan. 9-én kereszteltetett. Nemes eredetű szülői: csatószegei Csató Mihály, ki Erdélyből Csik-Csatószegegről költözött ki, és Sarkadon gróf Almásy Ignácznál gazdatisztséget viselt, — és visontai Kovács Rozália vajának. Csató Pálnak nevezett atyja tehetős ember volt, és még halála előtt ősi csatószegei birtokán, és legutóbbi lakásán, N.-Váradon bírt ingatlan javain felül 20 s néhány ezer forintról rendelkezett. Pál, az író, a papságból kivetkőzni akarván, ez okból írta a gunyiratot; különben mind a mellett, hogy szép örökségét könnyelműleg és nyomtalanul elpazarlára, nyomorúságban soha nem élt, mert élete végéig saját esze után mindig megkerestette a szükségeseket. Holta után pedig neje másra nem szorult, hanem atyát örökségéből tisztességesen megélt. (Beküldetett.)

Csengeri Antal, jelenleg a Pesti Napló rendes dolgozó társa „Történeti tanulmányok“-at bocsátott közre. Az első kötet megjelent Pesten, 1857. IV. és 2971. — Ez évben

megjelent tőle: „Vegyteni képek a közéletből, Johnston nyomán,“ és „Budapesti szemle“ havi folyóiratot indított meg, melyből eddig 3 kötetet bírunk. — Azonfölül még 1851-ben jelent meg tőle egy jeles mű illy czímmel: „Magyar Szónokok és Statusférjak.“ (Politikai jellemrajzok. n. dr. 661 l.).

Csorba József a Somogy megyében 34 éven át viselt főorvosi hivataláról lemondott. A megye főnöke a fáradhatlan buzgalmu tudós főorvos érdemeit igen szép dicsérő levélben emelék ki. Jelenleg Pesten tartózkodik, most is a tudománynak szentelvén öreg napjait. Az első kötetben nem említvék a következő munkái: 1) Észrevételek az álladalmi egészség rendezéséről hazánkban. Pécs, 1848. 2) Észrevételek az éghajlatnak befolyásáról az emberre, Fal^{on}ner Vilmos után fordítva. Pest, 1833. 3) A „pokolvarról“ irt pályamunkáját a magyar akadémia jutalomra méltatta. Vannak több értekezései a Tud. Gyűjteményben, az Orvosi Társban, és Pesti Naplóban. Legújabbban pedig „Somogy megye ismertetéseit adta ki Pesten, 1857. 8dr. 222 lap.

Czech József, már mint papnövendék Nyitrán és Sz.-Györgyön a rend nevendékei között virágzott, Zobori magyar nyelv művelő egyesületinek, melly későbbben a Dugonicsféle társulatot eredményesé, buzgó tagja és tollnoka volt s e társulat „Zobori lapok“ ez folyóiratában több rendbeli dolgozataival lépett fel. 1842—48. Kolosvárt a nyelv-tani és szónoklati osztályt tanító. 1849-ben a pesti szaktanodában mint mennyiségtanár működött. 1850—54. Váczon, 1855-től fogva Szegeden tanárkodik. Irodalmi termékei közül említendők még: „Latin hangmértan“ magyar batméretü versekben, az ifjúság számára, tájékozásul a latin költők elemzésében, az Alváriféle latin verseset nyomán. Az 1855. Magyar sajtóban a török világból „Régi okmányok“ cz. cikklet közöltt. A magyar tájszótár gyűjteményéhez vácz-i tájszókkal járult. „Oszták birodalmi honiamé“-jéből csak 3 ív jelent meg nyomtatásban; a folytatást kedvezőtlen viszonyok gátolták.

Danielik Nep. János, 1856-ban sajtó-sz.-péteri cz.

préposttá neveztetett. Újabb művei: „Columbus vagy Amerika fölfedezése“ Kiadja a Szent-István-Társulat. Pest, 1856. n. 8dr. VIII. és 406 lap. Két aczélmetszetű képpel és egy földabroszszal. Továbbá: „Magyarországi sz. Erzsébet élete“ Megjelent a Szent-István-Társulat által a felséges uralkodópár 1857. évben tett körútjának emlékére készített diszalbumban, s külön is ugyancsak a Sz.-István-Társulat által kiadva. Pest, 1857. 12dr. 142 lap. „A történet szeleme“ című, a pesti egyetem theologiai kara által Horváth-féle jutalomdíjra méltatott történet-bölcselemi értekezését önállólag kiadta (Pest, 1857. n. 8dr. 140 l.) és vele a Sz.-István-Társulat tagjainak kedveskedett. Említendő még több bírálata, mellyek a Pesti Napló tárcsájában jelentek meg Λ alatt, s részint neve aláírásával. Hlyének: Cantu „Histoire de cents ans“ és Thiers „Histoire du consulat et L'empire“ bírálatai stb. Ide tartoznak végre a Szent-István-Társulat közgyűlésein elmondott és e társulat jegyzőkönyveiben megjelent beszédei.

Gr. Dessewffy Emil „A főnforgó austriai pénzügyi kérdésekről“ 8dr. 146 lapra terjedő elméleti iratot bocsátott közre Bécsben, 1856.

Erdélyi János újabban „A hazai bölcsészet jeléne“ cz. jeles munkával gazdagította az irodalmat. Sárospatak. 1857. Szerkesztője a Sárospatakon megjelenő „Sárospataki füzetek“ cz. folyóiratnak. — „Velencei hölgy“ ez. 5 felvonásos dráma is jelent meg tőle. — Szintén tőle vannak: „Magyar közmondások könyve“ Pest, 1851. — „Magyar népmesék“ Képes kiadás. Pest, 1855. „Mit várhat a nőtől a ház, haza, egyház?“ Halotti beszéd. Sárospatak, 1856.

B. Eötvös József legújabbán ismét egy jeles regényt bocsátott közre „A nővérek“ cím alatt. Pest, 1857. 2k.

Fáy András összes szépirodalmi munkái 1843—44. jelenvén meg 8 kötetben, ezeknek 9-ik és 10-ik kötete illy cím alatt: „Búzavirágok és kalászkok“ 1853-ban; 11-ik és 12-ik kötete illy cím alatt: „Jávör orvos“ 1855-ben jöttek ki; 13-ik és 14-ik kötete pedig illy cím alatt: „A szutyog-Magyar írók. 26

falviak. Magyar faj-képek“ Heckenastnál ez évben jelentek meg. Ezeken kívül bárom nevelési munkát adott ki. 1839-ben készítette el s Pestmegyének adta be „Egy Pesten fölállítandó takarékpénztár“ tervét; ennek folytán sikerült a hazai első takarékpénztár fölállítását eszközölnie s azt 1840. jan. 11-én megnyitattnia, melly azóta szép sikerrel folytatja működését. — Ezen intézet megbízásából elkészítette 1848. febr. „A magyar életbiztosító intézet“ tervét is s azt lyto-graphirozva a részvényesek közt ki is osztotta; de a közbejött zavarok miatt füstbe ment az intézet létesítése. Azonban annyi sikere lett ebbeli munkálkodásának mégis, hogy gyűjtött adataiból egy statistikai munkát adott ki i.ly czím alatt: „Adatok Magyarország bővebb megismertetésére,“ mclyben egyszersmind a magyarországi halálozási nagytábla is, általa kidolgozva jelent meg. Végre 1833-ban a Budán letelepedett magyar színésztársaságnak Pestmegye által kinevezett igazgatója volt két évig s a Kisfaludy-társaságnak és Műegyesületnek elnöke több éven keresztül.

Fényes Elek egyideig a „Falusi Gazda“ ez gazdasági folyóiratot szerkesztette. Ezenkívül újabb művei: „Magyarország geográfiai szótára.“ Pest, 1851. 4 rész 2 kötetben, n. 8dr. 1253 l. — „A török birodalom leírása“ legújabb kútfők után. Pest, 1854. 8dr. 476 l. „Az Orosz-török háború.“ Pest, 1854. 576 lap.

Fogarasy János újabb munkái: 1) Egyszerű s ketős könyvvitel alapelvei az ipartanoda számára. Buda, 1850. 2) Törvénykezési kalauz. U. o. 1850. 3) Tájékozó az ideiglenes bélyegadó törvényben. U. o. 1851. 4) A magyarországi polgári új perrendtartás alapvonalai. U. o. 1853. 5) A közönséges váltórendszabály alapvonalai. U. o. 1854.

Frankenburg Adolf újabb műve e czímet viseli: „Sírva vigadók.“ 2 kötet. Pest, 1857.

Garay Alajos „Falusi élet“ ez. alatt népies elbeszéléseket bocsátott közre 2 kötetben. Pest, 1856. 8dr. 206 és 195 lap.

Dr Grynaeus Alajos későbbi munkái: 1) Sz. imák

és énekek. Pest, 1864. 2) *Theologia pastoralis e scriptis SS. PP. usibus publ. praelectionum synodaliū item ac dioecesanorum examinum acoommodata: in libris tribus.* Második bővített kiadás. Buda, 1856. 3) *Akadémiai egyházi beszéd.* Buda, 1855. 4) *Sioni örömhangok.* Buda, 1856. 5) *Meny-nyei Korona.* Pest, 1856. 6) *Sz. István első magyar király tisztelete.* Pest, 1856. 7) *Szeplőtelenül fogantatott bold, szűz Mária tisztelete.* Pest, 1856. 8) *Bucsujárati ajtatosság szent Anna asszony tiszteletére.* Pest, 1856. 9) *Tövis korona.* Pest, 1856. 10) *Tan-könyv, elemi s reáliskolák használatára.* Pest, 1857. Ötödik és hatodik kiadás. 11) *Brevis instructio pastoralie de iis, quae circa legem matrimoniale catholicornm, in imperio Austriae, imprimis a parochis observanda sunt* Pest, 1857. 12) *Népszerű alkalmi s rendkívüli oltár- és szerbeszédék, esperesi és lelkész! szövegek, meg lelkipásztori intelmek gyűjteménye.* Pest, 1857. 2 kötetben. 13) *Képes kis biblia magyar 3-ik kiadásban; azonkívül ugyanaz német, tót, szerb, ruthen, és román nyelven.* Pest, 1854—1856.

Gr. Gvadányi József az első kötetben föl nem jegyzett munkáinak ozime: „A pöstyényi fürödésmulattató versek. Megjelentek 1787-ben. „A mostan folyó török háborúra tzelozó gondolatok, Montekukuli életével“ Posony, 1790: Nándorfehérvárnak megvétele“ és „Rettentő látás, retentőbb történet“ (Erzsébet herczegnő véletlen halálára) versek. U. o. 1790. „A nemes magyar dámákhoz és kisasszonyokhoz szóló versek“ (a magyar ruha iránt). U. o. 1790. „Aprekaszion, mellik meg sinalik fersben, mikor meg tartatik Sz. Franz Xav. neve nat. Patron Strenge Herr kapitán úr N.“ (gúnyvers). 1791. — „XII. Károly svetziai ország királyának élete. U. o. 1792. 8dr. 386 l. — „Unalmas órákban, vagyis a téli hosszú estvéken való időtöltés. I. darab Bodoló falunak Beregmegyében vidéke és ottan történt dolgok más versekkel együtt. 87 l. II. darab: Verses levelezései Ceizi István fő strázsamesterrel és Molnár Borbálával. “ U. o. 1795. 8dr. 232 l. „Egy a Rhenus vize part

ján táborozó magyar lovas katonának Posony városába egybegyűlt rendekhez írott levele.“ U. o. 1796. „Verses levelezés, a mellyet folytatott nemes Fábíán Juliannával, nemes Bédi János élete párjával; mellybe több nyájas dolgok mellett királyi, Komárom városában történt földindulás is leíratott“ (versekben). U. o. 1798. 140 l. „A világnak közönséges históriája mellynek kiadását holta után Kiss János folytatá, megjelent 6 kötetben képekkel Posonyban. 1796—98. 8dr. I. k. 422, II. 376, III. 325, IV. 860, V. 369. Hatodik kötet Posony, 1803. 8dr. 4601.

Gyurits Antal újabb munkái: „Nőnevendékek könyvtára“ Tanodái és magán használatra készíté Gyurits Antal. I. „Magyar Nyelvtan.“ II. „Mondattan.“ III. „Természettan.“ IV. „Természettan“ 1. és 2. füzet; a 3. füzet „Csillagászat. Pest, 1866. és 1857. „Egyházi szent szertartások magyarázata.“ A középtanodák használatára németből fordítva sajtó alatt. „A katholika nő.“ Ventura. Joachim atya után olaszból fordítva I. II. III. kötet. Sajtó alatt.

Gyöngyösi István verses munkái közt nem említvék: „Róca koszorú, a mellyet az testté lett Ige Jézus Christusnak és az ő édes anyjának, a szeplőtelen Szűz Máriának öt rendbéli kiváltképen való örömének, keserűségének és dicsőségének feir és piros rósáiból kötött.“ Nagyszombat, 1772. Továbbá „Kuma városában épített Dedalus temploma.“ Buda, 1764.

Helényi János újabb munkája: „A magyar Parthenon előcsarnoka.“ Akadémiai fölolvasmdnyaiban alaprajzolva Pest, 1853.

Hoványi Ferencz újabban ismét igen booses munkával gazdagító a kath. irodalmat, mellynek ozime: „Néhány hét a szent földön 1856-ban.“ Béce, 1857. A-szent sir temploma homlokzatának és alapjának rajzával. Úti naplója jegyzeteiből alakult ezen rajzolatok által — mondja többi közt az előszóban szeretne ártatlan utánzási vágyat ébreszteni hazája fiaiban azon érdekes zarándoklat iránt, mellyet magára nézve lelki- s testileg üdvösnek talált.

Hunfalvy János „Magyarország és Erdély eredeti képekben“ ez. folyóirat számára a történelmi és helyirati szöveget írja.

Hunfalvy Páltól megjelent „A Dakota nyelv.“ Külön lenyomat a magyar akadémiai értesítőből. Pest, 1856.

Illés Pál (edvi) további munkája: „Közhasznú népi olvasókönyv“ 4 részben. Pest, 1851. „Elszört költészeteiét, korábbi folyóiratokból összeszedte és kiadta E. I. Gyula. Pest, 1853.

Irinyi József, jelenleg a Magyar Sajtó egyik főSzerkesztőtársa „Béla“ cím alatt 2 kötetes regényt adott ki. Pest, 1855. Ezt követte: „Dicső napok.“ Regény 3 kötetben Pest, 1857. — „Az 1797-i; 26-ki vallásügyi törvény keletkezésének történelme. Közjogi észrevételekkel a bécsi és linczi békekötések alapján.“ Pest, 1857. 8dr. iVés 231 1. Tőle van „Tamás bátya kunyhója“ (regény 4 k.), és „Kulcs Tamás bátya kunyhójához.“ Mindkettő angolból ford. Pest, 1853.

Jászay Pál magyarra fordítá Wildner Ign. jogtani könyvét S' kiadta illy cím alatt: „Hiteltörvéhyek, mellyek az 1840-iki országgyűlésen a váltó kereskedés, gyár stb. ügyében hozattak.“ Pest, 1845. Továbbá tőle van: „Kegyelmes királyi utasítás a váltóbiróságok számára, mellyet legfelsőbb engedelelnmel közrebocsátott.“ U. o. 1841.

Illés János rt egy farsangi játékot „Tornyai Péter“ cím alatt. Komárom, 1798. Tőle van továbbá: „Ktilömbfél® elmefuttatások“ francaiéból fordítva 2 részben. Posony, 1790. 120 és 118 1. Van egy munkája „A fllosoflának viaszszalásáról.“ Boetius után fordítva.

Jókay Mór újabb munkáinak sorozata: „A magyar nép adomái.“ Pest, 1857. II. kiadás. — „Ozeania. Egy elszülyedt világgrész története.“ Pest, 1856. „Magyar népvilág.“ Pest, 1857. 2 kötet. „Török mozgalmak 1733-ban.“ Regény. 2. k. Pest, 1854. „Erdélyi képek“ (novellák). 2. k. Pest, 1854. „Déli virágok“ 2. k. Pest, 1856. „Szomorú napok.“ Regény. Pest, 1856. „A varchoniták.“ Pest, 1857. II. kiadás. Novelláinak újabb gyűjteménye „Árnyképek“ cím alatt

jelent meg. 2. k Pest, 1856. Ez évben szép sikerrel adatott a nemzeti színpadon „Dózsa György“ oz. 4 felvonásos drámája, mely színműirodalmunk jeleőbb termékei közé tartozik. Jókay e roppant munkássága mellett a „Magyar Sajtó“ és „Vasárnapi Újság“ fődolgozótársa, s 1857-ben a Heckenast által kiadott „Nagy tükör“ cz. humoristikai folyóiratot szerkeszté, mellynek VIII. füzetében közlött „Szaladj szaladj, jó a billog“ kezdetű költeménye köztetszést idézett elő. Legújabbán sajtó alól kikerült „Decameron“ ez. alatt száz novellája.

B. Jósika Miklós újabb munkáinak sorozata: „Jó a tatár.“ 1856. 4 kötet. „A rom titkai.“ 1856. 2 kötet. „A rejtett seb.“ 1857. 3 kötet „Pygmalion, vagy egy magyar család Párisban.“ 1856. 2 k., „A szegedi boszorkányok.“ 1856. 3 k. „A tudós leánya.“ 1855. 3 k. „A zöld vadász“ 1854. 3 köt. „Egy házasság a nagy világban.“ 1844. 2 köt. „Toussaint.“ Pest, 18“ — 45. 8 kötet. E két utóbbi fordítás; megjelent „Jósika külföldi regényei“ ez. alatt.

Báró Kemény Zsigmond 1856 végével lemondott a Pesti Napló szerkesztéséről, s ez évben „özvegy és leánya“ című jeles regényét fejezé be, s irta „A rajongók“ ez. 3 kötetes regényét, melly sajtó alatt van. E folyó év dec. havában, miután a behozott birlapbélyeg különösen a nagy napi lapok sorsát kéteessé tévé, újra átvette a szerkesztést, s föllépését többj közt e szavakkal jelenté: „Meghoztam az áldozatot, mert hittem és hiszem, hogy azt a jelen körülmények közt hazám és nemzetem több, lényeges, névszerint becsületbeli érdekei kíváqják meg. — Legalább egy független nagy napi lapot meg kell a nemzetnek tartanunk, hacsak a respectusnak azon mértékét, mellyet annyi hazafiui lelkesedés és küzdés vívott ki a múltban, jövendőre könnyelmüen — mert a megmentésnek még csak kísérlete nélkül is — koczkatatni nem akarjuk.“ Ezenfölül a Csengery által megindított „Budapesti Szemle“ című haviiratban „Zord idők“ című regénye van folyamatban; e havüirat politikai szemléjét is ő kezeli.

Kempelen Riza „Beszéleyei“nek 3. és 4-ik kötete Szegeden, 1855-ben jelent meg.

Kiss Károlytól újabban megjelentek: „Olvasmányok a hadi történelemből.“ Külön lenyomat a magyar akadémiai Értesítőből. — Továbbá: „Hunyady János utolsó hadjárata. Bolgár és Szerbországban 1454-ben stb.“ (Külön nyomat a magyar akadémiai Értesítőből). Pest, 1857.

Koczányi Ferencz 1825-ben szenteltetett pappá. Az új tanrendszer behozatala után a pesti nagy gymnasiumban a hittant, magyar és latin nyelvet 4 évig tanította; jelenleg a nagykárolyi gymnasium igazgatása bízott buzgalomtel gondjaira. „Magyar-latin-német zsebszótár“-a Pesten, 1851-ben látott világot. Ezenfölül munkái: „Latin irodalmi szemelvények“ a n.-gymnasiumi V. és VI. osztály számára. Pest, 1852. „Latin irályképző gyakorlatok“ a gymnasiumi felsőbb osztályok számára, magyar szöveggel. 1852. „Szenzhangzatok“ a n.-károlyi tanuló ifjúság használatára. Nagy-Károly, 1856. Ezekon kívül a Családi lapokban több természetrajzi czikket, s a Kath. iskolai lapban neveléstant értekezéseket közölt. Végre az 1855-ki tanévben „A n.-károlyi algymnasium történetét az 1856-iki iskolai évben pedig „O-kori remekművek és jó magyar fordítmányok“ ez. értekezést írt és adott ki sajtó utján. N. Károly, 1856.

Kovács Ferencz, jezuita Boillieu után magyar versekbe foglalva kiadott illy című költeményt: „A pulpitus, egy mulatságos vitézi költemény.“ Győr, 1789. Továbbá Gautier után fordítva kiadá „Az utak és utzak építésének módjáról“ című könyvet. Posony, 1778. 8dr. 215 l.

Könnye Alajos tankönyvet adott ki: „Magyar vers-tan és a felolvasás és szavalat alapszabályai. N.-Károly, 1856.

Kőváry László újabban „100 történelmi regét“ bocsátott közre (Kolosvár, 1857.), melly szerző kisebb munkáinak első kötetét teszi.

Lanka Gusztáv újabb műve: „A vidék. Társaséleti szín-és árnyrajzok.“ 2 kötet N.-Várad, 1856.

Lévay József „Újabb költeményei“ Pesten, 1866-ban jelentek meg.

Lonkay Antal 1856-ban „Tanodái lapok“ ez. heti tanközlönyt indított meg, s azt most is folytatja olly tapintattal és buzgósággal, mikép az a birodalmi hasonnemű lapok közt bátran az elsők közé sorozható.

Losoncai László, költő, szül. Kecskeméten 1818-ban május 25-dikén régi nemes családból. Már “ éves korában tanulását szülővárosában kezdette, és folytatta egészen a philosophicus cursus végeztéig; a jogot és hittudományt a debreczeni főiskolában hallgatta, hol pályája végeztével a korán elhunyt Nagy Imre helyébe a költészeti osztály tanítójává választatott. Korán kezdé tanulmányozni a latin, görög és német írókat; amazok közül különösen Horác és Anakreon, ezek közül Schiller és Göthe voltak kedvencei. Már deák korában több költeményt írogatott, mellyek közül több dala keringettek kéziratban az ifjúság s ez által a nép között. Először csak hittan-hallgató korában lépett föl a „Társalkodóban s maga iránt mindjárt figyelmet gerjesztett; de ezen tette egyik tanára által nem helyeeeltetvén, magába vonult, s csak titkon írogatott, míg nem a Nagy Imre számára rögtönzött sirversével különösen az ifjúság között szép nevet szerzett magának. Tasnádi legátus korában a regényes Er-Szalacson menvén keresztül, a vidék szépsége, az őt szívesen látott pap és nép szeretető annyira meghatotta, hogy midőn az ottani akademia-promotióju iskolába igazgatónak hívatott, ellent nem tudá állani, s 1841-ben búcsút vett a debreczeni oollegiumtól. Itt tölte el két évet; a két év elteltével 1843-ik év tavaszán Biharmegye akkor egyik elválasztott követével, Komáromy Györggyel mint fogalmazó Posonyba ment. 1844-ik év October hónapjában a tolnamegyei gyönki gymnasiumban a humaniórak tanárává választatott, s ezen hivatalát 1849-ik évi octoberig folytatta, midőn a kecskeméti főiskolába a latin és magyar iradalom tanárául hívatott meg. Ezen minőségben működött szülőfö-

dén egész 1855-ki octoberig, midőn a nagy körözi nyilvános főgymnasiumba az egyháztanács közakarattal tanárai megválasztotta, s részint mivel akkor a kecskeméti gymnasium, anyagi viszonyainál fogva alább kezdett zállani, a mint-hogy a következő iskolai évben főgymnasiumból aigytaniummá lett; részint mivel az akkori egyháztanács egyik határozata által önértétét mélyen sértve érezte, — azon reményben, hogy az akkor mind nagyobb virágzással s népeséggel dicsekedhetett nagykőrösi főgymnasiumban többeknek használhat, fájdalommal vön búcsút szeretett és szerető anyavárosától, s ez idő óta Nagykőrösön fáradozik mint tanár és író egyiránt ernyedetlen buzgalommal. 1853 elején adta ki Pesten Költeményei I-ső kötetét, melly a közönség részéről érdemlett pártfogásban és tetszésben részesült. Leg-, közelebb ugyancsak Pesten láttak világot a szépirodalmi lapokban elszórva megjelent s a közönség által tetszéssel fogadott művei, régiebbséggel s újabbakkal bővítve, mellyek Költeményei II-ik kötetét teszik. Több műve van még kéziratban, mint az Anakreoni dalok, Epigrammái költemények stb., mellyek kiadóra várnak. Népdalai egyszerűek, tiszták, világosak, könnyen folyók, különösen magyar érzellemmel teljesekek; s épen ez az oka, hogy jelesebb zeneszerzőinktől dallamra téve, olly hamar utat találtak a nép fogékony szívéhez. A színműrásban is tett kísérletet Darabjai közül az „Áljuratus“ és „Legátus“ címűek 1848-ki febr. a ezinbiráló választmányynak beadás végett Egressy Gáborhoz küldettek, s kevéssel azután az akkori zavaros körülmények között elvesztek, s még mindeddig meg nem kerültek. Egy vígjátéké, „Követség“ című 1847-ik év tavaszán Tóth János váador-színésztársulata által Gyöngyösön az erdőben épen majális alkalmával adatván elő, a környékről nagyszámmal összesereglett úri vendégkoseorú által nagy tetszéssel, fogadtatott. Költeményei I-ső kötetét irodalmi, különösen kritikusi tekintélyünk Toldy Ferencz (Új Magyar Múzeum II. év. dec. 1. 1852. XV. fiié.) így jellemzi: „Egy magával

s a világgal tisztában lévő, nyugodt kedély nyilatkozásai. Hol didaktikai hurok pendülnek meg, az érzület (Gesinnung) emberét ismerjük fel a költőben. Gyakran derült, sőt víg. A népi hangot sokszor jól találja.“

Majer István további munkái: „Egészségtan nép számára (Buda, 1847.). Egy évben két kiadást ért hat ezer példányban. — „A jó házi gazda. Nép Számára életszabályul“ (Vácson 1848.) 1847-ben a természetvizsgálók gyűlésén, Sopronban a mtitani osztályt megalakítani segíté, mellynek jegyzőjévé választottott, a mikor felolvasá és nyilvánitá „A rézmetszészet mütana“ (Buda, 1847.)című művét. Nem különben a pesti kir. természettudományi társulat megbízásából, mint ennek r. tagja, felavatásul dr Rumy György életét megírta, ennek időszaki iratjában közlendőt. — „A magyar képezdek reformja. A m. közoktatási ministeriumnak benyújtott röpirat.“ (Esztergom, 1848.) — „Népszerű egyházi beszédek.“ Két kötet. (Pest, 1849. és 1851.) — Ugyan 1848-ban az ország tanítói által Pesten a tudományos egyetem épületében tartatott tanácskozmány által közakarattal jegyzőül választottott. Nemkülönb a ír. püspöki-kar által a tanügy rendezése tárgyában Pesten tartott tanácskozmány - ba szerencsés volt meghivatni. — 1849-ben a pesti tudományos egyetemhez a felsőbb nevelészet helyettes tanárául meghivatván, ott másfél évig tanárkodott, se tanáriszék emelésére vonatkozó véleményét az egyetemi tanács figyelmére méltatta; valamint az ő sürgetésére az előadási két óra hetenkint négyre szaporittott. — Ez idő alatt 1850-nek első felében a „Kath. Néplap“nak volt szerkesztője, melly minőségéről, a jó és olcsó könyvkiadó társulat által első ügynökül megválasztatván, lemondott. — 1850-ben sz. kir. Pestvárosa fő- és elemi iskoláinak igazgatását és rendezését egy önálló (előbb egyik tanácsnoka lévén az iskolaigazgató) szakférfiúra kívánván bízni, pályázatot nyitott, kik között felebbvalói biztatására M. is jelenkezvén, Pest város tanácsa és közéégtanácsa által a kijelöltek között fölterjesztetett, s a m. kormány által Pest városi egyetemes fő- és al-elemi-

úgy magán-tanodák igazgatójává kineveztetett; tnelly hivatalát 1867. kőrthi plébánossá kineveztetéseig dicséretesen viselé. Ez idd alatt a középponti iskolák sorsát szívén hordván, nem csak a tanítótanácskozmányokat, 8 a tanítókönyvtárt létrehozta, hanem az ő terve és sürgölése következtében az annyira óhajtott vasárnapi tanodák is életbe léptettek, mellyek megkedveltetésére és sikeres terjesztésére alkalmas terv írójának a Néplapban pályadíjt is hirdetett. Nemkülönbén egyik tervezője és létrehozója vala a pesti első bölcsődének, miért a bécsi és párisi- bölcsőde- (Crèche) egyletek tiszteletbeli tagjokká választották. Ez idő alatti irodalmi művei, a kéziratban maradt és hivatalos- szí- nű több tervét elhallgatván: „Aranytanácsok vándorló mesterlegényeknek.“ Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társ- nak (Pest, 1852.). — „István bácsi a boldog család- atya és okos gazda.“ Népkönyv. (Pest, 1854.). — „ABC és olvasó- könyv“ (Bécs, 1853.). — „Aranytanácsok nőcseledek szá- mára“ (Pest, 1855.). — „Szivmivelő beszélgetések és színjá- tékok ifjúság számára“ (Posony, 1855.). — „István bácsi nap- tára 1856-ra és 57-re“ (Pest). — „István bácsi aranytaná- csai a veszedelmekben“ (Pest, 1856). — A Pázmány-ffizetek is a Sz.-István-Társulat meghittéből terve szerint és közre- munkálásával indultak meg. — kt időszaki sajtó utján- közzé- tett számosb cikkek közöl csak kettőt emelünk ki: egyik azon pályakoszorúzott terjedelmesb irata, mellyet „Men- hely a szegény árváknak“ cím alatt a Magyar Sajtó 1855- ben; a másik, melly az esztergomi basilika folszentelée alkalmából „Esztergom“ című cikksorozatban a Vasárna- pi újság hasábjain közfigyelmet ébresztett. — Ezenkívül költségén megjelent: „Vezérkönyv az állat, növény-, cs ás- ványtan oktatásában.“ Ifjúság számára írta Minikus Vincze. Magyar és német szöveggel (Pest, 1854); és serkentésére „Kluch József nyitrai püspök élete“ (írta- Alvinczy) a pes- ti papnövelde egyházirodalmi iskola 1854-ki Munkálatai- ban látott napvilágot. — 1856-nak vége felé tőle sajtó

alá bocsáttatott; „A regelő István bácsi. Családkönyv a nép számáraés szerkesztése mellett: 25 pályairat

Matusik János újabban megjelent munkái: „Ajtatos elmélkedések. A középtanodai rom. katb. ifjúság nagyhéti lelkigyakorlataira.“ Bíbornok, hercegeprímás s esztergomi creek ő főmagassága engedelmével. Kolosvár. 1855. — „Az aqstriai közbirodalom honisméje, különös tekintettel Magyar“ és Erdélyországra.“ Pest, 1857. — „Erdély földrajza“ közelebbről kerül Id sajtó alól második kiadásban. — Apróbb elbeszélő, majd történelmi cikkéit rendszeren az „István bácsi naptára“ hozza évenként

Mentovich Ferencz*), jelenleg marosvásárhelyi tanár, lyrai költeményeit összeszedve „Száráz lombok“ cím alatt 1854-ben adta ki. Tőle van továbbá: „Halotti búcsúhangok.“ Kecskemét, 1855—6. — „Idegen“ ez. költői beszélye a Vasárnapi újságban a Tomory A. által kitűzött 20 arany pályadíjat nyerte el.

Mészáros Imre újabban havi folyóiratot indított meg „Népnövelési közlemények a kath: egyház szellemében“ cím alatt.

Némethi Mihály, kolosvári prédikátornak van még egy nevezetes munkája e cím alatt: „Szent Dávid Psalteriuma: avagy 150 sóit ároknak elosztása és magyarázata.“ Kolosvár, 1622. 6481.

Ney Ferencz, philosophic tanulmányait Szombathelyen végezte legkitűnőbb sikerrel. 1846-ban a kir. magy. term. tud. társulat rendes tagjává választatott. Ugyanekkor Marmaros-, 1847-dikben Zemplénmegye táblabirájává nevezte-tett. 1847-től 1854-ig a festészeti akadémiát gyámoljtó tár-sulat titkára volt. 1848-ban az egyetemes magyar tanári gyűlésen (257 tanár és tanítótól közakarattal megválasztva) elnökölt. Ez évben peatvárosi képviselő is volt. 1856. dec-a pesti főreáltanodához magyar nyelvtanárrá neveztetett. — Megjelent beszélyei- és novelláinak száma 32. 1851-ben a

*) Tévedésből csúszott be az L kötetbe hogy e jeles költő 1806-ban meghalt. Éltesse Isten még sokéig!

Gyermekek könyve második kiadásban jelent meg. 1856-ban „Nevelési galyfüzér“ és „Szirmok“ (2 füzet); „Családképek“ költeményfüzér (1 kötet) jelent meg tőle. Van ezenfölül egy értekezése „A magyar nyelvtanulmányról német tannyelvű reáltanodákban“ és mintegy 40 cikke a kisdud óvás érdekében, elszórva a lapokban.

Oltványi Pálnak újabb munkája: „Privilegium fori, és az új polgári s büntető codex.“ Temesvár, 1857.

Pájer Antalnak „Szent Lant“ című költeménygyűjteménye Pesten, 1857-ben jelent meg. — Továbbá „Villámok“ ez. alatt jelent meg tőle egy füzet költemény Pesten.

Pálbátl Miklós, czeredi ref. pred. és supérintendensnek említést érdemel még a következő munkája: „Az romai Babylonnak kőfalai, azaz: egy néminemű Jezsuvita, ez tetgetlen, az szent Varas kőfalainak nevezeti alatt magyarázta gondolt XII. fundamentomi“ stb. Nyomatott Kereszturott, 1619. 4dr. 196 l. Fordítás Rodenborch J. után, mint címéből is látható rossz magyarsággal. Irt kézi könyvet „Az Úr vacsorájáról az augustana confessio szerint.“ Ke rész túr, 1613.

Palotay (Purgstaller) József újabb művei: 1) Philosophiai propaedeutica, azaz: tapasztalati lélektan, gondolkodástan és bevezetés a bölcsészeibe. 8dr. Pest, 1851. 2) Szépészct, azaz Aesthetika. Elemező módszer szerint. 8dr. Pest, 1852.

Pálffy Albert újabban „Fejedelem keresztleánya“ ez., két kötetű regényt bocsátott közre. Pest, 1856.

Pongrácz Lajos (óvári és sz.-miklósi), szül. 1815-ben Felső-Túron s Hontmegyében előkelő szülőktől. Váczon és Selmecezen végzett gymnasiális iskolái után 1830-ban Pestre jött, hol a bölcsészeti, majd a törvénytudományokat hallgatta. 1835-ben szülőmegyéjében esküdtté, 1842-ben szolgabíróvá, s a megyei népnevelési választmány tagjává választott. 1845-ben a megyei összes ellenzékkel hivataláról leköszönt 1848-ban megyei tiszt, főjegyzőnek, s ugyanez évben a nádor-helytartó által titkáruul neveztetett ki a

pénzügyministeriumhoz. Jelenleg urad, jószágigazgató Biharban. Szellemi működését több nemből kísérté meg, mellynek szépliteratúrai része a vele egykorú folyóiratokban (Rajzolatok, Honderű, Divatlap, Életképek, Regélő, Társalkodó, Kliegl-könyv) jelent meg. — Politikai munkásságát? szónoki előadásain kívül, legkivált az egykori „Pesti Hírlapnak” azcentelé, mellynek többnyire saját neve alatt folytonos levelezője s egyik barezosa volt. 1848 után ő is mint sok mások, gazdasági stádiumokra adta magát, s a „Gazdasági Lapok” levelezője lett, mialatt néhány gazdasági cikket közölt. — Külön nyomtatásban megjelent nevezetesebb művei: Erzemények (Pest, 1838.). Karpáti Zengemények (Buda, 1838.). Tisztválasztási szózat (Eszterg. 1839.). Honti Füzér (Buda, 1840. 2 füzet). A „Kelet Népe”^{*} felnyitotta szóméit egy nyugotfinak (Pest, 1842.). Továbbá: „Munkái” I. Versek. (Pest, 1846.). II. Magyar úti kép.ek. (Pest, 1845.). Ezenkívül kéziratban, részint az idézett folyóiratokban beszélek, színművek, értekezések, bírálatok, beszédek, levelezések stb.

Récsey Emil újabb munkája: „A római jog elvei tekintettel a történelmi fejlődésre” Pest, 1857. — A Heckenast által megindított „Téli könyvtár” számára Dickens Károly, Nehéz idők” és „Pusztá ház” ez. műveit fordítá le. Pest, 1855.

Róder Alajos a Szent-István-Társulat által „Pázmány-füzetek” ez. alatt megindított egyházi beszédek, homiliák és katechesisek gyűjteményét szerkeszti, mellyből eddig 2 vastag kötetben tíz füzet jelent meg.

Sárvárji Béla, 1856-ban M. T. Cicero kiszemelt szónoklatait magyarítá, kísérve kimerítő jegyzetekkel, s a műben előforduló helyiségi ismertetésekkel; a mű II kötetből áll; tartalma XII nagyobbszerű beszéd. Ugyanazon évben magyarra tette át C. Julius Caesar műveit: névleg a „Galliai hadjáratot” igen számos fölvilágosító és földirati jegyzetekkel I. kötetben, és szintén C. J. Caesarnak emlékiratait a „polgári háborúról” szintén egy kötetben. Mindkét mű hozza az illető szerzők kimerítő életrajzát is. 1857-ben

kiadta az „Irályismét“ második és teljesen átdolgozott szerkezetben. Ugyanazon évben juttatta napfényre „Történelmi viszhangjait“ is, élet-, jellem- és korrajzokban. A Családi lapok is több „életrajzot“ közöltek tőle.

Somosi János, sárospataki nagyhírű theologiai tanár, született Bodzás-Ujlakon, Zempléntegegyében, május 24. napján 1783. Előbb? családneve Kődöböcz; édes atyja, István, ugyanott ref. lelkész. Betölté immár nyolczadik évét, mikor a sárospataki gymnasiumba vitetett 1791. sept., miután az atyai háznál kevés deákságra is megtanítattott. Az akadémiai pályára lépett 1798. július havában. 1803. augusztua havától 1804. július 10-ig majd egy évet töltött Lőcsén, az ágostaiak iskolájában a német szó kedvéért, mind a mellett hallgatott methapbysikát és alkalmazott mennyiségtant; kezdé a francia nyelv ismeretét. Visszatérvén a Szepességéről, még két évet tölte az akadémiai pályán, s bevégzé a hittant. 1806 első felében a költészeti osztálynak helyettes oktatója lett. Második félévben már a grammatikában rendes tanító volt (publicus praeceptor) és ment tanítványaival szinte a bölcsészeti előtanokig. 1808. évben alkönyvtárnoknak neveztetett ki, 1809. emberleges tanár lett (humaniorum prof.); 1813. évben külföldi egyetemekre ment, s különösen Göttingába vévé útját, hova 1814. mart 30. napján érkezék meg, april 14. pedig ünnepélyes hittel az egyetem tagjai közé fölavattaték s a tanárokkal is kezéjt fogott. Visszatért a külföldről 1815. épen azon időtájban, midőn a Waterlooi csata folyt, mellynck hallotta dörgéseit. Frankfurt s Ulm felé tért meg Becsnek, és itt kapta Vay József, sárospataki főgondnok meghívó levelét egy humanitatis iskola megürült tanári székének elfoglalására. Noha kilátásai voltak Miskolczon is, ő az elsőt fogadé el; s mint pataki gymnasiumi tanár vitte hivatalát három esztendeig. 1818. aug 8. napján az egyházkerületi gyűlésen theologiai tanárrá választaték, s tanításait megkezdő sept. 7. napján; székfoglaló beszédet tartván előbb Puky István segédgondnok és Tóth István alsözempléni esperes elnökletük alatt: „De cognitio-

nís lingvarum sacrarum in explications scripturarum sacrarum utilitate et necessitate. Somosi, mint közönségesen tudatik, nem készült tüzetesen theológiára, mert tanulmányai a történezet és classical irodalom voltak ifjúsága óta*, s inkább csak nyelvészeti jártassága dönté el theologiai tanárságát. De majd 1819-ben az egyháztörténet és újszövetség magyarázatára tiz tanszék emeltetvén Vay József által, Somos! kedves szaka, a görög nyelv, oda tétetett által s az ő philologista leczkéi a zsidó nyelvre szorítottak. Már több évig tanító a hittudományt s még mind nem vala pappá fölvatvva. Ez is megtörtént oct. 9. napján 1820. a tornallyai egyházkerület! gyűlésen. Három évvel később a derék Szombathi János halála után (1823. oct. 5.) a könyvtár gondjai reá bízattak. A theologiai karra szükséges könyvekben 6 alatta nyert az legnagyobb szaporodást, de meg is kell valani, hogy ezekért feláldozd különösen a hazai literaturát, melly Szombathi alatt első ranguságra volt haladóban. — Hasonlóul felügyelése alá adatott a nyomda és könyvesház (bibliopdium). 1845. az alsó-zempléni egyházmegye sok küzdéssel bár, noha nem volt írás pap, mint tanárt mégis esperesévé tette. Érdemes férfiak állottak félre, midőn a második választáson neve megpendült; ée Somosi kormányzékra emeltetett. Azonban tanulmányai sohasem engedék bajnokká lehetni e pályán. 1854 őszén öregkorát vetve okul, lemondott az esperességről, mellé proscnior rendeltetett, ki az ügyeket vezcté, nála nem maradván egyéb a czímnél, mit az egyházmegye kérésére tartott meg. 1848-ban jelen volt a Pesten tartott protestáns zsinaton. Mint alsózempléni esperes, hagyományos joggal volt egyházi algondnoka a pataki főiskolának. Mint ilyen viselte 1850 óta az iskolai tanácsosi rangot 1834 sept. 10. a m. tudós társaság levelező tagjául, Zemplén s Tornamegye által pedig táblabírák sorába választatott. Irodalmi munkássága kétfelé osztott, u. m. theológiára és héber nyelvre. Az első többször dolgozta ki. Legelőször: „A dogmatika theologia első vonásai“ cím alatt 1827. 8dr. 4“ 1. Ugyanaz megjelent 1835-

ben másodszer következett az úgynevezett nagy theológia „Keresztyén hittudomány czím alatt, Sárospatak. Első kötet 1886. 8dr XVIII és 696“ Második kötet ugyanott 1838. 8fdr. XIV. és 548 l. 1843-ban ugyanez kivonítva: „A hittan. első vonásai“ czím alatt 1864-ben adá ki a „Hittan-válatát.“ Első füzet, Bevezetés és bibbiológia. Sárospatak, 1854-i 8dr. 103. l. Második f. „Maga a hittan,“ Sárospatak 1854. 8dr. 127 l.: — Munkásságának Másik iránya volt a héber nyelv. Ebben adott egy nyelvtant és olvasó könyvet Geseniat nyomán; azaz 1833., ismét 1835-ben. Nyomatott mindkettő Budán. — Ő adta ki a Bibliát egészen, S.-Patakon 1835. Részt vett a jelenleg Patakon nyomtatás alatt levő Görög-Magyar Szótár készítésében. Maradt utána egy héber-magyar szótár kéziratban a zsidó R (rech)-betűig készen összehasonlításokkal. Tartott halotti beszédét Köves Sándor fölött; de ez nyomtatásba nem ment. Nem jól talált arczképe a sárospataki könyvtárban 71 éves korából látható. Az, mely az 1857. protestáns naptárban Ballagi szerkesztése alatt megjelnet, nem az övé, hanem volt abauji esperes id. Futó Sámuelé.

Szabóky Adolf, kegyesrendi tanártól 1856 évben megjelent: 1) Vezárfonal mértani tárgyakra távlati rajzolásában nézlet szerint: Különösen mértani alakoknak laponi rajzolása szabád kézzel,realiskolák számára s magán használatra Heisrig Ferdinánd után, 2) „Egyházi énekek“ és „Kirchenlieder.“ Kiadja a Szent-István társulat. 3). Számolási módszertan. Kiadja a cs. kir. oktatásügyi minisztérium Bécsben. Fordítás németből. — Mint a pesti katolikus Ikegényegyletek alenőke részint magyar s német társalgási énekeket (I—VIII) adott ki; részint a „Szeretett tudománya“ cz. füzetben Weinhofer „Tanácsait a vándorlegényekhez“ és a „Legényegylet“ cz. színművet fordította. A katolikus legényegyletek tagjai számára „Vándorkönyvet is adott ki-

Szalay László jeles történetírónk „Kemény János önéletírását adta ki (Pest, 1856. VIII, és 543 l.) mely a Heckenast által megindított „Magyar történelmi emlékek“

első kötetét tesai. Fordítá Marens, Tollúm Cicero munkáját „A köteleességekről.“ Pest, 1857.. 8dr. 1561. .

Szathmáry Károly újabban „Magyarhon fénykora“ cz. történeti regényt bocsátott közre 3 kötetben. Pest. 1857.

Szász Károly költőnkül újabban megjelent „Hcdvig.“ Költői beszély négy énekben. Gyula, .1856. .

Szefű Mór Mihálytól megjelentek. „Kis bajok nagy gondok“ cz. regénye képek. 2, kötetben. 1856. E munkája akertőnaégnél tetaaésben és ítszeinél méltánylásban részesült. Ezt követte: „A harmadik szomszéd“ Népies regény 2 részben. Pest, 1887.

Szelestei László legújabban; „Szépirodalmi. Közlöny“ cz. lapot indított meg. Ezenfölül „Tündérvilég“ cz. költeménye Pestén, 1856-ban láttak napvilágot.

Szemere Pál által fordított „Körnez zrinyije“ az Élet, és Literature 1826-ik évi folyamának 2rik réssében jelent meg.

Szenczi Imre újabb műve: „Taktus C. Cornelia· évkönyvei.“ Fordítás. Szombathely, 1856. nödr. VIII és 4151.

Szilágyi Virgil „A végzet utai“ cím alatt két füzet beezélyt bocsátott.kösne. Pest.,1855.

Tárkányi Béla a folyó évben, egyeki plebánossá neveztetett.: Jeles „Költeményeit“ a Szent István-Társulat adta ki 4500 példányban (Pest 1857. 16dr. VIII. és 472. Díszkiadását a költő arczképével és életrajzával Toldy Ferencz által és osztá ki tagjai között. A népnek használatira szánt, énekes füzeteti e címeket viselik: Énekek az oltári sz. áldozathoz; Énekek adventra, karácsonra, újévre és vízkeresztre; Énekek nagyböjtre; Énekek a bold. sz.; Mária tisztelétére; Énekek húsvétre, pünkösdre; Énnkek különféle alkalmakra stb. Megjelenték mind Egerben. 1847. s következő években. Miután Pyrker László érsek 1847-ben meghaláozott, ki mellett Tárkányi teljesítette a hála és szeretetet utolsó költelmét, annak utóda, a közügyi áldozatokban kifogyhatatlan irodalmi moecenas Bartakovics Béla, titkárának irodalmi munkásságát méltányolván, ez kettős szorgalommal

fordíthatta figyelmét a népi, főleg buzgalmi irodalomra, mellyen a hivatott munkások hiányát érezvén, hosszú sorát adta a népszerű és felsőbb rendű vallásos és tankönyveknek, mellyek némellyikét számos kiadásban terjedtek el. Ilyenek: „Egri abc. és Olvasókönyv, káth. iskolák szántára.“ Eger, 1851. Azóta tíz kiadás. „Vezérkönyv a ker. káth. anyaszentegyházhoz tartatni szokott processiókhöz.“ 1851. Négy kiadás. „Lelki’ Manna.“ 1853. Négy kiadás. „Jézus szent szívének imádása.“ 1853. Két kiadás, Ajtatosság lilioimai.“ 1856. — Ide tartozólag kiemelendő a szakjában hosszún idő óta ismét korszakos „Kath. egyházi Énektár.“ Eger, 1855., mellyben 150 ének töle van. — ő eszközölte és adta ki a következő munkákat: „Kath. kér. hittan rendszereszerkesztve.“ Eger, 1856. „Néphez alkalmazott egyházi beszédek.“ Írta Szabó Imre, 5 kötet. U. o. 1856. „Toldy Ferencz irodalmi arcképei.“ Pest, 1856. — Ezek mellett 1852 óta érseke megbízásából Káldi nyomán a magyar Szentírás átdolgozásával foglalatoss.

Toldy Ferencz „Irodalmi arcképei és újabb beszédei Párkányi B. által kiadva 1856-ban jelentek meg.

Tóth Kálmán 1856-ban a „Hölgyfutár“ szerkesztését vette át. „Száz új költeménye-e Szegeden, 1856. jelent meg.

Vahot Imre a B.P. Viszhang szerkesztésétől visszalépvén, 1856-ban Müller Gyulával „Nagy képes Naptárt“ és „Mátyás diák“ czímmel népszerű naptárát adta ki Múlt évben „Mária királyné“ czímű történeti drámája adatott a nemzeti színpadon; ugyanez évben adá ki Magyar írók arcképcsarnokát két nagy lapon. E folyó év elején „Napkelet“ czím alatt szépirodalmi lapot indított meg, s az év végével Hunyadiház diadalünepét ábrázoló remek aczélmetszetű nagy képpel kedveskedett a már 2000-re menő előfizetőknek. Ezenfölül „Magyar írók pályakönyvét“ adta ki több rendbeli jutalommal.

Vajda János „Költeményei“ Pesten, 1856-ban jelentek meg. — Ugyanez évben vette át a Heokenast által megindított „Nővilág“ czímű szépirodalmi lap szerkesztését.

Zalka János készíté a „Keresztény Naptár“ 1860—1854-iki folyamát. Írta továbbá ezeket: „Emlékkönyv az esztergomi főtemplom 1856-iki aug. hó 31-dik napján végbe ment felszentelésére.“ Nyomatott Pesten, Kozmányomdjában 16dr. 861. Tartalma: történet és ajtatosság-gyakorlatok. Ez ugyancsak 1856-ban második kiadásban, 1857-ben pedig némett fordításban is megjelent. — „Series Chronologica Aep pórusa Strigoniensiuw.“ Az 1856-ban Kozmánál nyomatott „Memória Basilicae Strigoniensie, a. 1856; die 31. August consecrates“ című gyűjtemény másodjk részét teszi. - „Mária-czeli utitárs a nagy- mária-ozeli kétszázadba ünnepre 1857-diki septemb. 8-ra.“Kiadta a Sz-István-Társulat; a képeket hozzá Scitoyezky János bibornolf s hg-primáa ajándékozó. Nyomatott Postán Kozmánál. 16dr. 1041. Tartalma: történet és ajtatosság-gyakorlatok. Továbbá ezen buosujárat emlékének megörökítésére leírta p magyar országos bucsujáratot két munkában; egyik: „Mária-czeli emlékkönyv a nép számára“ “ fametszettel és 3 könyomain képpel ékesítve. Ez tót nyelvre is lefordjttatott. A másik: „Mária-czeli liliomok“ a nagy bucsiyáratra,vonatkozó okmányokat eredeti nyelven, a menet naplóját, pz ott mondott az. beszédeket és a menetre kiadott költeményeket tartalmazza. Ezt ip könyomain képek díszítik. Megjelent .mindkettő Pesten, 1857.Api első 16, a második n8drben.

Zimmermann Jakob életirátát (628 1.) Burmámat című kéziratban stb. sortól ekkép kérjük kiigazíttatni: Nem említvén a vegyes házasságok- a nevelésről írt Századunk, Hasznos Multságok, Religio s Nevelés, és Katholikus iskolai lapok hasábjain megjelent értekezéseit s köny vbirálatait, nyomtatásban kiadott külön művei ezek: „Daguerotyp képeinek készítése“ (Bécs, 1840). Német után. „Ifjúságot képző ismeretek tára“ (Bécs, 1840. négy köt.). .Nagy Mártonnal „Magyar irodalom“ (Bécs, 1843 s 1845. második kiadás). „Vallástanmód“ (Pest. 1844.), „Egészségtan s rögtöni esetek gyógymódja“; (Pest, 1845.). „Barmászat“ (Pest, 1845.). E három ő es. kir. apóst, felségétől 1845. megju-

talmaztatott s tankönyvül elfogadtatott. (Több kiadást is ért). — „Vallási szokások s szertartások magyarázata“ (Pest, 1846 s 1852. harmad. kiad.). „Magyarország oknyomozó története“ (Pest, 1846.). Többed magával Spáiiyik latin munkája után. „Magyar nyelvtan“ (Pest, hatod. kiadás). „Ungarische Sprachlehre“ (Pest, 3 kiad.). „Német nyelvtan“ (Pest, 3* kiad.). „Deutsche Sprachlehre“ (Pest, 3 kiadás). „Iratok föltevése“ (Pest, 5 kiadás) felsőbbileg helybenhagyva. „Schriftliche Aufsiltze“ (Pest, 3 kiadás), fdsőbbiteg helybenhagyva. „Írálytan“ (Pest, 2 kiadás) felsőbbileg helybenhagyva. „Aufsatzlehre“ (Pest, 2kiad.). „Lehr und Lesebuch“ (Pest, 1850.). „Képes kis katekizmus“ (Pest, 1853). „Népiskolák könyve“ (Pest, 1853.) Márky József tantárrsal. Továbbá: Egyházi szertartások magyarázata“ (Pest, 1855. 2 kiad.). „Kirchliche Gebrituche und Zeremonien“ (Pest, 1855. 2 kiadás). „Népszerű neveléstan“ (Pest, 1855. 2 kiad.). „Populate Erziehungskunde“ (Pest, 1855. 2 kiad.). E négy felsőbbileg helyben hagyva. „Népszerű egészségtan“ (Pest, 1856.). „Populare Gesundheitsfehre“ (Pest, 1856.). „Népszerű barmászat.“ (Pest, 1856.). „Populare Viehzucht“ (Pest, 1856.).— Végre legfelsőbb rendelet következtében elemiskolákban haáznált 3 rendbeli könyvből „Sprachübungen,“ s „Nyelvyakorlatok“ -címe alatt, fordítás (Pest, 1856.).

Végül ide jegyezzem **Tisza Domonkos** rövid életiratát, kinek versei („Tisza Domonkos hátrahagyott versei“ 1857.) a szerkesztés befejezésekor jutottak kezemhez. A számszerint 80 költeményt szerzőjük életkorának 14—18 éve közt írta. Az előszóban koszorús költőnk Arany János egész gyöngédséggel állítja elénk a műnek közrebocsáttatását, melly főleg csak rokonok, barátok, ismerősök közti elosztásra van szánva. A pár száz fölös példány jövedelme a Garay árváknak van szánva. — Szül, a fiatal s korán elhunyt költő 1837. oct. 27-én.